

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

GÖNEN ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Editörler

Mehmet KARAYAMAN

Samet ARIKER

Paradigma Akademi

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

GÖNEN ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR

Editörler

Mehmet KARAYAMAN - Samet ARIKER

ISBN:978-625-6822-72-6

Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu: Nevin SUR

Tasarım&Kapak: Himmet AKSOY

*Ön Kapak Fotoğrafı: 29 Ekim 1928 Gönen'de Cumhuriyet Bayramı kutlaması.
Arka Kapak Fotoğrafı: 6 Eylül 1922 Gönen'in düşman işgalinden kurtuluş günü
Debboy binası önü.
Fotoğraflar Gönen Belediyesi Arşivi'nden alınmıştır.*

Matbaa: Meydan Baskı | Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Eylül 2023

Paradigma Akademi

*Bu kitap,
Gönen Belediyesi'nin katkılarıyla yayınlanmıştır.*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	v
SUNUŞ.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix

I. BÖLÜM

OSMANLI DÖNEMİ'NDE GÖNEN

GÖNEN SANCAĞI KİŞİ ve YER ADLARI.....	3
Yılmaz KURT	
ONDOKUZUNCU YÜZYIL BAŞLARINDA GÖNEN'DE BİR AĞANIN SOSYAL YAŞAMINA DAİR: SARIKÖYLÜ BURHÂNZÂDE MUSTAFA AĞA.....	17
Zeynel ÖZLÜ - İsmail Hakkı ÜZÜM	
KARESİ GAZETESİ'NDE GÖNEN	37
Nesimi YAZICI	
SİCİLL-İ AHVAL VE BÂB-I MEŞİHAT KAYITLARINA GÖRE GÖNEN DOĞUMLU MEMURLAR ve GÖNEN MÜFTÜLERİ	77
Mehmet KARAYAMAN	

II. BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE GÖNEN

PİTİR HÜSEYİN EFE'NİN ANILARI	99
Nesimi YAZICI	
MİLLİ MÜCADELE'DE GÖNEN VE HAMDİ BEY	131
Nesimi YAZICI	
BİR RAPORUN EKSENİNDE ANZAVUR'UN BANDIRMA VE ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ-SONUÇLARI	159
Turgay AKKUŞ	
BİRİNCİ AHMED ANZAVUR AYAKLANMASI'NIN GÖNEN'DEKİ YANSIMALARI.....	187
Zümrüt ÜSKÜL	

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KURTULUŞ SAVAŞI YILLARINDA GÖNEN'DE ASAYİŞ.....	211
Tacettin AKKUŞ	
İZMİR'E DOĞRU GAZETESİNDE GÖNEN	231
Samet ARIKER	
İSTİKLAL MADALYALI GÖNENLİLER	261
Samet ARIKER	

III. BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE GÖNEN

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA GÖNEN'DE SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞMELER	281
Mehmet KARAYAMAN	
TASFİYE TALEPNAMELERİNE GÖRE GÖNEN'E İSKÂN EDİLEN MÜBADİLLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1923-1930)	325
Merve KAYMAK İNCE	
GÖNEN'DE BASIN FAALİYETLERİ (1949-1980)	349
Sema ODACIL	
TÜRK TARIMINDA ALMAN ETKİSİNE SOMUT BİR ÖRNEK: TAHİROVA TÜRK-ALMAN ÖRNEK VE TATBİKAT ÇİFTLİĞİ.....	373
Sema ODACIL	
GÖNEN KAPLICALARININ YILLAR İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ	415
Ayşenur YALÇINKAYA SÜZEN	
BANDIRMA'DA TÜRK HAVA YOLLARI'NIN SEFERLERİ VE ETKİLER.....	447
Hakan ÇAĞATAY	
GÖNEN BİBLİYOGRAFİSİ.....	483
Abdullah YILMAZ	

SUNUŞ

İlkçağlardan günümüze önemli bir yerleşim merkezi olan Gönen, sahip olduğu doğal kaynakları, coğrafi yapısı ve stratejik konumu nedeniyle her zaman önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında farklı coğrafyalardan aldığı göçler nedeniyle hızla nüfusu artan kentimiz, kültürel zenginliğini ekonomik refahı ile harmanlayarak, modern bir kent olma yolunda hızla ilerlemektedir. Yeni sanayi bölgesinin planlanması, jeotermal kaynakların sağlık sektöründe giderek artan önemi, Gönen'i cazibe merkezlerinden biri haline getirmiştir.

Göreve geldiğimizden bu yana, sosyal belediyecilik anlayışıyla hareket ederek, Gönen'in fiziki yapısına yönelik yaptığımız yatırımların yanında kültür ve sanat alanlarına yönelik de projeler üretmeye çalıştık. Gönen'in tamamını kucaklamayı, Gönen'e ait bütün maddi ve manevi değerlere sahip çıkmayı amaç edinerek, şehrin tarihine ve kültürüne yönelik çalışmalara öncü olmaya, destek vermeye çalıştık.

Cumhuriyetimizin ilanının 100. yılı kutlamaları çerçevesinde ülke genelinde pek çok etkinlik düzenlenmektedir. Geçmişimizi unutmadan geleceğimize güvenle bakmak amacıyla yapılan etkinlikler sayesinde hem Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin doğum sancılarını hem de sonrasında yaşanan topyekûn çağdaşlaşma hamlelerini genç kuşaklarımıza aktarma imkanı bulmaktayız. Gönen Belediyesi olarak biz de bu sürece dahil olmaya, Cumhuriyet'in Gönenimize kattığı değerleri ortaya koyan bir çalışmayı yayınlayarak destek olmaya çalıştık.

Gönen tarihine ve kültürüne yönelik yeni çalışmaların gün yüzüne çıkması, var olan çalışmaların daha geniş kitlelere ulaşması amacıyla çıktığımız bu yolda, çok değerli bilim insanı Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN hocamız ve Gönenli Tarihçi Samet ARIKER arkadaşımız bizi yalnız bırakmadı. Onların gayretleri sonunda, gelecek nesillere miras bırakabileceğimiz kalıcı bir eser ortaya çıktı. Bu süreçte başta kıymetli editörlerimiz olmak üzere, kitapta emeği geçen bütün yazarlara teşekkür ediyor, kitabımızın Gönenlilere ve bilim camiasına hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum.

Cumhuriyetimizin ilelebet payidar kalması dileğiyle...

İbrahim PALAZ
Gönen Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Milletlerin geçmişinde, topluma ve devlete yön veren tarihi kırılma anları vardır. Bunlardan bazıları savaş, göç, salgın hastalık, kıtlık vb. acı hatıraları, on yıllara yayılan felaketleri ifade ederken bazıları da fetih, zafer, yeni bir devletin kurulması, başarılı bir padişahın tahta geçmesi gibi güzel ve kutlu anları hatırlatmaktadır. Ortak mazimizi oluşturan acı ve tatlı hatıralar, bizi biz yapan kimlik değerlerimizin bir parçası olduğu kadar, gelecekte de birlikte yaşama istek ve azmimizin en önemli çimentosudur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu da ortak tarihimizin en önemli hafıza duraklarından biridir.

Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci ile birlikte başlayan dönem, I. Dünya Savaşı'nın sonunda Anadolu'nun işgaline, Türklüğün Anadolu'dan tasfiye sürecine dönüşmüş, Türk milleti bir ölüm-kalım savaşına sürüklenmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın öncülüğünde başlayan Milli Mücadele hareketi kısa sürede ete-kemiğe bürünmüş, işgallere karşı yürütülen silahlı mücadele sonunda genç ve dinamik bir devlet kurulmuştur. 1923 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti adını alan yeni idare, sadece işgallere karşı yürütülen bağımsızlık savaşının değil aynı zamanda eğitimde, bilimde, ekonomide, sanatta yürütülen topyekûn bir modernleşme hamlesinin sembolü haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin içine sürüklendiği koşulları ortadan kaldırmayı, Türk milletini hak ettiği refah seviyesine yükseltmeyi amaçlayan yenileşme hamleleri sayesinde Türkiye, bugün bölgesinde güçlü bir ülke konumuna gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunun üzerinden henüz 100 yıl geçmiştir. İnsan ömrü için çok uzun olabilecek bir süre olmasına rağmen milletlerin tarihine bakıldığında, 100 yıllık bir zaman diliminin çok kısa bir dönemini kapsadığı görülecektir. 100 yıllık bir dönemin muhasebesini yapmak, hamasete, duygusallığa kapılmadan eksik ve yanlışları tespit etmek, Türkiye'nin muasır medeniyetler seviyesine yükselmesi için yapılması gerekenlerin altını bir daha çizmek, gelecek hedeflerimize ulaşmamızın en önemli teminatıdır.

Cumhuriyetimizin 100. yılı kutlamaları gündeme geldiğinde Gönen özelinde ne yapabiliriz sorusu aklımıza geldi. Buradan yola çıkarak, Gönen'de kat edilen mesafeyi ortaya koymak, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecini Gönen üzerinden okumak amacıyla bir kitap hazırlamaya karar verdik. Amacımız hem Gönen üzerine yapılacak yeni çalışmalarla Gönen şehir tarihi araştırmalarına katkı sağlamak hem de Cumhuriyet döneminin Gönen'deki kazanımlarının altını çizmek, alınan mesafeyi göstermektir.

Kitap çalışmamızın hazırlık süreci bir yılı aşkın bir dönemi kapsamaktadır. Gönen üzerine çalışma yapan akademisyenlere ve araştırmacılara çağrıda bulunarak, hazırlamakta olduğumuz kitaba katkı yapmalarını istedik. Çağrımıza cevap olarak, 13 araştırmacı tarafından 18 makale gönderildi. Gönen tarihi üzerine kaleme alınan ve farklı dönemlere ait olan çalışmaların bir kısmı daha önce yayınlanmış veya bildiri metni olarak sunulmuş çalışmalar olmakla birlikte, pek çoğu ilk defa yayınlanan makalelerdir.

Konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla makaleleri; Osmanlı Dönemi'nde Gönen, Milli Mücadele Dönemi'nde Gönen ve Cumhuriyet Dönemi'nde Gönen şeklinde üç bölüme ayırdık. Birinci bölümde Osmanlı Dönemi'nde Gönen'deki yer adları, Gönenli Burhanzade Mustafa Ağa, Karesi Gazetesi'ne Göre Gönen, Gönen doğumlu memurlar ve Gönen müftülerinin hayatlarını ele alan çalışmalar yer almaktadır. İkinci bölümde Milli Mücadele Dönemi'ne ilişkin makaleler bir araya getirilmiştir. Bu bölümde Pıtır Hüseyin Efe'nin anıları, Milli Mücadele ve Hamdi Bey'in faaliyetleri, Anzavur Ayaklanması'nın sebep ve sonuçları, Kurtuluş Savaşı yıllarında Gönen'de asayiş sorunu, Balıkesir'de yayınlanan İzmir'e Doğru Gazetesi'nde yer alan Gönen ile ilgili haberler, İstiklal Madalyası sahibi Gönenliler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm, Cumhuriyet Dönemi'nde Gönen'deki gelişmelere ayrılmış olup, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Gönen'in durumu, Gönen'e yerleşen mübadiller, Gönen'de basın yayın hayatı, Tahirova Türk-Alman Çiftliği'nin kuruluşu ve gelişimi, Bandırma'da Türk Hava Yolları'nın seferleri ve etkileri ile Gönen bibliyografyasına ait çalışmalara ayrılmıştır. Her biri titiz bir çalışmanın ürünü olan makaleler ile Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar Gönen'in siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki gelişimine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Kitabın ortaya çıkmasında büyük emekleri olan, kıymetli makalelerini bizimle paylaşarak bize destek olan bütün yazarlarımıza, kitabın hazırlanmasına ve basılmasına verdikleri destekten dolayı sayın Gönen Belediye Başkanı İbrahim PALAZ'a ve kitabın hazırlık sürecinde bizleri yalnız bırakmayan Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet YILMAN'a çok teşekkür ediyor, Gönen üzerine yapılacak yeni çalışmalara vesile olmasını temenni ediyoruz.

Mehmet KARAYAMAN

Samet ARIKER

Gönen-2023

I. BÖLÜM:
OSMANLI DÖNEMİ'NDE GÖNEN

Yılmaz KURT**

Dünya literatüründe Onomastik diye adlandırılan adbilim çalışmaları, özellikle Avrupa ülkelerinde gerek kişi adları dalında gerekse yer adları dalında önemli gelişme göstermiştir. Ülkemizde adbilim tarihçi, coğrafyacı ve dilcilerin arasında kalmış ve henüz bir anabilim dalı halinde teşkilatlanamamıştır. Oysa tarihî onomastik çalışmaları kültürümüzün bir parçası olduğu gibi özellikle de yer adları bilimi çerçevesinde ülkemizin bir tapusu gibidir. Anadolu'yu 1.000 yıl sonra bile Türklere çok gören düşmanlarımız bilimsel gerçeklere uygun olmayan birtakım tezlerle Anadolu'yu tamamen Rum ve Ermeni vatanı gibi göstermek çabasıdadır. Bunların arkasında Ermeni ve Rum dernekler vardır. Çalışmaları el altından onlar destekler, onlar finanse ederler. Washington'da basılan bir kitapta Çukurova'da ne kadar kale varsa hemen hepsi Ermeni kalesi olarak gösterilmiştir¹. Türkiye'de basılan bir başka kitapta en güzel Türkçe yer adlarımız bile ya Ermenice, ya Luwice kökenli olarak açıklanmaya çalışılmıştır². Bütün bunları bilgisizlikten kaynaklanan yanlışlıklar olarak görmek sanırım biraz safdillik olur.

Gönen adı Kâmus-ı Türkî'de, “yazın suyu kuruyan gölcük, küçük göl” olarak açıklanmıştır. Gönen, *Derleme Sözlüğü*'nde “ekilecek toprağın sulandırılması, tavlandırılması; nem, rutubet, toprak için yaşlık anlamındadır. Gönen kelimesi İzmir/Dikili taraflarında “Yavrum, kuzum” anlamında sevgi belirten bir sözcük olarak kullanılır. Adana/Saimbeyli taraflarında ise çam ağaçlarının dallarında görülen asalak bitkiye denilir³. “Gönendirmek” sözcüğü

* Bu çalışma Gönen Belediyesi tarafından 5-6 Eylül 1998'de düzenlenen *Geçmişten Günümüze Gönen Sempozyumu*'nda sunulan tebliğin yeniden gözden geçirilmiş şeklidir.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Emekli, yilmazkurt2002@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-9595-7398.

¹ W. Robert Edvards, *The Fortification of Armenian Cilicia*, Washington, 1987.

² Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1983.

³ *Derleme Sözlüğü*, VI, TDK Yay., s. 2154.

ise beddualarda “gönenmiyesin”, “gün görmeyesin, sevinmiyesin” şeklinde olumsuz anlamda kullanılır⁴.

Gönen adının kökenini “Kawa, Kawana” olarak açıklayanlar da vardır⁵. Buna göre Kavarna “Kawa”, “davar, koyun, sığır” anlamında olup “pınar” anlamındaki “arna” kelimesi ile birlikte “Sığır Pınarı” anlamına gelmektedir. Aslında bir hukukçu olan Sayın Umar, Kawana adının Roma çağında Konana’ya; Bizans döneminde Konanı’ye döndüğünü Türklerin bu ismi Könan, Gönan, Gönen şeklinde telaffuz ettiklerini öne sürmektedir⁶. Umar, Güllük, Kara gibi yüzde yüz Türkçe olan isimleri bile Luwice veya Ermenice kökenli olarak açıklamaya çalıştığı için Gönen adı hakkındaki açıklamalarını da fazla ciddiye alamıyoruz. Gönen adını taşıyan Isparta’da bir kasaba; Konya/Beyşehir’de ve Adıyaman/Gerger’de birer köy bulunmaktadır. Ayrıca Gönen’de ve Antalya/Kumluca’da birer çay, Gönen adını taşır. Eski Anadolu Türkçesinde “gelen” kelimesi “gelan” şeklinde yazıldığı gibi “Gönen”in de “Gönan” olarak yazılmış olması normaldir. Bize göre Gönen kelimesi Türkçe olup sazlık, sulak yer olması dolayısıyla bu adı almıştır. Susurluk adının kaynağı “Su Sığırılığı” olması, nasıl buraların bataklık olup devlet için buralarda camus beslenmesi ile ilgili ise Gönen adı da çevrenin sulak olması sebebiyle verilmiş olmalıdır. Osmanlı hükümdarı Orhan Bey’in komutanlarından Aydın Bey, 1431 yılında Fildar Pargas denilen kasabayı alınca kasaba Aydın Bey’e izafeten Aydıncık diye anılmaya başladı. Bugün Aydıncık adı anlaşılmaz bir şekilde Edincik olarak kullanılmaktadır⁷.

Yer adlarının gereksiz yere değiştirilmesi tarihçiler için istenilmeyen bir durumdur. Atalarımız coğrafyayı vatan yaparken bölgenin özelliklerine göre çok güzel Türkçe adlar vermişlerdi. Ak Hisar, Çeri Pınarı, Körpe Ağaç, Kara Ağaç, Uzun Kuş, Sunkurca gibi adlar bölgenin ağaçlı, pınarlı, kuşlu yapısıyla uygunluk gösteren adlardır. Gönen’in 32 köy ve 16 mezraası içerisinde yabancı isim taşıyan çok azdır. Apar Zavlet, Kötayli şeklinde okuyabildiğimiz adların kökenini tespit etmek mümkün olmadı. Bunun dışındaki

⁴ *Tarama Sözlüğü*, III, TDK Yay., s. 1755-1756.

⁵ B. Umar, *Türkiye’deki Tarihsel Adlar*, s. 292- 293.

⁶ B. Umar, *a.g.e.*, s. 293.

⁷ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 5, Üçdal Neşriyat, s. 1633.

isimlerin tamamı Türkçe veya Türkçeleşmiş Arapça ve Farsça kökenli yer adlarıdır.

Gönen ve çevresinin daha çok Bayat, Bayındır, Kınık ve Eymür boylarından olan Türkmenlerce iskân edildiğini söyleyebiliriz. Nitekim Gönen'e bağlı Kınık adını taşıyan bir köy olduğu gibi Gönen'in bağlı bulunduğu Hüdevendigâr (Bursa) eyâletinde Kınık adını taşıyan 5 köy daha bulunmaktadır⁸.

XVI. yüzyıl Osmanlı tarihçiliği için mufassal tahrir defterleri olarak adlandırılan vergi ve nüfus sayım defterlerinin büyük bir önemi vardır. Vergi toplamak için tutulan bu defterlere her mahalle, her köy ayrı ayrı kaydedilir ve vergi mükellefi olan bütün erkek nüfus baba adları ile bu deftere yazılırdı. O köyde beslenen hayvan sayısı, o köyde yetiştirilen ürünlerden alınan vergi ve öşürler bu defterlere tek tek kaydedilirdi. Bu defterler sayesinde biz bir bölgede yaşayan nüfusun etnik yapısını, yetiştirilen ürünlerin cinslerini ve miktarlarını öğrenebilmekteyiz.

Bu tebliğde Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde bulunan 67 numaralı ve 1573 tarihli Hüdavendigâr (Bursa) Tapu Tahrir Defteri'nde yer alan bilgilere göre Gönen kasabası ve Gönen nahiyesine bağlı köylerde yaşayan yetişkin erkek nüfusun kullandıkları kişi adları ve bunların babalarının adları konusunda onomastik yani adbilim açısından durmak istiyoruz. Bir başka ifade ile yaklaşık 16 kuşak önceki dedelerinizin adları ne idi? En çok hangi adları kullanmaktaydılar? 425 yıl önce var olan köylerimizden bugün hangilerinin adlarını haritada bulabiliyoruz? Hangileri adlarını değiştirdiler? Arşiv kaynaklarından çıkardığımız bu bilgilerin bundan sonraki çalışmalara da ışık tutacağına inanıyoruz.

67 numaralı Mufassal 1573 yılında Kanunî'nin oğlu II. Selim zamanında kaleme alınmıştır. Defterin tahrir emini (ilyazıcısı) Mahmud bin Hasan'dır. Kâtibi ise Dergâh-ı âlî kâtiplerinden olan Hüsrev'dir. Defter, orta boy olup 255 varak (510 sayfa)'dır. Defterde Bursa şehir merkezi, Kete, Mihaliç, Ulubad (aslı Ulu Abad),

⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, 3. Bs, İstanbul, 1980, s. 458.

Kirmastı, Toyhisar, Gönen, Barçınlı⁹, Aydıncık ve Kızılca Tuzla nahiyeleri yer almaktadır.

Gönen, 1573 yılında 5 mahalleden oluşan küçük bir kasaba idi¹⁰.

İlk mahalle Çarşı Mahallesi olup Hacı Yusuf Mescidi şeklinde de anılmaktaydı. Anlaşılan çarşının bulunduğu mahalleye Hacı Yusuf isimli bir hayırsever kendi adıyla anılan bir mescid yaptırınca mahalle iki ayrı adla anılır olmuştur. Mahallede kayıtlı ilk kişi genellikle o bölgenin eşrafı veya imamı olduğundan ilk isim olarak kayıtlı Hacı Halil oğlu Hacı Balı'nın da ileri gelen bir kişi olduğunu söyleyebiliriz. Bunun oğlu Ömer ise muhassıl, yani muhassıl-ı ilm olduğu için ya'ni öğrenci olduğu için vergiden muaf tutulmuş ancak ismi deftere yazılmıştı. Mehmed bin Müstecab isimli kişi Hacı Yusuf Mescidi'nin müezzini idi. Bu mahalle halkından Muharrem şerifzâde, Hüseyin veled-i Mehmed bin Sinan ise nakibüleşraf temessükü ile “seyyid” olarak deftere kayd edilmişti. Bilindiği gibi seyyid ve şerif peygamber soyundan olanlara denilmekteydi. Bunlar vergi vermedikleri için XVI. yüzyılda seyyid veya şerif olduğunu iddia edenlerin sayısında tam bir patlama olmuş ve devlet Nakîbü'l-eşraflık kurumunu oluşturarak seyyidlerin şeceresini tutturmak zorunda kalmıştı. Mahallede yaşayan Hüseyin bin Abdullah gözleri görmediği için vergi vermiyordu.

Hacı Mahmud Mahallesi 87 vergi nüfusuna sahipti. Birinci isim olan Mehmed Fakih veled-i Zeyneddin, imamlık yapmakta ve ilmiye sınıfından olduğu için vergi ödememekteydi. Mehmed'in oğlu Ali ve Ali'nin oğlu Mehmed vergi mükellefi olarak yazılmışlardı. Buna göre, Dede, baba, torun üçü aynı anda vergi mükellefi bulunmaktaydılar. İlyas bin Üveys'in isminin üzerine cüzhan kaydı düşülmüştü. Mahalle halkından Hamza bin Turgud zaviyedar; Piri bin Mustafa ve Mustafa bin Şucâ' isimli kişiler ise azledilmiş sipahizadelerdir. Bayram bin Yahya, kötürüm olmasına rağmen deftere yazılmıştı. Ancak kötürüm olduğu belirtildiğinden kendisinden bir vergi istenilmeyecekti. Hüseyin bin Mustafa isimli

⁹ Barçınlı (Hanbarçın) (HAN) (Hüsrevpaşa). Bkz.: Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., 64. 1841 yılında kazâ, Karahisar-ı Sahib, Hüdavendigâr eyâleti.

¹⁰ Tacettin Akkuş, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, 2001.

kişi ise sâil'dir. Yani çok fakir, belki de dilencilik ile geçinmektedir. Mustafa Çelebi'nin azadlı kölesi Ferhad ise mahallenin son sakinlerinden birisi olarak yazılmış, belli ki bir mühtedî yani İslâm dinine yeni girmiş Gayrimüslim asıllı kişidir.

Malkoç Mahallesi 94 neferlik vergi nüfusu ile en büyük mahalle olup Esin adıyla da anılmaktaydı. İmamlık yapan Hacı Ali'nin oğlu Hasan da ilim tahsil ettiği için vergilerden muaf tutulmuştu. Hatib olan Musa Halife'nin oğlu Nimetullah da aynı şekilde ilim yolunu seçmişti. XVI. Yüzyılda, okumak gerçekten zor ve zahmetli bir işti. Her şeyden önce kitaplar çok pahalıydı. Medreselerin sayısı azdı. Sıbyan mektebi denilen cami okullarından sonra okuma oranı %1'lerin çok çok altına düşerdi. Bu bakımdan bizim tespitlerimize göre imam, müezzin gibi ilmiye sınıfından olanların çocuklarının okuma şansı diğerlerine göre daha yüksekti. Osmanlı, baba mesleğinin devam ettirilmesi taraftarı olduğundan ilmiye sınıfında da bunu teşvik etmesi normaldi. Bu mahallede ayrıca 7 muhassıl ve 1 muallim bulunması bu mahallede bir medrese bulunduğunu göstermektedir. Mustafa bin Musa'nın ismi üzerine mütevellî yazılmasına rağmen hangi vakfın mütevellisi olduğu belirtilmemiştir. Anlaşılan buradaki medrese vakfının mütevellisi idi.

Hacı Mustafa Mahallesi'nde 66 nefer yetişkin erkek nüfus yaşamaktaydı. Bu mahallede bulunan kişilerin isimlerinin başındaki "Hacı" sıfatının "el-hâcc", yani hacca gitmiş kişi anlamında kullanıldığını düşünmekteyiz. Hacı sıfatı taşıyan kişilerin kasabalarda çoğalması, köylerde azalması, mahalle kurucularının çoğunun Hacı Mustafa, Hacı Rüstem v.s. diye anılması da bunu göstermektedir. Bir başka ifade ile şehirlerde yaşayan insanlar köylerde yaşayanlara oranla daha varlıklı kişilerdi.

Hacı Rüstem Mahallesi'nde 90 nefer vergi nüfusu vardı. Birinci isim imamlık yapan Hacı Ahmed bin Hacı Musa'nın elinde imamlık yapması için verilmiş padişah beratı vardı. Mustafa bin Nasuh ise mahallenin müezzini idi. Mahallede Hasan bin Hüseyin Dede isimli bir de muhassıl yaşamaktaydı. Böylece kasabadaki medresenin 11- 12 kişilik ilim ordusu tamamlanmış oluyordu.

Diğer adı Hacı Mustafa olan Yanık Mahallesi'nde 43 nefer vergi mükellefi vardı. Mahalle halkından Mehmed bin Mahmud ile bunun kardeşi Mustafa bazdâr, yani kuşcu olarak kayıtlı oldukları

için birtakım vergilerden muaf tutulmuşlardı. Kasaba merkezinde bazı kişilerin “kuşçu” olarak kayıt edilmiş olması ilgi çekicidir. Bu kişiler saray için şahin, doğan gibi av kuşları besleyen kişiler olabilecekleri gibi Ulubad ve Manyas göllerinden saraya kaz, toy, sülün gibi eti yenen av kuşları sağlayan kişiler de olabilir.

Gönen’in 6 mahallesinde 1573 yılında toplam 457 nefer vergi nüfusu yaşamaktaydı. Bu ise yaklaşık 2.000 kişilik bir nüfus demektir. Aynı dönemde Bursa’nın 12.832 vergi nüfusu¹¹, Adana’nın 1.023 nefer vergi nüfusu olduğunu düşünürsek 457 vergi nüfusunu azımsamamak gerekir. Kasabanın mahsul gelirlerine baktığımızda kasabada yıllık geliri 3.500 akça olan bir meyhane ve bozahaneden başka hemen hiçbir sanayi tesisi bulunmadığı görülür. Kasaba çevresinde ekilip biçilen tarlaların geliri de kasaba gelirleri içerisinde sayılmıştır. 4.000 akçalık *bâc-ı bazar ve resm-i keyl* geliri kasabada 13.420 akça olan toplam gelir içerisinde en büyük gelir kalemini oluşturmaktadır.

Evliya Çelebi 1658 yılında Celâlî isyanlarını bastırmak üzere sefere çıkan IV. Mehmed’le birlikte Anadolu’ya hareketinde Gönen’den geçti. Evliya’nın Gönen’i evleri mamur, havası güzel, bağlı, bahçeli bir yer olarak tarif eder¹². Evliya Çelebi’ye göre Gönen halkının çoğu yörük olup, reayâsı Rum ve Ermeni’dir. Ancak 1573 yılında kasabada hiç gayrimüslim nüfus bulunmamaktadır. Karga Gözü Köyü’nde 3 gayrimüslim sığırtaç kayıtlıdır.

Gönen’in 1573 yılındaki toplam 32 köyünden yaklaşık 14’ünün isimlerini haritada bulabildik. Bunların tamamı Müslim köyleridir. Gayblar köyünün diğer adı Çiftlik olup 13 nefer vergi nüfusu İbrahim isimli bir sipahinin tımarıdır. Balcı köyü 1573 yılında Balcı Bükü adlı bir mezraa idi. Çınar Pınarı isimli 13 nefer nüfusa sahip köy bugünkü Çınarpınar köyü olup yine İbrahim’in tımarına dâhildi. 1573 tarihli defterde Evhad Obası ismiyle anılan kışlak belki de bugün Ahadinoba diye anılan yerdi¹³. Alaattinköyü veya bazı kaynaklarda Alabadin diye anılan köy 1573 yılında Hacı Bey nam-ı

¹¹ Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara, 1988, s. 9.

¹² Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 5, İstanbul, 1978, s. 1635.

¹³ 1573 tarihinde Keçeler Köyü arazisindedir. Bkz. T. Akkuş, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, s. 42.

diğer Alaaddin olarak kayıtlı ve 105 vergi nüfusuna sahip büyük bir köy idi. Esas adı Kara Danişmend olan ve Halife Köyü olarak da bilinen 32 neferli köy ise Abdurrezzak isimli bir zaimin zeametine dâhil olup bugün Kalfaköy olarak geçmektedir. Kalfa bilindiği gibi halife kelimesinin bozulmuş şeklidir. Karaağaç köyü 41 neferli bir köy olup bugün Karaağaçalan adıyla anılmaktadır. Bugün Köteyli diye anılan köy 1573 yılında 65 nefer nüfusa sahipti ve Hüseyin isimli bir zaimin yönetimindeydi. Muradlar köyünün diğer adı Turfa yani “armağan” idi ve 20 nefer nüfusu vardı. Bugünkü Sarıköy 1573 yılında sadece Sarı (Saru) diye anılıyordu ve Hüseyin’in zeametine dâhil 28 neferli bir köydü. 38 neferli Saraçlar köyü, 14 neferli Taban, bugünkü Tabanköy, 56 neferli Körpe Ağaç diğer adı Köprü Ağaç haritada bulabildiğimiz diğer köyler oldu. Dura Beyi isimli 26 neferli köyün bugünkü Dura köyü olduğunu tahmin etmekteyiz. Çavuş köyünün XVI. yüzyıldaki esas adı Uzun Kuş olup Çavuş diğer adı olarak geçmekteydi.

Ağaçluca nam-ı diğer Büyük Çini, Ayvacık, Balı, Bokluca nam-ı diğer Çepelce, Fazıllu nam-ı diğer Çalış, Gök ve Sencar nam-ı diğer Kınıklı, Kara Çakıl, Karasudan Aşağı, Karasudan Yukarı, Karga Gözü, Köselü, Kureyş, Kınık, Kırıklar, Sekücük, Yenicelü, Yund Oğlanı, Şalcı nam-ı diğer Gürcü köyleri haritada bulamadığımız köyler oldu. Bunlar 106 neferli Karga Gözü, 70 neferli Fazıllu nam-ı diğer Çalış ve 67 neferli Yund Oğlanı isimli köyler büyük köyler olmasına rağmen belki de isim değişikliği sebebiyle haritadan tespit edilememiştir. O dönemde mezraa olan Çakmak daha sonra köy olmuştur. 1573 yılında mezraa olan Başçılı, Çakmak, Ejderlü, Gircelü, Sunkurca gibi mezraaların daha önceki tahrirlerde karye (köy) oldukları ve daha sonra nüfusları dağılarak mezraa oldukları defterde kayıt edilmiştir.

Karga Gözü köyü padişah hassına vergi veren 106 neferli köydü. Bu 106 kişiden 31’i Müslim su sığırı sığırtaçmacı, 3 kişisi ise gayri müslim su sığırı sığırtaçmacıdır. Buradan anlaşıldığına göre bu köy bataklık bir yerde kurulmuş olup devlet için su sığırı (camus) yetiştiren önemli bir merkezdir.

Gönen’de ayrıca “koru” adı altında kayıtlı bazı birimlere rastlamaktayız. Bunlar “orman, ormanlık yer” anlamında olmayıp bazılarında koyun, bazılarında yund yani yabani kısarak beslenen

merkezlerdir. Yund korusunun yılda 2.000 akça olan geliri Mustafa isimli sipahiye timar olarak verilmişti. “Hüdavendigar koyunu yürür” koyun korusu da daha sonra timara verilmiştir.

Tablo I: Gönen’de En Çok Kullanılan Kişi ve Baba Adları (1573)

	Kişi Adı		Baba Adı	
	Sayı	%	Sayı	%
Mehmed	190	11,735	110	8,906
Mustafa	150	9,264	89	7,206
Hasan	91	5,62	22	1,781
Ahmed	87	5,373	40	3,238
Ali	86	5,311	75	6,072
Hüseyin	68	4,2	43	3,481
Yusuf	54	3,335	56	4,534
Balı	30	1,852	20	1,619
İbrahim	30	1,852	16	1,295
Hızır	29	1,791	29	2,348
Osman	28	1,729	8	0,647
Mahmud	27	1,667	15	1,214
Hamza	25	1,544	20	1,619
İlyas	25	1,544	19	1,538
Şaban	24	1,482	11	0,89
Ömer	23	1,42	5	0,404
Maden	21	1,297	4	0,323
Musa	21	1,297	33	2,672
Arslan	20	1,235	6	0,485
Halil	20	1,235	19	1,538
Oruç	20	1,235	8	0,647
Receb	19	1,173	6	0,485
Sefer	19	1,173	6	0,485
Cafer	17	1,05	10	0,809
Nasuh	16	0,988	19	1,538
Süleyman	16	0,988	12	0,971
Abdurrahman	13	0,802	3	0,242

Gönen nahiyesinde kişi adlarının dağılımı en çok kullanılan ilk 10 isim bakımından diğer sancaklara göre önemli bir fark göstermiyor. Hemen her sancakta olduğu gibi en çok kullanılan isim Mehmed’dir (190-110). Daha sonra Mustafa, Hasan, Ahmed, Ali, Hüseyin, Yusuf gelir. Balı isminin ilk 10 arasına girmesi ise bu nahiyeye has bir özelliktir. Gönen’de Balı isminin niçin tercih edildiğine ve bu tercih sonucunda ilk 10 isim arasına girdiğine dair bir bilginiz yoktur. Belki de Kastamonu’da Şaban isminin ilk 10 arasına girmesi gibi burada yaşayan Balı isimli bir şeyh veya dervişle

ilgilidir. İlk 10 isim arasında Balı dışında peygamber ve peygambere yakın kişilere ait olan isimlerdir. Bu isimlerin hemen hepsinde kişi neslinde kullanım oranının daha da yükseldiği görülür. Bunun anlamı ise az kullanılan ve çoğu Türkçe kökenli isimlerin atılarak Ahmed, Mehmed, Mustafa gibi dinî nitelikli isimlere ağırlık verilmeye başlanmış olmasıdır.

Tablo II: Gönen'de En Çok Kullanılan İsimlerin Diğer Bazı Sancaklarla % Oranı İle Karşılaştırılması

Ad	Gönen	Kastamonu ¹⁴	Hamid ¹⁵	Bolu ¹⁶	Ankara ¹⁷	Afyon ¹⁸	Adana ¹⁹
Mehmed	11,735	7,663	6,152	8,493	7,781	3,707	8,670
Mustafa	9,264	5,423	4,656	5,935	5,173	1,321	4,290
Hasan	5,62	2,650	3,287	2,399	2,700	2,340	3,840
Ahmed	5,373	3,788	2,900	3,269	3,330	2,235	4,700
Ali	5,311	2,894	4,856	4,556	4,338	2,808	7,120
Hüseyin	4,2	2,641	2,841	2,807	2,477	2,227	3,840
Yusuf	3,335	1,523	2,630	2,514	2,617	2,051	2,410
Balı	1,852	0,579	1,502	0,722	1,289	1,403	0,098
İbrahim	1,852	2,696	2,377	2,292	2,477	1,875	3,950
Hızır	1,791	1,351	1,378	0,806	1,549	1,675	1,790

Türkçe isimler arasında Balı'dan sonra en çok kullanılan Arslan olup kişi neslinde daha da artmıştır (20-6). Oruç (20-8), Durmuş (11-10), Timur (11-3), Dede (10-10), Kurd (9-4), Tur Balı (Dur Balı)(8-3) diğer çok kullanılan Türkçe isimlerdir.

İne veya İni Türkçe bir kelime olup “küçük” anlamında kullanılmaktadır. “İne” kelimesi *Lexicon*'a göre “inal” sözcüğünden bozma olup “reis, başkan, emir” anlamlarına gelir²⁰. İne adı, Göktürk kitâbelerinde “küçük kardeş” anlamında kullanılmıştır²¹. Buna göre İne Bey, Küçük Bey demek olduğu gibi İne Göl de Küçük

¹⁴ Jülide Akyüz, *Kastamonu Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1991.

¹⁵ Birgül Güngör, *Hamid Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1997.

¹⁶ Mehmet Gener, *Bolu Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1998.

¹⁷ Özgül Öztürk, *Ankara Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1993.

¹⁸ Hatice Oruç, *Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahib) Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1994.; İbrahim Köse, *Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahib) Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1994.

¹⁹ Yılmaz Kurt, “Adana Sancağında Kişi Adları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1991), s. 169-252.

²⁰ *Turkish and English Lexicon*, New Edition, İstanbul, 1978, s. 311.

²¹ Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, Ankara, 1987, s. 325.

Göl anlamına gelir. Gönen nahiyesinde kullanılan İne ile yapılmış isim grubu oldukça fazladır: İne Bey, İne Beyi, İne Han, İne Şeh, İnesi. Bölgede coğrafi ad olarak geçen İnegöl ve İnebolu gibi adların da İne yani “küçük” kelimesi ile ilgisi düşünülebilir. İne Bolu, *Küçük Bolu (Küçük Şehir)*; İne Göl, *Küçük Göl* anlamında kullanılmış olmalıdır. İne kelimesinin daha çok Bey, Gazi, Han, Hoca gibi isimlerle birlikte kullanılması da bu fikri kuvvetlendirmektedir. 1402 Ankara savaşında Yıldırım Bayezid ordusu içerisinde yer alan ve yenilgi üzerine Şehzade Süleyman’ın kaçmasını sağlayan subaşının da ismi İne Bey idi ve Karasu subaşı olarak görev yapıyordu²².

Eymir Şah (5-2), Hacı Bayram (5-3), Bayram Fakih (1-0), Şah Kulu (1-6) gibi Türkçe ve Arapça-Farsça ikili isimlere de rastlamaktayız.

Tablo III: Az Kullanılan Türkçe Adlar

İsim	Kişi	Baba	İsim	Kişi	Baba	İsim	Kişi	Baba
Bayram	6	3	Kulkal	4	3	Budak	3	1
Karaca	3	5	Kurd Dede	3	2	Turgud	3	8
Balaban	2	3	Durası	2	4	İne Han	2	0
Malkoç	2	2	Temür Han	2	2	Aydoğdu	1	4
Bayramlı	1	1	Beylü	1	0	Çalabvermiş	1	1
Çalış	1	0	Dede Balı	1	1	Deniz	1	0
Emre	1	0	Gülaçmaz	1	0	İne Bey	1	0
İnesi	1	0	Kızılca	1	0	Kulu	1	1
Küçük	1	0	Küplü	1	0	Sevindik	1	0
Timur Han	1	1	Timurtaş	1	1	Toprak	1	0
Tur Ali	1	4	Tura Han	1	1	Alagöz	0	3
Armağan	0	2	Aslan	0	1	Aydın	0	2
Duman	0	1	Erdoğan	0	1	Göçeri	0	1
İne Beyi	0	2	Kaya	0	1	Kayacı	0	1
Kulaguz	0	2	Orhan	0	1	Yeniçeri	0	1

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Alagöz, Armağan, Aydın, Duman, Erdoğan, Kaya, Orhan gibi isimlerin oğul neslinde hiç kullanılmadığı görülecektir. Türkçe isimlerin azalmaya başlaması XVI. yüzyılın bir özelliği olarak öteki Anadolu şehirlerinde de görülmektedir. Burada geçen Kayacı isminin kaya ile ilgili olmayıp kuş yuvalarına bakan görevli anlamında kullanıldığını tahmin etmekteyiz. Kulağuz ise kılavuz, öncü, rehber anlamındadır.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 4. Bs., Ankara, 1982, s. 313.

Özellikle Rumeli bölgesinde rastladığımız Kurd, Malkoç, Evrenos gibi isimlerin Gönen'de diğer Anadolu şehirlerine oranla daha çok görülmesi ise Gönen'in Rumeli ile güçlü bir bağlantısı olduğunu göstermektedir. Nitekim 1301 yılında Ece Halil komutasında Anadolu'ya geçen Alevî Saru Saltuk Türkmenlerini, Karası Beyliği'nin kurucusu Karası Bey Balıkesir bölgesine yerleştirmişti²³. Buna rağmen Gönen'de Aleviliği çağrıştıran Ali Kulu, Aliverdi gibi sivri isimlere rastlamıyoruz. Şah Balı (1-1); Şah Bende (5-0); Şah Kulu (1-6) gibi isimler ise bir ölçüde Aleviliği akla getirmektedir.

XVI. yüzyılda önemli ihtidâ olaylarına tanık olmaktadır. İslâmiyeti seçen gayrimüslimler Yorgi, Dimitri gibi eski baba adları yerine Abdullah baba adı ile deftere kaydedilmekteydiler. Bu yüzden incelediğimiz bütün yörelerde Abdullah adının baba neslindeki oranı kişi nesline göre çok daha yüksek olmaktadır. Gönen'de kişi adında 1 kişinin Abdullah adını taşımasına karşılık baba neslinde 60 kişi Abdullah adını almıştı (%4,858). Bu durum Gönen'de de yaklaşık % 5 civarında bir ihtida olayının yaşandığını göstermektedir.

İhtida olayının büyük ölçüde yaşandığı sancakların Bursa ve Trabzon olduğunu hatırlarsak Bursa'nın bir nahiyesinde ihtidâ olayının bu oranda gerçekleşmesine şaşmamak gerekir. Bursa'da, Abdullah adı oğul neslinde 103 kişi (% 0,426) tarafından kullanılırken baba neslinde 2.155 kişi (% 10,564) tarafından kullanılmıştır²⁴. Adana'da ihtida eden kişilere sıradan adların verilmeyip Mercan, Mübarek, Reyhan, Uğurlu gibi belirli adların verildiğini tespit etmiştik²⁵. Gönen'de baba adı Abdullah olanların Adana'daki gibi belli isimler almadığı görülüyor. Ferhad, Kara, Keyvan, Pervane isimleri birer kişi tarafından kullanılırken baba adı Abdullah olan 4 kişi Yusuf adını almıştır. Bu durum elbette ki Hz. Yusuf'un köle olarak satılması sebebiyle kölelere Yusuf adının verilmesi ile ilgili olmalıdır.

²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3. Bs., Ankara, 1984, s. 97; Halil İnalıcık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, Eren Yay., İstanbul, 1993, s. 10.

²⁴ Zeynep Sarıışık, *Bursa Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1993, s. 16.

²⁵ Y. Kurt, "Adana Sancağı Kişi Adları", s. 182-183.

Sonuç

1573 tarihli Hüdavendigâr Mufasssal Tahrir Defteri verilerine göre Gönen nahiyesinde yaşamakta olan 1619 vergi mükellefi yetişkin erkek nüfus ve bunların babalarına ait 1235 ayrı kişi adının onomastik açıdan değerlendirilmesi Gönen bölgesinin yoğun bir Müslüman Türk nüfus ile iskân edildiğini göstermektedir. Gönen’de en çok kullanılan adlar diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Mehmed, Mustafa, Ahmed, Ali gibi Arapça kökenli İslâmî adlardır. En çok kullanılan ilk 10 isim arasında Balı isminin yer alması bölgede Balı isminin ayrı bir yeri ve önemi olduğunu göstermektedir. Baba neslinde Türkçe isimlerin kullanım oranı daha fazla olduğu halde oğul neslinde Kaya, Orhan, Armağan gibi Türkçe isimlerin unutulmaya başladığını görmekteyiz.

Gönen’e bağlı 32 köy ve 16 mezraa adının büyük bir çoğunluğunu Türkçe kökenli isimler oluşturmaktadır. Çoğunluğu kişi adlarından teşkil edilen yer adlarında Arapça kökenli kelimeler görülmektedir. Gayblar, Fazıllı, Hacı Rüstem gibi yer adları bunlara örnektir. Yer adlarının çoğu Ağaçluca, Ak Hisar, Ayvacık, Çınar Pınarı, Çakmak, Dilekli, Kara Ağaç, Kara Çakıl, Karga Gözü, Kınık, Kınıklar, Sazlık, Sunkurca, Yanık, Yenicelü gibi pırıl pırıl Türkçe isimlerdir.

İnsanlar evladına ve vatanına güzel isimler vermek istemişlerdir. 475 yıl önceki atalarımızın kullandığı bu güzel isimler bize bugün bir ibret dersi gibidir. Açtığı işyerine, ürettiği bir mala yabancı isimler vermeyi ilericilik sayan, çocuğuna Cesika, Melisa, Melis gibi isimler veren kişiler kültür yozlaşmasının acı örnekleridir.

Kaynakça

- Akkuş, Tacettin, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, 2001.
Akyüz, Jülide, *Kastamonu Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1991.
Barkan, Ömer Lütfi – Meriçli, Enver, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Ankara, 1988.
Derleme Sözlüğü, VI, TDK Yayını.
Edwards, W. Robert, *The Fortification of Armenian Cilicia*, Washington, 1987.
Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 5, İstanbul, 1978.

- Gener, Mehmet, *Bolu Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1998.
- Güngör, Birgül, *Hamid Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1997.
- İnalcık, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar*, Eren Yay., İstanbul, 1993.
- Köse, İbrahim, *Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahib) Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1994.
- Kurt, Yılmaz, “Adana Sancağında Kişi Adları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1991), s. 169-252.
- Orkun, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, Ankara, 1987.
- Oruç, Hatice, *Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahib) Sancağı Kişi Adları*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1994.
- Öztürk, Özgül, *Ankara Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- Sarıışık, Zeynep, *Bursa Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, DTCF Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 1993.
- Sezen, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, 64.
- Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler)*, 3. Bs, İstanbul, 1980.
- Tarama Sözlüğü*, III, TDK Yayını.
- Turkish and English Lexicon*, New Edition, İstanbul, 1978.
- Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1983.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 3. Bs., Ankara, 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, 4. Bs., Ankara, 1982.

ONDOKUZUNCU YÜZYIL BAŞLARINDA GÖNEN'DE BİR AĞANIN SOSYAL YAŞAMINA DAİR: SARIKÖYLÜ BURHÂNZÂDE MUSTAFA AĞA

Zeynel ÖZLÜ -İsmail Hakkı ÜZÜM***

Giriş

Ulus tarihinin temellerini oluşturabilmek için yerel ve bölgesel tarihe ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel tarih, mekânın, ailenin, köyün, mahallenin ve şehrin hafızasıdır. Son yıllarda yerel tarih ile ilgili araştırmaların tarihsel çalışmalarda önemi artmakta ve buna paralel olarak bölgesel tarih çalışmalarında artış yaşanmaktadır. Yerel tarih, geleneksel tarihin ulusal veya uluslararası anlatısından farklı olarak bölgeye yönelmekte, nitekim ulusal anlatımın tek biçimliliğinden bölgesel anlatım zenginliğine doğru bir yöneliş olarak yorumlanmaktadır¹. Yine ulusal tarihte daha çok olay ve olgular incelenirken; yerel tarihte kişi ve insan faaliyetleri daha çok incelenmekte² dolayısıyla yöre insanının geçmişi, fikirleri, yaşam tarzı, çevreye etkisi gibi hususlar araştırmanın kapsamına girmektedir³. Ayrıca yerel tarih, genel tarihin yer vermediği insanların, mekanların, sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelerin bölgesel düzeydeki etkilerine yer vermekte⁴, ulusal tarihin derinliğine inemediği alanları açıklamaktadır. Bu da genel tarih

* Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, zeynelozlu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2499-4815.

** Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, ismailhakkiuzum@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8809-6147.

¹ Aslı Avcı Akçalı, Erdal Aslan, “Yerel Tarih ve Tarih Öğretimindeki Rolü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.21, 2007, s.81.

² Ümmügülsüm Candegir, “Yerel Tarih Çalışmasında Kaynakların Önemi: Burdur Örneği”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.30, 2017, s.243.

³ Muhammed Dağ, *Annales Tarih Ekolü ve Türkiye’de Yerel Tarihyazımı (1939-2000)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2020, s.138.

⁴ Aslı Avcı Akçalı, *Tarih Öğretiminde Merkeze Bağımlılığın Azaltılması Yolunda Bir Çözüm Önerisi: Yerel Tarih*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 2013, s.40.

oluşturulurken var olan eksikliğin giderilmesini sağlamakta ve tarihin daha iyi anlaşılmasına, yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada geçmişte Gönen kazasında yaşamış, ağa unvanlı varlıklı bir kişi ile ilgili tereke incelenmiştir. 19. yüzyılın başlarında Mihaliç'te vefat etmiş olup Gönen kazasına bağlı Sarıköy'de yaşamış olan Burhânzâde Ağa'ya ait bu tereke, dönemin sosyal ve ekonomik yaşantısı hakkında bilgi edinmek ve Gönen'in tarihi şahsiyetleri ile ilgili araştırmalara yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır.

1. Yerel Tarih Araştırmalarında Terekelerin Önemi

Osmanlı Devleti'nde ekonomi ile ilgili yapılan tüm etkinlikler kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Tereke (metrûkât, muhallefât) kayıtları, bunun doğal bir sonucu olup vefat eden kişiye ait mal varlığının tespit edilmesiyle oluşmuştur⁵. Osmanlı hukuk sisteminde vefat etmiş kişilerin geride bıraktığı malların tespit ve sınıflandırılmasına ihtiyaç duyulmuş ve bu hizmet kadıların görevleri arasında yer almıştır⁶. Tereke, ölen kimsenin ardından mal ve mülk gibi miras kalan eşyaların dökümü olup genellikle Şer'îye Sicillerinin içerisinde muhtelif yerlerde⁷ veya müstakil defterler halinde bulunmaktadır. Vefat eden kişinin arkada kalan malları için paylaşım “Kassam” adı verilen sayım memurlarının önünde bilirkişiler tarafından yapılmaktadır. Kassamlar beraberinde vefat eden kişiye ait malları deftere kaydeden bir kâtip, çuhadar, hizmetçi, miras mallarına değer biçen bilirkişi ve terekeye gözcülük yapan dideban gibi yardımcılarla terekeyi kayıt altına almaktadır⁸. Burada ölen kişinin borçları, alacakları, vasiyeti gibi hususlar miktarları ve detayları ile belirtilir, ardından İslam miras hukukuna bağlı kalınarak pay edilir⁹. Tereke kayıtlarında bağ, değirmen, tarla, arsa, dükkân gibi gayrimenkuller, hayvan cins ve miktarları, tereke sahiplerinin

⁵ Saadet Maydaer, “XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlâna Muslihuddin Efendi ve Mirası”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.20/1, 2011, s.118. 117-155.

⁶ Tahsin Özcan, “Muhallefât”, *DİA*, C.30, Ankara 2020, s.405.

⁷ Gülser Oğuz, “Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri”, *Turkish Studies*, S.9, 2014, s.410.

⁸ Zeynel Özlü, “Osmanlı Dönemi Kültür Tarihi ve Aile Monografisi Yazımında Önemli Bir Kaynak: Tereke Defterleri”, *Tarih Yazımı Üzerine* (Ed. İsmail Özçelik), Ankara 2017, 149-150.

⁹ Tanju Demir, “Bir Tereke, Yetmiş Denizlili”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.24/38, 2005, s.132. 131-144.

meslekleri, aile, isim ve lakapları¹⁰, ziynet eşyası, köle, cariyeye, mutfak malzemeleri, ev eşyaları, kıyafetler, vefat eden kişiye ait borç ve alacaklar gibi neredeyse tüm detaylar belirtilmektedir¹¹.

Tereke kayıtları, tarihi birer vesika olup, özellikle yerel tarih araştırmalarında birinci elden kaynaklar içerisinde yer almaktadır. Terekeler, bir toplumun sosyal, ekonomik, hukuk gibi temel alanlarında önemli bilgiler vermektedir. Yine terekeler aracılığıyla toplumun giyim-kuşamı, kullanılan silahları, tarım araç-gereçleri, ev ve mutfak eşyaları, toplumun ekonomik seviyesi gibi detaylı bilgiler elde edilebilmektedir. Nitekim tereke kayıtları belirli dönem aralığına ışık tutmakta, toplumun geçmişine dair izleri ortaya çıkarmaktadır. Özellikle kültür, tarih, ekonomi ve sosyal alanlarda yerel araştırma yapabilmek ve yapılacak araştırmanın bilimsel nitelikte olmasını sağlamak için tereke kayıtlarına başvurmak gerekmektedir.

2. Burhânzâde Mustafa Ağaya Ait Eşyalar, Taşınmaz Mallar, Yardımcılar, Çiftlik Aletleri ve Hayvanlar

Gönen Kazası köylerinden Sarı Karyesinde ikamet eden fakat Mihaliç'te vefat eden Burhânzâde Mustafa Ağa'nın geride bıraktığı mal varlığı Mihaliç voyvodasının dirayeti ile kassam ve mübaşir gibi görevli kişiler tarafından tespit edilmiş olup, yapılan harcamalar ve alınacak borçları da tasnif edilmiştir¹². Terekenin ilk bölümünde merhum Burhânzâde Mustafa Ağa'nın veraseti verilmiştir. Buna göre eşi Ayşe bint-i Ahmed ile çocukları Mehmed, büyük oğlu Mehmed ve kızı Züleyha'ya miras kalan taşınabilir ve taşınamaz mallara yer verilmiştir. Eşi ve çocukları arasında mal paylaşımı belirtilen listede verilmemiştir.

¹⁰ Abdullah Kara, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Turgutlu'da Bir Seyyidin Terekesi: Es-Seyyid Mehmet Bin Halil Çelebi", *Uluslararası Turgutlu Sempozyumu* C.II, (Ed. Muzaffer Tepekaya vd.), Turgutlu 2018, s.924. 923-934.

¹¹ Özlem Oral Patacı, "Osmanlı Tereke Kayıtlarının Sanat Tarihi Araştırmaları Açısından Öneme Yönelik Bazı Değerlendirmeler", *OTAM*, S.40, 2016, s.329. 327-354.

¹² BOA C.ADL. 52-3142 H.16-05-1223 (10 Temmuz 1808).

Tablo I: Burhânzâde Mustafa Ağaya Ait Silah ve At Takımları

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	1	40	Sim yaldızlı gadâre (silah)
2	1	30	Sim yaldızlı gadâre
3	1	30	Yaldızlı gadâre
4	1	40	Simli kılıç
5	1	15	Köhne kılıç
6	3	120	Simli yatağan bıçağı
7	2	100	Simli prizren piştov
8	2	60	Simli prizren piştov
9	1	50	Eski İslambol piştov
10	1	100	Mercanlı simli piştov
11	1	40	Kaplamalı simli piştov
12	2	50	Prizren piştov
13	3	80	Simli balta
14	1	100	Simli resimli tüfenk
15	1	100	Simli resimli tüfenk
16	1	60	Simli bilezikli tüfenk
17	1	40	Simli tüfenk
18	1	100	Simli tüfenk
19	1	60	Tüfenk
20	1	60	“İslimyhane” şışhane
21	1	30	Tüfenk
22	1	30	Tüfenk
23	6	60	Köhne (eskimiş) ve hurda tüfenk
24	4	10	Köhne bıçak
25	1	50	Simli barut kapağı
26	2	40	Kıbreli bârud kapağı
27	1	400	Müstâmel (kullanılmış) sırmalı başlık ve raht ve reşme me’a gaşiyesi (örtü)
28	1	250	Müstâmel lebeb (deriden örülmüş at başlığı) sim kıbreli başlık ve çiçekli gaşîye me’a reşmesi
29	-	100	Erzurum kâri müstâmel raht me’a köhne gaşîye
30	-	100	Sim göbekli müstâmel Erzurum taklidi raht (at takımı) ve kıbreli günlük ve şiltesi
31	-	60	Sim göbekli müstâmel raht me’a seccade gaşiyesi
32	1	30	Köhne lebeb başlık me’a köhne Mar’aş gaşîye
33	1	80	Kargı (mızrak vd.)

Tablo II: Burhânzâde Mustafa Ağaya ait kıyafetler

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	1	110	Kehribâr imâme
2	1	40	Sagır (küçük) kehribâr imâme
3	1	100	Köhne samûr peçesi biniş kürk
4	1	80	Köhne samûr peçesi cübbe kürk
5	1	25	Köhne dahar cübbesi kürk
6	1	25	Köhne kaput
7	1	15	Köhne 'alaca entâri

Tablo III: Burhânzâde Mustafa Ağaya ait ev eşyaları

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	3	90	Köhne çiçekli yorgan
2	12	150	Çit yorgan
3	3	80	Köhne kutnu yorgan
4	5	50	Köhne katife yasdık
5	2	10	Yeşil tahta sandık
6	3	25	Beledi (kumaş türü) yün memlu (dolu) döşek
7	1	20	Köhne basma şilte
8	-	5	Köhne basma yorgan
9	18	100	Harem odasında ferş olunmuş yastık 8, beledi köhne çuka mak'ad (oturulacak yer/ sedir) 4, minder 5, sagır halı 1
10	1	20	Beledi döşek
11	4	5	Köhne kilim
12	1	5	Köhne seccâde
13	-	6	Köhne şilte
14	12	36	Köhne yasdık
15	3	10	Köhne yasdık
16	4	10	Kebir şamdan 2, sagır şamdan 2
17	1	15	Abdest leğeni
18	2	25	Leğen ibrik
19	1	25	Müstâmel kutnu yorgan
20	3	15	Sadekaltak (eyer)
21	2	15	Sagır yasdık
22	3	30	Hane kilimi
23	3	120	Yörük kebir halısı
24	1	5	Köhne orta keçesi
25	2	50	Halı seccade
26	6	10	Yüz yadığı

27	7	40	Müstâmel şilte basma
28	5	75	Müstâmel beledi döşek
29	2	20	Köhne döşek
30	9	120	Kebirmemlû minder
31	4	30	Sagir minder
32	23	150	Köhne beledi yastık 8, kadife yastık 4, kilim 2, seccade 2, kebir kilim 2, keçe 1, minder 4
33	19	100	Kahve odasında köhne kadife yastık 4, kilim 1, seccade 1, sagir minder 5, beledi yastık 8
34	-	25	Köhne kilim minder yastık
35	23	250	Kebir oda takımı müstâmel kadife yastık 11, küçük yastık 3, basma şilte 2, çuka mak'ad 2, sagir minder 2, kebir sagir 2, orta keçesi 1
36	3 (parça) 142,5 kıyye	427,5	Avan- ı has
37	1	50	Nargile
38	1	50	Kebir sini
39	1	150	Köhne yeşil kuba çadır
40	3	75	Çerge çadır
41	1	25	Köhne çadır

Tablo IV: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın köle, cariye ve yardımcılar

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	1 (kişi)	800	Arab cariye Fatma re's
2	1 (kişi)	850	Arab cariye Emine re's
3	1 (kişi)	500	Arab köle re's

Tablo V: Burhânzâde Mustafa Ağaya Ait Çitlik Aletleri ve Hayvanlar

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	3	125	Köhne araba
2	-	75	Çift aletleri, saban ve düven
3	2	400	Camus/camız
4	2	400	Camus
5	2	350	Camus
6	13	1300	Camus ineği me'a malak
7	5	400	Kısır camus ineği
8	1	100	Boğa camus
9	5	200	Deve dana

10	2	201	İnek
11	2	400	Manda dana
12	2	80	Karasığır
13	2	40	Karasığır
14	2	100	Karasığır
15	2	80	Kara sığır
16	1	20	Bargir re's
17	1	55	Arık kısrağ re's
18	-	1500	Karye-i mezkûr civarında bıçkı ta'bir olunur ve cem'i alet ile

Tablo VI: Burhânzâde Mustafa Ağaya ait taşınmaz mallar

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Açıklama
1	1	7500	Karye-i mezkûr da ma'lumu'l-hudud ve'l-ciran hariciye ve dahiliye cem'tevabi'yle bir bab konak
2	4 (dönüm)	400	Karyemiz mezkûr civarında tahminen dört dönüm tut bahçesi
3	2 (dönüm)	100	Karye-i mezkûr civarında tahminen iki dönüm bağ

Yukarıda yer alan tablolara göre; Burhânzâde Mustafa Ağaya ait önemli sayıda miras kaldığı ve söz konusu kişinin bölgede varlıklı biri olduğu anlaşılmıştır. Silah ve at koşum eşyalarının birbirinden farklı ve çok sayıda olması Mustafa Ağa'nın silahlara özel bir ilgisinin bulunduğunu, farklı marka ve şekillerde silahların olması bir silah koleksiyonuna sahip olduğunu göstermektedir. Yine terekede eskimiş de olsa ev eşyalarının çok olması ikamet ettiği hanesinin büyük bir yer olduğu ya da sürekli seyahat ettiğini ve beraberinde ev eşyalarını taşıdığına işaret etmektedir. Mustafa Ağaya ait taşınmaz malları içerisinde 1 adet konak olduğu ve onun da 7500 gibi yüksek bir fiyatı olduğu tespit edilmiştir. Tereke kayıtlarına göre bu konağın içerisinde bir harem odası olduğu ve burada serilmiş halde kullanılan 8 adet yastık, 4 adet sedir, 5 adet minder ve 1 adet de küçük halı bulunmaktadır. Bunun yanında konak içerisinde misafir ağırlamak için de kullanılan bir kahve odası yer almaktadır. Bu oda da ise 4 kadife yastık, 1 kilim, 1 seccade, 1 küçük minder ve 8 adet de pamuklu yastık bulunmaktadır. Konak içerisindeki büyük oda da ise 3 tanesi küçük olmak üzere toplamda 14 yastık, 2 basma şilte, 2 sedir, 2 küçük minder, 1 adet orta keçesi bulunmaktadır. Son olarak

konak içerisinde yorgan, yastık minder gibi yatak takımı ve ev eşyasının fazla olduğu tespit edilmiş ve dolayısıyla konağın da büyük bir yapı olduğu tahmin edilmiştir.

Mustafa Ağaya ait kıyafet ve kürklerin fazlaca olması giyim kuşamına önem verdiğini ve bu konuda çevresine karşı dikkatli olduğunu işaret etmektedir. Mustafa Ağa'nın yüksek değere sahip iki cariyeye ve bir de köleye sahip olduğu, söz konusu köle ve cariyelerin Arap kökenli olduğu görülmektedir. Ayrıca ağanın 40'ın üzerinde hayvana ve yüksek fiyatlı tarım araç gereçlerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Mustafa Ağa'nın çok az tarım arazisi olmasına rağmen bu kadar hayvana sahip olması onun bölgede yaşayan halka tarlalarını sürmek için zaman zaman hayvan ödünç verdiği veya kiraladığı konusunda bir ipucu vermektedir. Bu durum bölgede daha çok büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğunu ve Mustafa Ağa'nın ekonomik gelirlerinde hayvancılığın önemli bir yere sahip olduğunu da göstermektedir. Mustafa Ağa'nın terekesinde sahip olduğu gayrimenkullere de yer verilmiştir. Bunlar içerisinde Mustafa Ağa'ya ait bir konak, dört dönüm tut bahçesi ve tahmini olarak iki dönüm bağ bulunmaktadır.

3. Burhânzâde Mustafa Ağaya Borçlu Olan Kişiler ve Borç Miktarları

Burhânzâde Mustafa Ağa, yalnızca köyünde etkin bir kişi olmamış, yakın çevre ile de yoğun ilişkiler içerisinde bulunmuştur. Terekesindeki borç senetleri bu durumu açıkça izah etmektedir. Kirmasti (Bursa-Mustafakemalpaşa) Kazasında Mustafa Ağa'nın terekesinde, kendisine borcu olan kişiler ve borç miktarları yazılmış olup aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo VII: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Kirmasti Kazasında bulunan alacakları

Sıra	Borçlu Kişiler	Miktarı (Kıymet/Kuruş)
1	Akbıyıkoglu İbrahim	72
2	Kayakceli Kalıcoğlu İbrahim	24
3	Gerdemeli Kürd Hüseyin	720
4	Gerdemeli Hâcî Ahmedoğlu es-Seyyid Ömer	120
5	Hatib Ali Efendi	240
6	Kara Pürçekli Çıldıroğlu Süleyman	60
7	Kavaklılı Hâcî Keleş oğlu Hüseyin	55
8	Gerdemeli Mehmed Ağanın kefaletiyle Yakuboğlu Ali	60
9	Gerdemeli Çapraz oğlu Ahmed	180
10	Gerdemeli İnce Bey oğlu Süleyman	99
11	Tataroğlu Ömer	108
12	Derecik köylü Süleyman oğlu Ahmed-Ahmed	225
13	Gerdemeli Kürd oğlu Bayram	180
14	Gerdemeli Çaprazoğlu Osman	192
15	Hamamcı Osman	500
16	Çatallarlı imâm oğlu	216
17	Beyad damadı Halil zevcesi	84
18	Kara Pürçekli Hâcî Bicanda	1000
19	Kasaba sükkânlarından (sakini) Arabacı Dimitraki	1000
20	Mihalicli Zincirci İsmail Ağa	240
21	Timuroğlu İsmail	360
22	Alemdârzâde Lütfullah Ağa	1240
23	Dürümdaylı Koruk Ahmed Ağa	30
24	Çeltikçili Kara Mızrak oğlu İsmail	168
25	Merhûm Hamza Bey İmamının ehli Ümmühan	250
26	Küpceli Kapucuoğlu Süleyman	290
27	Düdükcüoğlu Ali Ağa	456
28	Dere köylü Hâcî Mehmed oğlu	220
29	Def'a Hâcî Mehmed oğlu Mehmed	200
30	Kasaba sakinlerinden Deli İmâm oğlu Mustafa	360
31	Hâcî Yahya	1000

Yukarıdaki tabloda yer alan alacaklılar ve alacak miktarlarına göre Burhânzâde Mustafa Ağa'nın bölge üzerinde önemli bir nüfuzu olduğu söylenebilir. Benzer kişinin farklı miktarlarda borçlu olması dışında toplamda 30 kişinin Mustafa Ağaya borçlu bir durumda bulunması Mustafa Ağa'nın zengin ve aynı zamanda dönemin bankeri niteliğine sahip olduğuna dair ipucu vermektedir. Yukarıdaki

tabloda bulunan toplam miktar ise 9949 kuruştur ki bu değer Mustafa Ağa'nın sahip olduğu gayrimenkullerin değerinden daha yüksektir. Mustafa Ağa'nın alacaklı olduğu kişilerin borç miktarları göz önüne alınırsa genel olarak yöre halkından kişilerin Mustafa Ağa'ya borçlu olduğu tahmin edilmektedir. Bu ise az da olsa ihtiyaç halinde bölge halkının Mustafa Ağa'ya müracaat ettiğini ve kendisinin yardımcı olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca Mustafa Ağa'nın borç verdiği kişiler içerisinde kadının yer alması ve bazı borçların kefalet ile verilmesi dikkate değer bir husustur.

4. Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Oğlu Mehmed'e Hazırladığı Çeyiz

Burhânzâde Mustafa Ağa'nın yukarıda detaylıca verilen terekesi dışında oğlu Mehmed'in düğünü için yapmış olduğu masraflar da terekesinde bir başlık altında kaydedilmiştir. Aşağıda oğlu Mehmed için hazırlamış olduğu düğün eşyalarının verildiği tablo, önemli bir kültür ögesi olan düğünlerde hazırlanan çeyizin niteliği ve niceliği hakkında önemli detaylar sunmaktadır. Böylelikle ilgili dönemde varlıklı bir ailenin çeyiz hazırlığı ile ilgili de bir tahminde bulunulabilmektedir.

Çeyizde hazırlanan kıyafetlerin çoğunluğu gelin için alınan kadın kıyafetleri ile evde kullanılmak üzere yorgan, döşek vs. şeklindeki eşyalar olmuştur. Kıyafetlerin ve eşyaların kutnudan olması ve fiyat oranlarının yüksek olması Mustafa Ağa'nın oğlu için hazırladığı çeyize önem verdiğini göstermektedir. Aynı zamanda harcanan miktarın 2075 kuruş olması ve kendisine ait olan eşyaların fiyatları ile kıyaslanınca yüksek düzeyde olması çeyizin kullanılmamış olduğunu ve harcamada bir kısıtlama yapılmadığını göstermektedir.

Tablo VIII: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Oğlu Mehmed'in Düğünü İçin Düzdüğü Eşyalar

Sıra	Adet	Fiyatı (Kıymet/Kuruş)	Düğün Eşyaları
1	1	250	Allı Mahmudiye zenne entarisi
2	1	150	Beyaz peten zenne entarisi
3	1	130	Penbe sevâyı zenne entarisi
4	-	150	Allı Haleb sevâyı zenne entarisi
5	-	200	Yeşil kadife zenne cübbesi

6	1	60	Peten zenne şalvarı
7	1	150	Cedid çuka ferace
8	1	80	Kalabudunlu ocak peçesi
9	9	200	Kutnu döşek
10	3	30	Sagır boy Haleb alacası
11	3 (top)	40	Sagır Haleb çiçeklisi
12	2	25	Köprü sarığı
13	6	250	Kubbe biniş
14	3	150	Haleb çiçeklisi cedid yorgan
15	3	120	Kutnu yorgan
16	2	40	Kutnu şilte
17	3	50	Cedid kısa libade

5. Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Borçları ve Alacaklı Kişiler

Burhânzâde Mustafa Ağa'nın sahip olduğu mal varlığının yanı sıra farklı kişilere vereceği borçları da bulunmaktadır. Terekesinde farklı başlık içerisinde listelenen bu borçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo IX: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Borç Beyanı

Sıra	Alacaklı Kişi	Miktarı (Kıymet/Kuruş)
1	Sarraf "Aznavuroğluna"	24800
2	Kuşçubaşı oğlu İsmail'e çift parası	100
3	Bazirgân bağırsak oğluna bâ defter	1538
4	İmam oğluna hinta parası	200
5	"Yağımıcı" Mehmed Efendiye	52
6	Nebi Ağaya	1900
7	Bıçakçı ustasına	532
8	Yapıcı Nikola'ya	100
9	Kasap Halil'e	33
10	Hizmetkârlarına ve çobana	580
11	Bakkal Hüseyin'e	149,7
12	Bakkal Yusuf'a	54,5
13	Hâcî Hasan'a ipek parası	140
14	Kuduz oğlu İsmail'e at parası	700
15	Kara Osman oğlu merhum Hâcî Ömer Ağaya	1050

Bu tabloya göre Mustafa Ağa'nın 15 farklı kişiye borcu olduğu ve toplam miktarın 31.928 kuruş 12 para olduğu tespit edilmiştir. Terekeye göre listelenen borçlar daha çok günlük ihtiyaçların, giderilmesine yönelik kısa vadeli borçlar olarak bakkal, kasap gibi

yerlere olan borçlardır. Bunun dışında mutfak, tarla, ulaşım, inşaat, hizmet gibi alanlarda da çeşitli borçları bulunmaktadır. Borçlar içerisinde göze çarpan en yüksek değer 24800 kuruş ile altın ve gümüş ticaretini yapan ve Sarraf Aznavuroğlu'na ödenmesi gereken borçtur. Yine yüksek borçlardan biri Nebi Ağa isminde birine olan borcudur. Ancak diğer borçlar yüksek meblağa sahip olmayan ve ödeme kolaylığı bulunan miktarlardır.

6. Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Mihaliç'te Vefat Ettiği Sırada Kaydedilen Terekesi

Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Mihaliç'te vefat ettiği ve burada kendisine ait malların kayıt altına alındığı terekesinde belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda Mihaliç'te vefatı sonrası bölgenin voyvodası olan Hafız Ağa ve mübaşiri tarafından Burhânzâde Mustafa Ağa'nın terekesi kaydedilmiştir.

Tablo X: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Mihaliç'te Mevcut Olan Eşyaları

Sıra	Adet	Fiyatı (Kuruş)	Açıklama
1	2	120	Müstâmel kadife yastık
2	3	40	Müstâmel çuka makad
3	5	50	Minder
4	1	20	Orta keçesi
5	1	120	Müstâmel kaput
6	1	150	Müstâmel zerdava biniş kürk
7	2	35	Müstâmel çuka cüppe
8	1	100	Cübbe nafe kürk
9	1	80	Müstâmel çuka şalvar
10	2	15	Köhne kısa kürk
11	1	30	Hama kuşağı
12	1	100	Müstâmel çuka biniş
13	2	40	Müstâmel alaca entari
14	2	5	Dizlik
15	1	3	İçlik
16	2	10	Gömlek
17	1	10	Gezili bâde
18	1	100	Gümüşlü barut kapağı
19	1	100	Simli “hazlı”
20	1	250	Simli tüfenk
21	1	60	Simli palaska
22	2	120	Simli piştov
23	1	50	Simli kebir bıçak

24	4	150	Erzurum raht
25	1	20	Reşme
26	1	25	Kehribar imameli çubuk
27	2	20	Beyaz taşlı çubuk
28	3	60	Simli haşa
29	5	25	Şilte
30	6	60	Beledi yüzölü yorgan
31	2	10	Sagır kilim
32	2	20	Seccade
33	5	30	Sim zarf (kahve tutacağı) me'a fincan
34	3	11	Şerbet ibriği 1, cezve 1, ibrik 1
35	1	10	Güğüm
36	3	15	Mangal 2, sagır şamdan 1
37	1	5	At sitili
38	1	100	Sim devât
39	-	60	Kebir sini leğen me'a ibrik
40	-	10	Fes me'a destar
41	3	60	Köhne "eğeri"
42	-	700	At re's
43	1	100	Bargır
44	1	1000	Arab carıye
45	1	120	Sim saat
46	-	162	Nakid mevcud
47	14	500	Kırmastı kasabasında ormanda hergele
48	3	120	Kara sığır tosunu

Misafirliği sırasında vefat eden Mustafa Ağa'nın beraberindeki eşyalarına dair incelenen bu listede Mustafa Ağa'nın seyahat esnasında kullandığı eşyalar tespit edilmiştir. Mustafa Ağa'nın Mihaliç'e gittiği sırada beraberinde götürdüğü bu eşyalar, onun sık ve donanımlı bir şekilde seyahat ettiğini; ayrıca gittiği yerlerde kendi şahsi eşyalarını kullandığını göstermektedir. Yine Mustafa Ağa'nın birbirinden farklı çok sayıda kıyafet alması, ev eşyalarının fazla olması, carıyesinin yanında bulunması, mutfak eşyalarını götürmesi ve büyük baş hayvanlarının olması Mihaliç'e uzun süreli gittiğine işaret etmektedir.

7. Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Mihaliç'te Vefatı Sonrası Borçlu Olduğu Kişiler ve Borç Miktarları

Burhânzâde Mustafa Ağa'nın nasıl öldüğüne dair bir bilgi bulunmamakta, Mihaliç'te vefat ettiği belirtilmektedir. Mihaliç'te vefat ettikten sonra beraberinde götürmüş olduğu şahsi eşyaların

terekesinin devamında Mustafa Ağa'nın borç miktarı ve alacaklılarının da kayıtları yapılmıştır. Mustafa Ağa'nın vereceği borç miktarı ve kişiler aşağıdaki tabloda şu şekilde verilmiştir:

Tablo XI: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Mihaliç'te tespiti yapılan borç beyanı

Sıra	Alacaklı Kişiler	Miktarı (Kuruş)
1	İstanbul'da yaldızlı handa mukim Tınkar oğlu çırağı şalcir Kivork bezirgâna	3000
2	Mihaliç voyvodası Hafız Ağaya	4311
3	Papazoğlu Nikola'ya	251,5
4	Salmaslı oğlu Padros'a	767
5	Çakal oğlu Yanaki'ye	35
6	Abacı Andon'a	99
7	Yağcı Hayta'ya	35
8	Et'imekçiye	172,5
9	Sakaya	31
10	Kasaba	48 kuruş 13 para
11	Yorgi oğlu bezirgâna	61
12	Andon bezirgâna	27
13	Attar Molla Hasan'a	7 kuruş 25 para
14	Duhani Seyyid Ahmed'e	8

İlgili kayda göre Mustafa Ağa'nın 14 farklı kişiye, 8854 kuruşa yakın bir miktarda yüksek bir borcu olduğu tespit edilmiştir. Bu borçlar içerisinde ise en yükseği Mihaliç voyvodası Hafız Ağaya olan borçtur. Bunun dışında borçların ikinci büyük kısmı tüccarlara olan borçlarıdır ki bu durum Mihaliç'te ticaret yaptığına bir işaret sayılır. Diğer borçları ise şahsi ve günlük ihtiyaçlarını karşıladığı esnaf ve diğer sıradan kişilere ait borçlarıdır.

Sonuç

Yerel tarih araştırmalarında temel kaynaklar olarak kullanılan terekeler, içeriğine göre toplumun yaşantısı, gelir düzeyi, günlük hayatta kullanılan eşyaları, bölgenin ekonomik seviyesi gibi alanlarda toplum hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Yapılan bu çalışmada Gönen tarihi ve maddi kültürü açısından önemli bir yere sahip Burhânzâde Mustafa Ağa'nın terekesi niteliğine ve içeriğine göre tereke sıralaması ölçüt alınarak sınıflandırılmıştır. Öncelikle Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Gönen'e bağlı Sarı Karyesinde unvanından da anlaşılacağı üzere bir ağa olduğu dolayısıyla önemli

bir nüfuzu olduğu tespit edilmiştir. Bu durum terekesindeki mal varlığından da anlaşılmaktadır. Ancak kendisinin çiftçilikten ziyade sahip olduğu hayvanlar ve eşyalar ile borçlu-alacaklı kişiler esas alınırsa ticaret ile meşgul olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Burhânzâde Mustafa Ağa'nın terekesinde birçok kalem yer almaktadır. Bunların tamamının çalışmada verilebilmesi amacıyla Mustafa Ağaya ait tüm mal varlığı, alacak miktarları ve borçları tablolar halinde verilmiştir. Mustafa Ağa'nın mal varlığı kendi içerisinde silah ve av takımları, ev ve kıyafet eşyaları, hizmetlileri, çiftlik aletleri, hayvanları ve taşınmaz malları adet ve fiyatları da belirtilerek sıralanmıştır. Sonrasında Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Kirmasti Kazasında bulunan kişilerden alacağı miktarlar kişi ve fiyatları ile verilmiştir. Mustafa Ağa'nın çocuklarından olan Mehmed için bir düğün hazırlığı yaptığı ve düğünde oğluna temin ettiği mallar da vefatından sonra listelenmiştir. Devamında Mustafa Ağa'nın ödemesi gereken borç miktarları ve borçlu olduğu kişiler verilmiştir. Ardından Burhânzâde Mustafa Ağa'nın terekesi Mihaliç'te vefat ettiğinden dolayı burada voyvoda Hafız Ağa ve görevlileri tarafından kayıt altına alınmıştır. Mihaliç'te alınan kayıtlarda daha çok taşınabilir hafif eşyalar kayıt altına alınmıştır. Yine Mihaliç'te Mustafa Ağa'nın ödemesi gereken borç ve alacaklı kişiler de liste halinde aktarılmıştır. Burhânzâde Mustafa Ağa'nın terekesi kassam tarafından kayıt altına alınmıştır. Bununla birlikte Mihaliç'te vefat ettiğinden dolayı Hüdavendigar sancağı mutasarrıfı Mehmed Nurullah Paşa, Mustafa Ağa'nın şahsına ait olan eşyaları ve borçlarını tereke defterine kaydettiğini ve ilgili devlet ricaline gönderdiğini belirtmiştir.

Kaynakça

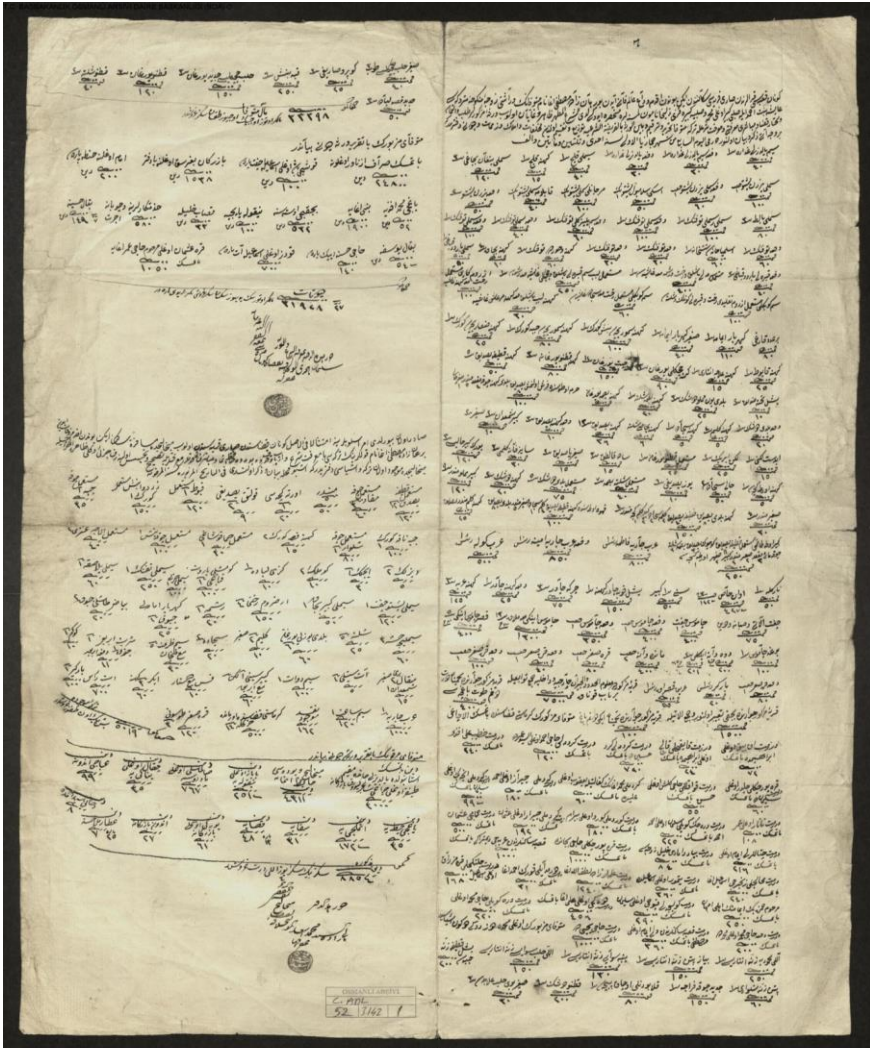
Avcı Akçalı, Aslı, *Tarih Öğretiminde Merkeze Bağımlılığın Azaltılması Yolunda Bir Çözüm Önerisi: Yerel Tarih*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 2013.

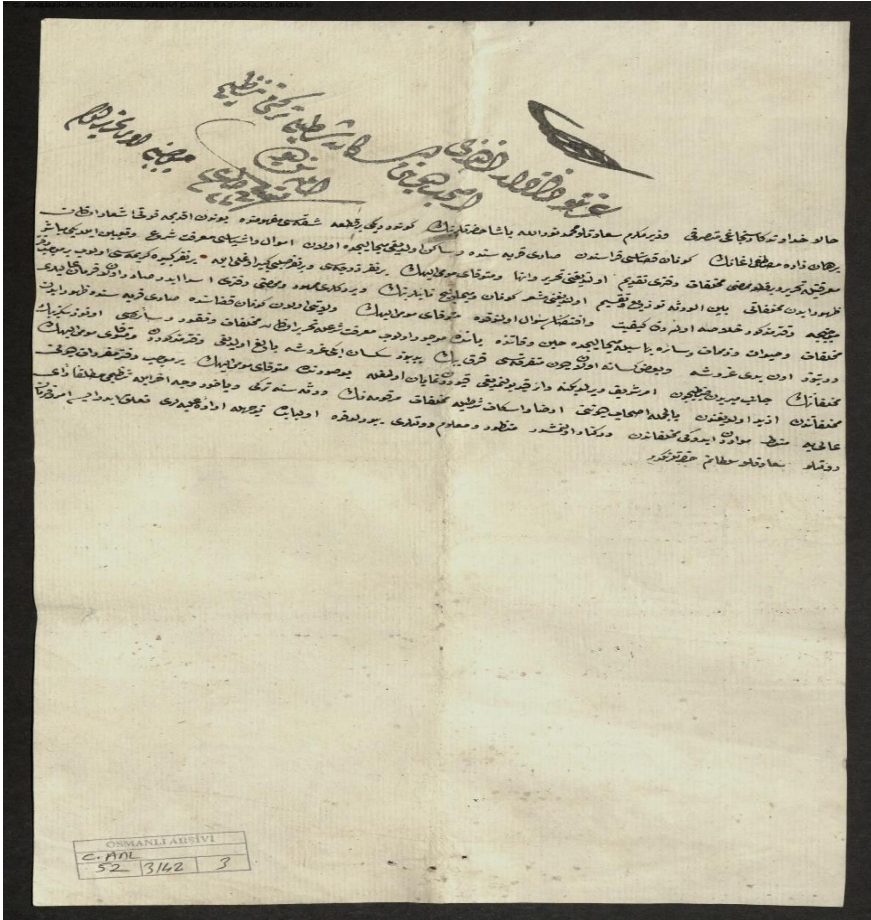
Avcı Akçalı, Aslı, Aslan, Erdal “Yerel Tarih ve Tarih Öğretimindeki Rolü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.21 (2007), s.80-88.

BOA C.ADL. 52-3142 H.16-05-1223 (10 Temmuz 1808).

- Candeğer, Ümmügülsüm, “Yerel Tarih Çalışmasında Kaynakların Önemi: Burdur Örneği”, *Tarih Okulu Dergisi*, S.30 (2017), s.241-255.
- Dağ, Muhammed, *Annales Tarih Ekolü ve Türkiye’de Yerel Tarihyazımı (1939-2000)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2020.
- Demir, Tanju, “Bir Tereke, Yetmiş Denizlili”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.24/38 (2005), s.131-144.
- Kara, Abdullah, “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Turgutlu’da Bir Seyyidin Terekesi: Es-Seyyid Mehmet Bin Halil Çelebi”, *Uluslararası Turgutlu Sempozyumu C.II*, (Ed. Muzaffer Tepekaya vd.), Turgutlu 2018, s.923-934.
- Maydaer, Saadet, “XVI. Yüzyılda Bir Osmanlı Müderrisi: Mevlâna Muslihuddin Efendi ve Mirası”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.20/1 (2011), s.117-155.
- Oğuz, Gülser, “Tereke Kayıtlarının Güvenilirliği ve Kadıların Mirastan Mal Kaçırma Yöntemleri”, *Turkish Studies*, S.9 (2014), s.409-426.
- Oral Patacı, Özlem, “Osmanlı Tereke Kayıtlarının Sanat Tarihi Araştırmaları Açısından Önemine Yönelik Bazı Değerlendirmeler”, *OTAM*, S.40 (2016), s.327-354.
- Özcan, Tahsin, “Muhallefât”, C.30, *DİA*, Ankara 2020, s.405-406.
- Özlü, Zeynel, “Osmanlı Dönemi Kültür Tarihi ve Aile Monografisi Yazımında Önemli Bir Kaynak: Tereke Defterleri”, *Tarih Yazımı Üzerine* (Ed. İsmail Özçelik), Ankara (2017), s.147-162.

Ek: Burhânzâde Mustafa Ağa'nın Terekesi

C.ADL.00052.03.142.003

Bu çalışma 1886-1888 arasında Balıkesir'de yayınlanan vilayetin resmi gazetesi "*Karesi*"de Gönen ile ilgili haberleri toplayarak, kısaca değerlendirmeyi hedeflemektedir. Böylece bir taraftan Gönen'le ilgili tarihi malzeme toplanmış olmakta diğer taraftan da vilayet gazetelerinin yayınlandıkları bölgelerin tarihi konusundaki kaynaklık durumu bir örnekle ortaya konmuş bulunmaktadır.

Gazetelerin yayınlandıkları dönem ve bölge açısından, birer ayna görevini üstlenmiş oldukları bilinmektedir. Gerçekten de süreli yayın organları, geçmişi günümüze yer yer düzenli arşiv belgeleri benzerinde aktarabilirler. Bu nedenle de Tarih'in kaynakları arasında yer alırlar. Bu durum bizim yakın tarihimiz açısından özellikle de geçerlidir. Çünkü bizde gazetenin çıkışı, diğer bir kısım fonksiyonlarıyla birlikte, özellikle Tarih'e belge bırakmakla ilgilidir¹.

Osmanlı ülkesinde basın denildiğinde Türkçe nüshası 1 Kasım 1831'den itibaren çıkan Takvim-i Vekayi'nin öncelikle hatırlanması gerekeceği açıktır. Bilindiği gibi Türkçe yanında iç kamuoyu için Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice, Batı kamuoyu içinse, dönemin en geçerli dili olan Fransızca olarak, yani toplam altı dilde yayınlanan bu gazete, Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi idi². Ülkemizde türünün ilki olma özelliğine devamlı sahip olan Takvim-i Vekayi'i, diğer bir kısım Türkçe ve nihayet yerli halkın veya ülkedeki

* Bu metin kurtuluş bayramı kutlamaları dolayısıyla Gönen Belediyesi'nce düzenlenen (Gönen 6 Eylül 2005) "*Gönen'in Yakın Tarihi Üzerine Düşünceler*" paneline tebliğ olarak sunulmuş ve Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi (S. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 131-165)'nde yayınlanmıştır.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Emekli, nyazici@divinity.ankara.edu.tr .

¹ Bu konu bizzat ilk Türkçe gazetemiz Takvim-i Vekayi'nin Mukaddime'sinde işlenmiş bulunmaktadır. Konuyla ilgili geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Nesimi Yazıcı, "*Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis'in Mukaddimelerinin Tahlil ve Karşılaştırılması*", Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi, S. 1984/6 (Ankara 1984), s. 69-78; Nesimi Yazıcı, "*Bölge Tarihlerinin Kaynağı Olarak Vilayet Gazeteleri: Karesi Örneği*", Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, İstanbul, 1997, s. 75-77.

² Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi Belgeler*, Ankara, 1983.

yabancıların konuştuğu dillerdeki özel gazeteler takip etmiştir. Bütün bunlar hakkındaki malumat, muhtelif basın tarihlerinde bulunduğu ve bizim bugünkü hedefimiz bunlarla ilgili hususları dile getirmek olmadığından, bu kadarlık bir hatırlatma ile yetiniyoruz³. Bununla birlikte vilayet gazeteleri konusunda konuşmamızın girişinde birkaç hususu ifade etmemiz yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi, çoğunluk mecburî abone kaydı suretiyle olmak üzere, o sırada hâlâ geniş sınırlara sahip ülkede, okuması gerekenlere titizlikle ulaştırılıyordu⁴. Bu gazetede Yemen'in haberi Bosna'da, Mısır'ın haberi Erzurum'da okunurken, doğal olarak doğrudan bu bölgelerin haberlerini görmek isteyenlere yeterli hizmet verilememekteydi. Merkezden çevreye yayın yapan Takvim-i Vekayi yanında, çevreden kendi çevresine veya merkezle diğer çevrelere yönelik yayın yapacak süreli yayın organlarına da ihtiyaç duyuluyordu. Bu sırada taşrada özel gazetelerin hemen hiç bulunmaması, bu işlevi vilâyet gazetelerinin üstlenmesini gerektirdi. İşte ilki 1865'te, yaklaşık olarak günümüzün Bulgaristan'ını içeren Tuna vilâyetinde ve bizzat vilâyetin ismiyle çıkan resmî vilâyet gazeteleri böylece hayat buldu⁵.

Osmanlı vilâyet gazeteleri Türkçe yanında bölgede konuşulan mahallî dili de içermek üzere, iki ve hattâ üç dilli olarak yayınlanabiliyorlardı. Karesi Gazetesi de bu çerçevede, tabiatıyla Balıkesir'de Türkçe haricindeki dilleri konuşanlar büyük yoğunluklara ulaşmadıklarından, Türkçe olarak 17 Mart 1886-11 Mayıs 1888 arasında 105 sayı yayınlanmıştır. Bizim bu konuşmamızda değerlendireceğimiz koleksiyon da budur. Karesi'nin vilâyet olması ve daha sonra Hüdavendigâr vilâyetinin bir sancağı haline getirilmesiyle alakalı olan Karesi gazetesinin bu devresinden sonra, 26 yıllık bir fasılayı müteakip, 27 Nisan 1914'ten itibaren

³ Nesimi Yazıcı, "*Tanzimat Dönemi Basını Konusunda Bir Değerlendirme*", Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1994, s. 55-84.

⁴ Nesimi Yazıcı, "*İlk Türkçe Gazetemiz Takvim-i Vekayi ile İlgili Bazı Düşünceler*", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler, Ankara, 1990, s. 213-231.

⁵ Uygur Kocabaşoğlu, "*Tuna Vilayeti Gazetesi*", OTAM., S. 2 (Ankara 1991), s. 141- 150; Nesimi Yazıcı, "*Osmanlı Devleti'nin Araplarla Meskûn Bölgelerindeki Resmi Vilâyet Basını Konusunda Bir Değerlendirme*", XI. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Ankara, 1994, c. V, s. 2047-2066.

ikinci devresi başlamakta ve ilk dört sene ve 208 sayılı koleksiyonu aralıksız, daha sonrası ise aralıklı olarak devam etmektedir⁶.

Toplam dört sayfa olarak haftada bir yayınlanan Karesi'nin Mart 1886-Mayıs 1888 arasındaki 105 sayılı ilk dönem koleksiyonunda Gönen, oldukça yoğun biçimde yer almış bulunmaktadır. Aslında Karesi gazetesinde Gönen'in biri doğrudan, diğeri ise dolaylı olmak üzere iki farklı biçimde aksetmiş olduğunu ifade etmemiz yerinde olacaktır. Bizim tespitlerimize göre Karesi'nin 105 sayının 45'inde Gönen'in ismi geçmekte, yani Gönen doğrudan haber konusu yapılmaktadır. Bu 45 rakamını, bazı sayılarda Gönen birden fazla defa (Ek. 6a-b, 8a-b, 12a-b, 14a-b, 15a-b-c, 24a-b, 29a-b, 30a-b, 32a-b-c-d, 36a-b, 40a-b, 43a-b) haber konusu yapılmış olduğundan, en az 60 olarak belirlemek yerinde olacaktır. Gönen tarihine doğrudan ışık tutan bu kayıtlar yanında, bir mahallî süreli yayın organı olarak Karesi sayfalarında, Balıkesir ve çevresinden bahseden çok sayıdaki diğer haberlerin de, beldemizin tarihi açısından, dolayısıyla önemli oldukları muhakkaksa da, bizim halihazır çalışmamızda bu hususun, bu kadarlık bir hatırlatılmasıyla yetinmek istiyoruz. Bununla birlikte Karesi Gazetesi'nin, Gönen tarihi açısından değerlendirilmesi söz konusu edildiğinde, bizim kanaatimize göre ihmal edilmemesi gereken bir konu daha bulunmaktadır ki, onu da tebliğin ilerleyen bölümünde sizlerle ayrıca paylaşacağız.

Karesi Gazetesi sayfalarında Gönen ismi geçen, yani doğrudan Gönen'i konu edinen kayıtların bir kısmı mahkeme ilâmları, vergilerle ilgili duyurular, esas önemli bir bölümü ise haber mahiyetindeki yazılardır ve bu halleriyle de bunlar, yazarlarının görüşlerini katabileceği makaleler değildir. Kaynakları çoğu defa resmî makamlardır. Bu halleriyle de doğruluklarından şüphe edilmeyecek belgeler niteliklerindedirler. Bu yazıların başlıca konuları; kasaba merkezinde ve Gönen-Bandırma arasındaki yol çalışmaları, ilkokul, orta okul, telgrafhane gibi resmî binalarla park, bahçeler yapımıyla kaplıcalara kurnalar takılması gibi çeşitli imar faaliyetleri, vergilerin toplanması ve bununla bağlantılı değişik

⁶ Nesimi Yazıcı, "*Karesi Gazetesi Penceresinden Balıkesir'de Dini Hayat Üzerine Bazı Gözlemler (1916-1917)*", IFD., c. XXXVII (Ankara 1998), s. 105-107; Abdullah Yurdadök, *Balıkesir Basın Tarihi (1886-1991)*, Balıkesir, 1992.

konular, vali ve diğer vilâyet görevlilerinin Gönen'de gerçekleştirdikleri ziyaretler ve teftiş çalışmaları, memur tayinleri, askerlik kurlarının çekilmesi, mahkeme kararıyla yapılan satışlar, telgrafhane yapılması ve postacılık çalışmaları gibi haberleşme hizmetleri, Gönen'de padişahın cülus yıl dönümü dolayısıyla yapılan tören, ünlü bir Batılı seyyahın Gönen'i ziyareti, bir Gayrimüslim hanımın üçüz doğurması, yangın ve sel felâketleriyle bunların sebepleri ve alınan tedbirler, bir deprem haberi, hırsızlık, yaralama, öldürme, hapisneden kaçma gibi olaylar ve sonuçları, çiçek hastalığıyla ilgili gelişmeler ve kasabada bir doktorun bulunmaması, keçi koyun sayısı, büyükbaş hayvanlarda görülen tabak hastalığı ve kasabada hayvan kesim yeri bulunmamasıyla ilgili konular, ziraatın durumu, panayırlar, Sarıköy'deki bazı yapılanma çalışmaları... vb.

İncelenen Karesi koleksiyonunda yukarıda sayılan konularda bazen bir, bazen de birden fazla haber bulunmakta ve amatörce bile olsa, günümüzden geçmişe bakıldığında, 120 seneye yaklaşan bir zaman tünelinin ucunda bu şirin yurt köşesinin çok farklı görünüşleri müşahade edilebilmektedir. Her ne kadar tebliğimizin sonunda sözü edilen haber metinlerini tam olarak verdi isek de, burada bazı kısa hatırlatmalar yapmamızın da bir kayıp oluşturmayacağını düşünmekteyiz. Buna göre; Karesi matbaasına Gönen'den gönderilen geniş kapsamlı bir mektuptan, bu sırada Hükümet binasının önü dahil, kasabanın hemen hiçbir sokağında kaldırım bulunmamakta olduğu ve her yağmur sonrasında çevrenin bataklık halini aldığı, bu durum da etrafa kötü kokuların yayıldığı anlatılmaktadır. Daha sonra da sözü edilecek olan bu olumsuzluğa çare olmak üzere, Gönen'in kazaya çevrilmesiyle birlikte burada görevlendirilen ve aslında yine Karesi'nin haberlerinden öğrendiğimize göre, görevinde fazla kalamayan Kaymakam Mahmud Celâleddin Bey'in gelişiyle birlikte, bu alanda hızla çalışmalar başlamıştır. Kaymakama Belediye Reisi Halil Efendi, azalar ve kasabanın ileri gelenleri da destek olmuşlar; öncelikle hükümet önündeki meydan temizlenerek mükemmel bir bahçe haline getirilmiş, buradan hükümete kadar olan yol şoseye çevrilmiş, diğer yolların da düzenlemesine girişilmiştir. Bu arada, 93 Harbi olarak isimlendirilen 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında gelmiş olmaları gereken, muhacirlerin işleriyle de ilgilenilmiştir (Ek. 4).

Kaymakam Mahmud Celâleddin Bey'in önderliğinin Gönen'de olumlu etkileri olmuş olmalıdır. Çünkü bundan sonra Karesi sütünlarına, Gönen'de yol yapımıyla ilgili başka bazı haberlerin de intikal ettiğini görüyoruz. Pilevne Mahallesi'nde oturmakta olan, kasabanın ileri gelenlerinden Kavas oğlu Ethem Ağa, Pilevne Mahallesi'nden Çarşı'ya ve daha ilerilere kadar toplam 375 arşın uzunluğundaki yolun kaldırımlarını, bir hayır severlik örneği olarak kendi cebinden döşetmiştir (Ek. 13). Fakat Gönen'de hayrına yol yaptıran başkaları da vardır ve hattâ daha doğru bir ifade ile Gönen halkı, toplumun yararına olan hizmetlerde, üzerine düşeni yerine getirmekten asla geri durmamaktadır. Nitekim Rüstem Mahallesi'nden Arnavut oğlu Hacı İsmail Ağa'nın teşebbüsü ve 17 Osmanlı Lirası maddi katkısıyla, ayrıca diğer mahalle sakinlerinin de katılımlarıyla, burada 1400 metre uzunluğunda şose tarzında mükemmel bir yol yaptırılmıştır. Gazete haberin sonuna; *"İşte vatana hizmet böyle olur"* değerlendirme cümlesini eklemiştir (Ek. 15b). Karesi bir sonraki sayısında da Arnavut oğlu Hacı İsmail Ağa'nın, bütün masrafı kendi kesesinden olmak üzere 700 hatve/adım şose, yine Gönen'in ileri gelenlerinden Hacı Abdullah-zâde Hasan Bey'in de Akçaali Mahallesi'nde 600 hatvelik kaldırım inşaatına başladığını, çevreden bazılarının da bu çalışmalara kum ve çakıl taşıyarak katıldıklarını *"Cenâb-ı Hakk bu gibi hayır sahiplerini eksik etmesin"* değerlendirme cümlesiyle okuyucularına duyurmaktadır (Ek. 24a).

Karesi'den anlaşıldığı kadarıyla Gönenliler yardım sever insanlardır. Onların bu özellikleri, ihtiyaç duyulan yeni bir ibtidaî ve rüştiye mektebi ile telgrafhanenin yapımı için Meclis-i İdare azası Abdullah Efendi başkanlığında oluşturdukları bir komisyon vasıtasıyla ve yeni kaymakam Mehmed Tevfik Bey'in de yol göstermesi ve destekleriyle gerçekleştirilen, kapsamlı faaliyette de açıkça görülmektedir. Teşvik ve örnek olması düşüncesiyle, o dönemin geçerli bir uygulaması olarak, yardım edenlerin listelerinin, Karesi Gazetesi'nde de yayınlandığını gördüğümüz bu kampanya sonucunda Gönenliler 18.669 kuruş toplamışlardır. Şüphesiz milletin devletine olan bu katkısı önemlidir. Fakat kanaatimce daha da önemlisi ve bu vesileyle dikkatlerin çekilmesi gereken nokta, yardım edenlerin listelerinin incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır ki, burada Osmanlı ülkesinin çeşitli bölgelerinden Gönen'e gelmiş bulunan Müslümanlar yanında, o sırada birlikte olduğumuz ve anlaşılan aynı

hedeflerde buluşabildiğimiz Rum ve Ermeni vatandaşlarımızın da bulunmasıdır⁷. Örnek; Burzî-zâde Osman Efendi, Laz Hacı Hüseyin Efendi, Kırımlı Ali Ağa, Rusçuklu İsmail Ağa, Pilevneli Sandıkçı Mustafa Ağa, Arap Mehmed-zâde Mehmed Efendi, Arnavut Elmas Ağa, Tatar Hacı Ali Ağa, Pomak Hacı Osmanoğlu Hasan, Dino Çorbacı, Ekmekçi Filip Ağa, Hacı Corci Çorbacı, Yahudi Behor Ağa, Helvacı Menço Çorbacı, Arabacıoğlu Yorgi... vd. (Ek. 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 33). Burada sözü edilen Müslüman Türkler yanında Rum ve Ermeni vatandaşlarımızın da katılılarıyla inşaatı tamamlanan Gönen'in yeni rüştiye binası, Karesi Valisi'nin de katıldığı bir törenle, Müftü Efendi'nin yaptırdığı duayı müteakip 15 Ekim 1887 Cumartesi günü açılmıştır (Ek. 36b).

Karesi Gazetesi'nde Gönen-Bandırma yolunun yapımı ile ilgili üç haber yer almaktadır. Buna göre Karesi Valisi şose yolun yapımını kontrol ve işleri hızlandırmak üzere 29 Mayıs 1886 Cumartesi günü Balıkesir'den ayrılmış, Bandırma ve Gönen'de incelemelerini tamamladıktan sonra geri dönmüştür. Balıkesir Valisi 15 Ekim 1887'de de İvrindi ve Balya nahiyelerinde incelemeler yaptıktan sonra Gönen'e gelmiş, aynı gün yukarıda sözünü ettiğimiz rüştiyenin açılışını yapmış, kazayı ilgilendiren çeşitli konularda da çalışmalar yapan, kontrollerle yol gösteren Vali, gelişinin dördüncü günü Biga'ya gitmek üzere Gönen'den ayrılmıştır (Ek. 3, 4, 35, 36a-b). Karesi sütunlarında çeşitli sebeplerle kazaya gelen Vilâyet memurlarının Gönen'de yaptıkları çalışmalardan da sıklıkla söz edilmektedir. Örnek vermek gerekirse; başta Karesi Valisi olmak üzere, Belediye Reisi Necip Bey, Baytar İbrahim Bey, Defterdar Bahaaddin Bey, Bidayet Mahkemesi Müddeî-i Umûmî Muavini Ali Haydar Bey, Maliye Müfettişi Emin Bey Gönen'e gelmiş, değişik sürelerde kontroller ve çalışmalar yapmışlardır (Ek 31, 33, 35, 36a, 36b, 37, 38). Tabiatıyla Gönen'e yapılan memur tayinleri de Karesi sütunlarında kendisine yer bulabilmiştir. Mahmud Celâleddin Bey'in kaymakam tayini, izinli olarak İstanbul'a gidişi ve istifa etmesi, yerine vekâleten Behçet Bey'in görevlendirilmesi ve asaleten tayininin teklif edilmiş olduğu, Gönen'in kaza olması dolayısıyla bir

⁷ Gönen kasabasında müceddeden yapılan mektepten dolayı Kâimmakâm-ı kaza ite: ahali-i mahalliyyenin ikdâm ve himmetleri takdir ve tizkâr olunmuştur". Karesi, Nr. 73. 27 Z. Kâde 1304/5 Ağustos 1303.

müftü tayininin gerektiği, Gönen Müftülüğü'ne fazilet ve ilmî yeterliliği herkesçe bilinip kabul edilen Gürcü Hafız Mustafa Efendi'nin, vilâyetin arzı üzerine Şeyhülislâmlık makamınca tayin edildiği, vergi kitâbetine Manyas Vergi Kâtibi Naim Efendi'nin tayin edilmiş olduğu... vb. (Ek. 1, 11, 16, 41).

Karesi Gazetesi'nde Gönen'in postacılık hizmetleriyle ilgili de bazı bilgiler bulunmaktadır. 21 Temmuz 1886 tarihli Karesi'de, bir kaza merkezi olarak Gönen'de postahane ve telgrafhane bulunmamasının, gerek resmî ve gerekse ticarî haberleşme açısından çıkardığı sıkıntılardan söz edilmekte ve bunların lüzumu vurgulanmaktadır. Gönen yeterince büyümüştür, bu haliyle açılacak postahane ve telgrafhanenin geliri, giderini karşılayabilecek, belki de kazanç temin edilebilecektir. Bununla birlikte şayet böyle olmasa bile, Gönen'de çok farklı yerlerden gelmiş muhacirler bulunmakta, ayrıca kendisiyle benzer şartlara sahip Biga ile komşu bulunması dolayısıyla, önem taşımaktadır. Bu bakımdan ve mademki kaza statüsüne sokulmuştur, öyleyse gelir-gider durumu düşünülmeksizin, haberleşmenin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasının gerekliliği, hem içinde bulunulan durum, hem de gelecek açısından öne çıkmaktadır. Nitekim son olarak âşâr müzayedesinde büyük sıkıntı çekilmiştir. Sonuç olarak telgraf hattının Gönen'e bağlanması kesin bir zorunluluk oluşturmaktadır ve durum bu şekliyle, gereği için Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiştir. Bu ilk girişimden dokuz ay sonrasının tarihini taşıyan (27 Nisan 1887) Karesi'de; "... *haftada bir defa Çarşamba günleri zaptiye vasıtasıyla adı ve taahhütlü mektup kabul ve teûti olunmak üzere bu kere Gönen kazasına Posta şubesi küşâd olunduğu...*" haberi yer almaktadır. On beş gün sonrasının Karesi'sinde ise tekrar telgrafhane konusuna dönülmekte ve; hem resmî ve hem de sivil halkın şiddetle ihtiyaç duymalarına rağmen, bugüne kadar yapılmamış olan telgrafhanenin inşaatına en kısa zamanda başlanacağı, Kaymakam Mehmed Tevfik Bey'in de bu konuda büyük çaba gösterdiği ifade edilmektedir. Bu inşaat vakit geçirilmeksizin başlanmış olmalıdır. Çünkü 11 Haziran 1887 tarihli gazetede inşaatın devamından bahsedilmekte ve halkın maddi katkıları istenerek, verenlerin isimleri gazete ilan edilmektedir (Ek. 7, 20, 22, 23, 24b).

Şu sıralarda nazlı nazlı akarak etrafında bereket kaynağı olan çayımız da Karesi sayfalarında, tabiatıyla aksi yönüyle, yerini almış bulunuyor. 30 Aralık 1886 Perşembe günü yağın yağmurdan Gönen çayı taşmış, alçaktaki ekili araziye harap etmiş, Rusçuklu İsmail Ağa'nın değirmenini yıkmış, Biga süvari zaptiyelerinden Çerkez Ömer Çavuş'un da boğularak ölümüne sebep olmuştur. Nisan başında yayınlanan Karesi'de tekrar bu konuya dönülmekte ve kâğır köprü'nün temellerinin selden zarar gördüğü, ayrıca Keçideresi köyünden sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun da boğulduğu ifade edilmektedir. Kaymakam Mehmed Tevfik Bey tarafından köprü tamir ettirilmiş olmakla birlikte, halen iki gözün daha ilave edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Haberin bundan sonrası bilhassa dikkat çekicidir. Köprü'nün selden zarar görmesinin esas sebebi, eski müftü Abdullah Efendi ile halktan bazılarının, köprü çevresinde bulunup halkın buzağı merası olarak kullandıkları arazinin 30 dönümünü zapt ederek etrafına hendekle çevirmeleri, böylece çayın yatağına zarar vermeleri, düzenli akışını engellemeleridir. Bu durumun düzeltileceğine, yani haksız olarak sahiplenilen arazinin geri alınacağına, kuvvetle inanılmaktadır (Ek. 14a, 19).

Sel denince her halde sıra deprem ve yangına da gelmiş olmalı. Tabiatıyla depremin bu toprakların bir gerçeği olduğu ve onunla birlikte yaşamının gereklerini öğrenmemizin lüzumuna vurgu yapmak bu tebliğin görevi değildir. Bununla birlikte görev harici de olsa bir hatırlatma yapmış bulunmaktayız. İncelediğimiz dönemde Gönen'de vilâyetin resmî gazetesi Karesi'ye intikal edecek boyutta bir deprem olmuştur. 31 Ocak 1888 Salı gecesi ezanî saatle 10.25'te Gönen'de oldukça şiddetli bir sarsıntı vukû bulduysa da, mal ve can açısından herhangi bir zayiâta sebep olmamıştır (Ek. 42). Yine incelediğimiz dönemde Gönen'den gelen iki yangın haberi de Karesi'de kendine yer bulmuştur. Bunlardan birincisi 6 Kasım 1886 Pazartesi gecesi Malkoç Mahallesi'nden Cüceoğlu Halil'in evinde çıkmış, etrafı etkilemeden söndürülmüş; ikincisi ise 25 Temmuz 1887 Pazartesi günü Kadınlar Pazarı'nda Sakallı oğlu Ahmed'in ahırında çıkmış ve ahır odasından harice atlamasına imkân verilmeden söndürülmüştür (Ek. 12a, 32c).

İnsanların olduğu, hayatın devam ettiği yerlerde iyilikler ve güzelliklerle birlikte, sıkıntı ve olumsuzlukları da görmemiz

olağandır. Karesi Gazetesi'nin ilk yayın döneminde, yani Mart 1886-Mayıs 1888 arasındaki 26 aylık ilk devresinde de, Gönen'de hayatın farklı tezahürleri ortaya konmuş bulunmaktadır. Her gelişme, her haber olumlu değildir. Örnek vermek gerekirse; Bayramiç'te oturan Abdullah Ağa'nın dükkânı soyulmuş Manyas Dereköy'den olan iki zanlı isim ve eşkalleriyle gazete ilan edilerek teslim olmaları istenmiş (Ek. 14b), 30 Temmuz 1887 Cumartesi günü Taban köyü Muhtarı Mehmed, köy okulunda aynı köyden üç kişi tarafından öldürülmüş, yakalanan bu kişiler suçlarını itiraf etmişler, bundan birkaç gün önce ise Gökçesu köyünde bir kişi annesini öldürerek firar ettiyse de, yakalanarak mahkemeye teslim edilmiştir (Ek. 32a-b). Hapishanenin temel duvarını delerek 13 Şubat 1888'de kaçmayı başaran katilden hükümlü üç kişinin dışarıdaki hayatları da ancak bir gün sürebilmiş, ertesi günü Canbaz Obası yakınlarında yakalanarak tekrar yerlerine konmuşlardır (Ek. 43b).

İleride bir tarihte tahttan indirilecek ve çok sonra bazı çevreler tarafından "*ulu hakan*", diğer bazı çevreler tarafından ise "*kızıl sultan*" olarak nitelendirilecek olan dönemin padişahı II. Abdülhamid'in tahta çıkışının yıl dönümünde Gönen'de yapılan törenler de Karesi'de anlatılmış bulunmaktadır. Buna göre; akşam camiler, Hükümet Konağı ve bazı ileri gelenlerin evleri aydınlatılmış (ikâd-ı kanâdîl), Çarşı'da dükkanlar fenerlerle süslenmiş, Hükümet Konağı'nda çalgılar çalınıp, türlü türlü fişenkler yakılarak eğlenilmiştir. Bu haberin yayınlandığı 23 Eylül 1886 tarihli Karesi'de Gönen, bir başka haber dolayısıyla ikinci defa geçmektedir. Meşhur Alman coğrafyacı Henri Kebrıt iki yardımcısıyla birlikte Erdek ve Gönen'de kalmış, incelemeler yapmıştır. Bundan 15-20 sene öncesinde de Balıkesir'e gelerek Kepsut ve Bigadiç çevresinde incelemeler yapmış olan Henri Kebrıt yetmişin üzerinde bir yaşa sahiptir ve Türkçe okuyup yazabilmektedir. Bu defaki ziyareti, "*ikmâl ve tashîh-i malumâtta ibaret*"tir (Ek. 8a-b). Bu meraklı Alman coğrafyacısı acaba eserinde Gönen için neler yazmıştı?!

Yukarıda Karesi'de yer alan, Gönen'in imarıyla ilgili bazı kayıtlar değerlendirilmişti. Bu konuya bir defa daha dönmek istiyoruz. Anlaşıldığı kadarıyla Gönen'in bu devrede, oldukça da mütevacî bir yapılanması söz konusuydu. Nitekim Çarşı'nın ortasındaki helânın lağımı olmadığından, buradan etrafa o derece

kötü kokular yayılmaktaydı ki, durum Çarşı'da oturulamaz, gezilemez dereceye varmıştı. Şimdi kasabada yapılmakta olan imâr faaliyetleri çerçevesinde söz konusu helâ, Belediye tarafından uygun bir yere nakledilmiş, yerine de gelir getirmesi için iki dükkanın yapılmasına karar verilmişti (Ağustos 1887, Ek. 32d). İmarla ilgili olarak Karesi'de yer alan Aralık 1886'ya ait bir kayıt ise, bugün Belediyelerimizin gayretleri sayesinde oldukça gelişmiş olan ve daha da geliştirilmesini temennî ettiğimiz kaplıcalarla ilgilidir ki, sadeleştirilmiş metni aynen şöyledir; *"Gönen kasabası bitişiğinde bulunan ılıcaya, Belediye tarafından kurnalar konularak kaplıca durumuna çevrildiği, Kaymakam Vekili Behçet Bey'in o konudaki tedbir ve teşvikinden hem halk ve hem de Belediye'nin faydalanmış olduğu söz konusu kasabadan yazılmıştır"* (Ek. 15a).

Karesi'de günümüzde Gönen denildiğinde hatırlanan yakın çevrenin imar durumuyla ilgili olarak fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun bizim görebildiğimiz tek ve bir haberlik istisnası Sarıköy'dür. Buranın günden güne önem kazanarak, gelişmekte ve adeta bir kasaba görünümünü kazanmakta olması dolayısıyla, bazı iyileştirmeler yapılması gerekmiş, Gönen Kaymakamı Mehmed Tevfik Bey'in de teşvik ve çabalarıyla bunlar gerçekleştirilmiştir (Ek. 43a).

İncelediğimiz Mart 1886-Mayıs 1888 devresinde Balıkesir ve çevresinde yüksek oranda çiçek salgınının bulunduğu, Karesi gazetesinde geçmektedir. Buna karşılık Gönen'de ne doktor ve ne de aşı kalemi bulunmamaktadır. Nisan 1887'de Gönen ve köylerinde çiçek hastalığı görülme de, bir Memleket Tabibi'ne ihtiyaç olduğu açıktır ve bu yönde istek yapılmıştır (Ek. 21). Bununla birlikte Ağustos ayına gelindiğinde hâlâ bir doktor tayin edilmemiştir ve Köteyli köyünde çiçek vakaları görülmüştür.

(Ek. 33). Bu sırada Gönen'de bir hayvan kesim yeri bulunmadığından ve çarşıda açıkta hayvan kesilmesinden dolayı etrafa kötü kokular yayıldığı gibi, sıhhate aykırı durumlar da ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Gönen merkezi ve bazı köylerde büyük baş hayvanlarda tabak, küçük baş hayvanlarda ise bazı hastalıklar bulunmaktadır ve çarelerine bakılması gerekmektedir (Ek. 33). Bununla birlikte küçük baş hayvan sayısı bir önceki seneye göre 2154 fazlasıyla 45.877'ye ulaşmıştır (Ek. 18). Gönen ve çevresinde

tarımda da bereketli bir yıl geçirilmiş (1887), bunun sonucunda tahıl üretimi %10 artmış, fiyatlar ise %15-20 civarında düşmüştür (Ek. 29a). Panayırlar yapılmış (Ek. 29b, 30a), borçlarını ödeyemeyenler icraya verilmiş, askerlerin sırası kura ile belirlenmiş ve hayat böylece devam edip gitmiştir. Karesi'den Gönen'le ilgili olarak vereceğimiz son haber, Kuşunlu Mahallesi'nde oturan Anaştaş'ın hanımı Elenko'nun 2 Kasım 1886'da üç erkek çocuk doğurmuş olduğu ve her üç bebeğin de sıhhatle yaşamaya devam ettikleri yolundadır (Ek. 10).

Karesi Gazetesi'nin Mart 1886-Mayıs 1888 tarihleri arasında 26 aylık ilk devresindeki yayınlarında, içerisinde Gönen'in ismi geçen haber ve diğer yazılarını özlü olarak değerlendirmiş, diğer muhtelif yazılarda da Gönen ile ilgili bazı bilgilerin bulunabileceğine dikkat çekmiş bulunuyoruz. Tebliğimizi bitirmeden önce şimdi de sıra sizinle paylaşacağımız son konuya gelmiş bulunuyor. Karesi'de, bizim kanaatimize göre son derece de enteresan bir yazı dizisi bulunmaktadır. "*Eyyâm-ı Tâtilde Mükâlemât-i İlmiyye ve Fenniyye*" başlığını taşıyan bu dizi, Karesi'nin 48. sayısından (23 C. Evvel 1304/17 Şubat 1887) başlamak üzere, adı geçen süreli yayının son sayısına (Nr. 105, 30 (29) Receb 1305/30 Mart 1304/11 Nisan 1888 Çarşamba) kadar, üç sayısı müstesna⁸, aralıksız devam etmiştir, hatta gazete kapanmasaydı daha da süreceği şüphesizdir. Dizi, kendilerine Kâmil ve Dâniş mahlûslarını uygun görmüş olan iki kişinin karşılıklı konuşmalarından oluşur. Kâmil, diğerinden yirmi beş yaş kadar büyük, geleneksel Osmanlı kültürüne sahip bir kişidir. Dâniş ise, yabancı dil bilen, modern dönemin yeni ilmî gelişmelerini takip etmiş, buna karşılık geleneksel kültür ve onun köklerine yeterince nüfuz edememiştir. Kısa bir tanışmadan sonra, birbirini çok seven ve aralarındaki faydalı bilgi alış verişini devam ettirebilmek için, o dönemde tatil olan Cuma günlerinin gelmesini sabırsızlıkla bekleyen bu iki arkadaşın sohbetlerinin takibi bize, Tanzimat'ın ilanından 45-50 sene geçtiğinde iki farklı aydın tipini tanımamız açısından çok özel bir pencere açmaktadır.

Biz bu yazı dizisini II. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu (31 Mayıs-2 Haziran 2000)'nda tebliğ olarak

⁸ Nr. 49, 96 ve 98'de yazı dizisi yer almamaktadır.

değerlendirmiştik⁹. Burada tekrar gündeme getirmemiz, o sırada dikkatimizden kaçan ve kanaatimize göre son derece de önemli olan yazarının kimliği meselesidir. Bu eser kim tarafından yazılmıştır? O tebliği sunduğumuz sırada bunu belirleyememiştik. Halen de bu konuda kesin olarak bir isim verebilecek, hattâ hiçbir isimden bahsedebilecek durumda da değiliz. Çünkü makalelerin ne başlarında ve ne de sonlarında müellifimizin hüviyetine delalet edecek bir işaret bulunmamaktadır. Bununla birlikte yine de önemli bir mesafe kat etmiş olduğumuzu düşünmekteyiz ve geçilen bu yol, Gönen'in geçmişi için son derece de önemlidir. 81 numaralı Karesi'de yer alan bir okuyucu mektubundan sözünü ettiğimiz yazı dizisinin müellifinin, eski harflerle "0.0 yani 505" rakamını imza yerine kullandığını öğrenmekteyiz¹⁰. Nitekim 84 numaralı Karesi'de "0.0" rumuzlu imza sahibi de bu durumu kabul etmiş bulunmaktadır¹¹.

Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye'nin yazarının "505" rakamını imza olarak kullandığını öğrenmemiz, onun kimliği konusunda yeni bazı bilgilere ulaşmamıza da imkân vermektedir. Çünkü bu imza Karesi'de diğer bir kısım makale ve serî yazıda da geçmekte ve bunların bazılarında onunla ilgili olarak; "*Ziraatla meşgul bulunan bir zât tarafından gelen varakadır*" ve "*Gönen'e Tabi Kavak Karyesi Çiftliği'nin Zârîi 0.0*" ifadeleri yer almaktadır¹². Buradan anlaşılan, ismini bilemediğimiz müellifimizin Balıkesir vilâyetinin Gönen kazası sınırları içerisindeki Kavak'ta çiftlik işletmekte olduğudur¹³.

⁹ "Kâmil İle Dâniş'in "Eyyam-ı Tâtilde Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye"si". Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağan, Ankara, 2001, s. 103-115.

¹⁰ 2 Safer 1305/7 T. Evvel 1303. "*Mükâlemât-ı İlmiyye'yi şimdiye kadar irsale himmet etmesinden dolayı (0.0) rumuzlu sahib-i imzaya da...*"

¹¹ 23 Safer 1305/28 T. Evvel 1303. "*Mûr-i zaiften daha ez'af olan fakir de adem-i bidaa ve liyakatimle beraber teşekkürât-ı fâikamı Karesi'ye bazı ehîs-ı fenniyye ve edebîyye gibi şeyler takdimiyle ifaya çalışmakta iken imzası (Bir Asker) olup 81 numarada dere-i sahîfe-i tezyin edilerek... Karesi'yi mütalaaya râğbet buyuran erbâb-ı maarif ve istifadeyi teşvikten dolayı fakir de kendilerine hâsseten teşekkürlerimle mukabele ederim. İmza 0.0*"

¹² Örnek: Karesi, Nr. 15, 21 Ramazan 1303/11 Haziran 1302.

¹³ Bu sırada Gönen'de yaptırılmakta olan rüştiye binasına yardım verenlerin listesi içerisinde, "*Kavak'ta mukim bir zât tarafından 324 kuruş*" iâne verildiği kayıtlıdır. Kavak köyünün tamamından 100 kuruş iâne toplanabildiği bir sırada, Gönenli Hacı Abdullah-zâde Hasan Bey ile aynı miktarda ve bir kişinin verdiği en yüksek miktarı veren kişinin de bizim müellifimiz olması muhtemeldir. Bkz. Karesi, Nr. 72, 20 Z. Kâde 1304/29 Temmuz 1303. Kavak çiftliği hakkında özlü bilgiler Tacettin Akkuş, *Gönen ve*

Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye yazı dizisinin belirli oranda ilgi uyandırmış olmasını düşünmek durumundayız. Karesi'nin 81. sayısında Bir Asker imzasıyla yayınlanan "*Varaka*" başlıklı okuyucu mektubunu bu durumun bir kanıtı olarak değerlendirebiliriz¹⁴; "*Karesi'nin tertip ve tanzimindeki letâfet müstağni-i arz ve tariftir. Binaen-aleyh gazeteye fenni ve edebî makalelerin dahi en güzelleri intihap ve derc olunmasından bunlar da o letâfati birkaç derece tezyîn eyliyor. Hele o her bir kelimesi envâr ile müntehî olan "Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye" nin incilâsı kâriinin nazar-ı ibtihâcını ne kadar da incizâb ediyor? İmdi Heyet-i Tahririye'nize evvel ve âhir borçlu olduğumuz teşekkürü ifâ ile beraber Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye'yi şimdiye kadar isâle himmet etmesinden dolayı (0.0) rakamlı sahib-i imzaya da an-samîmi'l-bâl teşekkür eder ve devamını erbâb- 1 istifade ile birlikte istirhâm eylerim*". Bu ifadeleri genel kabulün dile getirilmesi olarak değerlendirmemiz yerinde olacaktır. Aksi takdirde yayınının bu derece devamlı olamayacağı da açıktır.

Bu vesile ile belirtilmesi gereken bir husus da Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye'si Karesi'nin 55 sayısında yayınlanan yazarımızın, bu gazetede bunun haricinde oldukça çok sayıda tek veya sürekli yazılarının yer almış olduğudur. Taşrada kendisini iyi yetiştirmiş bir kişi olarak karşımıza çıkan yazarımızın buradaki makale başlıklarının gösterilmesinin bile, yetersiz de olsa, kendisiyle ilgili bir kanaat sahibi olmamıza imkân vereceğini düşünmekteyiz: Fenn-i Ziraat Nazariyâtına Tatbikan Ameliyat ve Tecrübe Bahsinden¹⁵, Tehzib-i Ahlak¹⁶, Kısib¹⁷, Ahlâk¹⁸, Ahlâk Bozukluğu¹⁹, Edebiyat²⁰, Edebiyat ve Mev'iza-i Hikemiyyeden²¹, Ekrem-i

Köyleri Tarihçesi, İstanbul, 2001, s. 78-79 ve Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1998, s. 309'da bulunmaktadır.

¹⁴ 2 Safer 1305/7 T. Evvel 1303.

¹⁵ Karesi'nin 4, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15. sayıları.

¹⁶ Karesi'nin 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 30, 31, 37, 39, 41, 43, 45, 48, 50, 55, 58, 82. sayıları.

¹⁷ Karesi'nin 16, 17, 18, 19, 20, 22. sayıları.

¹⁸ Karesi, Nr. 35, 20 Safer 1304/5 T. Sâni 1302.

¹⁹ Karesi, Nr. 43, 18 R. Ahir 1304/31 K. Evvel 1302.

²⁰ Karesi'nin 38, 40, 41, 44. sayıları.

²¹ Karesi'nin 84, 85, 87, 88, 89, 91, 101, 103. sayıları.

Mahlukât Olan İnsana Bir Nazar²², Vârid Olan Bir Varakadır²³ (Bir okuyucu mektubuna cevap).

Böylece Karesi gazetesinde doğrudan veya dolaylı olarak Gönen ile ilgili çeşitli yazılar yanında, 55 yazı halinde yayınlanan ve gazete kapandığı için mecburen sona ermiş olan Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye dizisinin ve ayrıca çeşitli başlıklar taşıyan toplam 56 diğer yazının da bir Gönenliye, şimdilik ismini belirleyemediğimiz, ama Kavak'ta çiftçilik yaptığını bildiğimiz birine ait olduğu ortaya çıkmaktadır. Bizim kanaatimiz, ismini bilemediğimiz bu kişinin son derece kültürlü bir şahsiyet olduğu ve özel bir incelemeye konu oluşturmaya layık bulunduğu. Tabiatıyla bu durumda Karesi gazetesinin bu ilk devresinin koleksiyonunun, Gönen açısından değeri de çok büyük oranda artmış olmaktadır.

Biz satırlarımızı, kendisini bir ölçüde tanımamıza ve kültür düzeyiyle ilgili, yetersiz de olsa, fikir sahibi olmamıza yardım edeceğini düşündüğümüz, Kavaklı bu çiftçinin Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye'sinden yapacağımız kısa bir alıntı ile bitirelim: Kâmil Onikinci Celse'de Politikayı şu cümlelerle tarif ediliyor: *"Politika denilen şey gayet teenni ile icra olunur. Öyle acele ile olmaz. Politika demek kendi menfaatini diğerinin zararında aramak demektir. Bu ise hiç öyle acele ile olur mu? Politikanın daha pek çok manaları var ise de şimdi oradan geçelim"*. Dâniş, Onbeşinci Celse'de²⁴ tekrar politikaya girilmesini arzularsa da, bu istek daha ileriye ertelenir ve nihayet Onsekizinci Celse'de²⁵ Kâmil'in politika ile ilgili görüşleri, oldukça genişliğine yer alır:

"Politika kelimesi bizim lisanımıza ecnebîden gelmiş, Avrupalılar; Politika demek aldatmak demektir, diyorlar. Böyle olunca politika âlemi aldatmak âlemi demek olur. Bundan da bir hayli tefferuât çıkıyor ki, onların da politika olması lazım geliyor. Mesela - Menfaatini diğerinin mazarratında aramak: Gazetelerde gördüğümüz zuhûr eden bazı muâmelât-ı düveliyye gibi - Dakikada bin gûne rengen girmek: Gazetelerin beyan ettiği siyâsiyât ve evzâ-1

²² Karesi, Nr. 91, 13 R, Ahir 1305/16 K. Evvel 1303.

²³ Karesi, Nr. 84, 23 Safer 1305/28 T. Evvel 1303.

²⁴ Karesi, 82 ve 83. sayılar.

²⁵ Karesi, Nr. 89.

düveliyye gibi - Şu manaya nispeten bukalemun da politika demek - Hilâf-ı hakkaniyet ve nasafet (adalet, insaf) iş yapmak: Bazı muâhedât-ı düveliyye gibi - Mukârin-i hakkâniyet yapılmış bir işi bozmak: Beyne'd-düvel olan ahd-şikenlik (antlaşmayı bozma) gibi - Zayıfa yüklenip memleket zaptetmek: Avrupa düvelinin istimlâk modası gibi - Envâ-i aldatmak ile diğerinin mülküne tecavüz etmek: Bir iklimi işgal etmek modası gibi - Barbarlık perdesinden medeniyet göstermek: Bi-gayr-i hakkın harp çıkarıp nâ-hak yere nice binlerce insan kanı dökmek gibi - Doğru bir maddeyi müşevveş etmek için bin gûne pürüz bulmak: İşgal altında olan bir (yeri) terk etmemek gibi - Hiyel ve desâisi müraîlik ile ustalıkla kullanmak: Birbirine dostluk eden bazı düvel gibi -İşte bunlar ve daha bunun gibi pek çok şeyler aldatmak fenni olan fenn-i politikadan bulunuyor. Siz benden daha ala bilirsiniz ya, beni söyletmek için açılıyorsunuz. Söylediklerimse benim varışım olup yoksa diplomatça kitabî midir, değil midir bilemem. Sizin lisan-ı ecnebîye olan malumâtınız iktizasınca benden daha iyi bilirsiniz."

EK:

1-Karesi, Nr. 4, 2 Recep 1303/26 Mart 1302/7 Nisan 1886

"Gönen kazasından matbaaya gelen mufassal bir mektubun hülâsa-i mealinden daire-i hükümetin pîşgâhı ile sair sokakların kaldırımsız olup yağmur yağdığında her taraf bataklık haline girerek hasıl olan teaffün kasabanın ciyâdet-i (güzellik) havasını ihlal edegelmekte bulunmuş iken Gönen kaza hey'etine bi't-tahvil kaimmakamlığına tayin ve izâm buyurulmuş olan izzetli Mahmud Celâleddin Bey Gönen'e vürudıyla beraber dâmen-der-meyân-ı gayretle (eteği belinde, işe hazır) ve bu bâbda Belediye Reisi Halil Efendi ile âzâ-yı sâire ve bi'l-cümle eşrâf-ı memleket de Kaimmakam Bey'e muâvenet ederek Hükümet önündeki meydan tathîr ve oraya mükemmel bir de bahçe tanzim olunmuş olduğu ve bahçenin kapısından Hükümet'e muntelhî olan yol dahi şose olarak yaptırıldığı ve sair sokakların kaldırımlarının da şoseye tahvili mukarrer bulunduğu gibi iskân-ı muhacirîn maddesinin ikmaline ve daha sâir lâzımı'l-îtinâ mevâddin icrasına dahi sarf-ı makderet edilmekte olduğu bildirilmiştir."

2-Karesi, Nr. 9, 8 Şaban 1303/1 Mayıs 1302/13 Mayıs 1886

"Gönen'in 300 ve 301 seneleri âşâr malından hinta 265, şair 273, çavdar 24, mısır 86, burçak 14, kumdarı 45 ki cem'an 707 şinik ile nohut 293, börülce 73, bakla 60, ceviz 18, haşhaş 20, mercimek 10 ki cem'an 474 kıyye-i cedîd zehâir-i mitenevvianın bedelâtı peşinin sîm mecidiye 19 kuruş hesabıyla ve 99 gayesine kadar senelerden 16 şinik mısır ile 3,5 şinik susamın bedelâtı kezâlik peşinen tasfiye-i duyun tahvilâtıyla istifâ edilmek üzere Nisanın 21. gününden itibaren 11 gün müddetle müzayedeye verildiği Gönen Malmüdürlüğü'nden bildirilmekle talip olanların liva ve kaza âşâr müzayede komisyonlarına müracaat eylemeleri ilan olunur."

3-Karesi, Nr. 12, 29 Şaban 1303/21 Mayıs 1302/2 Haziran 1886

"Havadis-i Vilâyet

Zât-ı âlî-i velâyet-penâhî tamir ve tesviye olunmakta bulunan şose tarikinin Bandırma ve Gönen kazalarına ait olan kısmının sür'at-i ikmâli esbâbını istihsâl için Cumaertesi günü merkez-i vilâyet-i celîlelerinden Bandırma cihetine müteveccihen azîmet buyurmuşlardır."

4-Karesi, Nr. 13, 7 Ramazan 1303/28 Mayıs 1302/10 Haziran 1886

"Bandırma cihetine azîmet buyurdıkları geçen haftaki nüshamızda beyan olunan zat-ı âlî-i velâyet-penâhî Bandırma'dan Gönen kasabasına dahi teşrifle oranın tarik noksanının ikmaline ve daha sâir bazı mevâdd-ı mühimme ve nâfianın temşiyetine müsâraat olunması hakkında vesâyâ-yı icâbiyyeyi bi'l-ifâ bu kere merkez-i vilâyet-i celîlelerine avdet ve muvâsalatla beraber şose tarikindeki hisselerinin tamir ve ikmal için görülen sa'y ve gayretleri mûcib-i mahzûziyet-i aliyye-i velâyet-penâhîleri buyurulan Sındırgı kazası ahalisine 200 kıyye buğday unuyla 25 kıyye helva ihdasıyla ahâlî-i merkûmeyi tatyip buyurmuşlardır."

5-Karesi, Nr. 14, 14 Ramazan 1303/4 Haziran 1302

"Gönen kazasının 302 senesi âşârının müzâyesine Mayısın 21. ve Erdek kazasının Mayısın 18. ve Bigadiç kazasının Mayısın 26. günü bed' olunduğu ve birer ay hitamında ihaleleri icra kılınmak

musammem bulunduğu cihetle cümlenin malumu olmak üzere mahallerinden vuku bulan iş'âr üzerine ilan-ı keyfiyet olunur.

6a-Karesi, Nr. 18, 12 Şevval 1303/2 Temmuz 1302/14 Temmuz 1886

"Bandırma ve Gönen ve Erdek kazalarının işbu 1302 senesi âşârının müzayedesı ve beş yük 20.366 kuruş tahmis bedeli bulunan Gönen kazası âşârının dahi 9.634 kuruş fazlasıyla beş yük 30.000 kuruş bedel ile kezâlik Apık Efendi vekiline ihâle-i kat'iyeleri..."

6b-"Gönen ve Edremit kazalarının 302 senesine mahsûben icrâ kılınan kur'a-i şer'iyyesinde Gönen'de 53 ve Edremit'te 113 nefere... kur'a-i şer'iyye isabetle..."

7-Karesi, Nr. 19, 19 Şevval 1303/9 Temmuz 1302/21 Temmuz 1886

"Gönen kazası merkezinde posta ve telgrafhane olmadığı cihetle muhâberât-ı mühimme ve muâmelât-ı ticâriyye dûçâr-ı ukde-i taahhur olageldiği beyanıyla icrâ-yı icabi mahallinden iş'âr olunmasıyla mahall-i mezkûrun cesâmetine göre hâsılatı masrafını korumak ve belki de artmak ağıleb-i me'mûl olup olmasa bile muhacirin-i mütenevvianın kesretinden ve yine bu kabilden bulunan Biga'ya mücâveretinden kesb-i ehemmiyet eylemesi nazar-ı takdire alınarak ve masrafına bakılmayarak kaza teşkil edilen bir mahallin muhâberât-ı teshîliyye ve tesrîyyeden istisnâsı hâlen ve maslahaten câiz olamayıp bu kere âşâr müzâyesini işkâl (güçlük) eylemesiyle bunun lüzumu bir kat daha tezâyüd eylediğinden telgraf hattının oraya ilsâkı muktaziyât-ı hakikiyye ve katiyyeden olmağla sür'at-i ifa-yı muktezası Makâm-ı âlî-i Vilâyetten Nezâret-i Celîle-i Dahiliyyeye arz ve izbâr kılınmıştır."

8a-Karesi, Nr. 27, 24 Z. Hicce 1303/10 Eylül 1302/23 Eylül 1886

Bir önceki gazetede cûlus yıldönümü törenlerinin Balıkesir'de nasıl yapıldığı çok geniş anlatılmıştı. Bunda da Kurban Bayramı törenleri anlatılıyor. Ayrıca Gönen'de cûlus yıldönümünde yapılanlar söz konusu ediliyor.

"Gönen ve Kepsut'tan vaki olan iş'âra göre dahi cûlûs-ı hümâyûna müsâdif olan leyle-i meserrette orada dahi cevâmi-i şerîfe

ile Hükümet Konağı'nın ve bazı mütehayyizân hanelerinin ikâd-ı kanâdîl ile tenvîr edilmiş ve Çarşı dahi açılıp dükkanlar fenerlerle tezyin edilmiş olduğu ve Hükümet Konağı'nda çalgılar çalınıp ve türlü türlü fişenkler yakılıp suret-i mükemmelede icrâ-yı şehriyân edildiği anlaşılmıştır."

8b-"Almanya devleti tebeasından ve meşâhir-i coğrafiyyûndan Hanri Karabet nâm zat iki nefer refikiyle beraber Erdek ve Gönen taraflarından bu kere şehrimize gelmiş ve birkaç gün oturduktan sonra İvrindi tarikiyle Edremit ve Bergama cihetlerine azîmet eylemiştir. Mûmâ-ileyh 15-20 sene mukaddem dahi buralara gelerek Balat ve Bigadiç ve ol-havalideki sâir mahalleri görmüş ve bu kereki seyahati ikmâl ve tashîh-i malumâtta ibaret olduğu kendi ifadesinden anlaşılmıştır. Mûmâ-ileyh Türkçe kıraat ve kitâbete muktedir ve ashâb-ı kemâl ve malumâtta bir zat bulunmuş ve sinî 70'i mütecâviz olduğu halde tevsî-i malumât için seyr-ü seyahate el-hâletü- hâzihî fevka'l-gâye arzu ve muhabbet göstermekte olduğu hal ve etvârından anlaşılmaktadır."

9-Karesi, Nr. 35, 20 Safer 1304/5 T. Sâni 1302/17 Kasım 1886

"Gönen Bidâyet Mahkemesi Riyâsetinden

Gönen Tuzakçı karyesinden Bakkal Ömer Efendi'nin o karyeden Çerkez Yusuf aleyhine Gönen Bidâyet Mahkemesi'nden istihsâl etmiş olduğu fî 16 Ağustos sene 1302 ve 9 numaralı ilâm mucibince mahkûmun- bihi deyni olan maa-masrif-i mahkeme 1024 kuruşun istîfâsı zimnında mezkûr karyenin Kemerköprü nâm mevkiinde Safu ve Mahmud ve Küçük Ömer ve dere dört ve yine o karyenin Öküzçayırı nâm mevkiinde Hânuş ve Küçük Mustafa ve dere ile mahdut ve muhât 12 dönüm mahkumun-aleyh Yusuf'un mutasarrıf olduğu iki kıt'a tarlanın tarih-i ilanından 15 gün sonra bi'l-müzâyede furuhtuna teşebbüs olunacağı ilan olunur.

Fi 3 T. Evvel 1304/12 T. Sâni 1302"

10-Karesi, Nr. 36, 27 Safer 1304/12 T. Sâni 1302/24 Kasım 1886

"Gönen kasabasının Kurşunlu Mahallesi'nde sâkin Anaştaş zevcesi Elenko nam hatunun T. Evvelin 21. günü üç nefer erkek

çocuk tevlid edip el-yevm üçünün de ber-hayat bulunduğu mevsûkan istihbâr kılınmıştır."

11-Karesi, Nr. 39, 19 R. Evvel 1304/3 K. Evvel 1302/15 Aralık 1886

"Gönen Kâimmakâmı izzetlû Mahmud Bey bundan evvel mezûnen Dersadet'e gitmiş olduğu halde bu kere istifa etmesi cihetiyle kâimmakam vekâletine Behçet Bey tayin ve îzâm kılınarak asâletinin icrası hususunda Dahiliye Nezâret-i celîlesine arz olunmuştur."

12a-Karesi, Nr. 40, 26 R. Evvel 1304/10 K. Evvel 1302/22 Aralık 1886

"T. Sânînin 24. Pazartesi gecesi Gönen kasabasının Malkoç Mahallesinden Cüceoğlu Halil'in hanesinden harîk zuhur etmiş ise de memurîn-i mahalliyenin ikdam ve gayreti semeresiyle etrafa sirâyet ettirilmeksizin bastırılmış olduğu Gönen'den yazılmıştır."

12b-"Gönen Bidâyet Mahkemesi Riyasetinden

Gönen'de mukim Tûtî Papazyan Ohannes Efendi'nin Gönen'in Tuzakçı karyesinden Morali Abbas ve Celali aleyhlerine Bandırma Bidâyet Mahkemesinden istihsal eylediği 6 Eylül sene 99 tarih ve 60 numaralı bir kita ilâm mucibince merkurum Celali ve Abbas'ın mahkumun-bihi düyûn-ı mülûkânelerinin istifası zimmında mezkur karyenin civarında vaki Can Ali ve Cemal ve Ahmed ve Hasan "bir" ve Kurt ve Hasan Efendi ve Recep ve Bayram "iki". Kuyu yolunda vaki Ali ve İsmail ve Mutaş "bir" ve Recep ve Kurt ve Can Ali ve Mahmud "bir" ve İshak ve Aleko ve Necip ve İslâm "bir buçuk" ki cem'an "altı buçuk", Celalinin ve Hasan ve Celali ve Kurt ve tarîk "üç" sahib-i senet ve Recep ve Halil ve tarîk "beş" Tahir ve Hasan ve tarîk ile mahdut ve muhât "üç buçuk" ki cem'an "on bir buçuk" Abbas'ın mutasarrıf olduğu tarlaların tarih-i ilandan 15 gün sonra bi'l-müzayede furuhtuna teşebbüs olunacağı ilan olunur."

13-Karesi, Nr. 41, 4 R. Ahir 1304/17 K. Evvel 1302/29 Aralık 1886

"Gönen kasabasının Pilevne Mahallesinde meskûn Pilevne'nin eşrâf-ı hânedânından Kavas oğlu Ethem Ağa'nın kimseden muâvenet ve iâne talep etmeksizin bu kere mahalle-i merkûmeden Çarşı'ya ve

Çarşı'dan ahali-i kadî menin Çarşı mahallesine ve oradan da Muhacirîn Mahallesine olarak cem'an 375 arşın mükemmel surette kaldırım inşa ettirmiş olduğu kasaba-i merkûmeden alınan mektupta bildirilmiş olmağla ağa-yı mûmâ-ileyhin şu surette vaki olan himmet ve eser-i hamiyeti bi't-takdir derc-i sahife-i mefharet kılınır."

14a-Karesi, Nr. 43, 18 R. Ahir 1304/31 K. Evvel 1302/12 Ocak 1887

"Gönen'den bu kere matbaaya gelen bir mektupta K. Evvel 18. Perşembe günü nüzûl etmiş olan yağmurdan Gönen çayı tuğyan ederek zemini aşağı bulunan mevrû tarlaları harap ve Rusçuklu İsmail Ağa'nın değirmenini hedm etmiş olduğu gibi Biga kazası süvari zaptiyelerinden olup dereden geçmekte bulunan Çerkez Ömer Çavuş'un da gark olmuş olduğu beyan ve iş'âr ... kılınmıştır."

14b-"Müddeî-i Umumî Muâvinliğinden

Karesi sancağı dahilinde kâin Gönen kasabasının Bayramiç karyesinde mukim Abdullah Ağa'nın dükkanından geceleyin vuku bulan sirkat keyfiyetinden dolayı cinayetle müttehem olup vadî-i firarda bulunan Manyas nahiyesinin Dere karyesinden uzunca boylu çakır gözlü sarı sakal ve bıyıklı ve sarı kırmızı benizli 32 yaşlarında muhacirîn-i çerâkiseden Ebvah (?) kabilesinden Çakır Ahmed b. Mehmed ile yine nahiye-i mezkûrenin Dere karyesinden orta tıknazca boylu karater bıyıklı muhacirîn-i çerâkiseden ve Ebvah kabilesinden 28 yaşında Cabhih b. Zebşili nâm kimesnelere taraf-ı riyâsetten müceddeden on gün mehil verildiğinden müddet-i mezkûre zarfında isbât-ı vücut eylemeyecek olur ise kanuna itaat etmemiş nazarıyla bakılarak Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiyye Kanun-ı Muvakkatı'nın Bâb-ı Rabii'nin Fasl-ı Sâni'sinde muharrer mevâd ahkâmına tevfikân muhâkeme-i gıyâbiyeleri bi'l-icrâ hukûk-ı medeniyeden iskât edilecekleri ve emvâllerinin dahi taht-ı hacze alınacağı ve bu sırada kendilerinin bir gûne davaya hak ve salahiyeti olmayacağı ve bulundukları mahalli bilenler haber vermeye ve bi'l-cümle zâbıta-i adliye memurları kendilerini der-dest etmeye mecbur ve mükellef olmaları malum olmak için ilân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı."

15a-Karesi, Nr. 44, 25 R. Ahir 1304/7 K. Sâni 1302/19 Ocak 1887

"Gönen kasabası ittisâlinde vakî ılıcanın derûnuna Belediye'den kurnalar vaz'ıyla kaplıca hey'etine tahvil kılındığı ve Kâimmakâm vekili Behçet Bey'in ol-bâbtaki tedbir ve teşvikinden hem ahali ve hem de Belediye'nin müstefit olduğu kasaba-i merkûmeden yazılmıştır."

15b-"Bu kere de Gönen kasabasının Rüstem Mahallesi'nden Arnavut oğlu Hacı İsmail Ağa'nın delâleti ve mahalle ahalisinin muâveneti ile mahalle-i mezkûrede 1400 metre tûlünde ve şose tarzında mükemmel kaldırım inşa olunmuş olduğu ve mûmâ-ileyh İsmail Ağa tarafından nakden 17 adet Lira-yı Osmanî dahi itâ kılındığı iş'âr-ı mahalliden anlaşılmıştır. "İşte vatana hizmet böyle olur."

15c-"Vilâyet Defterdari Bahaaddin Bey Bandırma, Erdek ve Gönen'i ziyaretle Balıkesir'e döndü."

16-Karesi, Nr. 46, 9 C. Evvel 1304/21 K. Sânî 1302/2 Şubat 1887

"Yeni teşkil olunmuş olan Gönen kazasına bir Müftü tayinine lüzum görünmesinden nâşî Makâm-ı Celîl-i Hazret-i Meşî hat-penâhî'ye taraf-ı âlî-i Velâyet-penâhî'den vuku bulan arz ve inhâ üzerine zikrolunan müftülüğe fazl ve ilmi der-kâr bulunan Gürcü Hafız Mustafa Efendi tayin kılınmıştır."

17-Karesi, Nr. 47, 16 C. Evvel 1304/28 K. Sânî 1302/9 Şubat 1887

"Gönen Bidâyet Mahkemesi Başkâtibi Hakkı'nın gazeli

Ziyâ-i vakt eder mi âdem encâmı nedâmet var

İlimdir matlab-ı âlâ ki her yerde selâmet var

Mübahât-ı urûk-ı nesle zînet kâim olmaz ki

Sıfat ve zâta gurbette cehâletten melâmet var

Hemîşe ehl-i fazlın rifat-i kadri müsellemdir

Makâm-ı izzette onlar için hakk-ı kerâmet var

Eğerçi akılla insan olsa dehre Eflâtun

Lüzüm-ı ilm-i hâli bilmeyenlerde sekâmet var.

El'ân bir lâubâlî tarzını nâdân olur (Hakkı)

Hakikat mahvolur cehlin sonunda çok nedâmet var."

18-Karesi, Nr. 54, 5 Recep 1304/18 Mart 1303/30 Mart 1887

"Gönen kazasının 303 senesine mahsûben ağnâmı tâdât olunarak sene-i sâbıkından 2.154 adet fazla zuhûruyla 45.877 adet koyun ve keçi bulunduğu mahallinden bildirilmiştir."

19-Karesi, Nr. 56, 19 Recep 1304/1 Nisan 1303/13 Nisan 1887

"Geçenki yağmurlardan hâsıl olan seller, Gönen kasabası kenarında vakî olan köprünün kârgîr temellerini ve Rusçuklu İsmail Ağa'nın değirmen bendini hedm etmiş olduğu gibi Gönen çayının tuğyan etmesinden Keçidere karyesinden 8 yaşında bir kız çocuğunun boğulduğu ve mezkûr köprü her ne kadar tamir olunmuş ise de iki göz daha ilave olunmadıkça bu misillû tahribâtta emin olunamayacağından bu bâbda Kâimmakâm-ı kaza Mehmed Tevfik Bey'in himmetine intizâr olunmakta ve maa-hâzâ köprünün hedmine sebeb-i müstakil müfti-i sâbık Abdullah Efendi ile ahalinin bazılarının köprüye civâr bulunan ve ahalinin buzağı merası olan mahalden 30 dönüm kadarını zabt ve etrafını hendek ile çevirip tarla ittihaz etmeleriyle çayın mecrasına hâlel vermeleri keyfiyeti olup bu sırada mahall-i mezkûrun dahî istirdâd olunacağı kaviyyen me'mûl edilmekte bulunduğu Gönen'den bildirilmiştir. O sırada birkaç gün buralarda da şiddetliçe nüzûl eden bârândan şehrimizin İzmirler Mahallesi'nde vakî köprünün dahi kârgîr lâmbalarından birisini su alıp götürmüştür."

20-Karesi, Nr. 57, 26 Recep 1304/8 Nisan 1303/20 Nisan 1887

"Sâye-i terakkiyât-vâye-i hazret-i padişahîde haftada bir defa Çarşamba günleri zaptiye vasıtasıyla adî ve taahhütlü mektup kabul ve teâtî olunmak üzere bu kere Gönen kazasına Posta şubesi küşâd olduğu Posta ve Telgraf Müdüriyeti'nden haber veriliyor."

21-Karesi, Nr. 58, 3 Şaban 1304/15 Nisan 1303/27 Nisan 1887

Balıkesir'e bağlı yerlerde birkaç seneden beri çocuklar arasında çiçek hastalığından oldukça yüksek oranlarda zayiât bulunmaktadır. Konuyla ilgili Gönen'den bir haber.

"Gönen kasabasından matbaaya gelen bir mektupta lehü'l-hamd kasaba-i merkûmede çiçek illeti yok ise de orada ne tabip, ne de aşî kalemi bulunmadığı bildirilmesiyle zikrolunan mektup Makam-ı Âlî-i Velâyet-penâhî'ye takdim kılındı. İcabının icrasına müsâraat kılınacağı der-kârdır."

22-Karesi, Nr. 60, 18 Şaban 1304/29 Nisan 1303/11 Mayıs 1887

"Gönen kasabasında dahi umûr-ı maârifin terakkiye yüz tuttuğu ve ez- cümle Gönen eşrâfından ve Meclis-i İdare azasından mükerremeklû Abdullah Efendi'nin riyâseti tahtında bir komisyon teşkiliyle zaten mevcut bulunan mekteb-i rüşdî ve ibtidâî için iâne-i ahâlî ile daha güzel bir bâb binanın inşasına başlanmak üzere olduğu ve bir de hükümetçe ve ahalice şiddet-i lüzumu olduğu halde mukaddemleri yapılmamış olan telgrafhanenin dahi şu günlerde inşasına bed' olunacağı kasaba-i merkûmeden alınan mektupta iş'âr ve Kâimmakâm-ı lâhık rif' atlû Mehmed Tevfik Bey'in bu bâbda vakî olan ikdâm ve himmeti dahi yâd ve tizkâr olunur."

23-Karesi, Nr. 63, 9 Ramazan 1304/20 Mayıs 1303/1 Haziran 1887

"Gönen kasabasında müceddeden inşa olunmakta bulunan mekteb-i rüşdî ve ibtidâî ile telgrafhâne masârifine medâr olmak üzere kasaba-i merkûme hamiyet-mendânından Burzî-zâde Osman Efendi tarafından 216, Arnavut Nuri Ağa tarafından 162, Arnavutoğlu Hacı İsmail Ağa cânibinden 216, Hacıoğlu Hüseyin Ağa tarafından 54, İdare azâsından Yorgi Çorbacı tarafından 108, belediye azâsından Dimo Çorbacı cânibinden 80 kuruş itâ olunduğu mahallinden bildirilmiştir."

24a-Karesi, Nr. 65, 23 Ramazan 1304/3 Haziran 1303/15 Haziran 1887

"Gönen kasabası muteberânından Arnavut oğlu Hacı İsmail Ağa'nın def'a-i sâniye olarak kendi kîse-i hamiyetinden şose tarzında ve 700 hatve (adım) tûlünde mükemmel kaldırım inşasına başlattığı ve yine Gönen mütehayyızânından Hacı Abdullah-zâde Hasan Bey'in dahi kîse-i mürüvvetinden Akçaali Mahallesi'nde 600 hatve tûlünde kaldırım inşasına bed' ettirerek mahalleleri ahalisinden bazılarının da

kum ve çakıl naklinde muâvenet ettikleri maa't-takdir Gönen'den yazılmıştır. Cenab-ı Hakk bu misillû ashâb-ı hayrâtı eksik etmesin."

24b-"Gönen kasabasında müceddeden yapılmakta bulunan mekteb-i rüşti ve ibtidâi ve telgrafhâne masârifine medâr olmak üzere bu kere dahi mahallinden bildirilen zevât-ı hamiyet-simâtın esâmisi ile verdikleri mebâliğin miktarı ber-vech-i âtî derc-i sahife-i sütün olunur."

Kuruş

162	Gönen kasabasında Laz Hacı Hüseyin Efendi
108	Beyoğlu Hacı İbrahim Ağa
108	Kalaycıoğlu Hasan Ağa
108	Unlu-zâde Hacı Hasan Ağa
108	Hacı Mustafa Ağa
108	Pilevneli Ali Molla
108	Mahkeme-i Şer'îye Kâtibi Ahmed Efendi
108	Mumcu-zâde İbrahim Ağa
80	Kavaf Filibeli İbrahim Efendi
60	Manifaturacı İmam Mustafa Efendi
60	İbişoğlu Hacı Ahmed Ağa
60	Çakmaklı Hacı Ahmed Efendi
54	Dolma-zâde Ali Ağa
54	İnceoğlu Hasan Çavuş
54	Manifaturacı Kara İsmail Ağa
54	Salih Ağa-zâde Mahmud Ağa
54	Kırımlı Ali Ağa
54	Hacı Kadir-zâde Mehmed Ağa
54	Burcu-zâde İbrahim Ağa
54	Muhacir Müslim Ağa
60	Helvacı Mete Çorbacı
50	Nalbant Hafız Ağa
50	Kerimoğlu Mehmed Ağa
40	Berber Süleyman Ağa
40	Kahveci Halil Ağa
40	Ekmekçi Kerim Ağa
40	Panço oğlu Simon Ağa
40	Ekmekçi Filip Ağa
40	Karahüseyinoğlu Hacı İbrahim Ağa

40	Ekmekçi Karabıyık Nikola Çorbacı
40	Debbağ Ali Efendi
40	Şişoğlu Hacı Ahmed Ağa
40	Rusçuklu İsmail Ağa
40	Baki-zâde Ahmed Efendi
40	Mehmed Ali Çavuş
40	Pilevneli Sandıkçı Mustafa Ağa
30	Bahçivanoğlu Ali Usta
30	Burhan Hasan Efendi
27	Pilevneli Mustafa Ağa
20	Kırımlı Gaffar Usta
20	Hezergradlı Hafız Ağa
20	Şarlı Ali Pehlivan
20	Arap Mehmed-zâde Mehmed Efendi
1101	Yortan Karyesi
400	Alaaddin Karyesi
324	Çerkez Keçideresi
150	Sızı Hasan Bey Karyesi

25-Karesi, Nr. 68, 22 Şevval 1304/1 Temmuz 1303/13
Temmuz 1887

"Gönen kasabasında müceddeden yaptırılmakta olan mekteb-i rüşdî ve ibtidâî masârifâtına medâr olmak üzere muâvenât-ı nakdiyede bulundukları def'a-i sâlise olarak mahallinden bildirilen zevât-ı hamiyet-simâtın esâmîsi ile verdikleri mebâliğin miktarı ber-vech-i zîr derc-i sahîfe-i sûtûn olunur."

Kuruş

216	Musapaşa-zâde rif'atlû Halil Bey
324	Hacı Abdullah-zâde Hasan Bey
162	Tüccardan Tatar Sâdi Ağa
100	Amasyalı Hüseyin Efendi
80	Arnavut Elmas Ağa
60	Veliâğanın Mehmed Ağa
60	Lazoğlu Mehmed Ağa
60	Esnaftan Filibeli Mustafa Efendi
60	Esnaftan Dağlı Yani Çorbacı
60	Hacı Corci Çorbacı

54	Hacı Abdullah damadı Haşım Ağa
54	Malkoç Mahallesinden Pilevneli Mehmed Bey
54	Pabuççu Sarı İsmail Ağa
54	Yahudi Behor Ağa
40	Sandıkçı biraderi Ali Ağa
40	Ekmekçi Topal Yorgi Ağa
40	Ekmekçi Nikola Ağa
30	Pabuççu esnafından Efe Hasan Ağa
30	Kunduracı Ömer Usta
30	Pabuççu Ahmed Usta
25	Kasap Süleyman Ağa
25	Kasap İsmail Ağa
20	Bakkal Tatar Mahmud Ağa
20	Tatar Şerafeddin Ağa
20	Helvacı Menco Çorbacı
20	Pabuççu Mıgırdıç Ağa
14	Kocabıyık Nikola Ağa def'a-i sâniye
134	Belediye tarafından
671	Sarı karyesinin Fındıklı Mahallesi
641	Sarı karyesinin Orta Mahallesi
350	Yortan Karyesi
240	Ulukır karyesi
226	Tozatçı muhacirleri
200	Tozakçı karyesi
150	Sarı karyesinin Şumnu Mahallesi

26-Karesi, Nr. 70, 6 Zilkâde 1304/15 Temmuz 1303/27
Temmuz 1887

"Gönen kazası mekteb-i rüşti ve ibtidâisi için dördüncü defa
olarak muâvenet-i nakdiyede bulunan zevâtın defteri."

Kuruş

216	Yemen Valisi devletlû Azizpaşa-zâde rifatlû Mustafa Bey
80	Meclis-i İdare azâsı Abdullah Efendi
154	Mahkeme azâsından Nuri Bey
100	Mahkeme azâsından Marko Efendi
54	Tapu Kâtibi Nuri Efendi
40	Sandık Emimi Veliyüddin Efendi

100	Belediye Reisi Halil efendi
54	Esnaftan Laz Ömer Efendi
54	Hacı Kadri-zâde Mustafa Efendi
30	Tüfekçioğlu Hasan Çavuş
40	Körmehmedoğlu Ali Ağa
20	Berber Ali Ağa
20	Hanşioğlu Mustafa Ağa
20	Mostaboğlu Ahmed Ağa
20	Kavaf Hacı Mehmed efendi
30	Sarioğlu Ahmed Ağa
10	Topal Mustafa Nuri Hafız Osman Efendi
80	Oman Bey-zâde Şerif Bey
54	Bânosoglu Karabet Ağa
105	Tozakçı Yenişehir muhacirleri
280	Çakmak obaları
25	Yortan karyesinden def'a-i sâlise
100	Sarı karyesinin Şumnu Mahallesi def'a-i sâniye
300	Köteyli karyesi
96	Tozakçı Çerkez Mahallesi
150	Tozakçı karyesi ahâlî-i kadîmesinden
56	Tozakçı Rumeli muhacirleri
108	Torbalı karyesi
2350	Yekûn
9862	Evvelki yekûn
12172	Cümle-i yekûn

27-Karesi, Nr. 72, 20 Zilkâde 1304/29 Temmuz 1303/10
Ağustos 1887

"Gönen kasabası mekteb-i rüşti ve ibtidâisi için beşinci defa
olarak muâvenet-i nakdiyede bulunan zevâtın defteri."

Kuruş

80	Hatip Muhacir Mustafa Efendi
324	Kavak'ta mukim bir zât tarafından
67	Hacı Abdullahoğlu İbrahim Ağa
54	Hacı Eminağa-zâde Hüseyin Efendi
54	Hacı Bostan (<i>gazete yırtık okunamadı</i>)
54	Hamamcı İbrahim Ağa
54	Hacı Eminağa'nın Hacı Ahmed Ağa

54	Hindioğlu Osman Ağa
30	Davutoğlu Mustafa Efendi
20	Lokeroğlu Osman Ağa
15	Zafiroğlu Üstiyan
40	Laz Mustafa Ağa
47	Tatar Hüseyin Ağa
20	Kaldırımcıoğlu İsmail Ağa
20	Hacı Ahmedoğlu Ahmed Ağa
20	Numan'ın Ali Ağa
330	Sarı karyesinin Fındıklı Mahallesi
50	Sarı karyesinin Şumnu Mahallesi
309	Sarı karyesinin Orta Mahallesi
190	Çalobası
30	Ayvalıdere
190	Babayakası
54	Tozakçı Çerkez Mahallesi
50	Tozakçı Rumeli muhacirleri
50	Tozakçı ahalî-i kadî mesi
150	Paşacıftlığı
60	Ulukır karyesi
42	Turplu karyesi
60	Gelgeç Obası
320	Muratlar karyesi
70	Çakmak Obası
100	Gündoğan Çiftliği
20	Arabacıoğlu Yanaki
20	Ezeldanoğlu Yorgi
40	Kalaycıoğlu Mehmed Ağa
100	Asmalıdere
50	Ilıcak karyesi
100	Kavak karyesi
60	Çalobası
150	Saraçlar karyesi
60	Gökçesu karyesi
30	Sepetçi Obası
128	Kalfa karyesi
3826	Yekûn
12182	Evvelki Yekûn

15998 Cümle-i Yekûn

28-Karesi, Nr. 79, 17 Muharrem 1305/23 Eylül 1303/5 Ekim
1887

"Gönen kasabası mekteb-i rüşîsinin müceddeden inşası için
altıncı defa olarak muâvenet-i nakdiyede bulunan zevâtin defteridir."

Kuruş

432	Yanık Mahallesinden Seyfioğlu Çavuş Mustafa Ağa
162	Çerkes Osman Pehlivan
162	Tatar Hacı Ali Ağa
150	Karaağaçalanı karyesinden Çoban Ömer yediyle
108	Bandırma acente memuru Mehmed Bey
102	Karalar Çiftliğinden Mehmed Ali Bey
100	Gökçesu Türkmen Süleyman
54	Hacı Abdullah damadı Haşim Ağa
54	Kurşunlu Mahallesinden Tüfenkçi Aziz Ağa
54	Beledi azâsından Kadri Efendi
54	Karaağaçalanından Türkmen Bekir
50	Karalar Çiftliğinden Osman Bey
50	Malkoç Mahallesinden Panço oğlu Yorgi
40	Malkoç Mahallesinden Bayramiçli İsmail Çavuş
40	Kurşunlu Mahallesinden Çatalbaşoğlu Hüseyin Ağa
40	Pilevne Mahallesinden Edhem Ağa
40	Talipoğlu Mustafa Ağa
40	Kurşunlu Mahallesinden pabuççu Papas oğlu Yorgi
40	Kurşunlu Rum Mahallesinden Topçuoğlu Andon
25	Malkoç Mahallesinden Kocaoğlanoğlu Ahmed
20	Çarşı Mahallesinden Hacı Ahmedoğlu Ahmed
20	Rüstem Mahallesinden Sakallıoğlu Ahmed
20	Kurşunlu Mahallesinden Tatar Vâcib
20	Akçaali Mahallesinden Yüzbaşoğlu Mehmed
20	Karalar Çiftliğinde Hacı İbrahim Efendi

20	Akçaali Mahallesinden İbişoğlu Mustafa Ağa
20	Rüstem Mahallesinden Çinhasanoğlu İbrahim Ağa
20	Hacı Abdullahoğlu Halil Ağa
20	Kara Çiftliğinden Osman Bey
20	Muhacir Hacı Şaban Efendi
20	Muhacir pabuççu Yaşar Usta
20	Pomak Hacı Osmanoğlu Hasan
20	Kurşunlu Mahallesinden Hüseyin Hasanoğlu Hüseyin
20	Hacı Köseoğlu Halil
20	Hacı Abdullahoğlu İbrahim Ağa
20	Kurşunlu Mahallesinden meyhaneci Yani
20	Tatar Hüseyin Ağa damadı Kürt Hüseyin Ağa
20	Malkoç Mahallesinden Anaforoğlu Mehmed Ağa
20	Yirikoğlu Mehmed Ağa
20	Pilevne Mahallesinden Nalbantoğlu Hüseyin Ağa
7	Tozakçı karyesinden def'a-i sâlise olarak verilen
100	Hacımenteş karyesi
98	Muratlardan Hüseyinbey karyesi
78	Kalfa karyesi
60	Babayaka karyesi
50	Bakırlı Çiftliği
26	Keçidere Çerkez karyesi
20	Körpeağaç karyesinde
...	Kurşunlu Mahallesinden Tuzcuoğlu Abdullah
...	Akçaali Mahallesinden Kasap Kadı Hüseyin
2671	Yekûn
15998	Evvelki Yekûn
18669	Cümle-i Yekûn

29a-Karesi, Nr. 64, 16 Ramazan 1304/27 Mayıs 1303/8 Mayıs 1887

"Bu sene Biga sancağı mezruâtında sene-i sâbikadan yer yer üstüne % 10 nispetinde feyz ve bereket memûl idüğü ve Kal'a-i

Sultaniye ve Lapseki ve Biga kazalarının şimdiki zahîre fiyatı geçen senekinden noksan ise de Ezine ve Ayvacık'ta bir fark olmayacağı livâ-yı mezkûr mutasarrıflığından bildirilmiştir.

Merkez sancağına mülhak Gönen ve Sındırgı kazaları mezruâtında dahi % 10 nispetinde fazla tahmin kılındığı ve Gönen'in zahire fiyatı geçen senekinden % 15'ten 20'ye kadar noksan ... ve Bandırma'ca dahi bu sene feyz ve bereket sene-i sâbika râddesinde olup zahire fiyatı geçen senekinden % 10 kadar noksan bulunduğu."

29b-"Bandırma kazası dahilinde Manyas nahiyesiyle Gönen kazasında be-her sene küşadı mutât olan Koşu ve Sarıköy ve Değirmenönü panayırları rûsumu 303 senesine mahsûben bi'l-müzayede sâir talipleri keff-i yed ettikten sonra 355 adet Lira-yı Osmanî ile Balıkesir talibine ihale kılınmış olmasıyla Meclis-i İdare-i Vilâyet azısından rif'atlû Ali Bey mezkur panayırlarda lâzımü't-tesviye hususât-ı sâireye dikkat ve nezâret eylemek ve Tabur Ağası dahi umûr-ı inzibatiyeye bakmak üzere memûren ol-araflara izâm kılınmışlardır."

30a-Karesi, Nr. 66, 8 Şevval 1304/17 Haziran 1303/29 Haziran 1887

"Be-her sene küşâd edilmekte olan Biga sancağı dahilinde kâin Çan ve Bandırma ve Gönen kazaları dahilinde vakî Koşu ve Hacıisa panayırları bu sene-i mubarekede dahi küşâd ile bi-inâyetillahi Teâlâ sâye-i hazret-i şâhânede bir gûne vukuât olmaksızın tüccar ve ahalinin kemâl-i emniyetle ahz ve itâ ederek dağılmış oldukları alınan malumât-ı resmiyeden anlaşılmıştır".

30b-"Bandırma, Erdek ve Gönen aşârının ihalesinde Balıkesir Beledî Reisi rif' atlû Necip Bey memur edilerek bayramın üçüncü Cuma akşamı zikrolunan mahallere gitmiştir".

31-Karesi, Nr. 69, 29 Şevval 1304/8 Temmuz 1303/20 Temmuz 1887

"Bandırma, Erdek, Gönen kazaları aşârının ihalesi için memûren ol taraflara izâm kılınmış olan Balıkesir Beledî Reisi rif'atlû Necip Bey ikmâl-i vezâifle bu kere avdet eylemiştir."

32a-Karesi, Nr. 72, 20 Z. Kâde 1304/29 Temmuz 1303/10 Ağustos 1887

"Gönen'den ber-vech-i âtî yazılıyor:

Temmuzun 18. Cumartesi günü Gönen kazasına tabî Taban karyesinin muhtarı Hacı Ahmed oğlu Mehmed'in karyede vakî mektebin derûnunda katl olunduğu haber verilmesi üzerine cânib-i hükümetten tahkikât-ı lâzime ifâsına müstantik muâvini ve katillerin der-destine süvari onbaşısı Tâci memur tayin ve izâm kılınıp icrâ eyledikleri tahkikât ve taharriyâtta fi'l-i katlin karye-i mezkûreden Hacı Ahmed oğlu İbrahim oğlu İsmail, Salih oğlu Halil ve İbrahim taraflarından ikâ olunmuş olduğu anlaşılarak mahkumlar onbaşısı merkûm tarafından der-destle hükümete getirilerek mahkemeye teslim olunmuş ve dâire-i istintâkiyece icrâ edilen isticvâb ve istintâklarında dahi muhtar merkûmu bıçak ile katleylediklerini tâyian (zorlama olmaksızın) ikrâr eylemişlerdir."

32b-"Birkaç gün mukaddem dahi Gönen'in Gökçesu karyesinden Türkmen Sullinekönü oğlu Hüseyin validesini katl ile firar etmiş olduğu halde bu dahi onbaşı Tâci tarafından elde edilerek mahkemeye teslim kılınmıştır."

32c-"Mâh-ı hâlin 13. Pazartesi günü Gönen kasabasının Kadınlar Pazarı'nda Sakallı oğlu Ahmed'in ahir odasında ateş zuhur etmiş ise de memurîn-i hükümetin gayret ve ikdâmıyla yalnız mezkur oda muhterik olduğu halde bastırılmıştır."

32d-"Gönen kasabası çarşısının ortasında vakî helâ lağımının mecrâsı olmamasından nâşî hâsıl olan teaffünden çarşıda gezilemez ve oturulamaz dereceye varıldığı halde taraf-ı vâlâ-yı kâimmakâmîden iltizâm ve icrâ olunmakta bulunan imârâta zamîmeten Beledî marifetiyle zikrolunan helâ oradan münasip bir mahalle kaldırtılarak kapattırılmış olan lağımın üzerine de Beledî'ye irâd olmak üzere bir iki dükkan inşası tasavvur olunmakta bulunmuştur."

33-Karesi, Nr. 73, 27 Z. Kâde 1304/5 Ağustos 1303/17 Ağustos 1887

"Geçenlerde mülhakât-ı vilâyeti devre çıkmış olan Vilâyet Baytarı İbrahim Efendi tarafından matbaaya gönderilen bir mektupta Gönen kazasına tabi Killik ve Ilıca ve Hacımentiş karyelerinin hayvanâtıyla nefsi-i Gönen'de Çömlekçi Arif'in camusunda tabak hastalığı zuhûr eylediği ve bazı ağnâmda furşe denilen ayak topallığı

görüldüğü şap ve topallık hakkında mukaddemâ vilâyet gazetesine (67. nüshasındadır) bir varaka derc ettirdiği cihetle o mekûle hayvanâtın ol-vechile icrâ-yı tedavisine ikdâm ve gayret olunması lazım geleceğini icap edenlere söylemiş olduğu beyan ve hikaye ile beraber Gönen kasabasında bir selhâne olmayarak hayvânâtın çarşıda zebh olunması cihetle fena kokular hâsıl olduğu ve Gönen Köteyli etfâlinde Çiçek illeti olup ancak Gönen'e henüz Memleket Tabibi getirilmemesinden nâşî aşî ameliyatının icra olunamadığı ve Erdek'te dahi selhâne olmadığı gibi Beledîsi tarafından tanzîfât emr-i ehemmine de layıkıyla bakılmadığı cihetle zuhur eden pisliklerin bilâhare sıhhat-ı umûmiyeyi ihlâl edeceği ve Bandırma'da da Çiçek illeti zuhûr edip eğerçi aşî ameliyatını icrâ için Memleket Tabibi'ne müracaat edenler var ise de bu da pek az olduğu iş'âr ve Gönen kasabasında müceddeden yapılan mektepten dolayı Kâimmakâm-ı kaza ile ahâlî-i mahalliyenin ikdâm ve himmetleri takdir ve tizkâr olunmuştur.

Mevdd-ı müştekâ-bihâdan dolayı mahallî kâimmakâmının nazar-i dikkatleri celp olunur."

34-Karesi, Nr. 80, 24 Muharrem 1304/30 Eylül 1303/12 Ekim 1887

"Kemer ve Gönen kazalarıyla ... esnân erbâbının 303 senesine mahsûben emr-i muayeneleri bâ-kemâl-i hakkaniyet icra olunarak kur'â numaraları keşide olundukta... Gönen'de 43 nefere tertîb-i evvel, 42 nefere tertîb-i sâni... numaraları isabet eylediği ve Gönen'de bir neferin de gönlüyle silk-i celîl-i askerî olduğu mahalleri iş'ârından müstebân olmuştur."

35-Karesi, Nr. 81, 2 Safer 1305/7 T. Evvel 1303/19 Kasım 1887

"Devren mülhakâtta bulunan Vâli-i Âlf-i Vilâyet atûfetlu beyefendi hazretlerini İvrindi ve Balye nahiyelerine uğradıktan sonra bu kere Gönen kasabasına vâsıl oldukları iş'âr-ı mahallîdendir."

36a-Karesi, Nr. 82, 9 Safer 1305/14 T. Evvel 1303/26 Kasım 1887

"Atûfetlû Vali Beyefendi hazretlerinin Gönen kazası ahvâl-i umûmiyesini teftiş buyurduktan sonra Biga kazasına azîmet edip el-

yevm orada lâzımü'l-islâh mevâddı rü'yet ile meşgul bulundukları mekâtîb-i vâride müeddâsından müstebân olmuştur."

36b-"Gönen kasabasından mektub-ı mahsus

7 T. Evvel Sene 1303

Teftiş-i ahvâl-i memleket ve idâme-i istirahat-ı ahali ve raiyyet için mülhakât-ı vilâyette bulunan zât-ı sâmi-i velâyet-penâhî mâh-ı cârî-i rûmînin 3. Cumartesi günü Gönen kasabasına muvâsalat buyurmuşlardır.

Müşârun-ileyh hazretleri ikamet ettikleri eyyâm zarfında mesâlih-i câriye-i hükümeti tetkik ve muayene ve lâzımü'l-islâh mevâddı rü'yet ile beraber sâye-i âsâyîş-vâye-i hazret-i padişahîde zaten kemâlde bulunan asayîş-i kazanın bi-mennihi'l-kerîm istikbâlen dahi muhafazası hakkında lâzım gelen tedâbîr-i ihtiyat-kârîyi icrâ ve maârif emr-i ehemminin ber-vîfk-ı dil-hâh-ı âlî sür'at-i intişârı hakkında da icap edenlere emir itâ buyurmuşlardır.

Kâimmakâm-ı kaza izzetlû Tevfîk Bey cânib-i vilâyet-i celîleden aldığı evâmîr ahkâmını hüsn-i telâkkî ve icrâ ile Gönen kasabasında bir takım âsâr-ı nâfia husûlüne ikdâm-ı tâm ederek bunlardan mekteb-i rüştinin inşası hitâm bulmağla mûmâ-ileyh tarafından -Vali-i müşârun-ileyh hazretlerinin memleketimizi teşrif günü (Rüştiye'nin yeni binasının açılışı 3 T. Evvel 1303/15 Ekim 1887'dir)- olunan davet üzerine memurîn-i kaza ve mütehayyizân-ı ahali mektebe azîmetle zât-ı âlî-i velâyet-penâhî dahi hazır olduğu halde mektebin resm-i küşâdı bir sûret-i muntazamada icra olunmuş ve bu sırada fekâhetlû Müftü Efendi tarafından zât-ı şevket-simât-ı hazret-i şehriyârî için gayet müessir bir dua okunarak hâzirûn cânibinden de üç defa (Padişahım çok yaşa) duâ-yı vâcibü'l-edâsı isâl-i künküre-i mele-i âlâ kılınmış olduğu halde cemiyete hitâm verilmiştir.

Kazada bu misillû âsâr-ı nâfianın hayyiz-i husûle vüsûlüne delâlet ve himmet etmiş olmasından dolayı Kâimmakâm Bey'in fevkalâde bir suretle takdir-i âlî-i velâyet-penâhî ye mazhar olduğu mevsûkan işitilmiştir.

Vali-i müşârun-ileyh hazretleri memleketimizde üç gün oturup dördüncü günü buradan Biga kazasına azî met buyurmuşlardır.

Merkez-i vilâyet Bidâyet Mahkemesi müddeî-i umûmî Muâvini izzetlû Ali Haydar Beyefendi bu kere Gönen'e gelerek ikâmet ettikleri müddetçe hususât-ı adliyenin tahkikâtıyla iştigâl etmekle beraber gayr-i muntazam bir surette bulunan Mahkeme-i Bidâyet odasına bazı münasip şeyler ilâve ve odayı müceddeden tefriş ettirmiş oldukları gibi icra olunan yoklama üzerine hükümsüz bulunan hayli mahbusun mücâzâtını tayin ve üzerlerine bir şey tebeyyün etmemiş bulunan bir haylisini dahi tahliye ettirmiş olmasına nazaran kendisinin kazamıza gelmesinin külli fâidesi görülmüştür. Mir-i mûmâ-ileyhin T. Evvelin 11. Pazar günü merkez-i vilâyete avdet edeceği müstahberdir."

37-Karesi, Nr. 83, 16 Safer 1305/21 T. Evvel 1303/2 Kasım 1887

"Merkez-i vilâyet Bidâyet Mahkemesi Müddeî-i Umûmî Muâvini izzetlû Ali Haydar Bey ikmâl-i vazife ile çend gün evvel Gönen'den Balıkesir'e gelmiştir."

38-Karesi, Nr. 89, 28 R. Evvel 1305/2 K. Evvel 1303/14 Aralık 1887

"Maliye Müfettiş-i Sânîsi izzetlû Emin Beyefendi Bandırma, Erdek, Gönen kazaları muâmelât-ı hisâbiyesinin tetkik ve rü'yeti için bu kere mahâll-i mezkûreye azîmet etmiştir."

39-Karesi, Nr. 91, 13 R. Ahir 1305/16 K. Evvel 1303/28 Aralık 1887

İlânât: "Müddeî-i Umûmî Muâvinliğinden

Gönen kazasında müstahdem Zaptiye Mehmed Çavuş'u cerh ve katletmesinden dolayı maznûn-ı aleyh ve müttehem olup vâdi-i firarda gezen kısa boylu ela gözlü sarı sakallı Gönen'in Telhustan (?) karyesi ahalisinden ve tebea-i Devlet-i Aliyye'den Çerkez Musa nâm-1 diğerk Muşt'un Kanun-ı Ceza'nın 174. maddesinin fıkra-i ûlâsı hükmünü müstelzim olan hareket-i cinâiyyesinden dolayı mahkemesi Karesi sancağı Bidâyet Mahkemesi ceza dairesinde icra kılınmak üzere cinayetle ithamına karar verildiğinden merkûm her nerede görülür ve bulunur ise oradan ahz ve der-dest olunarak mahkeme-i mezbûre tevkifhânesine teslim olunması lâzım geleceği cihetle

zabıta-i adliye memurlarının malumu olmak üzere işbi ahz ve girift emri Hüdâvendigâr Vilâyeti heyet-i ithamiyesinden itâ kılındı."

40a-Karesi, Nr. 94, 4 C. Evvel 1305/6 K. Sânî 1303/18 Ocak 1888

"Gönen Bidâyet Mahkemesi Riyâseti'nden

Gönen'in 303 senesi âşâr mültezimlerinden Tatar Hacı Ali Ağa'nın Eylül taksitlerine zimmeti bulunan 17 T. Sânî sene 1303 tarihli ihbarnâme ile tahsili istid'â olunan mebâliğden 33.145 kuruş el-yevm tediye olunmadığından ve ihbarnâme-i mezkûr 7 K. Evvel sene 1303 tarihinde tebliğ olunarak müddet-i muayyene-i nizâmiyesi olan on gün dahi munkadıyye olduğundan işbu Gönen kazası Malmüdüriyeti tarafından mebâliğ-i mezbûrun istî fâsı zimmında mültezim mûmâ-ileyhin Hükümet Konağı kurbundaki anbarda mevcut bulunan 4 bin kile arpa ve mısır taht-1 hacze alınarak Daire-i İcrâiyece muâmele-i kanuniye ifa edilmiş olmağla emvâl-i mezkûre-i mahcûzenin tarih-i ilandan üç gün sonra bey' ve furuht edileceğinden talip olanların Gönen Bidâyet Mahkemesi İcra Dairesi'ne müracaat eylemeleri ilan olunur."

40b-"Gönen kasabasında Muratlarlı Ahmed yine kasabadan Çepişli Mehmed Ali zimmetinde bâ-îlâm mahkûmun-bih malûmu'l-miktar alacağının istifası için Doğancı'dan Helvacı Hacı Mustafa ve Hacı Bostan ve Süleyman ve Hamdi ile mahdud bir dönüm bağ yeri ve Çalışbükü'nde çay ve Napot ve Halil Efendi ile mahdud 12 dönüm tarla mahkûmun-leh tarafından taht-ı hacze alınmağla tarih-i ilanından itibaren 15 gün sonra Gönen Bidâyet Mahkemesi İcra Dairesi'nce bi'l-müzâyede furuht olunacağı ilan olunur."

41-Karesi, Nr. 96, 18 C. Evvel 1305/20 K. Sânî 1303/1 Şubat 1888

"Merkez-i Vilayet Vergi Kitâbeti'ne Gönen Vergi Kâtibi Hasan Fevzi Efendi

Gönen Vergi Kitâbeti'ne Manyas Vergi Kâtibi Naim Efendi ... tayin olunmuştur."

42-Karesi, Nr. 97, 25 C. Evvel 1305/27 K. Sânî 1303/8 Şubat 1887

"Kânûn-ı Sâninin 19. Salı gecesi (31 Ocak 1888) saat 10'u 25 dakika geçerek Gönen kasabasında şiddetlice bir hareket-i arz vukû bulmuş ise de luhû'l-hamd zararı görülmediği mahallî iş'ârındandır."

43a-Karesi, Nr. 98, 10 C. Ahir 1305/10 Şubat 1303/22 Şubat 1888

"Gönen kazası tevâbiinden Sarı karyesinin yevmen-fe-yevmen kesb-i ehemmiyet ve cesâmet etmesi ve adeta kasaba şeklini alması cihetlerle sâye-i âsâyış-vâye-i hazret-i padişahîde inzibât-ı mahalliye'nin bir kat daha takrîri ve isitarahat-ı ahalinin dahi temini zimmında oraya maiyeti efradıyla bir nefer Çavuş Vekili ikâme ittirilmişti.

Şimdiki halde orada bir daire-i resmiyeye dahi lüzum görünmesinden nâşî kâimmakâm-ı kaza rifatlı Mehmed Tevfik Bey'in eser-i teşvik ve terğibiyle üç bâb oda ile bir bâb hapishane ve ahir ve debboy ve sofa ve sundurmayı şâmil olmak üzere iâne-i ahali ile bu kere bir zâbıta dairesinin inşasına bed' olunduğu mahallinden iş'âr olunmuştur."

43b-"Gönen kazası tevkifhânesinde mevkuf bulunan üç nefer katil Şubat'ın 1. Pazartesi gecesi tevkifhânenin temel duvarını delerek firar etmişler ise de kâimmakâm-ı kaza ile maiyeti efrâdından süvari Gürcü İsmail ve Çerkez Ali tarafından bi't-takip ertesi günü Canbaz Obası civarında tutuldukları ve tevkifhâne memurunun taht-ı istintâk ve tevkife alındığı mahallî iş'ârından anlaşılmıştır."

44-Karesi, Nr. 102, 9 Recep 1305/9 Mart 1304/21 Mart 1888

"Gönen Bidâyet Mahkemesi Riyâsetinden

Aşâr taksitlerinden olan borcunun istifâsı zimmında Gönen kasabasında mukîm Veliâğa-zâde Mehmed fendi'nin Danayolu'nda vakî üç tarafı yol ve bahçe ile mahdud bir kıt'a bahçesi 15 gün sonra bi'l-müzâyede furuht olunacağı ilan olunur."

"Aşâr taksitinden olan borcunun istifâsı zimmında Tatar Hacı Ali Ağa'nın Gönen Hükümeti ittisâlindeki ambarında bulunan 190 keyl hinta 2760 keyl şair ve 800 keyl mısır ve 200 keyl melezin tarihinden 15 gün sonra yani 1304 senesi Mart'ının 15. Çarşamba günü bi'l-müzâyede satılacağı ilan olunur."

"Aşâr taksitinden olan borcunun istifâsı zimmında Köteyli karyesinden Alişan oğlu Hasan Ağa'nın Köteyli karyesinin Batakyeri mevkiinde Mevçuş oğlu İbrahim ve Yudur oğlu Hüseyin tarlalarıyla 60 ve Üççeşme mevkiinde Burur oğlu ve dere ve yol ile 15 ve yine orada Hasan ve dere ile mahdut 20 dönüm ki cem'an 95 dönüm tarla 15 gün sonra fûruht olunacağı ilan olunur."

"Aşâr taksitlerinden olan borcunun istifâsı zimmında Çerkez Süleyman Bey'in borcu Oğluçeşmesi mevkiinde Zeynep ve Niyarboyu ile 8 ve Hendektepe mevkiinde Yaslı Kara Mehmed ile 22 ve Hacımemiş Deresi mevkiinde Şaban oğlu Mehmed ve İlyaskorusu ve sahib-i senet ile 10 ve yine orada İsmail ve Mehmed ve tarafeyn tarik ile 12 ve Korudeğirmen mevkiinde tarafeyn sahib-i senet ve bayır ve yol ile mahdut 6 dönüm tarlalar ki cem'an 58 dönüm tarla 15 gün sonra bi'l-müzâyede fûruht olunacağı ilan olunur."

45-Karesi, Nr. 104, 23 Recep 1305/23 Mart 1304/3 Nisan 1888

"Gönen Bidâyet Mahkemesi Riyâsetinden

Aşâr takâsîtiden olan borcunun istifâsı zimmında Bandırma'da mukim Tahir oğlu Hüseyin taht-ı hacizde bulunan Bandırma kasabasının Hacı Yusuf Mahallesinde vakî malûmul-hudut ve'l-müştemilât bir bâb hâne ve avlu ve Helvacıkuyusu'nda vakî iki dönüm dutluk bahçesi ve yine mahalle-i mezkûrda vakî çeşme ve kahve ve tarafeyn tarik ile mahdut diğer bir bâb hânesi tarih-i ilanından 15 gün sonra fûruht olunacağı ilan olunur.

Fi 16 Mart sene 1304

"Aşâr taksitine olan borcunun istifâsı zimmında Köteyli karyeli Mehmed Ağa'nın mahcûz (gazete yırtık olduğundan bir kelime okunamadı. Bundan sonra okm.) karyeleri civarında vakî dere ve yol ve (okm.) ile mahdût bir dönüm bağ ve Kurudere mevkiinde kâin İbrahim ve yol ve dere ile mahdût 40 dönüm tarlası tarih-i ilanından 15 gün sonra bi'l-müzâyede fûruht olunacağı ilan olunur.

Fi 16 Mart sene 1304

"Aşâr taksitinden olan borcunun istifâsı zimmında Gönenli Veliâğa-zâde Mehmed Efendi'nin Gönen kazası çarşısında vaki

Kaynakça

Abdullah Yurdadök, *Balıkesir Basın Tarihi (1886-1991)*, Balıkesir, 1992.

"Kâmil İle Dâniş'in "Eyyam-ı Tâtilde Mükâlemât-ı İlmiyye ve Fenniyye"si". Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu Armağan, Ankara, 2001, s. 103-115.

Karesi Gazetesi, Nr. 73, 27 Z. Kâde 1304/5 Ağustos 1303.

Karesi Gazetesi, Nr. 15, 21 Ramazan 1303/11 Haziran 1302.

Karesi Gazetesi, Nr. 43, 18 R. Ahir 1304/31 K. Evvel 1302.

Karesi Gazetesi, Nr. 35, 20 Safer 1304/5 T. Sâni 1302.

Karesi Gazetesi, Nr. 91, 13 R, Ahir 1305/16 K. Evvel 1303.

Karesi Gazetesi, Nr. 84, 23 Safer 1305/28 T. Evvel 1303.

Karesi Gazetesi, Nr. 72, 20 Z. Kâde 1304/29 Temmuz 1303.

Karesi Gazetesi, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 48, 50, 55, 58, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 101, 103. sayıları.

Nesimi Yazıcı, *"Takvim-i Vekayi ve Ceride-i Havadis'in Mukaddimelerinin Tahlil ve Karşılaştırılması"*, Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi, S. 1984/6 (Ankara 1984), s. 69-78.

Nesimi Yazıcı, *"Bölge Tarihlerinin Kaynağı Olarak Vilayet Gazeteleri: Karesi Örneği"*, Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri, İstanbul, 1997, s. 75-77.

Nesimi Yazıcı, *Takvim-i Vekayi Belgeler*, Ankara, 1983.

Nesimi Yazıcı, *"Tanzimat Dönemi Basımı Konusunda Bir Değerlendirme"*, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 1994, s. 55-84.

Nesimi Yazıcı, *"İlk Türkçe Gazetemiz Takvim-i Vekayi ile İlgili Bazı Düşünceler"*, V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler, Ankara, 1990, s. 213-231.

Nesimi Yazıcı, *"Osmanlı Devleti'nin Araplarla Meskûn Bölgelerindeki Resmi Vilayet Basını Konusunda Bir*

Değerlendirme", XI. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Ankara, 1994, c. V, s. 2047-2066.

Nesimi Yazıcı, *"Karesi Gazetesi Penceresinden Balıkesir'de Dini Hayat Üzerine Bazı Gözlemler (1916-1917)"*, IFD., c. XXXVII (Ankara 1998), s. 105-107.

Uygur Kocabaşoğlu, *"Tuna Vilayeti Gazetesi"*, OTAM., S. 2 (Ankara 1991), s. 141- 150.

SİCİLL-İ AHVAL VE BÂB-I MEŞİHAT KAYITLARINA GÖRE GÖNEN DOĞUMLU MEMURLAR ve GÖNEN MÜFTÜLERİ

Mehmet KARAYAMAN*

Sicill-i Ahval ve Bâb-ı Meşihat Kayıtları

Osmanlı Devletinin son dönemlerindeki Batılılaşma hamleleri çerçevesinde yeni bir bürokrat sınıfı ortaya çıkmıştır. Artan bürokrasi ve memur sayısı, memurların denetim ve takibinin güçleşmesine neden olmuştur. Memurların takibini yapmak amacıyla, Dahiliye Nezaretine bağlı olarak 5 Şubat 1879 tarihinde “*Sicill-i Ahvâl Komisyonu*” kurulmuştur. Komisyona bağlı olarak merkez dairelerde sicill-i ahvâl şubeleri, vilâyetlerde ve müstakil livalarda ise sicill-i ahvâl husûsi komisyonları kurulmuştur. 1896 yılında, Sicill-i Ahval Komisyonlarının yerini Me’murin-i Mülkiye Komisyonları almıştır¹. Komisyonların emriyle, Osmanlı uyruğu olan şer’iyye, askeriye ve zaptiye dışında kalan, bütün memurların özgeçmişi, tayin, azil ve terfi işlemleri ile ilgili belge ve kayıtlar, önce defterler olarak daha sonra da dosya halinde tutulmaya başlanmıştır.

II. Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte her dairenin kendi memurunu seçmesine karar verilmiştir. Bu nedenle 1909 yılından itibaren her memur için kendi dairesinde özel sicil dosyaları oluşturulmuş, memurların özgeçmiş özetleri ve şahsi evrakları, özlük dosyalarında saklanmaya başlanmıştır. 28 Mayıs 1914 tarihli Sicill-i Ahval-i Memurin Nizamnamesi ile sicil dosyalarının düzenlenmesinde dikkat edilecek hususların altı çizilmiştir. Yapılan düzenleme ile memurların ellerine, tasdikli tercüme-i hâl varakaları yerine, sicil cüzdanları verilmeye başlanmıştır². 19 Şubat 1924 tarihinde, Ahval-i

* Prof. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, mkarayaman@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9730-5000.

¹ Gülşen Sarıyıldız, “Sicill-i Ahval Defterleri Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 37, İstanbul, 2009, s. 135.

² Serap Sunay, *II. Abdülhamit Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyonkarahisar Kocatepe

Memurun Sicil Komisyonunun aldığı kararla, memurların tercüme-i hal varaka verme mecburiyeti yeniden düzenlenmiştir³.

Sicill-i Ahval Komisyonun çalışmaları neticesinde 1879-1909 yılları arasında 92.137 devlet memurunun sicil kayıtları, 201 adet büyük boy sicil defterine kaydedilmiştir. Sicill-i Ahvâl Defterlerindeki bilgiler, memurun işe başlarken el yazısıyla doldurup vermek zorunda olduğu tercüme-i hal varakalarındaki bilgilere ve buna eklenmesi zorunlu olan bazı resmi evraklara göre oluşturulmuştur. Bu kayıtlarda memurun ismi, mahlâsı veya lakabı, doğum yeri, doğum tarihi, baba adı, babası memur ise memuriyetinin rütbesi, önde gelen kimselerden ise hangi sülaleye mensup olduğu, eğitim gördüğü okullar, göreve başladığı tarih ve kurum, tayin ve terfi yılları, görev yaptığı kurumlar, liyakat ve ehliyet dereceleri, aldığı ödül ve madalyalar, yabancı dil bilgileri, varsa azil ve muhakemeleri, emeklilik durumu, gayrimüslim uyuğundan ise, milliyeti kaydedilmiştir. Sicill-i Ahval kayıtlarına, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi içerisinde yer alan Dahiliye Nezareti belgeleri arasında, DH.SAİDd. fonundaki belgelerden ulaşmak mümkündür⁴.

Devlet memurlarının sicil kayıtlarının tutulması usulü Şeyhülislamlık (Bâb-ı Meşîhat) makamı tarafından da benimsenmiş ve Şeyhülislamlık (Bâb-ı Meşîhat) makamı bünyesinde görev yapan ulema sınıfının sicil kayıtlarını tutmak amacıyla, “*Bâb-ı Fetvâ Sicill-i Ahvâl Şubesi*” oluşturulmuştur. Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşîhat) kurumunda tutulan sicil kayıtları, ilmiye sınıfına yönelik araştırmalar için son derece önemli bir kaynak durumundadır. Belgeler, günümüzde İstanbul Müftülüğüne bağlı olarak faaliyet gösteren Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşîhat) Arşivinde muhafaza edilmektedir. Şer’iyye Sicilleri Arşivi’nde bulunan Ulema Sicil Defterleri, 1919-1920 (H. 1338-1340) tarihleri arasında tutulmuştur. Sekiz defterden

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2007, s. 14.

³ Hümeysra Zerdecî, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları (Şerriye Sicilleri)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arşivcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 9.

⁴ Sicill-i Ahval kayıtları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, “Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1998, Sayı: 12, ss. 141-157.

oluşan kayıtlarda, ilmiye sınıfına mensup olan memurların tercüme-i hallerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır⁵. Son cildi müftü atamalarına ayrılan defterlerin her bir cildinde ilmiye memurlarının ayrı bir grubuna ait bilgiler yer almaktadır. Bu defterler dışında Bâb-ı Meşihat kurumunda çalışan herkesin sicil kayıtlarının tutulduğu ve biyografilere yönelik bilgilerin yer aldığı Ulema Sicil Dosyalarında ise daha fazla bilgi bulunmaktadır⁶.

Ulema Sicil Dosyalarında sadece din alimlerinin değil Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) kurumunda görev yapan şeyhülislam, müftüler, kadılar, nâibler, mahkeme-i şer'iyeye görevlileri, kürsü şeyhleri, vaiz ve imam, şoförler, muhafızlar, aşçı, santral memurları olmak üzere dini ve adli kurumlarda görev yapan herkesin kaydı bulunmaktadır. Sicil kayıtlarındaki belge sayısı, 8-28 arasında değişmektedir. Belgelerin saklandığı zarfın üzerinde kişinin adı, sıra numarası, atanma ve ölüm tarihi, içinde yer alan evrakların listesi gibi bilgiler yer almaktadır. Zarfın içinde kişinin kendi el yazısı ile doldurduğu tercüme-i hal varakası, nüfus teskeresi, maaş cetveli, icazetname kopyaları, şahadetname, belgelerin doğruluğuna yönelik onaylar, nişan beratları, sağlık raporları, telgraflar, makbuzlar, telif eserler, ölümünden sonra ailesine bağlanan maaşlarla ilgili belgeler bulunmaktadır. Belgeler arasında bulunan tercüme-i hal varakalarının büyük bir kısmı matbu olup, adı, lakabı, doğum yeri, doğum tarihi, anne ve babasının adı, babasının mesleği, lakabı/şöhreti, eğitim hayatı, aldığı dersler, ders aldığı hocalar, medrese ve mektepler, icazetnameleri kimden ve ne zaman aldığına dair kayıtlar, memurluk süreleri, maaşları, görev yerleri, maaşlı/maaşsız görevleri, ceza alıp almadığı, görevine ara verip vermediği, ara vermişse nedeni, aldığı ödül ve rütbeler, okur-yazar oldukları diller, varsa telif eserleri hakkında bilgiler yer almıştır⁷. Dosyalarda yer alan nüfus tezkirelerinde (Tezkire-i Osmaniye) adı, baba adı, doğum yeri, doğum tarihi gibi bilgilerin

⁵ Bilgin Aydın-İlhami Yurdakul, “Şeyhülislâmlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Defterleri”, *Din ve Hayat*, Sayı: 24, Şubat 2015, s. 102.

⁶ Zerdecı, *agt*, s. III, 6; Mehmet Karayaman, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarında Yer Alan Balıkesir Doğumlu Ulemalar Hakkında Bir Değerlendirme”, *Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası*, Cilt: 1, Editörler: Mehmet Bayyığıt, Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakçı, Asem Abdelghany, Mustafa Polat, Lütfü Cengiz, E-Kitap, Konya, Palet Yayınları, 2022, s. 171.

⁷ Zerdecı, *agt*, s. 10-11; Karayaman, *agt*, s. 171.

dışında ikamet adresi, boy, göz, ten gibi fiziki özellikleri hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) kurumunda muhafaza edilen arşiv belgeleri, 1991 yılından itibaren tasnif edilerek, Bâb-ı Meşihat Şeyhülislâmlık Arşivi Defter Kataloğu adıyla araştırmacıların kullanımına sunulmuştur. XVI-XX. yüzyıllar arasında Şeyhülislâmlık, Rumeli Kazaskerliği, Anadolu Kazaskerliği, Nakibüleşraflık, İstanbul ve Bilad-ı Selâse Kadılikları, Bâb-ı Meşihat meclisleri ve diğer ilmiye sınıfı mensuplarının faaliyetlerini içeren Meşihat Arşivi Defterleri ve belgelerine, İslam Araştırmalar Merkezi (İSAM) veri tabanı üzerinden ulaşmak mümkündür. İSAM'ın internet sayfası üzerinden katalog taraması yapılarak, belgelerin dijital kopyaları alınabilmektedir. Bu belgeler, aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığına bağlı Osmanlı Arşivi katalogları altında da araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) bünyesinde yer alan arşiv belgelerinin tasnif edilerek kullanıma açılması nedeniyle, bu alanda yapılan çalışmaların hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir⁸.

Çalışmamızda, Sicill-i Ahval ve Bâb-ı Meşihat Sicil Dosyalarında yer alan Gönen kazasında doğan memurlar ve Gönen'de görev yapan müftüler esas alınmıştır. Belgelerde yer alan verilerden yola çıkarak, Gönen'de doğan memurların ve görev yapan müftülerin biyografileri ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Dosyalarda yer alan bilgiler, diğer kaynaklarda yer alan bilgilerle karşılaştırılarak Osmanlı Devletinin son döneminde gerek Şeyhülislâmlık (Bâb-ı Meşihat) bünyesinde gerekse diğer devlet kurumlarında görev yapmış Gönen doğumlu memurlar ve Gönen'de görev yapan müftüler hakkında bilgi verilerek, ilmiye sınıfına ve Gönen şehir tarihine yönelik araştırmalarına katkı yapılması amaçlanmıştır.

⁸ Selim Hilmi Özkan, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarına Göre Osmanlının Son Döneminde Görev Yapmış İzmir Doğumlu Ulema”, *Şehir Kültür Medeniyet Çaka Bey'den Günümüze İzmir*, Cilt: II, Editörler: Turan Gökçe-Hüseyin Çalış, İzmir, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları, 2022, s. 644; Selim Hilmi Özkan, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarına Göre Osmanlı'nın Son Döneminde Görev Yapmış Akseki Doğumlu Müftüler”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 12, 2022, ss. 426-439.

Gönen Doğumlu Memurlar

Abdullah Efendi

H.1287/M.1870 yılında Gönen'de doğmuştur. Kafkasya ümerasından İshak Beyin oğludur. Gönen'de ibtidai mektebini bitirmiş, daha sonra rüştiye mektebine devam etmiştir. Ancak tedavi için İstanbul'a gittiğinden rüştiye diploması alamamış, özel öğretmenlerden dersler alarak tahsilini tamamlamıştır. Tercüme-i hal varakasında Türkçe okur-yazar olduğu, Çerkesçe bildiği ifade edilmiştir.

13 Eylül 1888 tarihinde Atık 3. Daire-i Belediye Tahrirat ve Muhasebe Kalemine mülazemet (stajyer) olarak devam etmiştir. 13 Mart 1889 tarihinde tanzifat tertibinden 150 kuruş ücret tahsis edilmiş, aynı yılın sonunda ücreti 180 kuruşa çıkmış, 13 Eylül 1893 tarihinde 300 kuruş maaşla aynı yerde çavuşluğa terfi ettirilmiştir. 29 Nisan 1902 tarihinde aslı görevinden başka, 800 kuruş maaşla Küçük Çekmece kazası muvakkat polis komiserliğine tayin edilmiştir. 31 Mayıs 1902 tarihinde, asli görevi olan 6. Belediye Dairesi çavuşluğundan başçavuşluğa terfi etmiş, maaşı da 400 kuruşa çıkarılmıştır. 13 Temmuz 1903 tarihinde muvakkat polis komiserliğinden istifa etmiştir. 14 Eylül 1907 tarihinde, 140 kuruş zam alarak, 6. Daire-i Belediye müfettişliğine terfi etmiştir. 18 Ekim 1908 tarihinde 800 kuruş maaşla merkez emanet müfettişliğine terfi etmiş, 14 Haziran 1909 tarihinde maaşı 1.000 kuruşa çıkartılmıştır. 14 Mart 1910 tarihinde de 2.000 kuruş maaşla ser müfettişliğe atanmıştır.

1900 yılında birinci rütbeden Mecidî Nişanı verilmiş, 1909 yılında yapılan teftişte, kendisinden önceki görevlinin iki misli zephiye (kesim) vergisi tahsil ettiğinden, takdirname ile ödüllendirilmiştir⁹.

Ahmet Efendi

27 Ocak 1872 tarihinde, Gönen'de Rüstem Mahallesinde doğmuştur. Nüfus tezkeresinde orta boylu ela gözlü, buğday tenli olduğu, Rüstem Mahallesi, 57 numarada ikamet ettiği belirtilmiştir.

⁹ BOA., DH.SAİDd, 182/187.

Babası, ehli sanattan Hacı İbrahim Efendi olup, 22 Nisan 1895 tarihinde vefat etmiş.

Ahmet Efendi, altı yaşında Rüstem Mahallesi Sıbyan Mektebine gitmiş, burada Muallim Mustafa Efendiden ulum-ı diniye dersi almıştır. 13 Ağustos 1881 tarihinde, Gönen kazasında yeniden açılan rüştiye mektebine girmiştir. Üç yıllık eğitimin sonunda, 13 Ağustos 1884 tarihinde şahadetname almıştır. Tercüme-i hal varakasında Türkçe okur-yazar olduğu, kaleme alınmış bir eseri bulunmadığı ifade edilmiştir. 16 Kasım 1909 tarihinde görev yaptığı tanzifat komisyonu üyeliğinden Şer'îye İkinci Kitabetine geçiş yapmıştır.

27 Temmuz 1886 tarihinde Gönen Bidayet Mahkemesine mülazemet (stajyer) olarak devam etmeye başlamıştır. 2 Şubat 1889 tarihinde 100 kuruş maaşla, Gönen Emlak Kaleminde defter mübeyyizliğine atanmış ve burada yaklaşık bir buçuk yıl çalışmıştır. 25 Ocak 1891 tarihinde askere gitmiş, II. Fırka-ı Hümayun Merkez Kumandanlığında fırka meclisi kaleminde 6 yıl askerlik vazifesi yapmış, serçavuşluk rütbesine kadar yükselmiştir. 20 Aralık 1896 tarihinde redif askeri olarak ayrılmıştır. Askerlik sonrası Gönen'e gelmiş, bir süre kendi işiyle uğraştıktan sonra, 23 Nisan 1898 tarihinde nafia kitabetine aidatla tayin olmuş, geliri yetersiz olunca da 5 Temmuz 1902 tarihinde görevinden istifa etmiştir. Daha sonra üç buçuk yıl kadar 500 kuruş maaşla Reji İdaresinde kalem, tahrir-i evvel ve sâni memurluğu yapmıştır. 28 Şubat 1906 tarihinde 250 kuruş maaşla Gönen Ziraat Bankası tahsildarlığına atanmış, 9 Kasım 1908 tarihinde istifa etmiştir. 16 Kasım 1909 tarihinde 250 kuruş maaşla, Şer'îye İkinci Kitabetine tayin edilmiştir. Kayıtlarda, Haziran 1910 tarihinde halen aynı görevde olduğu gözükmetedir¹⁰.

Ahmed Raif Bey

H.1288/M.1871 yılında Gönen'de doğmuştur. Sütçü (?) Hasan Ağanın oğludur. Mekteb-i ibtidaide ulum-ı diniye dersleri almıştır. Daha sonra Aksaray'da bulunan Mahmudiye Mekteb-i Rüştiyesine devam ederek buradan şahadetname almıştır. Tercüme-i hal varakasında, Türkçe okur-yazar olduğu ifade edilmiştir. Gönüllü olarak 23 Aralık 1890 tarihinde askere gitmiş, burada çavuşluk

¹⁰ MŞH.SAİD, 2057/1.

rütbesine kadar yükselmiş, nizami askerlik süresini bitirip “İtidal tezkeresi” almıştır. 28 Ocak 1901 tarihinde 400 kuruş maaşla Kansar (?) (Av) İdaresi müfettişliğine tayin edilmiştir. 3 Şubat 1902 tarihinde maaşı 500 kuruşa çıkmış, 7 Mayıs 1907 tarihinde maaşında ayrı olarak aylık 100 kuruş daha tahsis edilmiştir. 14 Haziran 1909 tarihinde çalıştığı kurum lağvedilince kadro dışı kalmış, bu tarihten itibaren 500 kuruş kadro harici maaş almıştır. 14 Ağustos 1909 tarihinde maaşı 350 kuruşa indirilmiş, 22 Mayıs 1910 tarihinde 500 kuruşa çıkartılmıştır¹¹.

Abdullah Efendi

H.1290/M.1873 yılında Gönen'e bağlı Sarıköy'de doğdu doğmuştur. Mehmet Ağanın oğludur. Gönen'de sıbyan mektebinde ulum-ı diniye eğitimi almıştır. Tercüme-i hal varakasinda Türkçe okur-yazar olduğu ifade edilmiştir. 14 Eylül 1902 tarihinde, aylık 275 kuruşu aşmamak üzere, aidaatla Gönen kazası 5.Daire-i Piyade tahsildarlığına atanmıştır¹².

Ali Rıza Efendi

H.1245/M.1829 yılında Gönen'de dünyaya gelmiştir. Babası, Mahmut Ağadır. Gönen'de sıbyan mektebini başarılı bir şekilde tamamlamıştır. Tercüme-i hal vakasında Türkçe okur- yazar olduğu ifade edilmiştir.

1860 yılında, İstanbul'da Asakir-i Zaptiye Alayı Meclis Kaleminde aday memur olarak işe başlamıştır. 28 Aralık 1861 tarihinde 200 kuruş maaşla Asakir-i Zabtiye Bölük Kitabetine tayin edilmiş, 1869 yılında 400 kuruş maaşla bölük ağası olmuştur. 24 Nisan 1872 tarihinde kadro harici kalmıştır. Ocak 1874'de, 200 kuruş maaşla Karaman kazası dava kitabetine girmiş, 3 Mayıs 1875 tarihinde istifa etmiştir. 2 Ekim 1876 tarihinde 300 kuruş maaşla, Rüsumat Nezaretine bağlı Çal kazası rüsumat idaresi kitabetine memur olarak atanmıştır. Temmuz 1878'de maaşı 200 kuruşa düşürülmüş, 30 Mart 1879 tarihinde istifa etmiş, kısa süre sonra da aynı nezarete bağlı Milas (?) rüsumat idaresi memuriyetine gönderilmiştir. Mart 1880'de maaşı 240 kuruşa çıkmış, 1865 yılında bir kıt'a madalya ile ödüllendirilmiştir. 13 Mart 1883 tarihinde maaşı

¹¹ BOA., DH.SAİDd, 175/277

¹² BOA., DH.SAİDd, 132/119.

300 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Nisan 1892 tarihinde istifa ederek görevinden ayrılmıştır¹³.

Halil Hamdullah Efendi

H.1264/M.1847 yılında Gönen’de doğmuştur. Babası Mehmet Efendidir. Sıbyan mektebinde ulum-ı diniye eğitimi almıştır. 9 Temmuz 1871 tarihinde 300 kuruş maaşla Gönen Kazası Muhacirin Emanet-i Aşar Ambar Eminliğine tayin edilmiştir. 1 Temmuz 1872 tarihinde açıkta kalmış, bir süre vergi kaleminde mülazemet (stajyer) olarak görev yapmıştır. 13 Aralık 1878 tarihinde 200 kuruş maaşla Gönen rüsum kâtibi sânilğine atanmış, 30 Mayıs 1880 tarihinde aynı maaşla kâtib-i evvelliğe yükseltilmiş ve kadrosu sandık emanetine nakledilmiştir. Bu sırada çalıştığı yerden şikâyet ve ehliyetsizliğine dair gelen yazı üzerine, muhasebesi incelenmiş 150 kuruş sandık noksanı görülmüş, 300 kuruşa yakın bir meblağı 2-3 ay içinde ödemesine karar verilmiştir. 29 Kasım 1881 tarihinde, çalıştığı birim lağvedildiği için açıkta kalmış, 15 Temmuz 1882 tarihinde 1000 kuruş *ücret-i maktu’a* ile Gönen aşar kol muharrirliğinde istihdam edilmiştir. 13 Temmuz 1883 tarihinde “*aidatla*”, Manyas nahiyesi tahsildarlığına tayin edilmiş, 13 Kasım 1883 tarihinde istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 13 Haziran 1885 tarihinde 400 kuruş maaşla Edremit Kazası aşar ambarı eminliğine tayin edilmiş, 7 Şubat 1889 tarihinde kadrosu lağvedildiği için açıkta kalmıştır. 2 Temmuz 1889 tarihinde, 1350 kuruş *ücret-i maktu’a* ile Gönen kazası müşirliğine tayin edilmiş, 22 Ağustos 1889 tarihinde de 300 kuruş maaşla Gönen sandık emini olmuştur¹⁴.

Hafız Faik Efendi

H.1307/M.1889 yılında Gönen’e bağlı Balcıdede Köyünde dünyaya gelmiştir. Batum muhacirlerinden ve rüsumat memurlarından Hacı Mehmed Efendinin oğludur.

İstanbul’da ibtidai eğitimini Çukurçeşme İptidai Mektebinde, idadi eğitimini Enderun-u Hümayun Mektebinde tamamlamıştır. Tercüme-i hal varakasında hafızlık eğitimi aldığı belirtilmiştir. 17 Mart 1901 tarihinde 120 kuruş maaşla Enderun-u Hümayun hademeliğine tayin edilmiş, 26 Mayıs 1910 tarihinde maaşı 200

¹³ BOA., DH.SAİDd, 27/493.

¹⁴ BOA., DH.SAİDd, 40/289.

kuruşa çıkartılmıştır. 22 Mart 1913 tarihli yazıda, halen görevinin başında olduğu ifade edilmiştir¹⁵.

Hafız Hasan Tahsin Efendi

H.1286/M.1869 yılında Gönen'de doğmuştur. Hacı Mahmud Efendinin oğludur. Gönen'de Sıbyan mektebinde eğitim görmüş daha sonra İstanbul'da Tabhane Medresesinde bir süre Arapça tahsil etmiş ve hafızlık eğitimi almıştır. Tercüme-i hal varakasinda Türkçe okur yazar olduğu ifade edilmiştir. Hüdavendigar vilayeti tahsilat komisyonuna mülazemet (stajyer) olarak işe başlamıştır. Burada beş ay çalıştıktan sonra, 24 Kasım 1907 tarihinde aylık 275 kuruşu aşmamak şartıyla, Hüdavendigar vilayeti merkez kazası 22. Daire piyade tahsildarlığına tayin olmuş, 18 Aralık 1907 tarihinde işe başlamıştır¹⁶.

Halil Rıza Efendi

H.1286/M.1869 yılında Gönen'de doğmuştur. Manifaturacı esnafından Osman Efendinin oğludur. Gönen'de sıbyan mektebinde eğitim aldıktan sonra rüştiye mektebine devam etmiş, 23 Ağustos 1885 tarihinde şahadetname almıştır. Tercüme-i hal varakasinda Türkçe okur-yazar olduğu ifade edilmiştir.

23 Ağustos 1888 tarihinde, “hasılat-ı vakanın %35'i nispetinde aidatla” Gönen kazası mukavelat muharrirliği mübaşirliğine tayin olmuştur. 17 Temmuz 1890 tarihinde istifa ederek görevinden ayrılmıştır. 24 Eylül 1890 tarihinden 27 Şubat 1891 tarihine kadar 112,5 kuruş fazla maaşla, Gönen kazası bidayet mahkemesi ikinci kitabeti vekaletinde görev yapmış, daha sonra asıl kadroya alınmıştır. 13 Mart 1894 tarihinde 1200 kuruş aidatla tarik kitabetine, 27 Ağustos 1895 tarihinde 250 kuruş maaşla Gemlik kazası Ziraat Bankası sandığı muhasebe kitabetine naklen tayin edilmiştir. 20 Şubat 1898 tarihinde 400 kuruş maaşla Sındırgı kazası Ziraat Bankası sandığı muhasebe kitabetine nakil olmuştur. 11 Ocak 1904 tarihinde, Ziraat Bankasından gelen yazıda, hala görevinin başında olduğu ifade edilmiştir¹⁷.

¹⁵ BOA., DH.SAİDd., 196/139

¹⁶ BOA., DH.SAİDd., 152/239

¹⁷ BOA., DH.SAİDd., 103/133

Hasan Basri Efendi

Abdullah Efendinin oğlu olup H. 1297/M.1881 yılında Gönen'in Çarşı Mahallesinde doğmuştur. Rüştüyeyi, 30 Temmuz 1893 tarihinde Gönen'de bitirdikten sonra İstanbul'a giderek Fatih Camii dersiamlarından Batumlu Abdullah Vehbi Efendiden 14 sene ilim tahsil etmiştir. 1900 yılında girdiği Mekteb-i Hukuk-ı Şahanede iki yıl kadar derslere devam etmiştir. 2 Mayıs 1911 tarihinde İskeçe Kazasına bağlı Halili Nahiyesi niyabetine tayin olunmuş, fakat Balkan Harbinin çıkması nedeniyle İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştır. 12 Haziran 1913 tarihinde Ayaş kazasına bağlı Güdül Nahiyesi niyabetine tayin olunmuştur. 9 Ocak 1915 tarihinde ise Balıkesir dahilinde Balad (Dursunbey) Nahiyesi niyabetine naklen tayin olmuştur¹⁸.

İsmail Hakkı Efendi

H.1305/M.1887 yılında Gönen'de doğmuştur. Gemlik Düyun-ı Umumiye Kâtibi Süleyman Beyin oğludur.

Gönen Sıbyan Mektebinde ulum-ı diniye eğitimini tamamlayarak, 25 Temmuz 1900 tarihinde şahadetname almış ve rüştiye mektebine devam etmiştir. Tercüme-i hal varakasında rüştiye şahadetnamesini kaybettiği, Türkçe okur-yazar olduğu ifade edilmiştir. Gönen kazası Ziraat Bankası şubesi ile tahsilat idaresine mülazemet (stajyer) olarak bir müddet devam etmiş, 2 Haziran 1908 tarihinde 200 kuruş maaşla Gönen kazası tahsilat-ı müfredat kitabetine tayin edilmiştir. 24 Mayıs 1909 tarihinde görevine devam ettiği bildirilmiştir¹⁹.

İsmail Efendi

Bayramcılar oğlu Mehmet Ağanın oğlu olup, H.1289/M.1872 yılında Gönen'de doğmuştur. Rüştüyeyi, Temmuz 1891 tarihinde bitirdikten sonra İstanbul'a giderek Bayezid dersiamlarından Fatsalı Ali Efendiden ve Süleymaniye dersiamlarından Sinoplu Hafız Ahmet Efendiden Haziran 1899 tarihinde icazetname almıştır. Ocak 1902-

¹⁸ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 2, İstanbul, 1980, s. 73.

¹⁹ BOA., DH.SAİDd, 160/215.

1920 tarihleri arasında Gönen Eytam Müdürü olarak görev yapmıştır²⁰.

Mehmed Cemal Efendi

H.1303/M.1885 yılında Gönen'de doğmuştur. Edirne Müftüsü Hafız Ahmed Nuri Efendinin oğludur.

Edirne Mekteb-i İdadisinden 14 Temmuz 1902 tarihinde, Mekteb-i Hukuk'tan ise 10 Haziran 1909 tarihinde şahadetname almıştır. Tercüme-i hal varakasında, Türkçeden başka Fransızca ve Rumcaya aşina olduğu belirtilmiştir. 28 Ekim 1902 tarihinde 150 kuruş maaşla Edirne vilayetinde Tortomyan adındaki Ermeni Mektebinde lisan-ı Osmanî muallimliğine tayin olmuştur. İşe başladığı tarihten 2 Şubat 1904 tarihine kadar Edirne Maarif İdaresine mülazemet (stajyer) olarak devam etmiştir. 13 Ağustos 1904 tarihinde muallimlikten istifa etmiş, 13 Eylül 1909 tarihinde 1000 kuruş maaşla Demirhisar kazası bidayet mahkemesi müdde-i umumisi muavinliğine tayin olunmuştur. 10 Ağustos 1910 tarihli yazıda, halen görevinin başında olduğu ifade edilmiştir²¹.

Mehmed Tevfik Bey

H.1297/M.1879 yılında Gönen kazasına bağlı Karalarçiftliği Köyünde doğmuştur. İdare-i Mahsusa'nın Bandırma Acentesi sabıkı Çerkes Mehmet Beyin oğludur.

Bandırma kazası sıbyan mektebinde ulum-ı diniye okuduktan sonra Bursa Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesine giderek, buradan mezun olmuştur. Tercüme-i hal varakasında Türkçe okur yazar olduğu, Çerkesçe bildiği ifade edilmiştir. 28 Ocak 1901 tarihinden 12 Mart 1904 tarihine kadar 180 kuruş maaşla Edincik Nahiyesinde Mal ve Tahrirat Kitabetinde görev yaptıktan sonra 30 Mart 1904 tarihinde 500 kuruş maaşa terfi ettirilerek, Kepsut nahiye müdürlüğüne tayin olunmuştur²².

²⁰ Albayrak, *age*, Cilt: 2, s. 254.

²¹ BOA., DH.SAİDd, 176/157

²² BOA., DH.SAİDd, 152/223

Müftü zade Mehmet Salih Efendi

H.1283/M.1866 yılında Gönen kazasında doğmuştur. Gönen kazası eski müftülerinden Mehmet Efendi ile Şefika Hanımın oğludur. Mekteb-i ibtidai ve rüştiyeyi Gönen’de okumuş, 14 Ağustos 1894 tarihinde şahadetname almıştır. Mekteb-i Mülkiyede dersleri geçip 30 Aralık 1889 tarihinde mülazemet rü’usu ile mezun olmuştur. Tercüme-i hal vakasında Arapça ve Fransızca bildiği ifade edilmiştir.

1889 yılında, Nafia Nezareti demiryolları idaresinde stajyer olarak işe başlamış, daha sonra ikinci katipliğe tayin edilmiştir. 27 Ocak 1891 tarihinde 100 kuruş maaşla İzmir Valiliğinde, vali mukayyitliğine atanmıştır. 1 Ocak 1892-9 Ocak 1893 tarihleri arasında, 250 kuruş maaş zammıyla Foçateyn kazası kaymakam vekaletine atanmıştır. Ek görev olarak, 31 Temmuz 1892-28 Kasım 1892 tarihleri arasında, 500 kuruş maaş zammıyla Gediz Nehri yatağının ıslahı işine nezaret etmek üzere, Menemen kazasında kontrol memuru olarak görevlendirilmiştir. 28 Ocak 1893- 15 Haziran 1894 tarihleri arasında Çal kazası kaymakam vekili, 9 Temmuz 1894-19 Ekim 1894 tarihleri arasında Karaağaç Kazası kaymakam vekili, 19 Mart 1895-18 Nisan 1895 tarihleri arasında Menemen Kazası kaymakam vekili ve İzmir vilayeti idare meclisi müstantıkı olarak görev yapmıştır. Ağustos 1894’de Ödemiş, Ekim 1894’de Söke kazalarını tahkike memur edilmiştir. 8 Nisan 1895 tarihinde, intihap komisyonu tarafından üçüncü sınıf kaza kaymakamlığına intihap edilmiştir. 15 Ağustos 1895 tarihinde 1250 kuruş maaşla Edirne vilayeti Keşan kazası kaymakamlığına, 30 Haziran 1897 tarihinde de Eceabat kaymakamlığına atanmıştır. 28 Nisan 1901 tarihinde maaşı 1575 kuruşa yükseltilmiş, rütbe-i sâlise tevcih edilmiş, Temmuz 1901’de Darıdere kazası kaymakamlığına atanmıştır. Eylül 1902’de Edirne kazası merkez kaymakamlığına

atanmış, bu görevini 15 Haziran 1909 tarihine kadar sürdürmüştür. 27 Kasım 1903 tarihinde birinci sınıf kaymakam olmuş, 3 Temmuz 1909 tarihinde 4.000 kuruş maaşla Elbistan sancağı mutasarrıflığına, 19 Ekim 1910 tarihinde de Ergani sancağı mutasarrıflığına atanmıştır. 3 Haziran 1913 tarihinde bu görevinden ayrılmış, kadro dışı kaldığı süre boyunca 1333 kuruş *ma'zuliyet* maaşı bağlanmıştır. 12 Haziran 1915 tarihinde Kozan, 14 Aralık 1916 tarihinde Siverek sancakları mutasarrıflıklarına atanmıştır. 31 Ağustos 1918 tarihinde Ertuğrul (Bilecik), 20 Şubat 1919 tarihinde Tekirdağ Sancakları mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Tekirdağ Mutasarrıfı iken, işgal kuvvetlerine mensup bir İngiliz subayına hakaret ettiği gerekçesi ile 19 Mart 1919 tarihinde II. Damat Ferit Hükümeti tarafından azledilmiştir. 17 Kasım 1919 tarihinde ikinci defa Bilecik Sancağı Mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Bu görevde iken, TBMM Hükümeti emrine girdiğinden 20 Temmuz 1921'de İstanbul Hükümeti tarafından azledildi ise de 3 Ağustos 1921'de TBMM Vekiller Heyetince Dâhiliye Vekâleti Zat İşleri Umum Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Ekim 1924'de kendi isteği ile emekliye olmuş, 1948 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Sicil kaydında, 1894 yılında evlenen Mehmet Salih Efendinin üç erkek, iki kız olmak üzere beş çocuğu olduğu ve Fransızcaya aşına bulunduğu ifade edilmiştir²³.

Osman Niyazi Efendi

H.1291/M.1874 Gönen'de doğmuştur. Tüccardan Yürzi zade Osman Efendinin oğludur. Gönen'de ibtidai mektebini bitirmiştir. Bursa Mekteb-i İdadisinin mülkiye kısmından mezun olmuş, 25 Temmuz 1897 tarihinde mülazemet (stajyer) rü'usuyla şahadetname almıştır. Daha sonra Mekteb-i Hukuk-u Şahanede eğitim görerek, 29 Ağustos 1903 tarihinde mezun olmuştur. Tercüme-i hal varakasında, Türkçe okur yazar olduğu ifade edilmiştir. 16 Ekim 1903 tarihinde 1260 kuruş maaşla Erzincan Sancağı bidayet mahkemesi müdde-i umumisi muavinliğine tayin edilmiştir²⁴.

²³ BOA., DH.SAİDd, 55/125; Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, Cilt: III, Ankara, 1968-1969, s. 402-403.

²⁴ BOA., DH.SAİDd, 113/485

Osman Nuri Efendi

H.1282/M.1865 yılında Gönen’de doğmuştur. Çiftçilikle geçinen Kafkasyalı Mehmet Çerkes Ağanın oğludur. Mekteb-i ibtidai ve rüştiyeye Gönen’de gitmiş, 13 Ağustos 1885 tarihinde rüştiye şahadetnamesi almıştır. Tercüme-i hal varakasında Türkçe okuyup yazdığı ve Çerkesçe bildiği ifade edilmiştir.

9 Mart 1887 tarihinde 340 kuruş maaşla Beyoğlu polis teşkilatının 11. Bölüğü, 8. Çavuşluğunun, 1. Neferliğine tayin olmuştur. 24 Ekim 1899 tarihinde 350 kuruş maaşla, tertip harici çavuşluğa terfi etmiş, 13 Mart 1899 tarihinde 28. Bölük 6. Çavuşluğuna nakledilmiştir. 21 Temmuz 1900 tarihinde, 500 kuruş maaşla üçüncü sınıf komiserliğe terfi etmiş, 17 Ağustos 1902 tarihinde açıktan ikinci ve 18 Kasım 1903 tarihinde de birinci sınıf komiserliğe tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1898 tarihinde Yunan Muharebesi Madalyası, 26 Şubat 1900 tarihinde 5. rütbeden Mecidi Nişanı, 24 Haziran 1905 tarihinde tebdilen Hamidiye Hicaz Demiryolu ve gümüş liyakat madalyası almıştır²⁵.

GÖNEN MÜFTÜLERİ

Gönen müftüsü olarak görev yapanlarla ilgili bilgiler sınırlıdır. Gönen kazasında bulunan bir değirmene Gemici zade Mustafa Efendi tarafından yapılan müdahalenin önlenmesi için kaleme alınan 19 Haziran 1846 tarihli bir yazıda, Gönen Müftüsü olarak Ömer Efendinin ismi geçmektedir²⁶.

Hafız Mustafa İsmet Efendi

2 Şubat 1887 tarihli Karesi Gazetesinde yer alan haberde, Gönen’in kaza olması dolayısıyla bir müftü tayininin gerektiği, Gönen Müftülüğüne faziletli ve ilmî yeterliliği herkesçe bilinip kabul edilen Gürcü Hafız Mustafa Efendinin, vilayetin arzı üzerine şeyhülislamlık makamınca tayin edildiği bildirilmiştir²⁷.

5 Şubat 1889 tarihli bir belgede, talebelerinin mühürleri ile gönderilen arzuhalde Gönen kazasında Gürcü muhacirlerinden Müftü

²⁵ BOA., DH.SAİDd, 142/457.

²⁶ BOA., A.DVN., 16/46.

²⁷ Ahmet Sinan Kara, *Osmanlı Devleti’nin Son Yüzylında Müftülük: Müftülerin Eğitim, Tayin, Azil ve Sosyal Hayattaki Konumları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 97.

Mustafa İsmet Efendi'nin mali yönden sıkıntıya düştüğü için, Hazine'den maaş bağlanması istenmiştir²⁸.

1891 ve 1897 tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamelerinde müftü olarak Hafız Mustafa İsmet Efendinin görev yaptığı, maarif komisyonu ile bidayet mahkemesi üyeleri arasında eski müftü Abdullah Efendinin de yer aldığı anlaşılmaktadır²⁹. 1906 yılı Hüdavendigâr Vilayeti Salmesinde müftü olarak Mehmet Ali Efendinin ismi geçmektedir³⁰.

Mehmet Hilmi Efendi

R.1270/M.1854 yılında doğmuştur. Babası, Osmanpazarı'ndan Musa Efendidir. İlk olarak 14 Temmuz 1902 tarihinde Gönen Medresesi müderrisi olarak devlet hizmetine girmiş, 12 sene 5 ay 19 gün devlete hizmet etmiştir. 14 Temmuz 1902-12 Ocak 1910 tarihleri arasında 150 kuruş maaşla Gönen medresesinde ulum-ı diniye müderrisi olarak görev yapmıştır. 400 kuruş maaşla 19 Ekim 1909 tarihinde atandığı Gönen müftülüğü görevini 6 Ocak 1915 tarihine kadar sürdürmüştür. 6 Ocak 1915 tarihinde vefat edince ailesine 120 kuruş maaş bağlanmıştır³¹.

Şevket Efendi

²⁸ BOA., Y.PRK.MS., 2/42.

²⁹ Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1988, s. 64, 66, 67. 3 Kasım 1899 tarihinde Gönen'e bağlı Yortan Köyü muhtarı tarafından dilekçede Gönen Müftüsü Hafız Mustafa Efendinin yolsuz ve uygunsuz hareketlerde bulunduğu ifade edilmiştir. Bkz. BOA., DH.MKT., 2265/8

³⁰ Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen...*, s. 82.

³¹ MŞH.SAİD, 1979/1. 24 Eylül 1912 tarihinde Gönen Müftüsü Hilmi Bey ve arkadaşları tarafından gönderilen ve Gönen'de asayişin bozulduğuna ilişkin yazı için bkz. BOA., DH.H., 767/3. Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 3, İstanbul, 1980, s. 267.

H.1289/M.1873 yılında Gönen’de Akçaali Mahallesinde doğmuştur. Babası aslen Amasyalı olup, Karakadı adıyla anılan Naib Hüseyin Efendidir³². Akçaali Mahallesinde oturan, Ahmet isminde bir erkek bir de kız kardeşi bulunan Şevket Efendinin sülalesi, Karakadılar lakabıyla anılmıştır. İlk tahsiline Gönen’de başlayan Şevket Efendi, Temmuz 1891 tarihinde rüştiyeden mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul’a giderek Fatih’te bulunan Abdürrahman Efendi Medresesinde ikamet ederek Fatih dersiamlarından Batumlu Şakir Efendi zade Abdüllatif Efendinin derslerini takip etmiştir. Eylül 1904 tarihinde icazet almıştır. 1911 yılında açılan Mekteb-i Kuzat imtihanında başarılı olmuştur. Haziran 1912’de Gönen merkez müderrisliğine tayin edilmiştir. Bir müddet Gönen Medresesinde görev yapmıştır. Mehmet Hilmi Efendinin vefat etmesi üzerine 1 Şubat 1915 tarihinde Gönen müftülüğüne atanmıştır. Müftülük görevi yanında müderrislik görevini de sürdürmüştür³³.

İzmir’de düzenlenen Batı Anadolu Kongresine Gönen Müftüsü olarak katılan ve Kuva-yı Milliye hareketine destek olan Şevket Efendinin, Anzavur Ayaklanması ile ilgili olarak 27 Ekim 1919 tarihinde Hacım Muhittin (Çarıklı) Beye çektiği telgrafta *Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket* unvanını kullandığı anlaşılmaktadır. Anzavur kuvvetlerinin Gönen’i ele geçirmesinden sonra, 4 Nisan 1920 Pazar günü Gerenler Bağları mevkiine götürülerek, şehit edilmiştir³⁴.

Hüseyin Recai Efendi

H.1290/M.1873 yılında Gönen’de dünyaya gelmiştir. Babası, Mehmet Ağadır. 22 Şubat 1921 tarihinde 800 kuruş maaşla Gönen müftülüğüne atanmıştır³⁵.

Sonuç

Gönen doğumlu memur ve müftüler üzerine yaptığımız araştırma sonucunda, 13’ü Sicill-i Ahval, 4’ü Bab-ı Meşihat kayıtlarından 2’si Sadık Albayrak’ın kaleme aldığı eserden biri de

³² MŞH.SAİD, 3152/1

³³ Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 4-5, İstanbul, 1981, s. 478.

³⁴ Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesi’nde Milli Mücadele*, İstanbul, 1998, s. 249; Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir, 1964, s. 83.

³⁵ MŞH.SAİD, 1738/1.

arşiv belgelerinden olmak üzere toplam 20 kişiye ait bilgilere ulaşabildik. Biyografilere baktığımızda Sarıköy, Balcıdede ve Karalarçıftlığı Köylerinde doğan birer kişi olduğu, diğerlerinin Gönen merkezde dünyaya geldiği, genelde ilk ve orta öğrenimlerini Gönen'de tamamladıkları, medrese eğitimi, idadi ve yüksek öğrenim için İstanbul, Edirne ve Bursa'yı tercih ettikleri görülmektedir. Eğitim durumlarına bakıldığında genelde ibtidai, rüştiye ve idadi mektebi mezunu oldukları, 3 kişinin Hukuk Mektebini, 2 kişinin Mülkiye Mektebini bitirdiği anlaşılmaktadır. Mesleklerin dağılımına baktığımızda 5 kişini kâtip, 2 kişinin tahsildar, 2 kişinin komiser, 2 kişinin savcı, 3 kişinin müftü, birer kişinin de kaymakam, kadıvekili, muallim, eytam müdürü, sandık emini, nahiye müdürü ve hademe olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Tercüme-i hal varakalarından yola çıkarak, bütün memurların Osmanlı tabiiyetine mensup Müslüman kişiler olduğu, Türkçe dışında 3 kişinin Çerkesçe, 1 kişinin de Fransızca ve Rumca bildiğini ifade etmek mümkündür. Kayıtlarda yer alan bilgilerin, diğer kaynaklardaki bilgilerle desteklenmesiyle ortaya çıkacak yeni çalışmaların, gerek ilmiye sınıfı gerekse Gönen şehir tarihi araştırmalarında önemli bir boşluğu dolduracağı aşikardır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA., A.DVN., 16/46.

BOA., DH.H., 767/3.

BOA., DH.MKT., 2265/8.

BOA., DH.SAİDd, 103/133.

BOA., DH.SAİDd, 113/485.

BOA., DH.SAİDd, 132/119.

BOA., DH.SAİDd, 142/457.

BOA., DH.SAİDd, 152/223.

BOA., DH.SAİDd, 152/239.

BOA., DH.SAİDd, 160/215.

BOA., DH.SAİDd, 175/277.

BOA., DH.SAİDd, 176/157.

BOA., DH.SAİDd, 182/187.

BOA., DH.SAİDd, 27/493.

BOA., DH.SAİDd, 40/289.

BOA., DH.SAİDd, 55/125.

BOA., DH.SAİDd., 196/139.

BOA., Y.PRK.MS., 2/42.

MŞH.SAİD, 1738/1.

MŞH.SAİD, 1979/1.

MŞH.SAİD, 2057/1.

MŞH.SAİD, 3152/1.

Kitap, Makale ve Tezler

Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 2, İstanbul, 1980.

Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 3, İstanbul, 1980.

Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, Cilt: 4-5, İstanbul, 1981.

Aydın, Bilgin – Yurdakul, İlhami, “Şeyhülislamlık (Bab-ı Meşihat) Arşivi Defterleri”, *Din ve Hayat*, Sayı: 24, Şubat 2015.

Çankaya, Mücellidoğlu Ali, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, Cilt: III, Ankara, 1968-1969.

Kara, Ahmet Sinan, *Osmanlı Devleti'nin Son Yüzyılında Müftülük: Müftülerin Eğitim, Tayin, Azil ve Sosyal Hayattaki Konumları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İstanbul, 2011.

Karayaman, Mehmet, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarında Yer Alan Balıkesir Doğumlu Ulemalar Hakkında Bir Değerlendirme”, *Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası*, Cilt: 1, Editörler: Mehmet Bayyigit, Mehmet Özkan, Ahmet Ali Çanakçı, Asem Abdelghany, Mustafa Polat, Lütfü Cengiz, E-Kitap, Konya, Palet Yayınları, 2022.

- Kütükoğlu, Mübahat S., “Sicill-i Ahval Defterleri’ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1998, Sayı: 12.
- Özdemir, Zekeriya, *Balıkesir Bölgesi’nde Milli Mücadele*, İstanbul, 1998.
- Özdemir, Zekeriya, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1988.
- Özer, Kemal, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir, 1964.
- Özkan, Selim Hilmi, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarına Göre Osmanlı’nın Son Döneminde Görev Yapmış İzmir Doğumlu Ulema”, *Şehir Kültür Medeniyet Çaka Bey’den Günümüze İzmir*, Cilt: II, Editörler: Turan Gökçe-Hüseyin Çalış, İzmir, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Özkan, Selim Hilmi, “Bâb-ı Meşihat Ulema Sicil Dosyalarına Göre Osmanlı’nın Son Döneminde Görev Yapmış Akseki Doğumlu Müftüler”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 12, 2022.
- Sarıyıldız, Gülden, “Sicill-i Ahval Defterleri Maddesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 37, İstanbul, 2009.
- Sunay, Serap, *II. Abdülhamit Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2007.
- Zerdeci, Hümeysra, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları (Şerriye Sicilleri)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arşivcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.

II. BÖLÜM:
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE GÖNEN

Giriş

Gönen ve çevresi, Anadolu'nun en batı ucunda bulunmasına rağmen, Türkleştirilen ve vatanlaştırılan en eski toprak parçaları içerisinde yer alır. Müslüman Türkler Avrupa'ya buradan geçmişler, gittikleri topraklara bu çevrenin insanlarını da götürmüş, yerleştirmişlerdir. Geri dönüş başladığında bunun acısını en iyi hisseden bölgelerin başında da Gönen ve çevresi gelir. Nitekim Gönen bugün de, Osmanlı coğrafyasında bulunan bütün Müslüman unsurları bir arada bulunduran, az sayıdaki vatan parçalarından biridir. Burada hem ilk Türk yerleşmesiyle birlikte gelenleri ve hem de onlarla aynı kaderi ve idealleri paylaşan, Balkanlar ve Kafkasların farklı etnik kökenlere sahip topluluklarını büyük bir kaynaşma içerisinde görürüz. Bu vesile ile önemle kaydedilmesi gereken bir husus daha bulunmaktadır ki, o da Gönen ve Gönenlilerin geçmişlerinde büyük huzursuzlukları, hiçbir zaman söz konusu olmadığıdır. Nitekim bu bölgenin insanları, daha Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bile, Müslüman ve özellikle de Rum ve Ermeni kökenli Hristiyanlar olarak birlikte, bir arada bulunabilmenin sırlarını keşfetmişler ve bunları yaşanılır gerçekler halinde gösterebilmişlerdir¹. Zaman içerisinde bu huzur ortamı

* Bu metin "*Milli Mücadelede Bir Mücahit Veya Pitir Hüseyin Efenin Anıları*" adıyla kurtuluş bayramı kutlamaları dolayısıyla Gönen Belediyesi'nce düzenlenen (Gönen 6 Eylül 2004) "*Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*" paneline tebliğ olarak sunulmuş ve Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi (S. 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s. 175-206)'nde yayınlanmıştır.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Emekli, nyazici@divinity.ankara.edu.tr .

¹ 21 Temmuz 1886 tarihli *Karesi Gazetesi*'nde (Nr. 19. 19 Şevval 1303/9 Temmuz 1302) Gönen'e bir posta ve telgraf merkezinin açılmasının gerektiği ifade edilmektedir. Aradan dokuz ay geçtiğinde "*haftada bir defa Çarşamba günleri zaptiye vasıtasıyla adi ve taahhütlü mektup kabul ve teati olunmak üzere bu kere Gönen kazasına bir posta şubesi*" açılmıştır (Karesi, Nr. 57, 26 Receb 1304/8 Nisan 1303. Bu sırada bir telgrafhane ile birlikte yeni bir ibtidai ve rüştiye mektebinin de inşasına başlanır ve Gönen Rüştiyesi'nin yeni binası 3 T. Evvel 1303/15 Ekim 1887 Cumartesi günü Karesi

bozulmuş, Gönen de bugünkü demografik yapıya sahip olmuşsa, bu neticenin alınmasında iç dinamiklerden ziyade, dış etkenlerin rolünü aramanın gerektiği bir hakikattir. Söz bu noktaya geldiğinde, ülkemiz geneliyle birlikte, içinde bulunduğumuz topraklar açısından da önemli olan Osmanlı son dönemi gelişmelerinin bazılarını hatırlamamız yararlı olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu getiren gelişmelerin başında Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)'nin bulunduğu bilinmektedir. Bu savaşın bitiminde Osmanlı İmparatorluğu, kendi cephelerinde yer yer başarılı savaşlar da yapmış olmasına rağmen, birlikte olduğu müttefiklerinin yenilmesiyle mağlup sayılmış: 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni, 10 Ağustos 1920'de de, hiçbir zaman uygulama imkânı bulunamayacak olan Sevr Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bilindiği gibi Mondros Mütarekesi, savaştan yenilmiş olarak ayrıldığı kabul edilen Osmanlı İmparatorluğu aleyhine çeşitli hükümler içermekte idi. Bu bakımdan Kurtuluş Savaşı veya Milli Mücadele döneminde Gönen ve çevresi denildiğinde, olayların takibine, öncesinden bir giriş yaparak bu tarihten, yani Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından itibaren başlamak gerekmektedir.

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Gönen ve Çevresi

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı, yani Birinci Dünya Savaşı'na son verildiği dönemde Gönen'i de içine alan bölgede birçok bakımlardan olumsuzluklar hüküm sürmekte idi. Uzun süren savaş yılları, genç kuşakların cephelerde savaşmasını gerektirmiş, neticesinde büyük yekûnlara ulaşan şehitler yanında, onlardan daha da fazla sayıda gaziler ortaya çıkmıştır. Köy ve kentlerde çalışabilecek nüfusun çok azalması, ekonominin bozulmasına neden olmuştur. Bunun yanında askerden kaçanlar, Müslüman veya Gayri

Valisi'nin de katıldığı bir törenle açılır (Konuyla ilgili olarak Karesi, Nr. 60, 18 Şaban 1304/15 Nisan 1303; Nr. 73, 27 Z. Kâde 1304/5 Ağustos 1303; Nr. 82, 9 Safer 1305/14 T. Evvel 1303'te bilgi bulunmaktadır). Gönen'in Müslüman, gayrimüslim ayrımı olmaksızın bütün ahalisi bu eserlere katkıda bulunmuşlardır ki, bu durum burada yaşayan farklı etnik kökenlere mensup unsurların bir arada, büyük sorunlara neden olmadan yaşayabildiklerinin delilidir. Gönen'in yeni Rüştiyesi Karesi Valisi'nin de katıldığı bir törenle açılmıştır. Bu alanda Kaymakam Tevfik Bey'in çok önemli çabaları olmuştur. Karesi (Nr. 82, 9 Safer 1305/14 T. Evvel 1303)'de bu konuda Gönen'den gönderilen 7 T. Evvel 1303/19 Ekim 1887 yazı yayınlanmış bulunmaktadır.

Müslim kökenli eşkıya çeteleri, hayatı pek zor yaşanılır hale getirmişlerdir².

Bu arada önemli bir gelişme 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmalarıdır. Bilindiği gibi bu çıkışın dalgaları Batı Anadolu'nun önemli bir kısmıyla birlikte 6 Temmuz 1920'de Gönen'i de içine alacaktır. Gönen bu tarihten itibaren 6 Eylül 1922'de Yunanlılardan kurtarılışına kadar, 26 ay süreyle işgal altında kalmıştır. İşte bu nedenle Gönen'in Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı dönemi söz konusu edildiğinde, Mondros Mütarekesi'nden Yunan işgaline kadar olan devreyi ayrı, ondan sonra kurtuluşa kadar olan devreyi ayrı değerlendirmek gerekir.

Mondros Mütarekesi ve özellikle İzmir'in işgalinden sonraki dönemde Gönenliler, içinde bulunulan şartların değiştirilmesi, hiç değilse iyileştirilmesi yolundaki çalışmalara eksiksiz katılmışlardır³. Bilindiği gibi İzmir'in işgalinin ertesi günü 16 Mayıs'ta Balıkesir'de

² Dönemin Gönen ve çevresinin panoramik bir tasviri için bkz. Özcan Mert. "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler", TTK Belleten, c. LVI, S. 217 (Ankara Aralık 1992), s. 850-852; Aydın Ayhan, "İşgal Yıllarında Balıkesir Çevresi ve Gönen", Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1988, s. 9-36. Özer Küpeli, "İkinci Meşrutiyet Sonrası Gönen ve Civarında Asayiş", Geçmişten Günümüze Gönen Sempozyumu (Gönen 5-6 Eylül 1998)'na sunulan tebliğ metni. Bu tebliğ sahibinin yaşımdakilerin bütün çocuklukları farklı eşkıyalık haberleri dinlemekle geçmiştir. Konuyla ilgili ailemize ait bir ayrıntıyı, rahmete vesile olması dileğiyle buraya kaydetmek istiyorum. Rahmetli dedem Mehmet Ali Yazıcı'nın Birinci Dünya Savaşıyla İstiklal Savaşı'nı da içine alan sekiz seneyi müteceviz bir askerlik hayatı bulunmaktadır. Mondros Mütarekesi sonrasında Gönen'in Ömerler köyündeki aile ocağına dönen dedem, demek hala şaka yapabilecek gücü kendisinde buluyordu ki, evlerinin kapısını açan annesine ilk söz olarak; "Tanrı misafiri kabul edip edemeyeceğini", sorar. Beklemediği bir sırada karşısında genç bir erkekle karşılaşan büyük ninem, ilk anda oğlunu tanıyamaz ve endişeli biçimde eve kabul eder. O, gelenin eşkıya olabileceğini düşünmekte ve korkmaktadır. Karşılıklı konuşma başladığında ninem, kendisinin de bir oğlu olduğunu ve fakat uzun zamandır haber alınmadığını, belki de ölmüş olabileceğini söyler. Kısa süre sonra biraz daha dikkatli bakma imkânını bulduğunda, yüzünde bulunan ben yerindeki ameliyat izini fark eden büyük ninem oğlunu tanıır. Hasretle kucaklaşırlar. Böylece dedem uzun savaş yıllarından sonra ailesine kavuşur, ölüm haberi gelmediği için bir başkasıyla hayatını birleştirmeyi reddederek kendisini bekleyen nişanlısını da görür. Tabi huzura ermek için şimdi de sırada Kurtuluş Savaşı ve yeni devletimizin kurulması bulunmaktadır. Tekrar cepheye gider. Ordularımız İzmir'e girdiğinde o arkadaşlarıyla birlikte değilse bunun sebebi, Afyon'da siperde bulunduğu bir gece, Yunan kurşunuyla yaralanmış, dolayısıyla hastanede yamak mecburiyetinde kalmış olmasıdır.

³ Bkz. Mücteba İlgürel, "Kurtuluş Savaşı'na Gönen'in Katkıları", Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1988, s. 45-56; Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*. Ankara, 1998, s. 99-164.

Okuma Salonu'nda bir toplantı düzenlenmiş ve içinde bulunan şartlarda nelerin yapılabileceği tartışılmıştı. Bunu diğer toplantılar ve ilki 28 Haziran-12 Temmuz 1919'da (diğerleri 26-30 Temmuz 1919, 16-22 Eylül, 19-21 Kasım, 10-22 Mart 1920) olmak üzere Balıkesir Kongreleri takip etmiştir⁴. Gönenliler bu kongrelere ve kongrelerde alınan kararların uygulanmasına etkin biçimde katılmışlardır. Bu arada İzmir işgalinin hemen ertesinde Redd-i İlhak, 10 Eylül 1919'da da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Gönen'in bu devresi gerçekten sıkıntılıdır. Çünkü Gönenlilerin yalnızca İzmir'e çıkan harici düşmanı değil, dışarıdan gelen düşmanlarımızın içerideki yerli işbirlikçilerini de düşünmeleri gerekmiştir. Bilindiği gibi Gönen, ilki 22-25 Kasım 1919, ikincisi 4-19 Nisan 1920 olmak üzere iki defa Anzavur'un işgaline maruz kalmış, büyük maddi kayıplar yanında, ondan çok daha önemlisi, iç düşmanlara karşı şehitler vermek durumunda bulunmuştur.

15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkan Yunan orduları kendi özel şartları içerisinde, 30 Haziran 1920'de Balıkesir'i, 2 Temmuz'da Bandırma ve Erdek'i işgal ettikten sonra, 6 Temmuz'da Gönen'e girmişler ve onların buradan ayrılışları halen Kurtuluş Bayramı olarak kutladığımız 6 Eylül 1922'ye kadar devam etmiştir. Bu devre ülke geneli açısından bir toparlanma, işgal altında bölgeler için ise, elde bulunan ve organize edilebilen güçlerle Yunanlılarla mücadele devresidir. Gönen ve çevresinde de çok sayıda milli çete kurulmuş ve Yunanlılarla mücadele etmişlerdir. Bu mücadele önemlidir. Çünkü en azından bu karşı çıkma neticesinde Yunanlılar, bu bölgeler halkının kendilerini sevgiyle kabul etmediklerini görmüş ve oldukça pahalıya da olsa, böyle bir bilgiye sahip olmuşlardır. Yine bu sayededir ki, cepheye sürmeleri gereken önemli kuvvetleri, cephe gerisini sağlamlaştırmak adına, esas görevlerinden geri çekmek, milli ordumuzun işini kolaylaştırmak zorunda kalmışlardır.

İşgal süresinin düşmanlarımızın bütün çabalarına rağmen kısılgının, birçok nedenleri bulunduğu muhakkaktır. Bu uğurda gösterilen çabaları yüceltme ve başarının sahiplerinin hakkını

⁴ Geniş bilgi için bkz. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacı Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara, 1967; Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul, 1999, İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara, 1989.

vermeyi, her Türk gibi, en tabii bir hak ve görev bilirim. Bununla birlikte Yunan işgalinin süresinin kısa kalmasında, gerek onların ve gerekse Gayrı Müslim yerli unsurların bu sıradaki tutumlarının önemli olduğunu düşünmekteyim. Nitekim bir kısım araştırmacılar da bu noktaya dikkat çekmiş bulunmaktadır⁵.

Gönen ve çevresinde Yunanlılara karşı silahlı mücadeleye girişen belli başlı çeteler arasında; Edincikli Bacak Hasan ve Pıtır Hüseyin Efeler, Çetmili Osman Bey, Sarıköylü Kürt Hasan, Manyas Duraköylü Altıparmak Nuri Bey, Bandırmalı Salim Çavuş, Karacabey'in Dânişmend köyünden Hurşid Efe, Balya'nın Haydaroba Köyünden Himmet Efe, Körpeağaç'ta oturan Yortanlı Mustafa Efe, Çakmaklı Kazım Efe, Karabulut Kâzım Bey, Çakırcalı Mustafa Efe... vd. çeteleri saymamız mümkündür. Bunların her birinin yanında 15-50 ve yer yer 100 civarında değişen sayılarda silahlı mücahit bulunurdu. Bu çete reisleri ve onlarla beraber olanların hatıraları, diğer bölgeler için olduğu gibi, bölgemiz için de, bir ölçüde tespit edilmiş ve onlara dayanılarak bazı değerlendirilmeler yapılmış bulunmaktadır.

Anılarıyla Pıtır Hüseyin Efe

Edincikli Pıtır Hüseyin Efe, Yunan işgali döneminde başta Gönen ve çevresi olmak üzere önemli çalışmalar yapmış, o sırada henüz 17 yaşında olmasına rağmen⁶ hayatını bu yolda, defalarca ortaya koymuş bir kişidir. Bir mahalli tarih araştırmacısı olan Ali Orhan İlkurşun da, onun bu dönemdeki çalışmalarını, kendisiyle yapmış olduğu bir konuşmada tespit etmiş bulunmaktadır⁷. Bilindiği

⁵ Örnek olarak bkz. Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı (İstiklal Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa)*, Ankara, 1965, s. 106-108.

⁶ Ailesi Pıtır Hüseyin Efe'nin doğumunu bize 1314/1898 olarak verdi. Yaşının 17 olduğu ise bizzat kendi ifadesinde belirtilmektedir. Bu vesile ile Hüseyin Pıtır'ın Ek'teki fotoğraflarını bize veren kızı Ayşe Hanım ve torunu Reyhan Öztürk'e teşekkür ederiz. Çalışmamızın basım aşamasında Pıtır Hüseyin Efe'nin ikinci eşi Mürvet Hanım ve bu eşinden olan oğlu Mustafa Bey'le tanışma fırsatı bulduk ve Hüseyin Efe ile ilgili yeni bilgilere ulaştı isek de, sayfa düzenini koruma endişesiyle yazımızın halihazır şeklini muhafaza ettik.

⁷ Ali Orhan İlkurşun'un eseri *Akbaş Baskını Kahramanı Şehir Hamdi Veyahut Anzavar ve Gavur İmam İsyanları* ismini taşımakta olup, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde Y. 634 numarada daktilo metin halinde bir dosya içerisinde bulunmaktadır. Dosyada yazarın Haydin Efeler başlığı altında İzmir'de Ege Ekspres gazetesinde 14 Mayıs-8 Ağustos 1958'de 91 bölüm halinde yayımlanan bir seri makalesi de yer almaktadır. Edincikli Pıtır Hüseyin Efe'nin anılarının da bulunduğu (s. 131-144) daktilo metin

gibi her hangi bir olayın anlaşılmasında, onunla ilişkili kişilerin anlatımlarının önemli katkıları bulunabilir. Hiç şüphesiz aynı olay, bütün iyi niyetlerine rağmen, değişik kişilerce, bulundukları nokta itibarıyla farklı biçimde kavranabilir ve böylece de nakledilebilir. Bu durum onların tanıklıklarını reddetmeyi değil, bütün diğer tarihî malzemede olduğu gibi, lüzumlu kritikten sonra kullanmayı gerektirir. Bu bakımdan Edincikli Pıtır Hüseyin Efe'nin, olayların oluşundan kırk sene sonra yazıya geçirilmiş olan anıları da, Gönen ve çevresinin Kurtuluş Savaşı dönemi için son derece önemli bir belge niteliğine sahiptir⁸.

Edincikli Pıtır Hüseyin Efe'nin 15 Mayıs 1962 tarihinde Edincik'te anlattığı anıları toplam 15 sayfadır. Burada Yunan postasına yapılan *Çaloba Baskını* ve *Çakmak Bayırı Muharebesi* ile birlikte başka kaynaklarda geçen veya geçmeyen çok sayıda olay yer almaktadır. Bunların hemen tamamında Pıtır Hüseyin Efe bizzat bulunmuş, bazılarını ise duyduklarından nakletmiştir.

Edincikli Pıtır Hüseyin Efe'nin hatıralarının başında Beybaba lakaplı, Doğu kökenli, esas olarak Mevlüt isimli bir emekli binbaşidan bahsedilmektedir. Bu kişi buraya Garp Cephesi'nden gelmiş olup, buradaki faaliyetlerle ilgili bilgileri de Garp Cephesi Kumandanlığı'na rapor etmektedir. Bu durum, düşman işgal

halindeki çalışmayı hazırlamaya yazar, 1946'larda Ödemiş Halkevi Tarih Müze Başkanı iken başlamış, bu sırada özellikle bölge müftülerine mektuplar yazarak bir kısım belge ve bilgiyi toplamıştır. Aradan yıllar geçtikten sonra, belki de oğlunun (İhsan İlkurşun) Biga İş Bankası Müdürlüğüne tayiniyle bölgeye gelen Ali Orhan Bey, bu sırada mahallinde bazı araştırmalar yapmış, bu arada Edincikli Pıtır Hüseyin Efe'nin hatıralarını da bizzat Edincik'e gelerek kaydetmiştir. Daha sonra "*19 senelik araştırmalarının mahsulü olan*" çalışmasının basılması veya farklı biçimde değerlendirilmesi amacıyla Türk Tarih Kurumu'na müracaat etmiş olan A. O. İlkurşun'un çalışması 5. A. Kansu, A. İnan. C. Tükin, T. Özgüç, H. İnalçık, F. R. Unat tarafından incelenmiş, "*müşvedde halinde bulunan eserde vak'a müşahedelerine ve ilgililerin hafızalarına dayanan ve bu konular için değerli olan bir takım belgeler mevcut ise de eser tertibi ve olayları izahı bakımından ilmi bir manzaradan mahrumdur. Ancak bir emek mahsulü olduğu gibi, bir başkasının aynı konuda böyle bir dokümantasyon toplaması da oldukça güçtür. Bu itibarla malzeme olarak faydalanılabilecek bir kaynak olarak Kurumca satın alınmasına*" karar verilerek Temmuz 1963'te 1000 liraya satın alınmıştır. A. O. İlkurşun'un eseri daha önce bazı araştırmalar tarafından da kullanılmıştır. Örnek olarak bkz. Kamil Su, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara, 1984, s. 29-32.

⁸ Sözlü anlatımların tarih belgesi olarak kullanılmasıyla ilgili değerlendirmeler için bkz. Esra Danacıoğlu, *Geçmişin İzleri Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul, 2001, s. 130-145.

bölgelerindeki faaliyetlerin, gönüllüler tarafından üstlenilmiş olmakla birlikte, belirli bir plan çerçevesinde gerçekleştirilmekte olduğunu, hiç değilse, merkezin bilgi dağarcığında değerlendirildiğini düşündürmektedir. Yani çetelerin faaliyetleri, günlük tepkiler olarak değil, belirli ölçüler içerisinde de olsa, planlı bir faaliyetin parçaları olarak gerçekleştirilmişlerdir.

Pıtır Hüseyin ve benzeri efelerin yanlarındaki kuvvetler 100-150'şer kişiyi bulmaktadır. Bunlar arasından her çarpışmada, duruma göre, 10-20 arasında şehit verilebilmektedir. Kadrolardaki eksiklikler, kaynaktaki gönüllüler içerisinde yapılan seçme sonucunda, kolaylıkla doldurulmaktadır. Şayet vatan müdafaası için gelenlerin tamamı kabul edilse, sayı binleri bulabilecektir. Fakat bu takdirde bakım ve beslenme gibi sorunlarla karşılaşılacaktır. Bu ifadeleri, bölgemiz insanının vatan müdafaasına verdiği önemin derecesinin bir göstergesi olarak değerlendirmenin yerinde olacağına şüphe yoktur.

Pıtır Hüseyin Efe ve diğerlerinin Yunan işgal bölgelerindeki faaliyetleri, Milli Ordu'nun çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Çünkü arkasında problem bırakmak istemeyen Yunan Ordusu, çetelerle mücadele etmek için zaman zaman büyük kuvvetlerini cepheden geri çekmek mecburiyetinde kalmıştır. Aynı şekilde işgal bölgelerindeki karakollarda başlangıçta 10-15'er asker bulundururken, bu mevcudu 150-200'er askere çıkarmak mecburiyetinde kalmışlardır.

İşgal bölgelerinde bazı yerli unsurlar, şu veya bu sebebe dayanarak, düşmanla işbirliği yapmışlardır. Pıtır Hüseyin Efe hatıralarında, bu şekilde çalışan bazılarından ve özellikle de Çerkezlerden bahsetmektedir. Fakat onun hatıralarında da açıkça belirttiği gibi bütün Çerkezleri böyle bir işbirliğiyle itham etmek doğru değildir. Çünkü Pıtır Hüseyin Efe ile birlikte çalışan çok sayıda Çerkez bulunmaktadır ve o, bunların isimlerini hatıralarında teker teker saymaktadır. Bu durumda bizim yorumumuz, geçmişten ibret almanın hepimiz için gerekli olduğudur. Bizim coğrafyamızda yaşamak daimi bir dikkati gerektirmektedir. Düşmanlarımız bizi sıkıntıya sokmak için her zaman çalışmışlardır. Zaten devletlerin birbirine duygusal dostlukları olamayacağı, ancak karşılıklı menfaatlerinden bahsedilebileceği, bu konuların uzmanları tarafından da sıklıkla tekrar edilmektedir. Bizlere düşen bu gerçeği hiç

unutmamak, ülkemizin ve milletimizin faydasının nerede olduğunun bilinci ve bu bilincin gereklerinin yerine getirilmesi çabası içerisinde bulunmaktadır.

Türk milleti esarete hiçbir zaman razı olmamıştır. Mondros Mütareke'sinden sonraki gelişmeler ve milli çetelerin vatanın müdafaası yolundaki çabaları da bu durumun bir göstergesidir.

Yunan işgal kuvvetlerinin baskılarıyla, yerli Rumların taşkınlıkları Çaloba'da ve Gönen yakınlarında Türk milli çetelerinin Yunan askeri postalarına yaptıkları baskınlar sonrasında artmıştır. Çok sayıda Türk köyü basılmış, türlü işkence ve sürgünler yapılmıştır. Bu durumda milli çeteler de faaliyetlerini, Garp Cephesi'nden aldıkları talimatlar doğrultusunda artırmışlardır.

Milli çetelerin faaliyetlerini sürdürebilmelerinin en önemli şartlarından birinin, yeterli silah ve cephaneye sahip olmaları olduğu açıktır. Bu konudaki sıkıntıya dikkat çeken Pıtır Hüseyin Efe, konunun halledilemez olmadığını da ifade ediyor. Neticede bizim olan ve Müttefiklerin korumasında bulunan mühimmat, para karşılığı Fransız ve İngiliz subaylarından satın alınmıştır. Hatta Pıtır Hüseyin Efe ile İngiliz subayı arasında dostluk bile kurulabilmiştir.

Yunan Ordusu sorumluları milli çetelerin faaliyetlerinden büyük çapta rahatsızlık duymuşlar ve onların çalışmalarını önlemek için çeşitli tedbirler almışlardır. Nitekim Pıtır Hüseyin'i yakalayıp, kendilerine teslim edene 500 lira, vereceklerini ilan etmişlerdi.

Milli çetelerle Yunan Ordusu arasında cephe gerisinde kıyasıya bir mücadele devam etmişti. Pıtır Hüseyin Efe'nin hatıralarında bunlarla ilgili dikkat çekici detaylar bulunmaktadır. O, Taban Köyünde bir baskına uğramış ve 180 kişilik Yunan kuvvetinin arasından iki kişi olmalarına rağmen, ağır yaralı olarak kurtulmayı başarmıştır. Çarpışmalar sırasında 18 Yunan askeri öldürülmüş, üçü de yaralanmıştır. Bundan sonra Pıtır Hüseyin Efe, Canbaz köyünde iki buçuk ay süreyle tedavi görmüştür.

Pıtır Hüseyin Efe tedavisinin tamamlanmasından sonra da bölgedeki çalışmalarına, çarpışmalar ve düşmanın faaliyetlerine mani olma çabaları şeklinde devam etmiştir. Onun faaliyetlerinde dikkat çeken nokta kadın ve çocuklara zarar vermemektir. Buna karşılık

çeşitli çarpışmalarda esir düşen düşman askerlerini, koruyarak bakmaları mümkün olmadığından, öldürmektedirler.

Pıtır Hüseyin Efe'nin hatıraları arasında, bölgemizde cereyan eden olaylarla ilgili çeşitli detaylar bulunmaktadır. Örnek vermemiz gerekirse işgal dönemi Gönen'i açısından son derece önemli olan Çakmak Bayırı savaşını o bütün teferruatıyla anlatıyor⁹. Yine onun verdiği bilgilere göre; 7 Mart 1921'de Fındıklı'da Yunan kuvvetleriyle milli çeteler arasında şiddetli bir çatışma olmuş, Yunanlılar 40 ölü ve 4 esir vermişlerdir. Neticeden çok rahatsız olmuşlar ve köyü ateşe vermişlerdir.

Milli çeteler oldukça geniş bir bölgede hizmet etmişlerdir. Nitekim Pıtır Hüseyin'in faaliyet bölgesini, yapmış olduğu belli başlı çarpışmaları göstererek, belirlememiz mümkündür. Selmanlı Muharebesi, Karabiga'da Yeniçiftlik çevresinde İngilizlerle yapılan çarpışma, Bandırma Kepekler, İvrindi Kayapa Köyü muharebeleri ile İvrindi merkez ve Güngörmez Yunan karakolları baskınları, Ayvalık yolunda, Deli Mehmet Hanı'nda, Naibler ve Karaaydın köyleri çatışmaları, Fındıklı çevresindeki çarpışmalar.

Bugün İzmir'deki ebedi istirahatgâhında yatmakta olan (ölümü 31 Ocak 1982) Pıtır Hüseyin Efe'nin anılarıyla ilgili olarak bizim yaptığımız özlü değerlendirmeler burada son bulmaktadır. Temennimiz düşmanlarımızın, milletimizi bir daha böyle kahramanlık gösterilerine mecbur etmemesidir. Bununla birlikte tarih tekerrür eder ve vatanın müdafaasında birilerine görev düşerse, bu milletin yeni Pıtır Hüseyin efeler çıkaracağından da kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Kaynakça

Ayhan, Aydın, *"İşgal Yıllarında Balıkesir Çevresi ve Gönen"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1998.

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara, 1967.

⁹ Çakmak Bayırı muharebesinin anlatımında ve tarihinin belirlenmesinde İbrahim Ethem Akıncı (*Demirci Akıncıları*, Ankara, 1989, s. 238) ile Pıtır Hüseyin Efe'nin anlatımı arasında farklar bulunduğu dikkat çekmektedir.

- Danacıoğlu, Esra, *Geçmişin İzleri Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, İstanbul, 2001.
- Güven, Zühtü, *Anzavur İsyanı (İstiklal Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa)*, Ankara, 1965.
- İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Ankara, 1989.
- İlgürel, Mücteba, *"Kurtuluş Savaşı'na Gönen'in Katkıları"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1988.
- İlgürel, Mücteba, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul, 1999.
- İlkkurşun, Ali Orhan, *Akbaş Baskın Kahraman Şehir Hamdi Veyahut Anzavur ve Gavur İmam İsyancıları*, TTK Kütüphanesi'ndeki daktilo metin. Nr. 634, s. 131-144.
- Karesi, Nr. 19. 19 Şevval 1303/9 Temmuz 1302.
- Karesi, Nr. 82, 9 Safer 1305/14 T. Evvel 1303.
- Karesi, Nr. 57, 26 Receb 1304/8 Nisan 1303.
- Karesi, Nr. 60, 18 Şaban 1304/15 Nisan 1303.
- Karesi, Nr. 73, 27 Z. Kâde 1304/5 Ağustos 1303.
- Karesi, Nr. 82. 9 Safer 1305/14 T. Evvel 1303.
- Küpeli, Özer, *"İkinci Meşrutiyet Sonrası Gönen ve Civarında Asayiş"*, Geçmişten Günümüze Gönen Sempozyumu (Gönen 5-6 Eylül 1998)
- Mert, Özcan, *"Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler"*, TTK Belleten, c. LVI, S. 217 (Ankara Aralık 1992).
- Özer, Kemal, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir, 1964.
- Özdemir, Zekeriya, *Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*, Ankara, 2001.
- Özdemir, Zekeriya, *Kaplıcalar Şehri Gönen*. Ankara, 1998.
- Su, Kamil, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara, 1984.
- Tekeli, İlhan-İlkin, Selim *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara, 1989.

Ekler

Pıtır Hüseyin Efe

Milli Mücadele'ye katılan bir grup. Sağ başta oturan Pıtır Hüseyin Efe.

Pıtır Hüseyin Efe bir Kurtuluş Bayramı'nda (ortadaki).

EK: PITİR HÜSEYİN EFE'NİN ANILARI¹⁰

"Gönen Müftüsü'nün 11 Temmuz 1946 tarihinde gönderdiği cevabi mektup ile Ezine'den Rüstem Çetin'in 17 Mart 1947 tarihli cevabi hatıralarında ismi geçen milli kahramanlardan Pıtır Hüseyin Efe'nin bilgilerini kendinden dinlemek için 15 Haziran 1962¹¹ tarihinde Bandırma ilçesine bağlı Edincik nahiye merkezine geldim. Tesadüfen ilk karşıma çıkan zat, vefat etmiş olan Bacak Hasan Efe'nin kardeşi oğlu oldu. O bana, Pıtır Hüseyin Efe ile Kazım Efe'yi kahvede buluşturdu. Oradan da Hüseyin Efe'nin evine gittik. İlk olarak, *"Ezine'den Rüstem Efeyi tanıyor musun? Hatıralarında bu havalide sizinle beraber on üç harbe girdiğini ve sonra Ezine'ye giderek orada Yunanlılarla sonuna kadar savaşlarda bulunduğunu bildiriyor"*, diye sordum. Maksadım Rüstem Çetin'in hatıralarının alakalı bir başkası tarafından teyit ve tasdik edilmesi idi. Çünkü

¹⁰ Ali Orhan İlkurşun, *Akbaş Baskın Kahraman Şehit Hamdi Veyahut Anzavur ve Gavur İmam İsyanları*, TTK Kütüphanesi'ndeki daktilo metin. Nr. 634, s. 131-144. Metindeki ifadeler aynen korunduğu gibi, bazı hatalar içermesine rağmen, noktalama işaretleri de esas metindeki şekliyle korunmuştur.

¹¹ Metnin sonunda konuşmanın yapıldığı tarih 15 Mayıs 1962 olarak gösterilmiştir. Burada bir dalgınlığın bulunduğunu düşünmekteyiz. Bu durumun verilen bilgilerin niteliğiyle ilgili olmadığı açıktır.

hadiseler mühimdi. Pitir Hüseyin Efe cevaben, *"Nasıl tanımam bizimle beraber birçok harbe girdi. Atılğan, cesur, tığ gibi bir delikanlı idi"*, dedi. Rüstem Efe'nin bahsettiği *"Beybaba"* diye tanınan zat hakkındaki sorularıma da şu yolda cevap verdi: *"Bizim beybaba dediğimiz zat, emekli bir binbaşı idi. Garp Cephesi'nden gelmişti. Raporlarını Garp Cephesi Kumandanlığı'na yazar ve biz de onları gönderirdik. Bu zat Şark vilayetlerinden Mevlit isminde biri idi. Biz onu harplere götürmezdik, o bize tespih ile remil tutuverirdi. "Bugün kan görünüyor" derse, o gün şehitlerimiz olur, bugün kan yoktur, "muvaaffakiyet vardır" derse, netice yine onun dediği gibi çıkardı. Diğer çete arkadaşların "biz ona remil tutturmayacağız, insan giderken acaba kim ölecek diye düşünce ile gidiyor, bize öyle şey lazım değil" dediler. Bu sebeple ben yalnız kendim için remil tutturdum. Biz ona istirdatta Gönen Kaymakamlığını verdik. Esas kaymakam gelince Bayramiç taraflarına gitmişti. Oralarda vefat etti. Gelelim diğer sorularınızın cevaplarına: Şahsen benim kendi kuvvetim yüz, yüz elli kişi arasındaydı. Savaşlarda onar yirmişer kişi birden şehit verdiğimiz olursa da derhal gelenler o boşluğu doldururlardı. Biz onların ancak çok silahşor olmalarına dikkat eder, öylelerini alırdık. Arkadaşlarımla kuvvetleri de yüz, yüz elli kişiyi geçmezdi. Onlar da çetelerinde açılan boşlukları yeni gelenlerle doldururlardı. Gelmiş olanları kâmilten alsak, kuvvetlerimiz binlerce kişi olabilirdi. Lakin beslenmek ve barınmak meselesi buna mani olurdu."*

Yunanlılar bizi ortadan kaldırmak için cepheden 33.000 kişilik bir kolordu alarak üzerimize sevk ettiler. Biz hep bu kolordu askerleri ve Yunan jandarmaları ile harp ederdik. Çerkez çeteleri de bunlarla karışarak bizimle harp ederlerdi. Gönen'in Keçeler Köyünden Çerkez Binbaşı Ahmet Bey adında biri vardı. Bu adam ve hempaları İzmir'de Yunan başkumandanı Papalos'un himayesi altında bir Çerkez hükümeti kurmak için bir kongre akdettiler. Ben bu adamı istirdatta yakalayarak Altıncı Fırka Kumandanı Kazım Paşa'ya teslim ettim. Benim yanımda ona *"Senin kolunu kesseler vücudunun her zerresinden çıkan bir Türk ekmeği suratına çarpar. Sende vicdan denilen şeyden bir zerre dahi yok mu?"* diye sordular ve Divan-ı Harp kararı ile idam ettiler. Çerkezlerden Avukat Sait Bey isminde biri de, Çerkez hükümeti kurmak için çok çalışıyordu. Şunu da söyleyelim ki Çerkezlerden bizimle çalışanlar da vardı. İsimleri de

şunlardı: Hamamlı Köyünden Hakkı Çavuş ve arkadaşı İsmail, Hıdır köyünden Hüsni, Hacımenteş köyünden Kerim ve Hacıosman köyünden Recep namuskârâne çalışıyorlardı. Bir gün Hacıyakup köyünden Kadir İsmindeki çete başı bir mektup yazarak bize toplaşmak ve anlaşmak teklifinde bulundu. O zaman Recep, bu Kadir'e *"Sizde hiç de mi akıl ve vicdan yoktur. Sizin arkasına düştüğünüz Anzavur, Yunan amaline hizmet eden bir haindir"* demişti. Bu toplantılardan bir iş çıkmadı. Maksatları meğer bizim kuvvetimizi öğrenmek imiş. O kadar ki, bir gün bizimle beraber çetesi ile çalışmakta olan Çepnili Osman Bey'e yazdığı bir mektupta: *"Biz Çerkez hükümeti kurmak için çalışıyoruz. Arkamızda İngilizler ve Yunanlılar vardır. Sen de bir Çerkez olduğun halde, ne sebeple Türklere hizmet ediyorsun"* demiş. Osman Bey de ona ret cevabı vermişti. Çerkezlerden Türklük için iyi niyet gösterenler pek az zuhur etti. Diğerleri önünden sonuna kadar Yunanlılarla omuz omuza vererek bize kurşun atmışlardır. Benim, tarih huzurunda bu hususta vereceğim cevap budur.

Çerkezlerden Keçeler köyünden Sefer ve Ahmet isminde iki kardeş bizimle beraber çalışmaktalar iken Yunanlılara teslim oldular ve Yunanlılardan aldıkları kuvvetle yedi Türk köyünü soydular ve yine bu adamlar. Keçeler köyü eşrafından, odası her fakir ve misafire açık bulunan Bekir Ağa'yı oğluyla birlikte öldürdüler ki, bu gibi hadiseler sayılmayacak kadar çoktur.

Şimdi de savaş hadiselerini hikâye etmeye başlayalım. Bunlar yalnız Yunan işgali zamanına ait olan şeylerdir. Birinci Cihan Harbi sonunda ordularımızın mağlup olması ile imzalanan Mondros Mütarekenâmesi'nin bize içinden çıkılmaz güçlükler getirdiğini söylemeye hacet yoktur. Ordularımız terhis edilmiş, büyük toplarımız yakılmış, silah ve mühimmat debboylarımız düşmanlar eline geçmiş, boğazlar ve kalelerimiz büyük düşman askerleri tarafından işgal olunmuştu. Bütün bu işler tamamlandıktan sonra Yunan ordusunu bir cellat gibi alıp getirmeleri ile devletin çökmesi, Türk milletinin ölümü gözle görülür bir hal almış, varlıklarımızın müdafaası işi de bir an için cihana boyun eğmeyecek Türk çocuklarına kalmıştı. Yurdun her tarafında olduğu gibi muhitimizin fedakar evlatları da hamiyet meydanına atıldılar, artık bundan sonra akınlar yapılacak, baskınlar tertip edilecek ve pek çok kanlar

dökülecekti. Türklerin ne şerefli bir millet oldukları da cihana gösterilecekti. Türk milli çeteleri kuruluyordu, tarihi hadiseler başlayacaktı.

1336/1920 yılı idi. Türk evlatları Gönen'in Çakmak Bayırı'nda toplandılar, çetelerini orada kurdular. Baskınlar ve akınlarla milli vazifelerin yapılmasına karar verdiler. İlk toplanan kuvvetlerin yekunu 300 kişi kadardı ve sekiz kısma ayrılan bu çetelerin başlarında şu efeler vardı:

1-Edincikli Hüseyin Pıtır Efe

2-Çakmaklı Kazım Efe

3-Edincikli Bacak Hasan Efe

4-Çepnili Osman Bey

5-Sarıköylü Kürt Hasan

6-Çakırcalı Mustafa Efe

7-Bandırmalı Salim Çavuş

8-Manyaslı Altıparmak Nuri Efe

İlk baskın Gönen'in Çaloba Bayırındaki Yunan karakoluna yapıldı ve on Yunan askeri öldürüldü. Gönen yolunda da bir posta arabası vurularak posta muhafızı olan on Yunan askeri ile on beş yerli Rum imha edildi. Bu iki baskının yerli Rum ve Yunan askerleri üzerindeki tesiri hissedilir derecede oldu. Yunanlılar karakollarında onar on beşer nefer bulundurmaktalar iken bu baskınlardan sonra mevcutlarını yüz ellişer iki yüzer kişiye kadar çıkardılar. Bu suretle cephe kuvvetlerini zayıflatmış oluyorlardı. Yunanlılar Çaloba baskınının intikamını almak için Bandırma Rumları ve Yunan askerleri kanlı vakalar çıkarmaya başladılar. Birçok Türk köylülerini işkence atında öldürdüler ve birçoklarını da Yunanistan'a sürdüler. Birçok Türk ailelerini Yunanistan'a sevk etmek üzere Bergama'ya götürmüş ve orada hapsedmişlerken içimizden Kâzım Efe, çetesi ile birlikte oraya giderek yaptığı bir baskın ile bu aileleri kurtardı ve alıp getirerek evlerine koydu. Rum ve Yunanlıların tecavüz hareketlerine karşı biz de baskınlarımızı artırmış, mukabil hareketlere başlamıştık. Garp Cephesi de bizim faaliyetlerimizi artırmamızı emrediyordu. Biz en çok fişenk tedariki işinden sıkışıyorduk. Fakat o da halledildi. Bol

miktarda cephane tedarik edebiliyorduk. Gelibolu Akbaş Cephaneliği muhafızı olan bir Fransız subayı bize beher fişenk 15 kuruş üzerinden istediğimiz kadar cephane veriyor ve bunları kayıkla Karabiga'ya bağlı bulunan Kemer Köyüne sevk ediyordu. Bu köyün kumandanı da bir İngiliz subayı idi ve o da her fişenk için beş kuruş vermemiz şartı ile bu fişenklerin bize geçmesine müsaade ediyordu. Şahsen ben bu İngiliz ile dost olmuştum. Bu dostluğa bir nişane olmak üzere bana bin fişengi ile güzel bir İngiliz filintası hediye etmişti. Bu zat istirdâtтан sonra bana Kanada'dan bir mektup gönderdi ve bu mektupta *"O zaman ben bir subaydım. Şimdi ise belediye reisiyim, buraya gelseniz ne kadar memnun olurum."* diyordu.

Çarpışmalar Devam Ediyordu

Edincik nahiyesinde Yunanlılar kuvvetli bir garnizon kurdular. Erdek önünde demirli bulunan Averof zırhlısı top atışı ile onları himaye ediyordu. Bunlara bizim de cevap vermemiz lazım geldi ve bu iş için arkadaşlarımız tarafından o havaliyi çok iyi bilen Bacak Hasan ile ben (Pıtır Hüseyin) seçildik, harekete geçtik. Edincik'e gizli olarak sokulduk. Aradan bir hafta geçmişti ki, hareketlerimize başladık. Türklere işkencelerin her çeşidini yapmakla tanınmış olan üç Rum'u yakaladık ve kendilerini Felek değirmeninde öldürdük. İntikam hareketlerimize şiddetli halde devam ediyorduk. Hadiseler birbirlerini takip ettiği için bütün Yunan garnizonları korku ve heyecan içinde kaldı. Beni diri olarak tutup Yunan kumandanına teslim edene 500 lira vereceklerini ilan ediyorlardı.

Taban Köyü Hadisesi

Bir Cuma günü idi. Meşhur bir tüfenkçi ustası ile görüşmek için Taban köyüne gitmiştim. Yanımda ancak bir arkadaşım vardı. Yunanlılar tarafından baskına uğrayacağımı tahmin etmiyordum. Cami odasında köylülerle konuşmakta iken kapı hızla açılarak içeriye giren Yunanlıların silahlarını göğsüme dayamaları bir anda oldu. Bu durum karşısında ben de işkenceli bir ölüm değil, mertçe ölmeyi çoktan göze almış bir adam gibi davrandım ve benim de çektiğim tabancam ile önümdeki düşmanı vurarak aralarına karışmam bir an içinde oldu. Tabancamı işleterek dışarıya fırladım ve karşımda bulunan çeşme duvarını tuttum. Müsademe başladı ve hayli devam etti. Bu işte ben dört yerimden yaralanmıştım. Silahsız

sekiz köylünün öldüğünü, Yunan askerlerinin 180 kişi olduğunu ve orada 11 askerin öldüğünü sonradan öğrendim. Otomatik fişeklerinin tükendiğini ateşinin kesilmesinden anlayarak bir sıçrama ile kaçmağa muvaffak oldum. Aldığım yaralardan kuvvetim kesiliyordu, fakat Allah'ın yardımı ile cesaretim kırılmıyordu. O yaralı halimde iken 60 kadar Yunan askeri önümü kestiler. Taban köyünün kenarına varmışım. Yanımda bulunan arkadaşım Süleyman Efendi ile müsait bir çukura atıldım ancak pahalıya satılmaya çalışıyordum. Düşmana esir olmamak yegane emelimdi. O çarpışmada 7 düşman askeri daha öldürdüğümü ve 3 kişinin yaralandığını Taban Köyü muhtarı Uzun Ahmet'ten öğrendim. Orada yaptığım şiddetli ateşlerden sonra balkana kaçtım. O zaman ben 17 yaşında idim. Ancak attığım mermi boşa gitmezdi. Allah da bana kırılmayan bir cesaret veriyordu ve o sayede karşıma çıkan düşmanları kırıp geçirebiliyordum. Ben orada çarpışırken sipere girmiş olan bir Yunan gediklisi beni sırça parmağımdan vurdu ve ben de onu derhal bir kurşunda öldürdüm. Kafası parça parça olmuştu. Benim bu Taban Köyü çarpışmam Rum ve Yunanlılar üzerinde çok büyük bir tesir yapmıştır ki, ben bunun faydasını sonra giriştiğim savaşlarda görüyordum.

Taban Köyü savaşı ne kadar çetin olmuşsa kurtulmak için çektiğim zahmet de o nispette fazla olmuştur. Düşman kuvvetinin 180 kişi olduğunu söylemişim. Bunların 100 kişisi Yunan askeri, diğerleri Çerkez ve Pomaklardı.

Ben Gaipier Köyünde bulunan Bacak Hasan Efe ile Osman Bey'e mektup yazarak Taban Köyüne çağırıştım. Kar yağışlı bir gündü. Onlar ertesi gün Taban Köyüne türkü söyleyerek gelirlerken mağlup halde Gönen'e gitmekte olan düşman kuvvetleri bu sesleri işitiyor ve bizimkilerin öncülerine ateş açıyorlar, çarpışma da başlıyor, Edincik'in Hamamlı Köyünden bir arkadaş da şehit oluyor. Maddi manevî mağlup halde bulunan Yunanlılar ve yanlarında bulunan Çerkez ve Pomaklar Gönen'e doğru çekiliyorlar, Taban Köyü çarpışması da bu suretle sona eriyor.

Yaralı olarak Sarı Çayır yolu ile Orta Oba köyüne geldim. Hüseyin Ağa denilen bir ağanın evine yattım. Yaralarımın ağırlığını da hissetmeye başladım. Bacak Hasan ve Osman Bey çeteleri ile gelerek beni orada buldular. Yaralarımı sarıp sarmaladıktan sonra

oradan beni alıp Gönen'e beş on kilometre mesafede bulunan Canbaz Köyüne getiriyorlardı. Yolda, yine bir harp ile karşılaştık. Meğer Dirako isminde bir Yunan kumandanı 300 kişilik bir kuvvetle bizi takip etmek için Fındıklı Köyüne gelmiş ve orada Çakmaklı Kâzım, Bandırmalı Salim Çavuş ve Taşlıman Köyünden Hurşit Efelerin çeteleri ile karşılaşmış ve savaş da o suretle başlamıştı. Bu savaş benim istirahatata çekileceğim köyde yapılıyordu. Düşman Fındıklı Köyünün içindeki hakim tepeyi tutmuştu. Savaşa, Osman Bey ve Bacak Hasan çeteleriyle iştirak ettiler ve etrafta ne kadar çete varsa hepsi yetişti. Düşman 40 ölü ile 4 esir bırakarak perişan halde çekildi. İmdada yetişen kuvvetler şunlardı: Altıparmak Nuri Efe Çetesi, Süleymanlı Ahmet Efe Çetesi, Kocapınarlı İbrahim Efe Çetesi, Boşnak Sari İbrahim Efe Çetesi, Haydaroba'dan Ümmet Efe Çetesi...

Düşman kendini kurtarmak için köyü ateşe vermiş ve dumandan istifade ederek kaçmıştı. Bu hadise 7 Mart 337/1921 tarihinde olmuştur. Arkadaşlarım beni Canbaz Köyüne getirdiler. Orada köylüleri topladılar. Dağın içinde bir zeminlik kazdılar ve bir odalık yer oydular, içini ağaç yapraklarıyla döşediler. Bunlar rutubetten korunmak içindi. Yapraklar üzerine kilimler yaydılar, kapısını bir yörük kilimi ile kapadılar. Yataklar ve kömür mangalları getirdiler. Bir de doktor getirerek orada beni iki buçuk ay tedavi altında tuttular. Kendi arkadaşlarım yanımda nöbet bekliyorlardı. Düşmanlar da beni öldü zannediyorlardı. Bir gün o dağ hastanesinden çıktım. Yanımdaki arkadaşları alarak Dede Köyüne geldim. Düşman, köylerden araba topluyormuş. Onları Eskişehir cephesine gönderecekmiş. Köylüler bu ciheti bana söylediler. Ben de düşman kumandanına bir mektup yazdım: *"Köylülerden araba topluyormuşsunuz, ben mani oldum. İsterseniz gelin, alın. Ben Dede Köyündeyim"* dedim. Bu mektubu gören düşman kumandanı; *"Pıtır Hüseyin sağ mıdır?"* diye sormuş. Köylüler de; *"Sağdır. Bizim köye geldi. Orada oturuyor"* demişler. Düşman kumandanı Aydemir'in Mehmet isminde bir Çerkez'den de soruyor. *"Pıtır Hüseyin Taban Köyünde yaralanmıştı. Biz onu öldü biliyorduk. Şimdi kendisinden mektup aldım. Hakikaten bu adam elan sağ mıdır?"*, diyor. Çerkez de: *"Dede Köyündeymiş. Ben de bu ciheti köylülerden öğrendim."* cevabını veriyor. Takip için bir düşman kuvveti gelmedi. Köylüler de o angaryadan kurtulmuş oldular.

Yeni Vazifelerim

Bir gün haber aldık ki, Erdek Rumları bahçelerde çalışan Türkleri yoldan geçen Yunan askerlerine göstererek, *"Bunlar Türk'tür. Bunları öldürün"* diyorlar. Düşman askerleri de nişan alarak tarlada çift süren köylüleri yaylım ateş ederek öldürüyorlar. Erdek Ermenileri de bir Paskalya günü, kendilerinden birini eşeğin üstüne ters bindirerek ve bir eline eşeğin kuyruğunu, öbür eline de bir süpürge veriyorlar, *"Türkleri süpürüyoruz"* dedirterek caddelerde gösteriler yapıyorlar ve gülüşüyorlar. Bunları duyunca biz de Belkıs'ın yolunu kestik ki, bu mevki Erdek, Edincik ve Bandırma yollarının kavşak noktasıdır. Orada hareket halinde bulunan Yunanlıları yakalayarak hepsini bir yere topladık. Ermenilerden de 15, 20 kişi yakaladık ve orada hepsini kurşuna dizerek öldürdük. Gariptir ki bunlar arasında, eşeğe ters binerek *"Türkleri süpürüyoruz"* diyen Ermeni de varmış. Kendisini ölü göstererek onlar arasında diri olarak kalmış. Oradan biz çekildikten sonra, giderek Erdek'teki Ermenilere anlatmış. Bizim de intikam hareketlerimiz devam ediyordu. Bu hadiseden sonra Erdek ve Yukarıyapıcı'dan gelmekte olan Rum ve Yunanlıları da tuttuk. Onları da kurşuna dizdik. Fakat bunlar arasında bulunan kadın ve çocukları serbest bıraktık ve bu kadınların eline bir mektup verdik ve Bandırma'da bulunan işgal kumandanına götürmelerini söyledik. Mektubun meâli şöyle idi: *"Mıntikanızda Türk oldukları için birçok kendi halindeki insanlar öldürülmektedir. Biz de Aksakal ve Erdek mintikalarında öldürülen Türklere mukabil ve bire on nispetinde gavur öldürdük. Bundan sonra da öldürülen her Türk için on gavur öldüreceğiz. Bunu iyice bilin. Silahsız zavallı Türklerle uğraşmayın, uğraşacaksanız bizimle uğraşınız."*

Erdek ve Balıkesir yolu üzerinde Türklere yapılan zulüm ve tecavüzler bütün çeteleri galeyana getirdi. Her şeyden önce Edincik'te bulunan Rum ve Ermenilerin imha edilmesine karar verdiler. Fakat Edincik bizim memleketimiz olduğu ve öyle imha hadiselerinin kötü neticeler getireceği için biz o kararın önüne güçlülkle geçebildik ve Sazlıdere yolunu kesmek için o tarafa hareket ettik. Orada toplanan çeteler şunlardı:

1-Edincikli Bacak Hasan

2-Kapıdağı Hamamlısından Hakkı Çavuş

- 3-Erdekli Hüsni Çavuş
- 4-Keşişli Rifat Çavuş
- 5-Karacabeyli Arnavut Küçük Hasan
- 6-Alaşagırlı (?) Bekir Çavuş
- 7-Çakmaklı Kazım
- 8-Sarıköylü Kürt Hasan
- 9-Edincikli Pıtır Hüseyin
- 10-Manyaslı Altıparmak Nuri

Bu çetelerin içinde ellişerden yüzer kişiye kadar arkadaş vardı. Hepsinin mevcudu 600 kişiden çok aşkındı. Mıntika da çok mühimdi. Çünkü Kapıdağı yarımadası düşman işgalindeydi. Bu sebeple oraya her türlü fedakârlıklar göze alınarak gidilmişti. Bandırma işgal kumandanına yazdığımız mektubun verdiği neticeye gelince: Bandırma'ya mektubu götüren Rum kadınları *"Kocalarımızı siz öldürttünüz, siz sebep oldunuz"* diye ağlamışlardır. Erdek Ermenileri ise bizim icraatımızdan galeyana gelerek oradaki Türkleri katliama uğratmak için müracaat etmişler, fakat işgal kumandanı onlara bizim gönderdiğimiz mektubu göstererek, *"Bundan sonra öldürülecek bir Türk'e mukabil on gavur öldürülecekmiş."* diyor ve Ermenilerin katliam yapmasına müsaade etmiyor, hatta Türkleri muhafaza etmek zorunda bulunduğunu ilave ediyor.

Gelelim Çakmak Bayırı Savaşı'na; Bizim başlıca merkezimiz Çakmak Bayırı mıntikası idi. Bütün çeteler burada toplanırlardı. Bu balkanın bir ucu Kaz dağına kadar uzanırdı. Vakit Ramazan'ın birinci günü idi. Arkadaşlar oruç tutmak İstiyorlardı. Düşman ise bizi gafil avlamak gayesiyle büyük kuvvetler hazırlamış ve Gönen'den Çakmak Bayırına geceleyin gelmişler imiş. Bizim kuvvetlerimiz ise köylerde istirahat halinde idi. Atlarımız da çayırlarda otluyorlardı ve ayaklarından köstekli idi. Savaş sabahın erken saatlerinde nöbetçilere yapılan baskın ateşi ile başladı ve ilk harp bizimle yapıyordu. Meğer İzmir'den Yunan başkumandanlığından Gönen'e emir ve takviye kuvveti gelmiş ve bu çetelerin tamamen imhaları tebliğ edilmiş imiş. Çakmak mıntikasına da ayrıca denizden asker çıkarmışlar ve bu sebeple başlayan savaş bütün mıntikaya şâmil bir

hal almıştı. Harp, 16 saat devam etti. Bandırma'dan da takviye kuvveti yetiştirdi ise de o da düşmanın imha hareketini muvaffakiyetle başarmasına kâfi gelmedi. Düşman sıkışıyor, her tarafta cepheler kuruyordu. Karacabey'den, Manyas'tan, Susurluk'tan, Balıkesir'den ve Kemalpaşa'dan kuvvetler geliyordu ve bu sebeple savaş çok çetin bir hal alıyordu. Düşman da 200 kadar telefata vermiş, 50 kadar esiri de elimize geçmişti. Bizim de beş şehidimiz ve üç yaralımız vardı. Bizim esir bakmaya veya sevk etmeye vaktimiz olmadığı için esirleri de öldürüyorduk. Bu hadisede bizden intikam alamayan düşman, köyleri yakmaya başladı. Bizim uzakta bulunan arkadaşlarımız da gelerek bizi takviye edince, düşmanın maneviyatı büsbütün kırıldı. İşte bu hadise üzerinedir ki düşman, çetelerin behemehal imhaları için 33.000 kişilik bir kolordusunu cephelerden alarak bizim üzerimize sevk etti. Bu kolordu da önüne gelen köyleri yakmakla işe başladı ve harbe girişti. Bu durum karşısında çeteler bir toplantı yaparak çetin kararlar aldılar. Karara göre bir tarafta harp yapılırken, diğer taraflarda pusular ve baskınlar tertip edilerek düşman şaşırtılacaktı. Kararın tatbikine geçildi. Pusular hazırlandı. Bu karar çetelerin ittifakı ile alındı.

Selmanlı Ovası Savaşı

Sabah olunca Selmanlı Ovasında düşmanın çadırı ordugahı görüldü. Tertibat alındı ve tek mil çeteler tepelere yerleşti, silah atmadan bekliyorlardı. Bizi gören düşman şiddetli top ateşine başladı. Çetelerden hiçbir silah atılmadığını görünce firar ettikleri zannına düşerek pusularımız dahiline girdi ki, bizim her taraftan birden başlayan ateşlerimiz, düşmanın da top tüfenk ateşleri başlayınca manzara cehennemi bir hal aldı. Tenekeler çalınıyor, davullar vuruluyor gibi korkunç gürültüler her tarafı doldurdu. Düşman çok büyük telefata uğratıldı. Maksat hasıl olunca alınmış olan parolaya ve direktife nazaran Bacak Hasan'ın emriyle çekilme yapıldı. Yunanlıların bu çarpışmalarda pek çok telefata olmuşsa da, bizim zayiâtımız yok değildi. Bu durum karşısında çekildiğimiz noktada bütün çete başlarının iştiraki ile bir toplantı yapıldı ve muvakkaten Yunan mıntikasını terk etmeye ve İngiliz mıntikasına geçmeye karar verildi ve hareket edildi. Karabiga ve Biga yolunun Çanakale tarafı İngiliz mıntikası idi. Orada birkaç çete vardı,

isimleri de şunlardı: Çingene Ali Çetesi, Arnavut Rahman Ağa Çetesi, Yeniçiftlikli Mehmet Çetesi ve İskender Çetesi...

Bizim Gönen çetelerimiz İngiliz mıntıkasına girdiler. Biga'nın Kırkgeçit boğazından geçerek Biga'ya bir saat mesafede bulunan Havdan köyüne vardılar ki, bu köy halkı Pomak ti. Bize *"Nereden gelip nereye gidiyorsunuz ve siz kimsiniz"* diye sordular. *"Biz de Ankara'dan Mustafa Kemal Paşa'nın yanından geliyoruz. Çanakkale'yi almaya geldik"* dedik. Gece olunca bu köylüler Biga'ya adam çıkararak bizim söylediklerimizi Yunan kumandanına söylemişler ve o da Çanakkale'de bulunan İngiliz kumandanına vaziyeti telgrafla bildirmiş. Biz de sabahleyin İngiliz mıntıkasında bulunan çeteleri çağırdık ve onlar da geldiler ve Gür isimli köyde onlarla buluştuk ve hep birlikte Yeniçiftlik köyüne hareket ettik.

Karabiga'da telgraf memuru Sami Bey isminde bir zat idi. Çanakkale'den işgal kumandanı tarafından Karabiga kumandanına çekilen bir telgrafta vaziyet izah ediliyor ve bu çetelerin imhası için 3.000 İngiliz askerinin harekete geçtiği, ayrıca 600 Türk jandarmasının da hareket ettiği bildiriliyor ve Karabiga'da tedbir alınması emrediliyor. Çanakkale mıntıkasında jandarmalar çift olarak dolaşmaktadır. Biz onları gördükçe nasihat ediyoruz; *"Sakin İngilizlere aldanıp da Türklere hakaret etmeyin. Bu memleket Türk'tür ve biz hepimiz ölsek bu topraklar yine İngilizlere kalmayacaktır."* diyorduk.

Karabiga telgraf memuru hakikat-i halde fedakâr bir vatansever imiş, telgrafın bir suretini çıkarıyor, bizim Yeniçiftlik Köyünde olduğumuzu öğrenerek geceleyin kendi başına yola çıkıyor ve bizi bularak telgrafi veriyor, hiç eğlenmeden de Karabiga'ya dönüyor. Biz sıkı tedbir aldık, sabah da oldu. Nöbetçilerimiz büyük bir kalabalığın gelmekte olduğunu gelip söylediler, biz de gelenlerin kimler olduklarını öğrenmek için bir atlı gönderdik ve direktifimizi de ona verdik. Maksadımız gelenler Türk jandarmaları ise bize silah atmamalarını söylemekti. Süvarimiz onların Türk jandarmaları olduğunu anlayınca yanlarına yaklaşıyor ve tabur kumandanı Rıza Bey'e; *"Biz vatanımızı kurtarmak için silaha sarıldık. Bu uğurda şehit ve yaralılar vermekteyiz. Hiç olmazsa bize siz kurşun atmayın"* diyor. Rıza Bey de: *"Sizin hiç birinizin bizim kurşunlarımızla burnu dahi kanamayacaktır. Biz silahlarımızı havaya atacağız. Bundan*

emin olun. Arkadaşlarımıza selam söyleyin..." diyor ve arkadan 2.000 İngiliz askerinin gelmekte olduğunu bildiriyor. Biz mevzilerimizi aldık, icap eden yerleri tuttuk. Şahsen ben Yeniçiftlik Köyüne bir saat mesafede bulunan Tokat kırında idim. Savaş da bütün şiddetiyle her tarafta birden başladı ve o gün akşama kadar devam etti. Denizden torpidolar, havadan tayyareler savaşı destekliyorlardı. İngilizler katırlar üzerine binmişlerdi. Benim üzerime gelenler ateşimiz altında erimeye başladılar. Ben orada 23 kişilik bir kuvvetin başında idim. Önümüze gelen İngilizlerden 18 asker öldü, üç yaralıları vardı, iki de esir almıştım. Bunların hepsini de imha ettim. Ben de 11 şehit vermiştim. Diğer arkadaşların yaptıkları harbin neticesini bilemiyorum. İngilizlerle yapılan bu harp denizden, havadan ve karadan olmak üzere çok çetin olduğu için, muhakkak onların verdikleri savaş da çok mühim olmuştur. Biz o savaş üzerine yine Yunan mıntikasına geçtik. Cephede muharebe başladığı için bizim üzerimize sevk edilen kolorduyu geri almışlardı. Bizim çetelerin hepsi de kendi mıntıkalarına gittiler, ben de Çakmak Bayırına vardım ki, bu sırada Anzavur, Manyas'a geliyor. Biga, Gönen ve Manyas taraflarını dolaşıyor ve Keçeler köyünde bir kongre vücuda getiriyor. Çerkezlerin elebaşlıları hep oradadır. Yunan kumandanları da oradadır. Anzavur orada 600 yıldır zavallı Çerkezlerin Türkler elinde neler çektiklerini uzun uzun söyledikten sonra: *"Artık bu yerler Çerkezlerin olacaktır. Çerkez hükümetini kuracağız. Yunanlılarla birleşerek Mustafa Kemal'in eli kolu olan çeteleri yok edeceğiz."* meâlinde hezeyanlar savuruyor ve bu kongrede şöyle bir karar alınıyor. Anzavur, Keçeler Köyünden binbaşı Ahmet isminde bir Çerkez'i, Manyas ve Gönen havalisine kumandan tayin ediyor ve Çerkez çeteleri teşkil ediyor ki, bu çeteler de şunlardı:

- 1-Gönen'den Ahmet Aydemir
- 2-Pomak köyünden Pomak İsmail
- 3-Sarıköy'den Hasan Hüseyin kardeşler
- 4-Salur'dan Tahir Bey ve Kadir.

Bunlar, Yunanlılarla birlikte Türk çetelerine baskınlar yapmaya başladılar. O günlerde Çerkezler Yunanlılarla birlikte Türk çetelerine baskınlar yapmaya başladılar. Tren yoluna yakın bulunan Kepekler

Köyünde önümüzü kestiler. Sabahleyin başlayan savaş çetin oldu. Neticede Yunanlılardan 20 kişi bize teslim olmak zorunda kaldı. Biz öyle hücum ettik ki, onlar da şaşılar ve şaşırdılar. Otların içine yatmışlar, silahlarını nereye attıklarını bilemiyorlardı. Biz önümüze 20 esiri katarak dağa çekildik. Askerler arasında bir de gedikli vardı. Hepsini orada öldürdük. Çünkü esirleri muhafaza etmeye ve onları beslemeye imkân yoktu. Oradan İvrindi tarafına hareket ettik. Osman Bey ve Bacak Hasan da beraberdi. Kayapa Köyü civarında kaldık. İvrindi'de bulunan düşman bizim oraya geldiğimizi öğreniyor, bizi diri diri tutacağı zannına düşüyor ve üzerimize yürüyor ve çarpışma da başlıyor. Biz hepimiz 40 kişi kadardık. Düşmanın 30 kişi kadarını imha ettik. Karşımda bir taş ocağı gözüme ilişmişti. Orada daha iyi iş göreceğimi düşünerek koşarken dört düşman askeri de peşim sıra koşmaya başlayınca ben derhal ocağın duvarına mevzi aldım. Onlar da düzde kaldıkları için dördünü de birer birer vurarak öldürdüm. Silah ve cephanelerini de aldım. Bu savaşta bizim elimize 35 silah geçti. Düşman da İvrindi kaza merkezine kaçmaya başladı.

İvrindi Karakoluna Baskın

Aradan sekiz on gün geçmişti. Bir gece İvrindi karakoluna bir baskın yaptık. Efradını da uyur halde bastırdık. Karakol binasını da ateşe verdik, kaçamayanlar diri diri yandılar. Biz de orada hiç eğlenmeden Kazdağı'na hareket ettik. Çünkü ertesi gün Balıkesir'den birçok kuvvetlerin gelecekleri muhakkaktı. Sabahleyin Kazdağı'nın eteğinde yola taksim olduk. Ben Balıkesir'den çıkarak Ayvalık'a gitmekte olan Yunan askerleri için pusu kurmuş oluyordum ve subayları ile birlikte beygirler üzerine binmiş oldukları halde üzerime geldiler. Beraberlerinde arabalar da vardı. Hepsini çevirerek ormana götürdük ve orada hiç birini bırakmadan öldürdük. Onlar Ayvalık, Edremit ve Balıkesir'den Yunan askerleri ile birlikte gelmekte olan Rumlardı. Ölülerini arabalar içine koyarak yolun dönemeç noktasına bıraktık ve bir mektup yazarak Yunan zabitanın üzerine koyduk. Bunda; *"Türklerle fenalık yapanların halleri hep böyle olacaktır. Türklerle hakaret ve fenalık etmezseniz, biz de size karşı bu şekilde davranmayız. Siz bizim memleketimizden bir an evvel çekilin, gidin!"* diye yazılmıştı. Mektubu imzalayanlar ise Bacak Hasan. Çakmaklı Kâzım efeler ve ben ve Osman Bey idi.

Deli Mehmet Hanına Yapılan Baskın

Mart ayının kar yağışlı bir günü idi. Edremit işgal kumandanı etraf kazalardan topladığı askerlerle bizim takibimize memur edilmiş ve bunlar Deli Mehmet Hanı'na inmişlerdi. Baskın esnasında düşman kumandanı yaylım ateş esnasında vurulup öldü. O kurşunu Bacak Hasan atmıştı. Yunan askerleri de içerden boşanmış, arkadaşların üzerlerine doğru koşuyorlardı. Ben olduğum yerden bağırdım: *"Arkadaşlar, avlar üzerinize geliyor, bunları yere serin!"* dedim. Arkadaşların yaylım ateşiyle onlar da dediğim gibi yere serildiler. Bir kısmı da kaçarak canlarını kurtardı. Ben oda kapısına ateş ederek içerden kimsenin çıkmasına imkân vermiyordum. Neticede onlar da teslim oldular. Miktarları 30 kişi idi. Ve hepsi de Yunan jandarması ile püsküllü efsun askerleri idi. Üzerlerine bir yazı bıraktık ve şunları yazdık: *"Memleketimizi terk etmedikçe her adım attığınız yer size mezar olacaktır."* Bu hadiselerde vazife gören çete reisleri; Edincikli Bacak Hasan, İvrindili Salih, Gönenli Çakır Ömer, Doğancılı Şehit Arnavut Ali Bey, Edincikli Pıtır Hüseyin, Çepnili Osman Bey.

Bu hadiseden sonra düşman, ordularından kuvvet alarak Avunya istikametinde bizim takibimize çıktı. Takviyeli karakollar kurmaya başladı. Biz en ziyade bu havalide uğraştığımız için fazla karakollar kuruyor, fakat yine Yunan efrada korku ve heyecan içinde yaşıyorlardı.

Bir gün Avunya'nın Koyuneli nahiyesinde toplanıyoruz. Sabah olunca Naibler Köyüne hücum ediyoruz. Arkadaşların bir kısmı da Karaaydın madeninde bulunan düşman askerleri üzerine saldırıyor. Naibler Köyünde çok şiddetli bir harp yapıldı ve düşman darmadağın edildi. Diğer arkadaşlar da Karaaydın madenini ateşe verdiler. Onlar da düşmanı bozdular. Takip kuvvetleri arasında Diraka isminde bir düşman kumandanı olduğunu, başında ordudan gelmiş bin kişilik bir kuvvet bulunduğunu işitip duruyorduk. Bunlarla da tesadüfî bir çarpışma yapıldı. Neticede onlar da bozularak kaçtılar. Bizden ise Erdekli Çapraz Hüseyin Efe ile bazı arkadaşlarımız şehit düştü ben de kolumun iki yerinden hafifçe yaralandım. Yanımda bulunan arkadaşım Tevfik Efe hafif bir yara almışken sonra o da şehit oldu. Biz onu bir köyün mezarlığına götürerek defnettik ve düşmanlarımızın bıraktığı ganimetleri toplayarak merkez ittihaz ettiğimiz Fındıklı dağına çekildik. Birkaç gün sonra Fındıklı dağında

istirahat halinde idik. Yorgunluğumuz da kalmamıştı. Bir süvari fırkasının çeteleri imha etmek kararı ile harekete geçtiği haberini aldık. Cephelerdeki savaşlar biraz hafiflediği için Türk çetelerini imha etmek üzere harekete geçmişlerdi. Fakat gün geçtikçe çeteler de kuvvetleniyorlardı. Herkeste; *"Bu düşman yurdumuzdan atılmadıkça bizim için rahat yüzü yoktur"* fikri hasıl olmuştu ve içerden gelen emirlerde de. *"Düşmanı rahat bırakmayın."* deniliyordu. Biz de tekrar harekete geçtik. Balya, Balıkesir üzerinden gelmekte olan bu süvari fırkasıyla Mancılık kömür ocakları tepelerinde karşılaştık. Savaş başladı ve çok kanlı oldu. Onlar fazla miktarda makineli tüfenk kullandıkları için mevzilerimizde akşamı zor yaptık. Bizden yüz kere üstün olan düşmanı gerçi bir adım ileri attırmadık ise de fazla mukavemet etmek de mümkün olmadı. Bununla beraber düşmanda hafif bozgun alametleri de görülüyordu. Katırlara yüklenmiş olan cepheanelerini bırakarak firar ettikleri için biz onları çevirdik ve başlarındaki askerleri öldürdük. İleri hatlarda bulunan arkadaşlarımızdan Süleyman Efe ile Tevfik Efe ayaklarından yaralandılar. Akşam olup da karanlık basınca İvrindi istikametinde harekete geçtik. Düşman da bizden istediği öcünü alamayınca merkez ittihaz ettiğimiz İvrindi'yi ikinci olarak yaktı.

Biz fırsat kaçırmıyorduk. Ertesi gün düşmanın İvrindi'nin Güngörmez Köyündeki karakolunu bastık ve gafil avladığımız karakol efrâdını kırdık, kalanları da perişan halde kaçırdık. Karakol binasını da ateşe verdik. Düşman o baskında da neye uğradığını bilemedi. İzmir'den Bandırma'ya kadar olan sahayı temizlemek için harekete geçtiler. Biz Soma'ya doğru gidiyorduk. Soma'ya yakın olan Çepniler Köyüne vardık. Ala Süleyman adında biri bu köyün başında imiş. Ben o zaman 17 yaşında bir genç olduğum için bize inanamadı ve şaşırdı. *"Dünyanın gavurunu kıran Bacak Hasan ve Pıtır Hüseyin dedikleri siz misiniz?"* diye soruyordu. *"Fakat ben siz söylemeniz de inanamıyorum!"* sözünü tekrarla söylüyordu. Biz ondan Soma taraflarında neler olduğunu sorduk. Orada Yahudi Kumandan diye isim alan bir işgal kumandanı varmış. Oraları kasıp kavurmuş. *"Ben buralarda çete yaşatmam!"* diye övünmüş. Biz Soma tarafındaki çeteler hakkında malumat toplamış bulunuyorduk. Oradan Soma'ya on kilometre mesafede bulunan bir köye gittik ve Yahudi Kumandan'a birini gönderdik. Tembihimize göre şunları söyleyecekti: *"Bizim köye 20 kişilik bir çete geldi. Ahaliyi*

soymaktadır!" diyecekti. Geleceklere karşı pusularımızı kurmuştuk. Düşman kumandanı da: *"Bunları yakalarım ve İzmir'e gönderirim!"* düşüncesiyle harekete geçmiş ve müfrezenin önünde gelirken pusumuza ilk düşen o oldu. Kendini kurtaramayacağını görerek teslim oldu. Müfrezesinden on kişi de silah atmadan teslim oldular. Diğer kuvvet müsademeye başladı ve savaş üç saat kadar devam etti ise de onlar da perişan oldular. Yaralılarını bırakarak kaçmışlardı. Bu kumandanın ismi Totori imiş. Sakız adasındanmış. Yunan ordusuna gönüllü olarak gelmiş, onlar da bunu takip kumandanı yapmışlar imiş. Totori, güzel Türkçe konuşuyordu. On esiri ve yaralıları orada Totori'nin gözünün önünde öldürdük. Kendisini de Balıkesir yakınına götürdükten sonra, orada ve bir anayol içinde öldürerek üzerine yazılı bir kâğıt bıraktık; *"Soma kumandanı Yahudi Kumandan Totori"* demiştik ve *"Bunu öldüren çetelerdir"* ibaresini de yazmıştık.

Sındırgı yolu üzerindeyiz. İleride Türk Piyala ve Çerkez Piyala adında iki köy varmış. Orada harp yapılmakta olduğunu söylediler. Öğrendik ki Kırkağaç köyünden 50-60 kadar kuvveti bulunan Saçlı Efe isminde biri Çerkez Piyala Köyünde Yunan kumandanı Dirako kumandasındaki askerlerle harp ediyormuş. Biz o semte yönelip de vardığımız zaman Saçlı Efe Yunanlıları bozmuş ve dağıtmış bulunuyormuş. Ve atlarını ellerinden alarak Türk Piyala Köyüne götürmüş ve sonra tekrar Çerkez Piyala Köyüne gelmiş. Bu ciheti öğrenen düşman kumandanı Dirako da gece olunca onlar üzerine saldırmış ve hayvanâtı da almış ise de Saçlı Efe karşısında tekrar zayıt vererek kaçmaya mecbur olmuş. Biz de o tarafa giderken bir köyde Saçlı Efe ile karşılaştık ve tanıştık. İsmi Mustafa imiş. Onunla beraber olarak her iki Piyala köyüne gittik ve durumu tetkik ettik. Onlar orada bizden ayrılarak Kırkağaç taraflarına gittiler, biz de Sındırgı'nın Çekirdekli köyüne vardık. O cihetlerde fazla miktarlarda düşman kuvvetlerin bulunduğunu öğrendiğimiz için. yolu kestik. Bu kuvvetler Çerkez atlıları ile birleşerek, oralarda bulunan Parti Pehlivan kuvvetlerine hücum etmişlerse de muvaffak olamamışlar imiş. Biz de Balıkesir yolunu tutmuş bulunuyorduk. Sabaha karşı arkadaşlarımızdan Altı Parmak Nuri Çömlekçi Köyüne gidiyor ve orada Yunan kumandanı Dirako'nun bulunduğunu öğrenerek bir baskın veriyor ve 15 kadar düşman askerini öldürüyor. Geri kalan düşman askerleri de atlarını ve teçhizatlarını bırakarak firar ediyorlar. Altı Parmak Nuri ele geçirdiği atları ve sair

malzemeyi alarak Sularya balkanında Hasıralan Köyüne varıyor. Biz de Balıkesir kenarından geceleyin geçerek Hasıralan Köyüne vardık. Altı Parmak Nuri ile orada buluştuk. Ondan öğrendiğimize göre Manyas taraflarında, son zamanlarda bir Türk çetesi vücuda gelmiş ve az zamanda çok işler görmüştür. Bir müsademe neticesinde Bandırma Yunan kumandanını esir almıştı. Bu kahramanın ismi de Hacı Mustafa idi. Sonra şehit oluyor ve yerine Deveci Murat isminde biri geçiyor ki, bu arkadaş çok cesûrâne hareketlerde bulunuyordu. Bu çetenin teşekkülü vesilesi ile o tarafa gittik. Ve orada Çakırhamam Köyünün çeteler için bir toplanma yeri olmasına karar verdik. Ben oradan yanıma bir arkadaş olarak Edincik'e hareket ettim. Maksadım da orada Çapadis isminde azılı bir Rum eşkıyası türemiş ve etrafı heyecan içinde bırakmıştı. Cinayetlerin her çeşidini işlediğini işitiyorduk. Ben de onu temizlemek için gelmişim. Çürüden Köyünde Ağa Osman isminde bir zata misafir oldum. Çapadis hakkında ondan hayli malumât aldım. Süleyman ve Rasim adlarında iki arkadaşı çağırttım. Çapadis'in durumunu onlar tetkik edecekler ve gelip bana haber vereceklerdi. Vazifelerini yaptılar. Gezip, dolaştıktan sonra Çapadis'in meyhanede olduğunu söylediler. Ben meyhanede başkalarının da vurulması ihtimalini düşünerek onun evi önüne gittim ve gizlendim. O geliyordu, Hiç acele etmedim. O bize "*Ulan siz kimsiniz?*" deyince, sesinden onun olduğunu anladım ve silah attırmadan gözüne baka baka öldürdüm.

Türkiye Haritaları Nasıl Ele Geçti

Çapadis'i öldürmek için atlarımızı değirmende bırakmışım. Varıp onlara binerek hareket ettiğim zaman ne göreyim, bazı Yunan askerleri ayakta duruyorlardı. Ateş açarak beş dakika içinde ve yapılan müsademe neticesinde onları öldürdük. İki esir ile yüklü katırlarını ele geçirdik. Meğer bu yüklerde Türkiye haritaları varmış, ölen askerler de harita çıkarma heyetinin muhafızları imiş. Oradan ayrıldık. Arkamızdan Yunan kumandanı beş kişilik bir heyet ile bir mektup gönderdi. Heyetin yanında Gönenli Kızık Hasan'la Börekçi Hasan da vardı. Kumandan benden 15.000 liraya mukabil haritaları istiyordu. Tabii ben de vatanımın haritalarını para ile satamazdım, ret cevabı verdim ve şu yolda da haber gönderdim: "*Eğer bunları almak istiyorsa Çakmak Köyüne gelsin!*" dedim. Düşman ne yapsa bizim hakkımızdan gelemiyordu. Bir tedbir olmak üzere Edincik

mıntıklarındaki çetelerin ailelerini toplayıp sürgün etmek teşebbüslerine geçti ve bize: "*Ailelerinizi kurtarmak istiyorsanız gelin teslim olun!*" diye haber gönderdi. Hiç şüphesiz teslim olan bulunmayınca aileleri alıp götürdüler. Bandırma'dan trene bindirerek Soma'ya ve oradan Bergama ya götürüyorlardı. Oradan da Midilli Adasına sevk edeceklerdi. Bunu öğrenen arkadaşlarımızdan Çakmaklı Kazım Efe, çetesini alarak Bergama'nın yolunu tutuyor ve civar köylerden sürgün edilecek ailelerin nereye kapatılmış olduğunu öğreniyor ve orada bulunan karakolu basarak ve efradını imha ederek 80 kadar aile efradını önüne katıyor. Dağlardan, ovalardan gece ve gündüz demeyerek götürüyor. Tertibatını da üç kısım üzerinden alıyor: Birinci kuvvetli kol gelecek Yunan askerlerine karşı idi. İkinci kol önden gidiyor. Üçüncü kol yanlardan yürüyor. Kışın da pek şiddetli günleriydi. Bu aileleri Fındıklı merkezine ulaştırarak köylere taksim ediyor ve onların sonuna kadar bakılmalarını da sağlıyor. (Hadise hakkında bu Kâzım Efe ile Edincik'e gittiğim gün ben de (Ali Orhan İlkkurşun) görüştüm. Hadiseyi tafsilatı ile ihtiyarlamış bulunan Kâzım Efe'nin ağzından dinledim).

Bir gün Balya Pazar Köyü kenarına vardığımız zaman köylüler ve köylü kadınlar elleri ile gerilerini göstererek işaretler veriyorlardı. İçlerinden biri koşup gelerek düşmanı gösterdi. Ben de çetemle birlikte bayırı tutmak için tırmanmağa başladım. Arkamdan gelmekte olan Bacak Hasan Efe'ye haber yolladım. Bayırın bir tarafını ben, öbür tarafını da Bacak Hasan tutmuştuk ve mevzi almıştık. Düşmanın önünü kesmiş bulunuyorduk. Köylüler bu kuvvetin başında bir binbaşı ile bir teğmen olduğunu söylediler. Biz tepeleri sıkı tutmuştuk. Düşman da önümüze gelmişti, savaş da başladı ve devam etti. Neticede düşmanı bozduk, binbaşı da yaralı olarak elimize esir düştü. Onunla beraber dört asker de teslim oldular. Düşmanın 30 kadar ölüsü vardı. Onların silahlarını kâmilan topladık. Ölüler arasında 10 kadar sünnetli Çerkez ölüsü zuhur etti. Çerkezler daima Yunan askerleriyle birlikte hareket ediyorlardı.

Alakilise Baskını

Gece olmuştu. Alakilise isimli bir köyü basmak için hazırlandık ve harekete geçtik. Köyün kenarına varınca da binbaşı ile dört esiri öldürdük. Bu köyde sabaha kadar harp yapıldı. Köyü ateşe verdik. Papazı da ateşlediğimiz kilise içine atarak orada yaktık. Bu

papaz, Türklere yapmadık fenalık bırakmamıştı, pek hain bir gavurdu.

Karaköy Savaşı

Bu hadiseler Yunanlıları çok kızdırdı. Yeniden kuvvet tedarik ederek takibimize koyuldular, biz de Yenice'nin Karaköy isimli köyünde bulunuyorduk ve arkadaşları oraya davet etmiştik. Gelen arkadaşlarla oradan ayrıldığımızdan iki saat sonra düşman bu köyü bastı. Orada yalnız Erdek'in Hamamlı köyünden Abdi Çavuş kalmıştı. Erdekli Hasan Çavuş da oraya henüz varmış bulunuyordu. Savaş da başlamış, bizim milli çetelerle köyün içinde müdafaa etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü düşman onları gafil bastırmıştı. Hasan Çavuş'un Erdekli bazı arkadaşları güzel Rumca bildikleri için Yunan askerleriyle tanışmışlar; onları aldatarak birkaçını sağ olarak tutmuşlardır. Ben bulunduğum yerden silah seslerini işittiğim için oraya koştum ve köyü sarmış olan düşmanı arkasından sardım ve düşmanı bozdum. Oradan da düşman 20 ölü, 17 yaralı ve 3 esir bırakarak firar etti. Biz de oradan dağ merkezimiz olan Fındıklı'ya vardık ve düşman askerlerini orada öldürdüm.

Fındıklı Savaşı

Aradan üç gün kadar geçmişti. Biz Fındıklı'da istirahat halinde bulunuyorduk. Drako isimdeki Yunan kumandanı Yunan ordusundan seçilmiş 300 kişi ile bizi imha etmek üzere harekete geçmişti. Fındıklı köyü çete harplerine çok elverişli tepeleri bulunan bir mevki idi. Düşman bize gelmeden köylülerden haber geldi. Bizim köylerde telefon teşkilatı vardı. Fakat onlar bizim bildiğimiz telefonlardan değildi. Onlar insan gözü ve sözü ile yapılan şeylerdi. Bir köye düşman geldi mi, gençlerden biri koşarak haber getirirdi. Düşmanın tahmini miktarını da söylerdi. Bizim köylerdeki teşkilatımız her yerde bu şekilde ve muntazamdı.

Drako kuvvetleri ile geldi, fakat ilk atışı biz yaptığımız için neye uğradığını anlayamadı. Çünkü o kendi aklınca bize habersiz geliyordu. Bu savaş altı saat devam etti. Düşman bizden kat kat üstün olduğu halde muvaffak olamadı. 20 kadar ölü, iki yaralı bırakarak perişan halde dağıldı. Fındıklı harbi de bu suretle sona erdi.

Kumandan Drako'nun Hüviyeti

Drako, Midilli'den heyecanlı bir kumandandı. Güzel Türkçesi vardı. Köylülerle konuşurken, *"Bu çeteleri imha etmezsek bunlar ordunun arkasında daima bir bomba gibi zararlı olurlar. Bunların behemehal imha edilmeleri lazımdır. Başkumandan Papalos bu vazifeyi bana vermiştir. Bu çeteler kendiliklerinden gelsinler bana teslim olsunlar."* dermiş. Köylüler de bunları bize anlatırlardı. Bu kumandan, bizim bulunmadığımız bir zamanda Fındıklı köyünü yakıtı ve çok da namussuzca hareket etti. Biz de onun intikamını unutmadık. Bir gün İvrindi'nin Kapıyolları köyünde Drako ile bir müsademeye tutuştuk. İntikam harbi yapıyorduk. Savaş görülmemiş bir şiddetle yapılıyordu. Drako'nun sol kolu kırıldı. Çok güvendiği başçavuşun da ayağı kırıldı. Bu yaralı çavuş elimize geçti ise de Drako'yu kaçırabildiler. Bizim Bacak Hasan Efe de ayağından yaralandı. Savaş neticesinde Drako kurtuldu, fakat kuvveti perişan halde dağıldı. Biz Bacak Hasan'ı kendi dağ hastanemize götürüp yatırdık. Doktorumuz da Bigalı Muammer Bey idi. Çok fedakardı.

Bizim yüzümüzden düşmanın yaktığı Fındıklı köyünü eski halini almak üzere yeniden biz yaptırdık.

Gönen Muharebesi

1338 yılının Eylül iptidaları veyahut Ağustos ayının son günleri idi. Ordularımız her yerde galip gelmiş, Yunanlılara layık oldukları cezaları veriyordu. Biz de son vazifelerimizi yapıyorduk. Bir gün Gönen kasabasını 700 kişilik çete kuvvetlerimizle çevirdik. İçeride Binbaşı Drako kumandasında 3.000 Yunan askeri vardı. Savaş başladı ve bütün gece devam etti. Neticede ise maneviyatı alt üst olmuş olan Yunanlılar 800 kişi kadar ölü verdikten sonra kalanları teslim oldu. Gönen de 7 Eylül 338 günü tarafımızdan istirdat edildi. Oradan 9 Eylül'de Edincik'e yöneldik ve düşman kuvvetlerine hücum başladık. Oradaki Yunanlılar da 3.000 kişi kadar vardı. Onların topları ve her cins silahları olduğu gibi, denizde de donanmaları bulunuyordu. Biz şiddetle hücum ediyorduk. Kuvvetimiz de 1.000 kişi kadar olmuştu. Orada 16 arkadaşımızı şehit vermiştik, düşmanın zayiâtı ise çok fazla idi. Salim Bey kumandasındaki süvari fırkası da Edincik'in Çarık köyünde iltihak etti ve harbe onlar da katıldı. Arkadan Kocaeli Grup Kumandam Halit Paşa da yetişti. Edincik, Bandırma ve Kapıdağ'ında bulunan

düşman kuvvetlerine hep beraber hücum ediyorduk. Sağ kalan düşmanı denize döküyorduk. Her iş bitmiş, Yunanlılar da akıbetlerini bulmuşlardı. Karalarımız, denizlerimiz Yunan lâşeleriyle doluyordu. Hülya peşinde koşmanın ne demek olduğunu onlar da görmüşler, bütün dünya da anlamıştı.

15 Mayıs 1962

Edincikli Hüseyin Pıtır Efe'nin İfadesidir.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1918'lere gelindiğinde, *"Avrupa'nın hasta adamı"* şeklinde nitelenen Osmanlı İmparatorluğu ömrünü tamamlamak üzeredir. Ekim 1918'de İttihat ve Terakkî Partisi'ne mensup kabine istifa etmiş, Ahmed İzzet Paşa Sadrazam tayin edilmiştir. Aynı ayın sonlarında, 30 Ekim'de Mondros Mütarekesi imzalanmıştır. Kısa süre sonra 13 Kasım'da da 55 gemiden oluşan müttefik donanması başkent İstanbul'a gelerek demirlemiştir. Mütâakiben, Mondros Mütarekesi'nin hükümleri uygulanmaya başlamıştır. Buna göre İmparatorluğun Araplarla meskûn kısımları, Müttefiklerin nüfuz bölgeleri olarak belirlenmiş, sıra Türklerin oturduğu ana topraklara, Anadolu'ya gelmiştir. Burada Fransızlar Adana ve Anadolu demiryolu boyunca en önemli askerî noktaları işgal etmişlerdir. 29 Nisan 1919'da İtalyanlar Antalya bölgesine asker çıkarmışlardır. Bu arada Müttefiklerin onayıyla Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmışlar ve kısa sürede Ege ve Marmara'nın sahillerden iç bölgelerine doğru nüfuz etmeye başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkan gerçekten vahim durum karşısında, kurtuluş için nasıl davranmak, neler yapmak gerektiği konusunda farklı görüşler ortaya konmuştur. Fakat özellikle de Yunan işgali karşısında, diğer çare ve tedbirler yanında, silahlı mücadele fikri ön plana çıkmıştır. Nitekim 28 Mayıs 1919'da Ödemiş'te düşmana karşı silahlı mukavemet başlatılmış, ertesi gün de bizim bölgemizde, Ayvalık'ta Yunanlılara silahla müdahale edilmiştir. İşte bu başlangıcın paraleli, benzer veya az farklı

* Bu metin Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi tarafından 11 Ekim 2004 tarihinde düzenlenen *"Millî Mücadele ve Şehit Kaymakam Hamdi Bey Paneli"*nde tebliğ olarak sunulmuştur.

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Emekli, nyazici@divinity.ankara.edu.tr.

görüntüleriyle, diğer yerlerle birlikte Balıkesir ve çevresinde de ortaya çıkmıştır ki, bu genel durumun özeli konumunda olan Gönen ile etrafındaki bir kısım gelişmeler, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Millî Mücadele'de Gönen ve Çevresi

Bilindiği gibi Yunanlıların İzmir'e çıkışları, bütün Batı Anadolu için bir dönüm noktası olmuştu. Çünkü bu başlangıcı takiben düşman orduları, güzel yurdumuzun önemli bir kısmına girmişler, bu arada Balıkesir ve çevresinden sonra Gönen de 6 Temmuz 1920'de Yunan ordularınca işgal edilmiş ve bu durum 6 Eylül 1922'ye kadar iki seneden fazla sürmüştür. Gönenlilerin sıkıntıları ve Millî Mücadele'ye katkıları işgalden daha önce başlamış ve hem mahallî, hem de genel ölçekte devam etmiştir. Şüphesiz her yönü hatırlanmaya değer olan bu süreç bizim tebliğimizde, sınırlarımızı aşmama isteğinin de bir sonucu olarak, en özlu biçimiyle yer alacaktır.

Birinci Dünya Savaşı'yla sonrasındaki durum bütün ülke ve milletimizle birlikte, bölgemiz ve burada yaşayanlar açısından hiç de iç açıcı değildi. Nitekim bu devrede Ezine, Biga, Lâpseki, Bayramiç, Manyas, Gönen ve çevresinde tam bir asayişsizlik hüküm sürmekteydi. Bölgemizde bazıları etnik temele de dayanan, çok sayıda çeteler kurulmuştu. Bunlar zenginleri haraca bağlamak, insan ve hayvan kaçırmak, yol kesmek, çeşitli soygun, gasp, darp ve kıtâl hareketlerine sebebiyet vererek asayiş bozmakta, bölge halkını büyük çapta huzursuz etmekteydiler. Zavallı ahalinin bu çeteler karşısında, yapabileceği çok fazla bir şey yoktu ve onlar da bir çetenin zulmünden kurtulmak için diğerinden yardım istemekteydiler. Bu arada silah ve tütün kaçakçılığıyla birlikte, asker kaçaklarının da büyük boyutlara ulaşması, bölgenin huzurunu bozan nedenler arasında yerlerini almaktaydılar. Hiç şüphesiz Osmanlı Hükümeti bütün bu olumsuzluklarla mücadele etmek istemekte, bir kısım tedbirler almayı da, içinde bulunulan şartların düzeltilmesi hiç de kolay değildi¹. Uzun savaş yıllarında üretim azalmış, ekonomi

¹ Bu dönemde incelediğimiz çevrenin başarılı bir tasviri için bkz. Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler", TTK Belleten, C. LVI, S. 217 (Ankara Aralık 1992), s. 850-852.

bozulmuş, eşkıyalık alıp yürümüşü². İçinde bulunulan bu durumu ortaya koymak için uzun tasvirlerle gerek olduğunu düşünmüyoruz. Basın, geçmişin aynasıdır prensibinden hareketle, hemşehrimiz Hasan Basri Çantay'ın 17 Ekim 1918 ile 13 Mart 1919 tarihleri arasında ancak 22 sayı olarak neşrettiği Ses Gazetesi'ne baktığımızda, o günleri bütün çıplaklığıyla görebiliriz. Nitekim Ses'in değerlendirmelerine göre Balıkesir ve civarı "*Anadolu'nun Makedonyası*" haline gelmişti ve gazete bütün sayfalarını eşkiyâlık hareketlerine ayırsa bile, durumu yeterince açıklayabilecek durumda değildi³.

Bilindiği gibi Türk Kurtuluş Savaşı veya Millî Mücadele denildiğinde anlaşılan, Mondros Mütarekesi'nin uygulamasına karşı direnerek, hürriyet ve bağımsızlığını sahiplenmek zorunluluğunu duyan Türk milletin, bu amaçla teşkilatlanması ve her türlü imkânı kullanarak vatanını koruma yolundaki çabalarıyla cihana örnek olmasıdır. Mondros Mütarekesi'yle başlayan ve düşmanın tamamen yok edilmesine kadar süren bu dönem, ülkemiz geneli için olduğu kadar, onun toprak parçası olarak küçük, bizim gönlümüzde tuttuğu yer itibarıyla pek büyük ve yüce olan Gönen'imiz açısından da, son derece de önemli bir zaman dilimidir. Bu sırada önce iç düşmanlarla, sonra da dışarıdan gelen düşmanla savaşmak gerekmiştir. Tamamıyla nâmûsait şartlar altında ve büyük yokluklar içerisinde sürdürülerek, başarıyla sonuçlandırılan bu mücadele neticesinde bugünkü devletimiz kurulmuş, ülkemizde hür ve bağımsız yaşama imkânlarına kavuşmuşuzdur. Bu bakımdan biz, o günlerin çok iyi bilinmesi, olayların ibret, şehitlerin rahmetle anılması dileğiyle ve birinin diğerinden ayrılması mümkün olamayacağından, önce Balıkesir, sonra da Gönen'deki gelişmeleri hatırlatarak konumuzu işlemek istiyoruz.

² Tacettin Akkuş, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, 2001, s. 241.

³ Ses'in 6. (21 T. Sâni 1334) sayısındaki şu cümleler dikkat çekicidir; "*Aldığımız şekâvet ve şenâat haberleri o kadar çok ve o kadar fazla ki, bunları yazmaya-kâbil değil- gazetemiz yetişemiyor. Hatta her gün bu hacimde bir gazete çıkarsak ve başka hiçbir haber ve makale yazmasak yine yapılan fecâyî tasvir edebilmemize imkân yoktur*". Ses gazetesi için bkz. Nesimi Yazıcı, "*Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi*", Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Gönen, 1998, s. 57-78; Bayram Bayraktar, "*Mütarekede Ses Gazetesi*", Tarih ve Toplum, S. 93 (İstanbul Eylül 1991), s. 52-56.

İzmir'in işgalinin ertesi günü (16 Mayıs) Balıkesir'in bütün camilerinden halk Okuma Salonu'nda yapılacak toplantıya çağırılmış, Müslümanlar yanında Gayrı Müslim Balıkesirliler de buraya gelmiş, içinde bulunulan durum uzun uzadıya tartışılmış, çeşitli görüşler ortaya konmuştu. Nihayet Balıkesir esnafından, İsmail Habip Sevük'ün ifadesine göre otuz beşlik, iriyarı, uzun boylu, efendi kıyafetli ve tavırlı, esmer bir adam olan, Leblebici Râşid (Yahşi) Efendi'nin; *"İşbu protesto ile olmaz. Bunun cevabı namlumun ucundadır!"* dediği duyulmuştu. Gerçekten de milletin geleceğini, ancak milletin kendi gücü şekillendirebilecekti. Hemen bazı girişimlere başlanılmış olmakla birlikte, iki gün sonra ikindi namazı sonrasında Alaca Mescid'de toplanılmak gereği hissedilmişti. Burada önce Belediye adına mevlid-i şerif okunmuş, dua edilmiştir. Fakat bu sıradan bir dinî seremoni değildir. *"Geniş mescid tıklım tıklım, okunan mevlit artık yalnız bir din nağmesi değil, bir cihat nağrasıydı. Kalpler alev alevdi."* Bu husus önemlidir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın her döneminde ve Balıkesir'le çevresindeki bütün faaliyetlerde halkımızın gönül dünyasına daimî olarak müracaat edilmiştir. Bunun bazı örneklerine yeri geldiğinde biz de temas edeceğiz. Alaca Mescid'de içinde bulunulan durum etraflıca görüşülmüş, bölgede idarî ve askerî her türlü faaliyette söz sahibi 41 kişilik bir Umumi Heyet, Hey'et-i Merkeziye seçilmiş ve hemen ertesi gün çalışmalarına başlanmıştır⁴. Görüldüğü gibi bu toplantı bir sancağın/livanın, bir devlete, müttefiklerin desteklediği Yunanistan'a harp ilanı niteliğindeydi. Nitekim 21 Mayıs'ta yapılan Hey'et-i Merkeziye toplantısında; işgal tehlikesi altında bulunan yerlerden muhaceretin önlenmesi, her ihtimale karşı Cemâat-i İslâmiye teşkilatının yapılması, Ramazan münasebetiyle köylere gidecek vaizlerin halka birlik ve beraberliğin, vatan sevgisinin önemini anlatmalarının temini esasları tespit ve kabul edilmişti. Bu arada İstanbul'a ve Körfez bölgesine heyetler gönderilmiştir. Düşman güçlerinin Balıkesir'e yaklaşması, Ayvalık ve Edremit civarında çarpışmaların başlaması, askerî hazırlıklar yapılmasını da gerektirmişti. Balıkesirliler bunlarla uğraştılar, gereken tedbirleri

⁴ Bugün bu Hey'et-i Merkeziye'nin 24-25 Haziran 1919 ile 27 Haziran 1920 tarihleri arasında almış olduğu 101 (beş karara mükerrer sayı verildiğinden aslında 106) kararı içeren defter elde bulunmakta ve Milli Mücadele'de Balıkesir için olduğu kadar, bütün ülkemiz için de en değerli belgeler arasında yer almaktadır. Yeni harflere çevrilmiş metni için bkz. *Milli Mücadele 'de Balıkesir*, İstanbul, 1986, s. 69-120.

aldılar. 3 Haziran Pazartesi gecesi Alaca Mescid'de ikinci bir toplantı düzenlenerek, o vakte kadar yapılanlar ve bundan sonra yapılması gerekenler tartışıldı.

Bu arada 20 er ve 150 kadar gönüllüden oluşan Kuvâ-yı Milliye de Haziran'ın ilk haftasında kurularak Yüzbaşı Kemal (Balıkesirli)'in komutasına verildi. Yurdun birçok yerinde olduğu gibi Balıkesir ve Gönen'de de güçlü birer Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuştu. Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin reisliğine 9 Temmuz 1919'da Hacim Muhiddin Bey getirildi. Gelişmeler, yapılacak çalışmaların daha da muntazam sürdürülmesini gerektirdiğinde ise, kongreler düzenlenmesine karar verildi.

Marmara ve Ege bölgesi açısından olduğu kadar, ülkemizin bütünü açısından da son derece önemli bir gelişme olan Balıkesir Kongreleri Mücteba İlgürel tarafından bir bütün olarak değerlendirilmiş bulunmaktadır⁵. Onun çalışmasında bütün detaylar gösterilmiş olduğundan, biz konuyla ilgili bazı hatırlatmalarla yetinmek istiyoruz. Birinci Balıkesir Kongresi 28 Haziran-12 Temmuz 1919'da eski adı Dâru'n-Nâfia Medresesi olan Ali Şuuri Medresesi'nde, civar kaza temsilcilerinin katılmasıyla toplandı. Bu devrede Balıkesir Kongresi'nin çalışma alanı içerisindeki üç cephede; Soma, Akhisar ve Ayvalık cephelerinde Yunan birliklerinin ilerleyişine direnen silahlı güçler oluşturulmuştu. Bir süre sonra daha geniş katılımlı İkinci Balıkesir Kongresi 26-30 Temmuz 1919'da Mekteb-i Sultanî'de toplanmıştır. Bu kongrede Redd-i İlhak Cemiyeti ismi, içinde bulunulan duruma yeterince uymadığından Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Hey'eti şeklinde değiştirildi. Bu arada kongrede alınan kararları ve faaliyetlerini yaygınlaştırmak, düşmanı mümkün mertebe bir çember içine alabilmek üzere, Alaşehir'de de bir kongre toplanmasına çalışıldı. Bu kongre 16 Ağustos'ta Balıkesir'de olduğu gibi Hacim Muhiddin Bey'in başkanlığında, Alaşehir ileri gelenleri ile civar şehir ve kazaların temsilcileri ve Aydın'dan Bandırma'ya kadar bütün cephelerdeki Redd-i İlhak heyetleri delegelerinden

⁵ *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul, 1999. Diğerleri yanında Balıkesir kongrelerinin kararlarının uygulamaya intikalini en güzel değerlendiren çalışmalardan biri olarak bkz. İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara, 1989, s. 114 vd.

oluşan 44 üyenin katılımı ile toplandı⁶. Bilindiği gibi 23 Temmuz-7 Ağustos 1919'da Erzurum Kongresi toplanmıştı. Burada seçilen Hey'et-i Temsiliye ile Balıkesir Hey'et-i Merkeziye'si arasında irtibat kurulması ve yakınlık tesis edilmesi gecikmemişti.

Alaşehir Kongresi'nden sonra yeniden ve daha geniş kapsamlı bir durum değerlendirilmesi yapılmasına lüzum görüldü. Bunun üzerine Sivas Kongresi (4-11 Eylül)'nden beş gün sonra, 16-22 Eylül 1919'de, öncekilerden daha geniş bir bölgeye hitap eden Üçüncü Balıkesir Kongresi toplandı. Bu kongrede Bilecik livası dahil Bursa vilâyeti temsilcileri, İzmir Şimal Cepheleri'nin siyasî ve askerî kanatlarıyla Manisa'dan Marmara denizine ve Çanakkale'den Eskişehir hududuna kadar olan bölgelerin temsilcileri bulundular. Üçüncü Balıkesir Kongresi Müftü-zâde Abdülgafur Efendi'nin duasıyla kapandı. Balıkesir Kongrelerini ve onlara bağlı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerin halka daha iyi duyurulması, milli hedefler doğrultusunda kamuoyu oluşturulması amacıyla, bir yayın organına sahip olunması düşünüldüğünde, manidar bir isimle 16 Ekim 1919'dan itibaren İzmir'e Doğru gazetesi çıkarıldı. Bu gazete Balıkesir'in Yunanlılarca işgalinin hemen öncesine, 27 Haziran 1920'ye kadar yayınlarına aralıksız devam etti⁷.

Yoğun bir çalışma temposu içerisine girmiş bulunan Hey'et-i Merkeziye, gündeminde biriken meselelerin genel bir toplantıda görüşülmesini gerekli gördüğünde, 19-21 Kasım 1919'da Dördüncü Balıkesir Kongresi Kuvâ-yı Milliye Karargâhı'nda toplandı.

Sivas Kongresi'nin kararları doğrultusunda, faaliyetlerin tek elden yönetilmesi amacıyla Mustafa Kemal'in, bu kongreyi engellemeye çalıştığı ifade edilmektedir. Buna karşılık Balıkesir Hey'et-i Merkeziye'si, Sivas'ta kurulan Hey'et-i Temsiliye'nin ağabeyliğini kabul etmek, ismini de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak değiştirmekte ve böylece onunla temaslarını sıklaştırarak devam ettirmekle birlikte, şimdilik kesin olarak tabîliği düşünmüyor ve bu yönde faaliyet gösteriyordu. Bu arada cephelerde şiddetli çarpışmalar oluyor, Hey'et-i Merkeziye her konuda üzerine düşeni

⁶ *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919- 1920)*, Ankara, 1967.

⁷ Şerafettin Yılmaz, *"Mustafa Necati ve İzmir'e Doğru"*, Mustafa Necati Sempozyumu, Kastamonu, 1991, s. 218-223.

yerine getirmeye çalışıyordu. Bu cümleden olmak üzere bir miting yapılmasına karar verildi. Gerekli duyurular basın yoluyla ve tellallar vasıtasıyla yapıldı. 28 Kasım günü Cuma namazından sonra on binin üzerinde Balıkesirli, civar kazalardan da gelenlerle Belediye'nin önünde toplandı. Kürsüye önce Balıkesir Müftüsü Abdullah Efendi çıktı, hazır bulunanların candan iştirak ettikleri bir duadan sonra Yunan zulmünü tel'in etti. Vehbi Bey ve Vâsıf Bey de heyecanlı konuşmalar yaptılar. Bu mitingin benzerleri kaza ve nahiyelerde de düzenlendi. Bu arada çok şiddetli geçen kış şartlarında Kuvâ-yı Milliye'nin mevsime uygun giyeceklere ihtiyacı arttığına Hey'et-i Merkeziye tarafından "*Hedâyâ-yı Şitâiyye*" adıyla bir yardım kampanyası başlatıldı. Bu gibi teşvikler yanında, bazı yasaklamalar getirildi, durumun gerektirdiği diğer faaliyetler gerçekleştirildi.

Bilindiği gibi Balıkesir Kongreleri'nin ve onlarla oluşturulan Hey'et-i Merkeziyelerin son derece önem verdiği çalışma alanlarının başında, düşmanla silahlı mücadeleyi düzenlemek, bunun için gerekli her türlü araç, gereci temin etmek bulunmaktaydı. Halbuki Mondros Mütarekesi, Çanakkale ve İstanbul boğazlarıyla istihkâmların, müttefik ordularına teslimini, Türk ordusunun terhisini ve ona ait silah, cephane, her türlü donanım ve taşıt vasıtalarının Müttefik kuvvetlerinin kontrolüne verilmesini hükme bağlamıştı. Kuvâ-yı Milliye ise, kuruluşundan beri büyük oranda silah ve cephane ihtiyacı içerisindeydi. Halkın bütün fedakârlıklarına rağmen bu alandaki sıkıntı tam olarak giderilememişti. Buna karşılık Yunan ordusu, işgal bölgelerindeki savaş malzemesine el koyarak daha da güçlenmişti. Bunun üzerine Gelibolu ile Eceâbâd arasında ve sahilde müstahkem bir mevki olup, Fransızların denetiminde bulunan Akbaş Deposu'ndan silah ve cephanelerin bir baskınla alınmasına karar verildi. Bu mühim görev için Kuvâ-yı Milliye'nin en faal elemanlarından Köprülülü Hamdi Bey seçilmişti. Kendisine yardım etmek üzere, genç ve dinamik bir zat olan Dramalı Rıza Bey, adamlarıyla birlikte görevlendirilmişti. "*Millî hayatımızda efsanevi bir kahramanlık*" olarak nitelenen Akbaş Deposu Baskını, yapılan hazırlıklardan sonra 26-27 Ocak 1920'de gerçekleştirilmiş ve hiç kan dökülmeden, gerekli malzeme Anadolu yakasına geçirilmişti. Fakat bilindiği gibi Millî Kuvvetler için hayati önem taşıyan bu malzeme, Anzavur'un eline geçme tehlikesi dolayısıyla Dramalı Rıza Bey tarafından 21 Şubat'ta Yenice Köyde havaya uçurulmuştur. Hamdi

Bey ise Biga'dan ayrıldığı sırada İnova Köyünde Anzavur yanlılarınca tanınmış, yakalanıp teslim edildiği Gavur İmam'ın adamları tarafından çeşitli işkence ve hakaretlerle şehit edilmiştir (17 Şubat 1920). Bütün bu olayların; vatan müdafaası uğrunda çalışanların, sınırsız fedakârlık ve feragatlerinin göstergesi olduğu kadar, Balıkesir'deki Hey'et-i Merkeziye'nin hedeflerinin genişliğinin de en dikkate değer bir örneğini oluşturduğu şüphesizdir⁸.

Beşinci Balıkesir Kongresi 10 Mart Cuma günü, 64 delegeyle Kuvâ-yı Milliye Karargâhı'nda toplanmış ve çalışmalarını 22 Mart 1920'ye kadar sürdürmüştür. Bu toplantıların devam ettiği sırada 16 Mart'ta Osmanlı başkenti İstanbul işgal edilmiş, Meclis-i Mebusân dağıtılmıştı, bir ay sonra 23 Nisan'da ise Türkiye Büyük Millet Meclisi açılacaktı. Bu kongrede de bölgeyi ilgilendiren önemli kararlar alındı. Cephelerin ihtiyaçlarını tespit ve teşkilât kadrolarını tamamlamak için gereken çalışmaları yapacak bir Encümen-i Mahsus seçildi.

Beşinci Balıkesir Kongresi'nin toplantı halinde bulunduğu sırada başkentin İngilizler tarafından işgal edilmesi Balıkesir'de karşılıksız kalmamıştı. 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey, ihtiyatî bir tedbir olmak üzere, bundan sonra Balıkesir ve civarındaki bütün resmî makamların kendisinden emir alacaklarını ilan etmiş, bu karar Kongre tarafından da teyit ve tasvip edilmişti. Kâzım Bey aynı zamanda bir de beyanname yayınlamıştı. Kongre de, Reis Vekili Osman Nuri imzalı yedi maddelik bir beyannâme ile kendi görüşlerini net biçimde ortaya koymuştu. Beyannâmenin sonunda, içinde bulunulan ortama uygun olarak; Allah'ın yardımına, Hz. Peygamber'e olan imana atıf yapılarak, bütün camilerde namazlardan sonra cemaatin vatanın kurtuluşu için dua etmesi istenmekte idi. 18 Mart günü Belediye meydanında binlerce Balıkesirlinin katıldığı bir de miting tertip edilmişti. Heyecanlı konuşmaların yapıldığı miting Balıkesir Müftüsü Abdullah Efendi'nin kürsüde yaptığı dua ile son bulmuştur. İzmir'e Doğru'nun haberine göre Kongrede de, İstanbul

⁸ Akbaş Deposu Baskını çok sayıda araştırmaya konu oluşturmuştur. Örnek olarak bkz. Zeynel Kozanoğlu, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Ankara, 1970; Mücteba İğürel, "*Akbaş Cephâneliği Baskını*", *Tarih Dergisi*, S. 33 (İstanbul 1982), s. 271-282; Kâmil Su, *Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara, 1984; Adnan Sofuoğlu, "*Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları*", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. IX, S. 26 (Ankara 1993), s. 417-442.

işgaliyle ilgili görüşmelerin sonunda bütün üyelerin iştirakiyle; *"Zelîlâne yaşamaktansa şerefli ölmek müraccahtır!"* şeklindeki karar, oy birliğiyle alınmıştı.

Bilindiği gibi 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve milletin kaderine el koymuştu. Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal, 21 Nisan tarihli telgrafında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan Cuma günü, Cuma Namazı'nı müteakip açılacağını bildiriyordu. Mustafa Kemal ayrıca Hacı Bayram Veli Camii'nde kılınacak namazdan sonra Sancak-i Şerifi hâmilan Meclis binasına gidileceğini ve dua edilip kurban kesileceğini, Hatm-i Şerif okunacağını bildiriyor, hatim ve mevlitlerin bütün ülkede de okunmasını istiyordu. Bu tarihten sonra bütün askerî ve idarî makamların müracaat mercii Türkiye Büyük Millet Meclisi olacaktı. Bu haber Balıkesir'de büyük sevinçle karşılandı. Vatanın ve milletin geleceğini, milletin bu meclisinde gören çok büyük bir kalabalık, Zağnos Paşa Camii'nde toplandı. Mevlid okundu, Hatm-i Şerif Abdülgafür Efendi'nin nezaretinde tamamlandı ve duası da onun tarafından yapıldı. Daha sonra 27 Nisan'da Meclis'e Balıkesir temsilcisi olarak gidecek beş üye seçildi. Bu arada da Hey'et-i Merkeziye görevine devam ediyor Kuvâ-yı Milliye çalışmalarını sürdürüyordu. Bu durum Balıkesir'in Yunanlılarca işgal edildiği 30 Haziran 1920'ye kadar devam etmişti. Balıkesir Kuvâ-yı Milliyesi Hey'et-i Merkeziye'si çalışmalarına Ağustos 1920'de bütünüyle son verdi. Elindeki para, defter ve evrâkı, Garp Cephesi Kumandanlığı Karargâhı'na teslim etmişti. Böylece 16 Mayıs 1919'da başlayan çalışmalar yeni düzeni içerisinde devam etmek üzere son bulmuş oluyordu.

Balıkesir 30 Haziran 1920'den 6 Eylül 1922'ye kadar Yunan kuvvetlerinin işgali altında kalmıştır. Bununla birlikte bu işgale hiçbir zaman boyun eğilmemiş, bir taraftan imkânlar ölçüsünde halkın durumunun düzeltilmesine çalışılmış, diğer taraftan da işgal güçleriyle mücadele, farklı görünümeler altında devam etmiştir. Bu uzun konuyu biz bu kadarlık bir hatırlatma ile geçmek ve Gönen'e dönmek istiyoruz.

Gönenliler Millî Mücadele'de gerçekten çok sıkıntılar çekmişler, bununla birlikte üzerlerine düşeni de eksiksiz yerine getirmekten geri durmamışlardır. Bu devrede Gönenliler,

Balıkesir'deki durumun kendilerine yüklediği yükümlülüklerle katıldıkları gibi, bizzat kasaba ve çevresinin gerektirdiği tedbirleri almaktan da geri kalmamışlardır. Nitekim 17-19 Mart 1919'da İzmir Bölge Kumandanı Nurettin Paşa'nın yardımlarıyla İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin Büyük Kongresi'ne Gönen'den Müftü Şevket Efendi ile Belediye Reisi Halil, Hüseyin Hilmi ve Hakkı beyler gitmişlerdir. Balıkesir Kongreleri'nin ilki hariç, tamamına Gönenliler delege göndermiş, çalışmalarına aktif biçimde katılmışlardır. Özellikle Kavaklı lâkabıyla da anılan Gönenli Osman Bey, Bandırma namına Hey'et-i Merkeziye içerisinde de birçok defa görev yapmıştır. Gönen'de Kuvâ-yı Milliye çalışmaları düzenli biçimde yürütülmüştür. Bununla birlikte Gönen'in oldukça özel bir durumu bulunduğu da dikkatlerden kaçmamaktadır.

Millî Mücadele'de Gönenliler düşman olarak sadece Yunanlılarla savaşmamışlardır. Onlardan da önce içimizdeki hainler ve onlara alet olanlarla mücadele etmek gerekmiştir. Nitekim bunların başında yer alan Anzavur Ahmed ve Gavur İmam ile bunlara bağlı kuvvetler, günümüzde Çanakkale'ye bağlı bazı yörelerle, Bursa ve Balıkesir'in bir kısım bölgeleri ve bu arada Gönen için de önemli bir tehlike oluşturmuşlar, kendileriyle yapılan mücadele, büyük fedakârlıklara, mal ve can kayıplarına neden olmuştur.

21 Eylül 1919'da başlayan Anzavur Ahmed'in ilk isyanı Gönen ve çevresi açısından son derece önemlidir. Kuvâ-yı Muhammediye adını verdiği birliğiyle bölgeyi Kuvâ-yı Milliye'den temizlemeyi hedefleyen Anzavur Ahmed, Balıkesir'deki çalışmaları ciddi olarak tehdit etmeye başladığında, kendisine nasihat etmek üzerine Edremit Kaymakamı Hamdi Bey'in başkanlığında bir heyet gönderilmiş, fakat olumlu bir netice elde edilememiştir. Hamdi Bey, 5 Kasım'da Manyas'taki Anzavur'a ikinci bir defa daha gönderilmişse de, bir fayda temin edilememiştir. Biz kendi ilgi alanımız doğrultusunda Gönen'e bakacak olursak; Anzavur'un 15-16 Kasım 1919'da Demirkapı ve Sultançayır muharebelerinde mağlup olduktan sonra 22 Kasım Cumartesi günü 200-300 kadar süvari ile Gönen'i işgal ettiğini görürüz. O, Gönen'de tam bir terör havası estirmiştir. Hükümet konağı, telgrafhane, askerî depo ve belediye dairesi gibi resmî binalar, asîlerin eline geçmiştir. Mahkeme binasına kapıları

kırarak giren asîler, adliye emanet odası, şer'îye dairesi ve mahkeme kalemlerini dağıtmışlardır. Buradaki resmî evrakın tamamı imha etmiş, mirî eşyaları yağmalamışlardır. Asîler tarafından Eytâm Sandığı'ndan 3.000 lira gasp edilmiş, Belediye'nin de 3.000 lirasına el konulmuştur. Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Esad Bey hapsedilmiş, kaymakam, savcı, jandarma kumandanı ve diğer bazı memurlara işkence edilmiştir. Daireleri işgal edilen memurlar dağıtılmıştır. Gönen'e giriş ve çıkış yasaklanmışlardır. Anzavur'un yaptıkları bunlardan ibaret de değildir. Gönenli Ali Hoca gördüğü işkence sonrasında ölmüş, Belediye Reisi Tevfik Efendi, saldırıya uğramaktan, ancak kaçarak kurtulabilmiştir. Anzavur'un taraftarlarını çoğaltmak amacıyla hapisanedeki mahkumları salıvermesi, Gönen'deki kargaşayı iyice artırmıştır. Bu arada halktan da para ve mücevherler gasp edilmiş, mağaza ve dükkanlar yağmalanmıştır. Gönen, Anzavur'dan, Balıkesir ve Bandırma'daki askerî birliklerin hareketi, Çerkez Ethem Bey'in de Kuvâ-yı Seyyâre diye bilinen kuvvetlerle harekete geçmesiyle kurtulabilmiştir. Bu neticenin alınmasında Kavak, Paşaçiftlik, Köteyli ve Alaaddin köylerinden gelen gençlerin de önemli katkıları olmuştur (25 Kasım sabahı)⁹.

Anzavur, millî kuvvetlerle doğrudan savaşmaktan her zaman kaçınmıştı. Bununla birlikte takibi sırasında bir kere daha Gönen'e girmiş, bu defasında Biga'dan gönderilen kuvvetler tarafından Gönen ve çevresi Anzavur'dan temizlenmiştir. 6 Aralık 1919'da Anzavur'un, Gönen'in Sızı Köyü civarında olduğu haber alındı. Miralay Kâzım Bey'in teklifi üzerine Müftü Ahmed Hamdi (Erdem) Efendi, Gönen'deki nizamiye ve Kuvâ-yı Milliye kuvvetlerini derhal asîlerin üzerine gönderdiyse de, bazı gelişmeler dolayısıyla Anzavur karşısında başarılı olunamadı. 7 Aralık'ta Gönen'in Yortan Köyü civarında millî kuvvetlerle Anzavur'un yandaşları arasında meydana gelen çatışma altı yedi saat sürdü. Asîlerin mağlup edildiği çatışmalarda, 40 ölü ve çok sayıdaki yaralılarına karşılık, Gönen

⁹ Gönen'in Anzavur tarafından bu ilk işgali, o sırada Gönen'de jandarma kumandanı olarak görev yapan Ziya Şahan'ın anlatımıyla Kemal Özer'in kitabında gösterilmiş bulunmaktadır. Z. Şahan, Bandırma tarafından Gönen'e girişlerinde Müftü Şevket Efendi ve halkın kendilerini karşıladığını, dualar edilerek kurbanlar kesildiğini de ekliyor. Bkz. Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, Balıkesir, 1964, s. 72-73. Konuyla ilgili olarak Karesi Mutasarrıflığının Dahiliye Nezaretine gönderdiği 25 Kasım 1919 tarihli telgrafta Anzavur'un kasabada yaptıkları, bütün çıplaklığıyla anlatılmış bulunmaktadır. Özcan Mert, *a.g.m.*, s. 926-927.

nizamiye müfrezesinden yalnız bir asker yaralanmıştı. 1 Ocak 1920 civarında Anzavur'un oğlu Kadri ve yardımcısı Şah İsmail, Kaymakam/Yarbay Rahmi Bey'e mağlup oldu ve Kazaklar istikametine kaçtılar. Anzavur da altı adamıyla birlikte Kapıdağ'a geçti ve böylece bölge için büyük sıkıntılar çıkaran Anzavur'un ilk isyanı Ocak 1920 başlarında son bulmuş oldu¹⁰. Fakat tehlike tamamıyla bitmiş değildi. Nitekim Akbaş Cephaneliği baskını sonrasındaki gelişmeler içerisinde, Anzavur'un İngilizler tarafından yeniden sahneye çıkarılması da bulunmaktaydı.

Akbaş Cephaneliği'nden elde edilen silah ve cephâneye sahip olmak, Anzavur'un öncelikli hedefi idi. Dramalı Rıza Bey'in çabalarıyla bu malzemenin büyük çoğunluğu kullanılamaz hale geldiyse de, kalanları Anzavur'un eline geçmişti. Böylece millî kuvvetler karşısında Anzavur daha da güçlenmiş, Biga ve Gönen yeniden büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalmıştı.

Bu arada Gavur İmam ile Anzavur güçlerini birleştirdiler ve kısa sürede birkaç bin kişilik bir kuvvete sahip oldular. 16 Şubat 1920'de Gavur İmam, Biga'ya girdi ve etrafa dehşet saçtı. Pek çok Kuvâ-yı Milliyeci şehit edildi. Bundan hemen önce Biga'dan ayrılmış olan Hamdi Bey de yolda İnova Köyüne uğradığı sırada Anzavur yanlılarınca yakalandı ve teslim edildiği Gavur İmam'ın adamları tarafından şehit edildi (17 Şubat). Durum gerçekten endişelenecek bir hal almıştı. Nitekim Kâzım Özalp bugünleri anlatırken; *"Haydutların ortaya çıkardığı vaziyet bizim için Yunanlılardan daha tehlikeli idi. Bu sebepten, cepheleleri ihmal edip bunlara karşı hareket etmek lazım geliyordu."* demektedir. Bunun üzerine Gavur İmam ve Anzavur'a karşı büyük bir kuvvet oluşturuldu. Akhisar Mıntıka Kumandanı Miralay Süleyman Sabri Bey'in yönettiği kuvvetlerle Gönen üzerinden Biga'ya kadar gidildi ve önemli bazı başarılar elde edildiyse de, tehlikenin tamamen bertaraf edilmesi mümkün olamadı. Bununla birlikte Hey'et-i Merkeziye'nin görevlendirdiği taze kuvvetlerle Anzavur'a karşı mücadeleye devam edildi. 14 Mart'ta millî kuvvetler tekrar Biga'ya girdiler. Fakat bir süre sonra asîler, millî kuvvetlerin Yunanlılarla meşgul olmasından da faydalanarak bir defa daha ortaya çıktılar. Bu sırada topladıkları kuvvetlerle

¹⁰ Özcan Mert, *a.g.m.*, s. 877-883.

kalabalık bir gürûh halinde, piyade, topçu ve süvariden kurulu bir kuvvetle Gönen'e taarruz ettiler. Gönen'de Kaymakam Rahmi Bey komutasında 200 kişilik bir nizamiye birliği mevcuttu. Gönenliler de silahlanmış, hatta kadınlar bile askerlerin yanında yerlerini almışlardı. Fakat Anzavur kuvvetleri çok üstündü. Anzavur, Babayaka sırtlarına yerleştirdiği toplarla Sarıköy ve Gönen'e ateş açmaktaydı. Gündoğan, Karalar Çiftliği, Tuzakçı sırtlarından hücum ederek, bir avuç kahramanı tazyik etmişlerdi. Gönen ancak iki gün dayanabildi, 4 Nisan'da Anzavur güçlerinin eline geçti. Bazı evler yakılmıştı, ölen ve yaralananlar vardı. Anzavur kasabaya girdi ve katliam yaptı. Gönenlilerin çok sevdiği, kahramanlıkları dillere destan olmuş olan Rahmi Bey şehit edilmişti¹¹.

Anzavur ve avenesi Gönen'e girer girmez, yaralıların kaldırılmasını bile beklemeden, cânîyâne çapullara başladılar. Resmî daireler talan edildi, evlere girildi, halkın paraları alındı, yağmalardan genç kızların çeyiz sandıkları bile kurtulamadı. Eytâm Sandığı'nın kasası kırılarak içindeki 11.000 lira alınmış, Ziraat Bankası ve Maliye'nin kasalarına el konulmuştu. Giden yalnızca para ve mal değildi. Nitekim yakaladıkları subay ve jandarmaları öldürdüler. Bu arada Müftü Şevket Efendi, Belediye Reisi ve Müdafaa-i Hukuk Reisi Hüseyin Çavuş ile Gönenin vatanperver gençlerinden Ramiz ve Gazi Mihal Bey ahfadından Mehmed beyleri şehit ettiler. Anzavur güçleri 9 Nisan'da da Bandırma'yı ele geçirmişlerdir. Bu durum karşısında Şehzade Cemaleddin Efendi, Gönen'in hemen yakınındaki Çalıoba köyüne kadar gelerek ona nasihatte bulunmuş, yaptıklarının doğru olmadığını bildirmişti. Millî kuvvetlerse bir defa daha cephe gerisindeki bu yerli düşmanla baş etmek için hazırlıklara başlamışlardı. Nitekim 11 Nisan'da öncü kuvvetlerinden bir kol Balya, diğer iki mühim kol da Şamlı ve Yeniköy istikametlerine hareket etmişlerdir. Bu arada Balıkesir'de 150 kişinin katıldığı bir salon toplantısı yapılmış, Vehbi, Vâsıf, Mustafa Necati, İzzet ve Kâzım beyler birer konuşma yapmışlar, katılanlar Gönen şehitlerini rahmetle anmışlardı. Hey'et-i Merkeziye,

¹¹ Gönen'in korunmasında büyük gayreti olan Kaymakam Şehit Rahmi Bey'in ismi, uzun yıllar öncesinden beri buradaki bir ilköğretim okulunda yaşatıldığı gibi; 29 Ekim 1946'da onun ve diğer bir kısım şehitlerin adının üzerinde bulunduğu Şehitler Anıtı yapılmıştır.

İtilâf Devletleri mümessillerine bir muhtıra göndermiş ve içinde bulunulan durum açıklanarak Anzavur'a karşı geniş çaplı bir harekât başlatılacağı, bunun Hareket-i Te'dîbiye şeklinde kabul edilmesi gerektiği bildirilmişti.

Anzavur'a nihaî darbeyi vurmayı amaçlayan kuvvetler, Kâzım Bey'in komutası altında 14 Nisan 1920'de Balıkesir'den hareket ettiler. Anzavur milletin vicdanında o kadar büyük yaralar açmıştı ki, Kâzım Bey'in ifadesiyle; *"Anzavur'a karşı gidenlerin içerisinde harp senelerinde yetişmiş tecrübeli askerler bulunduğu gibi, hiç silah kullanmamış acemiler de vardı. Millette Anzavur'a karşı o derece bir düşmanlık hasıl olmuştu ki, hiç silah kullanmayı bilmeyenler ve hatta silahsızlar bile, millî ve vicdanî bir hissin tesiriyle bu harekete iştirak etmişlerdi."* Balıkesir'den çıkan kuvvetlerin ilk başarısı Yahyaköy civarında oldu. 15 Nisan akşamı başlayan çarpışmalar bir gün sürmüş, Anzavur yenilmişti. Balya ve Havalisi Kuvâ-yı Te'dibiye Kumandanı Sarı Efe de Gavur İmam'ı mağlup ve perişan etmişti. Gelişmeler üzerine Bandırma, Anzavur kuvvetlerince 19 Nisan'da terk edildi. Bunu Gönen ve on saat süren şiddetli çarpışmalardan sonra Biga'nın kurtarılması takip etti. Anzavur adamlarını başsız bırakıp İstanbul'a firar etmişti. Böylece Anzavur'un ikinci isyanı (16 Şubat- 19 Nisan) bastırılmış, bu sırada Gönen ve Gönenliler çok zarar görmüş, beladan kurtulma yolunda da ellerinden geleni yapmışlardı¹².

Şüphesiz her işgal bir ölçüde karmaşık bir olaylar zinciridir. Balıkesir ve Gönen'in işgal dönemi de bu şekildedir. Biz bu bölümde bu karmaşık olaylar silsilesini, en dikkat çekici noktalarını irdeleyerek, değerlendirmeye çalışacağız. Çoğunlukla silahlı mücadelelerin öne çıktığı düşünülürse, Gönen ve çevresindeki belli başlı silahlı güçleri belirtmekte yarar bulunmaktadır. Bunlar; Yunan nizamî birlikleri, bunların haricinde Yunan jandarmaları, içlerinde Ermenilerin de bulunduğu yerli Rum çeteleri, Yunancı veya halk tabiriyle gavurcu diye de isimlendirilen Yunan taraftarı yerli eşkıyalar, halkın çalıkakıcılar diye de isimlendirdiği, genelde soygunu amaçlayan eşkıyalar, millî müfrezeler. Soygun amaçlı

¹² Anzavur'un bu ikinci isyanında Gönen'de işlediği cinayetlerle kasaba halkına çektiirdiği sıkıntılar ve bundan kurtulma ile ilgili olarak Gönen eşrafının gönderdiği telgraflar *İzmir'e Doğru* (Nr. 57, 28 Nisan 1336)'da almış bulunmaktadır. Bkz. EK I.

eşkıya çetelerin büyük çoğunluğu daha sonra, Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey'in çabalarıyla, millî hedefler doğrultusunda Yunanlılara karşı savaşmış, birçok tehlikeli görevi üstlenerek başarı sağlamışlar ve kendilerini affettirmişlerdir. İbrahim Ethem Bey'in 13 Ekim 1921 tarihli Akıncılar Yasası'na uygun olarak düzenlediği müfrezeler içerisinde yer alan 7-9. müfrezeler, kumanda yetkileri kendi aralarında belirlenmek üzere Gönen Yıldırım Müfrezeleri adı altında oluşturulmuşlardı. Bu müfrezelerin kumandanları; Çetmili Osman Bey, Altıparmak Nuri Bey, Çakmaklı Kâzım, Edincikli Bacak Hasan, Sarıköylü Kürt Hasan, Karabulut Kâzım Bey'dir. Bunların her birinin emrinde, sayıları zaman zaman 15-40 arasında değişen sayıda mücahit bulunuyordu. Bunlar haricinde Biga bölgesinde bulunan Çingene Ali, Yeniçiftlikli Mehmet ve Arnavut Rahman çeteleriyle Karabıgali Halit, Dimetokali Fehim beyler de Gönen'deki olaylara müdahil olmaktadır¹³.

Gönen'de İzmir'in işgalinin hemen akabinde güçlü bir Redd-i İlhak Cemiyeti kurulmuştu. Daha sonra 10 Eylül 1919'da emekli binbaşı Hâzım Bey'in başkanlığında Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Cemiyetin karargâhı Çarşı Camii önündeki Eski Han'dı¹⁴. Muntazam bir çalışma sergileyen Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde çok sayıdaki Gönenli görev yapmış, Balıkesir ile daimî temasla uyumlu bir faaliyet sergilemiştir. Bu çerçevede cemiyet, değişik cephelerin ihtiyaçlarını temine çalışmış, ahalinin katkılarıyla oluşturduğu silahlı güçle her türlü eşkıya çetelerine karşı kasabanın korunmasını gerçekleştirmişti. Benzer hususlar Gönen'e bağlı Sarıköy nahiyesi için de geçerliydi. Orada da Veli Onbaşı oğlu İsmail Güven'in reisliğini yaptığı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuş ve faaliyetini büyük bir özveri ve ciddiyetle sürdürmüştü.

Gönenlilerin Milli Mücadele'ye silahlı katkıları arasında, bizzat Gönen için savaşmaları yanında, kasaba haricindeki cephelerdeki çarpışmalarını da değerlendirmek gerekir. Nitekim Yunan ordusu Balıkesir'e doğru hücumlarını artırdığında Soma Cephesi'nde çarpışan kuvvetler arasında Gönen Gönüllü Taburu da bulunmakta

¹³ Aydın Ayhan, *"İşgal Yıllarında Balıkesir Çevresi ve Gönen"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1998, s. 14 vd.

¹⁴ Eski Han, o dönemde Gönen'in dikkati çeken bir binası olmalı ki, Anzavur ilk işgalinde burasını kendisine karargâh edinmişti. K. Özer, *a.g.e.*, s. 65.

idi. Buranın düşmesi üzerine Çerkez Esat Bey'in komutasındaki bu birlik dönüş yolunda iken, Demirkapı köyü civarında iken pusuya düşürülerek Esat Bey şehit edilmiştir¹⁵. Hiç şüphesiz Gönenlilerin hizmetleri bundan ibaret değildir. Nitekim bir diğer örnek olmak üzere, Balıkesir Kongresi Hey'et-i Merkeziye Reisi Hacim Muhittin Bey'in teklifi üzerine Keçelerli Çerkez Aydemiroğlu Mehmed Bey'in, Ağustos 1919'da Gönen Kuvâ-yı Milliye bölüğünün başında Balıkesir üzerinden Ayvalık'a giderek Yunanlılara karşı savaşmasını hatırlayabiliriz.

İzmir'e çıkan Yunan birlikleri Bandırma'dan karaya çıkacak birlikleriyle birleşmeyi hedefliyorlardı. Bu arada 30 Haziran 1920'de Balıkesir, 1 Temmuz'da Edremit Yunanlıların eline düştü. 2 Temmuz'da ise Bandırma ve Erdek'te karaya asker çıkardılar. Bandırma'ya çıkan birlikler Balıkesir'i işgal eden kuvvetlerle birleşmek üzere Susurluk istikametinde ilerlerken, bir birlik de 6 Temmuz Salı günü Gönen'i işgal etti. Artık Gönen için gerçekten daha sıkıntılı ve pek farklı bir dönem başlamıştı. Yerli Rum ve Ermeniler yanında, aslında bizimle aynı köke sahip bazıları, işgalcilerin yanında yer almakta fazla da sıkıntı çekmemekteydiler. Bunun sonucunda işkenceyle birlikte sürgünler de ortaya çıktı.

Yunanlılara karşı Gönenliler işgalin daha başlarında silahlı mücadeleye girişmekten geri durmamışlardır. Bunun çok sayıdaki örneğinden birkaçını bu vesile ile hatırlayabiliriz. Gönen'in Çakmak Bayırı mevki; zulme göz yummayarak işgale başkaldırma cesaretini gösteren, eli silahlı kimselerin sığındığı, düşmana zarar verici

¹⁵ Gönen'in Keçeler köyünden olan Esat Bey'in, Gönen Gönüllü Taburu'na komutan seçildiğinde kırk günlük evli olduğu ve hatırlarda kaldığı kadarıyla bu sırada şu mealde bir konuşma yaptığı ifade edilmektedir; *"Arkadaşlar! Düşman memleketin harim-i ismetine girdi. Geçtiği, girdiği yerleri yakıp yıkıyor. Türlü işkenceler yapıyor. Bugün hizmet olarak bizlere çok vazifeler düşüyor. Kadın ve erkek vatanımızın kurtulması için hepimizin mücadele etmesi gerekiyor. Vatan için herkes ölmesini bilmelidir. Vatan için ölmesini bilmeyenin yaşamaya hakkı yoktur. Ben; bunca yıllar mücadeleden sonra, vazifemin yeni başladığına inanıyorum. Sizin de böyle düşünmenizi isterim. Şimdi cepheye hareket etmek için bir tabur teşkil edilmiş bulunuyor. Bunların başına zabıt bir kumandan lâzımdır. Bu işi içinizden yapacak kimse yok mu?!...*

Öyle ise ben kırk günlük ailemi geride kalan sizlere emanet ediyor, bu birliğin başına geçiyor, cepheye hareket ediyorum. Bizi büyük hizmetler bekliyor. Vatanın kurtuluşu için kanımızı son damlasına kadar akıtacağız. Yeter ki vatan kurtulsun, biz ölelim, vatan yaşasın." K. Özer, a.g.e., s. 98.

çalalarda bulundukları bir üs haline gelmişti. Bunlar zaman zaman 500-1.000 kişiye ulaşıyordu.

Gönen millî müfrezelerinin isimlerini duyurdukları ilk önemli çıkışları Gönen'e on kilometre mesafedeki Çalıoba Köyü civarında olmuştur. On kadar Yunan jandarmasının refakatinde bulunan yirmi civarında işbirlikçi, silahlı Rum'dan oluşan kabile Karabulut Kâzım, Çetmili Osman, Bacak Hasan, Arnavut Ali Bey, Arnavut Kerim, Edincikli Cemil, Pıtır Hüseyin, Kayacıklı Şevki, Bayramiçli İdris, Çakmaklı Kâzım, Kara Mustafa, Tatar Abdülhamid, İvrindili Salih, Bayramiçli Nuri ve arkadaşlarının baskınına uğramıştır. Bandırma'dan Gönen'e gelmekte olan ve böyle bir olayı hiç beklemeyen Yunan askerleri ve diğer Rumlar öldürülmüştür. Bu durum Yunanlıları çileden çıkarmaya yetmiş, benzeri baskınların tekrarlanması Yunanlıların iyice sertleşmesine sebep olmuştur¹⁶. Nitekim bu baskının ardından misilleme olarak düşman, baskına katılanların kadın ve kızlarını toplayarak Yunanistan'a nakletmek üzere önce Bandırma'ya, oradan da Soma ve Dikili'ye götürmüştür. Burada bir karakolda tutulan kadınlar, Koca Müdür Tevfik Bey'in İvrindi Müfrezesiyle birlikte hareket eden Gönen Müfrezesi tarafından baskınla kurtarılmışlardır. Gönenli kadınlar Dikili'den evlerine İvrindililerin atlarıyla dönmüşlerdir¹⁷.

Bu arada Yunanlılar hem Çalıoba baskınının intikamını almak ve hem de Çakmak Bayırı'nda toplanarak kendileri için tehlike oluşturan millî müfrezelere karşı büyük çaplı bir harekâta girişmişlerse de, 30 Ekim 1921'deki çarpışmalar sonunda yenilerek geri çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır. İbrahim Ethem Bey'in raporuna göre bu çarpışmalara 300 düşman askerine karşılık 150 mücahit katılmış, 17 düşman öldürülmüş, mücahitler de bir şehit

¹⁶ Milli güçlere bağlı çete ve çetecilerin faaliyetleri hakkında bkz. K. Özer, *a.g.e.*, s. 100 v.d. Bu sırada 17 yaşında bulunan ünlü çete reisi Pıtır Hüseyin'in anlatımıyla bu olayların değerlendirilmesi için bkz. Ali Osman İlkurşun, *Akbaş Baskını Kahramanı Şehit Hamdi Veyahut Anzavur ve Gavur İmam İsyancıları*, TTK Kütüphanesi Y. 634'teki daktilo metin, s. 131-144.

¹⁷ Yunanlıların sürgün teşebbüsleri bundan ibaret değildir. Onlar kendileri ve bölgedeki varlıkları açısından zararlı gördüklerini Atina'ya sürmeye devam etmişlerdir. Bkz. Tacettin Akkuş, *a.g.e.*, s. 243; K. Özer, *a.g.e.*, s. 49-50.

vermişlerdir. Düşmanın buradaki başarısızlığı Çakmak Bayırı'na karşı bir daha hareket yapmasını imkânsız kılmıştır¹⁸.

Gönen Milli Müfrezeleri, Gönen haricinde en yakınındaki Balya bölgesini de kontrolleri altında tutmuşlardır. Bunun yanında İvrindi müfrezeleri ile birleşerek Bergama ve Dikili bölgesine, Edremit körfezine kadar akınlar düzenleyerek buralardaki Yunan zulmünü biraz olsun azaltmaya, zulmü engellemeye, mazlumları koruyarak intikamlarını almaya çalışmışlar, işgal karşısında başarılı hizmetler yapmışlardır. İşgal altındaki Gönen'in diğer fedakâr insanları da, işgal kuvvetlerine ve yerli Rumlara hissettirmeden millî müfrezelerin çeşitli ihtiyaçlarını temin etmeye çalışıyorlardı. Evlerde harıl harıl çorap, fanila örülüyor, esnaf at nalı, koşum malzemesi ve erzak topluyor, yolluyordu. Hatta bazı defalar, kendilerini Yunancı göstererek, tamahkar Yunanlılardan silah ve cephane bile satın alarak millî müfrezelere gönderiyorlardı.

Gönen Yıldırım Müfrezesi, Gönen'in kurtuluşunda da en öndedir. Bu gelişmeleri şöylece özetleyebiliriz. Haziran 1922 içerisinde İbrahim Ethem Bey'e, Türk ordusunun yakında harekete geçeceği ve gerekli hazırlıkların yapılması yolunda talimat gelmişti. Nihayet 25 Ağustos'ta Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'nın tafsilatlı emri ulaşmış, ertesi günü de Sındırgı dağlarında, ordunun hücumunun başladığının işareti olan top sesleri duyulmuştu. Hemen yollar kesildi, Yunan karakolları imha edilmeye, telgraf tesisleri talan edilmeye, demir yolları tahrip edilmeye başlandı. Bu sırada yapılan planlamaya göre Gönen Yıldırım Müfrezesi, Şamlı'dan Kara Murat Efe'nin beraberinde gelecek 200 atlı ile takviye edilecek, komutanlığı Doktor Numan Bey üstlenecekti. Numan Bey de Balya'yı kurtarmakla görevli Kasım Efe'ye bağlı olacaktı. Doktor Numan Bey Susurluk üzerinden Gönen'e geldi, gerekli hazırlıkları yaptı ve kendinden çok güçlü bir düşman birliğinin bulunduğu kasabayı sararak beklemeye başladı. Bundan sonraki gelişmeleri Numan Bey'in, Balya'yı kurtaran Kasım Efe'ye gönderdiği, 7-8 Eylül 1922 tarihli raporundan takip edelim.

¹⁸ İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Ankara, 1989, s. 238; Bizzat bu çarpışmalara iştirak etmiş olan çete reisi Edincikli Pıtır Hüseyin (s. 137) buradaki rakamları oldukça yüksek vermektedir. Fakat esas olan bu savaşın yapılmış olmasıdır.

5 Eylül Salı günü Balcı Köyü civarında toplanmış olan Altıparmak Nuri, Bacak Hasan, Kürt Hasan, Süleymanlılı Ahmed, Yüzbaşı Mevlüt, Karadağlı Hurşit efelerin çeteleri akşam saat dokuzda harekete geçerek Gönen'i dört bir taraftan sardılar. Bu sırada Hristiyan ve Çerkezlerin oturduğu mahallelerden ateş açılmış, bunun üzerine bu mahallelere karşı harp vaziyeti alınarak hücum edilmiş, gündüz saat onda başlayan çarpışmalar gece sekize kadar on saat devam etmiştir. Bu sürenin sonunda bu mahallelere girilmiş, böylece Gönen kurtarılmıştır. Bu sırada Gönen yerlileri de büyük fedakarlıklar göstermişlerdir. Düşmanın kaybı 150 ölü, 170 de esirden ibarettir. Türk tarafındansa Süleymanlılı Ahmed Ağa'nın müfrezesindeki bir nefer yaralanmış, bir diğeri de şehit düşmüştür. Ayrıca Türk ordusunun ihtiyaç duyduğu bol miktardaki silah ve mühimmat da ele geçirilmiştir¹⁹. Böylece Gönen tamamen gönüllülerden oluşan Gönenli ve çevre insanları tarafından kurtarılmış ve Millî Ordu'nun geldiği on gün sonrasına kadar muhafaza edilmiştir.

Kurtuluş Savaşı ve Millî Mücadele'de Gönen denildiğinde, çeşitli sahalardan özverili hizmetlerde bulunmuş çok sayıda insanımız olduğunu, bunlardan ancak bir kısmının do isimlerinin kayıtlara geçmiş olduğunu düşünmemiz gerekmektedir. İsimleri bilinebilenlerin burada hatırlanması, hem tarihî bir hakikatin teslimi ve hem de onlara olan teşekkür borcumuzun itirafı açısından lüzumludur. Bunlar içerisinde Gönenliler bulunduğu gibi, kökleri itibarıyla uzak diyarlara ait olmakla birlikte, vatanın her karış toprağının kutsiyetine olan inançlarından ve onun parçalanmasına rıza göstermeyeceklerinden, bu uğurda canlarını bile ortaya koymaktan çekinmeyen farklı bölgelerin insanları da bulunmaktadır. Askerî idarenin başındaki Kaymakam Rahmi Bey, din görevlilerinin başındaki Müftü Şevket Bey, Belediye Reisi Hüseyin Çavuş, Avukat Ramiz Bey, Abdi Bey oğlu Mehmed Bey, Mehmet oğlu Ali, Ali oğlu Recep, Jandarma Nuri, Murat ve Abdullah, Köteylili Çakır Hasan Bey, yukarıdakilerin isimleri Hükümet Meydanı'ndaki Atatürk Heykelinin arkasında isimleri kayıtlı olanlardır. Bunlar haricinde tarih kitaplarında isimlerine ve kısmen hizmetlerine rastladığımız

¹⁹ Bu rapor, Milli Mücadele'de Gönen'le ilgili çok önemli belge ve belgeleri içeren İbrahim Ethem Akıncı (*Demirci Efeleri*, s. 360-1, 373-4.)'nın eserinde bulunmaktadır.

Belediye Reisi Halil, Hilmi, Hakkı, Osman beyler, Hacı Ali ve Mehmed efendiler, eşraftan Hasan ve İbrahim beyler, Aydemir oğlu Mahmut Bey, Burzi-zâde Ahmet, Karakadı-zâde Rıfkı Şevket Efendi'nin kardeşi Mutasarrıf Salih, Tevfik Pehlivan, Hüseyin Meâlî beyler ve diğerleriyle²⁰, isimleri hatırlanmak bakımından bunlar kadar da şanslı olamayan, güzel beldemiz Gönen'imize mallarıyla, kanlarıyla hizmet ederek gazilik, canlarını vererek şehitlik rütbesine erişen isimsiz kahramanlar...

Tebliğimizi başında her sıkıntılı durumun oldukça karmaşık gelişmelerden oluşacağına dikkat çekmiştik. Gönen ve çevresinde de, bazı gelişmeler vardır ki, aradan seksen seneden fazla bir süre geçtiğinde, bunları da hatırlamak, ibret almak ve bir daha tekrarlanmamasını temennî etmek gerekir. Nitekim 150'likler listesinde Gönen gibi küçük bir kasabadan 24 kişinin bulunmakta olduğunu da hatırlamamız yerinde olacaktır. Bunların bir kısmı Çerkez Kulüplerinin üyesi, diğer bir kısmı da Yunanlılarla işbirliği yapan eşkiyalardır. Fakat bütün bunlar ne büyük çoğunluğuyla Millî Mücadele'ye canlarıyla ve mallarıyla katılan bütün Gönenlileri ve ne de Gönen'i vatan tutan ve milli hedefler doğrultusunda çaba sarf eden Çerkez topluluğunu lekeleyebilir. En doğrusu yapılan davranışların, işlenen suçların şahsiliğini kabul etmek ve aradan geçen bunca yıl sonunda, dönemin gelişmelerini Tarih'in ibret aynasından takip etmektir.

Hamdi Bey ve Gönenliler

Hamdi Bey'in faaliyetleri düşünüldüğünde, onun Gönen ve Gönenlilerle birçok defa doğrudan veya dolaylı ilişki içerisine girdiğini, müştereken veya hiç değilse aynı hedef istikametinde çalışmalar yaptıklarını düşünmemiz mümkündür. Bu bakımdan onun ismini Gönen ve çevresiyle ilişkilendirmek gerektiğinde, yalnızca Gönen'de yaptıklarını hatırlamak değil, bütünüyle bölgemiz için sarf ettiği çabaları göz önünde bulundurmanız gerekir. Bu noktadan baktığımızda onun Milli Mücadele dönemindeki çalışmalarının tamamını, şehit düşmesine varan gelişmeler dahil olduğu halde, Gönenle alakalandırmamız bir hakikatin itirafından ibaret olacaktır.

²⁰ Değerli mahalli araştırmacı Kemal Özer'in çalışması (*Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, Balıkesir, 1964, s. 45-46, 108-109) ve Zekeriya Özdemir'in derlemeleri (*Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1998, s. 129 vd.) sayesinde genişletilebiliriz.

Bu değerlendirmeden sonra somut olaylar belirtmek gerekirse, Hamdi Bey'in Dramalı Rıza Bey'le birlikte yanlarında 40-50 kişilik bir atlı grubu olduğu halde Gönen'e gelerek halka hitap etmesini, yardımlarından dolayı Gönenlileri kutlamasını hatırlayabiliriz. Hamdi Bey, 15-16 Kasım 1919'da cereyan eden Miralay Kâzım Bey ve Kuvâ-yı Milliye güçlerinin Anzavur'u mağlup ettikleri Demirkapı ve Sultançayırı muharebelerinin sonrasında, Biga'da görevlendirildiğinde, Gönen'den geçmiş, burada birkaç gün kalarak çalışmalar yapmıştı²¹. Onun burada yaptığı konuşmalarda özet olarak şu görüşleri ileri sürdüğü bilinmektedir: *"Arkadaşlar! Mustafa Kemal Paşa'nın emirlerini desteklemek lâzımdır. Ordunun ve milli kıyamın başında Mustafa Kemal Paşa vardır. Müdafaa-i Hukuk'un kuvvetlenmesi (için) ne yapmak icap ediyorsa bunları temine çalışmak en büyük vazifemizdir. Ben Gönenlilere bu cihetleri anlatmaya geldim. Sizlerden yardım istiyoruz..."*

Bu iki kahramanın ziyaretleri ve temasları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri üzerinde olduğu gibi, halk üzerinde de çok olumlu bir etki bırakmış, onlara kuvvet ve cesaret vermişti. Bir süre sonra Balıkesir Hey'et-i Merkeziye Reisi Vehbi Bey'le Milis kumandanlarından Hayreddin Karan, Gönen'e gelmişler, Çarşı Camii'nde Mevlit okuttuktan sonra halka hitap etmişlerdir. Vehbi Bey, bölge için yaklaşmakta olan Yunan işgali tehlikesine dikkat çekerek, yapılması gerekenleri sıralamıştır. Buna göre; öncelikle birlik olmak ve teşkilatlanmak gerekmektedir. Halk elindeki silahları, vatanın müdafaasında kullanılmak üzere teslim edecektir. Ayrıca herkes gücüne göre maddî katkıda bulunacaktır. İmkânı olan bir silah ve 200 fişek getirecek, bu olmadığı takdirde 50, 100, 150 lira para verecektir. Gönenliler hiçbir fedakarlıktan çekinmemişlerdir. Bu faaliyetin sonunda Gönen'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çok kuvvetlenmiş, üzerine düşen görevleri yerine getirmiştir.

İşte bütün bu çabaların sonunda menzil ve iâşe işlerinden sorumlu milis kumandanı olarak görev yapmakta olan Balıkesirli Hayreddin Karan'ın anılarında Gönenliler şu ifadeleri hak edeceklerdir, *"Gönen Milli Mücadele'nin sayısız şehitlerini sinesinde*

²¹ Zeynel Kozanoğlu (*Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, s. 69) onun Gönen'de kalışını 13-17 Ocak 1920 olarak göstermektedir. Ayr. bkz. Kâmil Su, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, s. 125-126.

yatırmakta olduğundan milli tarihimizin bir abidesi gibidir... Kahraman Gönen Milli Mücadelenin en ziyade külfet, meşakkat ve felaketini görmüş olan yerlerimizden biridir. Kuva-yı Milliyeçilere bir yudum su vereni asiler idam ediyorlardı. Buna rağmen Gönen halkının Kuvâ-yı Milliyeçileri beslemek hususundaki azimlerine asla mani olamazdı... Gazadan dönmüş olan mücahitlerin karınlarını doyurmak için sokak ortalarında kaynayan aş kazanlarına evlerinden çanak çanak bulgur taşıyan kadın erkek Gönen halkının fedakârlıkları hiç gözümün önünden gitmez ki, bunları getirenlerin evlerinde yedek üç günlük yiyecek yoktu. .Yüzlerce milis seferden dönmüş aç! Ekmekçilerde bir kırık un yok. Bugün ismini hatırlamadığım bir un fabrikası sahibi, fabrikada zahire nice duruyor dedi. Gece yarısı fabrikasını açtı. Kazanı feryah etti. Öğütülmemiş ne kadar zahire varsa sabaha kadar öğüterek -asker doyarsa ben yaşarım- dedi ve hepsi Kuvâ-yı Milliye emrine tahsis edildi... Başta Gürcü Ali Efendi merhum olmak üzere bu işleri tanzim ve idare eden fedakâr arkadaşlarımın o günkü hakları ödenemez."

Gönenli gençler Anzavur'a ve Yunan'a karşı savaşa giderken yollarda şöyle terennüm ederlerdi;

Önümüzde Yunan, arkamızda Gönen

Yürü arslan yürü sen, Allah'a güven.

Balıkesirli hemşehrimiz Hasan Basri Çantay herhalde Gönenlilerin hislerine tercüman oluyor ve biz tebliğimizin sonunu ona ait iki cümle ile bağlıyoruz: "Uzak yakın tarihe bakın; Balıkesir'de devlet-millet haini çıkmamıştır... Tefâhüre vesile aramadık, vazifemizi yapmaya çalıştık".

EK-I: İzmir'e Doğru, Nr. 57, 28 Nisan 1336.

Gönen'den Gelen Telgraf Suretidir:

Vicdanlarını birkaç İngiliz altınına satan beş on esâfilin Dersaadet'te teşkil ettikleri cemiyet-i fesâdiyenin bir hunhar aleti olan Anzavur Ahmet ve şimdiye kadar yüzlerce Müslüman kanı içmiş ve binlerce muhadderât-ı İslâmiyenin ırzını hetk etmiş olan Şah İsmail, Kel Aziz, Gavur İmam, Mehmed Çavuş, Kanlı Mustafa, Kanlı Ali gibi daha bir takım eşkıya çeteleri rüesâ(sı)nın başına topladıkları hırsız uğursuzlar ile Biga kazasının cahil ahalisini cebir

ve şiddet ve zulüm ile önlerine katarak Gönen hududunu tecavüz ve önüne gelen kurâyı yağma ve tahrip etmek suretiyle şehir-i hâlin ikinci günü kasabamıza taarruz başlamıştır. Ahali-i hamiyet-mendân ile kaza muhafazasına memur ancak yüz, yüz elli nefer mevcud(u) olan kıt'a-i askeriye müdafaa vaziyetine geçerek nevmîdâne bir müdâfaa-i dilîrâne ile kırk sekiz saat müdafaadan sonra kadın ve erkek yüzlerce şehit vererek maa't-teessüf kaza ahalisinin mal ve mülk ve haysiyetlerini kendilerine mubah kılmak üzere teşcî ve teşvik edilen usât Cumartesi günü saat sekiz raddelerinde Gönen'e duhûl ederek, hemen yağma ve tahribe başlamışlardır. Henüz şühedâ ve yaralılar yerden kaldırılmadan ellerinde çuvalar ile gelen hazine şehrin içine dalarak emâkin-i askeriye ile devâir-i hükümette mevcut evrâk ve mefruşât namına her ne varsa tamamıyla kaldırılmış, Eytâm Kasası kırılarak binlerce yetimin parası olan 11.000 lirası ile Ziraat Bankası ve maliye kasaları mevcudu gasp ve gâret edildiği, gözlerinin gördükleri hânelere dühûl ederek kız çeyizlerini, keçe ve kilim, nûkûd ve hayvanât olarak ekalli bir tahmin ile 200.000 liralık bir eşya, çoluk çocuğun göz yaşları arasında kaldırılmış ve bu da kâfi gelmemiş gibi hemen memleketin hamiyet-mendânını, taharriyâta başlayarak ele geçen müftümüz fuzalâdan Şevket Efendi ile Belediye Reisi Hüseyin ve şübbân-ı memlekette Râmiz efendiler ve 600 seneden beri bu devlet-i ebed-müddetin hadimi bulunan Gazi Mihal Bey ahfâdından Mehmed beyleri yakalayarak der-derst ve feci bir surette şehit eylemişlerdir. İşte bu suretle başlayan bu şakîler silah tehdidi ile hemen bir cemiyet teşkil ederek, emanet suretiyle eşraftan üçer beşer yüz lira toplamak suretiyle memleketi bir defa daha soyarak 18 gün zarfında güzel memleketimizi bir mezarlık haline çevirmişlerdir. Gönen'de icra ettikleri tahribâtı kâfi görmeyen canavarlar, sahne-i tahribâtlarını Bandırma, Karacabey, Kirmastî'ya uzattıkları bir esnada Anadolu'nun her tarafından bir yıldırım gibi koşan Kuvâ-yı Milliye fedakârâni imdadımıza yetişerek iş bu hazineyi perişan etmek suretiyle cellada teslim edilen 23 kişinin hayatıyla ahalinin mal ve can ve ırzlarını kurtarmışlardır. Allah aşkına olsun hiçbir cemiyet-i fesâdiyenin tesvilât ve teşvikât-ı mel'ûnânesine kapılmayarak memleketin saadet ve selâmetinden başka düşüncesi olmayan Kuvâ-yı Milliye'ye bütûn maddî ve manevî kuvvetleriniz ile hizmet etmenizi kendimizden bilumûm âlim-i İslâm namına rica ederiz.

Belediye Reisi Ahmed, Azâ İsmail, Azâ Ahmed, Hafız Hâdi, Meclis-i İdare azâsından Ali, eşraftan Hacı Abdullah, eşraftan Hacı Ahmed, eşraftan Mehmed, eşraftan Hacı Alimolla-zâde Osman, eşraftan pabuççu İsmail, eşraftan Hacı Ali, eşraftan Hakkı, eşraftan Hüseyin Hilmi, eşraftan Kurşunlu Mahallesi imamı Ahmed, Reşâdiye Mahallesi muhtarı Ahmed, eşraftan Mahmud, eşraftan Hacı Osman, eşraftan Ahmed, eşraftan Hacı Hüseyin, eşraftan Hasan, Pilevne Mahallesi muhtarı Halil, Çarşı Mahallesi muhtarı Ömer, eşraftan Ahmed, eşraftan Koroğlu Hasan, Osmanpazarı Mahallesi muhtarı Mustafa, Tırnava Mahallesi muhtarı İbrahim, Akçaali Mahallesi muhtarı Mehmed, Çarşı muhtarı Hacı Ömer, eşraftan Hacı Osman, eşraftan Ali Zeki, İsmail Eyüp Usta.

Kaynakça

Akarşan, Mediha, *Milli Mücadelede Balıkesir*, Ankara, 1988, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ. İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi.

Akıncı, İbrahim Ethem, *Demirci Akıncıları*, Ankara, 1989.

Akkuş, Tacettin, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, 2001.

Ayhan, Adın, *"İşgal Yıllarında Balıkesir Çevresi ve Gönen"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1988, s. 9-36.

Ayhan, Aydın, *"İzmir'in İşgali Sırasında Balıkesir"*, Millî Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986, s. 31-51.

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920), Yay. Haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1967.

Bayraktar, Bayram, *"Mütareke 'de Ses Gazetesi"*, Tarih ve Toplum, S. 93 (İstanbul Eylül 1991), s. 50-56.

Bolak, Ahmet Aydın, *"Alaşehir Kongresi'nin 66 ncı Yıldönümü Vesilesiyle Milli Mücadelede Balıkesir Kongreleri İle İlgili Kısa Tebliğ"*, Milli Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986.

Bolak, Ahmet Aydın, *"Balıkesir'de Kuva-yi Milliye Çalışmaları (Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi)"*, Millî Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986.

Çantay, Hasan Basri, *Kara Günler ve İbret Levhası*, İstanbul, 1964.

- Çarıklı, Turgut, *"Balıkesir Harekât-1 Milliye Redd-i İlhak Hey'etince Tertip Edilen Kongrelerde Alman Kararları Yeni Türk Devletinin Kuruluşundaki Etkileri"*, Millî Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986, s. 187-212.
- Çevik, Zeki, *Milli Mücadele 'de Son Kurşun*, Balıkesir, 2002.
- Doğan, Murat Ali, *Milli Mücadelede Balıkesir*, Ankara, 1977, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1987, AÜ. İnkılap Tarihi Enstitüsü Kütüphanesi.
- Ergeneli, Hilmi, (Düzenleyen Adnan Ergeneli), *"1919'da Ayvalık Savunmasıyla İlgili Anılar"*, TTK. Belleten, c. XVIII, S. 189-190 (Ankara 1984), s. 167-240.
- Ersem, Mustafa, *Milli Mücadele 'de Balıkesir*, Nazilli ve Alaşehir Kongreleri, Elazığ, 1999, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güner Zekai – Kabataş, Orhan, *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını*, Ankara, 1990.
- Güven, Zühtü, *Anzavur İsyanı İstiklâl Savaşı Hatıralarından Acı Bir Sayfa*, Ankara, 1965.
- İlgar, İhsan, *Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın*, İstanbul, 1973.
- İğdemir, Uluğ, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayı Günlük Anılar*, Ankara, 1973.
- İlgürel, Mücteba, *"Akbaş Cephâneliği Baskını"*, Tarih Dergisi, S. 33 (İstanbul 1982), s. 271-282.
- İlgürel, Mücteba, *"Balıkesir Kongrelerinin Milli Mücadele'deki Hizmetleri"*, Millî Mücadele'de Balıkesir, İstanbul, 1986, s. 179-186.
- İlgürel, Mücteba, *"Kurtuluş Savaşına Gönen'in Katkıları"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1998, s. 45-56.
- İlkkurşun, Ali Orhan, *Akbaş Baskını Kahramanı Şehit Hamdi Veyahut Anzavur ve Gavur İmam Olayları*, TTK Kütüphanesi, Y. 634 Daktilo metin.
- Jaeschke, Gottahrd, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi*, Ankara, 1989.

- Karaburçak, Hakan, *Milli Mücadele 'de İvrindi*, 2002, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kozanoğlu, Zeynel, *Hamdi Bey ve Akbaş Baskını*, Ankara, 1970.
- Kuran, Ercüment, *"Hacim Muhittin Çarıklı'nın "Kuvayı Milliye Hatıraları"na Göre Kurtuluş Savaşı'nda Gönen ve Çevresi (1919-1920)"*, Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Ankara, 1998, s. 37-43.
- Küpeli, Özer, *"1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası"*, Tarih İncelemeleri Dergisi, S. XV (İzmir 2000), s. 231-256.
- Küpeli, Özer, *XIX. Yüzyıl Sonları ve XX. Yüzyıl Başlarında Gönen Kazası*, İzmir, 1997, Basılmamış Yüksek Lisans tezi.
- Meral, İbrahim *Mütareke Dönemi Balıkesir Basını ve Etkileri*, 1993, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Mert, Özcan, *"Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler"*, TTK Belleten, c. LVI, S. 217 (Ankara Aralık 1992), s. 847-962.
- Orhonlu, Cengiz, *"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi"*, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1992, c. I.
- Özalp, Kâzım, *Milli Mücadele 1919-1920*, Ankara, 1985, c. I-II.
- Özdemir, Zekeriya, *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*, Ankara, 2000.
- Özdemir, Zekeriya, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1998.
- Özdemir, Zekeriya, *Milli Mücadele Önderleri*, Ankara, 2001.
- Özdemir, Zekeriya, *Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri*, Çanakkale, 2001, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, Zekeriya, *Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri*, Ankara, 2001.
- Özer, Fuat, *"Milli Mücadelede Balıkesir ve Mustafa Necati"*, Mustafa Necati Sempozyumu, Kastamonu, 1991, s. 208-217.
- Özer, Fuat, *Hareket-i Milliye Redd-i İlhak Heyeti ve Balıkesir Kongreleri*, AÜ. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1982.

- Özer, Fuat, *Milli Mücadele'de Balıkesir*, İstanbul, 1998, Basılmamış Doktora Tezi.
- Özer, Kemal, *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Balıkesir, 1964.
- Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1942.
- Sofuoğlu, Adnan "*Akbaş Baskını (Olayı) ve Yankıları*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, c. IX, S. 26 (Ankara 1993), s. 417-442.
- Su, Kâmil, *Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı*, Ankara, 1984.
- Tekeli, İlhan - İlkin, Selim, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara, 1989.
- Turan, Şerafettin, "*Türk Kurtuluş Savaşında Kongreler*", Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri, Ankara, 1975, s. 147-158.
- Ülken, Hilmi Ziya – Tanyeli, Ayda N., "*Gönen Bölge Monografisi*", Sosyoloji Dergisi, S. 10-11 (İstanbul 1956), s. 115-154.
- Yazıcı, Nesimi, "*Hasan Basri (Çantay) ve Ses Gazetesi*", Kurtuluş Savaşında Gönen ve Çevresi, Gönen, 1998, s. 57-78.
- Yılmaz, Şerafettin, "*Mustafa Necati ve İzmir'e Doğru*", Mustafa Necati Sempozyumu, Kastamonu, 1991, s. 218-223.

BİR RAPORUN EKSENİNDE ANZAVUR’UN BANDIRMA VE ÇEVRESİNDEKİ FAALİYETLERİ-SONUÇLARI

Turgay AKKUŞ*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı’nın Almanya ve müttefikleri için yenilgiyle sonuçlanmasının ardından İngiltere’nin öncülüğündeki İtilâf Devletleri politik, ekonomik ve askeri hedeflerine ulaşabilmek için yenilen devletlerin önüne adil olmayan barış antlaşmaları koymuştur. Osmanlı Devleti’nin yayıldığı coğrafyanın iktisadî ve siyasî kıymeti onunla yapılacak nihai antlaşmanın gecikmesine neden olmuştur. Ancak bir silah bırakışması niteliği taşıması gereken Mondros Mütarekesi’nin hükümleri İtilâf Devletlerinin yayılmacı siyasalarının olanca ağırlığını içermiştir. Mütareke sonrasında ortaya çıkan işgal tehditleri, otorite boşluğu ve güvenlik kaygıları Anadolu’da yerel direniş hareketlerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Mustafa Kemâl Paşa’nın Anadolu’ya geçişiyle birlikte yerel düzlemdeki örgütlenme modelleri ulusal ölçekli bir yapılanmaya dönüşmüştür. İtilâf Devletleri Anadolu, Boğazlar ve Arap toprakları üzerindeki emelleri açısından bir engel olarak gördükleri Millî Mücadele hareketine karşı tutum almışlardır. Öte yandan 23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılmasıyla yeni bir devletin temellerinin atılmış olması, geleneksel iktidar merkezi olan İstanbul yönetimini endişelendirmiş, kendisine alternatif bir iktidar odağı olarak gördüğü millî hareketi ötekileştirerek yok etmeyi öngören bir siyasa izlemeye başlamıştır. Bu bağlamda Mustafa Kemâl önderliğindeki kurtuluş-kuruluş hareketini pasifize etmeyi amaçlayan saray, Damat Ferîd hükümetleri, İngiltere ve bunların hedefleriyle uyumlu cemiyetlerden oluşan bir blok ortaya çıkmıştır.

Sivas Kongresi’nin ardından Üçüncü Damat Ferîd Hükümetinin istifası ve Ali Rıza Paşa (2 Ekim 1919-3 Mart 1920) ve

* Dr. Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, takkus@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5409-7931.

onu takip eden Salih Paşa (8 Mart 1920-2 Nisan 1920) hükümetlerinin Kuvayı millîye'ye yakın davranması, Saray eksenli blokta rahatsızlık yaratmıştır. Bu bağlamda Damat Ferîd'i yeniden iktidara taşıyabilmek için her iki hükümeti zor durumda bırakacak politikalar devreye sokulmuştur. Bir taraftan millî hareketin Boğazlar için tehdit haline dönüşmesini önlemek diğer yandan toplumsal tabanını ortadan kaldıracı olmak amacıyla stratejik noktalarda isyanlar örgütlenmiştir. Ahmed Anzavur'un önderlik ettiği I. (25 Ekim-30 Kasım 1919) ve II. (16 Şubat-19 Nisan 1920) Anzavur Ayaklanmaları belirtilen iki amaca yönelik olarak gerçekleştirilen isyanlar arasında yer almıştır. Bu makalenin çerçevesi II. Anzavur Ayaklanması esnasında kendisinin Bandırma ve çevresindeki etkinlikleri ve bunların sonuçlarıyla sınırlandırılmıştır. Literatürde her iki ayaklanmayı eksen alan çalışmalar bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı Yayınlarından çıkan Türk İstiklâl Harbi Serisinin VI. Cildini oluşturan *İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar* bölümü ile yine aynı serinin II. Cildinin 2. Kısım (Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri İstanbul'un İtilâf Devletleri Tarafından Resmen İşgali Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kurulması Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekâtı 4 Eylül 1919-9 Kasım 1920) ve Adanan Sofuoğlu'nun Kuvayı Millîye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921) adlı eserleri bu çalışmalar arasında önemli bir ağırlığı oluşturmuştur. İsyana bizzat tanıklık eden jandarma subayı Zühtü Güven'in *Anzavur İsyanı* adlı eseri gelişmelere oldukça detaylı olarak yer vermiştir. Yine Anzavur isyanlarına tanıklık eden Uluğ İğdemir'in *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları* adlı eseri kronolojik biçimde gelişmeleri ortaya koymuştur. Özcan Mert'in I. Anzavur Ayaklanmasına ilişkin kaleme aldığı *Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler* başlıklı makalesi ile Vahdet Keleşyılmaz'ın dönemin bazı basın yayın organlarında Anzavur İsyanlarının yansımalarına odaklanan *Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı* adlı makalesi de söz konusu eserler arasında yer almıştır. Bu makale ise Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey'in; Anzavur'un Bandırma'yı ele geçirmesiyle başlayıp isyancıların Bandırma'dan çekilmeleriyle sonuçlanan bir sürece tanıklık ederek hazırladığı raporu eksen alarak hazırlanmıştır. Raporun çizdiği çerçeve dâhilinde gelişmelerin birincil ve ikincil kaynaklara göre değerlendirilmesine dayalı bir yöntem izlenmiştir. Çalışmada arşiv

belgeleri, dönemin basın-yayın organları, ikincil derecedeki süreli yayınlara ve telif eserler kullanılmıştır.

Anzavur'un Bandırma'daki kısa süreli hâkimiyeti ve bu arada izlediği siyasa, gerçekleştirdiği eylemler; içinde Bandırma'nın da bulunduğu bölgede toplumsal dinamiklerin manipülasyonuna dayalı bir çerçevenin varlığına işaret etmiştir. Söz konusu çerçeve Saray ve İngiltere'nin merkezinde bulunduğu bir bloğun siyasi hedefleri bağlamında anlam kazanmıştır. Öncelikle Anzavur aracılığıyla bölgenin istikrarsızlaştırılarak kaotik bir ortam yaratılması böylece Ali Rıza Paşa ve Salih Paşa hükümetlerinin devrilerek Damat Ferîd'in başkanlığında bir hükümet kurulması hedeflenmiş ve başarıya ulaşılmıştır. Bu noktada Bandırma'da asayiş ortadan kalkarken kolluk kuvvetleri başta olmak üzere yerel yönetim pasifize edilmiştir. İkincil olarak bölgenin demografik yapısı üzerinden etnik-dinsel temalı söylemler geliştirilmiş ve Kuvayı Millîye'ye karşı geniş kitleler mobilize edilmeye çalışılarak ve kısmen de olsa sonuç alınmıştır. Böylece Bandırma başta olmak üzere bölgenin önemli yerleşim merkezleri Anzavur'un eline geçmiştir. Üçüncül olarak hem kasaba halkının desteğini sağlamak hem de Anzavur hareketine meşruiyet zemini oluşturabilmek için dinsel bir retorik Hilafet ve Saltanat kurumları ekseninde kullanılmıştır. Bandırma ve diğer yerlerde biraz da bunun etkisiyle Anzavur'a karşı ciddi bir toplumsal reaksiyon görülmemiştir. Kasabadaki gayrimüslimlerin yanı sıra Bandırma çevresindeki Rum çeteleri de kendisine tam destek vermiştir. Bandırma'nın ele geçirilmesi Anzavur hareketi, Saray ve İngilizler bakımından umut verici bir adım olmuştur. Nitekim Damat Ferîd Paşa liderliğinde Saray ve İngiltere'nin politikalarına uygun yeni bir hükümet kurulmuş, Anzavur da Bandırma merkezli olarak Bursa ve Balıkesir'i tehdit etmeye başlamıştır. Anzavur güçlerinin Bandırma'da kaldıkları süre içerisinde ne idari ne de askeri anlamda kurumsal bir kimliğe sahip olamadıkları, eylem ve politikaları için de bir meşruiyet zemini oluşturamadıkları görülmüştür.

Ahmed Anzavur

Kendisi aslen Kafkasya'dan göç ederek ve Biga dolaylarına yerleşen bir aileye mensuptu¹. Kız kardeşinin Sultan II.

¹ Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965, s. 41.

Abdülhamid'in cariyelerinden birisi olması sayesinde jandarma subaylığı memuriyetine atanarak² Bakırköy (İstanbul) Jandarma Karakolu komutanlığına getirilmiştir. Bazı yolsuzlukları üzerine Konya'ya sürülmüş ardından yüzbaşı rütbesiyle Kütahya'ya tabur kumandanı olarak tayin edilmiştir³. II. Meşrutiyet döneminde istibdat karşıtı bir kimlikle kendine yeni düzende bir yer edinmeye çalışmıştır⁴. Çeşitli yerlerde jandarma kumandanlıklarında bulunmuş, eşkıya hareketlerinin yok edilmesine yönelik görevler üstlenmiştir. 1911'de Karesi Jandarma Taburu Kumandanı Sabıkı iken Aydın Vilâyeti dâhilinde uzun zamandır faaliyet gösteren Çakırcalı Mehmed Efe⁵ Çetes'i'nin yok edilmesi için Aydın Vilâyeti Takib-i Eşkıya Kumandan Muavinliği görevine getirilmiştir⁶. Çakırcalı Mehmed Efe'nin öldürülerek çetesinin dağıtılmasıyla görevini başarıyla tamamlamış⁷ ve dönemin padişahı Sultan Mehmed Reşad tarafından bir kılıçla taltif edilmiştir⁸. Kadro eksikliğinden dolayı⁹ Jandarma binbaşısı kadrosundan emekli olan Ahmed Anzavur Birinci Dünya Savaşı'nda Biga'da Rum Mahallesinin sonundaki Namazgâhtaki üç katlı konakta¹⁰, yerel düzlemde saygın biri olarak¹¹ yaşamını sürdürmüştür. Savaşın bitiminde Umûm Jandarma Kumandanlığınca Karesi ve havalisinde Mıntıka Kumandanlığı maiyetinde görevlendirilmiştir¹².

Sarayla bağlantısı dolayısıyla hilâfeti ve saltanatı birinci planda tutan, Saraydan aldığı paralarla geçinen, ata ve at

² Anzavur İsyanı'nın bastırılmasında aktif rol oynayan Zühtü Güven, Anzavur'un Saraya birkaç cariyeye hediye ettiği için Sultan II. Abdülhamid tarafından jandarma yüzbaşılığı ile taltif edildiğini, Kütahya'da tabur komutanlığı yaptığını belirtmektedir. Bkz. Güven, age, s. 42.

³ Yavuz Abadan, *Mustafa Kemal ve Çetecilik*, 2. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, s. 131.

⁴ Uluğ İğdemir, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük-Anılar)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973, s. 91.

⁵ Çakırcalı Mehmet Efe ve Aydın Vilâyeti dâhilindeki faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Sabri Yetkin, *Ege'de Eşkıyalar*, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

⁶ BOA. DH.H. 14 / 2. 6 Ş. 1329 (2 Ağustos 1911).

⁷ BOA. DH.H. 14 / 2. 10 S. 1330 (30 Ocak 1912).

⁸ İğdemir, age, s. 91.

⁹ Abadan, age, s. 131.

¹⁰ Age, s. 91.

¹¹ Güven, age, s. 18.

¹² DH. ŞFR. 98 / 230. 18 B. 1337 (19 Nisan 1919). Ayrıca bkz. Hasan Basri Çantay, *Kara Günler ve İbret Levhaları*, İstanbul, 1964, s. 51.

koşularına meraklı, kültürden yoksun birisi olarak karakterize edilen¹³ Anzavur, Kurtuluş Savaşı'nda millî güçlere yönelik düşmanca tutumuyla ön plana çıkmıştır. İngilizlerin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının hinterlandının millî güçlerin hâkimiyeti altına girmemesine yönelik siyasalarının hayata geçirilmesinde rol oynamış ve kendisine padişah tarafından Mîrmîranlık¹⁴ rütbesi verilmiştir. 26 Nisan 1919'da İzmit Mutasarrıflığına tayin edilmiştir¹⁵. Padişahın emriyle Çanakkale Boğazı'nın iki yakasındaki İngiliz ve Fransızların işgal bölgesini ve bu alandaki çeşitli depoların güvenliğini temin etmek ve Yunan istilasına karşı mücadele eden millî kuvvetleri yok etmek için, Biga, Gönen, Bandırma ve Manyas bölgesine gönderilmiştir¹⁶.

Yüzbaşı Süheyl İzzet

1886 yılında İstanbul Yeniköy'de Osman Reis Mahallesi'nde 290 numaralı evde Ahi Çelebi¹⁷ kaymakamlarından İzzet Bey'in oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğreniminden sonra gittiği harp okulundan 25 Eylül 1906'da mülâzım-ı sâni¹⁸ rütbesiyle mezun olmuştur. Mülâzım-ı evvel rütbesini¹⁹ aldığıında İzmit Jandarma Taburu'na katılmıştır. 14 Aralık 1912'de Kartal Jandarma Kumandanlığı emrine verilmiştir. 25 Aralık 1913'te kesin şekilde jandarma sınıfına geçmiştir. 1914 Seferberliğinde Teşkilât-ı Mahsûsa'da Artvin Tabur kumandanı iken 2 Ocak 1915'te Ardahan'da Ruslarla gerçekleşen bir çatışmada ağır şekilde yaralanarak esir düşmüştür. Esaretten kendi çabalarıyla kurtularak Tahran'a gelen Süheyl İzzet Bey, 14 Kasım 1915 de Tahran Şehbenderliğine atanmış, 25 Haziran 1916'dan 1 Mart 1917'ye değin İran hükümeti emrinde çalışmıştır. 14 Aralık 1916'da yüzbaşı rütbesi

¹³ *Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi (Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri İstanbul'un İtilâf Devletleri Tarafından Resmen İşgali Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kurulması Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920)*, C.2 K. 2, 3. Baskı, TC Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 43.

¹⁴ Paşalığın ikinci kademesindeki ferikliğe denk mülkî rütbe ve bu rütbede bulunan kimse.

¹⁵ BOA, BEO. 4570 / 342691, 26 B. 1337 (27 Nisan 1919). Ayrıca bkz. BOA, İ. DUİT. 43 / 4. 23 B. 1337 (24 Nisan 1919).

¹⁶ *Türk İstiklâl Harbi İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, TC Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No. 1, Ankara, 1974, s. 67.

¹⁷ Balkan Savaşlarından önce Edirne Vilâyeti'nin Gümülcine Sancağı'na bağlı bir kaza.

¹⁸ Teğmen

¹⁹ Üsteğmen

almıştır. Mondros Mütarekesini izleyen dönemde Bandırma'ya jandarma kumandanı olarak tayin edilmiştir. Namuslu ve vatansever kişiliğine karşın “*asiyyü'l-mizâc olmasından*” dolayı hakkında soruşturmalar açılmış, görev yerinin değiştirilmesi istenmiştir²⁰. Ancak resmi yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla görevine devam etmiş, Karesi havalisinde Torum Bey Çiftliği'nden Çerkezler tarafından gasp edilen makbuzların bulunması için oluşturulan, içinde Bandırma Kaymakamı Şevki Bey, Çerkez ileri gelenlerinden mütekaidd Tefvîk Paşa ile birkaç kişinin de bulunduğu komisyonda yer alarak Manyas havalisine gönderilmiştir²¹. Milli Mücadele içinde aktif olarak yer almış, savaşın bitiminde 1 Mart 1923'te kıdemli yüzbaşı olmuştur. 7 Aralık 1923'te Jandarma Genel Kumandanlığı 1. Şube'de daha sonra çeşitli şubelerde görev yapmıştır. 8 Eylül 1925'te Malatya İl Jandarma Kumandanlığına binbaşı rütbesiyle atanmıştır. Buradaki görevi esnasında Kızılay'ın vilâyet yönetim kurulunda da yer almıştır²². 5 Ocak 1928'de Urfa Jandarma İl Kumandanlığı görevine tayin edilmiş, 1 Ağustos 1930'da Tokat İl Jandarma Kumandan Yardımcısı olmuştur. 30 Ağustos 1933'te yarbaylığa terfi etmiştir. Kütahya Jandarma Er Okul Kumandanı iken kanser hastalığına yakalanmış, 21 Ocak 1934'te ameliyat olmuştur. Vücudundaki şişliklerden dolayı Bursa'ya kaplıca tedavisine gönderilmiş, 21 Kasım 1934'te 25 günlük izinle taburcu edilmiştir. İstanbul Gümüşsuyu Askeri Hastanesinde tedavisi devam ederken durumunun ağırlaşması üzerine Gülhane Askeri Hastanesine sevk edilmiş, 21 Ocak 1935'te burada vefat etmiştir. Jandarma Teşkilâtının kuruluşunun 61. yıldönümü nedeniyle jandarmanın tarihçesine, yapılanmasına ve hukuki dayanaklarına yer verdiği bir eseri kaleme almıştır²³.

Birinci Anzavur Ayaklanması (25 Ekim - 30 Kasım 1919)

Mustafa Kemâl Paşa'nın Anadolu'ya geçişiyle birlikte yerel ölçekli bir örgütlenmeden ulusal ölçekli bir örgütlenmeye dönüşen

²⁰ BOA. DH. ŞFR, 642 / 21. 19 ZA. 1337 (16 Ağustos 1919).

²¹ BOA. DH. ŞFR, 647 / 66. 1 RA. 1338 (24 Kasım 1919). Ayrıca bkz. BOA, DH. KMS. 55 / 3. 12. 3 M. 1338 (28 Eylül 1919).

²² *Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları*, C. 8, Yay. Haz. İbrahim Topçu-Ahmet Zeki İzgöer, İstanbul, 2020, s. 3447.

²³ Binbaşı Süheyl İzzet, *Jandarma Teşkilâtının 61. Yıldönümü 22 Haziran 1868-1930*, Çorum Vilâyet Matbaası, Çorum, 1930.

millî hareket İtilâf Devletlerini özelinde İngiltere'yi oldukça rahatsız etmiştir. İngiltere, Çanakkale ve İstanbul boğazları doğusundaki coğrafyada, Anadolu ile Boğazların fiilen irtibatını kesmek için tampon bir bölge oluşturmak²⁴ amacıyla Biga Yarımadası ve Adapazarı bölgesinde istikrarsızlık yaratmaya çalışmıştır. Saray, Damat Ferîd hükümetleri, Hürriyet ve İtilâf Fırkası ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti de İngiliz siyasalarına uygun bir hareket tarzı benimsemiştir²⁵. Nitekim Üçüncü Damat Ferîd Hükümeti döneminde Umûm Jandarma Kumandanı Kemâl Paşa yanında Erkân-ı Harbiye Kaymakamlarından Mustafa Reha olduğu halde Çanakkale Boğazı'nın hinterlandı olan Balıkesir ve havalisindeki millî kuvvetleri ve başlarındaki komuta kadrosunu pasifize etmek amacıyla Bandırma'ya gönderilmiştir²⁶. Öte yandan bölgedeki Kuvayı Millîye güçlerinin iâşesi için halkın maddi ve manevi gücünün üstünde para toplanmaya çalışılmasının yaratmış olduğu baskı da İngiltere ve İstanbul yönetiminin amaçlarına ulaşmasını kolaylaştırmıştır²⁷. Bölgenin çok etnikli hassas demografik yapısı ve bunların arasında zaman zaman yaşanan gerilimlerin manüple edilmesi²⁸, halkın geleneksel iktidar merkezi olan İstanbul yönetimine duyduğu görece sadakat duygusu²⁹ gibi faktörler, Anzavur Ayaklanmalarının arka planını oluşturmuştur.

Sivas Kongresi'nden sonra üçüncü Damat Ferîd Hükümeti yerini Ali Rıza Paşa Hükümetine bırakmıştır. Yeni hükümetin millî harekete bakışındaki esneklik İngiltere, Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nden oluşan çevreleri rahatsız etmiş, bu bağlamda Damat Ferîd'in yeniden iktidara gelmesi için harekete

²⁴ Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 205. Ayrıca bkz. Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi (Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), C. 2 K. 2, 3. Baskı, TC Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 43.

²⁵ Mustafa Kemâl Atatürk, *Nutuk*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 302.

²⁶ Alemdâr, 7 Ağustos 1919, s. 1.

²⁷ Güven, *age*, s. 41, 45.

²⁸ Özcan Mert, "Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler", *Belleten* C. LVI S. 217, Aralık-1992, s. 850. (ss. 847-862) Vahdet Keleşyılmaz, "Dönemin Türk Basımında Anzavur Olayı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XV S.45, Kasım-1999, s. 870. (ss. 861-899)

²⁹ Güven, *age*, s. 45.

geçmişlerdir³⁰. Ahmed Anzavur da söz konusu gelişmeler çerçevesinde önce 23 Nisan 1919'da İzmit Mutasarrıflığına tayin edilmiş³¹ bölgedeki Kuvayı Millîye güçlerine karşı kullanılmıştır. 1919 yılı Ağustos ayına kadar görevine devam eden³² Anzavur, Ekim ayından itibaren³³ Balıkesir ve havalisinde İzmit ve Adapazarı'ndakine benzer şekilde millî güçlere karşı eylemlerin odağında yer almıştır. Nitekim 25 Ekim 1919 tarihinde Gönen, Manyas bölgesinde Kuvayı Millîye aleyhinde propaganda ve örgütlenme faaliyetlerine girişmiştir. Bölgede Şah İsmail ve Davut çeteleriyle işbirliği yaparak gücünü arttırmıştır. 5 Kasım 1919'da Edremit Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey, Manyas'a giderek Ahmed Anzavur'u millî hareket lehine ikna etmeye çalışmış, Balıkesir'e dönüşünde 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım (Özalp)'a Anzavur ile olan temasa dair bilgi vermiştir. Albay Kâzım da 6/7 Kasım 1919'da 14. Kolorduya gönderdiği telgrafta Anzavur'un kovalanmasına gerek kalmadığını bildirmiştir. Bu arada Şah İsmail ve Kirmastili gibi eşkıyalar Yarbey Rahmi Bey'in Karacabey'de ellerinden aldığı hayvanlarını geri vermediğini ileri sürerek Anzavur'a katılmıştır³⁴. Anzavur, 12 Kasım 1919'da 300 kişiyle Susurluk'a gelerek³⁵ *“Padişah ve halife ordusundan bir parça olduklarını, memleketi Mustafa Kemâl ve Kuvayı Millîyecilerden, zulümlerinden kurtaracaklarını, herkesin kendilerine katılarak yardım etmesini, herhangi bir mukavemetin idamla cezalandırılacağını”* duyurmuştur. Anzavur daha sonra kışlayı yağmalamış, silah ve teçhizata el koyduğu gibi subay ve erleri esir almış, ardından memleketlerine gitmeleri koşuluyla serbest bırakmıştır³⁶. Anzavur'un bölgedeki eylemleri Ali Rıza Paşa Hükümetini de rahatsız etmiştir. Bölgede bulunan askeri yetkililer Anzavur'un hükümetin iç ve dış siyasasına

³⁰ Adnan Sofuoğlu, *Kuvayımillîye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)*, ATASE Yayınları, Ankara, 1994, s. 207. Ayrıca bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 456.

³¹ BOA, İ. DÜİT, 43 / 4. 23 B. 1337 (24 Nisan 1919), BOA, DH. KMS. 52 / 10. 28 B. 1337 (29 Nisan 1919).

³² Mert, *agm*, s. 849.

³³ Üçüncü Damat Ferid Paşa Hükümeti'nin (21 Temmuz 1919-30 Eylül / 1 Ekim 1919) sona ermesinden sonra.

³⁴ Türk İstiklal Harbi, *İç Ayaklanmalar*, s. 69.

³⁵ Bu rakam Dâhiliye Nazırı Mehmed Şerif Paşa'dan Karesi Mutasarrıflığına gönderilen bir vesikada 30'u aşkın olarak verilmiştir. Bkz. BOA, DH. ŞFR. 104 / 53. 09 S. 1338 (3 Kasım 1919).

³⁶ Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, Türkdili Matbaası, Balıkesir, 1964, s. 54.

karşı bir hareket tarzı benimsediğini, asayişsizlik yaratarak bölgedeki askeri güçleri etkisiz hale getirmeyi, Osmanlı Mebusan Meclisi için yapılacak seçimleri engellemeyi ve Kuvayı Millîye'yi dağıtmayı hedeflediğini belirtmişlerdir³⁷. Anzavur ve beraberindeki güçler 16 Kasım 1919'da Balıkesir kuzeyindeki Demirkapı civarında 61. Tümen Komutanı Albay Kâzım (Özalp) kuvvetleriyle yaptıkları çarpışmada bozguna uğramıştır³⁸.

İsyancıları takip ederek bölgede asayişi yeniden sağlamak üzere 19/20 Kasım 1919'da Salihli bölgesinden Balıkesir'e gelen Çerkez Ethem de (150 atlı), tenkil kuvvetleri komutanı Yarbay Rahmi'nin yardımcısı olarak hemen takip harekâtına başlamıştır. Anzavur 30 Kasım 1919'da Mustafakemalpaşa dolaylarında Yarbay Rahmi ve Çerkez Ethem kuvvetleri tarafından sıkıştırıldıysa da kaçmayı başarmıştır. Sultançayırı'na ulaşabilen Anzavur bir tehdit olmaktan çıkarılmış³⁹ böylece Birinci Anzavur Ayaklanması sona ermiştir. Anzavur ise 1920 yılının başlarında Damat Ferîd'in daveti üzerine İstanbul'a gitmiştir⁴⁰.

İkinci Anzavur Ayaklanması (16 Şubat-19 Nisan 1920)

1919'da gerçekleştirilen Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin gösterdiği adaylar başarılı olmuştur⁴¹. Ağırlığını millî hareket yanlısı mebusların teşkil ettiği son Osmanlı Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920'de Misak-ı Millî'yi oybirliğiyle kabul etmiş ve 17 Şubat 1920'de de kamuoyuna açıklamıştır. Misak-ı Millî, Saray'ın ulus-üstü ideolojilere dayalı devlet ve toplum anlayışına ve İtilaf Devletlerinin Anadolu'ya ve Arap topraklarına yönelik projelerine kapıları kapatmıştır. Bu gelişmeler karşısında Saray, Damat Ferîd, İngiltere, İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Nigehban Cemiyeti, Kızıl Hançer Cemiyeti'nden oluşan ittifak, ulusal harekete karşı eylemlerini arttırarak devam ettirmiştir. Ahmed Anzavur, söz konusu politik çerçevede dâhilinde İngiltere ve Sarayın merkezinde bulunduğu

³⁷ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Yıl. 4, S. 11 (Mart-1955), Vesika No. 272.

³⁸ *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Yıl. 24, S. 72 (Mart-1975), Vesika No. 1554.

³⁹ Türk İstiklâl Harbi, *Batı Cephesi*, s. 45.

⁴⁰ Mert, *agm*, s. 882.

⁴¹ Bahar Bilgen, *Dönem Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i Mebusan'ın Oluşturulması*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2011, s. 39.

siyasaların hayata geçirilmesinde hayati bir rol oynamıştır. İlk ayaklanmasından sonra bir kez daha Boğazların hinterlandındaki bölgelerde; demografik farklılıklar, kutsal din duygularının politize edilmesi, bölgedeki bazı Kuvayı Millîye liderlerinin yanlış tutum ve davranışları, geleneksel iktidar merkezi olan Saray-Hilâfet'in bölge halkındaki ağırlığı gibi dinamikleri kullanarak harekete geçmiştir. 1920 yılının Ocak ayında Edremit Kaymakamı Hamdi Beyin arkadaşlarıyla Akbaş Cephaneliğini basarak silah ve cephanenin önemli bir kısmını Anadolu Yarımadasına kaçırmayı, İngiltere'nin sert tepkisine yol açmıştır. 1 Şubat 1920'de 200 kişilik bir İngiliz gücü Bandırma'ya çıkarılmış, Akbaş'tan kaçırılan silahların iadesi istenmiştir⁴².

Bandırma'nın işgali, Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi tarafından protesto edilmiş, millî kuvvetlerin Bandırma civarında toplanması üzerine İngilizler 17 Şubat 1920'de Bandırma'dan çekilmiştir⁴³. Bu arada I. Anzavur İsyanından sonra kaçıp saklanmış olan bazı isyancılar, Akbaş olayını bir türlü hazmedemeyen İngilizlerle gizli temasa geçmiştir. Ahmed Anzavur da Çerkez köylerini dolaşarak millî teşkilâtı kötileyici propaganda yapmaya başlamıştır. Bu propagandayı etkisiz kılabilmek için Kaymakam Köprülülü Hamdi Bey bazı önlemler alma yoluna gitmiştir. Bu çerçevede Balıkesir Askerlik Şubesi Başkanlığı'nın yardımıyla kısa zamanda 500 kadar genci silahlı hale getirmiştir⁴⁴. Fakat bu kuvvetlerin iâşesinin bölgeden toplanan para ile temin edilmesi bazı kesimlerde hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bu karışık durumdan faydalanan Gâvur İmam⁴⁵ ve Şah İsmail adındaki çeteciler, topladıkları başıbozuk insanlarla Biga'ya girmişler, gelişmelerden haberdar olan Ahmed Anzavur 17 Şubat 1920'de Biga'ya gelerek hükümet konağına yerleşmiş ve ayaklanmanın idaresini ele almıştır⁴⁶. Bu sırada Akbaş Cephaneliği olayındaki rolüyle ön plana çıkan Edremit Kaymakamı Hamdi Bey cephaneliğin kaçırıldığı Yenice'ye ulaşmak isterken isyancılar

⁴² Kâzım Özalp, *Millî Mücadele (1919-1922)*, 3 Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 92.

⁴³ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar* C. III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978, s. 25.

⁴⁴ Türk İstiklal Harbi, *İç Ayaklanmalar*, s. 72.

⁴⁵ Asıl adı (İmam) Fevzi Efendidir. Bkz. BOA, DH. KMS. 60 / 73. 7 B. 1339 (19 Mart 1921).

⁴⁶ BOA, DH. ŞFR. 659 / 26. 28 B. 1338 (17 Nisan 1920).

tarafından şehit edilmiştir. İngilizler olaylardan sonra isyancılardan Şah İsmail'e 5.000 İngiliz altını vererek ödüllendirmiştir⁴⁷. Gelişmeleri Sabah Gazetesi'nde yorumlayan Ali Kemal Kuvayı Milliye'yi İttihâd ve Terakkî ile özdeşleştirmiş, Hamdi Beyi sergerde ve zalim olarak niteleyerek Anzavur'un halka katılarak Kuvayı Milliye güçlerine gereken dersi verdiğini belirtmiştir⁴⁸. Biga Olayları nedeniyle Dâhiliye, Harbiye Nezaretleriyle Meşihat'tan seçilmiş kişilerden oluşan bir heyetin yaptığı soruşturma neticesinde hazırlanan raporda; Anzavur'un Cemiyet-i Muhammediye adına hareket ettiğini söyleyerek bölge halkının dini duygularını kullanarak nüfuz elde ettiği, Hamdi Beyle ilgili söylentilerin de gerçeği yansıtmadığı vurgulanmıştır⁴⁹.

Saray başta olmak üzere Damat Ferîd ve İngilizlerin desteğini alan⁵⁰ Anzavur; Şah İsmail, Kürt Mehmet Çavuş ve Gâvur İmam'ı Biga'da bırakarak Akbaş Cephaneliğinden kaçırılan silahların bulunduğu Yenice'yi kuşatmış ve 21 Şubat 1920'de ele geçirmiştir. Ancak Dramalı Rıza Bey, silah ve cephanenin isyancıların eline geçmemesi için imha etmeyi başarmıştır. Yaşanan gelişmeler karşısında 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa Çanakkale'deki Jandarma Taburu'nun müdahalesini istemişse de İstanbul Hükümeti'nin emriyle söz konusu istem yerine getirilememiştir⁵¹. Bu arada 5 Mart 1920'de bir İngiliz savaş gemisi Anzavur'a olan desteği göstermek üzere Bandırma'ya gelmiştir⁵². 4 Nisan 1920'de Gönen isyancıların eline geçerken Müfreze Komutanı Yarbay Rahmi ve birkaç subay şehit olmuştur⁵³. Anzavur'un Gönen'i işgal etmesi üzerine 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 5 Nisan 1920'de karargâhını Bursa'ya nakletmiştir⁵⁴. Aynı gün 3 Nisan 1920'de

⁴⁷ Türk İstiklal Harbi, *İç Ayaklanmalar*, s. 74. Ayrıca bkz. BOA, DH. ŞFR. 659 / 131, 8 C. 1338 (28 Şubat 1920), BOA, DH. ŞFR. 659 / 146, 9 C. 1338 (29 Şubat 1920).

⁴⁸ *Peyâm-ı Sabah*, 5 C. 1338 (26 Şubat 1920), S. 10878, s.1.

⁴⁹ *Tasvir-i Efkâr*, 5 C. 1338 (26 Şubat 1920), S. 2998, s. 2.

⁵⁰ BOA. DH. ŞFR. 660 / 111. 22 C. 1338 (13 Mart 1920). Ayrıca bkz. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl. 5, S. 18 (Aralık-1956), Vesika No. 452.

⁵¹ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Yıl. 6, S. 22 (Aralık-1957), Vesika No. 554.

⁵² Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II (Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 410.

⁵³ Özalp, *age*, s. 109.

⁵⁴ Türk İstiklal Harbi, *İç Ayaklanmalar*, s. 85.

görevden çekilen Salih Paşa Hükümetinin yerini İngiltere ile Sarayın desteği ve isteği ile Dördüncü Damat Ferîd Hükümeti almıştır⁵⁵.

Anzavur'un Bandırma'ya Gelişi

28 Mart 1920 tarihli Alemdâr Gazetesi, Anzavur'un Bandırma'ya girdiğini ve bir kurtarıcı gibi karşılandığını haberleştirmiştir⁵⁶. Ancak Jandarma Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey, Anzavur'un Bandırma'ya girişini 9 Nisan 1920 olarak belirtmiştir⁵⁷. 5 Nisan 1920'de dördüncü hükümetini kuran Damat Ferîd, 8 ve 11 Nisan'da İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'i iki defa ziyaret etmiştir. İlk ziyaret esnasında Anzavur'un Bandırma ve çevresini ele geçirmek üzere olduğunu, ikinci ziyarette ise Anzavur'un birçok başarılar kazandığını, onun Bandırma'yı işgal etmesinin Hükümet'in elinde bir silah olduğunu bildirmiştir⁵⁸. Bu bağlamda Yüzbaşı Süheyl İzzet Beyin vermiş olduğu tarihin doğru olduğu anlaşılmaktadır⁵⁹. 9 Nisan 1920'de Edincik'i işgal eden Anzavur, aynı gün yanındaki düzensiz silahlı güçlerle Bandırma'ya hareket etmiştir. Bu arada 7 Nisan 1920'de İstanbul'dan Bandırma'ya gelen Jandarma Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa başta olmak üzere Kuvayı Millîye güçleri ile bir kısım eşrafın kasabayı terk etmiş olduklarına tanıklık etmiştir. Yusuf İzzet Paşa Bandırma'dan 4 Nisan 1920'de ayrılmıştır⁶⁰. Bandırma'daki jandarma gücü, bölük kumandan vekili Abdullah Efendi ile Mülazım-ı evvel Ziya Efendilerin Balıkesir'e gitmiş olmalarından dolayı kısmen dağılmıştır. Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey dağılmış durumdaki jandarma efradını toplayarak ve bunlardan devriyeler oluşturarak güvenliği sağlamaya çalışmıştır⁶¹. Kaza ahalisi ve yerel yöneticiler kasabada bir kuvvet bulunmamasını da dikkate alarak evvelce kolordu kumandanlığınca mukavemet edilmemesine dair tebligata uygun hareket etmeye karar vermişlerdir. Kaymakam

⁵⁵ *Peyâm-ı Sabah*, 14 B. 1338 (5 Nisan 1920), S. 10917, s. 1.

⁵⁶ *Alemdâr*, 28 Mart 1920, s. 1.

⁵⁷ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

⁵⁸ Salahi Ramadan Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I Mondros Bırakışmasından Büyük Millet Meclisinin Açılışına Kadar*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 212.

⁵⁹ Ayrıca bkz. Özer, *age*, s. 87.

⁶⁰ Kâmil Erdeha, *Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975, s. 349.

⁶¹ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

ve kasaba ileri gelenleri Anzavur'un daha önce Biga ve Gönen'dekine benzer bir yağma hareketine girişmesinden çekindikleri için kendisinden ricada bulunmuşlardır. Buna göre; Anzavur'un kuvve-i aslîyesiyle kasabaya girmemesi, maiyetindekilerin bir bölümüyle gelmesi veya memur gönderilmesi seçeneklerinden birisinin kabulünü istemişlerdir.

Anzavur bu teklifleri reddederken öncü birlikleri Bandırma'ya girerek halka ve yerel yetkililere kendisinin kasabaya gelmekte olduğunu haber vermişlerdir. Gönen'den kuvvetlerinin tamamıyla hareket etmiş olan Anzavur, 9 Nisan 1920 Cuma günü sabahı Edincik'e ulaşmış ve kalabalık bir topluluk tarafından karşılanmıştır. Cuma namazının kılınmasından sonra beş yüzü aşkın süvari ve kalabalık bir piyade grubuyla Bandırma'ya hareket etmiştir⁶². Anzavur'un geleceğinin haber alınması üzerine yapılan hazırlıklar çerçevesinde İstanbul Hükümeti Öğüt Kurulu Başkanı Şehzâde Cemaleddin Efendi'nin⁶³ öncülük yaptığı, kaymakam, müftü, gayrimüslim toplulukların önde gelenleri ve kasaba eşrafından oluşan bir heyet Anzavur'u Bandırma dışında karşılamış bu sırada kendisi Şehzâde Cemaleddin Efendi'nin ellerini öpmüştür⁶⁴.

Kasabaya giren Anzavur güçlerine Şah İsmail adındaki isyancı öncülük etmiştir. Elinde tutmuş olduğu bayrağın bir yüzünde Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetlerle Kelime-i Tevhîd diğer yüzünde ise “*Nasrun Minallahi ve Fethun Karib ve Beşsirül Mü'minin*” (Allah'tan bir yardım, çok yakın bir fetih... İman sahiplerine müjde ver!) yazılmıştı. Böylece bölgedeki etnik yelpazenin çeşitliliği ve sosyolojik düzlemde bir ümmet profili veren toplumsal yapılanma dikkate alınarak, dinin birleştirici boyutu ön plana çıkarılmıştır. Nitekim ayağının tozuyla hükümet konağına giden Anzavur alanda toplanan kalabalığa yönelik olarak gerçekleştirdiği konuşmada;

“Bugün biz burada toplandık ve bir düşmana galebe edelim dedik. Fakat birbirimize ihanete kalktık. Memlekete, hükümete bu ihanet bize yakışmaz. Biz ehl-i İslâmız! Bizim bir Allah'ımız, bir peygamberimiz, bir halifemiz vardır. Biz halifemize ve hükümetimize itaatle mükellefiz. Bunun hilâfına hareket edecek olursak Kanun-u

⁶² Tercüman-ı Hakikat, , 22 B. 1338 (13 Nisan 1920), S. 14033, s. 3.

⁶³ Sarıhan, age, s. 483.

⁶⁴ Peyâm-ı Sabah, 23 B. 1338 (14 Nisan 1920), S. 10926, s. 2.

Esasi bizi muâtib tutar. Bunun için Müslümanca hareket etmek lazım gelirse el ele verelim. Hakiki düşmanımız kimse, onu arayalım. Yoksa bir takım fırıldaklara kapılarak elimizde kalmış olan bakiye-i araziye-i kanla boyamağa kalkışmak, makam-ı hilafet nüfuzunu bazı sebük-magzlar tarafından vaki olduğu gibi kesre çalışmak en büyük hıyanet-i vataniyedir. Belediye reisinin, Yusuf İzzet Paşa'nın buradan kaçmaları beni pek ziyade müteessir etti. Böyle bir hatt-ı hareket onlara yakışmazdı. Yoksa onlar benim maksadım(ın) ne olduğunu hala anlamadılar mı? Gayr-ı millî tavsif edeceğim o çapulcu kuvvetlere karşı içinizde meyleden biri varsa gitsin, ben kendisine mezuniyet veriyorum. Hatta kendisini sıyânet içinde muhafız-ı terfîk ederim. Kalbinde muhabbet-i vataniye hissini taşıyanlar, dinini, milletini sevenler benimle beraber kalsınlar. Fakat dilleri dost kalbleri düşman olmasın⁶⁵” diyerek hilâfet-saltanat ve din eksenli bir meşruiyet zemininin çerçevesini çizmiştir. Konuşmayı dinleyen Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey'in raporunda Anzavur'un “Meşrutiyetin ilanı, Abdülhamid'in halli ve İttihâd ve Terakkî Cemiyeti aleyhinde açıklamalar yaparak namaz kılmak, oruç tutmak gibi dinin esaslarına uyulmasını, meyhanelerin kapanmasını istediği, Bandırmalıları Damat Ferîd Hükûmetine sadakate davet ederek Kuvayı Millîye'yi ortadan kaldırmaya ant içtiği” belirtilmiştir⁶⁶. Konuşmanın ardından Anzavur, hükûmet konağında resmi bir kabul gerçekleştirerek⁶⁷ Saray ve Damat Ferîd Hükûmetinin otoritesini yerel düzlemde tesis ettiğini göstermeye çalışmıştır. Bir süre hükûmet binasında dinlendikten sonra yeğeni Nuh Bey'in ikamet ettiği mütekaid kolağası Ahmed Bey'in evine gitmiş daha sonra kendisine belediyece tahsis edilen Osmaniye Otel'i'ne maiyetiyle yerleşmiştir. Bandırma'nın Anzavur tarafından işgali ulusal harekete muhalif kimliğiyle bilinen Peyâm-ı Sabah Gazetesi tarafından 13.(?) Kolordu⁶⁸ Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'nın Anzavur kuvvetlerine teslim olduğu yolunda gerçeği yansıtmayan bir haberle okuyuculara duyurulmuştur⁶⁹. Gazete bir gün sonra kendini başka yalan bir

⁶⁵ *Peyâm-ı Sabah*, 23 B. 1338 (14 Nisan 1920), S. 10926, s. 2.

⁶⁶ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

⁶⁷ Özer, *age*, s. 88.

⁶⁸ Doğrusu 14. Kolordu'dur.

⁶⁹ *Peyâm-ı Sabah*, 22 B. 1338 (13 Nisan 1920), S. 10925, s. 2. Gazete 10 Nisan 1920 tarihli nüshasında kendisini tekzip edercesine Yusuf İzzet Paşa'nın Sındırğı'ya çekilmek

haberle tekzip etmiş ve Yusuf İzzet Paşa'nın kuvvetleriyle Bursa'da ahali tarafından alıkonulduğunu kendisinin maiyetindekilerle birlikte teslim olacağını Anzavur'a bildirdiğini ve teslim olduğunu ileri sürmüştür⁷⁰.

Anzavur'un Bandırma'daki varlığı Rumları da memnun etmiştir. Kendisini bir kurtarıcı olarak görmüşler, bir Pazar ayininde Rum papaz "*Cenab-ı Hakk Hazret-i İsa'yı indirdiği bir zamanda Rumları da Türk barbarlarından kurtaracak olan diğer bir kahramanı, Anzavur Beyi Bandırma'ya zaferle getiriyor*"⁷¹ diyecek derecede Anzavur'a umut bağlamışlardır.

Anzavur'un Hâkimiyetindeki Bandırma ve Çevresinde Asayiş Sorunları

Biga ve Gönen'den sonra Bandırma'yı da ele geçiren, bölgedeki ulusal harekete ciddi ölçüde zarar veren Ahmed Anzavur'a, Saray tarafından Mirimîranlık rütbesi verilmiş ve Damat Ferîd Hükümetince Karesi Mutasarrıflığına tayin edilmiştir⁷². Damat Ferîd, 11 Nisan 1920'de ikinci kez ziyaret ettiği İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Robeck'e Bandırma'nın ele geçirilmesinin öneminden bahsederek Anzavur'a verilen görevlerle harekete meşruiyet kazandırmaya çalıştıklarını belirtmiş ve milliyetçilere karşı örgütlenen Anzavur liderliğindeki bu hareketin gelişip güçlenmesi için İtilaf Devletlerinin desteğini talep etmiştir⁷³. Gerçekten de Bandırma'nın Anzavur tarafından ele geçirilmesi Biga ve Gönen ile birlikte düşünüldüğünde Boğazların güvenliği açısından önemli bir adım olmuştur. Durumun vahâmeti Mustafa Kemâl Paşa tarafından anlaşılmış, Heyet-i Temsiliye Başkanı sıfatıyla 20. Kolorduya bir bildirimde bulunarak, Anzavur hareketinin en kısa sürede bastırılması için gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir⁷⁴. Anzavur, Bandırma'da kaldığı süre içinde ahaliye yönelik çeşitli beyânnâmeler yayınlamış, yabancı temsilcilerle görüşmeler yapmış bir sonraki

zorunda kaldığını yazmıştır. Oysa Yusuf İzzet Paşa Bursa üzerinden Ankara'ya geçmişti. Benzer bir haber için bkz. *İkdâm*, 22 B. 1338 (13 Nisan 1920), S. 8320, s. 1.

⁷⁰ *Peyâm-ı Sabah*, 23 B. 1338 (14 Nisan 1920), S. 10926, s. 2.

⁷¹ *İzmire Doğru*, 14 Nisan 1920, S. 53, s. 2.

⁷² BOA, BEO. 4626 / 346879. 20 B. 1338 (9 Nisan 1920) Ayrıca bkz. *Alemdâr*, 19 B. 1338 (10 Nisan 1920), S. 2779, s. 1.

⁷³ Sonyel, *age*, s. 212.

⁷⁴ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Yıl. 4, S. 13 (Eylül-1955), Vesika No. 353.

adım için Damat Ferîd Hükümeti ile iletişimde bulunmuştur⁷⁵. Bu arada hem Anzavur hem de yeğeni Nuh Bey ile tanışıklığı olan⁷⁶ Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey görevine devam edebilme olanağı bulmuş böylece hapishane tamamen tahliye edilmesine rağmen jandarma efradının silahları alınmamıştır. Ayrıca çok kısa bir süre Şah İsmail, Keçidereli Nuri ve Haydarlı Kâzım gibi asiler de maiyetleriyle jandarmaya destek olmuşlardır.

Anzavur'un Bandırma'da kaldığı kısa dönemde kendi maiyetinde bulunan kuvvetler bir çapulcu sürüsü gibi davranmaya devam etmişlerdir. Kasabaya girmelerini müteakiben orduya ait depolara girerek silah, cephane ve teçhizatı yağmalamaya başlamışlar, kasaba ahalisinden Tarakçının Ahmed ve arkadaşları Susurluklu Laz Zahid ile Gürcü Neşet ve arkadaşları da onlara eşlik ederek subayların evlerini soymuş ve saldırılarda bulunmuşlardır. Bunlardan bazıları tutuklandıysa da önemli bölümü herhangi bir yaptırımla karşılaşmamıştır. Bandırma çevresindeki Türk köyleri de saldırıya maruz kalmışlar, hayvanları, malları mülkleri yağmalanmış ancak bunları önlemeye yönelik bir girişim olmamıştır. Anzavur'un Rum ve çeşitli etnik kimliklere mensup çetelerin bölgedeki faaliyetlerine de göz yumduğu görülmüştür. Daha 8 Nisan 1920'de Edincik'te bulunduğu esnada Bandırma'dan hareket eden posta treni 130. kilometrede Aksakal ile Okçugöl arasında çeteler tarafından saldırıya uğramış aynı gece Rum eşkıyası, Biga Kazası dâhilinde bulunan Çerkezçavuş Köyü'nü basarak köyü yağmalayarak yakmış, Müslüman iki kadının göğüslerini, bir kızın parmağını keserek iğrenç kötülüklerde bulunmuşlardır. Her iki olay hakkında hükümetçe bir girişimde bulunulamadığı gibi Anzavur tarafından hiçbir şekilde takibât yapılmamıştır. Yine aynı dönemde Manyas'tan merkeze gelmekte olan dört jandarmanın silahları Manyas'ın Mandır Köyü'nden Şerif ve arkadaşları tarafından alınmış olmasına rağmen merkezdeki bütün jandarma efradının mermi sayısı yirmiye düşürülmüş geri kalanına el konulmuştur. Bu durum Anzavur ve çevresindekilerin jandarma ve diğer askeri personeli güvenilmez

⁷⁵ Özalp, *age*, s. 110.

⁷⁶ İzmir valiliğinde vefat eden İzzet Bey'in Dâhiliye Nezareti döneminde Anzavur, Karesi ve Kala-i Sultaniye (Çanakkale) havalisinde takibatla görevlendirildiğinde ve kendisine merkezi hükümet tarafından tahsis edilen örtülü ödenek Süheyl İzzet Bey tarafından alınıp dağıtıldığından tanışmışlardır.

bulmasından kaynaklanmıştır. Üstelik kasabada bulunan sınırlı sayıdaki kolluk güçlerinin çetelere yönelik mücadelesinde onları desteklememişlerdir. 13 Nisan 1920'de Kırçaki adındaki Rum çetesi Erdek'e girerek taşkınlıklar yapmış bir başka Rum çetesinin de (Kirman Çetesi) Bandırma'ya gireceği yolundaki duyurular üzerine önlem alınmak istenmişse de buna engel olunmuştur. 14 Nisan 1920'de Bandırma-Erdek yolu Rum çeteleri tarafından tutulmuş, kasabada yaşanan heyecan üzerine jandarma gücü olay yerine sevk edilmişse de Anzavur'un maiyetinden hiç kimse destek vermediğinden çetelerin takibi mümkün olmamıştır. Eşkıya da Memun Köyü'nden 120 koyun gasp etmiş, olay yerinde kulakları kesik Müslüman bir kız, başları yarılmış iki kadın, makatına bıçak saplanmış başka bir kadın ile kolundan yaralanmış bir erkek bulunmuş, bunlar Bandırma Hastanesine sevk edilirken hafif yaralıları ise köylerine gönderilmişlerdir⁷⁷.

Anzavur ve maiyetindekiler Bandırma ve çevresindeki asayiş sorunlarının çözümüne katkı sağlamadıkları gibi bölgede temel güvenlik sorunu haline gelmişlerdir. Nitekim Anzavur tarafından kasabada asayişin temin edilmesi için bırakılmış olan Keçidereli Nuri, 13 Nisan 1920 gecesi Bandırma yakınlarındaki Tekfur Çiftliğini basarak çiftliğin sahibi olan İtalyan tebaasından Musevi Lebin'in aile bireylerine tecavüze, darba ve tehdide kalkışmış, kendisine 250 lira verilmesi üzerine çiftlikte bulunan kadın ve çocuklar gece yarısından sonra çiftlikten kaçmayı başarak Bandırma'daki İngiliz temsilciliğine başvurmuşlardır. Vâki olan yazışma ve müracaattan sonra kendisi İstanbul'dan gelen heyete katılarak Kirmastı'ya gönderilmek suretiyle Bandırma'dan çıkarılmıştır⁷⁸. Bu noktada İngilizlerin de kendi çıkarları çerçevesinde asayiş sorunlarına müdahil olmadıkları, Anzavur ve işbirlikçilerinin faaliyetlerine göz yumdukları anlaşılmıştır. Anzavur, Karacabey ve Kirmastı'yi ele geçirmek için kasabadan ayrıldığında yeğeni Nuh Beyi vekil ve mümessil olarak bırakmıştır. Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey kendisiyle daha önce var olan tanışıklığından hareketle kasaba ve civarındaki güvenlik sorunlarını çözmek için çaba göstermişse de Anzavur ve maiyetinin, “*meşkûresiz bir eşkıya*

⁷⁷ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

⁷⁸ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

sürüsü olması ve yegâne amaçlarının yağmadan ibaret olmasından dolayı esaslı bir tesir” yapılamamıştır⁷⁹.

Anzavur’un Bandırma’daki Siyasî ve Askerî Faaliyetleri

Bandırma’yı ele geçirmek Anzavur’a doğrudan İstanbul yönetimi ile bağlantı kurma olanağı yaratmıştır⁸⁰. Damat Ferîd yönetimine Balıkesir ve Bursa’yı da ele geçirme isteğini iletmıştır⁸¹. Bu bağlamda kendisine personel ve teçhizat verilmesi talebinde bulunmuştur⁸². Nitekim Damat Ferîd Paşa’da İngiliz Yüksek Komiseri Robeck’e bu yöndeki beklentilerinden bahsetmiştir⁸³. Anzavur da, Bandırma’da bulunduğu kısa müddet içinde pek çok kez İngiliz temsilcisine ve limanda bulunan İngiliz zırhlısına giderek yardım isteğinde bulunmuşsa da Süheyl İzzet Bey’e göre kesin bir yanıt alamamıştır⁸⁴. Öte yandan bölgede İstanbul yönetiminin Anzavur aracılığıyla izlediği siyasaya kamuoyu nezdinde destek ve meşruiyet sağlamak için Bandırma, Gönen ve Edincik’ten Kuvayı Millîye’yi şikâyet etmek ve bölge halkının padişaha olan sadâkat duygularını ifade etmek üzere birer heyet oluşturulmuştur. Eşraftan Sabri Beyin liderliğindeki dört kişilik Bandırma heyeti⁸⁵ (Rıza, Tevfik Beylerle Anastasi, Denbikyan ve Terfin (?) efendilerden oluşmuştur) 13 Nisan’da Dâhiliye Nazırı Reşid Beyi ziyaret ederek “*Bandırma ahalisinin zat-ı şahane ve hükümete karşı olan sadâkatlarını*” arz etmiştir⁸⁶. Biga’dan İzzet Beyin başkanlığında bir Rum, bir Ermeni ve altı Müslümandan oluşan başka bir heyet de daha önce İstanbul’a aynı amaç çerçevesinde gelmiştir⁸⁷. Edincik’ten gelen heyet eşraftan Ahmet Beyin başkanlığında Nahiye Müdürü Celâl, Âzadan Kemal beylerden oluşturulmuştur⁸⁸. Bandırma ve Gönen heyetleri 17 Nisan’da Sarayı ziyaret ederek Padişah ile görüşmüş ve Kuvayı Millîye’den duydukları rahatsızlıkları

⁷⁹ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

⁸⁰ Özalp, *age*, s. 110.

⁸¹ Orhan Hülagü, “Anzavur İsyanı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 14, S. 40 (Mart-1998), s. 61. (ss.50-67).

⁸² Özalp, *age*, s. 110.

⁸³ Erol Ulubelen, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, İstanbul, 1967, s. 272.

⁸⁴ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 4.

⁸⁵ *Alemdâr*, 24 B. 1338 (15 Nisan 1920), S. 2783-483, s. 1.

⁸⁶ *Peyâm-ı Sabah*, 24 B. 1338 (15 Nisan 1920), S. 10927, s. 1.

⁸⁷ *Alemdâr*, 8 B. 1338 (30 Mart 1920), S. 2768-468, s. 1.

⁸⁸ *İkdâm*, 27 B. 1338 (17 Nisan 1920), S. 8324, s. 2.

iletmişlerdir. Padişah, heyetlerle yaptığı görüşmelerden sonra Sadrazam Damat Ferîd Paşa'dan heyetlerin isteklerinin kabulünü ve kolaylık gösterilmesini istemiştir⁸⁹. Heyetler ertesi gün Sadrazam Damat Ferîd Paşa ile Dâhiliye Nazırı Reşid Beyi ziyaret ederek bir kez daha Kuvayı Millîye'yi şikâyet etmişlerdir⁹⁰. Anzavur ile İstanbul yönetiminin birlikte organize ettikleri bu heyetler vasıtasıyla hem Anzavur'a ve eylemlerine hem de onun bir parçası olduğu İstanbul eksenli siyasalara kamuoyu nezdinde bir meşruiyet zemini tesis edilmeye çalışılmıştır.

Anzavur, Bandırma'yı ele geçirdikten sonra askeri stratejisini Bursa ve Balıkesir'i ele geçirmek üzerine kurmuştur. Bu bağlamda güçlerini ikiye ayırmış, kendisinin komutasındaki yaklaşık beş bin kişiden oluşan bir kuvvetle Kirmasti ve Karacabey üzerine yürürken Gâvur İmam'ın (Fevzi) komutasında iki bin kişilik bir kuvvet de Balıkesir üzerine hareket etmiştir⁹¹. Anzavur, Bandırma'da kaldığı süre içinde İstanbul yönetiminden geniş yetkiler, para, top, tüfek, cephane isteğinde bulunmuştur⁹². İstanbul ile olan haberleşmesini Gönen'in Keçeler Köyünden Recep Bey vasıtasıyla sağlamış, gönderilerin O'nun aracılığıyla gerçekleştirilmesini ve devlet memurlarından padişah emri ile olsun olmasın uygun olmayanların değiştirilme yetkisini talep etmiştir. Recep Bey aracılığıyla gerçekleştirilen iletişim sürecinde de yine para, top, tüfek, cephane ve uçak gönderilmesi talebi yinelenmiştir⁹³. İstanbul yönetimi de kendisine destek vermeye yönelik adımlar atmaya devam etmiştir. Nitekim askeri faaliyetlerine destek vermek ve Kuvayı Millîye'nin bölgedeki varlığını yok etmek için Bandırma'ya bir heyet gönderilmiştir⁹⁴. Mümtaz Binbaşı Atâ Efendi başkanlığında 17 Nisan 1920'de kasabaya gelen ve Şehzâde Cemaleddin Efendi'yi İstanbul'a götürmekle de görevlendirilen heyette, Kızıl Hançer ve Nigehbân

⁸⁹ *Peyâm-ı Sabah*, 27 B. 1338 (18 Nisan 1920), S. 10930, s. 2. Ayrıca bkz. İkdâm, 28 B. 1338 (18 Nisan 1920), S. 8325, s. 1.

⁹⁰ *Peyâm-ı Sabah*, 29 B. 1338 (20 Nisan 1920), S. 10932, s. 2.

⁹¹ Özalp, *age*, s. 112.

⁹² *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 4.

⁹³ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 4.

⁹⁴ Jandarma Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey raporunda bu heyetin Anzavur'un haberi olmaksızın Bandırma'da ikamet eden komiserlikten çıkma İbrahim adında birinin Ferîd Paşa'ya müracaat ederek Anzavur'un bir heyet-i askeriye istediğini söylemesi üzerine gönderildiğini ancak durumdan haberdar olmayan Anzavur'un başlarda durumdan rahatsızlık duyduğunu sonrasındaysa onlardan yararlanmayı tercih ettiğini belirtmiştir.

Cemiyetine mensup subaylar da yer almıştır. Harbiye Nezareti tarafından gönderildiklerini söyleyen, Parabellum tabanca ve bol miktarda para taşıyan bu subaylar Kirmasti'de bulunan Anzavur'a katılmak üzere hareket etmişlerdir. Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey raporunda heyet üyeleri arasında birlik olmadığını, irade ve yeteneklerinin de sınırlı olduğunu belirtmiştir⁹⁵.

Anzavur'un, Balıkesir ve Bursa için bir tehdide dönüşmesi üzerine Aydın, Akhisar, Ayvalık ve Balıkesir bölgelerinden toplanan millî kuvvetler 61. Tümen Kumandanı Kâzım (Özalp) Bey komutasında isyancılara karşı harekete geçmiştir. 15 Nisan Perşembe günü akşamı, öncü birlikler Susurluk ile Kirmasti arasında Yahyaköy sırtlarında Anzavur kuvvetleriyle karşılaşmıştır. 16 Nisan 1920'ye değin devam eden yoğun çarpışmaların ardından isyancılar dağılmaya başlamış, Anzavur da yaralanarak 500 kadar adamıyla⁹⁶ Bandırma'ya çekilmiştir⁹⁷. Bu arada İstanbul'dan gelen heyet, Yüzbaşı Kâmil ve Mülazım Kemal'i Bandırma'da bırakarak arabalarla Anzavur'a katılmak üzere hareket etmişlerse de Kirmasti'ya ulaştıklarında Anzavur kuvvetlerinin hezimete uğramış olmasından dolayı ertesi gün dönmek zorunda kalmışlardır.

Bandırma'ya geri çekilen Anzavur, yenilginin acısını kasabada bulunan subaylardan çıkartmak istemiştir. Böylece Bandırma'da subaylara yönelik bir tutuklama ve İstanbul'a sevk edilme süreci başlatılmıştır. Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey bu davranışın arka planında şahsi hırs ve menfaatleri çerçevesinde İstanbul'a karşı bir iş yaptıklarını gösterme amacının bulunduğunu ileri sürmüştür⁹⁸. Kasabadaki jandarma efradı Anzavur'un adamlarıyla birlikte önce cepheye sevk bahanesiyle kasabadan uzaklaştırılmış ardından hükümet binası basılarak Jandarma Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey, Ser Komiser Muavini İsmail Efendi ve cephe muhafızı olan jandarma efradı tutuklanmıştır. Süheyl İzzet Beyin yerine jandarma bölük kumandanlığına Yüzbaşı Zeyrekli Abbas ve takım kumandanlığına da ihtiyât mülazımı Selanikli Kemalettin atanmıştır. Ancak hareket

⁹⁵ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

⁹⁶ Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)* Cilt-2 Nisan-Aralık 1920, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975, s. 44.

⁹⁷ *Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi, (Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920))*, C.2 K. 2, s. 52. Ayrıca bkz. Özalp, *age*, s. 115.

⁹⁸ *Hâkimiyet-i Millîye*, 27 Mayıs 1920, S. 33, s. 3.

ve davranışları bilinçsiz ve düzensiz bir nitelik taşıdığından kasabada asayiş sorunları yaşanmıştır. Ertesi gün Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey, İstanbul'a gitmek kaydıyla serbest bırakılmışsa da diğerleri tutuklu kalmıştır.

Bandırma'da gelişen süreç nedeniyle yerel yönetim iş görmez hale gelmiş, subayların evlerine girilerek silahları ve bir kısım eşyaları alınmış kendileri de İstanbul'dan gelen Kemal Reis gambotuna bindirilmeye çalışılmıştır. İsyancılar, 19 Nisan 1920'de Kuvayı Millîye Bandırma'ya girdiğinde kendilerini güç bela gambota atabilmişlerdir. Bu sırada hareket eden Yunan ve Fransız bandıralı gemilerden kasabaya ateş edilince karşılık verilmiş, gambot da demirini kırarak limandan hareket etmiştir. Heyette yer alan ancak gambota yetişemeyen ve Bandırma merkez kumandanlığını üstlenmiş olan ihtiyat mülazımı Nazif ve müsellağ sansür memuru unvanı takınan Kutbettin Efendi tutuklanmıştır⁹⁹. Bir gün evvel vazifeden çekilmiş olan Yüzbaşı Süheyl İzzet Bey, kasabada bir kötülük yaşanmasına meydan vermemek üzere tekrar görevine dönmüştür.

Anzavur, millî kuvvetlerin ilerleyişi karşısında tutunamayarak önce Gönen'e ardından da Biga'ya sığınmış nihayetinde bir İngiliz gemisiyle kendini İstanbul'a atabilmiştir¹⁰⁰. Damat Ferîd Hükümeti ve İngilizler Anzavur'a istediği silah, cephane ve diğer teçhizatı yenilmeden önce sağlamayı başaramamışlardır¹⁰¹. Bütün bu gelişmelere rağmen Damat Ferîd Hükümeti yanlısı basın organları Anzavur'un henüz millî güçler üzerine harekete geçmediği yolunda kamuoyunu bilgilendirmişlerdir¹⁰². Nihayet kendisinin 25 Nisan 1920'de İstanbul'a geldiği yolunda haberler hükümete yakın gazetelerde yer almıştır. Anzavur İstanbul'a döndüğünde önce Hürriyet ve İtilaf Fırkası genel merkezini ardından Sadrazam Damat Ferîd Paşayı, Baltalimanı'nda bulunan konağında, ziyaret etmiştir¹⁰³. Söz konusu ziyaretlerde Bandırma, Karacabey, Kirmasti, Susurluk'ta

⁹⁹ Bu kişiler daha sonra Kuvayı Millîye tarafından idam edilmişlerdir. Bkz. BOA, MV. 219 / 8, 13 Ş. 1338 (2 Mayıs 1920). Ayrıca BOA, BEO, 4630 / 347242, 13 Ş. 1338 (2 Mayıs 1920).

¹⁰⁰ Sofuoğlu, *age*, s. 333.

¹⁰¹ Şimşir, *age*, s. 45.

¹⁰² *Peyâm-ı Sabah*, 30 B. 1338 (21 Nisan 1920), S. 10933, s. 1.

¹⁰³ *Alemdâr*, 4 Ş. 1338 (25 Nisan 1920), S. 2773-463, s. 1.

yaşanan gelişmelere dair bilgiler vermiş ve Damat Ferîd Paşa'nın emirlerini almıştır. Anzavur, Saray tarafından da kabul edilmiş ve saltanata-hilafete olan sadâkatini arz etmiştir. Sonrasında İstanbul basınında Anzavur'un Bandırma'ya görevinin başına döndüğü, kendisine yardımcı olacak yeni kuvvetlerin ve gönüllülerin Bandırma'ya sevkini başlatıldığı belirtilerek kamuoyu bir kez daha yanıltılmıştır¹⁰⁴. Anzavur'un oğlu Kadri ile Peyâm-ı Sabah'ta yer alan bir mülakatta kendisine bölgedeki çarpışmalarla ilgili bir soru sorulmuş ancak bilgi vermeye yetkisi bulunmadığını ve askeri anlamda doğru olmayacağını ileri sürerek yanıt vermekten kaçınmıştır. Dahası birkaç güne Bandırma'ya döneceklerini söylemiştir¹⁰⁵. İstanbul yönetimi Bandırma'nın Kuvayı Millîye'nin kontrolü altında bulunduğunu görmezden gelmiş, Kuvayı İnzibatiye'nin kuruluşundan sonra Bandırma Kuvayı İnzibatiye Kumandanlığı Erkan-ı Harbiye Riyasetine Miralay Ethem Bey'i tayin etmiştir¹⁰⁶. Böylece bir taraftan Anzavur'un yenilgisi örtbas edilmeye öte yandan kamuoyunda Bandırma ve çevresinin İstanbul yönetiminin hâkimiyeti altında olduğu görüntüsü verilmeye çalışılmış, Anzavur'un İstanbul'a sözde devam eden harekâtla ilgili bilgi vermek ve yeni talimat almak için geldiğine dair bir çerçeve oluşturulmuştur. Gelişmeleri İstanbul basınından izleyen kamuoyu, yaşanan hezimetin ve arka plandaki ihanet sürecinin ayrıntılarına vâkıf olamamıştır. Kuvayı Millîye'nin Bandırma ve isyan bölgesinde hâkimiyeti sağladığının anlaşılmasından sonra taktik değiştiren İstanbul yönetimi Kuvayı Millîye'nin hâkimiyet sağladığı alanlarda şiddete başvurduğunu ve katliamlar yaptığını ileri sürerek kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır. Nitekim İstanbul basınında çıkan haberlerin birinde Bandırma'da 36 kişinin idam edildiği¹⁰⁷ iddia edilirken bir diğerinde bu rakam 28 olarak verilmiştir¹⁰⁸. Kuvayı Millîye'yi eli kanlı bir örgütlenme olarak kamuoyunda mahkûm etmeye yönelik bu çabalar istenilen sonucu vermemiştir. Öte yandan millî kuvvetlerin Bandırma'ya girmesiyle İngilizlerin

¹⁰⁴ *Peyâm-ı Sabah*, 8 Ş. 1338 (27 Nisan 1920), S. 10939, s. 2.

¹⁰⁵ *Peyâm-ı Sabah*, 10 Ş. 1338 (29 Nisan 1920), S. 10941, s. 2.

¹⁰⁶ *Tercüman-ı Hakikat*, 10 Ş. 1338 (29 Nisan 1920), S. 14050, s. 1.

¹⁰⁷ *Peyâm-ı Sabah*, 7 Ş. 1338 (26 Nisan 1920), S. 10938, s. 2.

¹⁰⁸ *Tercüman-ı Hakikat*, 5 Ş. 1338 (25 Nisan 1920), S. 14045, s. 2.

kontrolü altında bulunan yüzlerce sandık cephane ve silah ve toplar kurtarılabilmektedir¹⁰⁹.

Sonuç

Anadolu'nun işgal edilmesine hukuki ve siyasi zemin hazırlayan Mondros Mütarekesi'nin yürürlüğe girmesiyle başlayan işgaller karşısında gelişen direniş hareketleri, Mustafa Kemâl Paşa'nın müdahil olmasıyla ulusal ölçekli bir örgütlenmeye dönüşmüştür. Bu durum öncülüğünü İngiltere'nin yaptığı Batılı devletlerin yayılmacı politikalarının hayata geçirilmesi önünde bir engel oluşturmuştur. Öte yandan ulus-üstü bir imparatorluk yapısının saltanat-hilâfet eksenli sürdürülmesi çerçevesinde bir siyasa benimseyen Saray ve Damat Ferîd hükümetleri de Anadolu'daki millî hareketi amaçları bakımından hasım olarak kabul etmişlerdir. Böylece Anadolu'daki ulusal direniş hareketini ve kurumsallaşma sürecini yok etmek üzere hem politik hem de askeri boyutları olan stratejiler uygulamaya konulmuştur. Ahmed Anzavur söz konusu stratejilerin Boğazlar Bölgesi'nde vücut bulmasında önemli bir işlev üstlenmiştir. İngiltere, Saray, Damat Ferîd hükümetleri ve millî mücadele karşıtlığında buluşmuş cemiyetlerin teşvik ve desteğiyle harekete geçmiştir. II. Anzavur İsyanı esnasında Çanakkale Boğazı'nın güvenliği bakımından yaşamsal derecede öneme haiz Biga, Gönen, Susurluk, Manyas ve Bandırma'yı ele geçirmeyi başarmıştır. Bandırma ve çevresindeki kısa süreli hâkimiyeti, merkezinde olduğu isyanların niteliğiyle ilgili önemli çıkarımlar yapmamızı sağlamıştır.

Bandırma başta olmak üzere bölgedeki insanlar nezdinde bir meşruiyet zemini tesis edebilmek için dinsel söylem, kurum ve semboller yoğun biçimde kullanılmıştır. Bu bağlamda hilâfet-saltanat makamlarının bölge demografisindeki etkisinden yararlanılmıştır. Bölgedeki bazı Kuvayı Milliye önderlerinin yanlış tutum ve davranışları ile etnik unsurlar arasındaki gerilimler Anzavur'un Bandırma'yı da içine alan geniş bir alanda kısa süreli de olsa hâkimiyet kurmasına yardımcı olmuştur. Damat Ferîd Hükümeti ve Padişah tarafından Anzavur'a çeşitli askeri-mülkî statü ve payeler verilerek kendisine-eylemlerine bir meşruiyet kazandırılmaya

¹⁰⁹ Rahmi Apak, *İstiklâl Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 129.

çalışmışsa da Bandırma'da ve çevresinde Anzavur ile O'na bağlı güçler tarafından gerçekleştirilen eylemler, ne idarî-askerî ne de kurumsal bir kimliğe-yapıya sahip olmadıklarını göstermiştir. Bandırma ve çevresindeki gayrimüslim toplulukların millî harekete karşı düşmanca bir tutum içinde oldukları Anzavur'a verdikleri destekle anlaşılmıştır. Anzavur bu desteğe kayıtsız kalmamış, bilgisi ve koruyuculuğunda Rum çetelerince bölgedeki Türklere yönelik saldırılar düzenlemiştir. Anzavur'un Bandırma ve çevresindeki faaliyetleri Millî Mücadele açısından çok kıymetli bir niteliğe sahip olan insan kaynakları, savaş araç-gereçleri ve zamanın heba edilmesine, en önemlisi kardeşkanının dökülmesine neden olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Evrakı (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

- BOA. BEO. 4570 / 342691, 26 B. 1337 (27 Nisan 1919)
BOA. BEO. 4626 / 346879. 20 B. 1338 (9 Nisan 1920)
BOA. BEO, 4630 / 347242, 13 Ş. 1338 (2 Mayıs 1920)
BOA. DH. H. 14 / 2. 6 Ş. 1329 (2 Ağustos 1911)
BOA. DH. H. 14 / 2. 10 S. 1330 (30 Ocak 1912)
BOA. DH. ŞFR. 98 / 230. 18 B. 1337 (19 Nisan 1919)
BOA. DH. ŞFR. 104 / 53. 09 S. 1338 (3 Kasım 1919)
BOA. DH. ŞFR, 642 / 21. 19 ZA. 1337 (16 Ağustos 1919)
BOA. DH. ŞFR, 647 / 66. 1 RA. 1338 (24 Kasım 1919)
BOA. DH. ŞFR. 659 / 26. 28 B. 1338 (17 Nisan 1920)
BOA. DH. ŞFR. 659 / 131. 8 C. 1338 (28 Şubat 1920)
BOA. DH. ŞFR. 659 / 146. 9 C. 1338 (29 Şubat 1920)
BOA. DH. ŞFR. 660 / 111. 22 C. 1338 (13 Mart 1920)
BOA. DH. KMS. 52 / 10. 28 B. 1337 (29 Nisan 1919)
BOA. DH. KMS. 55 / 3. 12. 3 M. 1338 (28 Eylül 1919)
BOA. DH. KMS. 60 / 73. 7 B. 1339 (19 Mart 1921)
BOA. İ. DÜİT. 43 / 4. 23 B. 1337 (24 Nisan 1919)
BOA. MV. 219 / 8, 13 Ş. 1338 (2 Mayıs 1920)

Sürelî Yayınlar

Alemdâr

Hâkimiyet-i Millîye

İkdâm

İzmire Doğru

Peyâm-ı Sabah

Tasvir-i Efkâr

Tercüman-ı Hakikat

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl. 4, S. 11 (Mart-1955),
Vesika No. 272.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl. 4, S. 13 (Eylül-1955),
Vesika No. 353.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl. 5, S. 18 (Aralık-1956),
Vesika No. 452.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Yıl. 6, S. 22 (Aralık-1957),
Vesika No. 554.

Harp Tarihi Belgeleri Dergisi, Yıl. 24, S. 72 (Mart-1975),
Vesika No. 1554.

Telif Eserler

Abadan, Yavuz, Mustafa Kemal ve Çetecilik, 2. Baskı, Varlık
Yayınları, İstanbul, 1972.

Apak, Rahmi, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, Türk Tarih Kurumu
Yayınları, Ankara, 1988.

Apak, Rahmi, İstiklâl Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?, Türk
Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Atatürk, Mustafa Kemal, Nutuk, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

Bilgen, Bahar, Dönem Basınına Göre 1919 Seçimleri ve Meclis-i
Mebusan'ın Oluşturulması, Trakya Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne,
2011.

- Binbaşı Süheyl İzzet, Jandarma Teşkilâtının 61. Yıldönümü 22 Haziran 1868-1930, Çorum Vilâyet Matbaası, Çorum, 1930.
- Çantay, Hasan Basri, Kara Günler ve İbret Levhaları, İstanbul, 1964.
- Erdeha, Kâmil, Millî Mücadelede Vilâyetler ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.
- Gökbilgin, M. Tayyib, Milli Mücadele Başlarken, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- Güven, Zühtü, Anzavur İsyanı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965.
- Hilâl-i Ahmer Mecmû'aları, C. 8, Yay. Haz. İbrahim Topçu-Ahmet Zeki İzgöer, İstanbul, 2020.
- İğdemir, Uluğ, Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük-Anılar), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1973.
- Özalp, Kâzım, Millî Mücadele (1919-1922), 3 Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- Özer, Kemal, Kurtuluş Savaşı'nda Gönen, Türkdili Matbaası, Balıkesir, 1964.
- Sarıhan, Zeki, Kurtuluş Savaşı Günlüğü II (Erzurum Kongresi'nden TBMM'ye), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Sofuoğlu, Adnan, Kuvayı Millîye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921), ATASE Yayınları, Ankara, 1994.
- Sonyel, Salahi Ramadan, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I Mondros Bırakışmasından Büyük Millet Meclisinin Açılışına Kadar, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Şimşir, Bilal N., İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938) Cilt-2 Nisan-Aralık 1920, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1975.
- Tansel, Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar C. III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1978.
- Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi (Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri İstanbul'un İtilâf Devletleri Tarafından Resmen İşgali Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin

Kurulması Batı Anadolu ve Trakya Cephelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920), C.2 K. 2, 3. Baskı, TC Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

Türk İstiklal Harbi İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921), TC Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, Seri No. 1, Ankara, 1974.

Ulubelen, Erol, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, İstanbul, 1967.

Yetkin, Sabri, Ege'de Eşkıyalar, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.

Makaleler

Hülagü, Orhan, “Anzavur İsyanı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. 14, S. 40 (Mart-1998). (ss.50-67).

Keleşyılmaz, Vahdet, “Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XV S.45, Kasım-1999. (ss. 861-899).

Mert, Özcan, “Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler”, Belleten C. LVI S. 217, Aralık-1992. (ss. 847-862).

BİRİNCİ AHMED ANZAVUR AYAKLANMASI'NIN GÖNEN'DEKİ YANSIMALARI

Zümrüt ÜSKÜL*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti topraklarının işgali başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere birçok vatansever için ülke topraklarını koruma ve hür yaşama gayesi oluşturmuştur. Ülkenin farklı yerlerinde, haksız işgallere karşı birbirinden habersiz direniş örgütleri meydana gelmiş, vatanın yabancı devletlerin eline geçmemesi adına yerel güçler Kuvâ-yi Milliye'yi kurmuştur.

Ülke yönetiminde dış güçlerin etkisi ve vatanın dört bir yandan işgali İmparatorluğun sonunu getirmeye başlamıştır. Tüm bu dış eksenli faaliyetler içinde ülke bazında da birtakım iç eksenli ayaklanmalar devleti daha da zora sokmuştur. Osmanlı Devleti bünyesinde barış ve huzur ortamında yaşayan azınlıklar, bu süreçte dış ülkelerin kuklası haline gelmiştir. Kendi yurtlarını kurma girişimi ile ayaklandırılan bu gruplar, devletin içteki en büyük tehditlerini oluşturmuştur.

Tarihe en etkili ayaklanmalardan biri olarak geçen Anzavur isyanı, yaklaşık bir sene kadar birden çok ayaklanma olarak karşımıza çıkmaktadır. Makale konusu içerisinde giren Birinci Anzavur isyanı, hem Kuvâ-yi Milliye'nin hem de Babıali'nin isteği üzerine patlak vermesi açısından önem taşımaktadır.

Milli Mücadeleye karşı olan saltanat ve hilafet bağımlısı Ahmed Anzavur, Gönen, Susurluk, Manyas, Biga civarlarında Eylül 1919 itibari ile ilk ayaklanmasını çıkararak ülke bütünlüğü bozma faaliyetleri göstermiştir. Burada en dikkate alınacak yerlerden biri Gönen ve çevresidir. Çünkü, arşiv belgelerinden elde edilen rapor dosyalarının içerisinde bulunan telgraflar, Anzavur'u destekleyen

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, zumrutuskul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8448-9899.

Gönen eşrafından birtakım Çerkez çetelerinin, ahaliyi soydukları ve bundan dolayı asayişin bozulduğunu bildiren kayıtları içermektedir. Dolayısıyla, Gönen ve civarının Millî Mücadele döneminde en etkili olan Anzavur isyanı sürecinde yaşananlar ve Gönen halkının ayaklanmaya karşı göstermiş olduğu direniş inceleme gerektirmektedir. Çalışma boyunca hem Başkanlık Osmanlı Arşivi hem de basılmış eserler ve online kaynaklar üzerinden incelemeler yapılarak literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Türk Milletinin Millî Mücadele Dönemi

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmış, Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletleri, mütarekenin yedinci maddesine dayanarak ülkeyi işgal etmeye girişmiştir. Mütareke gereğince ülke ordularının büyük bir kısmı terhis edilmiş, stratejik noktalar ele geçirilmiş ve silah depoları kontrol altına alınmıştır. Millet yabancı devletler tarafından istilâ edilirken, İstanbul Hükümeti bu işgallere karşı seyirci kalmıştır. Bu durum ülke içerisinde çeşitli tepkilere yol açmış, yararlı ve zararlı olarak nitelenen derneklerin kurulmasına sebep olmuştur.

İstilâlara karşı gücünü halktan alan “*Kuvâ-yi Milliye*” hareketi işgal saldırıları sonucunda doğmuştur. Kuvâ-yi Milliye sözcükte *Milli Güçler* anlamını karşılığıdır. Daha geniş anlamı ile düşünüldüğünde Kuvâ-yi Milliye, bir milletin insan gücünün yanında tüm maddi ve manevi güçlerini de ifade etmektedir. Türk Milleti'nin Millî Mücadele döneminde sıklıkla kullanılan işte bu “Kuvâ-yi Milliye” kelimesi Millî Mücadele ile özdeşleşerek o dönemde Türk milletinin kurtuluş sloganı haline gelmiştir.

Halkın esaret altında yaşamaması gerektiğine inan Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'a çıkarak Millî Mücadeleyi başlatmıştır. Ülkenin tek vücut halinde birlik olabilmesi adına dış güçlerin yıkıcı ve bölücü faaliyetlerine karşı protesto mitingleri yapan Gazi Mustafa Kemal, ulusal bilincin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Millî Mücadele yıllarında Anadolu sadece işgalci kuvvetlerle değil, aynı zamanda düşman ile ortak hareket eden işbirlikçileri ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Devlet içerisinde düşman kuvvetlere yardım eden ve onların menfaatlerine uygun hareket eden üst kademeli birtakım kişiler ortaya çıkmıştır. Devlet dışta düşman

ile savaşıırken, içte bu kişilerin çıkardıkları ayaklanmalar ile meşgul olmak durumunda da kalmıştır. Bu isyancıların en önde gelen isimlerinden biri de Ahmed Anzavur'dur.

Ahmed Anzavur'un Hayatı

Ahmed Anzavur, 1864 yılındaki Çerkez sürgününde Kafkasya'dan göç ederek Marmara Bölgesi'ne yerleştirilen *Ançok* isimli bir *Adige*¹ ailesine mensup bir kişidir. Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı *İpkaye* Köyündendir. Arşiv kaynaklarında doğum tarihi bilgisine erişilememekle beraber, yaşadığı döneme ait belgelerde kısa boylu, ince vücutlu, gür sesli ve düzgün çehresinde derin çizgiler bulunan biri olarak tasvir edilmektedir. Buna karşın oldukça gürbüz ve kuvvetini etrafındakilere kanıtlamayı seven bir kimsedir. Ayrıca inatçı ve baskıcı kişiliğiyle de tanınmaktadır².

Bir dönem Türk Tarih Kurumu Başsekreterliği yapmış ve Anzavur isyanı sırasında bölgede öğretmenlik görevinde de bulunmuş olan Uluğ İğdemir, Ahmed Anzavur'un fiziki halini şöyle anlatmaktadır: “.... *Galiba abdest almıştı. Yün çoraplarını pantolonunun üstüne çekmiş, kaputunu sırtına almıştı. Perdeler inikti. İçerisini loş bir karanlık kaplamıştı. Siyah ve seyrek sakalı, dik bıyıkları, esmer çehresine büsbütün bir karartı vermişti. Hadit (demir gibi sert) simsiyah bir suratı vardı. Yüzünde hiddet alameti, yeis halleri vardı. Korkunç gözlerini yere dikmişti.*”³

Jandarma eri olarak görev yapan Anzavur, kız kardeşinin Sultan II. Abdülhamid'in sarayına cariyeye olarak alınması sayesinde zabıtlığa tayin olarak, Bakırköy Jandarma Karakol Kumandanlığına getirilmiştir. Daha sonra sadakati karşılığında kendisine Padişah tarafından Biga'da bir konak tahsis edilmiştir. Adının bazı yolsuzluklara karışması sebebiyle Konya'ya sürülmüş, bir süre de Kütahya'da tabur kumandanlığı yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında kendini bir kahraman olarak gösteren Anzavur, iki sene içerisinde jandarma binbaşılığına terfi etmiş, 1911 senesinde Çerkez gönüllülerden oluşan bir takip kolunun başına geçerek Karıncalıdağ'da Çakırcalı Mehmed Efe'nin ortadan kaldırılmasında

¹ Kuzeybatı Kafkasya'nın yerli halkı olan Çerkezlere verilen addır.

² Tefvik Orkun Develi, “Ahmet Anzavur”, *Atatürk Ansiklopedisi*, Atatürk Dil Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Ansiklopedisi, Ankara, 2021, s.1.

³ Zafer Tekin, Anzavur İsyanı: <https://sahipkiran.org/2019/07/12anzavurisyani>.

rol oynamıştır. Aydın Kuvve-i Takibiyeye Kumandanı unvanıyla bu vazifede gösterdiği yararlılıktan ötürü Sultan V. Mehmed Reşad tarafından bir kılıçla taltif edilmiştir⁴.

Aslen Çerkez olan Uluğ İgdemir, Anzavur hakkında yukarıdaki açıklamaları destekler şekilde şu bilgileri veriyor;

“...Anzavur’un nereli olduğunu bilmiyorum. Kendisi I. Dünya Savaşı sırasında Biga’da Rum mahallesinin sonundaki Namazgah’ta üç katlı ahşap bir evde oturur ve sahip olduğu koşu atlarıyla koşulara katılarak geçinirdi. Hakkında o zaman işittiklerime göre kız kardeşi, 2. Abdülhamid’in sarayında cariyeye imiş. Bu yüzden Abdülhamit kendisini jandarma subaylığına atamış ve Bakırköy Jandarma Karakolu’na komutan yapmış. Bir müddet sonra bazı yolsuz hareketlerinden dolayı Konya’ya sürülmüş. II. Meşrutiyetin ilanı üzerine kendisini Abdülhamid’den zulüm görmüş gibi göstererek bir nevi hürriyet kahramanı olmuş. Daha sonra İzmir havalisindeki Çakırcalı eşkiya çetesinin takibine gönderilmiş ve Çakırcalı’nın ortadan kaldırılmasını başarmış. Bu yüzden de kendisine Sultan Reşat, bir kılıç hediye etmiş⁵.”

Ahmed Anzavur, 23 Nisan 1919 tarihinde yakın çevresinin dahi şaşkınlıkla karşıladığı bir kararla İzmit Sancak Mutasarrıflığı gibi yüksek bir makama atanmış ve kendisine üçüncü dereceden maaş bağlanmıştır. Dönemin İstanbul basınında çıkan haberlere göre, bu sayede oldukça geniş yetkilere kavuşan Anzavur, bölgedeki Çerkez, Arnavut, Rum ve Türk unsurlar arasındaki sürtüşmelerle meşgul olmuş hatta silahlı grupların peşine bizzat düşerek İttihatçıların yöredeki faaliyetlerini yakından takip etmiştir⁶. Okuma yazma dahi bilmeyen Anzavur’un mutasarrıflığı sırasındaki resmî işlerinin livâ erkânı tarafından yürütüldüğü bilinmektedir.

Anzavur, içerisinde bulunduğu resmi durumu kullanarak İstanbul Hükümeti tarafından desteklenmiş ve kendine göre bir grup oluşturmuştur. 15 Haziran 1919 tarihinde Balıkesir Mutasarrıflığına nakledilen Ahmed Anzavur, bu bölgede kendine göre bazı başarılar elde etmiş ve kuvvetlenmiştir. Sarayda kendisine yakın kişiler olduğu

⁴ Tekin, agm, s.1.

⁵ Tekin, agm, s. 1.

⁶ Develi, agm, s. 2.

gibi bölgede de taraftarları oluşmuştur. Etrafında oluşturduğu destekçi kitle sebebiyle tarihte milli direnişi kırmaya yönelik en şiddetli ayaklanmalardan biri olarak geçmiştir. Anzavur'un faaliyetleri İngiltere'nin dikkatini çekmiş ve kendi çıkarları doğrultusunda bu kişiyi eylemleri boyunca desteklenmiştir.

Anzavur İsyanları

Ahmed Anzavur, Kuvâ-yi Milliye'ye yönelik muhalefeti temsil eden isimlerden biri olarak bilinmektedir. Amacı doğrultusunda 1919 yılında Anadolu'da giderek güçlenen millî direnişi kırmak için bir dizi isyan hareketi tertiplemiştir. Bu doğrultuda Millî Mücadele aleyhinde faaliyet gösteren Hürriyet ve İtilaf, Askerî Nigehban ve Kızıl Hançer gibi zararlı cemiyetleri bir araya getirerek *Cemiyet-i Ahmediye*'nin kuruculuğunu üstlenmiştir. Daha sonra ise Balıkesir'deki millî teşkilatlanmayı dağıtarak Yunan işgalini kolaylaştırmak ve Bursa'da İngilizlerle birleşerek Anadolu'daki milli direnişi devirmek üzere Biga'da kurulan *Kuvâ-yi Muhammedî* adlı örgütün başına geçmiştir.

Kuvâ-yi Milliye'nin devlete karşı bir komplo olduğunu vurgulayan Anzavur, amaçları doğrultusunda halkın dinî duygularını istismar etmekten geri durmamıştır. Yerel halkı kendi tarafına çekmek ve milli direnişe olan desteği zayıflatmak amacıyla dinî propagandalar yapmıştır. Köy köy dolaşıp halkın inançlarını istismar ederek, Mustafa Kemal Paşa'yı vatan haini ilan etmiştir. Gezdiği birçok bölgede Mustafa Kemal hakkında şu şekilde konuşarak karalama propagandaları yapmıştır:

“M. Kemal, vatan hainidir, askerlikten kovuldu, cezadan kurtulmak, canını kurtarmak için de İstanbul'dan kaçtı. Padişaha isyan etti. İstanbul dahil bütün Anadolu işgal altındadır. Memleket bu durumda, yani İtilaf Devletlerinin elindeyken M. Kemal'in yaptığı hareket, memleketi büsbütün mahvedecek bir isyandan başka bir şey değildir. Topraklarımız elimizden gidecek, yurtsuz kalacağız, bunun için onlara karşı silaha sarılmalıyız. Eğer Kuvay-ı Milliye denen teşkilata silahla karşı koyarsanız, onların haracından kurtulduğunuz gibi, tekrar askere gitmekten de kurtulursunuz. Siz burada bir müddet dayanın ondan sonra Padişah İstanbul'dan ordu gönderecek,

onların hepsini imha edecek” şeklinde konuşmalar gerçekleştirmiştir⁷.

Anzavur, etrafında topladığı kişilerden güç almıştır. Bu kişiler bölgede soygun ve cinayet olaylarına karışan fakat sonradan hükümet tarafından affedilen kimselerdir. Bunlar arasında Anzavur’un nüfuz sahibi olduğu Çerkezler başı çekerken, zamanla Arnavut, Boşnak, Kürt, Pomak ve bazı yerel Alevi gruplar da kendisine destek verdi. Taraftarları arasında oğlu Kadri, Haydar Köyünden akrabası Kazım, Çerkez Şah İsmail, Elkesenin Nuri, Cambazlı Hakkı, Sülüklü Davut, Çolak Ahmed, Sagır Çetesi, Darıca köylü Hasan, Kürt Tahir, Hacıyakup köylü Kadir ve Kirmastili Zafer gibi isimler yer almaktadır⁸.

İstanbul ve Çanakkale Boğazı’na yakın bölgelerde Anzavur’un çıkardığı isyanların tampon bölge teşkil etmesi İngiltere açısından önemliydi. Bu yüzden, Ahmed Anzavur’un destekçileri arasında İngiltere de vardı. İngiltere’den aldığı para ve silah yardımı ile bu bölgeleri Vahdettin’in nüfuzu altında birleştirecek, boğazlar üzerindeki İngiltere kontrollünü kolayca sağlanacaktı⁹.

Ahmed Anzavur’un ayaklanması üç dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Anzavur, ilk ayaklanmasında istediği başarıyı elde edemeyince ikinci ve üçüncüsüne yeltenmiştir. Birinci Anzavur ayaklanmasının belli başlı sebeplerini şu şekildedir:

1- Boğazlardaki üstünlüğü korumak isteyen ve Anadolu ile Trakya’daki Kuvâ-yi Miliyecilerin birleşmesine karşı olan İngiltere’nin kışkırtmaları,

2- İngiltere’nin güdümündeki Damat Ferit Paşa’nın yeniden sadrazam olmak ve Kuvâ-yi Milliyecilerden intikam almak istemesi,

3- İngiltere’nin, ayaklanmanın işgalci Yunanlılara karşı direnen millî kuvvetleri zayıf düşüreceğini umması,

⁷ Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı İstiklâl Savaşı Hatıralarından Acı Bir Safha*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1965, s. 43.

⁸ Develi, agm, s. 2

⁹ Zübeyir Uzun, *Milli Mücadele’de Çerkez Ethem ve Kuva-yı Seyyare’nin Faaliyetleri (1919-1920)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s. 48.

4- Bazı Kuvâ-yi Milliyecilerin yaptığı bir kısım hatalar¹⁰.

Birinci Anzavur isyanının başlangıç tarihini Özcan Mert, 21 Eylül 1919 olarak göstermektedir. Belirttiğine göre mevcut basılmış ve basılmamış belgelerde bu tarih, Ekim ayı şeklinde geçmesine rağmen, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın, Anadolu'da her geçen gün güçlenen Kuvâ-yi Milliye'ye karşı Eylül ayı ortalarında kuvvet kullanmak istemesi ve bu yolla Balıkesir ve çevresindeki milli direniş ve teşkilatlanmayı önlemek üzere Anzavur'u Manyas ve Gönen tarafına göndermeyi kararlaştırmış olması isyanın başlangıç tarihinin 21 Eylül olabileceğini düşündürmektedir¹¹.

Anzavur Ahmed, kendisine faaliyet alanları olarak bilhassa Çerkez kökenli kişilerin yoğun yaşadığı bölgeleri seçmiştir. Bu yüzden Kuvâ-yi Milliye karşıtı ilk girişimi böyle bir yerde, 21 Ekim 1919'da Gönen'de ortaya çıkmıştır. Önceleri pek ciddiye alınmayan bu girişim, Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket Bey'in, Anzavur'un Balıkesir'i basma niyetinde olduğunu bildirmesi üzerine dikkate alınmıştır. Gittiği birçok köy ve kasabada yıkıcı faaliyetlerini sürdüren Anzavur, dini duyguları istismar edecek hareketlerde bulunup taraftar kazanmaya çalışmıştır. Ahmed Anzavur'un fiili olarak ilk isyan teşebbüsü, Kuvâ-yi Milliye'nin önde gelen isimlerinden Hâcim Bey'i saf dışı bırakmak olmuştur. 1919 yılının Ekim ayında İstanbul'dan Gönen ve Manyas'a hareket ederek, “*göğsümde iman, dilimde Ku'ran, elimde ferman*” gibi sloganlarla köy köy dolaşarak kendini ahaliye padişahın ve halifenin temsilcisi olarak takdim etmiştir. İsyen hareketi boyunca Anzavur'un cebren veya rıza yoluyla destek bulduğu Bandırma, Biga, Gönen, Karacabey, Kirmasti, Manyas, Susıgırlık (Susurluk) gibi kazaların çoğunda Çerkez köyleri bulunmaktadır¹². Anzavur, buralarda şahsî nüfuzunu da kullanarak Kuvâ-yi Milliyecilerin dinsiz oldukları ve köylüleri çocuklarıyla beraber katledecekleri gibi pek çok safsatayı yaymıştır¹³. Özellikle isyan bölgesinde kontrolü bir şekilde elinde tutmak amacı güden Anzavur, gerek kendisine inanan cahil insanları,

¹⁰ Orhan Hülağü, “Anzavur İsyanı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XIV, S. 40, Ankara, 1998, s. 52.

¹¹ Özcan Mert, “Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler”, *Belleten*, C. 56, S. 217, Ankara, 1992, s. 863.

¹² BOA., DH.ŞFR, no: 652/51.

¹³ Develi, agm, s. 2.

gerekse korkudan sesini çıkartamayanlara karşı konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmalardan biri şu şekildedir:

“Din kardeşlerim! Padişah’a isyan etmek Allah’a ve Peygambere karşı gelmek demektir. (Cebinden Kuran-ı Kerimi çıkartarak) İşte şu Kur’an da böyle emretmektedir. Zerre kadar imanı olan, bunlarla işbirliği etmez. Padişahımız velinimetimiz efendimiz, beni saraya davet ettiler ve işte şu fermanı verdiler (cebinden bir kâğıt çıkartarak gösterdi). Bunları öldürmek ve memleketten kovmak şer’an farz ve vaciptir...¹⁴”

Anzavur etrafında topladığı kişiler ile 2 Kasım 1919 tarihinde Susurluk kasabasına baskın düzenlemiştir. Kasabanın muhtelif yerlerini yağmalayıp, *Redd-i İlhak Cemiyeti*’nin paralarına zorla ele geçirmiştir. Çeşitli yerlere baskınlar düzenleyerek, cinayetler işlemiştir. Balıkesir halkının Çerkez Sait Bey aracılığı ile Anzavur’a nasihatte bulunmaya göndermiş olmasına rağmen, Anzavur’u ikna teşebbüsünden bir sonuç alınamamıştır¹⁵.

Birinci Anzavur ayaklanma girişimi milli ve askeri kuvvetlerin gayretli mücadeleleri sayesinde bastırılmışsa da Anzavur, yanında kalan birkaç kişiyle kaçmayı başarak Biga dolaylarında ikinci ayaklanma için 16 Şubat–19 Nisan 1920 tarihleri arasında harekete geçmiştir. İstanbul’daki hükümetten tekrar emir alan ve Kuva-yı Muhammediye Komutanı olarak Biga’ya gönderilen Ahmed Anzavur, yeniden faaliyete girişmiştir. Gönen’i ele geçiren Anzavur, burada yıkıcı faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu gelişmeler üzerine İzmir Kuzey Cephesi Komutanı Albay Kâzım Bey ve Çerkez Ethem, emrine verilen kuvvetlerle, 16 Nisan 1920’de Yahyaköy’de Anzavur ile giriştiği çatışmayı kazanmıştır. Anzavur, Karabiga üzerinden bir İngiliz gemisiyle 19 Nisanda İstanbul’a kaçarken, Anzavur’un adamları Balıkesir üzerine yürümüştür. Burada Kuvâ-yı Milliye güçlerince savaşı isyancılar yenilmiş ve böylece Anzavur ayaklanması bastırılmıştır. Olayların sona erdiğinin sanıldığı bir sırada Anzavur tekrar üçüncü bir ayaklanma girişiminde bulunmuş, yeni baştan donattığı adamlarıyla 10 Mayıs günü Adapazarı’nı işgal etmiştir. Yapılan çarpışmalarda geri çekilmek zorunda kalan milli kuvvetlerin ardından Kandıra’yı ele geçirerek (13 Mayıs) Eskişehir’e

¹⁴ Tekin, agm, s. 1.

¹⁵ Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşı’na Gönen*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir, 1964, s. 63.

yönelen Anzavur, 15 Mayıs'ta Doğançay'a girmiş. Doğançay İstasyonu bölgesinde 17 Mayıs gününe kadar mücadele sürdürmüştür. Milli güçlere dayanamayan Anzavur, İstanbul'a kaçmıştır. 1921 yılında saklandığı çiftliğinde bir vatandaş tarafından öldürülmüştür¹⁶.

Milli Mücadele Dönemi'nde Gönen

1864 yılında Karesi Sancağına bağlı olan Gönen, o dönemde *Gönen-i Karesi* adıyla anılmaktadır. Aynı yıl içerisinde mülki ve idari düzenleme ile Erdek kazasına bağlanmıştır. 1878 yılından sonra Erdek Kazası'ndan ayrılarak Bandırma Kazası'na dahil edilmiştir. 16 Kasım 1882'de Gönen Hüdavendigar Eyaleti'ne bağlı Karesi Vilayeti dahilinde üçüncü derecede kazalardan birisi haline gelmiştir¹⁷.

Mondros Mütareke'nin ardından Anadolu'nun işgal edilmesi ile ülkenin birçok yerinde işgallere karşı gelen direniş örgütleri kurulmuştur. Ayvalık'ta Ali Çetinkaya tarafından ilk Kuvâ-yı Milliye birliklerinin oluşturulması tüm yurda cesaret vermiştir. Emekli Binbaşı Hazım Bey tarafından 12 Eylül 1919'da *Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* kurulmuştur. Eski Han'ı karargâh olarak kullanan ve altı ay görevde kalan bu cemiyetin kurucu üyeleri: Kalaycıoğlu Hacı Ahmed Ağa, Çerpeşli Hakkı Efendi, Hacı Mecid'in Lütfi, Kırılı İsmail Usta, Burunoğlu Hafız Halil, Hafız Çavuş, Uncu Ali Ağa, Tabak Hacı Hasan, Keçidere Köyü'nden Esat Bey, Sadi oğlu Salih Efendi, Hacı Mecid'in Hüseyin ve ve Belediye Reisi Hüseyin Çavuş'tur¹⁸.

Gönen'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ile bölgede yaşayan birtakım Rum ve Çerkezler Yunanlıların yanında yer almıştır. Baskı ve zulme şiddetle devam eden Yunanlıların yaptıklarını tespit edebilmek için İstanbul'dan bir heyet gönderilmiştir. Bununla birlikte Mülkiye Müfettişi Nedim Bey de Gönen, Manisa, Bergama ve dolaylarını dolaşarak buralardaki Yunan işgaline dair bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor dosyasının içinde bulunan bir telgrafla Gönen eşrafından birtakım kişilerin, Gönen ve

¹⁶ Mert, agm, s. 849.

¹⁷ Özer Küpeli, "1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 15, S. 1, 2000, s. 233.

¹⁸ Samet Arıker, *Milli Mücadele Dönemi'nde Gönen*, Gönen Gürses Gazetesi, 5 Eylül 2019.

Manyas havalisinde bulunan Çerkez çetelerden şikâyetle bulundukları, bunların göç eden ahaliyi soydukları ve bundan dolayı asayişin biran evvel teminini için Karesi Mutasarrıfı olarak bildikleri "Anzavur Paşa"dan yardım istendiği bildirilmiştir. Fakat, Ahmed Anzavur, Karesi Mutasarrıflığı'na atanmışsa da hiçbir zaman için bu makama oturamamış, ahalinin şikâyetçi olduğu Çerkez çetelerini daima koruyarak bu çetelerle birlik olmuştur.

Anzavur İsyanı'nın Gönen'de Ortaya Çıkışı

Ahmed Anzavur'un fiili olarak ilk isyan teşebbüsü Gönen'de başlamıştır. Manyas'ta çok sayıda Çerkez'in bulunması ve atçılıkla ilgilendiği için at yetiştiriciliğinin burada fazla olmasından dolayı Anzavur ilk olarak İstanbul'dan Manyas'a gitmiştir. Çünkü burada ihtiyaç duyduğu at ve insanı kolay temin edebilecektir.

Anzavur, Manyas'ta milli harekete karşı koymak için affa uğrayan eşkıyadan olan Hacıyakup köylü Kadir ile görüşerek 100 kişilik bir çete kurdurmuştur. Bu sırada kendisine Manyas'ın Kabaklı köyünden katılmak üzere, milli harekete karşı olan *Askeri Nigehbân Cemiyeti* tarafından gönderildiği anlaşılan 5. Kolordu Kumandanı Kiraz Hamdi Paşa'nın yaveri Yüzbaşı Kemal Efendi ile arkadaşı Süleyman Sırrı Efendi Gönen'e gelmiştir¹⁹. Burada “*göğsümde iman, dilimde kuran, elimde ferman*” gibi sloganlarla köy köy dolaşarak kendini ahaliye padişahın ve halifenin temsilcisi olarak takdim etmiş ve yanına destekçi toplamaya çalışmıştır. Olanların bilgisini alan Milli Mücadelenin önderi Mustafa Kemal Paşa, Miralay Kazım Bey ile diğer ilgililere konuyla ilgili malumat vererek durumdan haberdar edilmiştir²⁰. Bu hareketleri ile Anzavur'un ilk hedefi, bölgedeki Kuvâ-yı Milliye'nin güçlü liderlerinden olan Hâcım Bey'i etkisiz hale getirmek olmuştur. Nitekim 27 Ekim pazartesi günü Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket, Anzavur'un Balıkesir'i basacağını ve Hâcım

¹⁹ Mert, agm, s. 865.

²⁰ Mustafa Kemal Paşa'nın, Anzavur meselesi ile ilgili yazışma örneği: “*Meselenin mebdeini tekrar etmek lazım gelirse Anzavur başına topladığı birtakım serserilerle Kirmasti'ye [Mustafakemalpaşa] kadar ilerlemiş ve alınan mukabil tedbir neticesinde ilk müsademeyi Susırlık'ta [Susırluk] kabul etmiştir. Bu müsademede mağlup olup, Biga'ya gitti, takip olundu ve orada da mağlup oldu, yanındaki serseriler dağıldı, tek başına Gönen'e gittiği anlaşıldı. Oraya giden kuvvetlerimiz tarafından yaralandı ve mecruh olarak İstanbul'a gittiği en son aldığımız malumattan anladık.*” Bkz. Özer Küpeli, “Gönen'de Milli Mücadele Yıllarındaki Faaliyetler”, *Toplumsal Tarih*, C. 11, 1999, s. 16.

Bey'e suikast düzenleyeceğini Karesi Hareket-i Milliye Riyâseti'ne telgrafla bildirmiştir. Bu durum karşında 61. Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya çektiği bir şifreli telgrafla, Bandırma'da oturan Çerkez reislerinden Manyaslı Tahir, Tevfik Paşa yeğeni Nuh ve Kızılkiliseli İbrahim Beylerin Anzavur'a tesir edebileceklerini hatırlatarak kendilerine nasihatlerde bulunulması üzerinde durmuştur²¹.

Anzavur'un Gönen üzerindeki eylemlerine destek veren İngiltere'nin yaptığı yardım ve hizmet basına da yansımıştır. İstanbul'daki Intelligence Servisi'nin adamı Papas Fru'da para ve silah yönünden Ahmed Anzavur'u desteklediğini İzmir'e Doğru Gazetesinde “*Bir Vesika-ı İhaneti*” başlığı ile 63. sayısında şu şekilde ortaya çıkarmıştır:

Bandırma'da Anzavur'un kendi el yazısı ile yazmış olduğu bir kağıt ele geçirilmiştir. Bu sefilin mel'âhiyet-i mel'unânesi, İngilizlerle nasıl teşrik-i mesâi ettiğini göstermek için imla ve ibâre hatalarını aynen muhâfaza ederek neşrediyoruz: “*Evvvelâ nereden hareket etmek icap eder. Muvakkaten ve mecburn tadil edilen İttihadcılarn muhasamasında mevcut bulunan ve bulunmayıpta iştirak edecek olan Manyas, Gönen ve sâir akvamı hem cem edip mikdâr-i kâfi silah ve cephane ve hanelerinin idaresi için biraz maaş tevzi edip hemen Balıkesir'i işgal ettikten sonar Soma ve Kırkağaç cihetlerini dolaştığım vakit bütün benimle beraber olmak için söz veren âhâlden de mikdâr-ı kâfi işe yarayanlarını alarak ..kadar temizledikten sonar Konya'ya doğru yürümek oradan Kuvâ-yı Milliye'nin reislerinin toplandığı Ankara'da mahdumun koluyla birleşmek üzere Sivas'a. Bu harekâtı İngiliz kuvvetleri takip edecek ve kuvve-ı zâhire olacaktır. Derdest edilen bu mel'unlar İngiliz ordusuna ve kanununa teslim edilecektir*”²².

Anzavur'un milli harekete karşı olduğunu açıklaması ve adam toplaması üzerine Gönen Kaymakam'ı, Anzavur'un bölgenin emniyet ve asayişini tehdit edebileceğini tespit etmiş, bunun üzerine kazasında yeterli kuvvet bulunmadığından dolayı, onun bir hareket başlatabileceğini tahmin etmiştir. Bu sebeple Bandırma Fırkasından

²¹ Mert, a.g.m., s. 865.

²² Vahdet Keleşyılmaz, “*Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı*”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 5, Ankara, 1999, ss. 882-883.

5 Kasım tarihine kadar mühimmatlı bir destek kuvvet sağlanması istemiştir²³.

Anzavur İsyanı'nın Gönen'deki Yıkıcı Faaliyetlerine Karşı Alınan Önlemler

Anzavur, Gönen başta olmak üzere birçok bölgede kendine taraftar toplamaya çalışmıştır. Kuvâ-yi Milliyecilerin dinsiz oldukları ve köylüleri yakıp, çocukları ile beraber katledecekleri gibi pek çok safsatayı yayarak karmaşa ortamı yaratmıştır. Bunun yanı sıra, Yunan ordusuna karşı gelmenin isyan olduğunu telkin etmiş, memleket huzura kavuştuğu vakit bazı vergilerin kaldırılacağını vaat ederek halkı satın almaya çalışmıştır. Bu çabaların neticesinde kendisine katılan 500 ila 1000 adamla Susurluk'ta geçici karargâhını kuran Anzavur, burada Redd-i İlhak Cemiyeti'nin 1000 lirasını gasp etmiş, kışlayı ve kasabayı yağmalamış, askerleri terhis ederek aralarında iki otobüsün de bulunduğu savaş araç ve gereçlerine el koymuştur²⁴.

Gönen Kaymakamı, Anzavur tehdidine karşı destek istemiştir. Bunun üzerine Karesi Mutasarrıflığı'ndan milli harekete karşı gelindiğinin haberini aldıklarını, halk arasında anlaşmazlık çıkarmanın devleti büyük bir zarara uğratacağını bildiklerini, gerekli desteği sağlayıp olanların Sadarete bildirileceği açıklaması gelmiştir²⁵. Ayrıca 30 Ekim'de Karesi Mutasarrıflığı, Gönen ve Bandırma kaymakamlarına çektiği telgrafta, isyancı Anzavur'un kimlerle temas halinde bulunduğunu öğrenmek istediğini de bildirmiştir²⁶.

Ahmed Anzavur devlet erkânından aldığı destekle kendi birlikleri ve taraftarlarını genişletmiştir. Özellikle bölgedeki Çerkez azınlıkların oluşturduğu çeteler Anzavur ordusunun temelini oluşturmuştur. Bu durumun, şehirlerde Çerkezlik-Türklük²⁷ meselesi

²³ Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BEO (Bab-ı Ali Evrak Odası), no. 345.166, lef: 2,2/ 1-2.

²⁴ Develi, agm, s. 2.

²⁵ BOA., BEO., No. 345.166, lef: 2; Belgeler, sıra no. 8 , Mert, agm, s. 866.

²⁶ BOA., BEO., No. 345.166, lef: 4/1; Belgeler, sıra nu. 16.

²⁷ Kuva-yı Milliye ve Anzavur arasındaki gerginlik her geçen gün artmış vilayet ve köylerde Türklük ve Çerkezlik sorunu ortaya çıkmıştır. Özellikle Kara Hasan ve Suphi isimli eşkıyaların intikam almak amacıyla Çerkez köylerine baskınlar düzenlemesi ülkenin

ortaya çıkarılabileceğine dair tavsiyelere kulak asmamıştır. Yaşanan bu olaylar neticesinde gerekli tedbirleri almaları hususunda Heyet-i Temsili'ye tarafından 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey ile Akhisar Cephesi Kumandanı Çerkez Ethem'e hazırlıklı olmaları konusunda emirler gönderilmiştir.

"*Kuva-yı Muhammediye*" adıyla kurduğu örgütü ile Biga'da teşkilatlarını tamamladıktan sonra Gönen'i ele geçirip, Bursa'ya doğru ilerlemeyi ve burada İngilizler ile birleşip Anadolu'daki millî hükümeti düşürmeyi hedefleyen Anzavur'un grubu, Gönen ve civarında kanlı faaliyetlerini şiddetle sürdürmüştür. Eşkîya Kadir ile işbirliği yapan bu isyancı grup, eylemleri ile Gönen halkına zulmetmeye devam etmiştir. Ayrıca bu civarda faaliyette bulunan eşkiyadan Şah İsmail ve Kirmastili Zafer'in Anzavur'a katılması ile de çetesi daha da güçlenmiştir.

Kazım Özalp kumandasındaki millî kuvvetlerle karşı karşıya gelen ve yenilen Anzavur, kaçmak zorunda kalarak Gönen'in Keçeler Köyü'ne sığınmıştır. Gönen'e girdiğinde ilk olarak beyanname yayınlayan Anzavur burada Kuvâ-yı Milliye kutsal adı altında gizlenenlerin padişaha başkaldıran asiler olduklarını, ülkenin yazgısı belirleneceği bir sırada Avrupa'nın gözleri önünde barışı bozduklarını ileri süren propagandalar yapmıştır²⁸. Bandırma'daki 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'ya ve Çerkez Ethem'e tehdit telgrafları çeken Anzavur, Gönen'de yağma ve şiddet gösterileri ile etrafındakilerin sayısını 130 kişiye çıkarmıştır. Sonrasında Anzavur ve adamları Gönen'de tam bir terör havası estirerek korku salmayı sürdürmüştür. Gönen'deki hükümet konağını, telgrafhaneyi, askeri depo ve belediye dairesi gibi resmi binalarını işgal etmiştir. Mahkeme binasının kapıları kırılmak suretiyle adliye emanet odası ile Şer'îye Dairesi ve mahkeme kalemine girmişlerdir. Buradaki belgeleri eşyaları yağmalayarak, Eytam Sandığı'ndan 3.000 lira gasp etmişlerdir. Daireleri işgal edilen bütün memurlar kaçarak dağılmış, Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Esat Bey hapsedilmiştir. Kaymakam, Jandarma Kumandanı Mülazım-ı Evvel Ziya Efendi ve

kritik dönemlerinde kargaşayı arttırmıştır. BOA, Dahiliye Şifre Kalemi (DH.ŞFR) No:105/110.

²⁸ Küpeli, "Gönen'de Millî Mücadele...", ss. 10-11.

hükümete bağlı olan bazı memurlar tutuklanmıştır²⁹. Diğer bir kısım ise işkenceye maruz kalanlar arasında itaatkâr halkta bulunmuştur. Örneğin; Gönenli Ali Hoca işkenceden dolayı öldürülmüştür. Belediye Reisi Tevfik Efendi, saldırıya uğrayacağını anlayınca kaçarak kendini kurtarabilmiştir. Anzavur tarafından yapılan işgallerin neticeleri hakkında Karesi havalisinden devlet erkânına telgraflar çekilerek haber verilmiştir³⁰. Taraftarlarını çoğaltmak istedikleri için hapishanedeki mahkûmları salıveren Anzavur ve çetesi, Gönen'deki kargaşayı daha da arttırmıştır. Çetesinin mevcudunu arttıran Anzavur, bir kısım manifatura mağazaları ile dükkânlanları yağmalatmıştır. Çete mensupları, geceleri ev ev dolaşarak halktan zorla para, mücevherat ve kıymetli eşya toplamıştır. Kasabadaki teşkilâtlarını güçlendirmek ve yaymak için Gönen'e giriş ve çıkışı yasaklanmıştır. Halkı Padişah'a bağlılık telgrafı çektmeye zorlayarak telgrafla haberleşmeyi de engellemiştir³¹.

Anzavur İsyanını Bastırılması

Anzavur'un, Gönen'e girmesiyle ilgili olarak 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 50, Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'e yolladığı şifrede durumu şöyle izah etmektedir:

“ Anzavur mel'ünü Gönen'e kaçtı. Orada 20-30 Çerkez budalası telef ve o kadar aile de yasa boğuldu. Artık tarih yerine trajedi yazıyorum. Dün Gönen yöresinde Anzavur'un refâkatindekiler önemli yağmalarda bulundular. Oraya kuvvetti bir müfreze gönderilmek üzeredir. ”³²

²⁹ BOA., BEO., no. 345.166, 16/1 Ahmed Anzavur tarafından Gönen Ka'immakamının tevkif ve Müdde-i Umumi ile Jandarma Kumandanlığı azl edildiği ve hükümet konağı ve dâire-i askeriye ile kasabanın yağma ve habishânenin tahliye olduğu ve ahaliden maktul dahi mevcûd olup ahâli galeyânda ve hükümetten mu'avenet talebinde bulunduğu mahall-i mezkurdan gelen yolcuların ifâdesine atfen Karesi Mutasarrıflığından alınan telgrafnâmede bildirildiği ve şeref ve haysiyet-i hükümetin muhafazası ve sükûn ve asayişin te'mini ile beraber ahval-i mümâselenin men'-i tekerrürü için cihet-i askeriyece tedabir-i lazime ve mü'essire ittihazı Harbiye Nezâret-i celilesine kemâl-i ehemmiyetle yazılmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

³⁰ BOA., DH.ŞR, No 652/2., DH.ŞFR, No 652/84.

³¹ Mert, agm, ss. 877-878.

³² Küpeli, “Gönen’de Milli Mücadele...” s. 13.

Gönen Sarıköy-Gündoğan-Hasanbey üzerinden birçok zorbalıklar gösteren Anzavur ve ekibine karşı eşraftan savaşılan kişiler olmuştur. Mücadele eden kahraman Sarıköylüler'den bazılarının isimleri şöyledir; Kürt Hasan, Hüseyin Bıçkıcı, Hasan Çetin, Kasap Süleyman, Hilmi Erdem, Yahya Girgin, Esat Girgin, Kürt Osman, Tenekeci Hüseyin, Hasan Bayraktar, Arnavut Koca Ramazan, Pomak Murtaza, Kartal Ali, Ferhat Dinçkal, Hüseyin Dinçkal, Hacı İsa'nın Tefvik, Deli Kadir Sönmezsoy, Malkaralı Hasan, Malkaralı Kara Hüseyin, Kamalı Ahmed Özdemir, Pomak Mahmut Kök, Yörük İlyas, Musa Arslantekin, Mustafa Uzunoğlu, Hatibin Salim Kaya, Mehmet Çetin ve Mehmet Arıcı'dır³³. Ahmed Anzavur'un makinalı tüfeklerle Sarıköy halkına saldırmasına karşı halkın dirayetle savaşıması üzerine Anzavur yenilgiye uğratılması arşiv belgeleri tarafından da kanıtlanmıştır³⁴.

Anzavur'u durdurmakla görevlendirilen Çerkez Ethem, *Kuvâ-yi Seyyare* diye bilinen kuvvetleriyle Gönen'e doğru hareket etmişse de, Anzavur kendisiyle karşı karşıya gelmeyerek kaçmayı tercih etmiştir. Ethem'in ısrarlı takibi neticesinde bu sefer Kirmasti istikametine yönelen Anzavur, 10 subay ve 110 askere yardım eden yerel halkın da silahlı karşı koyması ile Söğütalan Köyü'ne geçmiş, iyice sıkıştığını fark ettiğinde ise Kuvâ-yi Milliye'ye bağlı grupları içeriden bölmek maksadıyla müfreze reislerine davet mektupları göndermiştir. Aynı zamanda oğlu Kadri ve diğer yandaşları da civar köylerde eş zamanlı eşkıyalık faaliyeti yürüterek ona destek olmaya çalışmıştır. 30 Kasım'da bu kez Kaymakam Rahmi Bey'e bağlı birliklerin de koordineli biçimde desteklediği *Kuvâ-yi Seyyare* de isyancıları kuşatmış, fakat Anzavur tekrar kaçarak Sultançayırı'na sığınmıştır. Burada kendisine eşlik eden yalnızca 6-7 adamı kalmış olmasına rağmen saklandığı köylerde kendine kolaylıkla yeni destekçiler bulabilmiştir. Anzavur'un sebep olduğu sorunlar, millî kuvvetleri yeni yılın Ocak ayına kadar uğraştırmaya devam etmiştir.

Köy ve kasabalara ani baskınlarla duruma hakim olmak isteyen Anzavur, tehdit ve korkutmalar, bazen de insanları öldürmekle tehdit etmiştir. 26 Kasım 1919'de Saraçlar Köyü'nde sıkıştırılmış olmasına rağmen şiddetli çarpışmalar sonunda adamları

³³ Arıker, agm, s. 2.

³⁴ BOA, DH.ŞFR, No:660/33.

fazla dayanamayıp mağlup olmuş, ancak Anzavur bir kez daha kaçmayı başarmıştır.

Balıkesir’de toplanan kongrelerden rahatsızlık duyan, Bandırma ve Biga bölgelerinde millî kuvvetlerin susturulması amacıyla İstanbul’daki hükümetten tekrar emir alan Anzavur, Kuvâ-yı Muhammediye Komutanı olarak Biga’ya gönderilerek, Gönen, Susurluk, Karacabey, Bandırma dolayların da ikinci kez ayaklanma başlatmıştır. Onu engellemek amacıyla Yarbey Rahmi Bey ve Soma Millî Alayı Komutanı Hafız Emin Bey şehit olmuştur. Anzavur’un Gönen’i muhasara etmesi üzerine 3 Nisan 1920’de Bandırma’ya gelen Balıkesir Kuva-yı Milliyesi Heyet-i Merkezi Azası Gönenli Osman Bey ve Müftü Şevket Efendi, Şehzade Cemaleddin Efendi, yanındaki bazı kimselerle beraber Gönen’in Çalıkoba Köyü’ne gelerek burada Anzavur ile görüşerek ondan durum hakkında bilgi almıştır. Anzavur ve beraberindekiler çok üstün kuvvetlerle 4 Nisan 1920’de Gündoğan, Karalar Çiftliği ve Tuzakçı Köylerinden olmak üzere üç koldan saldırıya geçmişler, kasabadaki millî kuvvetler kırk sekiz saat süreyle kasabayı savunmuşlarsa da Anzavur ve avnesinin Gönen’e girişini önleyememişlerdir³⁵. Gönen, Anzavur kuvvetlerinin eline tekrar geçmiş ve kuvvetleri Balıkesir’e doğru ilerlemesini sürdürmüştür. Bu gelişmeler üzerine İzmir Kuzey Cephesi Komutanı Albay Kâzım Bey (Özalp), yöredeki bütün kuvvetleri Balıkesir’de Çerkez Ethem, emrine verilen kuvvetlerle, 16 Nisan 1920’de Yahyaköy’de Anzavur ile giriştiği çatışmayı kazanmıştır³⁶.

Anzavur, Karabiga üzerinden bir İngiliz gemisiyle 19 Nisanda İstanbul’a kaçmıştır. Diğer yandan Anzavur’un Balıkesir üzerine yürüyen kuvvetleri de, Kuvâ-yı Milliye güçlerince dağıtılarak Anzavur ayaklanması bastırılmıştır. Olayların sona erdiğinin sanıldığı bir sırada Anzavur yeni bir ayaklanma girişiminde bulunmuştur. Kuvâ-yı İnzibatiye’nin İzmit’e çıkmasından sonra, Anzavur da buraya gelip Yavuz zırhlısında Süleyman Şefik Paşa ile görüşmüştür. Yeni oluşturduğu adamları ile 10 Mayıs günü Adapazarı’nı işgal etmiş ve yapılan çarpışmalarda geri çekilmek zorunda kalan millî kuvvetlerin ardından 13 Mayıs’ta Kandıra’yı ele geçirmiştir. Eskişehir’e yönelen Anzavur, 15 Mayıs’ta Doğançay’a

³⁵ Küpeli, “Gönen’de Milli Mücadele...”, s. 15.

³⁶ Develi, agm, s. 3.

girmiştir. Doğançay İstasyonu bölgesinde Binbaşı Saffet Bey'in (Arıkan) topçu desteğindeki saldırısına, Dayı Mesut komutasındaki süvari müfrezesi ve atlı zeybekleriyle Demirci Mehmet Efe de katılmış, 17 Mayıs gününe dek süren çarpışmalar sonunda yenilen Anzavur, bir kez daha İstanbul'a kaçmıştır. Ahmed Anzavur 1921 yılında çiftliğinde bir vatandaş tarafından öldürülmüştür³⁷.

Sonuç

Milli direnişi engellemeyi ve İngiltere ile işbirliği yapmayı amaçlayan Anzavur ülke içerisinde en etkili iç isyanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet erkânından birinin iç güvenliği sağlamak yerine düşmanla işbirliği yapması Anadolu'nun nasıl bir karmaşa içine düştüğünün kanıtıdır. Özellikle devletin işgal altında olması karşısında çıkan iç isyanlar düşman ülkeler için bir fırsat yaratmıştır. Bu süre zarfında ülkesini düşmana bırakmayan Türk milleti örgütlenerek Kuva-yı Milliye birliklerini oluşturmuştur. Ülke içerisinde Ahmed Anzavur gibi kişiler vatana ihanet etmiş, aynı zamanda İslam dinini kullanmaktan da çekinmemiştir.

İlk isyanını 1919 yılı sonlarında, ikincisini 1920 yılı başlarında gerçekleştiren, Anzavur Ahmed, özellikle Gönen ve çevresini bu ayaklanma için merkez seçmiştir. Özellikle Gönen'de yaptığı propagandalar ile bazı çete ve eşkıyaları etrafına toplayarak, Gönen halkına zulüm etmiştir. Taraftarları ile Gönen'deki hükümet konağını, telgrafhaneyi, askeri depo ve belediye dairesi gibi resmi binalarını işgal etmiş, kamu binalarına zarar vermiş, hükümet paralarına el koymuştur. Başta Gönen içerisinde olmak üzere Türlük-Çerkezlik ayrımını kullanarak devletin etnik kökeninde ayrışmalara neden olmuştur. Gönen ve çevre köylerindeki milli direnişe gönül veren bazı kişiler, Anzavur'un tehdit ve zorbalıklarına göz yummayarak ona karşı savaşmıştır. Özellikle bu Sarıköy, Gündoğan, Hasanbey gibi bölgelerde önde gelen mücadeleci birlikler oluşturmuştur. Anzavur'un Gönen'den başlayarak Balıkesir, Bandırma, Biga ve Çanakkale gibi bölgelerindeki yıkıcı faaliyetlerine rağmen İstanbul hükümeti Milli Mücadeleye karşı oldukları için gerekli özeni göstermemiştir. Bu durum İngiltere gibi ülkelerin amaçları doğrultusunda hareket etmelerine kolaylık

³⁷ Keleşılmaz, agm., ss. 882-883.

sağlamıştır. İlk isyanın ve buna karşı olan halk direnişinin Gönen merkezli başlaması açısından önem taşımaktadır. Nitekim ikinci ve sonraki isyanlarda Gönen'den bağımsız olmamış, Anzavur her fırsatta milli birliklerden kaçarak Gönen'i tekrar tekrar işgal edip büyük zararlar vermiştir. Son isyanlarında destek göremeyen Anzavur kaçarak İstanbul'a sığınmış ve 1921'de öldürülmüştür.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Bâb-ı Âli Evrâk Odası Evrâkı (BEO), No. 345.166, 16/1

Bâb-ı Âli Evrâk Odası Evrâkı (BEO) no. 345.166, lef: 2,2/ 1-2.

Dâhiliye Şifre Kalemi Evrâkı (DH.ŞFR.) No:652 /2,84.

Dâhiliye Şifre Kalemi Evrâkı (DH.ŞFR.) No:660/33.

Bâb-ı Âli Evrâk Odası Evrâkı (BEO) No. 345.166, lef: 2: No. 8.

Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kamil Paşa Evrakı, D. 86-41, nu. 4.1135.

Bâb-ı Âli Evrâk Odası Evrâkı (BEO) , No. 345.166, lef: 4/1

Tetkik Eserler

ARIKER, Samet, *Milli Mücadele Dönemi'nde Gönen*, Gönen Gürses Gazetesi, 5 Eylül 2019.

DEVELİ, Tevfik, “Ahmed Anzavur”, *Atatürk Ansiklopedisi*, Atatürk Dil Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Ansiklopedisi, Ankara, 2021, ss.1-8.

GÜVEN, Zühtü, *Anzavur İsyanı İstiklâl Savaşı Hatıralarından Acı Bir Safha*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1965.

HÜLAĞÜ, Orhan, “Anzavur İsyanı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XIV, S.40, Ankara, 1998, ss.50-67.

KELEŞYILMAZ, Vahdet, “Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 5, Ankara, 1999, ss. 861-899.

KÜPELİ, Özer, “1882-1922 yılları Arasında Gönen Kazası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.15, S.1, 2000, ss. 231-255.

_____, “Gönen’de Milli Mücadele Yıllarındaki Faaliyetler”,
Toplumsal Tarih, C.11, 1999, ss. 10-21.

MERT, Özcan, “Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler”,
Belleten, C.56, S.217, Ankara, 1992, ss. 847-863.

ÖZER, Kemal, *Kurtuluş Savaşı’na Gönen*, Türk Dili Matbaası,
Balıkesir, 1964, s.63.

UZUN, Zübeyir, *Milli Mücadele’de Çerkez Ethem ve Kuva-yı
Seyyare’nin Faaliyetleri (1919-1920)*, Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Atatürk İlke ve
İnkılap Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

Online Kaynaklar

TEKİN, Zafer, Anzavur İsyanı:

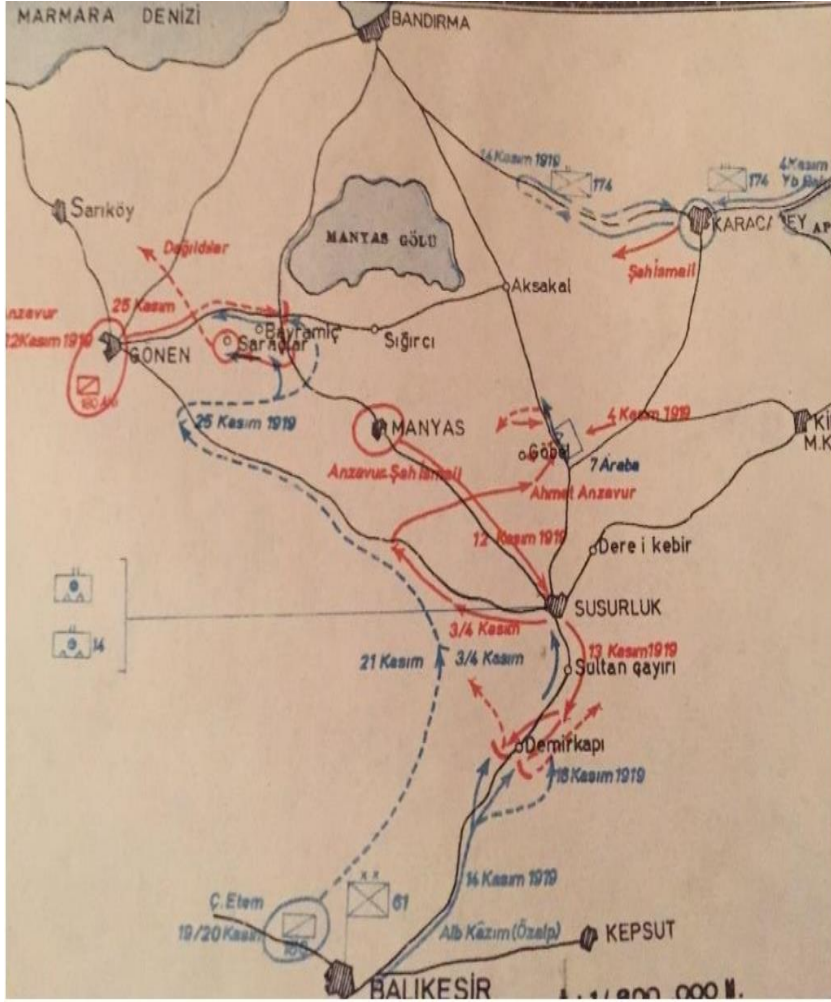
<https://sahipkiran.org/2019/07/12anzavurisyani>. Erişim tarihi
20.08.2022.

Ek II: Ahmed Anzavur'un 1910 Yılında İngiliz Büyük Elçisi İçin İmzaladığı Fotoğrafı. (BOA Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kamil Paşa Evrakı, D. 86 41, no: 4.1135. Mert, agm, s.892.)

Ek III: BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M. Kamil Paşa Evrakı, D.86-41, no. 4.105. Mert, agm. s.893. [Anzavur'un fotoğrafının arka yüzü] “İngiltere Devlet-i fahimesi sefiri asâletlü beray-ı hatır' 'arz ve takdim eylerim. Fi 26 Sa'bân sene [1]328 Aydın Kuvve-i Ta'kibiye ve Çakırcalı Tenkiline Kumandan Binbaşı Ahmed Anzavur”.

Ek IV: Anzavur'un Hareket Alanı (İstiklal Harbi İç Ayaklanmalar Kroki)

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KURTULUŞ SAVAŞI YILLARINDA GÖNEN'DE ASAYİŞ

*Tacettin AKKUŞ**

1. Kırım, Balkan ve Kafkas Göçlerinin Gönen'in İdari ve Sosyal Yapısına Etkileri

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde Balıkesir çevresinde muhacir göçlerinin etkisiyle yerleşim birimi sayısında ve nüfusta ciddi artışlar meydana gelmiştir. Bu durum idari yapılanmada değişimleri zorunlu hale getirdiği gibi kültürel açıdan farklılıklar ve bir arada yaşama zorunluluğundan kaynaklı bazı problemleri de beraberinde getirmiştir.

Sadece Gönen ölçeğinde bakıldığında bile 1831-1832 tarihlerinde Gönen'deki mahalle ve köylerden oluşan yerleşim birimi sayısı 32 iken bu sayı 1892'de 89'a, 1915'te ise Taban Nahiyesi köyleri dâhil olmak üzere toplamda 112'ye ulaşmıştır¹.

Göçlerin en yoğun olarak yaşandığı 1880-1890 arası döneme bakıldığında ise 1880'deki hane sayısının 2.626 iken 1890'da 6.762'ye yükseldiği görülür².

Gönen ve köylerine 1882 tarihine kadar iskân edilen göçmenlerin sayısı 7.327 olup bunun 3.949'ü Rumeli Türk muhaciri, 2.175'i Çerkes, 86'sı Dağıstanlı, 701'i Tatar ve Nogay, 857'si Gürcü, 14'ü Arnavut ve Boşnak'tır³. Göçler 1882 sonrasında da artarak devam etmiş ve sayısal veriler değişkenlik göstermiştir.

Doksanüç Harbi öncesi ve sonrasında yaşanan süreçte gerek Balkanlardan ve gerekse Kırım ve Kafkaslardan Gönen bölgesine yapılan göçler; Gönen'in önce kaza haline getirilmesi⁴, sonra da

* Yeniçağ Tarihi Uzmanı, tacettin.akkus@gmail.com .

¹ BOA, NFS.d., nr. 1514, Hicri 15.05.1246; BOA, NFS.d., nr. 1375, Hicri 29.12.1247; BOA, DH.SNM., nr. 4/83, Hicri 04.12.1309; BOA, DH.EUM.KLU., nr. 9-36, Rumi 11.07.1331.

² 1297 Tarihli Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi, s. 174; 1306 Tarihli Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi, s. 219.

³ BOA, Y.PRK.KOM, nr. 3/49, Rumi 28 Kanunusani 1297.

⁴ BOA, İ.DH., nr. 961/75983, Hicri 14.11.1302.

Sarıköy ve Taban Nahiyeleri şeklinde idari olarak yeniden yapılandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

Sosyal yapıdaki değişim ciddi boyutlarda gerçekleşmiş, normalde Gönen'in yerli halkı manav adını verdiğimiz yerleşik Türklerden ve az oranda gayrimüslim nüfustan ibaret iken, önce Yörükler yerleşik hayata geçirilmiş ve yeni köyler kurulmuştur. 1860'lardan itibaren Kırım göçleri, 1877-78 sonrasında ise Kafkaslardan ve Balkanlardan göçler yaşanmıştır.

Aynı dine mensup ancak farklı dili konuşan ve farklı etnik yapılardan müteşekkil göçmenlerin bölgeye kitleler halinde yerleştirilmesi, bölgede sosyolojik uyum problemini de ortaya çıkarmıştır. Bölgenin etnik yapısı tamamen kozmopolit bir hal almış, bölgede eski köyler haricinde Tatar, Gürcü, Çerkes, Pomak, Boşnak, Arnavut ve Türk Muhacir köyleri de kurulmaya başlanmıştır.

Yeni yerleşimler bazen köy içinde veya yakınında bir mahalle olarak ya da bir köyün arazisinde farklı bir köy olarak kurulmuştur. Bu durum sınır tespiti veya otlak yeri ihtiyacında anlaşmazlıklara sebep olduğu gibi eski çiftlik arazisi üzerine kurulan köylerde de çiftlik sahibiyle uzun süren davalara sebep olmuştur.

Ayrıca orman arazisinde kurulan köylerde tarla açmak için ağaçları izinsiz kesme gibi asayişsizlikler yaşanmıştır. Orman arazileri üzerinde planlı ya da plansız olarak iskâna izin verilmesinin bir sonucu olarak bu dönemlerde Sularya, Sebepli ve Aladağ ormanlarında ciddi tahribatlar yapılmıştır⁵.

2. Vukuat Cetvellerine göre Karesi Sancağında 1919, 1920 ve 1921 Yıllarında Genel Asayiş

Göçlerin yaşandığı dönemde arazi tartışmaları ve davaları önemli gündem maddesi iken, zamanla merkezi otoritenin de zayıflaması neticesinde vaka sayısında ve çeşitliliğinde ciddi artışlar yaşandığı görülmüştür. Özellikle Birinci Cihan Harbi döneminde savaşa katılmak istemeyen asker kaçaklarının sayısı artmış, çeşitli suçlara karışmış şahıslar ve asker kaçakları yakalanma korkusuyla

⁵ BOA, ŞD., nr. 345/1, Hicri 04.02.1311 (1893) (Bu tarihe kadar sadece adı geçen ormanlarda açılan 17 köy için kesilen ağaç miktarı 840.400 adet olup değeri 96.280 altındır. Ayrıca tarla açmak için kesilecek ağaç adedi 1.915.000 olup değeri 383.000 altındır.).

dağa çıkararak eşkiya çetelerine katılmışlar ya da yeni çeteler oluşturmuşlardır. Kurtuluş Savaşı döneminde yeniden savaşa girmek istememe veya savaş neticesinden umudunu kestiği için firari durumda olup dağa çıkan asker kaçakları sayısında artışlar yaşanmıştır.

Özellikle bu dönemde halkın İstanbul Hükümeti ile Ankara merkezli TBMM Hükümeti arasında kalması, asker kaçaklarının artışında önemli bir etken olmuştur.

TBMM tarafından çıkarılan Hıyanet-i Vatanıyye Kanununun temel gerekçelerinden birinin de asker kaçaklarına karşı caydırıcı önlemler alma ihtiyacı olduğunu unutmamak lazımdır.

Çeteler ve faaliyetleriyle ilgili Umum Jandarma Kumandanlığının 1921-1922 dönemiyle ilgili Dâhiliye Nezaretine gönderdiği raporda, Balıkesir civarında değişik etnik grupları ihtiva eden 24 çete bulunduğu, bunlardan 10'unun Kuva-yı Milliye ile irtibatlı eşkiya çeteleri olduğu, hatta kendi içlerinde bir Divan-ı Harb-i Örfî kurarak halkı cezalandırdıkları bilgisine yer verilmektedir⁶. Özellikle bu durum bazı Kuva-yı Milliyecilerin keyfi davranışlarına ve halk arasında ciddi huzursuzluklara sebep olmuştur. Söz konusu belgede çetelerin gasp, yaralama ve adam öldürme faaliyetleri tarihler verilerek örneklendirilmiştir.

1919, 1920 ve 1921 yıllarına ait aylık vukuat cetvelleri incelenmiş bir yılı içeren vukuatlara ait bulunabilen belgeler 5 ay ile 11 ay arasında değişmekle beraber bu dönemlerdeki genel durum hakkında ipuçları vermesi bakımından önemli addedilerek istifadeye sunulması zaruri görülmüştür.

Vukuat cetvellerinde yer alamamakla beraber Karesi Sancağının merkez nahiyeleri ve kazalarında sadece Nisan 1919'da baskın, çatışma, cinayet, gasp, yaralama ve yol kesme şeklinde cereyan eden vukuat sayısı 27'dir⁷.

Vukuat cetvelleri toplam 25 vaka çeşidine göre düzenlenmiştir.

Vaka çeşitleri şunlardır: katl, darb ve cerh, sirkat-i cebriyye, sirkat-i âdiyye, âdiyen hayvan hırsızlığı, ahzü gasb, şekavet,

⁶ BOA, DH.KMS., 60-33/36, Rumi 22 Kanunusani 1338.

⁷ BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 12-58, Hicri 18.9.1337.

kundakçılık, sahtekârlık, fi'l-i şen'i (ırza geçme), teşhir-i silah (silah çekme), memurîn-i zabıtaya hakaret, serserilik, telgraf muhaberatı ihlali, serhoşluk, yankesicilik, ıskat-ı cenin (çocuk düşürme), yangın çıkarma, ceraim-i mütenevvia, mağrukan intihar, muhterikan intihar, mağrukan vefat, rüşvet, kız kaçırma, kat'ı tarik (yol kesme).

Suç türüne göre ilk 5 sırada yer alabilecek suçlar ise adam öldürme, darp ve yaralama, hırsızlık, eşkıyalık, cinsel suçlar şeklinde sıralanabilir.

1919-1921 arası vukuat cetvellerine 12'şer ay şeklinde ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak basit matematiksel hesap ile 12 aylık karşılığını bulmak mümkündür.

Vukuat Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

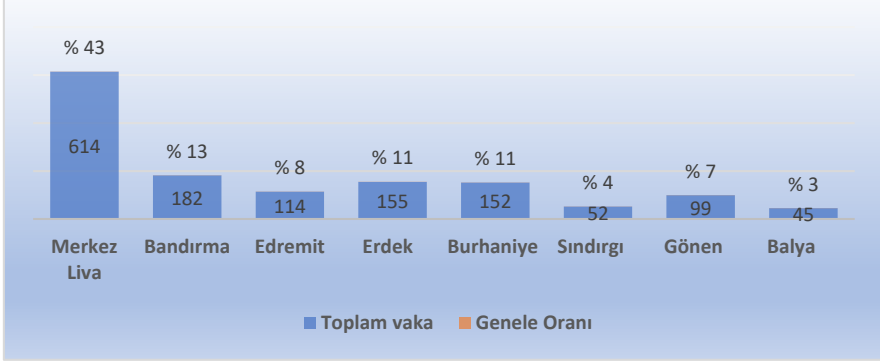
Yıl	Raporlanan ay sayısı	Toplam Vaka	Aylık karşılığı	12 Aylık Karşılığı
1919	7	1413	202	2.422
1920	11	1368	124	1.492
1921	5	522	104	1.253

Bu hesaplama göre işgal yıllarında vaka sayısının azaldığı görülmektedir. Bu durum kesin olmamakla birlikte iki ihtimali karşımıza çıkarmaktadır. Yunan işgali döneminde ya Yunanlıların belirli bir oranda otorite kurdukları ve vaka sayılarının azaldığı ya da işgal bölgelerinde yaşanan vukuat sayılarının istatistiksel verilere tam olarak yansımadığıdır. Yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda ikinci ihtimalin gerçeklik payı daha güçlü olmaktadır.

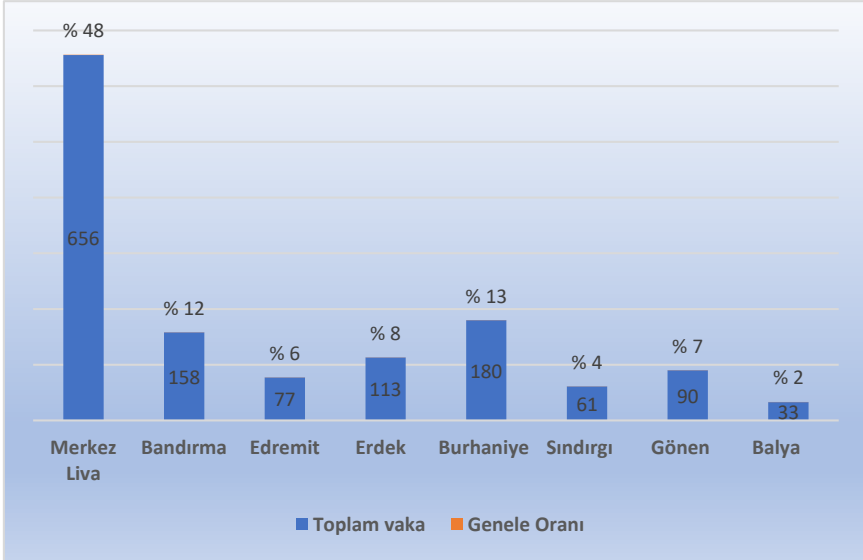
Günümüz Balıkesir kazaları arasında yer alan Bigadiç, Kepsut, Susurluk, Havran, İvrindi ve Savaştepe kazaları Osmanlı Devletinin son döneminde Sancak merkezi olan da Balıkesir Kazasına bağlı nahiyeler oldukları için aşağıdaki grafikte isim olarak yer almamışlar, “*Merkez Liva*” sütununa dahil edilmişlerdir.

Grafikte yer verilmeyen günümüz kazalarından Manyas, o dönemde Bandırma Kazasına bağlı bir nahiyedir. Ayvalık kazası baştan beri işgal altında olduğu için listelerde yer almamış, Dursunbey ise bu dönemde Kütahya'ya bağlanmıştır.

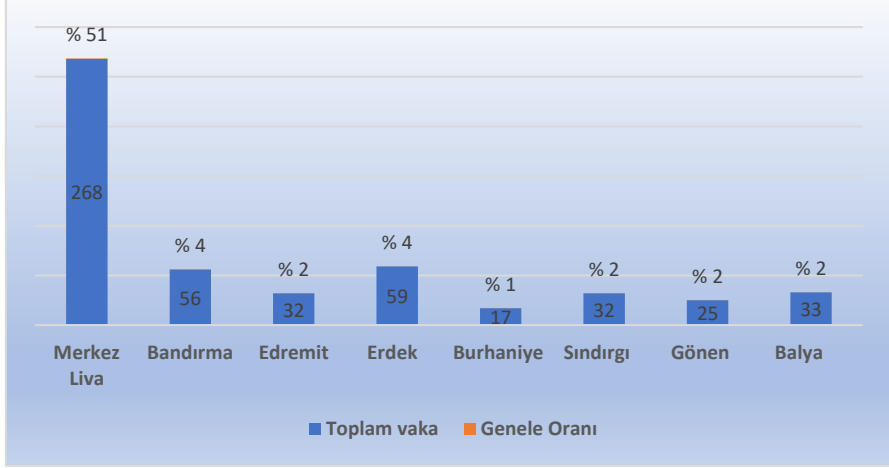
Grafik I: Karesi Sancağında 1919 Yılı Haziran'dan Aralık Sonuna Kadar 7 Aylık Süreçteki 1413 Vakanın Kazalara Göre Dağılımı

Grafik II: Karesi Sancağında 1920 Yılı Ocak'tan Kasım Sonuna Kadar 11 Aylık Süreçteki 1368 Vakanın Kazalara Göre Dağılımı

Grafik III: Karesi Sancağında 1921 Yılı Mayıs, Haziran, Ağustos, Eylül Ve Ekim Aylarına Ait 522 Vakanın Kazalara Göre Dağılımı

Karesi Livası Rumi 1335 (1919) senesi Haziran-Aralık Dönemi 7 Aylık Vukuat İstatistik Cetveli ⁸

Kazaları	Merkez Liva	Bandırma	Edremit	Erdek	Burhaniye	Sındırgı	Gönen	Balya	Yekûn
Katl	22	26	8	15	19	6	18	13	127
Darb ve Cerh	109	44	28	36	24	9	15	3	268
Sirkat-i cebriyye	12	15	0	0	14	5	10	7	63
Sirkat-i âdiyye	167	30	20	37	12	9	4	1	280
Âdiyen hayvan hırsızlığı	8	0	6	0	7	0	25	9	55
Ahzü gasb	31	2	10	4	10	3	7	7	74
Şekavet	15	1	3	9	6	6	4	0	44
Kundakçılık	3	0	0	0	5	0	1	0	9
Sahtekârlık	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Fi'l-i şen'i (Irza	21	3	4	5	6	7	1	0	47

⁸ BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 19-31 / 2; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 23-93 / 2, 3; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 25-37 / 2; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 24-110; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 37-39 / 2, 3.

Geçme)									
Teshir-i silah (Silah Çekme)	17	3	4	13	11	3	0	2	53
Memurîn-i zabıtaya hakaret	10	11	2	0	1	0	0	2	26
Serserilik	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Telgraf muhaberatı ihlali	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Serhoşluk	1	0	3	0	0	0	0	0	4
Yankesicilik	4	0	0	0	0	0	0	0	4
İskat-ı cenin (Çocuk düşürme)	1	0	1	0	0	0	0	0	2
Kazaen harîk (Yangın)	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Ceraim-i mütenevvia (Çeşitli suçlar)	187	44	25	35	37	2	14	0	344
Mağrukan intihar	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Muhterikan intihar	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Mağrukan vefat	1	1	0	0	0	0	0	0	2
Rüşvet	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Kız Kaçırma	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Kat'ı tarik (Yol Kesme)	0	0	0	1	0	0	0	0	1
YEKÛN	614	182	114	155	152	52	99	45	1413

Karesi Livası Rumi 1336 (1920) Senesi Ocak-Kasım Dönemi 11 Aylık Vukuat İstatistik Cetveli ⁹

Kazaları	Merkez Liva	Bandırma	Edremit	Erdek	Burhaniye	Sındırgı	Gönen	Balya	Yekûn
Katl	26	11	1	10	12	8	18	13	99
Darb ve Cerh	152	18	24	16	26	17	12	5	270
Sirkat-i cebriyye	11	0	6	2	13	5	3	2	42
Sirkat-i âdiyye	144	52	19	10	25	5	10	0	265
Âdiyen hayvan hırsızlığı	22	0	1	8	3	0	0	3	37
Ahzü gasb	46	7	0	6	6	1	18	1	85
Şekavet	34	1	0	10	5	0	0	5	55
Kundakçılık	0	0	0	0	3	0	0	0	3

⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 37-39; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 49-75.

Sahtekârlık	8	2	7	0	0	0	2	0	19
Fî'l-i şen'i (Irza Geçme)	14	3	4	2	4	9	13	1	50
Teşhir-i silah (Silah Çekme)	8	1	2	2	5	1	2	0	21
Memurîn-i zabıtaya hakaret	9		0	1	6	1	1	1	19
Serserilik	2		0		0				2
Telgraf muhaberatı ihlali	0		0		0				0
Serhoşluk	20		2		1				23
Yankesicilik	10		1		0				11
İskat-ı cenin (Çocuk düşürme)	2		2		2				6
Kazaen harik	3	1	0		0				4
Ceraim-i mütenevvia	145	62	8	46	69	14	11	2	357
YEKÜN	656	158	77	113	180	61	90	33	1368

**Karesi Livası (1)337 Senesi Mayıs-Haziran, Ağustos-Ekim (1921)
Dönemi (5 aya ait) Vukuat İstatistik Cetveli ¹⁰**

Kazaları	Merkez Liva	Bandırma	Edremit	Erdek	Burhaniye	Sındırgı	Gönen	Balya	Yekûn
Katl	38	18	0	27	0	4	18	12	117
Darb ve Cerh	58	14	11	12	3	8	3	10	119
Sirkat-i cebriyye	3	3				1			7
Sirkat-i âdiyye	23	2		2	3				30
Âdiyen hayvan hırsızlığı	3	7							10
Ahzü gasb	21	4	2	2	1	9			39
Şekavet	88	3	1	5		1	2	11	111
Kundakçılık	1								1
Sahtekârlık	1								1
Fî'l-i şen'i (Irza Geçme)	4		8	1	3				16
Teşhir-i silah (Silah Çekme)	0	1							1
Memurîn-i zabıtaya hakaret	5		2						7

¹⁰ BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 57-5 / 2, 3; BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 58-14 / 2, 3, 4.

Serserilik									0
Telgraf muhaberatı ihlali				1					1
Serhoşluk					2				2
Yankesicilik									0
İskat-ı cenin (Çocuk düşürme)									0
Kazaen harîk	1			3					4
Ceraim-i mütenevvia	22	4	8	6	5	9	2		56
YEKÛN	268	56	32	59	17	32	25	33	522

3. Milli Mücadele Döneminde Gönen'de Asayişle İlgili Arşiv Belgeleri

19. yüzyılın son çeyreğinde Balkan ve Kafkaslardan gelen göçlerle beraber nüfusun hızla artması bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Göçmenlerle yerli halk arasında zaman zaman sorunlar yaşanmıştır. Dönemin hadiseleri genelde arazi davaları¹¹, gayrimenkule müdahale¹², kız kaçırma¹³, münferit cinayetler¹⁴ ve küçük çete faaliyetlerinden ibarettir.

Özellikle 1910'lara gelindiğinde asayişin bozulduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde mahalli idarecilerin başlarına buyruk davranışları sonucunda özellikle çetecilik faaliyetlerinin yaygınlaştığı gözlemlenmiştir. Mesela Neş'et Çetesi, askeri müfrezenin silah ve cephanesini ele geçirmiştir. Bunun yanında Gönenli Ahmed Efe ve Recep Pehlivan Çetesinin ismi de kayıtlarda geçmektedir. Çerkes Kel İslâm, Jülyeti ve Arkadaşları, Arnavut Çetesi, İdris ve Rüfekası, Altıparmak Nuri ismi geçen diğer çetelerdir. Bu dönemde Çerkeslerin şikâyet hareketlerine girişmeleriyle ilgili araştırma yapması için özel heyet dahi oluşturulmuştur¹⁵.

1915 tarihinde eşkıya takibi sırasında, Gönen jandarma kumandanı Necati Bey şehit edilmiştir. Bu olayla bağlantılı olarak yapılan tahkikat ve takibat sonrasında Keçidereli çete reisi

¹¹ BOA, DH.H, nr. 70/5, Hicri 7.6.1332; BOA, A.MKT.UM, nr. 459/96, Hicri 23.8.1277.

¹² BOA, A.DVN, nr. 16/46, Hicri 24.6.1262.

¹³ BOA, DH.H, nr. 29/50, Hicri 1.9.1329.

¹⁴ BOA, DH.H, nr. 67/21, Hicri 21.1.1331; BOA, A.MKT.MVL, nr. 13/35, Hicri 30.3.1265.

¹⁵ Tacettin, Akkuş, Gönen ve Köyleri Tarihçesi, MVT Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 257-258.

Mehamkeri oğlu Ramazan ölü olarak ele geçirilmiştir¹⁶. 1916 tarihinde bu komutanın ismine izafeten Yortan Köyünün adı *Necati Bey* olarak değiştirilmiştir¹⁷.

1919-1921 tarihleri arası Gönen yöresiyle ilgili arşiv belgelerini incelediğimizde genelde köy baskınları, yolcu kafilesi baskınları, şahısları rehin alma, öldürme, fidye alma, yerli Rumların Yunanlılarla işbirliği yapması konularını içeren külliyetli miktarda arşiv belgesi karşımıza çıkmaktadır.

Gönen’de meydana gelen olaylar o kadar çok artmıştır ki halk tarafından hükümete, Gönen’de işlenen cinayetler sonucunda can ve mal emniyetlerinin kalmadığını bildiren telgraflar dahi çekilmiştir¹⁸.

İşgal yıllarında İzmir’in işgal edileceği söylentilerinin arttığı dönemde bölgede de doğal olarak işgal endişesi baş göstermiştir. Bu endişe o kadar abartılmış olmalı ki 8 Mayıs 1919 tarihli belgeye göre *Gönen’de tarlada orak biçen ahaliye uzaktan kalabalık gören bir kızın bağırarak söylediği “Gönanlılar geliyor” ifadesi, “Yunanlılar geliyor” şeklinde anlaşılmış ve bu sebeple karışıklıklar çıkmış, olayı bu şekilde hükümete haber verenler tutuklanmıştır*¹⁹.

İşgal tehlikesine karşı direniş güçlerini ve cemiyetlerini oluşturan bölge halkına karşı İtilaf Devletleri ve Damat Ferit Hükümeti de boş durmamış, halkı birbirine düşürmek ve milli mücadeleyi başlamadan bitirmek amacıyla bölgede isyanlar çıkarma yoluna gitmişlerdir.

Bir taraftan Osmanlı Hükümetine bağlılık bildiren bir heyet İstanbul’a gönderilmiş²⁰, diğer taraftan da bağımsızlık yanlısı Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur²¹. Bu cemiyet emekli Binbaşı Hazım Bey reisliğinde 12 Eylül 1919 tarihinde kurulmuştur.

¹⁶ BOA, DH.EUM.6.Şb., nr. 13-43, Hicri 9.5.1335 (Bu belgede olay tarihiyle ilgili “iki sene mukaddem” ifadesinin geçmesi Necati Bey’in 1915 tarihinde şehit edildiğini göstermektedir.).

¹⁷ BOA, DH.İUM. nr. 48-33, Hicri 28.09.1334.

¹⁸ BOA, DH.H, nr. 67/81, Hicri 25.10. 1331.

¹⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 7-83., Hicri 7.8.1337.

²⁰ BOA, MV., nr. 219/58, Hicri 12.9.1338.

²¹ Özer Küpeli, XIX. YY. Sonları ve XX. YY. Başlarında Gönen Kazası, (Ege Üniversitesi Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi), İzmir 1997, s. 49-50.

Bu durum halkın ikilemde kaldığının ya da tam olarak görüş birliği içinde olmadığının açık bir göstergesidir.

Yine bölgesel amaçlı oluşturulan Kuva-yı Milliye teşkilatları disipline olmadıkları için bazı uygunsuz hareketleri olmuştur. Şikâyetler üzerine²² Kuva-yı Milliye tarafından zarara uğratılan halkın zararı devlet tarafından karşılanmıştır²³.

Bölgede Anzavur İsyanının yaşanması, gerek birlik ve beraberliğe ve gerekse milli mücadeleye ciddi zararlar vermiştir. Anzavur İsyanından sonra bölge halkının Milli Mücadeleye daha fazla katılımını sağlamak için Avni Bey, Biga Mutasarrıfı olarak görevlendirilmiş ve esaslı bir şekilde milli teşkilat kurulması yoluna gidilmiştir²⁴.

Anzavur olayının bitmesi bölgedeki genel asayiş sorunlarına tam olarak çözüm getirmemiştir. Çünkü merkezi hükümetin çaresizliği ve otoriteden yoksun oluşu çete faaliyetlerini hızlandırmış ve Kara Hasan Çetesi gibi bazı çeteler devlet içinde devlet gibi davranmaya başlamışlardır.

Gönen'in Sızı karyesinde görülen Anzavur ve avenesi üzerine Kuva-yı Milliye ve nizamiye kuvveti gönderilmesine rağmen Biga'dan gelen Suphi ve Kara Hasan namlarındaki eşkiyanın Anzavur'la savaşmak yerine intikam amacıyla Çerkes köylerini yağmalaması, Türklük-Çerkeslik meselesini had safhaya getirmiş, bölgedeki Kuva-yı Milliye birlikleri sadece Anzavur'la değil bu çetelerle de savaşmak zorunda kalmışlardır. Yaşanan bu olay sonucunda Suphi ve Kara Hasan Çeteleri gibi sorumsuzca davranan çetelerin dağıtılması kararı verilmiştir²⁵.

Yunan işgali tehlikesinin de artması üzerine bölgede seferberlik ilan edilmiş, ancak 1 Temmuz 1920 salı günü Gönen'in Yunanlılar tarafından işgaline engel olunamamıştır.

Yunanlılar kasabayı işgal ettikten sonra hükümet konağındaki Türk bayrağını indirerek yerine Yunan bayrağı asmışlardır. Ahalinin

²² BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 39-23, Hicri 4 Şaban 1338.

²³ BOA, DH.KMS, nr. 53/45, Rumi 14 Nisan 1336 (1920).

²⁴ Küpeli, a.g.t., s. 59.

²⁵ BOA, DH.ŞFR., nr. 105-110, Hicri 21.03.1338 (14.12.1919).

büyük tepkisine neden olunca tekrar Türk bayrağı asılmıştır²⁶. Kasaba mal sandığı Yunanlılarca yağmalanmış, hükümet bu duruma karşı hiç değilse Müslümanlardan vergi tahsilatında bulunulmaması şeklinde emir göndererek paranın şahısların ellerinde bırakılarak korunması yoluna gitmiştir²⁷.

Yunanlılar işgallerinde sadece Rumları değil, bazı etnik grupları da kandırmışlar ve kullanmışlardır. Ayrıca Gönen’de kendileri açısından zararlı gördükleri şahısları Atina’ya sürmüşlerdir²⁸.

1920 tarihinde Biga Kazasına bağlı bulunan Gebeçinar ve Çirkinçavuş (Şirinçavuş) köylerinde yaşayan Müslüman halka karşı Misakça ve Havutça Rumları sinsi planlar yapmışlar, vukuat olduğu gerekçesiyle çağırdıkları Yunan müfrezelerinin silahlarına el koyarak silahlanmışlardır. Ayrıca Yunanlılarla işbirliği yaparak Müslüman ahalinin hem silahlarını toplamışlar, hem de hayvan ve eşyalarına el koymuşlardır²⁹.

Yunanlılar bölgedeki asayişin daha da bozulması için hapishanelerdeki birçok eşkiyayı da bırakmışlar, bu çetelerin faaliyetlerine göz yummuşlar ya da kendi takip müfrezelerine dâhil etmişlerdir.

İsyancı Ahmet Anzavur’la işbirliği içinde olan Gâvur İmam’ın serbest bırakılması³⁰ ve yine eşkiyalardan Manyas’ın Haydar Köyünden Yusufoglu Nazım’ın Yunanlılarca serbest bırakılarak Yunan işgal kuvvetleri takip müfrezelerinde istihdam edilmesi gibi örnekleri sayıca artırmak mümkündür³¹.

1920 tarihinde bölgede 30 civarında çete mevcuttu³². Bandırma yolu güzergâhında bulunan Çalıoba Köyü sırtları eşkiyaların yolcu kabilelerine baskın yaptığı önemli mevkilere biriydi.

²⁶ BOA, DH/İ-UM, nr.20/25-14/29, Hicri 29 Muharrem 1339.

²⁷ BOA, DH/İ-UM, nr.20/24-14/35, Hicri 15 Zilhicce 1338.

²⁸ BOA, DH/İ-UM, nr.20/30-14/53, Hicri 6 Şaban 1340.

²⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 45-34 / 7,10, Rumi 14.8.1336; BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 69-14 / 6, Rumi 28.8.1336.

³⁰ BOA, DH.KMS, nr. 60-73, Rumi 12 Mart 1337.

³¹ BOA, DH.KMS. nr. 60-36/ sh. 10, Rumi 11 Kanunuevvel 1337 (1921).

³² Küpeli, a.g.t., s. 54.

Ancak bu baskınlar Yunan müfrezelerine zarar verme amacından uzak olup kim olduğuna bakılmaksızın baskın ve gasp yapılması şeklindeydi.

Bir Soygun Ve Ardından Meydana Gelen Olaylar Silsilesi...

8 Kasım 1920 Pazartesi günü Çalıoba Köyü civarında eşkıya tarafından yapılan posta arabası baskınında Gönen Düyun-u umumiyesine ait 26.550 kuruşluk damga pulu paketinden 1.550 kuruşluk kısmının ziyana uğradığı bildirilmekte, bu olay sebebiyle de posta arabalarının güvenliği ve bu olayların tekrar etmemesi için atlı asker talebi dile getirilmektedir³³.

Ancak bu olay basit bir posta aracı baskını olarak kalmamıştır. *Eşkıyalar bu soygunu yaptıkları sırada Biga'dan mahpus nakletmekte olan 6 kişilik bir Yunan müfrezesi görünür. Eşkıyalar, Yunan müfrezesi ile çatışmaya tutuşur. Bu esnada yolculardan 4 Rum, 2 Ermeni, 3 Müslüman ve 3 Yunan askeri ölür. Bu olay sonrasında Yunan askerlerinin ve yerli Hristiyanların kuvvetler oluşturup Müslüman ahaliye zulüm yaptıkları gerekçesiyle Bandırma Kaymakamlığından resmi malumat istenir³⁴. Yapılan tahkikat sonrasında Bandırma'da bu olaya tepki olarak hadiseler cereyan ettiği anlaşılmaktadır.*

Hazırlanan rapor şu şekildedir³⁵:

Cenazeler Bandırma'ya nakil olunduğu gibi Ermeni ve Rumlar'da galeyana hâsıl olur. Çarşamba günü çanlar çalınır ve Hristiyan ahali kiliselerde toplanırlar.

O gün düğünden sarhoş gelmiş olan Ömer köylü muhtar Ahmet Ağa'nın oğlu ile iki arkadaşında kama bulunması üzerine Ermenilerin hücumu vaki olur. Yunan askerleri bunları derdest eder ve galeyanda bulunan ahaliyi sakinleştirir. Hatta ahali dağılmak istemeyince kumandanın sert tedbirler aldığını gördükleri gibi çekilirler.

³³ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-23 / 3, Rumi 27.11.1336.

³⁴ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 48-4, Rumi 15.11.1336.

³⁵ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 50-6 / 7, Rumi 4.12.1336.

Yunan merkez kumandanı eşliğinde yapılan silah aramasında bazı cami, tekke ve mekteplerde mavzer, fişek, kama ve bıçak bulunur.

Vaka failleri ile müşterek oldukları ihbar edilen 85 kişi de derhal tutuklanır. Tahkikata devam edilerek birkaç gün sonra tutuklulardan bir kısmı suçsuz ve günahsız görülerek tahliye edilir.

Bandırma Kaymakamı ayaklanma çıkacağı endişesiyle Ermeni cemaati temsilcilerine bir tezkire yazmakla beraber kumandana ve Rum metropolitine de müracaat eder. İlk defa her ikisi de görüşmek istemezse de nihayet kumandan ile temas eder. Yunan devriyelerine polis ve jandarma da eşlik eder.

Bandırma'da Ertuğrul mağazası müdürü Selanikli Sabri ve kâtibi Celal Beyler de vakayı organize edenlerden sayılarak tutuklanmışlardır. Bugün itibariyle Bandırma'da 17 kişi tutuklu bulunmaktadır.

Merkez kumandanı ile gerçekleşen görüşmemde vakanın adi bir şekavet ve cinayetten ibaret bulunması sebebiyle tutuklularla evrakının Osmanlı mahkemesine verilmesini talep ettim. Meselenin kumandanlıkça halli mümkün gözükmediğinden başkumandanlığa yazılacağı ve alınacak cevaba göre muamele yapılacağı bildirilmiştir.

Karesi Mutasarrıfı Cevdet

Bu belge, bir eşkıya çetesinin yaptığı sıradan görünen bir eylemin ne kadar geniş çaplı olaylara sebebiyet verebileceğinin de açık bir göstergesidir.

Yunan müfrezelerinin ihbar üzerine veya keyfi tutum sergileyerek gittikleri köylerde halka nasıl zulümler yaptıkları da arşiv kayıtlarında geçmektedir.

Hanelerde arama yapmak bahanesiyle 19 Kasım 1920 Cuma sabahı Çakmak nam-ı diğer Eriklioba karyesine gelen Yunan müfrezesi tarafından köy abluka altına alınarak aranmıştır. Aramadan sonra köyden ayrılan müfreme, civarda silah seslerinin işitilmesi üzerine tekrar geri gelerek ahalinin 5 kuzusu ile 30 kadar tavuklarını ve bir miktar paralarını gasp ederek Velioğlu Mehmet samanlığını da yakmışlardır. Ayrıca 55 yaşlarında İbrahim oğlu

Ahmet'i katlederek, 12 kişinin haneleri ile eşya ve zahirelerini yaktıktan ve 6 şahsı da çeşitli yerlerinden kasatura ve dipçik ile yaralayıp, 8 kişiyi de darp ettikten sonra çekilip gitmişlerdir³⁶.

Gönen Kazası ile köylerinde bulunan zengin Müslümanlar, yerli Rumların tertip ettikleri planlar çerçevesinde işgal kuvvetlerince tutuklanmakta ve külliyetli miktarda paralar karşılığında serbest bırakılmaktadırlar³⁷.

Yunanlıların çete takibi bahanesiyle Fındıklı ve Gönen'e tabi Karasu boğazı karyelerinden Çam karyesi, Karasu, Ortaoba, Çayevler, Gaybular, Ilıcaoba, Balya ve Alakilise karyelerini yakmışlardır³⁸.

Yunanlılar bu zulümleri yaparken bölgedeki çeteler de boş durmamaktadır.

Gönen jandarma bölüğü neferlerinden süvari asker Cemal görevli olarak gittiği Ekşidere karyesi hudutlarında, bölgede bulunan bir çete tarafından ele geçirilerek meçhul bir yere götürülmüş, yapılan tahkikat neticesinde, Gönen'e yarım saat mesafede bir mevkide ölü olarak bulunmuştur³⁹.

Eşkıyalar bazı köylerdeki varlıklı kişilerin adlarını biliyorlar ve soygunlarını da ellerindeki listeye göre yapıyorlardı.

19 Mart 1921 gecesi lisanlarından Pomak ve Arnavut oldukları düşünülen 40 kişilik bir çete tarafından Gönen'in Sarı Nahiyesinin Yortan Köyüne baskın yapılmıştır. Eşkıyalar ellerinde bulunan liste mucibince ahaliden istediklerini camiye toplayıp kendilerini tehdit ve işkence ile tazyik eyledikten sonra 2.000 lira kadar nakit para ve 250 altın ve bir miktar eşya gasp etmişler ve muhacir Mehmet namında bir şahsı yaralamışlar ve kaçmak isteyen bir kadının da ayağının kırılmasına sebebiyet vermişlerdir⁴⁰.

³⁶ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-12 / 3, Rumi 19.12.1336; BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 50-21 / 6, Rumi 18.01.1337.

³⁷ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 50-21 / 6, Rumi 18.01.1337.

³⁸ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 62-72 / 2, Rumi 31.07.1338.

³⁹ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-12 / 6, Rumi 19.12.1336.

⁴⁰ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-9, Rumi 13.4.1337; BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-15, Rumi 16.4.1337.

Eşkîyaların en çok başvurdukları servetlerini artırma yöntemlerinden biri de adam kaçırma ve fidye isteme şeklindedir.

12 Ekim 1921 tarihinde Bandırma Gönen yolu üzerinden geçmekte olan yolculardan Gönenli Hırsto, Petro, Sava Nikola ile eski maliye tahsil memurlarından Hilmi Efendi 50 kişilik bir çete tarafından dağa kaldırılmıştır. Esirlerin kurtarılması için Gönen'den eşkıya nezdine gönderilen 14 kişilik bir heyetin 9'u yine eşkıya tarafından tevkif edilerek diğer beşi 25.000 lira fidye talebini içeren bir mektubu kaza kaymakamı ile Yunan işgal kumandanlığına iletmeleri şartıyla serbest bırakmışlardır. Sonradan heyet mensubundan diğer birisi de eşkıyaca serbest bırakılmış ve pusula ile gönderdikleri ikinci bir mektupta fidye miktarını 12.000 liraya indirdiklerini ve meblağ gönderildiği takdirde esirlerin cümlesini serbest bırakacaklarını bildirmişlerdir⁴¹.

Fidye mevzusu en son 9.000 liraya çözülmüş ancak eşkıyalar daha önce dağa kaldırdıkları şahıslar için de 7.000 lira talep etmişlerdir⁴².

1 Kasım 1921 tarihinde Gönen Kazasına bağlı Bayramiç Karyesine sayısı bilinmeyen bir çete gelerek karye muhtarını dağa kaldırmıştır. Muhtarın tahliyesi için iki gün içerisinde üç bin liralık banknot ile 200 altın lira verilmesi ve aksi takdirde muhtarın katledileceği tehdidiyle çete reisi Karadağlı Osman imzalı bir pusula bırakılmıştır⁴³.

3 Kasım 1921 günü posta arabasıyla Bandırma'dan Gönen'e gelen Gönen'in Tırnova Mahallesi'nden Terzi Hacı Ahmet Ağa, Çalıoba karyesi civarında eşkıya Çakmaklı Kazım ve avenesi tarafından dağa kaldırılarak fidye olarak 1.000 lira talep edilmiştir⁴⁴.

Gönen'in Tuzakçı Karyesinden merhum Ahmet Efendi mahdumu Salim Efendi Bandırma'dan Gönen'e gelmekte iken eşkıya Bacak Hasan Çetesi tarafından kaldırılarak 4-5 gün kadar yanlarında dolaştırıldıktan sonra 23 Kasım 1921 günü Sarıköy

⁴¹ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 57-36, Rumi 4.11.1337.

⁴² BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-57, Rumi 14.11.1337.

⁴³ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 58-34, Rumi 17.12.1337.

⁴⁴ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 57-64, Rumi 20.11.1337.

nahiye merkezine bir saat mesafedeki “Kızılıcak” mevkiinde katledilmiştir⁴⁵.

Mart 1922’de Gönen Kazası dâhilinde 200’den fazla avenesi ile eşkıyalık yapmakta olan Bacak Hasan, Kürt Hasan, Tatar Kazım, Nalbant Mehmet ve Kirmastili Çolak Bekir çeteleri, Biga kazasına tâbi Gebeçınar nam-ı diğer Hasan Bey Çiftliği karyesini basmışlardır. Ahaliden İsmail Pehlivan dan 500 lira talep ile sağ kulağının üst kısmını kestikleri ve daha pek çok zulüm yaptıktan sonra İsmail Pehlivan ile Küçük Mustafa’nın oğullarını yanlarına alarak 3.000 lira gönderilmediği takdirde katledeceklerini söyleyerek Paşacıftlığı istikametine doğru savuşmuşlardır⁴⁶.

Bu konularla ilgili arşivde ziyadesiyle belge mevcuttur.

Bir taraftan eşkıya diğer taraftan Yunanlıların zulmüne maruz kalan halk tüm bu sıkıntılar içinde bağımsızlık mücadelesinden de geri durmamıştır. Bu dönemde yapılan gizli toplantılarla bağımsızlık yanlısı oluşumlar da hızlandırılmıştır.

Yaşanan bu olumsuzluklara rağmen Türklerin bağımsız devlet anlayışıyla yürüttükleri kurtuluş mücadelesi meyvelerini vermeye başlamış, 30 Haziran 1921 tarihinde Çakmak Köyü civarında yapılan savaşlarda elde edilen başarılar, bağımsızlık için bir dönüm noktası olmuştur. Bu savaştan sonra çetelerin Yunanlılar üzerine hücumları daha da artmıştır.

5 Eylül 1922 salı günü Balcı köyünde toplanan Altıparmak Nuri, Bacak Hasan, Kürt Süleyman, Süleymanlı Ahmet, Yüzbaşı Mevlüt ve Karadağlı Hurşit Efelerin kuvvetleri kazayı dört bir yandan muhasara etmişlerdir. Rum ve Çerkes mahallelerinden açılan ateşe karşılık verilmiş ve muharebeler sabaha kadar sürmüştür. Sonuç olarak 6 Eylül 1922 Çarşamba günü Türk kuvvetleri Gönen’e girmiş, kısa bir süre sonra Elbislik ve Sarıköy’de ele geçirilmiştir⁴⁷.

Kaynakça

BOA, NFS.d., nr. 1514, Hicri 15.05.1246.

BOA, NFS.d., nr. 1375, Hicri 29.12.1247

⁴⁵ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 58-53, Rumi 26.12.1337.

⁴⁶ BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 59-127, Rumi 26.3.1338.

⁴⁷ Küpeli, s. 60, 61.

- BOA, DH.SNM., nr. 4/83, Hicri 04.12.1309.
BOA, DH.EUM.KLU., nr. 9-36, Rumi 11.07.1331.
BOA, Y.PRK.KOM, nr. 3/49, Rumi 28 Kanunusani 1297.
BOA, İ.DH., nr. 961/75983, Hicri 14.11.1302.
BOA, ŞD., nr. 345/1, Hicri 04.02.1311 (1893).
BOA, DH.KMS., 60-33/36, Rumi 22 Kanunusani 1338.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 12-58, Hicri 18.9.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 19-31 / 2,
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 23-93 / 2, 3.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 25-37 / 2.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 24-110.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 37-39 / 2, 3.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 37-39.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 49-75.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 57-5 / 2, 3.
BOA, DH.EUM.AYŞ, nr. 58-14 / 2, 3, 4.
BOA, DH.H, nr. 70/5, Hicri 7.6.1332.
BOA, A.MKT.UM, nr. 459/96, Hicri 23.8.1277.
BOA, A.DVN, nr. 16/46, Hicri 24.6.1262.
BOA, DH.H, nr. 29/50, Hicri 1.9.1329.
BOA, DH.H, nr. 67/21, Hicri 21.1.1331.
BOA, A.MKT.MVL, nr. 13/35, Hicri 30.3.1265.
BOA, DH.EUM.6.Şb., nr. 13-43, Hicri 9.5.1335.
BOA, DH.İUM. nr. 48-33, Hicri 28.09.1334.
BOA, DH.H, nr. 67/81, Hicri 25.10. 1331.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 7-83., Hicri 7.8.1337.
BOA, MV., nr. 219/58, Hicri 12.9.1338.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 39-23, Hicri 4 Şaban 1338.
BOA, DH.KMS, nr. 53/45, Rumi 14 Nisan 1336 (1920).
BOA, DH.ŞFR., nr. 105-110, Hicri 21.03.1338 (14.12.1919).
BOA, DH/İ-UM, nr.20/25-14/29, Hicri 29 Muharrem 1339.
BOA, DH/İ-UM, nr.20/24-14/35, Hicri 15 Zilhicce 1338.
BOA, DH/İ-UM, nr.20/30-14/53, Hicri 6 Şaban 1340.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 45-34 / 7,10, Rumi 14.8.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 69-14 / 6, Rumi 28.8.1336.
BOA, DH.KMS, nr. 60-73, Rumi 12 Mart 1337.
BOA, DH.KMS. nr. 60-36/ sh. 10, Rumi 11 Kanunuevvel
1337 (1921).

- BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-23 / 3, Rumi 27.11.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 48-4, Rumi 15.11.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 50-6 / 7, Rumi 4.12.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-12 / 3, Rumi 19.12.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 50-21 / 6, Rumi 18.01.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 62-72 / 2, Rumi 31.07.1338.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 49-12 / 6, Rumi 19.12.1336.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-9, Rumi 13.4.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-15, Rumi 16.4.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 57-36, Rumi 4.11.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 53-57, Rumi 14.11.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 58-34, Rumi 17.12.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 57-64, Rumi 20.11.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 58-53, Rumi 26.12.1337.
BOA, DH.EUM.AYŞ., nr. 59-127, Rumi 26.3.1338.

Akkuş, Tacettin, Gönen ve Köyleri Tarihçesi, MVT Yayıncılık, İstanbul 2010.

Küpeli, Özer, *XIX. YY. Sonları ve XX. YY. Başlarında Gönen Kazası*, (Ege Üniversitesi Tarih Bölümü, Yayımlanmamış Lisans Tezi), İzmir 1997.

1297 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

1306 Tarihli Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi.

Samet ARIKER*

Giriş

16 Kasım 1919'da yayın hayatına başlayıp, 27 Haziran 1920'ye kadar toplam 74 sayı olarak çıkan İzmir'e Doğru Gazetesi, Balıkesir'de yayınlanmıştır. Gazetenin yayın kadrosu; Esat Çınar, Mustafa Necati ve Hüseyin Vasıf Beylerden oluşmaktadır. İlk zamanlar haftada iki kez yayınlanan gazete, daha sonra haftalık yayın sayısını üçe çıkarmıştır. 30 Haziran'da Balıkesir'in Yunan işgaline uğraması nedeniyle gazetenin yayın hayatı son bulmuştur.

22 Eylül 1919 tarihinde çalışmalarını tamamlayan Üçüncü Balıkesir Kongresi'nde kamuoyunu Kuva-yı Milliye konusunda aydınlatacak bir gazete çıkarılmasının kararlaştırılması üzerine İzmir'e Doğru Gazetesi yayın hayatına başlamıştır¹. Gazetenin kuruculuğunu Esat Bey, sorumlu müdürlüğünü Vasıf Bey, başyazarlığını ise Mustafa Necati Bey üstlenmiştir. Mustafa Necati Bey'in duygu dolu ve coşkulu yazıları, halkın Kuva-yı Milliye'ye verdiği desteği daha da arttırmıştır. O hararetli günlerde halk, İzmir'e Doğru'yu gazeteden ziyade bir bayrak olarak görüyordu².

Bölgesel bir gazete görünümünde olmasına rağmen, İzmir'e Doğru Gazetesi'ni dönemin diğer gazetelerinden ayıran en önemli özelliği, Milli Mücadele'yi tam anlamıyla desteklemesi ve Türk'ün bağımsızlık ruhunu tam olarak yansıtmasıdır. İtilaf Devletlerinin kara propagandalarına karşı halkın moralini hep ayakta tutmaya çalışmıştır.

74 sayı olarak yayınlanmış olan İzmir'e Doğru Gazetesi'nin 34 farklı sayısında Gönen haberleri de yer almıştır. 4 Şubat 1920 tarihli dört-beş aydan beri maaş alamayan Gönen Mekatib-i İptidaiye mualliminin görevinden ayrıldığı haberi ve 27 Aralık 1919 tarihli

* Tarih Eğitimi Uzmanı, sametariker@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2073-0524.

¹ Tülay Alim Baran, *Vasıf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları*, İstanbul 2001, s. 43.

² Mücteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul 1999, s. 151.

öğretmen tayini haberi haricindeki tüm haberler Milli Mücadele ile ilgilidir. Gönen'in iki kez Anzavur'un işgaline uğramış olması nedeniyle Anzavur Ayaklanması haberleri çoğunluktadır. Ayrıca aşağıdaki metinde tarih tarih verilen gazete haberlerinden de anlaşılacağı üzere Yarbay Rahmi Bey, Belediye Reisi Hüseyin Çavuş, Müftü Şevket Efendi, Ramis Bey ve Köse Mihal soyundan Abdibeyzade Mehmet Bey'in şahadet haberlerine de gazetede yer verilmiştir.

İzmir'e Doğru Gazetesi'nde Yayınlanan Gönen Haberleri

Numara: 4

Tarih: 27 Teşrinisani 335 (27 Kasım 1919)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Meselesi

Anzavur Ahmed'in avenesinden Göriceli Ali'nin teslim olduğu; Sefer, Davut, Hakkı, Şah İsmail gibi şimdiye kadar yüzlerce cinayet işlemiş olan şakilerinin ise Anzavur Ahmed ile askerimiz arasındaki çarpışmalarda ağır şekilde yaralandıkları bildirilmiştir.

Anzavur Ahmed lehinde Balya köylerini dolaşarak propaganda yapmakta olan Gönen'in Mehmed Ali Bey³ karyesinden Çerkes Canbolat kazamız Jandarma Bölüğü Kumandanı tarafından derdest edilmiştir.

Anzavur Ahmed ilk çarpışmalarda maiyeti dağıldığından, yanıda kalan otuz kadar avenesiyle can havliyle Gönen kazasına silahlarla girmiş ve yine bir takım kargaşa çıkarmıştır. Bunun üzerine Çerkes Edhem Bey'in kumandasındaki millî müfreze hemen Gönen'e Anzavur'u derdest için hareket etmiştir. Ayrıca Anzavur'un bu ihanetleri dolayısıyla Balya kazasından da millî bir takip kuvvetinin Gönen'e doğru hareket ettiği haber alınmıştır. Bu umumi millî hareketler Anzavur'a karşı bütün milletin ne kadar derin bir nefret beslediğine delildir.

³ Çınarlı köyü.

Numara: 5

30 Teşrinisani 335 (30 Kasım 1919)

Sayfa: 3

Anzavur Ahmed Hadisesi

Gönen'e girdiği geçen sayıda yer alan Anzavur haini, ilk çarpışmalarda yediği darbelerin intikamını almak üzere bir takım Çerkes köylerinde dolaşmış ve *“Benim elimde padişahın fermanı vardır; padişah emrediyor, Kuva-yı Milliye'yi dağıtacağım ve zaten Kuva-yı Milliye Çerkesleri hep katledecekler ve çoluk çocuklarını keseceklerdir”*, gibi alçakça propagandalarıyla başına yine birtakım serserilerden ibaret iki yüz kişilik bir kuvvet toplamıştır. Anzavur Ahmed bu kuvvet ile Gönen'de yapmadık kötülük bırakmamıştır. Evvela hükümete gelerek jandarma zabıtini ve memurları zorla hapsedmiş ve padişah namına hükümeti idare edeceğini söylemiştir. Belediyede, Gönen'e su getirmek için toplanan 300.000 lirayı almış ve ondan sonra geceleyin bütün avenesi Türk evlerini basarak birçok rezaletlerde bulunmuş ve kadınların mücevheratlarını zorla aldığı gibi Kunduracı Ahmed Efendi'nin 500 lirasını, Ali Mollazade Osman Efendi'nin mücevherat ve 150 lirasını almışlar ve telgraf hattını kestiklerinden ayrıntıları öğrenilemeyen birçok yağmalarda bulunmuşlardır. Hiçbir vicdanlı Müslüman'ın yapamayacağı birçok tecavüzlerde bulunan bu sefil herif mutasarrıf ile görüşmüş; bu görüşmede mutasarrıfın Anzavur'a bir takım bilgiler vermesi tepkilere yol açmıştır.

Salihli Cephesi Kuva-yı Milliye Kumandanı Çerkes Edhem Bey askeri süvari kuvvetiyle beraber Gönen'e doğru ilerledi. Anzavur bunu haber alır almaz Bayramiç sırtlarında atışlara başladı. Çatışma epeyce devam etti ve Anzavur 18 ölü ve pek çok yaralı ile rezil olmuş bir şekilde Asmalıdere'ye kaçtı. Böylece Gönen, Anzavur'dan arındırılmıştır. Lakin Edhem Bey şiddetle takip etmektedir. Balya'dan, Orhanlar'dan ve Biga'dan pek kuvvetli millî müfrezeler de hareket etti ve Anzavur'u tamamen muhasaraya aldılar.

Millî Takip Kuvvetleri Kumandanı Çerkes Edhem Bey'den Heyet-i Merkeziye'ye gelen telgraf şu şekildedir:

"Anzavur ile Bayramiç'te tutuştuk. On maktul ve birçok yaralı bırakarak dağıtıldı. Altı kişi sağ olarak derdest edildi. Gönen kasabası terke mecbur edildi. Kaçan Ahmed, 60 kadar avenesiyle bizden firar ederken Çevikli civarında askerî piyade müfrezesine de yakalanarak birkaç maktul ve yaralı bırakarak perişan oldu. Allah'ın da izni ile bu işi en kısa sürede ikmal edeceğiz. Son alınan malumata göre Anzavur, Sığırcı'da Rahmi Bey müfrezesiyle çarpıştıktan sonra Karacabey'den geceleyin geçerek Uluabat Karyesine iltica etmiş ise de, orada da Bursa'dan gönderilen jandarma müfrezesine tesadüf ederek tekrar çatışmaya mecbur kalmış ve bozguna uğrayarak Kirmasti istikametine savuşmuştur. Takibinde bulunan Edhem Bey takdire şayan bir süratle kovalamakta ve hali hazırda Anzavur'un bulunduğu yere yaklaşmış bulunmaktadır."

Numara: 6

4 Kânunuevvel 335 (4 Aralık 1919)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Hadisesi

Edhem Bey'in kıymetli arkadaşlarından Dramalı Rıza Bey dahi Kirmasti'den alıp getirdiği müfrezesi ile birlikte yetişmiş ve şiddetli bir çatıma başlamış, bunun neticesinde ise Anzavur, kırk beş hayvan ile on beş silah bırakarak ve hatta kendi silahını bile ahaliden birisine vererek, yaya ve perişan bir şekilde kaçmıştır.

Anzavur'un Bayramiç'e giderken Gönen'de bıraktığı muhafız kuvvetin reisi ve oğlu olan Kadir, maiyetindeki otuz kişi kadar bir kuvvetle Gönen'den çıkarak Şamlı'nın üstünde bulunan Boğazköy ve Kurtdere taraflarına gelerek Şamlı karakol kumandanına silahlarını teslim etmesi için haber göndermiştir. Bunun üzerine Şamlı'da bulunan müfreze-i askeriye millî süvari kuvvetleriyle birlikte şakileri yola getirmek için hareket etmiştir. Ayrıca Agonya ve Orhanlar'da bulunan Kuva-yı Milliye birlikleri de Gönen'e yardım emrini almışlardır. Biga'dan Bandırma'ya gelen Millî Süvari Kuvvetleri de Gönen ve civarını şakilerin zulmünden kurtarmak için hareket etmişlerdir.

Numara: 7

7 Kânunuevvel 335 (7 Aralık 1919)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Hadisesi

Anzavur, Kızık karyesinde köylüleri camiye davet etmiş ise de kimse gelmemiş ve yalnız gelen 12 yaşında bir çocuğa bir lira bahşış vererek “*aferin oğlum hep böyle namaz kıl*” demiştir. Bu melunun davetlerine artık icabet eden kimse kalmamış gibidir.

Bandırma’dan sevk edilen müfreze-i askeriye ile muhterem Bigalıların gönderdiği millî süvari kuvveti kumandanları Kara Hüseyin Ağa kumandasında olarak Gönen’i kontrol altına almışlardır. Biga Müdafaa-i Hukuk Heyeti azalarından Kemal ve Suphi Bey kardeşlerimiz de kuvvetlerin başında bulunmaktadırlar. Gönen ve civarı tamamıyla işbirlikçilerden temizlenmiştir. Yağmaya iştirak eden caniler cezalarını görmektedirler. Dramalı Rıza Bey kardeşimizin kumandasındaki millî kuvvet dahi Manyas taraflarında Eşen ve Dömberez civarında Anzavur’u şiddetle takip etmekte ve avanesini birer birer temizlemektedir. Bu suretle bu hain adam şimdiye kadar en az 120 ölü ve birçok yaralı vererek tamamıyla perişan bir halde kalmış ve daima rezilane bir şekilde kaçmakla millî azmin ne olduğunu anlamıştır.

Numara: 8

11 Kânunuevvel 335 (11 Aralık 1919)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Hadisesi

Muhterem Bigalıların gönderdiği Kuva-yı Milliye'nin kumandanı Kara Hasan Ağa emrindeki birlikle 8 Aralık 1919 tarihinde Gönen’e üç saat mesafedeki Ayvalıdere’de Anzavur’a tabi’i olan bazı Çerkes önde gelenleriyle altı saat devam eden bir çatışma olmuştur. Hainlerden 15 ölü ve birçok yaralı vardır. Cezalarını gördüler. Millî azmin karşısında daima rezil ve perişan kalacaklarını anladılar.

Numara: 10

18 Kânunuevvel 335 (18 Aralık 1919)

Sayfa: 1

Hurşit Paşa'nın Nutku Münasebetiyle

... Balıkesir'de padişahın ve hükümetin temsilcisi olan Mutasarrıf Bey Anzavur'un hareketi karşısında şereften yoksun bir şekilde acizlik gösterdi. Geçenki nüshalarımızda yazdığımız gibi Gönen'i basarak jandarmaların silahını alan, zabitini döven, aşağılayan ve hapseden, Belediye'nin paralarını gasp eden Anzavur gibi bir cani ile telgraf başında bir takım yalvarırcasına ve hürmetkâr ifadelerle görüşmekte bir mahzur görmedi. Anzavur'un Susıgırlık'tan⁴ çektiği telgrafını resmî bir makamdan şereflendirir gibi Heyet-i Merkeziye resmen tebliğ etti. Jandarma dairesinin sayısız müracaatlarını daima cevapsız bıraktı. Ve nihayet Anzavur'un takibine bizzat giden Kumandan Beyefendi'ye Müslüman kanı dökülmemesi için ateşin kesilmesini tebliğ etti. Daha birçok emsali bulunan bu hareketler karşısında milletin ve vatanının selamet ve saadetini düşünen herhangi bir ferdin şaşkın ve üzgün olmaması mümkün değildir.

Tüm bunların yanı sıra Manyas taraflarına giden Fevzi Paşa bir takım hainlerin tahliyesini talep etmiş ve buna muvaffak olmuştur. Fevzi Paşa kimdir! Hangi hakla canilerin tahliyesini talep ediyor? Fevzi Paşa unutup mu ki artık bu memlekette yaşamak isteyen ve canilerin esiri olmayacak olan bir millet vardır. Daha dün birçok kez ateş açarak masum kanları akıtan, geceleyin Türk evlerini basarak kadınların mücevheratını cebren alan, yolda giden masum nakliye askerini koyun boğazlar gibi kesen caniler bugün Fevzi Paşa'nın arzusuyla tahliye ediliyorlar. Hayır, Fevzi Paşa hazretleri bu milletin mukadderat ve izzet-i nefsi ile oynamak cüretini gösteremezsiniz ve şuna emin olunuz ki canileri affetmeye delalet eden yöneticiler halkın nefretine maruz kalacaktır. Hurşit Paşa hazretlerinin pek isabetli ve inkar edilemez olan nutkunun ifade ettiği karar ile bu muamele arasında elim bir çelişki vardır.

Bilmiyoruz; bu bedbaht millet daha ne zamana kadar bir takım kötülerin oyuncağı olacaktır!

H. (Hüseyin) Vasıf

⁴ Susurluk.

Numara: 11

Tarih: 20 Kânunuevvel 335 (20 Ocak 1919)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Hadisesi

Anzavur Ahmed'in maiyetinden ibaret bir kuvvet ile Demirkapı sırtlarında jandarma müfrezesi çatışmış birisi ölü ve birisi de yaralı olarak derdest edilmiştir. Başta bizzat Anzavur'un da dâhil olduğu zannedilmiş ise de netice öyle olmamıştır.

Ayvalıdere çarpışmaları hakkında da birçok bilgi alınmıştır. Çerkes Şevket'in zamansız gurur yaparak çıkardığı çatışmalarda 40'tan fazla ölü ve birçok yaralı esir bıraktığı görülmektedir. Ölenler arasında Darıcalı Hüseyin ve Şevket'in en kıymetli arkadaşlarından Samsunlu Bekir gibi reisler de vardır. Bu suretle milletin azmi karşısında hiçbir kuvvetin mukavemet edemeyeceği hakikati bu sebükmağzlara⁵ da gayet iyi bir ders verilerek anlaşılmıştır. Yalnız üzücü ve kırıcıdır ki bu çatışma ortamını yaratan, canlara kast eden hainler tahliye olunmuştur.

Geçenki nüshamızda baş makalede izah ettiğimiz veçhile o taraflara nasihat için giden Fevzi Paşa'nın talebi üzerine 14. Kolordu Kumandanı Gönen'e verdiği emirde mahkumların tahliyesi ve tahliye manî olmaya çalışanların tevkif edilmesi lüzumu bildirilmiştir.

Bu hareket Gönen ahalisinde fevkalade derin bir tesir yaptığı gibi livanın her tarafında pek mühim ve dikkat çekici galeyanlar meydana girmiştir. Ahali daha 5-6 gün evvel ırzlarına, mallarına, canlarına taarruz ve kast eden bir takım canilerin bu suretle tahliyesi karşısında haklı olarak hükümete ve bu emri veren makama bir güvensizlik göstermektedir.

Haber aldığımıza göre Makam-ı Sadaret'e ve Dâhiliye Nezareti'ne birçok telgraflar çekilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi'ne her gün ulaşan telgraflarda da bu hususta şikâyetler bildirilmekte ve canileri affetmenin hangi kanuna ve hangi yetkiye dayanarak vuku bulduğu sorulmaktadır.

⁵ Yarım Akıllı.

Zavallı halk; ellerindeki silahı yalnız namus perdesini yırtmak ve malların gaspı için kullanılan birçok kötü niyetliler tarafından mağdur oluyor. Evleri basılıyor, kadınları çoluk çocukları dövülüyor, ırzlarına geçiliyor. Malı ve mülkü gasp ediliyor. Birçok masumlar öldürülüyor. Ve sonra bütün bu felaket ve fecaatin karşısında derin bir üzüntü ve keder ile hükümete karşı sorulan sualler canilerin affı cevabıyla reddolunuyor. Bilmiyoruz, bu bedbaht ahali ne zaman ırzını ve hayatını güvende görecektir, ne zaman hukukunu savunan bir hükümete mazhar olacak? Hükümetimizden bütün insanlığa tercüman olarak rica ediyoruz. Biraz da halkın hissiyatı, hayatı, hukuku dikkate alınsın.

Numara: 13

Tarih: 27 Kânunuevvel sene 335 (27 Aralık 1919)

Sayfa: 2

Tayin

Gönen Numune Mektebi el işleri muallimliğine, mekteb-i mezkûr resim muallimi Hüseyin Hüsnü; Merkez Sultani Mektebi kısımlarını iptidai muallimliğine, İrfan Mektebi sabık başmuallimi Nabi Efendi tayin kılınmıştır.

Numara: 14

1 Kânunusani 336 (1 Ocak 1920)

Sayfa: 4

Meclis-i Umumi-i Liva

31 Kânunuevvel 335 (31 Aralık 1919)

Liva Meclis-i Umumisi dün öğleden sonra saat birde Meclis İdare Salonu'nda, Mutasarrıf Vekili Şevki Bey'in başkanlığında müzakerelere başladı. Hazır bulunan aza şunlardan ibaretti:

Balıkesir: Somalı Hacı Hafız Cemil, Abdulgafur, İbrahim Bakır, İbrahim Naci, Şükrü Sadeddin Efendiler.

Erdek: Hırsto Efendi

Gönen: Osman Bey

Edremit: Hakkı ve Feyzi Beyler

Burhaniye: Hoca Mehmed Bey

Balya: Basri, Doğanlarlı Halil Efendiler

Numara: 16

Tarih: 7 Kânunusani 336 (7 Ocak 1920)

Sayfa: 2

Meclis-i Umumi-i Liva

3 Kânunusani Sene 1336 (3 Ocak 1920)

Meclis-i Umumi-i Liva Mutasarrıf Vekili Şevki Bey Efendi'nin başkanlığı altında ikinci toplantı başladı. Eski kayıtlar Kâtip İbrahim Bakır Efendi tarafından okundu ve meclisçe aynen kabul edildi.

Gönen azasından Hakkı Bey'in gönderdiği telgraf uygun görüldü.

Numara: 17

10 Kânunusani 336 (10 Ocak 1920)

Sayfa: 2

Liva Şuûnu

Türk ve Çerkes kardeşliği tam bir memnuniyetle haber alındığına göre Gönen'de memleketin bütün eşraf ve uleması ve Kuva-yı Milliye ile Çerkes kardeşlerimizin temsilcilerinden oluşan büyük bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda Türk ve Çerkes'in kardeş olduğu ve ebediyen kardeş olacağı hakikati katiyetle tekrar ortaya konmuştur.

“Türk ve Çerkes İslam'dır, kardeşdir. Daima kardeş yaşayacak olan bu iki unsur arasına nifak tohumu sokmak isteyen şakiler bir takım sefil istekleri takip edenlerdir. İsimleri malum olan bu hainler; Türk ve Çerkesler tarafından iş birliğiyle takip edilecek ve yola getirilecektir.”

Bu esasları içine alan kararlardan sonra dualar okunmuş, Türk ve Çerkes eşraf ve ümerası derin bir muhabbetle ve memnuniyetle bu esasların uygulanmasına karar vermişlerdir. Bu ulusçu kararları pek tabii görüyoruz. İslamiyet esaslarına tabi olan Türk ve Çerkeslerin daima diğerlerini kardeş gibi sevecekleri katidir. Ecnebi

menfaatlerine alet olanlar istedikleri kadar aleyhte uğraşsınlar: Türk ve Çerkes vatanlarına tecavüz eden melun düşmanları karşısında bir olarak millî ve dinî vazifelerini yapacaklar ve sefil düşmanı memleketten kovacaklardır. Vatanın müdafaası için teşekkül eden Kuva-yı Milliye, daima Çerkes kardeşlerinin cephede muavenet ve fedakârlıklarını görmekten mutludur. Bu kararlar ile bütün cihan anlayacaktır ki Türk ve Çerkesler daima olduğu gibi el ele vererek fedakarca mücadele edeceklerdir.

Numara: 18

14 Kânunusani 336 (14 Ocak 1920)

Sayfa: 2

Biga'da Hamdi Bey

Biga'da bazı çıkarcılar Kuva-yı Milliye'yi alet ederek bir takım uygunsuz hareketlerde bulunmaya başlamışlardır. Heyet-i Merkeziye azasından Hamdi Bey bölgedeki teşkilatı güçlendirmek ve yolsuzlukları önleme vazifesiyle görevlendirildiğinden bir hafta evvel Gönen üzerinden Biga'ya hareket etmişti. Şimdi memnuniyetle alınan haberlere göre Hamdi Beyefendi bütün sorunları bertaraf eylemiştir. Biga Müdafaa-i Hukuk Heyeti'nden Heyet-i Merkeziye'ye Hamdi Bey'i gönderdiğinden dolayı teşekkür nameler gelmiştir.

Numara: 25

4 Şubat 336 (4 Şubat 1920)

Sayfa: 2

Terk-i Vazife

Dört beş aydan beri maaş alamayan Gönen, Sındırgı, Burhaniye Mekatib-i iptidaiye⁶ muallimleri görevlerinden ayrılmışlardır.

⁶ İlk Mektep.

Numara: 38

5 Mart 336 (5 Mart 1920)

Sayfa: 2

Liva Şuûnu

Anzavur Ahmed Hadisesi

Biga ahalisi 61'inci Fırka kumandanı Kazım Bey'e çektikleri telgraflarda Kuva-yı Milliye'nin vatanı kurtaracak mukaddes bir kuvvet olduğunu, Yunanlılara karşı memleketi müdafaa eden Kuva-yı Milliye'ye aleyhtar olmanın bir vatan adına bir cinayet olduğunu takdir ettiklerini, Anzavur'u, Biga'dan ihraç ettiklerini ve eğer yine o tarafa gelmeye teşebbüs ederse yine cezalandıracaklarını bildiriyorlar. Bu vaziyet karşısında Anzavur ise Gönen ile Biga arasındaki bazı köylere çekilmeye mecbur kaldı. Bu haini durdurmak üzere sevk edilen askerî ve millî kuvvetlerin cümlesi Gönen'e ulaşmışlar ve harekâta başlamışlardır.

Balya ve Aravacık yoluyla sevk edilen kuvvetlerin süvari müfrezesine Hacı Veli Obası'nda Anzavur'un bazı avenesi tarafından ateş açılması nedeniyle çıkan çatışmada eşkıya sekiz maktul ve 12 yaralı bırakarak perişan olmuştur.

Bunun üzerine kuvvetlerimiz bütünüyle Gönen'e dâhil olmuş ve orada toplanmıştır. Anzavur'un Gönen'e girmek üzere Muratlar istikametinde sevk ettiği kuvvet perişan edilmiş ve birçok maktul bırakarak firar etmişlerdir. Dün dahi Gönen'den sevk edilen diğer bir süvari kuvvetimizle eşkıya Karacaalan köyünde çatışmış ve karye yanmıştır. Eşkıyanın zayıtı çoktur. Anzavur, şimdi Keçideresi taraflarında bulunmaktadır.

Numara: 39

7 Mart 336 (7 Mart 1920)

Sayfa: 1

Arzu-yı Millet Daima Hâkim Olacaktır

Gafiller düşünmediler ki; milletin ruhundan doğan ve aylardan beri alçak bir düşmanın toplanla, mitralyözlerle yaptığı müthiş tecavüzlere karşı koyan Kuva-yı Milliye böyle bir iki vatansızın

organize edeceği hareketi daima bastırmaya kadirdir. Nitekim Cenab-ı Hakk'ın inayeti ve milletimizin kahramanlığı ve yurduna bağlılığı sayesinde bu sefiller yine müthiş bir hayal kırıklığına uğruyorlar. Anzavur'un maiyeti Gönen civarında perişan edilmeye başlandığı gibi, Bigalılar Kuva-yı Milliye'ye şiddetle taraftar olduklarını ve Anzavur gibi bir meluna katiyen tabi olamayacaklarını telgraflarla bildirmeye başladılar. Diğer taraftan bu hain teşkilatın şuraya buraya gönderdiği şahıslar birer birer etkisiz hale getirilmeye başlandı. Bu suretle bu sefil kuvvetler pek yakında acı bir şekilde anlayacaklardır ki Kuva-yı Milliye milletin pek kutsal olan namusunu müdafaa etme ve hayat hislerinden doğmuş saygın ve kahreden bir kuvvettir. Her zaman bütün muhaliflerini kahretmeye hazır ve kadirdir.

Damat Ferid Paşalar, Ali Kemaller ve emsali sefiller ne kadar boğazlanan bir hayvan gibi çalışsalar milletin azmini boğamayacaklardır. Milletimiz bütün mevcudiyetini hâkimiyeti uğrunda sarf etmeye karar vermiştir. Dolayısıyla millet, daima hâkim olacaktır.

H. (Hüseyin) Vasıf

Numara: 40

10 Mart 336 (10 Mart 1920)

Sayfa: 2

Cemiyet-i Ahmediye Tertibat-ı Fesadiyesi

Numara: 1

Kuva-yı Milliye'yi dağıtmak üzere Hürriyet ve İtilaf, Nigehban, Kızıl Hançerciler ittifak ederek Cemiyet-i Ahmediye'yi oluşturmuşlardır. Teali-i İslam Cemiyeti de bu teşkilatın yandaşıdır. Bunların kabul ettikleri esaslar gelecekte anlaşılacağı üzere:

1- Cemiyet-i Ahmediye, Kuva-yı Muhammediye teşkilatına inkılâp ederek dini bir perde altında ve ahalinin muhafazakarlığından istifade ile Kuva-yı Milliye'ye karşı cihat ilan edecektir.

2- Biga'da teşkilat esaslarını uyguladıktan sonra Gönen'i elde edip, Bursa'da çıkarılacak olaylar ile teşkilata ivme kazandırılacak ve harekât Adapazarı ile birleştirilecektir.

3- Bu hayalin gerçekleşmesinden sonra bir kongre gerçekleştirilerek İngilizlere bir muhtıra verilecek ve kabinenin düşmesi ve yerine Damat Ferid Paşa veya Kiraz Hamdi Paşa'dan birisinin geçtiği bir kabine düzeni talep edilecektir.

Numara: 41

Tarih: 12 Mart 336 (12 Mart 1920)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed Hadisesi

Gönen'deki askeri ve millî takip kuvvetlerimizin ezici harekâtı karşısında Anzavur'un kuvveti tamamen dağılmıştır. Anzavur, 3-4 kişiyle firar etmiştir. Takibine şiddetle devam olunmaktadır. Askeri ve millî kuvvetlerimiz Biga'ya hareket emrini almışlardır.

Anzavur Mehdi ve Yalancı Peygamber!

İstanbul'dan Biga'ya giden tahkik heyetinden bir zat ile görüşen bir arkadaşımızın yazdığına göre Anzavur heyet huzurunda kendisinin mehdi olduğunu söylemiş, bununla da yetinmeyerek; "Ye'ti min ba'dihi ismuhu Ahmed"⁷ ayet-i kerimesindeki "Ahmed'in" -hâşâ- kendisi bulunduğunu ifadeden çekinmemiştir. Bu suretle dinen de kâfirliğini ispat etmiştir. Ayette geçene 'Ahmed' peygamber efendimiz hazretleridir. Demek ki Anzavur yalnız mehdilik değil, hâşâ peygamberlik de dava etmektedir. Bu yalancı peygamberin kafası inşallah yakında koparılacak, Müslümanlar bu alçak heriften artık kurtulacaktır.

Numara: 42

14 Mart 336 (14 Mart 1920)

Sayfa: 2

Cumartesi günü sabahleyin ikinci toplantı gerçekleşti. Ardından Anzavur haininin ve yandaşlarının şiddetle durdurulması için mücadeleye başlandı. Bandırma, Balya, Gönen, Havran, Söğüt, İnegöl, Akhisar ve Manyas delegeleri bu hususta birçok beyanatla düşüncelerini bildirdiler. Heyet-i Merkeziye azaları Vehbi, Vasıf ve Osman Beyler bu olayların içyüzünü ortaya koydular. Ve nihayet

⁷ Saff Suresi altıncı ayet.

Heyet-i Umumiye bu hainlerin şiddetle yok etmek için katı tedbirler alınması kararını verdi.

Numara: 43

17 Mart 336 (17 Mart 1920)

Sayfa: 2

İzmir Şimal Mıntıkası Heyet-i Umumiye İçtimai

İstanbul'daki Meclis-i Millî Grup heyetine kadar aksettirilen Kuva-yı Milliye ve askeriyenin takip esnasında bazı yolsuzluklarda bulundukları iddiaları üzerine, heyet-i umumiye tarafından önde gelen alimlerden Abdulgafur Efendi hazretleri ve Maarif Müdürü Sabri Bey Efendi Gönen'e gönderildi. Kolordu kumandanlığı tarafından Gönen'e gönderilen ve içinde Çerkes de bulunan Heyet-i Tahkikiye'nin resmi raporu okundu. Bunun üzerine bu iftiralar büyük bir üzüntü ve öfkeye neden oldu. Birçok delege beyanatta bulunarak Kuva-yı Milliyesimizin bu gibi iftiralardan uzak olduğunu bildirdiler.

Bursa, Karesi, Bilecik merkez liva, Bandırma, Gönen, Edremit, Burhaniye, Havran, Soma, Kırkağaç, Akhisar, Sındırgı, Gördes, İnegöl, Söğüt, Karacabey, Kirmasti, Mudanya, Kepsut, Sarnıç, Balata, Susurluk, Şamlı, İvrindi, Giresun⁸, Konakpınar, Bigadiç, Ilıca, Orhanlar, Marmara, Babaköy, Gölarmara, Çorum, Agonya, Gölcek nahiyeleri delegeleri birleşerek, 12 Mart'ta toplanan İzmir Şimal Mıntıkası Kuva-yı Milliyesi ile birlikte hareket etme kararı almışlardır.

Liva Şuûnu

Anzavur Ahmed Hadisesi

Hafız Hüseyin Bey kumandasında Millî Süvari Müfrezesi pazar günü Biga'ya dâhil olmuş ve sükûn ve asayiş iade etmiştir. Anzavur ve Gâvur İmam topladıkları bir kuvvet ile Biga'ya hücum etmek istemişlerse de Gönen'den imdada yetişen askeri kuvvetlerle millî kuvvetin ateşi arasında kalmış ve birçok zayıat vererek perişan bir halde Çan ovasına doğru firar etmiştir. Bu suretle Kuva-yı Milliye'ye vurulmak istenilen bu darbe layıkıyla mukabele edilmiş Kuva-yı Milliye kudret ve nüfuzunu ispat etmiştir. Takip

⁸ Savaştepe.

kuvvetlerimizi bu gibi hain şakileri tenkil etmeye muvafık olduğundan dolayı tebrik eder ve sonuna kadar başarılarını temenni eyleriz.

Numara: 44

19 Mart 336 (19 Mart 1920)

Sayfa: 1

Makam-ı Ali-i Kumandani'den halka hitaben neşrolunan beyanname:

... Bursa, Karesi, Bilecik, Balıkesir livaları ve Bandırma, Gönen, Edremit, Burhaniye, Soma, Kırkağaç Akhisar, Sındırgı, Gördes, İnegöl, Söğüt, Karacabey, Kirmasti⁹, Mudanya kazaları ve Kepsut, Sarnıç, Balat, Susurluk, Şamlı, İvrindi, Giresun, Konak, Binler, Bigadiç, Ilıca, Orhanlar, Marmara, Babaköy, Göl Marmara, Çorum, Agonya, Gölcük nahiyeleri delegeleri bugün Balıkesir'de içinde bulunulan duruma tepki göstermiştir. Bütün Anadolu'nun bu tehlike karşısında birlikteliği temin edilmiştir.

Vatan ve milletin selameti için işbu beyanatıma saygıdeğer halkın ve bütün memurların riayet edeceğine eminim. Memleketin selameti uğrunda yegâne dayanağımız olan azim ve iman inşallah bizi mesut edecektir.

Bu beyannamenin kararlarına şundan itibaren uyulacaktır.

Miralay Kazım

Numara: 46

24 Mart 336 (24 Mart 1920)

Sayfa: 2

Kongrenin pazar günkü celsesinde Heyet-i Merkeziye seçimleri icra edilmiştir. Seçimlerde Balıkesir merkezi namına Mehmed Vehbi, Vasıf, Hulusi Beyler, Hüdavendigâr Vilayeti namına Muhittin Baha ve Kamil Beyler, Ayvalık Cephesi namına Hakkı, Soma Cephesi namına Hüseyin Beyler, Akhisar Cephesi namına Manisa Müftüsü Âlim Efendi hazretleri, Bergama Cephesi namına Hocazade

⁹ Mustafakemalpaşa.

Abdulgafur Efendi hazretleri, Gönen namına Osman Bey ve Bandırma namına Aziz Efendiler görev almışlardır. Heyet-i merkeziye toplantısında Vehbi Bey başkanlığa ve Müftü Âlim Efendi hazretleri ise başkan vekilliğine getirilmiştir.

Numara: 50

4 Nisan 336 (4 Nisan 1920)

Sayfa: 2

Anzavur Ahmed

Düşmanlar bütün kötü emellerini uygulamaya koyulurken, onlarla beraber İslamiyet'in ve vatanımızın mahvına uğraşan Anzavur Ahmed yine faaliyetlere başladı. İngilizler hilafet merkezimiz İstanbul'u işgal ederken, Yunanlılar memleketimizi çiğnemek için hazırlık yaparken, bu hain herif yine Müslümanlığa kurşun atmaktan çekinmiyor. Biga ve havalisinde topladığı 400 kadar piyade ve 150 kadar süvari ile iki koldan cuma günü Gönen'e taarruz etti. Gündoğan, Karalarçıftlığı, Tuzakçı ve Babayaka sırtlarından Gönen'deki nizamiye kuvvetine ve ahaliye ateş açmaya başladı. Çatışma bütün gün şiddetle devam etti. Gönenliler ve bütün köylüler namus ve mevcudiyetlerini muhafaza için müdafaaya katıldılar. Anzavur, Babayaka sırtlarına yerleştirdiği bir obüs topuyla Sarıköy'e ve Gönen'deki Debboy taraflarına 26 mermi atmıştır. Bizim de topçumuz karşı ateşte bulundu. Anzavur'un attığı mermilerden dolayı Debboy civarında üç hane yıkıldı ve iki masum kadın parçalandı. İcap eden yerlere yardımcı kuvvetler sevk olunmaktadır. Allah'ın izniyle bu hainler elbet yine yola getirilecektir.

Numara: 51

7 Nisan 336 (7 Nisan 1920)

Sayfa: 2

Liva Şuûnu

Anzavur Ahmed

Gönen'deki kuvvetler iki günlük şiddetli bir mukavemet gösterdikten sonra Anzavur kasabada anlaşıldığı üzere birçok mezalim ve musibetler gerçekleştirmiştir. Müfreze Kumandanı Kaymakam Rahmi Bey de şehit olmuştur ki bu fedakâr kumandanın

kaybı doğal olarak pek elimdir. Böyle felaketli bir zamanda Müslümanlığa kurşun atmaktan çekinmeyen bu hainin artık acımadan, şiddetle yok edilmesi için pek mühim bir kuvvet hazırlanıyor. Umum Şimal Cepheleri Kumandanlığı ve Heyet-i Merkeziye bu hususta kati kararlar vermiş ve icap eden tedbiri kararlaştırmıştır. Pek büyük bir kuvvetle ve birçok top ve mitralyözlerle hızlı bir şekilde hareket edilecektir. Aydın Cepheleri Umum Kumandanı Demirci Efe'den ulaşan telgrafta pek mühim Zeybek kuvvetleriyle hareket edildiği ve bu sefilleri yok etmek için bütün milletin her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğu bildirilmektedir. Sarı Efe dahi bu akşam büyük bir süvari Zeybek kuvveti ve üç kudretli cebel topuyla Balıkesir'e vasıl olacaktır. Bursa'dan da mühim bir kuvvet hareket etmiştir. Allah'ın izniyle milletin bu umumi azmi karşısında bu vatan hainlerinin artık mahvolacağına da ümidvarız.

K. 14. K. Mirliva

Yusuf İzzet

Numara: 52

11 Nisan 336 (11 Nisan 1920)

Sayfa: 1

Tebeddül-i Hükümet

Yunan topları ve kurşunları karşısında Müslümanlığın iman ve aşkından doğan siperler meydana geldi. Ve o mesut zamanlardan itibarıyla Yunan'ın hep mukavemetsiz ilerleyen vahşi sürüleri oldukları yerlerde kalmaya mahkûm oldular. İlk zamanlarda Yunanlılardan alınan esirlerin cebinden bazı istila haritaları elde ediliyordu. Bu haritalara göre Yunanlılar Nazilli'den, Uşak'a ve Bandırma'ya kadar olan mıntıkayı ele geçirmeye karar vermişlerdi.

Gönen'de şariatımızın muhterem bir memuru olan Müftü Efendi'yi şehit edecek kadar din ve vicdandan mahrum olan böyle adi bir şakiye istinat edecek bir hükümet, bu milletin mukadderatını temsil edemez. Çünkü canilerin dayanak bulunduğu hükümetler de nihayet birer katil mahiyetindedir.

Asırlardan beri hep pür-nur ve şanlı hilalin gölgesi altında mağrur yaşayan Anadolu ise böyle bir idareyi kabul edemez.

Ölür, öldürür ve fakat herhalde şeref ve izzetini tanıttırır!

H. (Hüseyin) Vasıf

Numara: 52

11 Nisan 336 (11 Nisan 1920)

Sayfa: 4

Heyet-i Merkeziye'nin Muhtırası

İzmir Şimal Mıntıkası Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi'nden İtilaf Devletleri temsilcilerine verilen muhtıra suretidir:

Sırf Yunanlıların vahşiyane taarruzlarını def için faaliyet gösteren Kuva-yı Milliye'nin iç asayişini temin etmek de esas vazifelerindendir. Nitekim İzmir ve civarında Rumlar tarafından birçok facia gerçekleştirilirken mıntıkamız dâhilinde hiçbir Rum'un burnu kanamadı. Muhtelif tarihlerde gelen İzmir ve Fransız temsilcilerinin gözlem raporları ile de sabittir. Bilâhare bir takım haricî ve dâhili tahrikâtın tesiriyle Anzavur Ahmed tarafından bir irtica hareketi meydana getirilmek istenildi. Şimdiye kadar 80 masumun katili olan meşhur şaki Şah İsmail'in Karabiga'da bir İngiliz torpidosuna alınarak Kale-i Sultaniye'ye gönderilmesi ve Biga'ya tahkikata gelen İngiliz mümessillerinin Şah İsmail ile temas etmesi ve son günlerde İngiliz basınında Anzavur'un bir büyük şahsiyet gibi anılması bu şakilerin cüretini arttırdı. Anzavur, dolaştığı bütün köylerde İngilizler tarafından Kuva-yı Milliye'nin dağıtılması için memur edildiğini propaganda yapmaktadır. Gönen'e giren Anzavur birçok masumları ve dinimizin memuru olan Müftü¹⁰ ile Belediye Reisini¹¹ şehit etti ve bütün memleketi yağma etti. Ve nihayet de Kuva-yı Milliye'nin tesiriyle şimdiye kadar hiçbir taarruza uğramayan demiryoluna da tecavüzü gerçekleşti. 8 Nisan 336 (1920) tarihinde Bandırma'dan gelen tren Aksakal civarında soyuldu. İç huzuru ihlal eden bu şakinin şiddetle durdurulmasına karar vererek

¹⁰ Müftü Şevket Efendi.

¹¹ Hüseyin Çavuş.

mühim kuvvetler sevk etmekteyiz. Bu asinin katiyen durdurulacağını temin ederiz. Bunun için iç huzuru ve Hristiyan unsurların dokunulmazlığını temin için icra edeceğimiz bu hareketin yola getirme şeklinde gerçekleşmesini Heyet-i Merkeziye kararıyla rica ve bu vesile ile de üstün saygımızın kabulünü istirham eyleriz.

Liva Şuûnu

Kuva-yı Tedibiye

Balıkesir gençliği tarafından gerek Sarı Efe'nin ve gerekse Akhisar ve Soma'dan gelen mücahit kuvvetlerin yönetici ve askerlerine pek samimi bir çay ziyafeti verilmiştir. Vatanın bağımsızlığı uğrunda aylardan beri cephelerde çarpışan kahramanlardan oluşan bu samimi manzara pek ümit verici idi. Ziyafet esnasında Heyet-i Merkeziye reisi Vehbi Bey ve azadan Vasıf Bey ile gazetemizin başyazarı Mustafa Necati Beyler tarafından konuşmalar yapılmış, Gönen'deki Müftü Şevket Efendi'yi şehit edecek kadar kudurmuş bir hırsla Müslümanlığa hücum eden bu hainlerin tepelenmesi gerektiğinin sebebi izah edilmiş ve toplantıya katılanların derin üzüntü ve hiddetli bir azim içinde kutsal amacımıza engel çıkartarak Yunanlılığa yardım eden bu sefillerin acilen yok edilmesi için yemin etmişlerdir. Muhterem mutasarrıfımız tarafından da güzel bir açıklama yapılarak bu yüce hareketin zaferi için Allahü teâlâya sığınılmıştır. Umum Şimal Cepheleri Kumandan-ı Muhteremi Miralay Kazım Beyefendi bu lütuflara veciz bir mukabelede bulunarak Allah'ın izniyle her türlü fedakârlığın yapılacağını beyan buyurmuştur. 150 davetliden oluşan toplantı samimi sohbetlerden sonra kalplerinde bu dâhili düşmanlara karşı ebedi bir kin ve öfke besleyerek ayrılmışlardır.

Anzavur Ahmed

Anzavur Ahmed Gönen'e girdikten sonra Bandırma'daki Kolordu Kumandanı İzzet Paşa'nın hiç bir sebep yok iken bölgedeki görevinden çekilmesi Bandırmalıların manevi gücünü kırmış olduğundan, Anzavur karşısında hiçbir müdafaa tertibatı bulunmamış ve bu yüzden maalesef dün Bandırma'ya girmiştir. Aynı zamanda Anzavur'un Gönen'deki bazı öncü kolları Sebepli köyüne doğru taarruz etmişler ise de oradaki köylülerimiz tarafından pek şiddetli bir karşılık görmüşlerdir. İki güne kadar Kuva-yı Milliye hainleri

yola getirmek üzere hareket edecektir. Bugün büyük bir öncü kuvvet Balya istikametine, diğer iki mühim kol da Şamlı ve Yeni Köy istikametlerine hareket etmişlerdir.

Numara: 53

Tarih: 14 Nisan 336

Sayfa: 2

Liva Şuûnu

Hareket-i Tedibiye

Anzavur Ahmed ve avenelerinin ve bunları sevk eden dahili hainleri durdurmak için toplanmakta ve sevk edilmekte olan kuvvetler hazırlıklarını bitirdiklerinden harekete başlamışlardır. Dün Balya'da Danişment köyü istikametinde ilerlemek isteyen 200 kişilik bir düşman süvari kuvveti, Parti Pehlivan'ın idaresinde bulunan Kuva-yı Milliye mücahitleri tarafından perişan edilmiş ve bu hainler Gönen'e doğru firar etmişlerdir. Eşkiyanın zayıtı 30 kadardır. Bizden dört yaralı vardır.

Anzavur haini 1-2 günden beri Bandırma'da bulunuyor, Bandırma'da Rumlar Anzavur'u alkışlamakta ve onu kurtarıcı olarak telakki etmektedirler. Hatta geçen pazar günü Bandırma'da kilisede toplanan Rumlar papazları vaaz ederken "*Cenab-ı Hakk Hazreti İsa'yı indirdiği bir zamanda, Rumları da Türk barbarlarından kurtaracak olan diğer bir kahramanı, Anzavur Beyi Bandırma'ya zafer için gönderiyor*" hezeyanlarını söyleyerek Cenab-ı Hakk'a hamd ü senalar etmiştir.

Numara: 54

18 Nisan 336 (18 Nisan 1920)

Sayfa: 1

Hareket-i Tedibiye

Sadrazamlık makamını işgal eden vatan haini Damat Ferid Paşa da anlamış oluyor ki Kuva-yı Milliye her zaman kendisi gibi sefilleri yok etmeye kadirdir. Vatani kurtarmak için çarpışan Kuva-yı Milliye'nin, Allah'ın izniyle çok vakit geçmeden bütün bu ihanet kitlesini perişan edeceğine ve sevgili İzmir ve Anadolu'muzu

düşmanlardan kurtaracağına bir şüphe yoktur. Balya ve Havalisi Kuva-yı Tedibiye Kumandanı bulunan fedakâr mücahitlerimizden Sarı Efe dahi kuvvetiyle dün akşamdan itibaren Gâvur İmam'ın kuvvetleriyle çatışmaya başlamıştır. Bu cenahta da zafer temin edildikten sonra sağ ve sol cenah kuvvetleri elbirliğiyle Gönen ve Biga'yı eşkıyanın elinden kurtarmak için ilerleyeceklerdir.

H. (Hüseyin) Vasıf

Mustafa Necati

Numara:55

21 Nisan 336 (21 Nisan 1920)

Sayfa: 2

Beyanname

Hilafet makamının her türlü adalet ve hakka muhalif olarak İtilaf Hükümeti tarafından işgal ve milletimiz hakkında hiçbir tarihin kaydetmediği hakaretler ve sataşmalara cüret edilmesi üzerine, bütün Anadolu ve Rumeli'de iman ve vicdan gücü ile mücadele eden ve milletin istiklali gayesine hizmet eden milletin azmini kırmak için düşmanlarımızın en çok başvurdukları yöntem nifak ekmektir. İşte sırf bu haince maksadın gerçekleşmesi için gerek Ferid Paşa hükümetini ve gerekse bizzat Anzavur'u teşvik etmişler ve bunun neticesi olarak Gönen, Biga havalisinde düzeni bozmaya teşebbüs etmişlerdir.

Anzavur'un Gönen havalisindeki teşebbüsleri doğrudan doğruya Yunanlıların menfaatine hizmet ve vatana hıyanettir. Bu caniyane düşmanlarımızın amaçladıkları gayeyi teminden pek uzak olup hiçbir kuvvetle sarsılmayacak derecede dayanıklı olan milletin azmi karşısında pek yakında imha olup, caniler müstahak oldukları cezayı göreceklerdir. Cenab-ı Hakk bizimle beraberdir.

Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal

Hareket-İ Tedibiyye

Anzavur'un Bandırma'ya melunca gelişi Rumların hoşuna gitmiş, kiliselerinde Anzavur şerefine ayinler yapılmış, dualar

edilmiş! Hatta Anzavur'un gelişinden cüret alan Rumlar, Müslümanlara karşı kaba davranmaya başlamışlar ve saldırgan bir vaziyet almışlar! Anzavur'un Yunan emellerine ve düşman menfaatine çalıştığı bir gerçek. Fakat Rumların Kuvayı Milliye'den iyilikten başka hiçbir şey görmedikleri halde bir asi ve hainin bir anlık gelişinden istifadeye kalkmaları çok üzücüdür. Her birinin kalbinde bir aslan yatan mücahitlerimizin Bandırma'ya gelişi ise pek şanlı bir şekilde karşılanmış; İslamların yüzünü güldürmüştür. Kuvvetlerimizin önünden kaçamayıp yakayı ele veren Kızıl Haçercilerden birkaçı derdest edilmiştir. Fransız Şimendifer Kumpanyası Anzavur'un teklifini şiddetle reddederek trenin kaldırılmaması hakkındaki isteklerini kabul etmemiş ve tren hareket etmiştir. Bu taraflarda mağlup ve perişan düşen düşman Gönen taraflarında da aynı akıbete uğramıştır. Sayısız kötülük yapan Gâvur İmam dahi fena halde sıkışmış ve evvelce toplamış olduğu hainler birer birer dağılarak kuvveti azalmıştır. O tarafta harekât eden kuvvetlerimiz Koyuneli ve Fındıklı'ya girerek düşmanı takip etmektedir. Agonya tarafındaki hainler de firar etmeye başlamıştır.

Numara: 56

25 Nisan 336 (25 Nisan 1920)

Sayfa: 1

Hak ve Hakikat Daima Hâkimdir.

Anzavur'un yazışmalarını açıkladığımız zaman muhterem okurlarımız Gönen'de bir takım kadınların ırzına geçilecek kadar ihtiras ve alçaklık gösterildiğini anlayacaklardır. Anadolu'nun her tarafından gelen mücahitlerimizin kahramanlıklarından bütün bu sefiller perişan oldular. Rezilce kaçtılar ve mahvoldular. Sersem Damat Paşa'nın şaki paşası Anzavur, toplarını ve kuvvetlerini terk ederek kaçtı. Ve hâlâ büyük bir rezaletle kaçmakta devam ediyor.

Kalplerinde en hakiki bir iman ve vatan aşkı taşıyan mücahitlerimiz Cenab-ı Hakk'ın inayeti ve peygamberimiz efendimizin ruhaniyeti sayesinde Karacabey, Kirmasti, Bandırma, Gönen'i kurtardılar. Bütün eşkıyayı perişan ettiler.

Balya: 23/04/1336

H. (Hüseyin) Vasıf

Numara: 56

25 Nisan 336 (25 Nisan 1920)

Sayfa: 2

Hareket-i Tedibiye

Pek feci bir surette Bandırma, Gönen ve Karacabey'de Mihaliç'i işgal eden hain Anzavur ve mahiyeti binlerce alçaklık ve mezalim yaptıktan sonra kudretli ve fedakâr kuvvetlerimizin müdahalesi üzerine darmadağın bir halde firar etmiş ve kıymetli kuvvetlerimiz Bandırma ve Gönen'e girmişlerdir. Kuvvetlerimiz derhal inzibat ve asayiş temin etmekle beraber halkın genel huzurunu bozan durumları ortadan kaldırmış icap eden tahkikat ve tetkikata başlamışlardır. Ahali kuvvetlerimizi samimi bir surette kucaklamış ve hayatlarını kurtardıkları için minnettarlıklarını bildirmişlerdir.

Gönen'e dâhil olan kuvvetlerimiz orada da sükûneti tesis ettikten sonra Biga'ya hareket etmişler ve 10 saat devam eden fasıllı çatışmadan sonra Biga'ya dâhil olmuşlar ve Bigalılar kuvvetlerimizi hürmetle karşılamışlardır. Balya civarında bir iki defa vuku bulan çarpışmalarda Parti Pehlivan kuvvetleri düşmandan birçok hayvan, silah, ganimet elde etmiş; Boşnak Hamza kuvveti de eşkiyadan iki makineli tüfek birçok silah ve birçok hayvan almışlardır. Agonya'dan uzaklaşan düşman şimdi iki ateş arasında kalmış bulunuyor. Yakında eşkiyalar cezalandırılarak memleketimizin sükûneti temin edilecektir. Cenab-ı Hakk'ın kuvvetlerimize yardımcı olmasını temenni ederiz.

Numara: 57

27 Nisan 336 (27 Nisan 1920)

Sayfa: 1

Anzavur Ve Hempalarının Şekavet Ve Melanetleri

Gönen'den gelen telgraf suretidir:

Vicdanlarını birkaç İngiliz altınına satan beş on sefilin Dersaadet'te teşkil ettikleri cemiyet-i fesadiyenin bir hunhar aleti olan Anzavur Ahmed ve şimdiye kadar yüzlerce Müslüman kanı içmiş ve binlerle Müslüman kadınların ırzına göz dikmiş olan Şah İsmail,

Kel Aziz, Gâvur İmam, Mehmed Çavuş, Kanlı Mustafa, Kanlı Ali gibi daha bir takım eşkiya çeteleri başında topladıkları hırsız, uğursuzlar ile Biga kazasının cahil ahalisini zorla, şiddet ve zulüm ile önlerine katarak Gönen hududunu tecavüz ve önüne gelen her yeri yağma ve tahrip etmek suretiyle kasabamıza taarruz başlamıştır. Ahali ile kaza muhafazasına memur ancak 100-150 asker mevcut olan kıta-yı askeriye müdafaa vaziyetine geçerek kederli ama yiğitçe bir şekilde, 48 saat müdafaadan sonra kadın ve erkek yüzlerce şehit vererek ne yazık ki kasaba ahalisinin mal, mülk ve haysiyetlerini kendilerine mübah kılmak üzere yüreklendirilen ve teşvik edilen asiler cumartesi günü saat 08.00 civarında Gönen'e gelerek hemen yağma ve tahribe başlamışlardır. Henüz şüheda ve yaralılar yerden kaldırmadan ellerinde çuvalar ile gelen reziller şehrin içine dalarak askeriye ile hükümette mevcut evrak ve mefruşat namına her ne var ise tamamıyla kaldırılmış, eytam kasası kırılarak binlerce yetimin parası olan 11.000 lirası ile Ziraat bankası ve maliye kasaları mevcudu gasp edildiği, gözlerinin gördükleri hanelere gelerek keçe ve kilim, para ve hayvanat olarak ortalama bir tahmin ile 200.000 liralık bir eşya, çoluk çocuğun gözyaşları arasında kaldırılmış ve bu da kâfi gelmemiş gibi hemen memleketin ahalisini araştırmaya başlayarak ilk hamlede ele geçen erdemli müftümüz Şevket Efendi ile Belediye Reisi Hüseyin ve şiban-ı memleketten Ramis Efendiler ile 600 seneden beri bu devlet-i ebed müddete hizmette bulunan Gazi Mihal Bey ahfadından Mehmed Beyleri yakalayarak derdest ve feci bir surette şehit eylemişlerdir. İşte bu suretle işe başlayan bu şakiler silah tehdidi ile hemen bir cemiyet teşkil ederek emanet suretiyle eşraftan 300-500'er lira toplamak suretiyle memleketi bir defa daha soyarak 18 gün zarfında güzel memleketimizi bir mezarlık haline çevirmişlerdir.

Gönen'de icra ettikleri tahribatı kâfi görmeyen canavarlar gözlerini Bandırma, Karacabey, Kirmasti'ye diktikleri bir esnada Anadolu'nun her tarafından yıldırım gibi koşan Kuva-yı Milliye imdadımıza yetişerek hainleri perişan etmek suretiyle cellâda teslim edilen 23 kişinin hayatıyla ahalinin mal ve can ırzımızı kurtarmışlardır.

Belediye Reisi Ahmed, Aza İsmail, Aza Ahmed, Hafız Hüda, Meclis-i İdare Azasından Ali, Eşraftan Hacı Abdullah, Eşraftan Hacı

Ahmed, Eşraftan Mehmed, Eşraftan Hacı Ali, Mollazade Osman, Eşraftan Papuşçu İsmail, Eşraftan Hacı Ali, Eşraftan Hakkı, Eşraftan Hüseyin Hilmi, Eşraftan Kurşunlu Mahallesi İmamı Ahmed, Reşadiye Mahallesi Muhtarı Ahmed, Eşraftan Mahmud, Eşraftan Hacı Osman, Eşraftan Ahmed, Eşraftan Hacı Hüseyin, Eşraftan Hasan, Plevne Mahallesi Muhtarı Halil, Çarşı Mahallesi Muhtarı Ömer, Eşraftan Ahmed, Eşraftan Hakkı, Eşraftan Hacı Ali, Eşraftan Ahmed, Eşraftan Köroğlu Hasan, Osman Pazarı Mahallesi Muhtarı Mustafa, Tırnova Mahallesi Muhtarı İbrahim, Akçaali Mahallesi Muhtarı Mehmed, Çarşı Muhtarı Hacı Ömer, Eşraftan Hacı Osman, Eşraftan Ali Zeki, Eşraftan İsmal Eyüp Usta.

Gönen'den alınan diğer bir telgraf:

Bütün memleket silaha sarılarak otuz saat müthiş surette devam eden mühim müdafaaadan sonra Anzavur haininin zulmüne uğrayan Gönenimize dün Kuvve-i Tedbiye-i Milliye'nin gelmesiyle haftalardan beri Anzavur ve hempaları tarafından esir alınan memleketimiz kurtarıldığı için kendi adımıza asaleten ve halk adına vekaleten bütün memleketin üstün duygularıyla teşekkür eder ve sonsuz şükran sunarız. İşgal esnasında muhterem müftümüz Şevket ve Belediye Müdafaa-i Hukuk Heyetleri Reisi Hüseyin ve memleketin münevver-şiban Nur Seyidgânından Ramis Efendiler, bir hayli jandarma ve asker ile Kuva-yı Milliye taraftarları idam ve imha olunmuşlardır. Bütün vatani felakete sürükleyen, halkın bağrında yaralar açan Ferid Paşa'nın tekrar iktidara getirilerek kendisinin şeriata uymayan ve bitmek tükenmek bilmeyen istekleri, baskıcı tutumu ve menfaatçilerini tatmin için adeta vatanın ve milletin istiklaline son vermek için bu şahsın ve oluşturduğu kabinenin vatanın çıkarlarına zıt gördüğümüzden geçenlerde şakî Anzavur'un memleketimiz Gönen namına kendi kendine zorla oluşturduğu heyetin memleketimiz adına söz söyleyecek hiçbir yetkisi olmadığından kendilerini şiddetle protesto eder ve işbu protestomuzun devlet merkezine ulaştırılmasını istirham eyleriz.

Meclis Azasından Ali Rıza, Belediye Azasından Mehmed, Belediye Azasından Hüseyin, Ulemadan Sadık Sıdkı, Gönen Kaymakamı Ali, Belediye Reisi Ahmed, Eşraftan Hakkı, Eşraftan Mehmed Ali, Eşraftan Hasan Basri, Eşraftan Hasan Eşref, Eşraftan Mahmud Eşref, Eşraftan Ömer Lütfü, Eşraftan Hasan Hüseyin,

Ulemadan Hasan, Eşraftan Ahmed, Eşraftan Hüsnü, Eşraftan Mehmed Kâzım, Eşraftan İsmail.

Numara: 57

27 Nisan 336 (27 Nisan 1920)

Sayfa: 2

Nazar-ı Dikkate

Gönen Müdafaa-i Hukuk Meclisi Reis-i Muhteremi merhum Hüseyin Çavuş'un şehadeti esnasında üzerinde bulunan cemaate ait mühür zayi olmuş ve diğeri hâk ettirilmiş olmakla diğerrinin hükmü olmadığı ilan olunur.

Heyet-i Merkeziye Reisi Mehmed Vehbi

Numara: 60

9 Mayıs 336 (9 Mayıs 1920)

Sayfa: 1

Hareket-i Tedibiye Ve Islahiye

Bütün halk ahalinin binlerce liralık servetini gasp ve ırlara tasallut edecek kadar vahşet gerçekleştirmekten çekinmeyen Anzavur melunu ile hempalarının zulmünden kurtulmakla geniş bir nefes almaktadır. Anzavur Gönen'e girdiği zaman efradı hanelerdeki süprüntü tenekelerini, devlet dairelerinin sandalyelerini ve hatta hükümet kahvecisinin 25 dirhemlik şekerini çalacak kadar adilik göstermiştir. Bu alçakların bilhassa Karacabey'de yaptıkları mezalim pek tahammülsüzdür. Karacabey Belediye Reisi İbrahim Edhem ve eşraftan gelen mühürlü bir mazbatayı da gerçeklerin anlaşılması için aynen neşrediyoruz:

“Kuva-yı Muhammediye ismini takınıp şeriat-ı Ahmedîye namına hareket ettiğini iddia ve ilan eden Ahmed Anzavur ve avnesinin bela seli gibi kazamıza gelip hükümetle telgrafhaneyi işgal, jandarma ile nizamiye zabitan ve efradının silah ve cephanelerini alarak efradını terhis ve kura ile kasabadan hizmet-i şeririnden istihdam etmek üzere silahlı adamları vasıtasıyla cebren efrat celp ve sevk ile Kuva-yı Milliye'nin mertçe koşması üzerine firar ettiği güne kadar hükümeteşsiz ve inzibatsız kalan kasabamız ahali-i

İslamiyesinin kendisinin Kuva-yı Muhammediye ve şeriat-ı Ahmediye sözünü takındığı halde gece ve gündüz hane ve mağazalarını basarak, sahiplerini belediye, çarşı ve hanelerinden alarak infaz için kullandıkları Galib Paşa'nın küçük hanına getirerek katl, işkence ve darp ile cebren 150.000 lira miktarında para ve ziynet altını, ev eşyası vesaire ne var ise silip süpürdüğü gibi belediyeden cebren 2.000 lira alarak, birçok kadınları bile tüfek dipçığıyle darp ve tehdit edip, hatta bunlardan ikisinin vefat ettiği ve birkaç kişinin suret-i siba'anede katl ve Müslüman kadınlardan bazılarına tecavüz edildiği, kaymakam-ı kaza ile memurin ve zabitan azil ve tahkir olundukları ve o sırada şerir-i merkumun Kuva-yı Milliye ile vukua gelen muharebeden külliye hezimete uğramış ve mağlup olarak kazanın bu suretle yakayı kurtarmış olduğu hakkında zabıtnamedir."

İşbu zabıtnamenin mühürlü asıl nüshası Heyet-i Merkeziye'de mahfuzdur. Bu suretle düşman ile uğraşıldığı bir zamanda gerimizi daima tehdit eden eşirranın faaliyet ve melanetlerine toptan son verilecektir.

Numara: 61

12 Mayıs 336 (12 Mayıs 1920)

Sayfa: 2

Harekât-ı Islahiye ve Tedibiye

Geçenki nüshamızda yazdığımız veçhile Manyas'ı hainlerden temizlemek için hareket-i tedibiye başlamıştır. Gönen civarındaki Muratlar Köyü kuvvetlerimize direniş gösterdiğinden kısmen ateşe verilmiştir. İsyanlıların 12 ölüsü vardır. Bizden Allah'a hamdolsun zayıat yoktur. Mücahitlerimiz bütün Manyas'a dâhil olmuşlardır. Manyaslılar silahların ve diğer mühimmatın teslimine karar vermişlerdir.

Numara: 62

16 Mayıs 336 (16 Mayıs 1920)

Sayfa: 2

Liva Şuûnu

Hareket-i Tedibiye ve Islahiye

Mücahitlerimiz hareket-i tedibiye ve ıslahiyenin icap ettirdiği icraatı tamamlayarak muvaffak olmuşlar ve bu suretle bir fesatlığın merkezi şekline sokulan Biga, Gönen ve Manyas mıntikasını tamamen temizlemişlerdir. Kuva-yı Tedibiye Kumandan-ı Fedakârı Edhem Bey ile birlikte Umum Şimal Cepheleri namına harekâta iştirak eden Erkân-ı Harp Reisi Binbaşî Derviş Bey dün Balıkesir'e geri gelmişlerdir. Kalbinde hakiki bir iman-ı millî saklayan bu kıymettar arkadaşımızın verdiği haberler pek memnuniyetle karşılanmaktadır.

Manyas ve çevresinde mühim miktarda silah toplanmış ve kati icraat yapılmıştır. Hainlerden 15'i idam edilmiş ve pek çok kişinin haneleri temizlenmiştir. Kuvvetlerimize karşılık vermeye cüret eden Muratlar Köyü dört hane hariç olmak üzere hemen ateşe verilmiştir. Bu suretle adalet ve şiddeti birbirine katarak yapılan icraat neticesi Allah'a hamdolsun genel asayişin bir daha ihlaline meydan verilmeyecek bir surette yerleşmesi temin etmiştir.

Belediye Reisimizin Avdeti

Balıkesir Belediye Reis-i muhteremi Keçecizade Hafız Emin Bey dün maiyetindeki kahramanlarıyla kasabaya gelmişler ve pek parlak samimi merasim ile istikbal olunmuşlardır. Milletinin mukaddes mefkûresi uğrunda harekât-ı tedibiyeye iştirak ederek pek büyük fedakârlıklar gösteren bu hamiyetli arkadaşımıza saygılarımızla hoş geldin der ve Balıkesir'in şerefini yükseltmiş olması itibarıyla da ayrıca tebrik ve takdir etmeyi bir vecibe telakki ederiz.

Numara: 63

19 Mayıs 336 (19 Mayıs 1920)

Sayfa: 2

Anzavur'un Bir Vesika-i İhaneti

Bandırma'da Anzavur'un kendi el yazısıyla yazmış olduğu bir kâğıt ele geçmiştir. Bu sefîlin emrindeki melunlar ve İngilizlerle nasıl teşrik-i mesai ettiğini göstermek için imla ve ibare hatalarını aynen muhafaza ederek neşrediyoruz:

“Evvela nereden hareket etmek icap eder. Geçici olarak mecburen değiştirilen İttihatçıların düşmanlarında mevcut bulunan ve bulunmayıp da iştirak edecek olan Manyas ve Gönen, Çerkes, Laz, Gürcü ve sair akvamı hemen bir araya getirip yeterli sayıda silah ve cephane ile hanelerinin idaresi için biraz maaş vererek hemen Balıkesir’i işgal ettikten sonra Soma ve Kırkağaç cihetlerini dolaştığın vakit bütün benimle beraber olmak için söz veren ahaliden de belirli sayıda işe yararlarını alarak Kara Reşid ile biraderleri Dişanlı Sarı Yusuf işgal ettikleri Salihli’ye yürüyüp Allah’ın lütuf ve keremiyle bunları perişan ettikten sonra Kuva-yı Milliye namını lisanına alacak Bursa, Kala-i Sultaniye ve Karesi havalisine kimse kalmayacağı gibi genelde bana ilhak edeceklerinden İngiltere hükümetinin Anadolu’ya karşı yapmak istediği harekâtı beraber müzakere edildikten sonra Samsun, Amasya, Çorum ve Yozgat’ta yakınlarımda hazır olduklarından o bölgeye bir miktar cephane ve silah ile mahdumum Sivas’a doğru gelmek ve bizzat benim kolumda Kala-i Sultaniye sahilinden Nazilli’ye kadar temizledikten sonra Konya’ya doğru yürümek oradan Kuva-yı Milliye’nin rüesalarının toplandığı Ankara’dan mahdumun koluyla birleşmek üzere Sivas’a bu harekâta İngiliz kuvvetleri takip edecek ve kuvve-i zahire olacaktır. Derdest edilen bu melunları İngiliz ordusuna ve kanununa teslim edilecektir.”

Sahib-i imtiyaz müdür-i mesul: H. (Hüseyin) Vasıf

Numara: 67

2 Haziran 336 (2 Haziran 1920)

Sayfa: 2

Bir Vesika-i Zulüm Ve İtisaf

Muahede-i Sulhiyemizin Bölgemizi İlgilendiren İkinci Kısım

Anlaşmaya ilişik yazılar dâhil olmadığı halde 433 maddeden ibarettir.

İkinci kısım: Boğazlara ilişkindir.

Numara: 67

2 Haziran 336 (2 Haziran 1920)

Sayfa: 3

Saniyen: Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Rusya, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan temsilcilerinden oluşmak üzere boğazlara ilişkin komisyon kurulması, bu komisyon hükümet-i milliye'nin nüfuz ve tesiri haricinde olarak gerek deniz üzerinde ve gerek Gelibolu Şibh-i Ceziresi dâhil olduğu Boğazlar mıntıkasında ve Asya kıtasında Karadeniz'de sona ermek üzere Şile'nin biraz şarkında Edremit Körfezi'nden sona eren ve başlıca Edremit, Gönen, Mihaliç, İznik ve İzmit'i içine alan hattın batısında uzunlamasına bir arazi üzerinde görev yapacaktır.

Türkiye'nin topçu tertibatı olmaksızın azami 30.000 jandarması ve 60 cebel topu ile hazırda 15.000 takviye kıtaatı olacak ve bu kıtaat Boğazlar mıntikası haricinde bulunacaktır.

Bütün Osmanlı harp gemileri hemen müttefiklere teslim edilecektir.

İşbu madde de geçen; askeri işler, deniz ve havayla bağlantılı kararlar anlaşmış devletler tarafından seçilecek olan uluslararası komisyonun kontrolünde olarak kontrol edilecek ve bu hususta gerçekleşecek olan masraf Türkiye tarafından karşılanacaktır.

Kaynakça

BARAN, Tülay Alim. *Vasf Çınar ve İzmir'e Doğru Gazetesi Yazıları*, İstanbul 2001.

İLGÜREL, Mücteba. *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul 1999.

İzmir'e Doğru Gazetesi, tüm sayılar.

İSTİKLAL MADALYALI GÖNENLİLER

Samet ARIKER*

Giriş

Devlet tarafından özel kanunla düzenlenen tek madalya Kurtuluş Savaşı sonrasında Milli Mücadele'nin kahramanlarına bir minnet ve şükran sembolü olarak verilen İstiklal Madalyası'dır. Kimlere verileceği, şekli ve nasıl takılacağı 4 Nisan 1921 tarihinde 66 numara ile çıkarılan İstiklal Madalyası Kanunu ile belirlenmiştir. Bu kanuna göre İstiklal Madalyası; 30×40 milimetre çapında ve 15.55 gram ağırlığında olmak üzere pirinçten yapılmaktadır. Parlak sarı renktedir. Bu madalyayı almaya hak kazananlara, Milli Mücadele'de aldıkları rol ve yaptıkları hizmetin çeşidine göre farklı renklerde kurdeleli İstiklal Madalyası verilir. Madeni kısmı aynı olmakla birlikte İstiklal Madalyası kurdele renklerine göre dört çeşittir. Kırmızı kurdeleli, orduda görevli sivil ve asker kimliği ile Milli Mücadele cephelerinde doğrudan savaşanlara verilir. Yeşil kurdeleli, Milli Mücadele döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üye olarak bulunanlara verilmiştir. Beyaz kurdeleli, Milli Mücadele Dönemi'nde cephe gerisinde bulundukları halde, yaptıkları büyük görevlerle bu mücadelenin başarıyla sonuçlanmasına destek olanlara verilmiştir. Kırmızı-yeşil kurdeleli ise dönemin milletvekillerinden olup, cephede çarpışanlara ve şehit olanların ailelerine verilmiştir. Daha sonra çıkarılan 869 sayılı kanun ile beyaz kurdeleliler de kırmızıya çevrilmiştir.

Madalyanın bir beratı ve bir de veriliş sebebini açıklayan belgesi bulunur. Her çeşit İstiklal Madalyası sadece sağ göğüs üzerine takılır. Madalyanın ön yüzünün üst kısmında Ankara'nın resmi, ortasında ise Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplandığı bina yer almaktadır. Arka planda ise zafer ve barışı temsil eden güneş ışınları resmedilmiştir. Bu yüzdeki meclis binası görüntüsünün sağında 23 Nisan, solunda 1336 (1920) tarihi yazılıdır. Meclis binası resminin altında yer alan dünya haritası bilgiyi, orak ve

* Tarih Eğitimi Uzmanı, sametariker@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2073-0524.

tırpanlar ise tarımı simgelemektedir. Resmin iki yanındaki defne dalları ise barışın sembolü olarak yer almıştır. Bu yüzün en altında ise kağnısıyla bir köylü kadın görüntülenmiştir. Bu da Milli Mücadele'nin her aşamasında cepheye mermi ve diğer ihtiyaç maddelerini taşıyan Türk kadınının anısı için madalyaya alınmıştır. Madalyanın öteki yüzünde ay ve yıldızla çevrilmiş olarak Misak-ı Milli ile belirlenen Türkiye haritası bulunmaktadır. Bu harita üzerine yerleştirilen bir tek yıldız Ankara şehrinin yerine konulmuş olup, buradan çıkan bir ışık huzmesi Kars'a kadar uzanır. Haritanın en altında madalyanın yapılış tarihini gösteren 1 Teşrinisani 1338 (01 Kasım 1922) ibaresi vardır.

30 Ocak 1929 tarih ve 3579 sayılı kanun gereğince Ulusal Kurtuluş Savaşımızın başlangıç tarihi kabul edilen 15 Mayıs 1919 tarihi ile cephe savaşlarının sona erdiği kabul edilen 9 Eylül 1922 tarihleri arasında milli ordumuzda görevli olarak bulunan alayların sancaklarına takılmak üzere birer İstiklal Madalyası verilmesi kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Bu madalya Milli Mücadele'de bilfiil görev alan iki mareşal ve değişik rütbelerde 168'i general olmak üzere çok sayıda askeri personele ve yukarıda nitelikleri belirtilen sivil kahramanlara verilmiştir.

Kurtuluş Savaşı süresince iki kez Anzavur Ahmed'in işgaline uğrayan Gönenimizde 83'ü İstiklal Madalyalı bir çok kahraman yetiştirmiştir¹. O dönemde Manyas'ta Askerlik Şubesi olmadığı için Manyas'ın İstiklal Madalyası Kayıt Defteri de Gönen Askerlik Şubesi'nde tutulmuş, ancak bu çalışmada sadece Gönen'e ve o dönemde Gönen'e bağlı olan fakat şuan Yenice'nin köyü durumundaki Karaköy ve Sofular'a yer verilmiştir. Mahalle bazında baktığımızda ise Gönen'in merkez mahallelerinden Plevne'de 7, Altay'da 5, Tırnova 4, Malkoç ve Kurtuluş'ta 3'er, Reşadiye'de 2, Akçaali ve Rüstem'de ise 1'er İstiklal Madalyalı kahraman bulunmaktadır. İstiklal Madalyası Kayıt Defteri'nde mahalle belirtilmeden Gönen olarak kaydedilmiş ise 18 kişi bulunmaktadır. Ayrıca 2 kişinin de ne Gönen olarak ne de mahalle ve köy olarak kaydı bulunmamaktadır. Sarıköy'ün mahallelerine baktığımızda ise; Fındıklı 3, Orta ve Şumnu ise 2'şer İstiklal Madalyası'na sahiptir. Köylerde ise Bostancı'nın 4, Asmalidere'nin 3, Çıgırmış, Tuzakçı,

¹ İstiklal Madalyası Kayıt Defteri.

Karaköy ve Muratlar'ın 2'şer, Gökçesu, Suçıktı, Saraçlar, Kasap (?), Sofular, Keçeler, Küpçıktı, Üçpınar, Ömerler, Hodul, Yörükkeçidere, Beyoluk, Cambaz ve Körpeağaç'ın ise 1'er İstiklal Madalyası vardır. Bu çalışmanın devamında ise Gönenli İstiklal Madalyası sahibi kahramanlardan ulaşabildiklerimizin biyografilerine yer verilmiştir.

Ahmet Akın²

Sağdaki Milis Ahmet Efe

Gönen'in Kurşunlu Mahallesi'nde H. 1320 yılında dünyaya gelmiştir. Fırıncı Osman Bey ve Fahriye Hanım'ın oğlu olan Milis Ahmet'in, eşinin adı Ayşe Feriha, çocukları ise Düriye, Erdal ve Ahmet Dursun'dur. Ayrıca 25.-26.-27. Dönem Balıkesir Milletvekili olan Ahmet Akın'ın da dedesidir.

Milli Mücadele yıllarında Edincik ve Balya sırtlarında bulunan, Gönen'in kurtuluşu sırasında Kuva-yı Milliye içerisinde Akıncı Müfrezesi saflarında milis olarak mücadele eden Ahmet Bey, savaş sonrasında İstiklal Madalyası Kanunu'nun çıkması üzerine, başvuru yapmak isteyen çocuklarını, *"biz madalya için savaşmadık"* diyerek

² Bilgiler Milis Ahmet Efe'nin 1938 doğumlu oğlu Ahmet Dursun Akın'dan 12 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

reddetmiştir. Milli Mücadele'nin 100. yılında oğlu Ahmet Dursun Akın ve milletvekili torunu Ahmet Akın'ın başvurusu üzerine, nihayet Akın ailesi İstiklal Madalyası'na 2022 yılında kavuşmuştur. Böylece Ahmet Akın, Gönen'de yetişen sayısız kahramanlar içerisinde İstiklal Madalyası alan 83. kişi olmuştur.

Hayatını uzun yıllar ceplerlik ve kasaplık yaparak idame ettiren Ahmet Akın, 1953 depreminde büyük oranda yıkılan Gönen'de bir çok kişi gibi inşaat ustalığı ve sonrasında bir arkadaşıyla birlikte müteahhitlik yapmıştır. 1953 depremi sonrası bir çok aile gibi Akın ailesi de Bandırma'ya taşınmış ve uzun süre orada yaşamıştır. Daha sonra tekrar Gönen'e dönen Ahmet Akın, ömrünün yaklaşık son beş yılını felçli olarak geçirmiş ve 1979 yılında vefat etmiştir.

Mustafa Gürsoy³

H.1310/M.1894 yılında Sarıköy'ün Orta Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Baba adı Hüseyin, anne adı Tefarik'tir. Hatice Hanım ile evlenmiş olan Mustafa Efe'nin Ali, Müdavet, Müşerref adında üç çocuğu bulunmaktadır.

Mustafa Efe, henüz 18 yaşında iken Balkan Savaşları başlayınca cepheye gitmiş ve Milli Mücadele'nin sonuna kadar yaklaşık 11 yıl cepheden cepheye koşturmuştur. Balkan Savaşı'ndaki görevi bitince, Kafkasya Cephesi'ne gitmiş ve orada Ruslara esir düşmüştür. Esaretten kurtulunca ise Çanakkale Cephesi'nde mücadele etmiştir. Milli Mücadele döneminde de 3. Tümen 8. Kafkas A-2 Taburu 8. Bölük emrinde mücadele eden Mustafa Efe,

³ Bilgiler Mustafa Efe'nin torunu olan 1952 doğumlu Birsen Güngör'den 20 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

30 Kasım 1968 tarihinde İstiklal Madalyası almaya hak kazanmıştır. Savaşlar sırasında aldığı şarapnel darbeleri, ömrünü vatanına adayan Mustafa Efe'nin işitme kaybı yaşamasına ve bir ayağının aksamasına neden olmuştur.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla memleketi Sarıköy'de kahvehane işletmeye başlayan Mustafa Efe, 12 Kasım 1971'de hayatını kaybetmiş ve Sarıköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hüseyin Çavuş

1 Temmuz 1867'de Malkoç Mahallesi'nde Eğrikısık'ta dünyaya gelmiştir. Babası İbrahim Ağa, annesi ise Emine Hanım'dır. İlköğrenimini Gönen'de tamamlayan Hüseyin Çavuş, Birinci Dünya Savaşı döneminde o sırada Gönen'e bağlı olan Taban'da "*Nahiye Müdürü*" olarak görev yapmıştır⁴. "*Kara Hüseyin*" olarak da bilinen Hüseyin Çavuş, 1920 yılında Gönen Belediye Reisi olmuştur.

Kuva-yı Milliye saflarında cesurca mücadele eden ve kurucularından olduğu Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir süre başkanlığını⁵ da yapan Hüseyin Çavuş, İkinci Anzavur Ayaklanması sırasında evinden alınarak 4 Nisan 1920'de Gerenler Mevkii'nde şehit edilmiştir. 28 Mart 1927 tarihinde TBMM

⁴ Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesinde Milli Mücadele Önderleri*, 2001, s. 293.

⁵ Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, 1998, s. 125-126.

tarafından varislerine verilen 6479 numaralı kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sahibi Hüseyin Çavuş'un adı, evinin bulunduğu caddede yaşatılmaktadır. Samiye (Yurtan) Hanım ile evli olan Hüseyin Çavuş'un İbrahim ve Zeliha adında iki çocuğu vardır.

Ramis Bey

Ramis Bey 1885 yılında Selanik vilayetinin Drama sancağına bağlı Pravuşta kazasının Şir Ahmet Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir⁶. Babası berber Sait Efendi'dir. Ramis Bey Gönen'e, ailesiyle birlikte Balkan Savaşları sırasında göçmüştür.

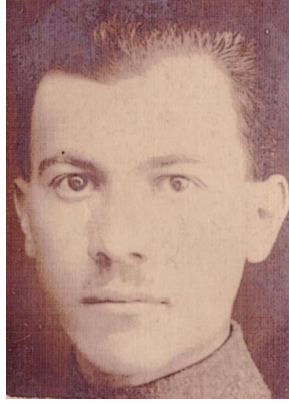
Gönen'de dava vekilliği yapan Avukat Ramis Bey, burada evlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ihtiyat zabiti olarak görev yapmıştır. Kurtuluş Savaşı başladığında Gönen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne üye olan Ramis Bey, camiler de dâhil olmak üzere fırsat bulduğu her yerde mitingler düzenleyerek halkı Kuva-yı Milliye'ye davet etmiştir.

Gönen'in kurtuluş mücadelesinin en kanlı günlerinden olan ve birçok kahramanımızı şehit verdiğimiz 4 Nisan 1920'de, İkinci Anzavur Ayaklanması sırasında Rüstem Mahallesi'nde yakalanarak, Gerenler Bağları Mevkii'ne götürülerek şehit edilmiştir. Eniştesi Rusçuklu Hacı İsmail Bayender aynı gün aynı yerde şehit edilen Ramis Bey ve Hüseyin Çavuş'un cenazelerini alarak defnedilmesini sağlamıştır⁷.

⁶ Özdemir, a.g.e., 2001, s. 297.

⁷ Kemal Özer, *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, 1964, s. 147.

Osman Ziya Burcuoğlu⁸

28 Mart 1894'te Gemlik'te doğmuştur. Babası Gönenli Burcuoğullarından Ali Rıza, annesi ise Burhanoğullarından Leyla'dır.

Babasının banka müdürü olması nedeniyle bulundukları Gemlik'ten tayin nedeniyle Sındırgı'ya taşınmışlardır. İlk tahsilini 15 Temmuz 1911'de burada tamamlayarak, daha sonra Bursa Sultanisi'ne devam etmiş, ancak sultaninin onuncu sınıf öğrencisi iken 22 Eylül 1915'te askere çağırılarak yedek subay eğitimi almış ve talim muallimi olarak görev yapmıştır. İkinci tabur dokuzuncu bölümünde atış, tahmin ve kroki muallimliklerinde bulunmuştur.

14 Mayıs 1916'da Yakacık'ta subay kursuna gitmiş ve sonunda dokuzuncu bölük takım subaylığına tayin olmuş, 14 Aralık 1916'da teğmenliğe terfi etmiştir. 4 Ağustos 1917'de dokuzuncu bölük komutanlığına, 18 Ocak 1918'de Erenköy manevra taburu 13. bölük komutanlığına ve 2 Nisan 1918'de Pendik'te talimgah birinci alay 1 numaralı subay kursuna alınmış ve kursu bitirdiğinde Yakacık Birinci Alay Makineli Tüfek Taburu 2. Bölük Komutanlığı'na tayin edilmiştir. 14 Kasım 1918 tarihine kadar aynı bölükte hizmet ederek Mondros Mütarekesi dolayısıyla terhis edilmiştir. Terhisinde Konya'ya gelerek çeşitli kooperatif muhasipliklerinde bulunmuştur.

Milli Mücadele'de 18 Ağustos 1920'de Konya Mevki Muhafız Bölük Komutanlığı'na getirilmiştir. Konya isyanında bölümü ile

⁸ Kemal Ferdi Burcuoğlu, *Gönen ve Ömer Seyfettin*, Yay. Haz. Samet Arıker, 2022, s. 40-41.

beraber Alaettintepe müdafaasında bulunmuştur. 22 Kasım 1920'de mevkii komutanlığı emir subaylığına, sonra da mülhaklığa tayin edilmiştir. Daha sonra 14. Tümen Kurmay Şube Mülhaklığı'nda hizmet etmiş ve savaş devam ettiği müddetçe cepheden cepheye tümeniyle gezerek 16 Ağustos 1923'te terhis edilmiştir.

Terhisinden sonra, Gönen'e gelerek tuhafiye mağazası açmış, Başkomutanlık Meydan Muharebesi sırasında başlayan hastalığın sonucunda günden güne zayıflamış ve 8 Şubat 1925 tarihinde vefat etmiştir. Kurtuluş Savaşı kahramanlarından olan Osman Ziya Burcuoğlu, kırmızı şeritli istiklal madalyası ile onurlandırılmıştır.

Kemal Ferdi Burcuoğlu

Nüfus kütüğüne kayıtlı olan adı Ahmet Kemal Burcuoğlu olmasına rağmen, nedeni bilinmemekle birlikte Kemal Ferdi Burcuoğlu olarak tanınmaktadır. Aslen Gönenli olan Kemal Ferdi Bey, babasının Ziraat Bankası müdürü olarak görev yaptığı Sındırgı'da 1 Temmuz 1900'de dünyaya gelmiştir. Anne adı Leyla, baba adı Halil Rıza'dır. Osman Ziya ve Cemal adında iki kardeşi vardır.

Öğretmen olan Kemal Ferdi Burcuoğlu, Kurtuluş Savaşı'nda 4. Tümen Topçu Alayı 1'inci Bölük'te asteğmen rütbesiyle zabıt vekili olarak görev yapmıştır. Kardeşi Osman Ziya Bey gibi Kemal Ferdi Bey de Kurtuluş Savaşı sonrasında TBMM kararıyla kırmızı şeritli İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.

İleri düzey Fransızca bilen; edebiyatı, okumayı, yazmayı çok seven Kemal Ferdi Bey aynı zamanda keman da çalan sanatçı bir kişiliğe sahiptir. İzmir Erkek Muallim Mektebi'nden arkadaşı

Mahmut Özay ile beraber derledikleri 1952 yılında yayınlanan “*Kırklar Meclisi*” adında bir eseri vardır. Kemal Ferdi Bey'in ayrıca bir sahafta bulunup, 2022 yılında yayınlanan “*Gönen ve Ömer Seyfettin*” isimli bir eseri daha bulunmaktadır.

18 Mart 1953 Yenice-Gönen Depremi'nde Gönen Şehir Kulübü'nde kitap okurken göçük altında kalan Kemal Ferdi Bey, daha sonra Bandırma'ya taşınmış ancak göçük altında kalmanın neden olduğu sağlık sorunları nedeniyle 10 Temmuz 1953 tarihinde vefat ederek Bandırma'da son yolculuğuna uğurlanmıştır.

Gönen'in köklü ailelerinden Ispartalıoğullarından Elmas Hanım ile evli olan Kemal Ferdi Bey'in Zehra Necla Güneş, Yıldız ve Aysu adında üç kızı vardır. Kızları da vefat etmiş olup; Sevil İslamoğlu, Tayfun Alatlı, Levent Alatlı ve Azize Ufuk Varol Nalbur adında dört torunu hayattadır.

Müftü Şevket Efendi

Babası Hüseyin Efendi aslen Amasyalı olup, Gönen'in nahiye olduğu dönemde Gönen'e naip olarak atanmıştır⁹. Gönen'de evlenen Naip Hüseyin Efendi'nin, Şevket ve Ahmet isimli iki oğlu ve bir de kızı dünyaya gelmiştir. Akçaali Mahallesi'nde oturan bu aileye çok esmer oldukları için halk arasında “*Kara Kadılar*” lakabı takılmıştır.

Rüştiye öğrenimini Gönen'de tamamlayan Şevket Efendi, daha sonra İstanbul Fatih'te Abdurrahim Efendi Medresesi'nden icazet almıştır. Tekrar Gönen'e dönen Şevket Efendi, bir süre Gönen Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra Gönen Müftüsü

⁹ Özdemir, a.g.e., 2001, s. 291.

olmuştur¹⁰. Bu süreçte İzmir'de düzenlenen Müdafaa-i Hukuk Kongresi'nde "Gönen Müftüsü" olarak yer almıştır.

İyiliksever ve vatanperver bir ilim adamı olan Müftü Şevket Efendi, Kurtuluş Savaşı sırasında Anzavur Ahmet'in işgalleri karşısında, Sultan Vahdettin aleyhinde fetvalar vermiş ve halkı bağımsızlık mücadelesine davet etmiştir. Bu hususta 27 Ekim 1919'da Hacim Muhittin Bey'e, Anzavur ile ilgili çektiği telgrafta kendisini "*Gönen Hareket-i Milliye Reisi Şevket*" olarak tanıtmıştır¹¹. Anzavur'un Gönen'i ikinci kez işgalinin ertesi günü, Anzavur'un adamları tarafından evinden alınan Müftü Şevket Efendi, Gerenler bağları mevkiine götürülerek, 4 Nisan 1920 tarihinde burada acımasızca şehit edilmiştir¹².

Abdi Beyzade Mehmet Bey

Mehmet Bey, Köse Mihal soyundan gelen¹³ Plevne muhaciri Abdi Bey'in oğludur. Bu sebeple Abdi Beyzade olarak anılan Mehmet Bey, ilköğrenim ve rüştiye eğitimini Gönen'de tamamlamıştır.

Askerlik şubesinde kâtip olarak çalışan ve Kuva-yı Milliye'nin aktif üyelerinden olan Abdi Beyzade Mehmet Bey, İkinci Anzavur Ayaklanması sırasında "*Gönen'in kara günü*" olarak anmanın yerinde olacağı 4 Nisan 1920 tarihinde, Gâvur İmam'ın Mehmet adındaki

¹⁰ Özer, a.g.e., 1964, s. 46.

¹¹ Hacim Muhittin Çarıklı, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara: 1967, s. 96.

¹² Milli Mücadele Dönemi yayınlarından olan *İzmir'e Doğru Gazetesi*'nin 28 Nisan 1336 tarihli sayısında Müftü Şevket Efendi'nin şehit edilişi ve Anzavur'un Gönen'i işgali ile ilgili telgrafi içeren detaylı bir haber yer almaktadır.

¹³ *İzmir'e Doğru Gazetesi*, 28 Nisan 1336.

işbirlikçisi tarafından Plevne Mahallesi'nde kahvehanenin önünde göğsünden kurşunlanarak şehit edilmiştir¹⁴.

Kaynakça

Resmi Kaynaklar

İstiklal Madalyası Kayıt Defteri.

İstiklal Madalyası Beratları.

Kitaplar

Burcuoğlu, Kemal Ferdi, *Gönen ve Ömer Seyfettin*, Yay. Haz. Samet Arıker, Ceren Yayıncılık, Edirne, 2022.

Çarıklı, Hacim Muhittin, *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1967.

Özdemir, Zekeriya, *Balıkesir Bölgesinde Milli Mücadele Önderleri*, Kano Matbaası, Ankara, 2001.

Özdemir, Zekeriya, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Tisamat Basım, Ankara, 1998.

Özer, Kemal, *Kurtuluş Savaşı'nda Gönen*, Türkdili Matbaası, Balıkesir, 1964.

Gazeteler

İzmir'e Doğru Gazetesi, 28 Nisan 1336.

Kişiler

Ahmet Dursun Akın.

Ayhan Burcuoğlu.

Birsan Güngör.

Celal Güngör.

Levent Alatlı.

Tufan Karatekin.

¹⁴ Özer, a.g.e., 1964, s. 147.

İSTİKLAL MADALYALI ŞEHİT VE GAZİLER (GÖNEN)								
Sı. Nu	Madalya Numarası	Adı	Soyadı	Doğum Yılı	Baba Adı	Köyü/ Mahallesi	Birliği/Memuriyeti	Rütbesi
1	53969	Ahmet	Doğan	1316	Ali	Kasap Mh.	Tümen 3 Kafkas Alay 11/1	Er
2	69774	Mustafa		1310	Emin	Çığmış	Afyon Karahisar Jandarma Taburu Fındıklı	Er
3	69775	Hüseyin		1313	Mehmet		11. Tümen Karargahı Mızıkası	Er
4	69776	Fahri		1315	Fevzi		6. K. Top. Taburu Bl.	Başçavuş (Zabit)
5	69777	Mehmet		1313	Hasan	Reşadiye Mh.	Kocaeli Gurubu F. 18. Topçu Tb. Kamacı Çavuşu	Çavuş
6	69778	Hasan		1311	Hasan	Reşadiye Mh.	F. 61. A. 190. Tb. 1. Bl. 11	Er
7	69779	Mehmet		1311	Hasan	Pilevne Mh.	F. 17. Topçu Taburu	Er
8	69780	Hasan		1312	Süleyman	Malkoç Mh.	A. 35. Tb. 3. Bl. 9.	Er
9	69781	Ali		1312	Mustafa	Kurtuluş Mh.	A. 62. Tb. 2.	Er
10	69782	Abdulaziz		1313	Ahmet	Pilevne Mh.	Otomobil Bl. 4.	Er
11	69783	Osman		1313	Sayit	Pilevne Mh.	1'nci Ordu Oto 2'nci Kol.	Er
12	69784	Mustafa		1313	Osman	Pilevne Mh.	A. 76. Tb. 1. Bl. 4. (1336'da Avcı 2. Tb. Esir Düşmüş)	Er

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

13	69785	İsmail		1313	Ali	Altay Mh.	F. II. A. 126. Karargâhı Telefon Çavuşu	Çavuş
14	69786	Ali Rıza		1314	Osman	Pilevne Mh.	S. V. A. 5. Bl. 2.	Er
15	69787	Mümin		1313	Ali	Asmalıdere	2'nci Ordu Bolvadin Mintikası	Er
16	69788	İsmail		1313	Süleyman	Gökçesu	Kol. 4. Topçu Karargâhı	Er
17	69789	Mehmet		1312	İsmail	Tuzakçı	45. A. Tb. 2. Bl. 7.	Er
18	69790	Hüseyin		1312	Ömer	Tuzakçı	F. 14. A. 26. Tb. 1. Bl. 2. Çavuşu	Çavuş
19	69791	İsmail		1310	Abdullah	Pilevne Mh.	S. V. A. 14. Bl. 1.	Er
20	69792	Hüseyin		1310	Ahmet	Turnava Mh.	F. 12. A. 35. Tb. 1. Bl. 1	Er
21	69793	Hasan Tahsin		1310	Salih	Altay Mh.	İstanbul Şimendüfer Efr.	Er
22	69794	Rıza		1310	Ali	Kurtuluş Mh.	172. Alay 1. Tabur 2. Bölük	Er
23	69795	Mehmet		1310	Mehmet	Suçıktı	12. Tümen 35. Alay 3. Tabur	Er
24	69796	Mustafa		1311	Mustafa	Plevne Mh.	Süvari Alay 23. Bl. 15.	Er
25	69797	Osman		1313	Mehmet	Saraçlar	Samsun Jandarma Alayı	Er
26	69798	Bektaş		1313	Ali Arif	Asmalıdere	3'ncü Kafkas F. A. 9. Tb. 1. Bl. 2.	Er
27	69799	Mehmet	Etçioğlu	1313	Ahmet	Altay Mh.	M. M. V. Oto. Kolu Nef. (Mük. No: 129728)	Er
28	69800	Hasan		1310	İsmail	Malkoç Mh.	Kol. 1. Muk. Bl. Gazi Ayıntap F. 5.	Er
29	69801	Cemal		1311	Mehmet Kamil	Akçaali Mh.	Kocaeli Erkanı Hasbiye Ş. Yazıcısı	Er
30	69802	Hasan		1310	Mustafa	Turnava	F. 12. A. 35. Tb. 1. Bl. 1.	Er

31	69803	Mustafa			İbrahim	Mh.			
32	69804	Salih			Hüseyin	Orta Mh.	A. 181. Tb. 1. Bl. 2.	Er	
33	69805	Ali	Can		Halil	Şumnu Mh.	Kafkas A. 7. Tb. 1. Karargâhı	Er	
34	69806	Muharrem			Ahmet	Çığmış	Mantelli Topçu Taburu Efr.	Er	
35	69807	Halil			İbrahim	Karaköy	F. 12. Top. A. 12. Tb. 1. Bl. 1. Onbaşı	Onbaşı	
36	69808	Mehmet Emin	Erdem		Ömer	Karaköy	A. 15. Tb. 3. Rl. 11.	Er	
37	69809	Hüseyin			Halil	Sofular	S. V. A. 11. Rl. 1. (Mük. No. 75034)	Er	
38	69810	Kamil			Mehmet	Muratlar	F. 14. /Sovinden Sonra M. M. V. Ş. Müdürlüğü Em. Ko. 3. S. V. Takım	Er	
39	69811	Mustafa			Ömer	Muratlar	Alay 12. Tabur 2. Rl. 5. Çavuşu	Çavuş	
40	69812	Mustafa			Ali	Asmalıdere	F. 14. Karargahı Efr.	Er	
41	69813	Emin			İsmail	Keçeler	41. A. 3. Tb. İaşe Çavuşu	Çavuş	
42	69814	Hüsnü			Turhan	Küpcüktü	Garp Cephesi Karargahı Efr.	Er	
43	69815	Eyüp			Ömer	Altay Mh.	F. 11. Karargahı	Er	
44	69816	Ali			Hüseyin	Kurtuluş Mh.	F. 24. A. 143. Tb. 3.	Er	
45	69817	Veysel			Ahmet		Niğde Hastane Efr.	Er	
46	69818	Rasim			İbrahim	Tınava Mh.	1. Tb. Karargahı	Er	
47	69819	Recep			Mehmet	Üçpınar	F. 15. A. 45. Bl. 5.	Er	
					Mehmet	Fındıklı	Alay 167. Tl. 3. Bl. 4.	Er	

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

48	69820	Şaban						Mh.		F. Top. A. 1. Tl. Bt. 4.	Er
49	69821	Ahmet						Bostancı		F. 14. S. V. A. 54. Bl. 1.	Er
50	69822	Hüseyin	Avcı					Mehmet	Yörükkeçid ere	11. Tüm. Kh. Mzk.	Çavuş
51	69823	---						Mehmet	Fındıklı Mh.	K. 4. Efr.	Er
52	69824	Ahmet						Ömer	Beyoluk	Tümen 14. Alay 5. Bl. 3.	Er
53	69825	Hakkı						Hasan	Rüstem Mh.	Tümen 1. Alay 7.	Er
54	69826	Ahmet						Mahmut	Malkoç Mh.	F. 2. A. 1.	Er
55	74968	Kazım	Yılmaz					Lütfullah	Bostancı	112. Depo Tb.	Çavuş
56	76971	Osman	Akpınar					Mustafa	Timova Mh.	14. Tüm. Hücum Tb.	Er
57	77320	Ömer	Çelik					Memiş	Cambaz	6. Tümen 24. A. 3. Tb. 3. Bl.	Er
58	79898	Mustafa	Gürsoy					Hüseyin	Orta Mh.	3. Tüm. 8. Kafkas A. 2. Tb. 8. Bl.	Er
59	81097	Halil	Özcan					İsmail	Körpeağaç	35. A. 1. Tb. 2. Bl.	Onbaşı
60	81098	Mustafa	Tınaztepe					Hasan	Bostancı	15. Tüm. 45. A. 2. Tb. 8. Bl.	Çavuş
61	102600	İbrahim	Kamçı					Mehmet	Fındıklı Mh.	24. Tüm. Mızıkla Bl.	Çavuş
62	102601	Ahmet	Kabasakal					Mehmet	Bostancı	5. Tüm. 28. A. 2. Tb. 2. Bl.	Çavuş
63	102602	Salih	Karataş					Halil	Şumnu Mh.	7. A. 1. Tb. Kh.	Onbaşı
64	102603	Mehmet Ali	Yazıcı					Musa	Ömerler	57. Tüm. 37. A. 3. Tb. 4.	Başçavuş

65	129728	Mehmet	Etçioğlu	1313	Ahmet	Altay Mh.	Bl.	(Zabit)
66	719	Hüseyin Hüsnü	Bayar		Hasan	Gönen	Müdafâ-i Milliye Vekaleti Otomobil Bl.	Er
67	3763	Hacı Fehmi				Gönen	Tümen 61. Topçu Tb. Babibi (Beyaz)	Yüzbaşı (Kolağası)
68	6188	Fuat				Gönen	Gönen Rejî Başmuhammîni	Belli Değil
69	6369	Halil			Hüseyin	Gönen	İzmir Şimal Cephesi Heyeti Merkeziyesi	Belli Değil
70	6478	Kazım				Gönen	Millî Ordu Kuruluşu	Belli Değil
71	6479	Hüseyin	Karatekin			Gönen	Millî Ordu Kuruluşu	Belli Değil
72	6484	Ramiz				Gönen	Belediye Reisi	Belli Değil
73	6485	Kemal				Gönen	Gönen Kazası Dava Vekili	Belli Değil
74	6487	Ali Rıza				Gönen	Millî Ordu Kuruluşu	Belli Değil
75	1093	Hüseyin Nazmi			Ahmet	Gönen	Beyaz	Belli Değil
76	10420	Osman Ziya	Bürcuoğlu	1310	Rıza	Gönen	E. H. U. Muharebe Ve Muasala D. E. H.	Yarbay (Kaymakam)
77	10968	Ali Üivi			Hafız Hüseyin	Gönen	Gönen As. Ş.	Asteğmen (Zabit Vekili)
78	11023	Abdülkerim	Malkoç		Zekeriya	Gönen	Çekirge As. Ş.	Teğmen (Mülazım-ı sanî)
79	11301	Şükrü	Biltekin		Hasan Tahsin	Gönen	Mektebi Harbiye (5. Sınıf İmam)	Belli Değil
						Gönen	Garp Cephesi	Asteğmen (Zabit Vekili)

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

80	11957	Kazım			Hüseyin	Gönen	Eskişehir As. Ş.	Asteğmen (Zabit Vekili)
81	13461	Kemal	Burcuoğlu	1316	Rıza	Gönen	4. Tümen Topçu A. 1. Bl.	Asteğmen (Zabit Vekili)
82	14406	İzzet	Gönen	1312	Mehmet	Gönen	Tayyare	Asteğmen (Zabit Vekili)
83	75520	Ahmet	Akın	1320	Osman	Gönen	Milis Akıncı Müfrezesi ve Milli Ordu Kuruluşu	Milis

III. BÖLÜM:
CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE GÖNEN

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA GÖNEN'DE SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞMELER

Mehmet KARAYAMAN*

Giriş

Osmanlı Devleti döneminde Erdek'e bağlı bir nahiye merkezi konumunda olan Gönen, Kırım ve Kafkasya'dan gelen göçler sonunda hızla büyümüştür. 1858 yılında 4 mahalleden ibaret olan Gönen'in nüfusu, göçler sonunda hızla artarak 2.500'ü geçmiştir. 1878 yılında Erdek'ten ayrılarak Bandırma'ya bağlanan Gönen, 1882 yılında Karesi Vilayetine bağlı bir kaza merkezi yapılmış, hükümet konağı ile kışla inşa edilmiştir¹. 1887 yılına gelindiğinde, 17.990 Müslüman, 1.409 Gayrimüslim toplam 19.399 kişinin yaşadığı Gönen kazası genelinde 250 dükkân ve mağaza, 15 fırın, 5 han, 5 hamam, 42 değirmen, 2 fabrika, 9 çiftlik, 950 bağ, 23 bahçe, 13.357 tarla, 65 cami ve mescit, 57 mektep, 60 çeşme, 1 medrese, 2 kilise bulunduğu kaydedilmiştir². Şemsettin Sami'nin Kamûs-ül Âlâm adlı eserinde, 1897 yılında Gönen kaza merkezinde 680'i Rum ve Yahudi olmak üzere toplam 5.370 nüfusun yaşadığı, 15 cami, 3 medrese, 1 rüştiye mektebi, 1 kilise, 1 hamam, 4 han, 70 dükkân, 5 mağaza ve 12 fırın bulunduğu ifade edilmiştir³.

Mondros Mütarekesinin imzalanmasından sonra Batı Anadolu'da başlayan Yunan işgali sırasında iki yıldan fazla bir süre işgal altında kalan Gönen, 6 Eylül 1922 tarihinde özgürlüğüne kavuşmuştur. İşgal yıllarının acısını ve yıkımını en yakından hisseden yerlerden biri olan Gönen'de, Yunanlılar tarafından 5 köy

* Prof. Dr., Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, mkarayaman@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9730-5000.

¹ “Balıkesir Maddesi”, *Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl, Dünyü, Bugünü, Yarını*, Cilt: 2, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1982, s. 1142; Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1988, s. 87.

² *Karesi Vilayetine Mahsus Salname H.1 305*, Balıkesir, Vilayet Matbaası, s. 106.

³ Özer Küpeli, *XIX. Yüzyıl Sonları XX.Y üzyıl Başlarında Gönen Kazası (1882-1922)*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Bitirme Tezi, İzmir, 1997, s.21; Hilmi Ziya Ülken-Ayda N. Tanyeli, “Gönen Bölge Monografisi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 10-11, Yıl: 1956, s. 117-118.

tamamen, 6 köy ise kısmen yakılmış, toplamda 188 hane kullanılamayacak duruma gelmiştir⁴. Cumhuriyet idaresi ile birlikte yaralarının saran Gönen, Balıkesir ilinin ve bölgenin önemli bir tarım ve turizm merkezi haline gelmiştir. 1933 yılına gelindiğinde şehir merkezinde 2 ilkokul, 1 kaplıca, 2 hamam, 1 eczane, 509 mağaza ve dükkân, 3 lokanta, 1 sinema, 3 han, 3 otel, 1 fabrika ve 11 fırın bulunduğu kaydedilmiştir⁵.

1932 yılında Gönen'i ziyaret eden Gazeteci Ragıp Kemal Cantürk, Suşehri'nden Gönen'e atanan Kaymakam Zeki Beyin, gündüz mesaisini tamamladıktan sonra geceleri okulu olmayan Bakırlı Köyüne giderek ders verdiğini, bir kısım arazileri istimlak ederek bir fidanlık oluşturduğunu, Gönenli öğretmenler tarafından hiçbir maddi menfaat beklemeden Millet Mekteplerinin açıldığını ve öğretmenlerin ücret almadan burada görev yaptıklarını, köylere telefon bağlandığını, köy yollarının yapılmaya başlandığını, kazanın 1932 yılı itibarıyla vergi gelirin 200.000 lira olduğunu, hususi idarenin yıllık 80.000 lira geliri olduğunu, Belediye Başkanı Hüsnü Beyin büyük bir özveri ile çalıştığını, pek çok evin istimlak edilerek geniş bir cadde ve meydanın oluşturulduğunu, belediyenin yıllık 8.000 liralık kantar ve 5.000 liralık oktrua vergisinden mahrum kaldığı için borç içinde yüzdüğünü, şehirde elektrikle aydınlatma olmadığını, Ali, Ahmet ve Rasim adında üç arkadaşın Rusçuklu Değirmenini satın aldıklarını ve burada su ile elektrik üreterek şehri aydınlatmayı planladıklarını, Gönen Hapishanesinde iki odada tutulan 45 kişi bulunduğunu ifade etmiştir⁶.

Mülki İdare

Karesi, 1909 yılından Cumhuriyetin ilanına kadar, 7 kazası olan müstakil bir liva statüsünde idare edilmiştir. 1924 Anayasasında yapılan düzenleme ile bütün sancakların il olmasına karar verilmiş, Balya, Bandırma, Burhaniye, Dursunbey, Edremit, Gönen ve Sındırgı ilçelerinden oluşan Karesi Vilayeti oluşturulmuştur. 24

⁴ Kenan Özkan, *İmparatorluktan Ulus Devlete Geçişte Göçlerin Rolü*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2020, s. 590.

⁵ Belediyeler, İstanbul, Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933, s. 115.

⁶ Yasin Kayış, "Ragıp Kemal Cantürk'ün Gezi Yazılarında Bandırma ve Çevresi (1930-36)", 2. *Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19) Tam Metin Bildiri Kitabı I*, Editörler: Ahmet Aydın, Gülnil Aydın, Bandırma, 2019, s. 106-110.

Ekim 1926 tarihinde yayınlanan 412 numaralı kararname ile vilayetlerin merkez ilçesi ile aynı adı taşımadığı durumlarda, tek isimle anılmasını sağlamış ve Karesi adı Balıkesir olarak değiştirilmiştir⁷.

Balıkesir'e bağlı bir ilçe merkezi olan Gönen'e, 1924 yılında 1 belde ve 89 köy bağlanmıştır. 17 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan kararname ile Gönen kaza merkezine bağlı Kaynarca köyü ile Çakır nahiyesine tâbi Yolindi, Sarnıç, Ilıcabaşı, Aşağı İnova, Yukarı İnova Köyleri Çanakkale Vilâyetinin Biga kazasına, Çakır Nahiyesi köylerinden Durhasan, Gevğilerobası, Davutlar Köyleri de Biga kazasının Çan Nahiyesine bağlanmıştır⁸. 26 Nisan 1930 tarihinde çıkarılan kararname ile Çanakkale ili Biga ilçesine bağlı Misakça, Gebeçinar, Havutça, Çirkinçavuş, Hacı Emin (Hacıalibey) Köyleri Gönen'e bağlanmıştır⁹. 1931 yılında yapılan düzenleme ile Bandırma'nın Bayramiç, Sepetçi, Asmalidere köylerinin Gönen'e, Gönen'in Simavlı, Çepni ve Orhaniye Köylerinin de Bandırma'ya bağlanmasına karar verilmiştir¹⁰. 1932 yılında Manyas kazasından Alaşar, Gerdeme, Ömerler, Kalburcu, 1945 yılında Biga kazasından Kınalar, Çifteler, Dişbudak, Kavakalan, 1959 yılında Balya kazasından Fındıklı, Söğüt, Sebepli, Kocapınar köyleri Gönen'e bağlanmış, Çınarlı, Taştepe Obaları köy haline getirilmiştir. 1944 yılında çıkarılan kararname ile Gönen-Buğdaylı Nahiyesine bağlı Çirkinçavuş Köyü, Bandırma-Edincik Nahiyesine bağlanmıştır¹¹.

1918 yılından cumhuriyetin ilk yıllarına kadar; Mehmet Said Sayın (Ekim 1817-Ocak 1919), İmadeddin Arda (atanma tarihi: 2 Ocak 1919), Çerkes Tevfik Bey, Ali Munis Bey (atanma tarihi: 15

⁷ Nejdet Bilgi, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", *Türkler Ansiklopedisi*, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Cilt: 17, Ankara, 2002, s. 339-340.

⁸ *Resmi Gazete*, 5 Mayıs 1930, Sayı: 1488, s.8893. 1937 yılında çıkarılan kararname ile Gönen'e bağlı Çakır Nahiyesi kaldırılmıştır. Bkz. *Resmi Gazete*, 30 Kanunusani 1937, Sayı: 3521, s. 7607.

⁹ *Resmi Gazete*, 19 Mayıs 1930, Sayı: 1497, s. 8929.

¹⁰ *BCA.*, 30.11.1./64/18.15.

¹¹ Kemal Özer, *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Bandırma, 1962, s.8; Ergün Hamamcı, *Gönen Kazası Monografyası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü, Bitirme Tezi, İstanbul, 1963, s. 7; *Resmi Gazete*, 25 Ağustos 1844, Sayı: 5792, s. 7541.

Eylül 1919), Ziya Bey (Vekil), Kadı Seyyid Osman Remzi Beyin (Vekaleten) kaymakam olarak görev yaptıkları bilinmektedir¹².

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Cumhuriyetin ilanından 1950'lilere kadar görev yapan kaymakamlar ve görev süreleri aşağıda belirtilmiştir;

Refet Bey (?-2.10.1926 istifa)¹³ yerine Kemal Bey (21.10.1926) ve Nuri Bey (9.11.1926) vekaleten atanmıştır.

Mehmet Naci (Kıcımın) Bey (4.12.1926-18.4.1929)

Necmettin Bey (18.4.1929-12.11.1930)

Abdullah Zeki (Köymen) Bey (22.2.1931-22.1.1934)

İzzet Bey (21.11.1934)

Mustafa Nurettin Arslaner (21.7.1934-21.7.1939)

Hakkı Güngör (21.7.1939-1.3.1943)

Baki Başaran (1.3.1943-5.4.1945)

Rıfat Erdal (30.4.1945-2.10.1945)

Agah Erozan (29.11.1945-2.10.1945)

Bahattin Kargın (6.6.1946-13.12.1946)

Fahrettin Akkutlu (31.12.1946-28.1.1952)¹⁴

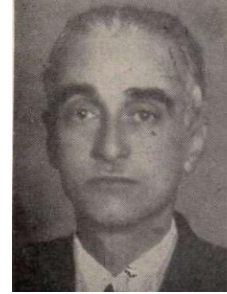
Gönen Kaymakamları

Ali Munis Bey

*Mehmet Naci
Kıcımın*

*Mustafa Nurettin
Aslaner*

¹² Özer Küpeli, "1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası", Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, 2000, s. 235.

¹³ BCA. 30.11.1/27.35.18.

¹⁴ Özdemir, a.g.e., s. 165.

Bahaddin Kargın

Fahrettin Akkutlu

*1953 Depremi Öncesi Hükümet Konağının Durumu
(Özdemir, a.g.e., s. 166.)*

1953 yılındaki depremde yıkılan hükümet konağı, aynı yerden iki katlı olarak yeniden inşa edilmiştir. Hükümet konağının yanına bir askerlik şubesi ve veterinerlik binası da yapılmıştır

**Tablo I: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gönen'de Görev Yapan
Mülki İdareciler**

Görevliler	1925-1926	1926-1927	1927-1928	1928-1929	1929-1930
Mal Müdürü	İbrahim Hakkı	Şemsettin	Şemsettin	Şemsettin	Şemsettin
Müftü	Hüseyin Raci	Hüseyin Raci	Hüseyin Raci		
Mahkeme-i Asliye Reisi	Osman Nuri	Osman Nuri	Osman Nuri	Nazım	M. Tevfik
Müddei Umumi	Mazhar	Reşat	Rasim	Ali Haydar	Ali Haydar
Azalar	Raif	Raif,		Ahmet Raif,	Mehmet Ali,

		Mustafa, Hasan Tahsin		İ. Hakkı, Mehmet Ali	İ. Hakkı
Müstantik	Mehmet Kamil	Mehmet Kamil	Refik	M. Bahattin	M. Bahattin
Eytam Müdürü		Hüsnü			
Posta Telgraf Müdürü		Eşref	Alaettin		
Hükümet Tabibi			Ziya Şahabettin		

Kaynak: *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1926, s. 718; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstanbul, 1927, s. 998; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstanbul, 1928, s. 1068; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s. 362; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1929-1930*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s. 271.

Belediye

1885 yılında belediye teşkilatı kurulan Gönen’de¹⁵, 1918 yılından cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Berber Ahmet Usta, Hüseyin Çavuş, Osman Bey, Çerkes Tefik Pehlivan, Hasan Beyin (Vekaleten) belediye başkanı olarak görev yaptığı bilinmektedir¹⁶. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950’li yılların sonuna kadar görev yaptığını tespit edebildiğimiz belediye başkanları aşağıda belirtilmiştir:

Hacı Kadir oğlu Hüseyin Tümer

Hüsnü Bey (9 Ekim 1932 tarihinde görevini sürdürmekteydi)

Hakkı Akçalı (1935 yılında görevini sürdürmekteydi)

Hüseyin Ekinci

Ahmet Özbilge (1946-1952)

Hüseyin Dural (1952-1958)

Hüseyin Şekerci (1958-1960)¹⁷

¹⁵ *Balıkesir İl Yıllığı 1967*, Balıkesir, Balıkesir Valiliği, 1969, s. 367.

¹⁶ Küpeli, a.g.m., s. 235.

¹⁷ Özdemir, a.g.e., s. 166.

*Belediye Başkanı Osman
Bey (Akşam, 23 Nisan
1933)*

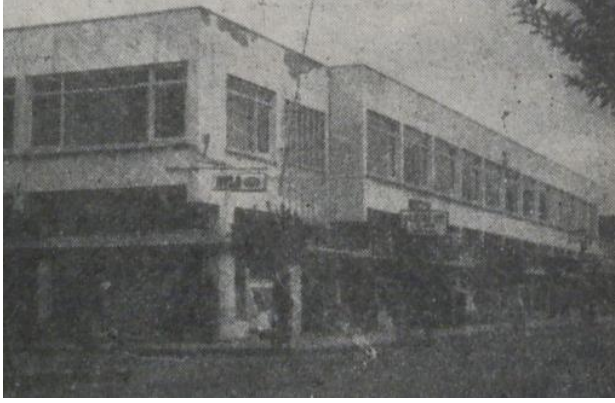

*Belediye Başkanı Hakkı
Akçalı (Cumhuriyet, 27
Haziran 1935)*

Gönen'de belediye başkanı olarak iz bırakanlardan biri de Millî Mücadele sırasında belediye başkanı olarak görev yapan Osman Beydir. Kosova'ya bağlı Prizren'den Gönen'e göç etmiş bir ailenin çocuğu olarak 1873 yılında Gönen'de doğmuştur. 1882 yılında Gönen Rüştîyesinden mezun olmuştur. Ziraat ve ticaretle uğraşmış, Gönen Belediyesi sandık emini ve kâtibi olarak çalışmış, 1913-1914 yılları arasında Balıkesir vilayeti meclis-i umumisinde aza olarak görev yapmıştır. 18 Mayıs 1919 tarihinde Balıkesir Alaca Mescit Toplantısına katılmıştır. Toplantıda, Kuva-yı Milliye Heyet-i Merkeziye azalığına seçilmiştir. 1919 yılında kısa bir süre Gönen belediye başkanlığı yapmıştır. Bunun dışında umumi meclis azalığı, ikinci reislik ve daimî encümen üyeliği görevlerini de yapan Osman Bey, bir seneden fazla bir süre fahri olarak Balıkesir belediye başkanlığını yürütmüştür. Millî Mücadelede aktif görev alarak, İzmir Şimal Mıntıkası Balıkesir Heyet-i Merkeziye başkanı olarak vatana hizmet etmiş, düzenli ordu kurulunca görevini Garp Cephesi Umum Kumandanı İsmet (İnönü) Paşaya devretmiştir. Millî Mücadeleden sonra Gönen'e dönmüş, 1922-1923 yıllarında Gönen Belediyesi Genel Meclis üyesi olarak görev yapmıştır. Hizmetlerinden dolayı kendisine kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. 1933 yılında,

60 yaşında vefat eden Kavaklı Osman Beyin cenazesine halktan büyük bir katılım olmuştur¹⁸.

1933 yılında Gönen’de, 685 metre kanalizasyonun döşeli olduğu, temizlik işinin 18 amele ve 8 araba ile yapıldığı, Belediye tarafından işletilen mezbahanede günde üç koyun ile iki sığır kesildiği, itfaiye teşkilatı olarak 1,5 tonluk bir arozöz ve üç el tulumbası ile dört itfaiye erinin görevlendirildiği kaydedilmiştir¹⁹.

1967 Yılında Belediye ve Hal Binası

1925-1926 yıllarında 40.436 lira geliri olan Gönen belediyesi²⁰, 1953 depreminden sonra, hükümet konağı yakınındaki ortaokul binasına taşınmıştır. Kısa süre sonra da, alt katında 51 dükkan bulunan iki katlı bir binada faaliyet göstermeye başlamıştır.

Ekonomi

Gönen, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önemli bir üretim ve ticaret merkezi haline gelmiştir. 1924-1925 yıllarında buğday, arpa, yulaf, tütün, pamuk, bakla, mısır, yapağı ve ceviz üretiminde öne çıkan şehirde, 2 hamam, 4 bin hane, 1 ıslah deposu, Nuri Bey ve ortaklarına ait buharla çalışan 1, suyla çalışan 3 değirmen, Eski Han, Hürriyet Otel, Selanik Otel, Kaplıca Otel ile Osmanlı Bankası acenteliği ve 1889 yılından itibaren faaliyet gösteren Ziraat Bankası

¹⁸ “Bir Kahramanın Ölümü”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1933; *BCA.*, 30.10/195.333.24.

¹⁹ *Belediyeler...*, s. 115.

²⁰ *Malûl Gaziler Büyük Ticaret Salnamesi 1928*, İstanbul, 1928, s. 46.

sandığı bulunmaktaydı²¹. 1926 yılında, Gönen Ticaret Odasına kayıtlı 6 adet ikinci sınıf, 20 adet üçüncü sınıf, 112 adet dördüncü sınıf olmak üzere toplam 138 tüccar ve 317 küçük esnaf kayıtlı idi²². 1927 tarihli Türkiye Salnamesine göre Gönen'de 7 bakkal, 2 tuhafiyeci, 1 tütün tüccarı, 3 zahireci, 1 şeker tüccarı, 4 kunduracı, 1 kereste tüccarı, 1 yumurta tüccarı ve 10 manifaturacı bulunmaktaydı²³.

1925-1926 yılı Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinde, Gönen'in ekonomik durumu hakkında şu bilgiler verilmiştir;

“Kaza, zengin mezru araziyi ihtiva etmekle beraber meşhur suları, ormanları ekseriyetle bu kaza dahilindedir. Madeni mebzuldür, merkez kazada mevcut olan kükürtlü kaplıcası, emraz-ı sariye ve romatizmaya karşı şifasıyla maruftur. Kazanın ma'mülhakat ahval-i sıhhiyesi şayan-ı memnuniyet bir haldedir. Kaza müstahsildir. Başlıca istihsalatı, senevi iki milyon raddesinde nefis tütün mahsulü ve elli bin kilo raddesinde ipek yaş koza ve yirmi bin kiloya karib yapağı ve yün, başlıca emtia-i ticariyesindendir. Hububat ve mahsulatı ihtiyaç-ı mahalliye temine tekabül edecek bir vaziyettedir. Mamulat-ı ticariyesi mahsulat-ı mütenevviasına inhisar etmektedir. İthalatı, Avrupa emtiası şeker ve emsali mevattan ibarettir”²⁴.

Gönen, verimli tarım arazileri ile tarımsal üretimde öne çıkan yerlerden biri olmuştur. Tarımsal üretimin başında buğday, arpa, çavdar, yulaf, kaplıca (küçük taneli buğday çeşidi), mısır, darı ve tütün gelmekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında Balıkesir ve Gönen'de toplam 52.825 kg. keten üretilmiş, 17 dönüm arazide de

²¹ *Türk Ticaret Salnamesi 1340-1341 Senesine Ait Nüsha*, İktisadi Tetkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Matbaa-i Ebu Ziya, 340-341, s. 495; Sami Korkmaz, *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Balıkesir'de Sosyal Hayat*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir, 2006, s. 62.

²² *Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi 1926*, İstanbul, Hüsnü Tabiat Matbaası, s.26. 1926 yılında başlıca ithalat tacirleri: İsmail Hakkı ve Hasan, Servili zade Hacı Mehmet, Yürzi zade Hacı Tahsin, Kırılı zade İsmail, Mustafa Remzi, Çanaklı zade Hafız Osman, Tabakacı Hasan zade Mustafa, Tahir zade Ahmet, Yusuf zade Mustafa Hulusi Bey idi. İhracat tacirleri: Hacı Menla zade Ali Rıza, Fabrikatör Hasan, Keresteci Ali Rıza, Yürzi zade Ahmet Bey idi. Bkz. Balıkesir Ticaret ve Sanayi..., s. 27.

²³ Tacettin Akkuş, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, Mvt Yayıncılık, 2010, s. 236.

²⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1926, s. 712.

pamuk tarımı yapılmıştır²⁵. 1927 yılında 2.500 dönüm bağ bulunan Gönen’de 7.000 kilo susam, 133.000 kilo üzüm yetiştirilmiştir²⁶. Bağcılığı geliştirmek için 1931 yılında 20 dönümlük ziraat fidanlığı kurulmuştur²⁷.

1927 yılında Gönen’in başlıca ihracat ürünü buğday, arpa, tütün, tereyağı, yün, yapağı, ipek kozası, koyun, keçi, bal, deri, pamuk, yaş meyve ve saire olup toplam değeri 1.920.269 lira idi²⁸.

Tablo II: Gönen’de Ekilen Tarım Arazilerinin Ürünlere Göre Dağılımı (Dönüm Cinsinden)

Ürünler	1923	1924	1925	1928
Buğday	20.000	33.726	25.216	29.923
Arpa	14.453	10.062	9.613	11.072
Yulaf	12.000	5.175	420	7.000
Kaplıca	7.000	1.929	3.196	2.200
Mısır	5.254	6.481	3.130	-
Darı	138	27	89	46
Çavdar	912	2.463	3.196	2.200

Kaynak: Mehmed Gazâli, *a.g.e.*, s.73-78; Akkuş, *a.g.e.*, s. 222.

Tablo III: Gönen’de Tarımsal Üretim (Ton Cinsinden)

Ürünler	1888	1905	1913	1925	1927-1928	1952	1955	1968	1996
Buğday	6.218	10.000	4.375	8.292	4.488	14.220	23.000	24.900	66.690
Arpa	2.184	8.000	4.300	5.285	2.159	1.998	750	500	13.600
Çavdar	2.436	1.480	550	846	43	810	1.312	1.530	40
Yulaf	900	6.000	425	150	1.200	3.240	5.022	7.200	3.850
Mısır	3.224	4.360	3.000	1.800	1.476	3.378	5.500	9.300	7.000
Bakla	1.440	1.440		420	350	600	760	2.250	3.300
Nohut	32	-		55,5		200	512	300	1.200
Fasulye	16	120		42		120	300	630	1.200
Mercimek	320					12	12	21	

²⁵ Ezgi Aydoğmuş, *Atatürk Dönemi Tarım Politikalarının Balıkesir’deki Uygulamaları (1923-1938)*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2017, s. 86-87.

²⁶ Mehmed Gazâli, *Balıkesir Vilayeti Coğrafyası*, Hazırlayan: Nahide Şimşir, İstanbul, Post Yayınları, 2019, s. 67-68.

²⁷ *Türk Dili*, 22 Mart 1936.

²⁸ Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası..., s.27; Aydoğmuş, *a.g.t.*, s. 126.

Börülce	30			1,65		15	20	10	
Burçak	712	480		250	204,6	250	960	100	
Patates	0,7			8,5			70	360	675
Soğan				185			125	500	540
Sarımsak				12,4			40	250	120
Susam				7			10		49
Tütün				2.000			350	224	104
Kavun- Karpuz							30.000	2.750	65.000
Ayçiçeği							260	2.250	8.422
Pamuk							520	20	
Keten				1,9			48	10	

Kaynak: Mehmed Gazâli, *a.g.e.*, s.71-73; Ülken-Tanyeli, *a.g.m.*, s. 123; Akkuş, *a.g.e.*, s. 222; Özdemir, *a.g.e.*, s. 18; Akın, *a.g.t.*, s. 17-25; “Balıkesir Maddesi”, *Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl, Dünü, Bugünü, Yarını*, Cilt: 2, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1982, s. 1148; Küpeli, *a.g.t.*, s. 48.

1900’lü yıllardan itibaren Gönen’de tütün ekiminin yaygınlaştığı görülmektedir. Rumeli’den gelen muhacirlerin ve mübadillerin bölgeye yerleştirilmesi ile birlikte tütün üretiminde büyük bir artış yaşanmıştır. 1904 yılında yaklaşık olarak 130 ton tütün üretilirken bu oran 1923 yılında 1.800 tona, 1925 yılında 2.000 tona çıkmıştır²⁹.

Tütün üreticisinin karşılaştığı en önemli sorun, ürünlerini uygun fiyata satabilmektir. 27 Kasım 1923 tarihinde İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey ile Antalya Mebusu Rasih Bey tarafından TBMM başkanlığına verilen soru önergesinde Gönen’de 1.500 ton civarında tütün üretildiği, Reji İdaresinin ve bu idare ile birlikte hareket eden tüccarların halkın elindeki tütünü yok pahasına satın almaya çalıştığı ifade edilerek, hükümetin çiftçileri himaye etmek için adım atması istenmiştir³⁰.

1929 yılında, Tütün İnhisar İdaresi Vilayet Başmüdürü Kemal Beyin başkanlığında oluşturulan komisyon, hem Dursunbey’deki kaçakçılığı önlemek hem de diğer yerlerde üretilen tütünün yüksek fiyata satılmasını sağlamak amacıyla, vilayet dâhilindeki bazı mıntikalarda tütün ekiminin sınırlandırılmasına karar vermiştir. Bu

²⁹ Küpeli, *a.g.t.*, s. 50; Aydoğmuş, *a.g.t.*, s. 89.

³⁰ BCA., 30.10/6.32.34.

kararlar doğrultusunda Dursunbey, Susurluk ile Gönen'in bazı köylerinde tütün ekimi yasaklanmıştır³¹.

Tütünlerini Bandırma Limanına Taşıyan Köylüler (Ağustos 1935)

1930'lı yıllarda Gönen'i ziyaret eden Gazeteci Ragıp Kemal Cantürk, kaleme aldığı yazılarında Gönen tütünlerinin iyi cins olduğunu ve kuruduğu anda içilebildiğini, ancak tütünlerin mayalanması zor olduğundan sıra gibi su aktığını, daha önceki yıllarda 2.000 ton civarında tütün üretilirken 1929-1930 yıllarında senelik üretimin 600 tona kadar düştüğünü, bunun nedeninin Akdamar ve demirkiri denilen tütün hastalıkları olduğunu, tütünlerin depolanacağı bir binanın olmamasının en önemli sorun olduğunu ifade etmiştir³². Tütün üreticisinin ürünlerini daha iyi pazarlayabilmesi için TEKEL İdaresi tarafından 1935 yılında bir depo, 1937 yılında da büro hizmete açılmıştır³³.

1935 yılında Cumhuriyet Gazetesinde yer alan haberde, daha önceleri yüksek fiyata satılan Gönen tütünlerinin son zamanlardaki ekonomik buhran nedeniyle ucuza satıldığı, bir-iki yıldır tütünlerin, patronu Almanya'da bulunan bir şirket tarafından satın alındığı,

³¹ Refik Günendi, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Balıkesir (1923-1926)*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2019, s. 134.

³² Kayış, a.g.m., s. 110.

³³ Şefik Karataş, *Gönen İlçesi'nin Coğrafi Etüdü*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, 1995, s. 91.

kiralanan imalathanede 200 kadar kadın amele tarafından işlenen tütünlerin Almanya ve Belçika'ya nakledildiği ifade edilmiştir³⁴.

Gönen'de hayvancılık, önemli geçim kaynaklarının başında gelmekteydi. Başta koyun, keçi, inek olmak üzere bölgede üretilen hayvanlar, Gönen Panayırında satılmakta veya Bandırma üzerinden ihraç edilmekteydi. Koyun ırkının ıslahı için 1937 yılında Merinos İstasyonu kurulmuştur³⁵.

Tablo IV: Gönen'de Yetiştirilen Hayvan Sayısının Yıllara Göre Dağılımı

	1904	1906	1923	1925	1927	1955	1968
Koyun	24.323	30.005	36.036	46.600	39.937	88.964	110.009
Manda	1.119	1.563	2.942		2.139	6.453	2.462
Keçi	12.531	13.615	11.492	29.803	24.262	45.659	59.150
İnek/Öküz	5.405	5.974	23.716	12.000	8.292	13.888	14.449
Deve	113	116	76	108	5	53	213
At/Kısarak		1.490	785	2.200	1.214	1.119	2.000
Katır	151	179	119		113	40	
Eşek	1.189	1.150	1.447	1.262	1.448	3.491	2.500

Kaynak: Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 123; Akkuş, a.g.e., s. 226; Akın, a.g.t., s. 24-25; Yüzbaşı İsmail Hakkı, Balıkesir Rehberi, Balıkesir Liva Matbaası, 1341, s. 31.

Cumhuriyet, 30 Ağustos 1937

³⁴ *Cumhuriyet*, 29 Ağustos 1935.

³⁵ *Cumhuriyet*, 30 Ağustos 1937.

Gönen'in önemli geçim kaynaklarından biri de ipekböceği üretimi idi. 1892 yılında Gönen'de 2.500 kileden fazla (yaklaşık üç ton) ipek kozası elde edilmiştir. 1902 yılına gelindiğinde Gönen, Bandırma ve Erdek'te toplam 56.758 kg. yaş koza, 19.344 kg. yarı kuru koza ve 4.615 kg. kuru koza üretilmiştir. 1904 yılında Gönen'de 1.604 dönüm dutluk bulunmakta olup, 124.270 kg. yaş koza elde edilmiştir. I. Dünya Savaşı esnasında dut ağaçlarının topyekûn tahribi yüzünden üretim azalmıştır. 1925 yılında Gönen'de 1.200 kutu tohumdan 45.000 kilo, 1926 yılında 40.000 okka koza üretilmiştir³⁶. 1956 yılında 70.000 kg., 1958 yılında 36.000 kg. 1962 yılında 52.500 kg. ve 1966 yılında 22.360 kg. koza üretilmiştir³⁷. 1967 yılına gelindiğinde Gönen'e bağlı 26 köyde 1.088 aile ipek böcekçiliği ile geçimi sürdürmekte olup 2.200 tohum kutusundan yılda 55.000 kg yaş koza elde edilmiştir³⁸.

Gönen, sadece ürettiği tarım ve hayvancılık ürünleri ile değil sahip olduğu panayır ile de bölgenin önemli ticari merkezlerinden biri durumuna gelmiştir. Kayıtlardan, Gönen Panayırının ilk yıllarda Sarıköy'de Hacı İsa Panayırı adıyla, her yıl haziranın ikinci veya üçüncü günü kurularak beş gün devam ettiği anlaşılmaktadır.

1935 yılında Gönen'i ziyaret eden Ragıp Kemal Cantürk, panayırın Sarıköy'de toplanmasını eleştirmiş ve şehrin uzağındaki panayıra halkın gidip gelmesinin zor olduğunu belirterek şunları ifade etmiştir;

“Panayırların hepsi ücra ve uzak yerlerde kurulduğundan oraya gidenler perişan olmaktadırlar. Panayıra giden hayvanlar yollardaki ekinleri harap ettiklerinden o civar köylüleri bundan çok zarar görmektedirler. Panayıra gidenlerin ne kadar sefil olduklarını gidip de bir kere görmelidir. Manzara tamamen (kurunu ûlâ) manzarasıdır! Halkı uzak ve ıssız yerlere toplamak, onlara birçok taşınma masrafları yaptırmak, bu suretle Allah'ın kırlarını şenlendirmekte ne mana vardır? Panayır dediğimiz pazar yerleri şu asırda Avrupa'da kurulan sergiler değil midir? Bir oraya bir de bizim panayıra bakalım. Âdeta ilk insanların toplanıp alış veriş yapmalarına benziyor! Bu biçimsizliğin önüne geçmek için hiç

³⁶ Aydoğmuş, a.g.t., s. 106; Küpeli, a.g.t., s. 49.

³⁷ Reşit Kıpçak, *Turistik-Ekonomik Balıkesir*, İstanbul, 1968, s. 25.

³⁸ Balıkesir İl Yıllığı 1967..., s. 314.

olmazsa panayırları şehirlerin kenarlarında kurmalıdır. O zaman belediye hududu içine gireceklerinden düzenlik ve temizlik de yoluna girer, şimdiki şikâyetlere de yer kalmaz. Gönen Çayının iki tarafı bu gibi panayırlar için en elverişli bir yerdir. Ve bütün halk da buna taraftardır”³⁹.

1930’lu yıllarda haziran ayının 12. günü kurulan panayır, 1936 yılından itibaren Sarıköy’den Gönen merkeze alınmıştır⁴⁰. Panayırın Gönen’e taşınması ile ilgili olarak Cumhuriyet Gazetesinde yer alan haberde şunlar ifade edilmiştir;

“Gönen Kasabasının pek yakınında ve Gönen Çayı boyunda ilk defa açılan bu panayır çok güzel olmuştur. Halkın ve esnafın istirahatini düşünen Gönen Belediyesi, panayır hakkında çok faydalı karar vermiştir. Saraçlar bir tarafta, manifaturacılar bir tarafta, kunduracılar bir tarafta olmak üzere her esnaf bir tarafa ayrılmıştır. Tekmil tahsilatı Gönen Belediyesine ait olan bu panayırdan halk da, esnaf da memnun kalmıştır. Gönen panayırının açıldığı günden dağıldığı günün akşamına kadar hayvan alışverişinden iki bin küsur lira ve esnafın yer parası olarak verdiği bin küsur lira ki dört bin liraya yakın bir para, Gönen Belediyesinin sandığına girmiştir”⁴¹.

Cumhuriyet, 28 Haziran 1936

³⁹ Kayış, a.g.m., s. 109.

⁴⁰ Küpeli, a.g.t., s. 55.

⁴¹ Cumhuriyet, 28 Haziran 1936.

1956 yılında Gönen Panayırı, 16-20 Haziran tarihleri arasında açık kalmıştır⁴². 1968 yılında ise hem 16-20 Haziran tarihlerinde bahar, hem de 10-12 Eylül tarihleri arasında güz panayırı kurulmuştur. Güz panayırında Ziraat Vekaletince ehli hayvan sergisi açılmış ve gürbüz hayvan yarışması yapılmıştır. Burada daha çok hayvan alım-satımı yapılmıştır⁴³.

Şehir ekonomisinde önemli yer tutan unsurlardan biri de değirmenlerdir. Gönen’de ilk un fabrikası 1894 yılında, belediye tarafından Gönen Çayı kenarında 127.549,5 kuruşa inşa edilmiştir. İkinci un fabrikası Çanaklı Hacı Ahmet Efendi tarafından, 1909 yılında Osman Pazarı Mahallesinde inşa edilmiştir. 1911 yılında İsmail Hakkı Efendi tarafından Köteyli Köyünde inşa edilen un fabrikası, ruhsatsız olduğu için yıktırılmıştır⁴⁴. 1927 yılına gelindiğinde Gönen’de yıllık 75 ton un üretme kapasitesine sahip Fabrikatör Hasan Efendiye (28 beygir kuvvetinde gazojen motoru ile çalışan), 600 ton un üretme kapasitesine sahip Yortan’da Erdekli ve ortaklarına, 750 ton un üretme kapasitesine sahip Tuzakçı’da Şakir Ağa zadeler (28 beygir kuvvetinde buhar makinesi ile çalışan), 75 ton un üretme kapasitesine sahip Sarıköy’de Hasan Çavuş oğlu Akif ve ortaklarına ait toplam 4 değirmen bulunmaktadır⁴⁵.

Gönen’de deri işleme zanaatının geliştiği görülmektedir. 1917 yılında 18 tabakhane ve deri işlemede kullanılan palamudu öğütmek için bir değirmen bulunmaktaydı. 1927 yılına gelindiğinde 7 tabakhane 6.000 adet muhtelif deri imal edilmekteydi⁴⁶. Tabakhaneler, kaplıcaya yakın oldukları ve çay suyunu kirlettikleri için zaman zaman şikâyet konusu olmuştur. 1934 yılında Balıkesir Vilayeti Sıhhiye Meclisi tarafından Gönen banyolarının yanında bulunan ve çirkin bir manzara oluşturan 20 tabakhanelerin başka yere taşınmasına karar verilmiş, Haziran 1935’de tabakhanelerin yeni yerine taşınması tamamlanmıştır⁴⁷.

Gönen’in madenler yönünden de zengin olduğu görülmektedir. 1927 yılında Bayramiç’te Aziz Paşa ailesi tarafından 1909 yılında

⁴² *Yeni Gönen*, 19 Haziran 1956.

⁴³ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 126.

⁴⁴ Küpeli, a.g.m., s. 248.

⁴⁵ Akkuş, a.g.e., s. 228-229; Küpeli, a.g.t., s. 55.

⁴⁶ Akkuş, a.g.e., s. 228-229; Küpeli, a.g.m., s. 248.

⁴⁷ *Cumhuriyet*, 28 Temmuz 1934; *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1935.

imtiyazı alınan ve işletilen linyit madeni, Kum Gediği (Şaroluk) Köyünde Kükürt, Alacaoluk Köyünde kibritiyyetli demir, Çakmak ve Üçpınar köylerinde kömür, Ayvacık köyünde gümüş, altın, borasit, kalay, bakır ve kurşun madeni çıkarılmaktaydı⁴⁸. Daha sonraki yıllarda Ekşidere, Ilıcaoba ve Sebepli Köylerinde Kaolen, Sebepli Köyünde Manganez, Şaroluk ve Sebepli Köylerinde linyit madenleri keşfedilmiştir⁴⁹. 1954 yılına gelindiğinde Gönen'de 1.300 ton linyit çıkarıldığı görülmektedir⁵⁰.

Gönen, ormanlar yönünden de zengin bir bölge olup Aladağ ve Gürgen ormanlarına sahiptir. Gemi, ev kerestesi, fiçı imalatı ile tersane ve tophane-i âmire için lazım olan keresteler buradan kesilmiştir. Kereste nakliyesine uygun geniş yolların olması ve ormanlar arasından geçerek Marmara Denizine dökülen Gönen Çayı'ndan da kereste nakliyesinin yapılabilmesi, Gönen için önemli bir avantaj olmuştur⁵¹. Gönen'de 1927-1928 yıllarında 956 hektar akçam, 2.600 hektar karaçam, 8.317 hektar meşe, 10.693 hektar kayın, 471 hektar Gökmar ormanı bulunmakta olup buralardan yıllık 287.474 metro mikap kereste, 15.851 kantar odun ve 70 kantar odun kömürü elde edilmiştir⁵².

Gönen'de yetişen ürünlerin büyük pazarlara açılması, hızlı bir şekilde tüketiciye ulaşmasının önünde en büyük engel ulaşım sorunu idi. Yolların durumu hakkında Balıkesir mebusu Yahya Sezai Uzay tarafından hazırlanan 3 Kasım 1942 tarihli raporda, Gönen'in sadece Bandırma'ya bir şose yol ile bağlı olduğu belirtilerek, ürünlerin pazarlanması için Gönen-Balya, Gönen-Biga ve Gönen-Manyas arasında karayolu yapılmasının önemli olduğu, önceliğin de Gönen'in Edremit, Ayvalık-Çanakkale'ye bağlanmasını sağlayacak olan Gönen-Balya yoluna verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Benzer ifadeler 23 Kasım 1945 tarihinde Balıkesir milletvekilleri tarafından hazırlanan raporda da yer almış, Gönen'in batı tarafından geçen Gönen Çayı üzerindeki büyük tahta köprü'nün tamir edilmesi gerektiği, Balya-Gönen arasında bir şose yol

⁴⁸ *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstanbul, 1928, s.1060; Akkuş, a.g.e., s. 231.

⁴⁹ Özdemir, a.g.e., s. 181-182.

⁵⁰ Kıpçak, a.g.e., s. 67.

⁵¹ Mehmed Gazâli, a.g.e., s. 51.

⁵² *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928...*, s. 1057.

yapılması için iki yıldır beklenildiği, bu yol sayesinde Gönen’de yetişen ürünlerin önemli pazarlara taşınabileceği, ticaretin canlanacağı, Gönen ile Biga arasında, Sarıköy Nahiyesi üzerinden geçen 55 km uzunluğunda bir yolun daha yapılması gerektiği, yolun iktisadi ve ticari açıdan olduğu kadar askeri açıdan da önemli olduğu, bu konuda çok istekli olan halkın, Sarıköy’e kadar olan 13 km yolu kaldırım taşları ile döşediği, köprüleri de kâgır olarak yaptığı ifade edilmiştir⁵³.

Gönen çiftçilerinin en önemli sorunlarından biri de tefecilikle mücadele idi. Çiftçinin ihtiyaç duyduğu krediye düşük faizle ulaşması için, 1928 yılında Gönen’e bağlı yüze yakın köyde teavün (yardımlaşma) sandıkları oluşturulmuştur. Bu sandığın sermayesi, köy halkından toplanan arpa ve buğday gibi mahsullerin köy muhtarları tarafından satılarak elde edilen paralardan oluşmaktaydı. Teavün sandıklarının kuruluşu sırasında kaymakamlık tarafından bir nizamname hazırlanmıştır. Ancak sistem işlememiş, pek çok köylü, sandıktan aldığı parayı ödeyemediği için zor durumda kalmış, sandıklar etkisiz hale gelmiştir⁵⁴. 1931 yılında, çiftçileri tefecilerin elinden kurtarmak amacıyla kooperatifleşmeye önem verilmiş, bu doğrultuda Gönen merkezde bir çiftçi kooperatifi kurulmuştur⁵⁵.

Nüfus

Gönen’in nüfus artışında, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında bölgeye gelen göçmenlerin rolü büyüktür. 1871 yılında Gönen kaza merkezinde 4.660 kişi yaşarken, göç sonrasında Gönen merkezdeki mahalle sayısı 11’e çıkmıştır. XIX. yüzyılın sonlarındaki Gönen’de Akçaali, Çarşı, Kurşunlu, Malkoç, Rüstem, Yanık mahallelerine ilaveten Gündoğdu, Osmanpazarı, Plevne,

⁵³ Mehmet Karayaman, “CHP Parti Müfettiş Raporlarına Göre Bandırma ve Yöresi”, *Antik Çağ’dan Cumhuriyet’e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi*, Editör: Ulaş Töre Sivrioğlu, Bursa, Dora Yayıncılık, 2018, s. 566. 1933 yılında yayınlanan Belediyeler adlı kitapta Sarıköy’de 4.017 nüfus, 800 hane olduğu, belediye bütçesinin 4.475 lira olduğu, içme suyunun 2 km uzaklıktan getirilerek 19 çeşme vasıtasıyla halkın kullanımına sunulduğu, kazanın belediye tarafından 50 lamba ile aydınlatıldığı, belediyeye ait bir mezbahane bulunduğu, bir el tulumbası ile 8 itfaiye erinden oluşan yangın söndürme birimi olduğu, bir okul, bir kütüphane, 82 mağaza ve dükkan, bir otel, iki fabrika, 4 fırın bulunduğu, Cuma ve Pazar günleri Pazar kurulduğu ifade edilmiştir. Bkz. *Belediyeler* 1933..., s.122.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1936.

⁵⁵ Aydoğmuş, *a.g.t.*, s. 144-145.

Tırnova ve Yeni Mahalle/Reşadiye Mahalleleri kurulmuştur. Kurşunlu, Malkoç ve Kıpti Mahallelerinde gayrimüslimler oturmuştur⁵⁶. Gönen kazası genelindeki nüfus 1893 yılında 25.642 kişiye, 1899 yılında ise 27.554 kişiye yükselmiştir. 1899 yılında kazada 1.662 Rum, 21 Ermeni ve 7 Bulgar unsurun yaşadığı kaydedilmiştir. 1908 yılında gelindiğinde kaza genelinde nüfusun 34.885'e çıktığı, 1.963 Rum, 44 Ermeni unsurun yaşadığı, 1914 yılında toplam nüfusun 37.623'e çıktığı, 2.251 Rum, 53 Ermeni'nin yaşadığı görülmektedir⁵⁷.

Cumhuriyet döneminde Gönen'in nüfus yapısını etkileyen unsurlardan biri de, Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan anlaşma gereği gerçekleşen karşılıklı nüfus takası çerçevesinde Gönen'e mübadillerin gelmesidir. 1924-1933 yılları arasında Balıkesir genelinde iskân edilen 7.541 mübadil ailenin bir kısmı da Gönen'e yerleştirilmiştir. Balıkesir'de yayınlanan Zafer-i Millî Gazetesinde 23 Ekim 1923 tarihinde yer alan bir haberde, dönemin Sıhhiye Müdürü Hikmet Süreyya Beyin "*Gönen kazası daha ziyade sanatkâr muhacir gönderilmesini arzu eder. Biz de elden geldiği kadar bu arzusun ifasına çalışacağız*" şeklindeki ifadelerine yer verilmiştir⁵⁸. 3 Nisan 1924 tarihli Zafer-i Millî gazetesinde ise 21 Şubat 1924 tarihinde Akdeniz Vapuru ile Kavala'dan gelen 655 kişinin, Gönen kazası dâhilinde iskân edildiği, mübadillerin büyük oranda tütüncü ve çiftçi olduğu ifade edilmiştir⁵⁹.

1930 yılına gelindiğinde artan nüfus nedeniyle mahalleler yeniden düzenlenmiş, Yanık ve Çarşı Mahalleleri birleştirilerek Altay Mahallesi, M. Kemalpaşa ile Kurşunlu Mahallesi birleştirilerek Kurtuluş Mahallesi, Osmanpazarı ve Yeni Mahalle birleştirilerek

⁵⁶ Küpeli, a.g.m., s. 238.

⁵⁷ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s.119; İbrahim Meral, *Mütareke Dönemi Balıkesir Basını ve Etkileri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 19-20, 22. Rum Nüfusun 600'ü kaza merkezinde, 321'i Çakmak ve Erikli Köylerinde, 379'u Sarıköy'de, 817'si Gündoğan ve 1.051'i de Elekçi Köyünde yaşamaktaydı. Bkz. İbrahim Erdal, *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 311.

⁵⁸ Günendi, a.g.t., s. 41-42.

⁵⁹ Aydın Ayhan, *Balıkesir ve Çevresinde İskân Hareketleri*, Karşı Basın Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1997, s. 176; BCA., 272.14/76.28.28.

Gündoğdu Mahallesi oluşturulmuş, Rüstem, Malkoç ve Akçalı Mahallelerinin sınırları aynı kalmıştır⁶⁰.

Tablo V: Cumhuriyet Döneminde Gönen’de Nüfus Artışı

Yıllar	Kent Nüfusu	Kır Nüfusu	Toplam
1927	9.276	33.079	42.455
1935	9.687	38.903	49.590
1940	9.071	33.142	42.203
1945	9.836	35.357	45.356
1950	9.983	42.717	52.700
1960	10.890	45.045	55.935
1965	11.658	44.094	55.752
1970	13.815	42.771	56.586
1980	18.996	42.845	61.811
1985	22.000	42.124	64.124
1990	26.850	40.750	67.600
1997	33.887	36.152	70.039

Kaynak: *Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Ankara, 1929, s. III-IV; “Balıkesir Maddesi”, *Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl, Dünyü, Bugünü, Yarını*, Cilt: 2, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1982, s. 1180; Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 120; Özdemir, a.g.e., s. 172.

Sağlık

Gönen’de sağlık kurumlarına dair ilk bilgiler I. Dünya Savaşı yıllarına dayanmaktadır. Çanakkale Savaşları sırasında, Biga ve Karabiga’daki menzil hastaneleri yetersiz kaldığından Gönen ve Manyas halkının yardımıyla Gönen Rüştüyesi önce elli, sonradan üç yüz yataklı harp hastanesine dönüştürülmüştür⁶¹.

Millî Mücadele sırasında Gönen’de Akıncı Müfrezeleri için 200 yatak kapasiteli bir hastane kurulmuş, aynı tarihte hastanenin ilaç ihtiyaçlarının karşılamak için bir de eczane açılmıştır⁶².

⁶⁰ Karataş, a.g.t., s. 91.

⁶¹ Zeki Çevik, “Çanakkale Savaşı’nın Yakın Bir Kentin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatına Etkileri: Balıkesir Örneği (1914-1918)”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Çanakkale Özel Sayısı, Yıl: 21, Sayı: 65, Ankara, 2015, s. 1033-1060; Özdemir, a.g.e., s. 99; Korkmaz, a.g.t., s. 39.

⁶² Zühtü Güven, *Anzavur İsyanı*, Ankara, 1965, s. 104-105.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gönen'de sadece bir dispanser bulunmakta olup, 1935 yılında dispanserde 1.690 kişiye poliklinik hizmeti verilmiş, 17 küçük ameliyat yapılmıştır⁶³. 1959 yılına gelindiğinde, Gönen'de daha önce var olan sağlık dispanserine ilaveten, yeni binasına kavuşan bir sağlık merkezi de hizmet vermeye devam etmiştir. 15 yatak kapasitesi olan sağlık merkezinde, 1956 yılında iki doktor, iki hastabakıcı çalışmaktaydı. Aynı yıllarda Belediye tabipliğinde; bir doktor, bir sağlık memuru, bir ebe; Hükümet Tabipliğinde; bir doktor, iki gezici sağlık memuru, altı köy ebesi; Sıtma Savaş Kurumunda; bir doktor, iki sağlık memuru, iki sıtma savaş memuru görev yapmaktaydı⁶⁴. 1967 yılında, dahiliye ve hariciye servisleri olan sağlık merkezinin yatak kapasitesi 25'e, doktor sayısı 2'e, personel sayısı 17'ye çıkmış, 5.822 kişiye ayakta, 572 kişi ise yatarak tedavi hizmeti verilmiştir⁶⁵. Gönen Hükümet tabipliğinde 1 doktor, 4 sağlık memuru, 8 ebe görev yapmakta olup, belediye bünyesinde görev yapan bir sağlık memuru ile Sarıköy'de görev yapan bir ebe de bulunmaktaydı. Ayrıca 1 doktor, 1 sağlık memuru ve 1 hemşireden oluşan Ana Çocuk Sağlığı Merkezi ve merkeze bağlı Tütüncü ve Ulukır Köylerinde birer sağlık istasyonu, Verem Savaş Dispanserinde 1 doktor, 1 sağlık memuru ve 1 hemşire bulunmaktaydı⁶⁶.

Uzun yıllar Gönen'de sadece bir eczane faaliyet göstermiştir. Sahibinin, eczanesini Bandırma'ya nakletmesi nedeniyle uzun zamandır faaliyetine ara veren eczane, 1956 yılında Eczacı Halit Okçuoğlu tarafından "*Okçuoğlu Eczanesi*" adıyla, yeniden açılmıştır⁶⁷. Halit Okçuoğlu, 1931 yılında doğmuştur. 1952 yılında Eczacılık Okulundan mezun olduktan sonra bir süre mecburi hizmetini yerine getirmiştir. 1967 yılına kadar mesleğini sürdürmüştür. 13 Haziran 1967 tarihinde eczaneyi İzzettin Akçiçek'e

⁶³ Kaynak Balıkesir Halkevi Dergisi, 19 Eylül 1935, s. 815.

⁶⁴ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 128. Cumhuriyetin ilk yıllarında Gönen'de görev yapan doktorlarla ilgili bilgiler sınırlı olup, 1927 yılında Rıza Şahabettin Beyin hükümet tabibi, Zeynel Abidin Beyin belediye tabibi, 1935 yılında Kazım Beyin belediye tabibi olarak görev yaptığı görülmektedir. Bkz. Malül Gaziler Büyük..., s. 1007; Cumhuriyet, 27 Haziran 1935. 1945 yılında hükümet tabibi Celalettin Aygün idi. Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yılı 1945, Ankara, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayını, 1946, s. 371.

⁶⁵ Balıkesir İl Yıllığı 1967..., s. 155.

⁶⁶ Kıpçak, a.g.e., s. 245.

⁶⁷ Yeni Gönen, 23 Ekim 1956.

devretmiş ve eczanenin ismi “Akçiçek Eczanesi” olmuştur. 1929 yılında Aydın’da doğan İzzettin Akçiçek, 1951 yılında Eczacılık Mektebinden mezun olmuş, daha sonra askerlik ve mecburi hizmetlerini yerine getirmiştir. 1967 yılında devraldığı eczaneyi uzun yıllar işletmiştir⁶⁸.

*Eczacı İzzettin Akçiçek, Kalfaları Aytunç Aktay ve Hayati Tanrıverdi
(Elli Yılın Eczanesi, Ankara, Türk Eczacılar Birliği Yayını, 2006, s. 65.)*

Gönen’de en fazla görülen hastalık verem ve frengi olup 1953 yılında ilçe ve köylerde 256, Sarıköy Nahiyesinde 74 frengili hasta görülmüştür. Asmalidere Köyünde bir frengi istasyonu kurulmuştur⁶⁹.

1937 yılında Balıkesir, sıtma mücadele mıntıkasına dahil edilmiş, Manyas ve Bandırma’da da şube açılarak her şube merkezinde bir muayene ve tedavi evi hizmete sokulmuştur. Manyas’a bağlı 36, Bandırma’ya bağlı 19 ve Erdek’e bağlı 7 ve Gönen’e bağlı 3 köyde sıtma hastalığına karşı fenni mücadele başlamıştır⁷⁰. 1956 yılında Gönen’de Sıtma Savaş Şubesinde 1 doktor, 4 sıtma savaş memuru görev yapmış, 42 köyde sıtma savaş mücadelesi yürütülmüştür. Aralık-Haziran 1956 arasında merkez ve köylerde 841 vatandaş muayene edilmiş, 828 kişi tedavi altına alınmış, bu kişilere 9.940 adet kinin komprimesi, 5.320 adet atebrin, 56 adet draje kinin sarfedilmiştir. Ayrıca Sarıköy ve Tahir Ovasında

⁶⁸ *Elli Yılın Eczanesi*, Ankara, Türk Eczacılar Birliği Yayını, 2006, s. 64.

⁶⁹ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 128.

⁷⁰ *Cumhuriyet’in XV. Yılında Türkiye*, Cilt: I, Yayına Hazırlayanlar: İzzet Öztoprak- Cafer Güler, Murat Karataş, Güneş Şahin, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2014, s. 558.

ekilen çeltik nedeniyle tedbir alınmıştır. 35 köyde 4678 ev, 19.800 göz odaya kalıcı DDT ilacı tatbik edilmiştir⁷¹.

1950 yılına gelindiğinde Gönen'de 5 yataklı bir muayene ve tedavi evinin bulunduğu, 1951 yılında yatak kapasitesinin 10'a, 1956 yılında 25'e çıkarılarak Sağlık Merkezi haline getirildiği, burada bir operatör, üç pratisyen doktor ile iki hemşirenin görev yaptığı görülmektedir. Ayrıca Sarıköy'de bir hükümet tabibi ile bir gezici sağlık memuru ve ebe görevlendirildiği anlaşılmaktadır⁷². 1959 yılında Sağlık merkezinin bitişiğine bir de Verem Savaş Dispanseri inşa edilmiştir.⁷³ Bir süre sonra Sıtma Savaş Tabipliği ve Verem Savaş Dispanseri aynı binada hizmet vermeye başlamıştır⁷⁴. Dr. Kâmil Uçansu'nun Verem Savaş Dispanserinde önemli hizmetleri olmuştur⁷⁵.

Sosyal Yardım Kurumları

Gönen'de faaliyet gösteren sosyal yardım kurumları ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Kızılay Arşiv belgelerinde Osmanlı Devletinin son döneminde Hilal-i Ahmer Cemiyetinin Gönen Şubesinin aktif olduğu ve toplanan yardımları genel merkeze gönderdiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında da faaliyetlerini sürdüren Gönen Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1926 yılında 9.082 kuruş yardım toplamıştır⁷⁶. 1927 yılına gelindiğinde Doktor Rıza Şehabettin Bey Cemiyet başkanı, Muallime Pakize Hanımın kâtip, Sarraf Nesimi Beyin veznedar olarak görev yaptığı görülmektedir⁷⁷.

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinde Gönen'de, 50 öğrenci barındıran bir Şehit Çocukları Yuvası bulunduğu ifade edilmiştir⁷⁸. 1927 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti başkanlığına Muallim Kâmil Ferdi, katipliğe Muallime Şaziye Hanım, veznedarlığa Barut Bayii Ahmet Kemal Beyin seçildiği, başkanlığını Hafız Çavuş'un yaptığı Tayyare Cemiyeti tarafından

⁷¹ *Yeni Gönen*, 14 Ağustos 1956.

⁷² Atom: Bursa, Çanakkale, Aydın, Manisa, Balıkesir İkinci Bölge Nüshası, Bst,yok, Bsy,yok, s. 259.

⁷³ *Gönen Postası*, 16 Şubat 1959.

⁷⁴ *Gönen Postası*, 30 Mart 1959.

⁷⁵ İzzettin Yaşbek, *Bandırma Verem Savaşı Derneği*, Bandırma, Gürses Basımevi, 1972, s. 21-22.

⁷⁶ *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Yayına Hazırlayan: Murat Uluğtekin-M.Gül Uluğtekin, Ankara, 2013, s. 612.

⁷⁷ Özdemir, a.g.e., s. 202-203.

⁷⁸ Günendi, a.g.t., s. 50.

toplanan paralarla bir savaş uçağı alındığı, 30 Ağustos 1927 tarihinde de uçağa isim koyma töreni düzenlendiği görülmektedir⁷⁹.

1935 yılında Kaymakam Nurettin Aslaner ve Askerlik Dairesi Başkanı Celal Dinçten ile başöğretmenlerden oluşan bir heyet, Gönen'e bağlı köyleri gezerek Tayyare Cemiyetine üye kaydetmiş ve 20.000 liraya yakın bir yardım toplamıştır⁸⁰.

1930 yılında Gönen'i ziyaret eden Gazeteci Ragıp Kemal Cantürk, kurumlar hakkında şu bilgileri vermiştir.;

“Gönen’de Halk Fırkası, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Tayyare Cemiyeti ve Türk Ocağı aktif olarak çalışıyordu. Halk Fırkası Mutemedi Rifat Bey geçmişte kaza kaymakamlıkları yapmış, artık avukatlık yapmakta olan bir kişiydi. Himaye-i Etfal Cemiyetinin çok başarılı çalışmaları görülmekte ve genç başkanları Cemal Beyin gayretiyle her yıl 70 öğrenciye giyecek yardımı yapılmaktaydı. 1930 yılında belediyenin yardımı ile cemiyete zarif bir bina yapılıyordu. Kaza adına bir uçak almış olan Tayyare Cemiyeti ise ikinci uçağı almak üzereydi. İsmail Hakkı Beyin başkanlığında 85 üyesi olan Türk Ocağı, çeşitli vilâyetlerde tahsilde bulunan öğrencilerin masraflarını üstlenmişti”⁸¹.

*Kaymakam Nurettin Aslaner Beyin Öncülüğünde Kurulan Gürbüz Çocuklar Cemiyeti Tarafından Himaye Edilen Çocuklar
(Cumhuriyet, 30 Haziran 1935)*

⁷⁹ Özdemir, a.g.e., s. 202-203.

⁸⁰ *Türk Dili*, 2 Ekim 1935.

⁸¹ Kayış, a.g.m., s. 107.

Elektrik

1933 yılında şehir merkezi, 12 lüks lambası ve 213 lamba ile aydınlatılmaktaydı⁸². 1934 yılında Gönen'in elektrikle aydınlatılması için belediye tarafından Soysallı oğlu Suphi Beye 3.000 lira karşılığında ihale edilmiş, yapılan mukaveleye göre 1.000 lira peşin ödeme yapılacağı ve sözleşme tarihinden itibaren 6 ay zarfında elektrik işinin bitirilmesi kararlaştırılmıştır⁸³. Gönen'e elektrik ancak 11 Ocak 1939 tarihinde gelebilmiştir. İlk jeneratör Siemens marka, odunla çalışan, buharlı bir makine idi. İşletme ilk hizmet vermeye başladığında 360.943 lira harcanarak alınan 135 ve 225'lik iki makine ile elektrik üretilmiştir. Daha sonra 127.560 liraya Blackstone marka bir dizel jeneratör alınmıştır. Gönen çayı civarında bulunan jeneratörlerden şehre sadece geceleri elektrik verilmiştir⁸⁴. 1950 yılında itibaren şehre günün her saati elektrik verilmiştir. 1966 yılında itibaren Soma termik santralinden gelen cereyan kullanılmıştır.

1939 yılında Yeraltı Elektrik Kablolarının Döşenmesi

(Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir, Balıkesir Valiliği, 1969, s. 125.)

İçme Suyu

1933 yılında, Üçpınar kaynağından 15 km uzunluğunda künk borularla şehre getirilerek içme suyu ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. 24 saatte 86 ton 400 kiloyu bulan su, 14 çeşmeye taksim

⁸² *Belediyeler...*, s. 115.

⁸³ *Cumhuriyet*, 26 Mart 1934.

⁸⁴ Özdemir, *a.g.e.*, s. 271-272; Hamamcı, *a.g.t.*, s. 15.

edilmiştir⁸⁵. Mevcut kaynak şehrin içme suyu ihtiyacını karşılayamadığından, 1934 yılında Gönen belediyesi tarafından, Çakmakdağı eteğinde bulunan su Kurudeğirmen Köyüne kadar getirilmiş, çimentodan yapılan künklerle suyu Gönen'in ana suyu borularına birleştirmek için, jandarma nezaretinde günlük 30 kuruş ücretle çalışan mahkumlardan yararlanmaya çalışılmıştır⁸⁶.

*İçme Suyunun Şehre Getirilmesi İçin Çalışan Belediye Başkanı
Hakkı Bey ve Gönenliler
(Cumhuriyet, 8 Kasım 1934)*

1940 yılına gelindiğinde 10.000 lira harcanarak Kedipınar suyu şehre getirilmiş, yapılan beton çeşmelerle halkın kullanımına sunulmuştur⁸⁷. 15.11.1951 tarihinde şehre yeni kaynaklardan içme suyu getirilmiş, esas dahili şebeke ve diğer tesisler 1955 yılında yapılmıştır. 1966 yılında, Gönen'in içme suyu ihtiyacı, şehre 15 km uzaklıktaki Üçpınar ve Karlık'taki 4 kaynaktan sağlanmıştır. Su kaynakları yetersiz kaldığı için 350.000 lira sarf edilerek yeni kuyular açılmış, mevcut 500 tonluk depoya ilaveten ikinci bir 500 tonluk depo inşa edilmiştir⁸⁸.

⁸⁵ *Belediyeler...*, s. 115.

⁸⁶ *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1934.

⁸⁷ *Son Posta*, 3 Haziran 1940.

⁸⁸ Balıkesir İl Yıllığı 1967..., s. 368; Nuran Akın, *Göner Kazasının Beşeri ve İktisadi Tetkiki*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, İstanbul, 1996, s. 16.

Eğitim

Gönen'de ilk rüştiye mektebi 1880 yılında açılmıştır⁸⁹. 1889 yılında Gönen genelinde Müslümanlara ait 84 sıbyan ve ibtidai mektebine devam eden 1.931 öğrenci, 1 rüştiye mektebine devam eden 50 öğrenci olduğu, gayrimüslimlere ait 2 okula devam eden 70 öğrenci olduğu, sadece bir medresenin faal olduğu görülmektedir. 1907 yılına gelindiğinde Gönen'de 1 rüştiye mektebine devam eden 85 öğrenci, 53 sıbyan ve ibtidai mektebine devam eden 3.021 öğrenci olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır⁹⁰.

1919 yılında İzmir'e Doğru Gazetesinde yayınlanan bir haberde “*Gönen Numune Mektebi el işleri muallimliğine mekteb-i mezkûr resim muallimi Hüseyin Hüsnü, Merkez Sultani Mektebi kısm-ı iptidai muallimliğine, İrfan Mektebi sabık başmuallimi Nabi Efendi tayin kılındığı*”, ifade edilmiştir⁹¹. Bu da bize 1919 yılında Gönen'de Numune Mektebi ve İrfan Mektebi gibi okulların faaliyetlerini sürdürdüğünü göstermektedir.

1931 yılında Balıkesir Meclis-i Umumisinde yapılan görüşmelerde, Gönen'de mevcut iki okulun yetersiz kaldığı, üçüncü bir okul açılması için Gönen'de bulunan kışla binasının okul yapılmak kaydıyla milli eğitim müdürlüğüne bırakılması, yeni açılacak okul için iki öğretmenin görevlendirilmesi, kışla binasında bulunan askerlik şubesinin de, tamiratı yapıldıktan sonra Plevne Mektebine emaneten taşınması ve tamirat için için bütçeye 200 lira eklenmesi kararlaştırılmıştır⁹².

1934 yılında Gönen'de 3 adet ilkokul olup, Birinci İlkokul 5 sınıflı ve tam devreli, İkinci İlkokul dört sınıflı, Üçüncü İlkokul ise yeni açıldığından sadece bir sınıfı bulunmaktaydı. Fakir öğrencilerin eğitim masraflarını karşılamak amacıyla Kaza Maarif Müdürü Kamil Beyin davetiyle 25 veli bir araya gelerek Fikir Talebeyi Koruma Birliği adında bir dernek kurup 5 kişilik bir heyeti

⁸⁹ Abdülmecit Mutfak, *Salnamelerde Karesi Sancağı*, Balıkesir, 1995, s. 47.

⁹⁰ Akkuş, a.g.e., s. 240.

⁹¹ *İzmir'e Doğru*, Yayına Hazırlayan: Oktay Gökdemir, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi ve Müzesi Yayınları, 2010, s. 75.

⁹² *Balıkesir Vilayeti 1932-1933 Senesi Meclisi Umumi Mukarreratı*, Balıkesir, Vilayet Matbaası, 1933, s. 89, 97, 217, 223.

belirlenmiş ve müsamereler tertip ederek yardım toplanmasına karar verilmiştir⁹³.

Birinci Mektep, 1926 yılında açılmıştır. Milli Mücadele sırasında şehit düşen Binbaşı Hüseyin Rahmi Beyin anısına, daha sonra okulun ismi Hüseyin Rahmi İlkokulu olarak değiştirilmiştir. 1953 depreminde okulun binası yıkıldığı için 1956 yılında yeni bina inşa edilmiştir. İkinci Mektep, 1908 yılında kız okulu olarak açılmış, daha sonra ilkokula dönüştürülmüştür. 1945 yılında iki katlı yeni bir bina inşa edilmiştir. Daha sonra mektebin ismi Ömer Seyfettin İlkokulu olarak değiştirilmiştir. Üçüncü Mektep, 1917 yılında açılmış olup I. Dünya Savaşının sonlarına doğru öğretmen ve ödenek yokluğu nedeniyle kapanmış, cumhuriyet döneminde tekrar açılmıştır. 1938 yılında, tek katlı 3 derslikli yeni binasına kavuşmuştur. Okulun ismi daha sonra Altıeylül olarak değiştirilmiştir⁹⁴.

1937 yılında, Gönen genelinde 4 adedi 5 sınıflı, diğerleri 3 sınıflı 16 ilkokul bulunmaktaydı. 16'sı bayan olmak üzere 43 öğretmenin görev yaptığı okullarda, 741'i kız, 1.316'sı erkek olmak üzere toplam 2.057 öğrenci bulunmaktaydı. Cumhuriyetin ilanından itibaren; Birinci Okul, Gündoğdu, Buğdaylı, Ilıcaboğaz, Keçeler ilkokulları yaptırılmıştır⁹⁵.

Ortaokul için öğrenciler Bandırma'ya gittiğinden, Gönen Maarif Cemiyetinin yardımlarıyla bir 1930'lu yılların sonunda ortaokul binasının inşasına başlanmıştır⁹⁶. Ortaokul, özel okul olarak 1939 yılında açılmış, 1941 yılında da resmi okula dönüştürülerek Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir⁹⁷. 1954 yılında 70 Evler mahallesinde inşa edilen yeni binasına taşınan okulun eski binası, belediye binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1957-1958 eğitim-öğretim yılında toplam 333 öğrencisi bulunduğu kaydedilmiştir⁹⁸.

⁹³ *Cumhuriyet*, 26 Mart 1934.

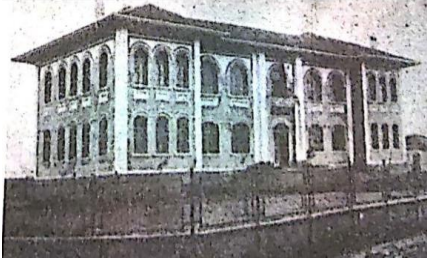
⁹⁴ Hamamcı, a.g.t., s. 16-17.

⁹⁵ *Cumhuriyet'in XV. yılında Türkiye...*, s. 528.

⁹⁶ Özdemir, a.g.e., s. 191.

⁹⁷ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 127-128.

⁹⁸ Hamamcı, a.g.t., s. 17.

*Gönen Birinci Okulu,
(Cumhuriyet'in XV. Yılında
Türkiye..., s. 529.)*

*Ortaokul Binası
(Ülken-Tanyeli, a.g.m., s.146.)*

1953-1954 eğitim-öğretim yılında ilçedeki ilk okulların ikisi 7 öğretmenli, diğeri 10 öğretmenle hizmet vermiştir. Köy okullarında ise 56 öğretmen görev yapmıştır. Kayıtlardan, ilkokula devam eden öğrenci sayısının kaza merkezinde 568 erkek, 470 kız; köylerde ise 1.891 erkek, 1.745 kız civarında olduğu anlaşılmaktadır⁹⁹.

1956 yılında Belediye binasının üst katında, köyden gelen öğrencilerin ortaokulu okuyabilmesi için, 25 yataklı bir öğrenci pansiyonu açılmış, Şehit Rahmi İlkokulunun inşasına başlanmıştır¹⁰⁰.

965 yılında Gönen'de okuma yazma oranı %52 olup, köylerde 82 ilkokul, merkezde 4 ilkokul (Devrim, Altı Eylül, Ömer Seyfettin, Şehit Rahmi İlkokulları), 1 ortaokul (13 öğretmen 482 öğrenci), 1 Akşam Kız Sanat Okulu (2 Öğretmen 310 öğrenci), 1969 yılında açılmış bir lise bulunmaktaydı. 1968-1969 ders yılında kaza merkezindeki ilkokullarda 982 kız, 1.144 erkek, köylerde 2.881 kız, 3.105 erkek, ortaokulda toplam 588, lisede 138 öğrenci eğitim görmekteydi¹⁰¹.

Halkevi

Gönen Halkevi, 23 Şubat 1936 tarihinde açılmıştır. Rüstem Mahallesinde eski kapalı sinema ve Dursun Akın'a ait iş hanının olduğu yerde, Kavaklı Osman Bey Caddesinde 115 metrekare genişliğinde iki katlı olarak inşa edilen bina, 2 oda ve 2 salon halinde toplam 300 kişiyi alacak kapasiteye sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Taş bina olarak inşa edilen ve Eylül 1927'de tamamlanan bina, önce Türk Ocağı daha sonra da Halkevi binası

⁹⁹ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 127-128.

¹⁰⁰ *Yeni Gönen*, 11 Eylül 1956; *Yeni Gönen*, 20 Kasım 1956.

¹⁰¹ Akın, a.g.t., s.12; Balıkesir İl Yıllığı 1967..., s. 178.

olarak kullanılmıştır. Bina yetersiz geldiği için Halkevinde uzun yıllar bina sıkıntısı çekilmiştir¹⁰². 5 Haziran 1937 tarihinde, Balıkesir Milletvekili Hacim Muhittin (Çarıklı) tarafından yapılan teftişte, “*Parti ve Halkevi başkanı olan Osman Gönen’in, orada bir gençlik ruhu ve hayatı uyandırdığı*”, Gönen Halkevi’nin bina sıkıntısının çözülemediği, Gönenlilerin yeni bina için 1.600 lira topladıklarını Balıkesir Valiliğinden de 1.500 lira verileceği, eğer CHP genel merkezinden 5.000-6.000 liralık bir yardım yapılırsa sorunun çözüleceği ifade edilmiştir¹⁰³. Daha sonraki yıllarda bina sorunu çözülmüş olmalı ki 1956 yılında Yeni Gönen Gazetesinde yayınlanan bir haberde, Kavaklı Osman Bey Caddesindeki Halkevi binasının atıl ve yıkılacak durumda olduğu, alt katında mühürlenmiş bir çok eşya ve eski Halkevi kütüphanesine ait yüzlerce kitap bulunduğu ifade edilmiştir¹⁰⁴.

Gönen CHP İlçe Teşkilatı ve Halkevi Tarafından Kullanılan Bina

¹⁰²BCA., 490.01./1623.627.1.; Özdemir, a.g.e., s. 202-203; BCA., 490.10/1623.627.1. 31 Ağustos 1928 tarihinde Gönen Türk Ocağı bünyesinde yeni harflerin öğrenilmesi için bir kurs açılmış, 75 kişi bu kursa katılmıştır. Bkz. Türk Yurdu, Cilt:22-8, Sayı: 202-41, Ağustos 1928, s. 98.

¹⁰³ Ömer Karakaş, “CHP Müfettişlerinin Teftiş Raporlarında Balıkesir Vilayeti Halkevlerine Dair Tespitler (1937-1945)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:2015, Sayı:13, s. 412.

¹⁰⁴ *Yeni Gönen*, 17 Nisan 1956.

1936 yılında Doktor Zeynel Abidin Gönen Halkevinde “*Göz Hastalıkları ve Gözlerin Korunması*” başlıklı bir konferans vermiştir. Daha sonra Gönen Parti ve Halkevi Başkanı Osman Gönen ve Halkevi Sosyal Yardım Komitesi ile birlikte Kavak köyüne giderek, 40’a yakın hasta muayene edilmiş, ilaçları, Halkevi tarafından karşılanmıştır¹⁰⁵.

*Gönen Halkevi Köycülük Kolunun Köyleri Ziyareti
(Cumhuriyet, 4 Temmuz 1936)*

1938 yılında, 8 şubesi bulunan Halkevinin 13 kadın ve 348 erkek olmak üzere toplam 361 üyesi bulunmaktaydı. Halkevine bağlı komiteler tarafından 36 toplantı yapılmış, 4132 kişi tarafından seyredilen 15 temsil düzenlenmiş, verilen 4 konferansı 229 kişi dinlemiştir. Kütüphanesinde 2.077 cilt kitabı bulunmaktaydı. Köycülük şubesi 9 köy gezisi düzenlemiş ve köylülerin ihtiyaçları ile yakından ilgilenilmiştir¹⁰⁶.

1938 yılına gelindiğinde Halkevi başkanı ve kültür memuru Kamil Gök’ün gayretleri ile okulu olmayan büyük köylerde halk dershaneleri açılmıştır. Muratlar Köyünde açılan halk dershanesine

¹⁰⁵ *Türk Dili*, 9 Mayıs 1936.

¹⁰⁶ Karayaman, a.g.m., s. 560; Ahmet Ahcı, *Balıkesir Halkevi'nin Türk Modernleşmesi Yönündeki Faaliyetleri (1933-1951)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007, s. 94-95.

84 kişi kayıt yaptırmış olup, Öğretmen Salih Vecdi Beyin rehberliğinde faaliyete geçmiştir¹⁰⁷.

1945 yılı CHP Balıkesir Vilayeti Parti Teşkilatı İkinci Altı Aylık Çalışma Raporunda, Gönen Halkevi başkanının Hakkı Akçalı olduğu belirtilmiştir¹⁰⁸.

1937 yılında 3.990 üyesi bulunan CHP ilçe teşkilatında Tüccar Osman Gönen (aynı zamanda Halkevi başkanı) idare heyeti başkanı, Mustafa Kınık, Tüccar Hasan Basri, Tüccar Ahmet Kemal, Tüccar Hasan, Tüccar Mustafa Boz, Türk Hava Kurumu Başkanı İsmail Hakkı aza olarak görev yapmıştır. 1945 yılında ise Ahmet Can idare heyeti başkanı, Hakkı Akçalı (aynı zamanda Halkevi başkanı), Ahmet Özbilge, Müslim Turhan, Niyazi Gürer, Hüseyin Ekinci ve Hüseyin Dural aza olarak görev yapmıştır¹⁰⁹.

Spor

1934 yılında Gönen İdman Yurdu temsil kolu, Öğretmen Hakkı Beyin öncülüğünde Gönen İdman Yurdu yararına iki müsamere düzenlenmiştir.¹¹⁰ Gönen İdman Yurdunda oynayan futbolcular arasında Şahap, Nuri, Niyazi, Kemal, Mustafa, Ahmet, İsmail, Yahya, Ferit ve Orhan Beyler yer almıştır¹¹¹. 1935 yılında yapılan yıllık kongrede kulüp başkanlığına Osman Gönen, sekreterliğe Nuri Gönay, veznedarlığa Sabri Batur, üyeliklere de Nuri Eröz, Cevdet Sığ ve İbrahim Bey seçilmiştir¹¹².

1935 yılında Gönen'in Tırnova Mahallesinde oturan gençler tarafından 60 üyeli Yenidoğan Spor adında bir kulüp kurulmuştur. Kulübün fahri başkanı CHP İdare Heyeti Başkanı Ahmet Karatan, kulüp başkanı Mustafa, veznedarı Kâmil, sekreteri Gönen Kooperatif Kâtibi Osman'dır¹¹³. 1936 yılında Yenidoğan Spor Kulübünün temsil

¹⁰⁷ *Son Posta*, 15 Ocak 1938.

¹⁰⁸ *BCA.*, 490.01/624.51.1. Gönen Belediye Başkanı ve Parti Başkanı Hakkı Akçalı'nın 1942 yılında belediye seçimlerine müdahalesi ve gösterilen tepkiler hakkında bkz. Karayaman, a.g.m., s. 562.

¹⁰⁹ *BCA.*, 490.01/623.46.1; *BCA.*, 490.01/624.51.1.

¹¹⁰ *Cumhuriyet*, 21 Temmuz 1934.

¹¹¹ *Türk Dili*, 3 Temmuz 1934.

¹¹² *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1935.

¹¹³ *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1935.

kolu tarafından Halkevi salonunda, “*Ahmet Nuri'nin Himmet'in Oğlu*” adlı piyes sergilenmiştir¹¹⁴.

1940 yılında, Gönen'de mevcut Gençlik Spor ve Tayfun Spor kulüplerine ilave olarak, Plevne Mahallesi sakinleri tarafından Güneş Spor adıyla yeni bir spor kulübü kurulmuştur¹¹⁵.

*Gönen İdman Yurdu Oyuncuları
(Cumhuriyet, 10 Haziran 1935)*

Yeni Doğan Spor Kulübü Oyuncuları (Cumhuriyet, 16 Temmuz 1936)

¹¹⁴ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1936.

¹¹⁵ *Vatan*, 1 Haziran 1954.

Güreş, Gönen'in spor hayatında önemli bir yer tutmuştur. 29 Mart 1936 tarihinde Sarıköy'de yapılacak güreşe başa 60, başaltına 30, ortaya 15, küçük ortaya 10 lira armağan verileceği, 1936 Nisan'ında hava kurumu yararına güreş müsabakası düzenleneceği ilan edilmiştir¹¹⁶.

Çarşı Camisi

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Anıtlar Şubesi Mimarı Bedri Kökten tarafından kaleme alınan, 12 Şubat 1948 tarihli Gönen Çarşı Camisi hakkındaki raporda şunlar ifade edilmiştir;

“Cami muhtelif devirler içinde yıkılmış veya harap olmuş ve her tamirat esnasında yeni bir takım ilaveler yapılarak, binanın nispetleri bozulmuş, eski şeklini tamamen kaybetmiştir. Yine bu tamirat sırasında giriş kapısı üstünde bulunan ve bu camiye ait olduğu söylenen mermer kitabesinde Arap harfleri ile iki satır olarak şöyle yazmaktadır;

Sahibül hayrat vel hasenat

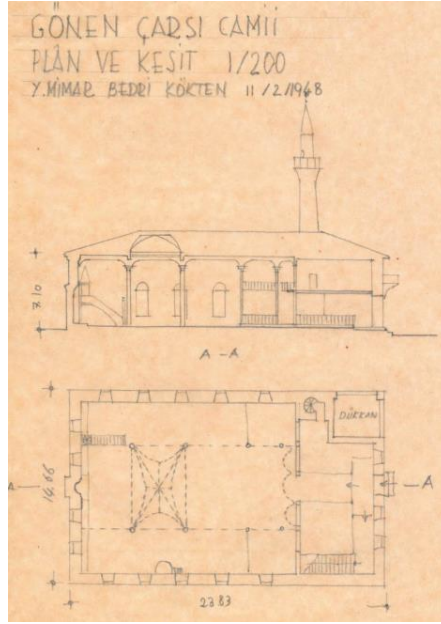
Solak el Hacı Ahmet sene 1095

Kitabe, mermer üzerine kabartma olarak Arap harfleri ile yazılmıştır. Kitabe ebadı dıştan dışa 0,50 x 0,31 m'dir.

Mimari kıymeti: Tarihi bakımdan bizi tatmin edici olacağını tahmin edemediğim bu eserin mimari hiçbir değeri yoktur. İnşaat tarzı basittir. Beden duvarları kamilen kerpiçten yalnız köşelerde küfeki taşı kullanılmış olup, çatısı ahşap ve üzeri alaturka kiremittir. Döşeme ahşap kirişli ve üzeri yine haşap kaplamadır. Kirişlemeler doğrudan doğruya toprak zemin üzerine oturtulmuştur. Çatı boşluğu içinde kalan ve tam orta kısma isabet eden mahallin üstünde beşik tonoz vardır. Beşik tonozun inşa tarzı bağdadî üzeri kırıktı sıvadır. Beşik tonoz dört tarafından 0,30 m kurtunda ahşap direkler üzerine oturmaktadır. Sıva üzeri, son devre ait motif ve desenlerle tezyin edilmiştir. Son cemaat mahalli yıkılmış olupsonradan ahşap olarak inşa edilmiştir. Bugünkü kagir minaresinin de sonradan yapıldığı

¹¹⁶ Türk Dili, 22 Mart 1936.

aşıkardır. İçeride hiçbir teyzinat veya tezyini kapı kepenk yoktur. Onarıma elverişli olmadığı kanaatindeyim”¹¹⁷.

1948 Yılına Ait Gönen Çarşı Camisine Ait Çizim

18 Mart 1953 tarihinde meydana gelen 7,5 şiddetindeki depremde 5.500 yapı yıkılmış, 265 kişi ölmüştür. Hükümet konağı, postane, okullar, camiler hasar görmüştür. 1953 depreminden sonra yıkılan ve bakımsız kalan camilerde arasında Kurtuluş Mahallesiindeki Kurşunlu Cami ve Çarşı Camisi de vardı¹¹⁸. “Körpeağaç Köyünden olan Solak Ahmet Ağa tarafından 1856 senesinde yapılan Çarşı Camisinin”¹¹⁹ yeniden inşası için 14 Temmuz 1956 tarihinde bir plan çizilmiştir. 1956 yılında başkanlığını Emin Ayhan’ın yaptığı Gönen Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği kurularak, çarşı camisinin yapılması için teşebbüse geçilmiştir¹²⁰. 29 Nisan 1957 tarihinde temeli atılan ve 530.000 lira

¹¹⁷ 1948 Yılına Ait Gönen Çarşı Camisine Ait Çizim (Taksim Atatürk Kitaplığı)

¹¹⁸ Gönen Postası, 16 Mart 1959.

¹¹⁹ Hamamcı, a.g.t., s. 13.

¹²⁰ Yeni Gönen, 7 Ağustos 1956.

harcanarak ana binası inşa edilen caminin, 1962 yılında hala minaresi tamamlanmadığı görülmüştür¹²¹.

Diğer Konular

1914 yılında Gönen’de posta ve telgraf gönderilmesine başlanmıştır.¹²² 1934 yılında Bandırma’dan Gönen’e haftada üç gün posta hizmeti verilmekte iken 1935 yılından itibaren her gün posta hizmeti verilmeye başlanmıştır. Nuri Meriç, uzun yıllar Gönen posta idaresinde çalışmıştır¹²³.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, Gönen’de asayiş ve güvenliği jandarma kuvvetleri sağlamıştır. Gönen polis teşkilatı 1945 yılında kurulmuş ve 1 Haziran 1945 tarihinden itibaren faaliyetlerine başlamıştır¹²⁴. 1960’lı yıllarda Gönen emniyet teşkilatında 1 başkomiser, 1 komiser muavini, 7 polis memuru, 1 bekçi muhasibi, 1 bekçi başı, 1 bekçi tahsildarı, 9 bekçi görev yapmakta olup, Gönen’de, Sarıköy, Buğdaylı ve Tütüncü nahiyelerinde jandarma karakolları bulunmaktaydı. 1954-1955 yıllarında, şehrin güneydoğusunda bulunan Reşadiye Mahallesinde bir hapishane inşa edilmiştir¹²⁵. 1956 yılında İlçede Sulh Hukuk, Asliye Hukuk, Sulh Ceza ve Asliye Ceza mahkemeleri görev yapmakta olup ağır cezayı gerektiren suçlar Bandırma Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır¹²⁶.

1937 yılında gazetelere verilen ilanda, tahminen 200 hektarlık bir alanı kaplayan Gönen şehir merkezinin haritasının çıkarılmasına karar verildiği, 150 hektar meskun yerin hektarı 25 liradan, kalan 50 hektar yerin hektarı 13 liradan ihaleye çıkıldığı, taliplilerin belediyeye başvuruları istemiştir¹²⁷. İlan sonunda şehir merkezinin bir haritasının çıkarılıp çıkarılmadığına dair elimizde bir bilgi bulunmamaktadır. Şehir planı ancak 1948 yılında yapılabilmektedir.

¹²¹ *Gönen Postası*, 2 Şubat 1959; Hamamcı, a.g.t., s. 13.

¹²² Korkmaz, a.g.t., s. 61.

¹²³ *Cumhuriyet*, 26 Mart 1934.

¹²⁴ *Son Posta*, 7 Haziran 1945.

¹²⁵ Hamamcı, a.g.t., s. 9.

¹²⁶ Ülken-Tanyeli, a.g.m., s. 129.

¹²⁷ *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1937.

Sonuç

Gönen, sahip olduğu coğrafi konumu ve verimli arazileri sayesinde cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önemli bir gelişme kaydetmiştir. Aldığı göçler nedeniyle nüfusu hızla artan kazada başta arpa, buğday, mısır olmak üzere tütün ve ipek böceği imalatında önemli mesafeler katedilmiştir. Verimli ovaları sayesinde önemli bir tarım ve hayvancılık merkezi haline gelen Gönen, sahip olduğu kaplıcaları ile Türkiye genelinde tanınan önemli bir turizm merkezi olmuştur. Gerek Yunan işgal yıllarında gerekse zaman zaman yaşanan deprem felaketi nedeniyle ağır tahribata maruz kalan Gönen, kısa sürede toparlanmış, şehir merkezinde hızla imar faaliyetleri başlatılarak, yeni yerleşim yerleri oluşturulmuştur. Gönen panayırı sadece Gönen'in değil bölgenin ticari hayatında önemli bir rol oynamıştır. Gönen şehir tarihi üzerine yapılacak daha kapsamlı araştırmalar, cumhuriyet idaresinin Gönen özelinde katettiği mesafenin anlaşılmasında ve Gönen şehrinin aydınlatılmasında önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BCA., 272.14/76.28.28.

BCA., 30.10/195.333.24.

BCA., 30.10/6.32.34.

BCA. 30.11.1/27.35.18.

BCA., 30.11.1./64/18.15

BCA., 490.01/624.51.1.

BCA., 490.10/1623.627.1.

BCA., 490.01/623.46.1.

BCA., 490.01/624.51.1.

Süreli Yayınlar

Akşam, 23 Nisan 1933.

Cumhuriyet, 26 Mart 1934.

- Cumhuriyet*, 21 Nisan 1934.
Cumhuriyet, 21 Temmuz 1934.
Cumhuriyet, 28 Temmuz 1934.
Cumhuriyet, 8 Kasım 1934.
Cumhuriyet, 10 Haziran 1935.
Cumhuriyet, 27 Haziran 1935.
Cumhuriyet, 30 Haziran 1935.
Cumhuriyet, 29 Ağustos 1935.
Cumhuriyet, 19 Kasım 1935.
Cumhuriyet, 6 Nisan 1936.
Cumhuriyet, 28 Haziran 1936.
Cumhuriyet, 4 Temmuz 1936.
Cumhuriyet, 16 Temmuz 1936.
Cumhuriyet, 27 Ağustos 1937.
Cumhuriyet, 30 Ağustos 1937.
Gönen Postası, 16 Mart 1959.
Gönen Postası, 16 Şubat 1959.
Gönen Postası, 2 Şubat 1959.
Gönen Postası, 30 Mart 1959.
Kaynak Balıkesir Halkevi Dergisi, 19 Eylül 1935.
Resmi Gazete, 19 Mayıs 1930, Sayı: 1497.
Resmi Gazete, 25 Ağustos 1844, Sayı: 5792.
Resmi Gazete, 30 Kanunusani 1937, Sayı: 3521.
Resmi Gazete, 5 Mayıs 1930, Sayı: 1488.
Son Posta, 15 Ocak 1938.
Son Posta, 3 Haziran 1940.
Son Posta, 7 Haziran 1945.

Türk Dili, 2 Ekim 1935.

Türk Dili, 22 Mart 1936.

Türk Dili, 3 Temmuz 1934.

Türk Dili, 9 Mayıs 1936.

Vatan, 1 Haziran 1954.

Yeni Gönen, 11 Eylül 1956.

Yeni Gönen, 14 Ağustos 1956.

Yeni Gönen, 17 Nisan 1956.

Yeni Gönen, 19 Haziran 1956.

Yeni Gönen, 20 Kasım 1956.

Yeni Gönen, 23 Ekim 1956.

Yeni Gönen, 7 Ağustos 1956.

Kitap, Tez, Makale ve Bildiriler

1948 Yılına Ait Gönen Çarşı Camisine Ait Çizim (Taksim Atatürk Kitaplığı)

Abdülmecit Mutaş, *Salnamelerde Karesi Sancağı*, Balıkesir, 1995.

Ahıcı, Ahmet, *Balıkesir Halkevi'nin Türk Modernleşmesi Yönündeki Faaliyetleri (1933-1951)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007.

Akın, Nuran, *Gönen Kazasının Beşeri ve İktisadi Tetkiki*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bitirme Tezi, İstanbul, 1996.

Akkuş, Tacettin, *Gönen ve Köyleri Tarihçesi*, İstanbul, Mvt Yayıncılık, 2010.

Atom: Bursa, Çanakkale, Aydın, Manisa, Balıkesir İkinci Bölge Nüshası, Bst,yok, Bsy.yok.

Aydoğmuş, Ezgi, *Atatürk Dönemi Tarım Politikalarının Balıkesir'deki Uygulamaları (1923-1938)*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2017.

Ayhan, Aydın, *Balıkesir ve Çevresinde İskân Hareketleri*, Karşı Basın Yayın Matbaacılık, İstanbul, 1997.

Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir, Balıkesir Valiliği, 1969.

“Balıkesir Maddesi”, *Yurt Ansiklopedisi Türkiye, İl İl, Dünyü, Bugünü, Yarını*, Cilt:2, İstanbul, Anadolu Yayıncılık, 1982, s. 1142;

Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi 1926, İstanbul, Hüsnü Tabiat Matbaası.

Balıkesir Vilayeti 1932-1933 Senesi Meclisi Umumi Mukarreratı, Balıkesir, Vilayet Matbaası, 1933.

Belediyeler, İstanbul, Dahiliye Vekaleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü, 1933.

Bilgi, Nejdett, “Cumhuriyet’in İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)”, *Türkler Ansiklopedisi*, Editörler: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Cilt: 17, Ankara, 2002.

Bir Kahramanın Ölümü”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1933.

Cumhuriyet’in XV. Yılında Türkiye, Cilt: I, Yayına Hazırlayanlar: İzzet Öztoprak- Cafer Güler, Murat Karataş, Güneş Şahin, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2014.

Çevik, Zeki, “Çanakkale Savaşı’nın Yakın Bir Kentin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayatına Etkileri: Balıkesir Örneği (1914-1918)”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Çanakkale Özel Sayısı, Yıl: 21, Sayı: 65, Ankara, 2015.

Elli Yılın Eczanesi, Ankara, Türk Eczacılar Birliği Yayını, 2006.

Erdal, İbrahim, *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012,

Günendi, Refik, *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Balıkesir (1923-1926)*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2019.

Güven, Zühtü, *Anzavur İsyanı*, Ankara, 1965.

- Hamamcı, Ergün *Gönen Kazası Monografyası*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü, Bitirme Tezi, İstanbul, 1963,
- İzmir'e Doğru*, Yayına Hazırlayan: Oktay Gökdemir, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Arşivi ve Müzesi Yayınları, 2010.
- Karakaş, Ömer, “CHP Müfettişlerinin Teftiş Raporlarında Balıkesir Vilayeti Halkevlerine Dair Tespitler (1937-1945)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2015, Sayı: 13.
- Karataş, Şefik, *Gönen İlçesi'nin Coğrafi Etüdü*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, 1995.
- Karayaman, Mehmet, “CHP Parti Müfettiş Raporlarına Göre Bandırma ve Yöresi”, *Antik Çağ'dan Cumhuriyet'e Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi*, Editör: Ulaş Töre Sivrioğlu, Bursa, Dora Yayıncılık, 2018.
- Karesi Vilayetine Mahsus Salname H. 1305*, Balıkesir, Vilayet Matbaası.
- Kayış, Yasin, “Ragıp Kemal Cantürk'ün Gezi Yazılarında Bandırma ve Çevresi (1930-36)”, *2. Uluslararası Bandırma ve Çevresi Sempozyumu (UBS'19) Tam Metin Bildiri Kitabı I*, Editörler: Ahmet Aydın, Gülnil Aydın, Bandırma, 2019.
- Kıpçak, Reşit, *Turistik-Ekonomik Balıkesir*, İstanbul, 1968.
- Korkmaz, Sami, *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Balıkesir'de Sosyal Hayat*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Balıkesir, 2006.
- Küpeli, Özer, *XIX. Yüzyıl Sonları XX. Yüzyıl Başlarında Gönen Kazası (1882-1922)*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Bitirme Tezi, İzmir, 1997.
- Küpeli, Özer, “1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası”, *Tarih İncelemeleri*, Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, 2000.
- Malül Gaziler Büyük Ticaret Salnamesi 1928*, İstanbul, 1928.

- Mehmed Gazâli, *Balıkesir Vilayeti Coğrafyası*, Hazırlayan: Nahide Şimşir, İstanbul, Post Yayınları, 2019.
- Meral, İbrahim, *Mütareke Dönemi Balıkesir Basını ve Etkileri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilal-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Yayına Hazırlayan: Murat Uluğtekin- M.Gül Uluğtekin, Ankara, 2013.
- Özdemir, Zekeriya, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1988.
- Özer, Kemal, *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Bandırma, 1962.
- Özkan, Kenan, *İmparatorluktan Ulus Devlete Geçişte Göçlerin Rolü*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2020.
- Türk Yurdu, Cilt: 22-8, Sayı: 202-41, Ağustos 1928
- Türk Ticaret Salnamesi 1340-1341 Senesine Ait Nüsha*, İktisadi Tetkikat, Neşriyat ve Muamelat Türk Anonim Şirketi, Matbaa-i Ebu Ziya, 340-341.
- Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri*, Ankara, 1929.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1926.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstanbul, 1927.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927-1928*, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi, İstanbul, 1928.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1928-1929*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1929-1930*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Yıllığı 1945*, Ankara, Başbakanlık Basın Yayın Umum Müdürlüğü Yayını, 1946.

Ülken, Hilmi Ziya - Tanyeli, Ayda N. “Gönen Bölge Monografisi”,
İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Sayı: 10-11, Yıl: 1956.

Yaşbek, İzzettin, *Bandırma Verem Savaşı Derneği*, Bandırma,
Gürses Basımevi, 1972.

Yüzbaşı İsmail Hakkı, *Balıkesir Rehberi*, Balıkesir Liva Matbaası,
1341.

TASFİYE TALEPNAMELERİNE GÖRE GÖNEN'E İSKÂN EDİLEN MÜBADİLLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1923-1930)

Merve KAYMAK İNCE*

Giriş

Bilindiği üzere yakın tarihimizi etkileyen en önemli olaylardan biri göçler olmuştur. XIX. yüzyılın getirdiği imparatorluk döneminden ulus devletlere geçiş sürecinde Osmanlı Devleti önce Kırım ve Kafkasya'dan daha sonra Balkanlardan gelen göçlere maruz kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin toprak kaybetmesine bağlı olarak Balkanlardan gelen iki büyük göç hareketi yaşanmıştır. İlki Ruslarla yapılan 1877-1878 yıllarındaki savaş sonucu meydana gelmiştir. Bu savaş sonucunda bölgedeki Müslüman halk muhacir konumuna düşmüş, 250.000 ila 300.000 arasında Müslüman ölmüş akabinde 1.5 milyon kişi de Osmanlı Devleti topraklarına sığınmak zorunda kalmıştır¹.

İkinci büyük göç hareketi 1912-1913 yılları arasındaki Balkanlardaki savaşlar neticesinde meydana gelmiştir. Esasında Balkanlarda Türklere karşı yürütülen yıpratma faaliyetleri çok daha önceleri başlamış, sonucunda huzursuz olan Müslüman halk önce Edirne'ye oradan da İstanbul'a doğru göç etmeye başlamıştır. Balkan Savaşı'nın da çıkmasıyla birlikte göç hareketleri daha da hızlanmıştır. Bulgarlar, Yunanlar, Sırlar ve Karadağlıların, Makedonya ve Rumeli bölgelerinin Müslümanlardan arındırılma isteği gibi durumlar neticesinde yapılan zulümler Anadolu'ya doğru oluşan göçlerle sonuçlanmıştır. Hikmet Gazetesi'nin Ekim 1912 tarihindeki haberde “*30 seneden beri Bulgarlar Müslümanları kovma planını eksiksiz yerine getirmektedir. Bu defa da 30-40.000 Müslüman'ı türlü vahşetlerle hicrete mecbur edecekleri anlaşıyor.*”

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, mkaymak.ince@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7692-0311

¹ Kemal Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 184.

gibi ifadeler kullanılarak oradaki durumun önemi vurgulanmıştır². Bu durum sonucunda 1912 yılı itibariyle göç eden Türklerin sayısı yaklaşık 100.000 olmuş, 1913 yılında toplam göç eden kişi sayısı 190.334 olmuştur³. Öte yandan 1877 itibariyle 1914 yılına kadar sadece Balkanlardan gelen kişi sayısının 3 milyon olduğu belirtilmektedir⁴. Nitekim gelen göçmenlerle birlikte bir takım ekonomik, siyasi, kültürel ve psikolojik sorunlar baş gösterse de Müslüman nüfusun artmasıyla birlikte Anadolu’da yerleşim bölgelerinin arttırılarak göç alan bölgelerde yeni bir idari yapılanmanın oluşturulmasına da vesile olmuştur⁵.

Bu göçler neticesinde örneğin Balıkesir vilayetine 1885 yılında gelen 81.253 kişilik grup çeşitli bölgelere yerleştirilerek bunlardan 1.990 kişilik Pomak muhacirinin 15’i Gönen’e yerleştirilmiştir. Yine 1890 yılında 8.769 kişilik göçmen grubun Gönen’e yerleştirilmesi söz konusu olmuştur⁶. Böylelikle göçlerden önce var olan mahalle sayısı 6 iken göçmenlerin yerleştirilmesi sonucu bu sayı 11’e çıkmıştır⁷.

Ancak Osmanlı Devleti’nde göç ve göçmenler meselesi bunlarla sınırlı kalmamış ve Osmanlı Devleti devam eden süreçte göçmenler meselesi ile ilgili çözüm arayışlarına gitmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda ilk olarak Bulgaristan ile Osmanlı arasındaki savaş sonunda imzalanan İstanbul Antlaşması’na ilaveten gerçekleştirilen “*1 Numaralı Protokol’ün C Bölümü*” imzalanarak Bulgaristan’la bir mübadele anlaşması yapılmıştır⁸. Bu anlaşma sonucunda iki ülke arasındaki ortak sınır boyunca 15 km’lik alanda kalan köylerin mübadelesine karar verilmiştir⁹. Sonucunda I. Dünya

² Ahmet Halaçoğlu, Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri 1912-1913, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022, s. 46-47.

³ İbrahim Erdal, Mübadele Ulusallaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan (1923-1930), İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018, s.16.

⁴ Seyfi, Yıldırım, “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, CVIII/S.16, (2012), s. 86.

⁵ H. Yıldırım Ağanoğlu, Osmanlı’dan Cumhuriyete Balkanlar’ın Makûs Talihi Göç, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001, s. 39.

⁶ Özer Küpeli, “1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C XV/S. 1, (2000), s. 240.

⁷ Tacettin Akkuş, Gönen Ve Köyleri Tarihçesi, MVT Yayınları, İstanbul 2010, s.18.

⁸ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C II /Kısım II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 486.

⁹ Ağanoğlu, age., s.121-122.

Savaşı'nın patlak vermesi üzerine komisyonun çalışmaları sona ermiştir. Ancak bu süre içinde komisyon, anlaşmadan faydalananak Müslüman ve Bulgarların listesini oluşturmuştur. Hazırlanan bu listede, Bulgaristan topraklarında yer alan 9714 Müslüman ailesinden 48.570 kişi, Türk Trakya bölgesinden 9.742 Bulgar ailesinden 46.764 kişi yer almıştır¹⁰.

Osmanlı Devleti daha sonra Yunanistan ile de aynı türden bir anlaşma yapmak istemiştir. Netice itibariyle bir takım görüşmelerde bulunulmuş ve Yunanistan'la karşılıklı mübadele anlaşması yapılmasına karar verilmiştir. Ancak çalışmalara bir süre devam edilmişse de Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte karşılıklı mübadele işlemi yarım kalarak, sonuca ulaştırılamamıştır¹¹.

Lozan'da Yunanistan'la Yapılan Mübadele Anlaşması Ve Tasfiye Talepnameleri

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması üzerine Anadolu'da başlayan Yunan ilerleyişi ve sonucunda gelen Yunanların Anadolu'dan atılması ile birlikte ilk olarak 850.000 Ortodoks Türkiye'den ayrılarak Yunanistan'a göç etmiştir¹². Bu süre içinde Yunan ordusun uyguladığı mezalimlere yerli Rumların da katıldığı görülmektedir. Örneğin, 29 Nisanda Anadolu'yu Savunma Örgütünün Atina'da yaptığı bir toplantıda örgütten Hacıapostolu, Yunanistan ordusunda 35.000 Anadolu Rum'unun olduğundan bahsederek, Rumların her türlü maddi desteklerini esirgemeyeceklerini toplantıdakilere bildirmiştir¹³.

Böylelikle Yunan ordusu çekildikten sonra *“Türklerin kendilerini affetmeyeceklerini ve buralarda yaşatmayacakları”* korkusuyla Rumlar, limanlara toplanmaya başlamış ve Anadolu

¹⁰ Gülay Özgür, “Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008, s. 90.

¹¹ Ayşegül Şentürk, “Çanakkale Vilâyetine Mübadillerin Yerleştirilmesi (1923-1930): Tasfiye Talepnamelerine Göre Bir İnceleme Ve Değerlendirme”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ, C XVI/ S. 25, (2018), s. 288.

¹² Kemal Arı, “Bir Tarih Araştırma Konusu Olarak Mübadele”, Suyun İki Yanı: “Mübadele” (Yazılar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015, s. 1.

¹³ Sina Akşın, Büyük Zafer İyonya Niyetlerini Çökerten Muharebe (1921-1922), İstanbul Hükümetleri Ve Milli Mücadele –V, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022, s. 10.

topraklarını terk etmek durumunda kalmışlardır¹⁴ (Akşın, 2022: 13; Çelebi, 2019: 35). Bu durum Türkiye’de nüfus boşluğunun oluşmasına ve Yunanistan’da nüfus yığılmalarına neden olması sebebiyle Lozan’da Türkiye ile Yunanistan arasında başlayan görüşmeler neticesinde 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan “*Türk ve Rum Ahali Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*”de belirtilen çerçeveye göre halkların zorunlu olarak mübadele edilmesine karar verilmiştir¹⁵. Anlaşma, 25 Ağustos 1923 tarihinde Türk ve Yunan hükümetleri tarafından onaylanarak 19 madde olacak şekilde yürürlüğe girmiştir¹⁶.

Antlaşmanın maddelerinin özetlenmiş şekli şu şekildedir:

1. “Zorunlu mübadele 1 Mayıs 1923 günü başlayacak ve mübadele edilen Müslüman Yunan vatandaşları Türkiye’nin izni olmadan Anadolu’ya geri dönemeyeceklerdir. Türkiye’nin Ortodoks vatandaşları da Yunanistan’ın izni olmadan Yunanistan’a gidemeyecek ve yerleşemeyeceklerdir.
2. 1912 kanununda belirtilen İstanbul Belediyesi sınırları içerisine 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş olan tüm Rumlar (İstanbul Rumları) ile 1913 Bükreş Antlaşmasıyla çizilen sınırın doğusunda kalan Müslümanlar (Batı Trakya Müslümanları) mübadele kapsamında olmayacaklardır.
3. 18 Ekim 1912 tarihinden sonra topraklarını terk ederek giden ya da gitmesi gereken tüm Türk ve Rum gerçek ya da tüzel kişiler mübadele kapsamında kabul edilecektir.
4. Aileleri daha önce Türkiye’yi terk etmiş olmasına rağmen çeşitli sebeplerden Türkiye’de kalan Rumlardan sağlık durumları iyi olanlar mübadelenin başlamasıyla Yunanistan’a gönderilecek ilk katile ile birlikte mübadele edilecektir.

¹⁴ Akşın, age., s.13; Ercan Çelebi, Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri), Hiper Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 35.

¹⁵ Yusuf Sarımay, “Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara’ya Yapılan Göçler (1923-1990)”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, CXXVII, (2011), s. 353.

¹⁶ Çelebi, age., s. 49.

5. Her iki ülke de bulunan mübadeleye tabi bulunan kişilerin mülkiyet hakları ve alacakları güvence altına alınacaktır.
6. Mübadele kapsamında olanlara hiçbir şekilde engel olunmayacak, ancak haklarında kesinleşmiş ceza yâda mahkemeleri süren kişiler yargılanmak ya da cezasını tamamlamaları için ilgili devlete teslim edilecektir.
7. Mübadiller karşı ülkenin sınırlarına girdikleri an o ülkenin vatandaşı kabul edileceklerdir. Mübadeleden önce göç edenlerde anlaşmanın imza tarihinden itibaren bulundukları ülkenin vatandaşı sayılacaklardır.
8. Mübadillerin yanlarına aldıkları mallardan hiçbir şekilde gümrük vergisi alınmayacaktır. Cami, kilise, okul, hastane gibi tüzel kişilerde yanlarında istedikleri eşyayı serbestçe götürme hakkına sahiptir. Mübadilin yanında götüremediği mal ve mülkleri yerel makamlar devreye girerek mübadilin gözleri önünde değer tespitini yaparak dört nüshalık tutanak hazırlayacaktır. Bu tutanağın bir nüshası mübadile, bir tanesi Karma Komisyona, bir tanesi mübadilin gittiği ülkeye gönderilerek bir tanesi de yerel makamlarca saklanacaktır.
9. Taşınmaz malların tasfiyesi işiyle Karma Komisyon ilgilenecektir.
10. Karma Komisyon daha önce yapılmış olan mübadele anlaşmalarını dikkate alarak tasfiye işlerini yapacaktır. Mübadillerin malları üzerinde bulunan her türlü ipotek yok sayılarak değer tespiti yapılacaktır.
11. Mübadelenin sağlıklı yürütülebilmesi için bir ay içerisinde dört Türk, dört Yunan ve üç tanede Birinci Dünya Savaşına katılmamış devletlerden Milletler Cemiyeti tarafından seçilecek tarafsız üyeden oluşan Türkiye'de ya da Yunanistan'da toplanarak bir Muhtelit (Karma) Mübadele Komisyonu oluşturulacaktır. Bu komisyon gerekli gördüğü zaman tarafsız üyelerden bir tanesinin başkanlığında birer Türk ve Yunan delegenin katılımıyla alt komisyonlar kurabilecekti.

12. Muhtelit Mübadele Komisyonun görevi tasfiye edilecek mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin yapılacak tüm itirazları kesin olarak çözüme kavuşturmaktır. Komisyon kararlarını oy çokluğu ile alabilecektir.
13. Tasfiye edilecek taşınmaz mallara değer biçme de Karma Komisyon tam yetkili olacaktır.
14. Bu amaçla komisyon mübadillerin mallarına değer biçerek, kendilerine mal değerlerini açıklayıcı bir belge verecekti. Eğer mübadil devlete karşı borçlu ise ve geride bıraktığı malları bu borcu karşılamıyorsa mübadilin gittiği ülke diğer ülkeye mübadilin kalan borcunu ödeyecekti. Bu amaçla iki devlet birbirlerine altı ayda bir bu belgelerle ödeme yapacaktır. Her iki devlette borçlarını 3 taksitte ödeyebilecektir.
15. Karma Komisyona ilgili devletler tarafından Karma Komisyonun isteği doğrusunda bir miktar avans verilecektir.
16. Mübadillerin nakilleri sırasında çıkacak her türlü sorunun çözüm mercii Karma Komisyon olacaktır. Mübadele dışında kalanlara her iki devlet tarafından da baskı uygulanmayacaktır.
17. Karma Komisyonun tüm giderleri ilgili devletlerce karşılanacaktır.
18. Her iki ülke kendi yasalarında mübadelenin yapılabilmesi için ilgili değişiklikleri yapacaklardır.
19. Mübadele Antlaşması her iki ülkenin parlamentolarında onaylandığı tarihten itibaren yürürlüğe girecektir.”¹⁷.

Sözleşmenin ikinci maddesine istinaden 30 Ekim 1918 tarihinden önce İstanbul’a yerleşmiş olan Rumlarla, Batı Trakya’daki Türklerin, bu değişimin dışında tutulması kararlaştırılmıştır¹⁸.

¹⁷ Fatih Çakmak, “Lozan Barış Antlaşması Sonucu 1923-1930 Tarihleri Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinop 2019, s. 36-38.

¹⁸ Gülin Öztürk, “Tasfiye Talepnamelerine Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi: “Adana Örneği”, Tarih İncelemeleri Dergisi CXXXI/S. 1, (2016), s. 248.

Mübadele sözleşmesinin imzalanmasından sonra Anadolu'ya gelecek ve sayıları tahmini 500 bin olacak Müslüman'ın taşınması ve iskânı için Türk ve Yunan üyeler dışında I. Dünya Savaşı'na katılmamış devletler arasından ve Milletler Cemiyeti tarafından belirlenen 3 üye daha seçilerek “*Muhtelit Mübadele Komisyonu*” kurulacaktır¹⁹. Kurulan komisyon ve devamındaki tâli komisyonlar tarafından çalışmalara başlanılmıştır. Gelecek olan kişilere ait mallarının tasfiyesi ve kıymetlerinin belirlenmesine dair esaslar “*Mübadele Sözleşmesi*” ile karara bağlanmıştır²⁰. Mübadiller, tüm taşınır mallarını beraberinde götürebilecek ya da naklettirebilecek ve bu nedenden dolayı mübadillerden herhangi bir vergi alınmayacaktır²¹. Ancak taşınmaz malları olan mübadiller için malların değeri, mal sahibi olan mübadilin gözü önünde belirlenerek tutanakla beyan edilecektir. “*Tasfiye Talepnameleri*” adı verilen bu belgeler dört nüsha olarak düzenlenecek olan bu belgenin birincisi yerel yetkili makamlara, ikincisi tasfiye işlerini idare edecek olan Muhtelit Mübadele Komisyonu'na, üçüncüsü göç ettiği ülkenin hükûmetine ve sonuncusu ise mübadili kendisine verilecektir²².

Mübadillere verilen başka belgeler de bulunmaktadır. Bunlar:

1. Aile Kimlik Belgesi: Aile reisi olarak erkeğin ve varsa diğer yetişkin erkeklerin isimleri, kadınların ve çocukların sayısı, ailenin toplam nüfusu, ailenin Yunanistan'dan ayrılacağı limanın adı, aile kimlik belgesinin düzenlendiği tarih, düzenleyen karma komisyonun mühürle onayı, yolculuğun ücrete tabî olup olmadığını gösteren komisyon notlarını da içermektedir.
2. Aşı Belgesi: Aile içerisinde kimlere hangi aşılardan uygulandığına gösteren sağlık kuruluşlarının kaydını göstermektedir.

¹⁹ Mithat Atabay, “1877-1950 Yılları Arasında Çanakkale'ye Göçler”, Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ 3/ S.3, (2005), s. 97.

²⁰ Şentürk, age., s. 289.

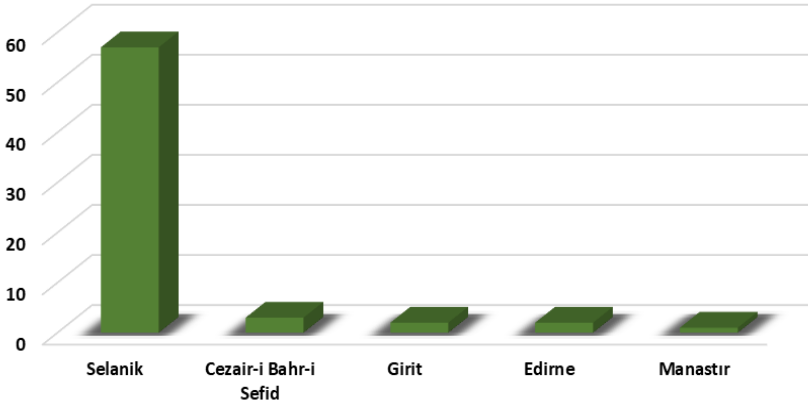
²¹ Çelebi, age., s. 36-37.

²² Kemal Arı, Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 19.

3. Mübadillerin Yunanistan'da iken Yunan makamları tarafından müsadere edilen malları bunların karşılığında verilmiş olan makbuz ve resmi tutanakları içermektedir²³.

Mübadillerin iskânı için, Anadolu'da on yerleşim bölgesi belirlenmiştir. Bu yerleşim bölgelerinden üçüncü iskân alanı ise Balıkesir olmuştur²⁴. Mübadele anlaşması gereği Türkiye'ye 499.239 Müslüman gelirken, Yunanistan'a 1.200.000 Ortodoks Rum yerleşmiştir²⁵. Bu kapsamda Balıkesir'e gelen mübadil sayısı 37.088 kişi olmuştur²⁶.

Gönen'e Yerleştirilen Mübadillerin Geldikleri Bölgeler

Grafik I: Mübadillerin Geldikleri Vilayetlere Göre Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Grafik1'deki bilgilere göre Selanik vilayetinden 57 adet tasfiye talepnamesi düzenlenmiş olup, daha sonra en çok Cezair-i Bahri Sefid vilayetinden 3 adet tasfiye talepnamesi, Girit vilayetine ait 2 adet tasfiye talepnamesi, Edirne vilayetinden 2 adet tasfiye

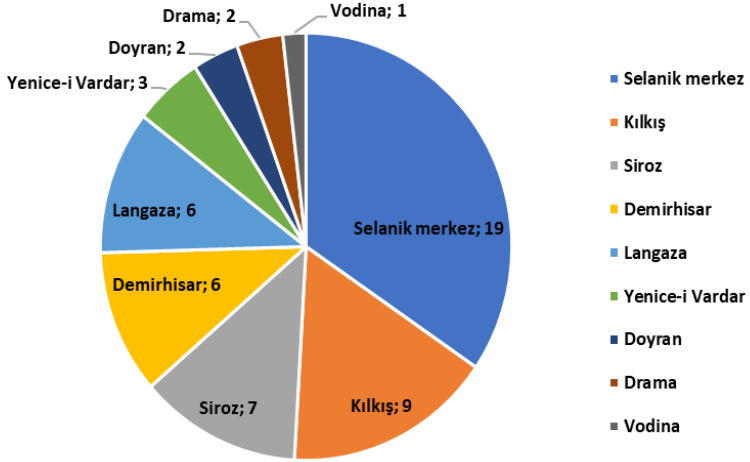
²³ Kemal Arı, İzmir'den Bakışla Türk Ticaret-i Bahriyesi Ve Mübadele Gemileri Lozan'dan Kabotaja, İmeak Deniz Ticaret Odası Yayınları, İzmir 2008, s. 172.

²⁴ Arı, Büyük Mübadele..., s. 52.

²⁵ İskân Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul 1932, s. 137; Menekşe, Metin, "Göç Toplumsal Değişme: "Göçmenlerin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayata Etkisi Üzerine Bir İnceleme" 3. International Symposium "Global Migration Phenomenon" With Its Security, Economic, Social, Political and Cultural Dimensions, (2023), s. 174.

²⁶ Ağanoğlu, age., s. 279.

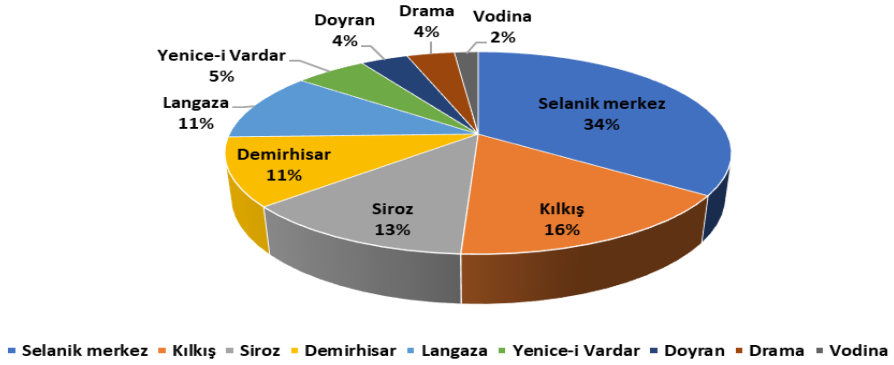
talepnamesi ve Manastır vilayetinden ise 1 adet tasfiye talepnamesinin düzenlenmiş olduğu görülmektedir.

Grafik II: Gelen Mübadillerin Selanik Vilayeti Kazalarına Göre Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnemeleri, Gönen (67 adet).

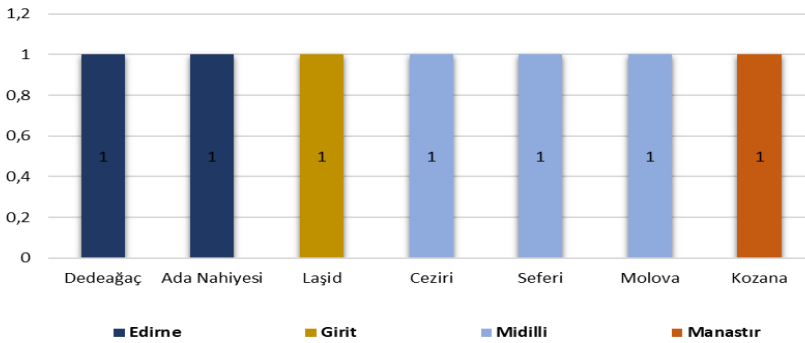
Taranan talepnemelerde gelen mübadillerin Selanik merkez ve mahalleri olmak üzere 19 adet talepname olduğu görülmüştür. Daha sonra Kilkış kazasından 9 adet talepname düzenlendiği, Demirhisar ve Langaza kazalarına ait 6 adet talepname düzenlediği, Yenice-i Vardar kazasından 3 adet talepname, Doyran ve Drama kazalarından 2'şer adet talepname ve Vodina kazasına aitse 1 adet talepname düzenlendiği tespit edilmiştir.

Grafik III: Gelen Mübadillerin Selanik Vilayeti Kazalarına Göre Yüzdelik Dağılımları

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Selanik bölgesinden düzenlenen talepnamelerin yüzdelik dilimlerine bakıldığında Selanik merkez olmak üzere mahalleri %34'lük kısmı oluşturduğu görülmektedir. Daha sonra en çok talepnamenin %14'lük kısımla Kılış kazasından olduğu, %13'lük kısımla Siroz kazası, %11'lik kısmı Demirhisar kazası ve Langaza kazası, %5'lik kısmı Yenice-i Vardar kazası, %4'lük kısmı Doyran ve Drama kazalarının oluşturduğu ve %2'lik kısmı ise Vodina kazasının oluşturduğu görülmüştür.

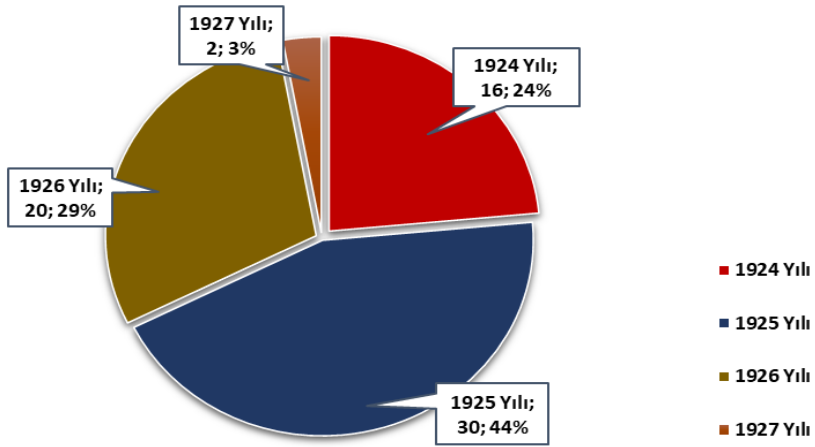

Grafik IV: Diğer Bölgelerden Gelen Mübadillerin Kazalara Göre Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Yukarıdaki grafikteki bilgilere göre Selanik dışında Edirne vilayetinden 2 adet talepname karşımıza çıkmıştır. Bunlardan biri Dedeoğlu kazasına diğeri ise Ada Nahiyesine aittir. Girit vilayetinden 1 adet talepnamenin Laşid livasına ait olduğu görülmektedir. Midilli vilayetine ait 3 adet talepname bulunmaktadır. Biri Ceziri kazasından, ikincisi Seferi kazasından ve üçüncüsü Molova kazasına aittir. Son olarak Manastır vilayetine ait 1 adet talepname de Kozana kazasından düzenlenmiştir.

Gönen'e Yerleştirilen Mübadillerin Yıllara Göre Dağılımı

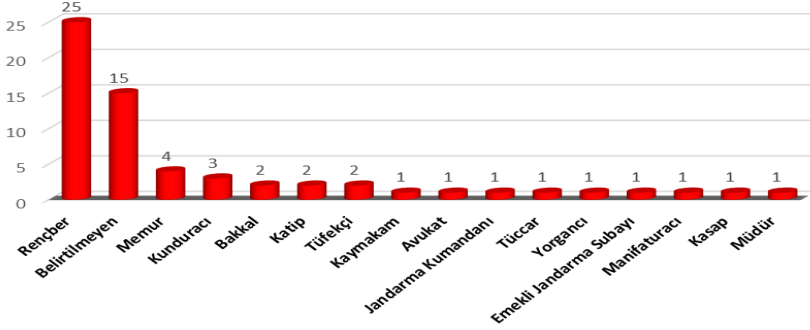

Grafik V: Gönen'e Yerleşen Mübadillerin Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Grafik 5'teki bilgiler ışığında Gönen'e yerleşen mübadillerin en çok 1925 yılında (30 adet talepname ile) olduğu ortaya çıkarılmıştır. Sıralamayı daha sonra 1926 yılı (20 adet talepname ile), 1924 yılı (16 adet talepname ile) ve 1927 yılı (2 adet talepname ile) devam ettirmiştir. Bu bilgilere göre yüzdelik dilimlerini de bulmak mümkün olmuştur. Sırasıyla 1925 yılı %44'lük dilimi, 1926 yılı %29'luk dilimi, 1924 yılı %24'lük dilimi ve 1927 yılı %3'lük dilimi oluşturmuştur.

Gönen'e Yerleştirilen Mübadillerin Mübadillerin Meslekleri

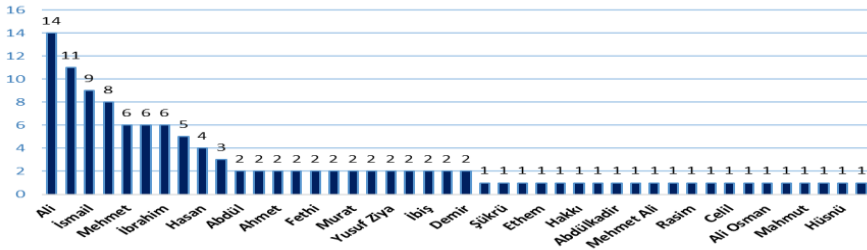

Grafik VI: Mübadillerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

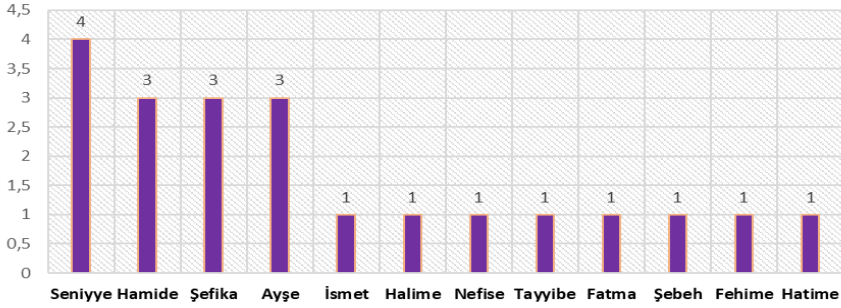
Taranan talepnamelerdeki meslek çeşitlerine bakıldığında en çok rençber (25 adet) kullanıldığı görülmüştür. Daha sonra sıralamayı mesleği belirtilmeyen talepler (15 adet), memur (4 adet), kunduracı (3 adet), bakkal, kâtip, tüfekçi (2'şer adet) ve kaymakam, avukat, jandarma kumandanı, tüccar, emekli jandarma subayı, manifaturacı, kasap (1'er adet) devam ettirmiştir. Mesleği belirtilmeyen taleplerin biri hariç tümünün kadın olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca rençber sayısının fazla olması kırsal nüfusun bölgeye yerleşiminin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Öte yandan kentsel nüfusun yerleşimlerinin de olduğu görülmüştür.

Gönen'e Yerleştirilen Mübadillerin Tasfiye Talepnamelerinde Geçen Mübadil İsimleri

Grafik VII: Gönen'e Gelen Mübadillerde Erkek İsimlerinin Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

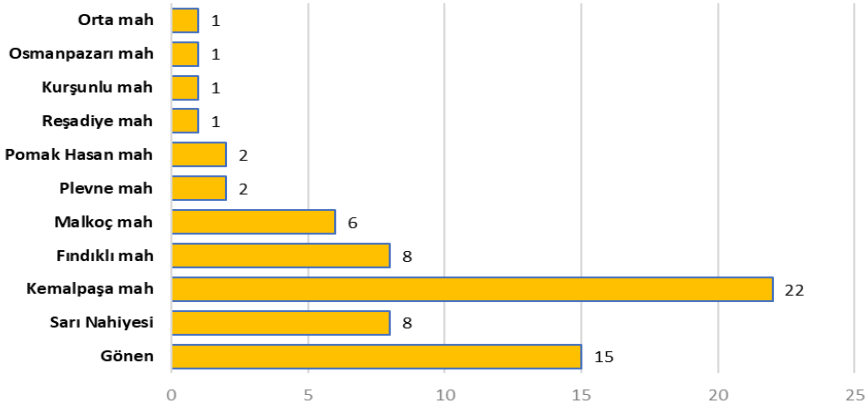
Grafik VIII: Gönen'e Gelen Mübadillerde Kadın İsimlerinin Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Taranan tasfiye talepnamelerinin tamamında ebeveyn olarak erkek isimlerine yer verilmiş olmasından dolayı erkek isimlerinin sayı bakımından kadın isimlerinden fazla olduğu görülmektedir. Erkeklerde toplamda 46 tane farklı isim kullanıldığı görülmüştür. En çok kullanılan erkek isimleri sırasıyla Ali (14 kez), Hüseyin (11 kez), İsmail (9 kez), Osman (8 kez), Mehmet (6 kez), Mustafa (6 kez), İbrahim (6 kez), Mehmet Şakir (5 kez), Hasan (4 kez), Ömer (3 kez), Abdül, Mehmet Haşim, Ali Rıza, Fethi, Mümin, Murat, Yusuf Ziya, Yusuf, Salih, İbiş, Demir, Recep (2 kez) ve Süleyman, Şükrü, Aziz, Ethem, Ömer Lütfü, Abdülkadir, Arif, Mehmet Ali, Bekir, Rasim, Arif, Celil, Şakir, Ali Osman, Şakir, Mahmut, Hayrullah, Hüsnü, Mehmet Celal (1 kez) kullanılmıştır.

Kadınlarda ise toplamda 12 tane farklı isim kullanılmıştır. En çok kullanılan kadın isimleri sıralaması Seniyye (4 kez), Hamide, Şefika, Ayşe (3 kez), İsmet, Halime, Nafise, Tayyibe, Fatma, Şebah, Fehime, Hatime (1 kez) olmuştur.

Gönen'e Yerleştirilen Mübadillerin Mübadillerin Yerleştirildikleri Bölgeler

Grafik IV: Mübadillerin Yerleştirildikleri Bölgelerin Dağılımı

Kaynak: BCA.,130.16.13.2, Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri, Gönen (67 adet).

Taranan talepnamelere göre mübadillerin yerleşim yerlerinin tek bir yerle sınırlı olmadığı görülmüştür. Yerleşim bölgelerinin durumuna bakıldığında daha önceden göç almış bölgeler olduğu tespit edilmiştir. Bazı talepnamelerde yerleşim bölgeleri kaza bazında kalmış ve Gönen olarak belirtilen talepname sayısı 15 adet, Sarı nahiyesi olarak belirtilen talepname sayısı ise 8 adettir. Köy ve mahalle bilgisi bakımından en çok mübadil yerleşimi olan mahalle Kemalpaşa mahallesi (22 adet) olmuştur. Daha sonra sıralamayı Fındıklı Mahallesi (8 adet), Malkoç mahallesi (6 adet), Plevne mahallesi ve Pomak Hasan mahalleri (2'şer adet), Reşadiye, Kurşunlu, Osmanpazarı ve Orta mahalleri (1'er adet) devam ettirmiştir.

Öte yandan tasfiye talepnamelerinde geçen 67 adet talepnameye göre Gönen'e yerleştirilen tahmini kişi sayısı 335'dir. Ancak dönemin gazete haberlerinden yola çıkarak net bir sayı olmamakla birlikte 335 sayısının çok az olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki 21 Şubat 1924 tarihinde Akdeniz Vapuru ile Drama'nın Kavala bölgesinden 665 kişinin geldiği ve bu kişilerin Gönen kasabasına iskân edildiği görülmektedir. İlaveten 7 Mart 1924 yılında yine Akdeniz vapuruyla 1649 kişi gelerek Bandırma

İskelesine gelerek Gönen, Manyas ve Kapıdağ bölgelerine iskân edilmiştir²⁷.

Sonuç

1923 yılında Türk ve Yunan hükümetleri arasında yapılan mübadele sözleşmesine bağlı olarak yaklaşık olarak 2 milyon insan yer değiştirmiştir. Mübadele işlemi sadece yaşandığı dönemi etkilemekle kalmayarak, etkisini günümüze kadar devam ettiren bir süreç olmuştur. Zaten göç kültürüne alışmış olarak devamında gelen Türkiye Cumhuriyeti, her ne kadar Yunan hükümeti kadar sıkıntı yaşamamakla birlikte gidenlerin yerlerine gelenlerin farklı ekonomik uğraşlara sahip olmasından dolayı iskân konusunda oldukça zorlu süreçlerden geçmiştir. Gelen mübadillerle birlikte azalan Türkiye nüfusuna ciddi bir kazanç sağlamış fakat mübadillerin yerleşik hayata geçirilmesi ve ekonomiye katkı sağlamaları bulundukları bölgelerden farklı iklimlere adapte olmaları açısından 30-40 yıllık bir süreci kapsamıştır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Gönen'e yerleştirilen mübadillerle ilgili tasfiye taleplerini incelemiş olduğumuzda karşımıza net olarak 67 adet talepname çıkmaktadır. Ancak bazı taleplerin yanlış okumadan kaynaklı karşımıza çıkması ve bazı taleplerde de liva, kaza, karye bilgisinin bulunmadığından karışıklık kaynaklı olduğunu düşündüğümüz talepler bu çalışmada değerlendirilmemiştir. Yerleştirilen mübadil sayısı ile ilgili olarak araştırmamıza konu olan tasfiye taleplerinin sayısının yetersiz olduğu ve kaydı bulunan mübadiller haricinde bölgeye mübadil iskânının olduğu da ortaya çıkmıştır.

Öte yandan esas konumuzu teşkil eden taleplere bakıldığında Gönen'e yerleştirilen mübadillerin çoğunun Selanik merkez ve kazalarından geldiği tespit edilmiştir. Az sayıda olmakla birlikte Cezair-i Bahri Sefid vilayetinden, Girit, Edirne ve Manastır vilayetlerinden mübadillerin geldiği de görülmüştür. Yerleşim bölgesi olarak ise büyük oranda daha önce göç almış ve göçlerle birlikte yeni kurulmuş olan mahallerin tercih edildiği ortaya çıkmıştır. Mübadillerin yerleştirildikleri bölgeler; Gönen merkez ve

²⁷ BCA., 272.14/76.28.28; Aydın Ayhan, Balıkesir Ve Çevresinde Yörükler, Çepniler Ve Muhacırlar, Zağnos Kültür Ve Eğitim Vakfı Yayınları, Balıkesir 1999, s. 235.

Sarı nahiyesi, Kemalpaşa mahallesi, Fındıklı mahallesi, Malkoç mahallesi, Plevne mahallesi, Pomak Hasan mahallesi, Reşadiye mahallesi, Kurşunlu mahallesi, Osmanpazarı ve Orta mahalleri olmuştur. Mübadillerin meslek çeşitliliği değerlendirildiğinde rençber ve mesleği belirtilmeyen grubun çoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca tek bir meslek grubunun olmadığı ve dolayısıyla meslek çeşitliliğinin de fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma istinaden gelen mübadillerin çoğunluğunun kırsal alandan geldiği, ancak kırsal nüfusun yanında kaza merkezlerinden gelen mübadillerin de bulunması gibi nedenlerden kentsel nüfusunda Gönen'e yerleştirildiği görülmüştür.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- BCA. 130.16.13.2/618.1754.6.
- BCA. 130.16.13.2/663.2006.2.
- BCA. 130.16.13.2/372.92.9.
- BCA. 130.16.13.2/414.371.17.
- BCA. 130.16.13.2/455.672.10.
- BCA. 130.16.13.2/461.713.1.
- BCA. 130.16.13.2/641.1879.30.
- BCA. 130.16.13.2/401.284.11.
- BCA. 130.16.13.2/964.3737.17.
- BCA. 130.16.13.2/446.603.4.
- BCA. 130.16.13.2/4.27.9.
- BCA. 130.16.13.2/414.371.18.
- BCA. 130.16.13.2/36.10.11.
- BCA. 130.16.13.2/37.13.6.
- BCA. 130.16.13.2/618.1754.2.
- BCA. 130.16.13.2/926.3500.6.
- BCA. 130.16.13.2/448.622.6.
- BCA. 130.16.13.2/280.838.21.
- BCA. 130.16.13.2/361.15.5.

BCA. 130.16.13.2/469.773.25.
BCA. 130.16.13.2/361.12.1.
BCA. 130.16.13.2/884.3240.14.
BCA. 130.16.13.2/401.281.6.
BCA. 130.16.13.2/700.2200.2.
BCA. 130.16.13.2/700.2200.1.
BCA. 130.16.13.2/361.14.15.
BCA. 130.16.13.2/361.15.8.
BCA. 130.16.13.2/361.15.9.
BCA. 130.16.13.2/361.15.6.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.73.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.74.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.61.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.60.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.72.
BCA. 130.16.13.2/8.54.10.
BCA. 130.16.13.2/392.216.9.
BCA. 130.16.13.2/652.1942.6.
BCA. 130.16.13.2/424.432.9.
BCA. 130.16.13.2/651.1937.12.
BCA. 130.16.13.2/652.1942.5.
BCA. 130.16.13.2/20.153.21.
BCA. 130.16.13.2/126.598.7.
BCA. 130.16.13.2/369.72.2.
BCA. 130.16.13.2/369.69.7.
BCA. 130.16.13.2/369.67.18.
BCA. 130.16.13.2/418.394.16.
BCA. 130.16.13.2/749.2453.2.
BCA. 130.16.13.2/581.1545.30.
BCA. 130.16.13.2/410.344.27.

- BCA. 130.16.13.2/681.2110.1.
BCA. 130.16.13.2/731.2367.35.
BCA. 130.16.13.2/617.1750.1.
BCA. 130.16.13.2/468.772.27.
BCA. 130.16.13.2/672.2064.9.
BCA. 130.16.13.2/683.2118.76.
BCA. 130.16.13.2/470.780.6.
BCA. 130.16.13.2/711.2252.25.
BCA. 130.16.13.2/711.2252.23.
BCA. 130.16.13.2/711.2252.24.
BCA. 130.16.13.2/711.2252.26.
BCA. 130.16.13.2/711.2252.20.
BCA. 130.16.13.2/361.14.2.
BCA. 130.16.13.2/460.702.9.
BCA. 130.16.13.2/460.704.1.
BCA. 130.16.13.2/617.1750.19.
BCA. 130.16.13.2/617.1750.15.
BCA. 130.16.13.2/455.672.5.
BCA., 272.14/76.28.28.

Kitaplar Ve Makaleler

- Ağanoğlu, H. Yıldırım, Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2001.
- Akkuş, Tacettin, Gönen Ve Köyleri Tarihçesi, MVT Yayınları, İstanbul 2010.
- Akşın, Sina, Büyük Zafer İyonya Niyetlerini Çökerten Muharebe (1921-1922), İstanbul Hükümetleri Ve Milli Mücadele –V, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022.
- Arı, Kemal, Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.
- Arı, Kemal, “Bir Tarih Araştırma Konusu Olarak Mübadele”, Suyun İki Yanı: “Mübadele” (Yazılar), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015.

- Arı, Kemal, İzmir'den Bakışla Türk Ticaret-i Bahriyesi Ve Mübadele Gemileri Lozan'dan Kabotaja, İmeak Deniz Ticaret Odası Yayınları, İzmir 2008.
- Atabay, Mithat, "1877-1950 Yılları Arasında Çanakkale'ye Göçler", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı CIII/ S.3, (2005), s. 92-105.
- Ayhan, Aydın, Balıkesir Ve Çevresinde Yörükler, Çepniler Ve Muhacırlar, Zağnos Kültür Ve Eğitim Vakfı Yayınları, Balıkesir 1999.
- Bayur, Yusuf Hikmet, Türk İnkılâbı Tarihi, C II /Kısım II, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- Çakmak, Fatih, "Lozan Barış Antlaşması Sonucu 1923-1930 Tarihleri Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sinop 2019.
- Çelebi, Ercan, Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti (Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Faaliyetleri), Hiper Yayıncılık, İstanbul 2019.
- Erdal, İbrahim, Mübadele Ulusallaşma Sürecinde Türkiye Ve Yunanistan (1923-1930), İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Halaçoğlu, Ahmet, Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri 1912-1913, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022.
- İskân Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul 1932.
- Karpat, Kemal, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma Ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.
- Küpelî, Özer, "1882-1922 Yılları Arasında Gönen Kazası", Tarih İncelemeleri Dergisi, C XV/S.1, (2000), s. 231-255.
- Menekşe, Metin, "Göç Toplumsal Değişme: Göçmenlerin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Hayata Etkisi Üzerine Bir İnceleme" 3. International Symposium "Global Migration Phenomenon" With Its Security, Economic, Social, Political and Cultural Dimensions, (2023), s. 158-185.
- Özgür, Gülay, "Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2008.

- Öztürk, Gülin, “Tasfiye Talepnamelerine Işığında Mübadillerin Yerleştirilmesi: “Adana Örneği”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* CXXXI/S. 1, (2016), s. 247- 276.
- Sarınay, Yusuf, “Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara’ya Yapılan Göçler (1923-1990)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, CXXVII, (2011), s. 351-388.
- Şentürk, Ayşegül, “Çanakkale Vilâyetine Mübadillerin Yerleştirilmesi (1923-1930): Tasfiye Talepnamelerine Göre Bir İnceleme Ve Değerlendirme”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, CXVI/S. 25, (2018), s. 285-316.
- Yıldırım, Seyfi, “Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, CVIII/S.16,(2012), s. 75-92.

EK I: GÖNEN'E AİT TASFİYE TALEPNAMELERİ

	Belge kodu	İsim ve pederinin ismi	Vilayet	Kaza	Köy/ Mah.	Kaza/ Mah.	Mesleği	Belge Tarihi
1.	618.1754.6	Hüseyin çavuş	Selanik	Langaza	Kilbe	Gönen/Malkoç mah.	Rençber	25.01.1925
2.	663.2006.2	Hacı Mustafa oğlu Hasan	Selanik	Yenice-i Vardar	Çalı mah.	Gönen/ Kemal paşa Mah.	Bakkal	07.09.1924
3.	372.92.9	Ali kızı Hamide	Selanik	Kölemen	-----	Gönen/Sarı Nahiyesi	Rençber	08.09.1924
4.	414.371.17	Mustafa kızı Şefika	Selanik	Menteşe	-----	Gönen/Plevne mah.	Belirtilmemiş	08.09.1924
5.	455.672.10	Süleyman oğlu Recep	Selanik	Kılıkış	Sarıgöl	Gönen/Sarı nahiyesi	Rençber	08.09.1924
6.	461.713.1	Ali kızı Ayşe	Selanik	Kılıkış	Erikli	Gönen/Sarı	Rençber	08.09.1924
7.	641.1879.30	Mehmet oğlu Ömer Lütü	Selanik	Vodina	-----	Gönen	Memur	27.10.1926
8.	401.284.11	Ali kızı Hamide	Selanik	Kölemen kazası	Kölemen	Gönen/Sarı Mahallesi	Rençber	08.09.1924
9.	964.3737.17	Hasan oğlu Hacı Osman	Drama	Kavala	İmaret mah.	Gönen	Belirtilmemiş	13.09.1926
10.	446.603.4	Abdül Çavuş oğlu Mehmed Haşim ve kız kardeşi İsmet	Selanik	Kılıkış	Sersemli	Gönen	Başkâtip	13.10.1924
11.	4.27.9	İbrahim oğlu Ali	Midilli	Saferi	-----	Gönen	Tapu Memuru	20.10.1924
12.	414.371.18	Mehmet Şakir eşi Osman kızı Seniye	Selanik	Selanik	-----	Gönen/Kemal paşa Mah.	Belirtilmemiş	01.11.1924
13.	36.10.11	Ali Rıza Bey oğlu Alaattin	Edirne	Dedeagaç Livası	Orta Camii mah.	Gönen/ Mustafa Kemal paşa mah.	Kaymakam	08.11.1924
14.	37.13.6	Abdülkadir oğlu Osman	Edirne	Ada Nahiyesi	Ece Sultan köyü	Gönen/ Osman pazarı mah.	Ziraat Memuru	30.11.1924
15.	618.1754.2	İsmail oğlu Ali	Selanik	Langaza	Kilbe	Gönen/Malkoç mah.	Rençber	02.12.1924
16.	926.3500.6	Ömer oğlu Arif	Drama	Kavala	-----	Gönen	Kasap	19.08.1926
17.	448.622.6	Mümin oğlu Osman eşi Halime	Selanik	Avrethisar	Külkürt	Gönen/Mustafa Kemal paşa Mah.	Belirtilmemiş	01.10.1924
18.	280.838.21	Mehmet Ali oğlu Şükrü	Manastır/ Kozana	Serfice	Karaçod köyü	Gönen/Kurşunlu Mah.	Rençber	31.01.1925
19.	361.15.5	Hacı Bekir kızı Rasim eşi Nefise	Selanik	-----	-----	Gönen	Belirtilmemiş	04.05.1925
20.	469.773.25	Hüseyin oğlu İsmail	Selanik	Doyran	Kölemenli köyü	Gönen/Sarı köy	Rençber	28.02.1925
21.	361.12.1	İsmail oğlu Murat	Selanik	Selanik	Tarakçı baba mah.	Gönen / Kemalpaşa Mah.	Kunduracı	04.06.1925
22.	884.3240.14	Mutoş oğlu Mehmet Şakir	Selanik	Drama	-----	Gönen/Kemal Paşa köyü	Dava vekili	07.04.1925
23.	401.281.6	Şakir oğlu Celil	Selanik	Selanik	Yüncüler	Gönen/Reşadiye mah.	Rençber	14.04.1925

Gönen Üzerine Araştırmalar

24.	700.2200.2	Ahmet oğlu Mehmet	Selanik	Siroz	Haraççı Muhittin Mah.	Gönen/Mustafa kemal paşa	Tüfekçi	21.04.1925
25.	700.2200.1	Ceviz Ali oğlu Ethem	Selanik	Siroz	Esmâ Hatun mah.	Gönen/ Kemal Paşa mah.	Pabuççu	21.04.1925
26.	361.14.15	Aziz oğlu Hakkı	Selanik	Selanik	İshak Paşa mah.	Gönen/Kemal Paşa mah.	Yorgancı	21.12.1926
27.	361.15.8	Mehmet kızı Hamide	Selanik	Selanik	Salciye mah.	Gönen/ Malkoç mah.	Belirtilmemiş	04.05.1925
28.	361.15.9	İsmail oğlu Murat Tefrik	Selanik	Selanik	Tarakçı baba Mah.	Gönen/ Mustafa kemal paşa mah.	Kunduracı	04.05.1925
29.	361.15.6	İsmail kızı Şefika	Selanik	-----	-----	Gönen Mah.	Belirtilmemiş	04.05.1925
30.	683.2118.73	Hasan oğlu Ahmet	Selanik	Siroz	Tuzculu köyü	Gönen/ Pomak Hasan Bey mah.	Rençber	13.05.1925
31.	683.2118.74	Hacı İbrahim oğlu Hasan	Selanik	Siroz	Tuzculu köyü	Gönen/ Pomak Hasan Bey mah.	Rençber	13.05.1925
32.	683.2118.61	Mehmet kızı Tayyibe	Selanik	Siroz	Acve	Gönen/ Fındıklı mah.	Rençber	13.05.1925
33.	683.2118.60	Hacı İbrahim kızı Ayşe	Selanik	Siroz	Todoriç	Gönen/ Kemal paşa mah.	Rençber	13.05.1925
34.	683.2118.72	Mustafa oğlu Hüseyin	Selanik	Siroz	Baraklı Cuma	Gönen/ Sarı köy	Rençber	13.05.1925
35.	8.54.10	İbrahim oğlu Ali	Midilli	Saferi	-----	Gönen	Tapu memuru	19.05.1925
36.	392.216.9	Yusuf oğlu Fethi	Selanik	-----	-----	Gönen/Malkoç mah.	Jandarma Kumandanı	23.05.1925
37.	652.1942.6	İsmail kızı Fatma	Selanik	Yenice-i Vardar	Teravin mah.?	Gönen/ Kemalpaşa mah.	Belirtilmemiş	31.08.1927
38.	424.432.9	İbîş oğlu Hüseyin ağa	Selanik	Kılıkış	Sarıgöl	Gönen/Mustafa Kemal Paşa	Belirtilmemiş	03.06.1925
39.	651.1937.12	Yusuf Ziya oğlu Fethi	Selanik	Selanik	-----	Gönen	Tüccar	04.06.1925
40.	652.1942.5	Mehmet oğlu Hüseyin	Selanik	Yenice-i Vardar	-----	Gönen/ Paşa mah.	Bakkal	31.08.1927
41.	20.153.21	İbrahim oğlu Ali Rıza	Midilli	Molova	Sağrı köyü	Gönen/ Kemal paşa mah.	Dava vekili	05.06.1925
42.	126.598.7	Molla Azizaki Ali Ağa oğlu Yusuf Ziya	Girit	Laşid	İstiye	Gönen/Kemal paşa mah.	Tüfekçilik	15.06.1925
43.	369.72.2	Salih oğlu Yusuf	Selanik	-----	-----	Gönen	Emekli jandarma subayı	16.07.1925
44.	369.69.7	Osman kızı Seniyye	Selanik	Selanik	Selanik	Gönen Kemal paşa Mah.	Belirtilmemiş	20.07.1925
45.	369.67.18	Mehmet Şakir eşi ve İsmail torunu Osman kızı Şebah	Selanik	-----	-----	Gönen	Belirtilmemiş	20.07.1925
46.	418.394.16	Abdül Çavuş oğlu Mehmet Haşim	Selanik	Kılıkış kazası	Sersemli karyesi/ Camii kebir mah.	Gönen	Asliye Mahkemesi başkâtibi	06.09.1925

Cumhuriyet'in 100. Yılına Armağan

47.	749.2453.2	Hacı Mustafa oğlu Hacı Ali Osman	Siroz	Zihne	Kormişte	Gönen/Mustafa kema paşa	Rençber	07.09.1925
48.	581.1545.30	Osman kızı Seniyye	Selanik	Langaza	-----	Gönen/ Kemal paşa Mah.	Belirlilme miş	10.02.1926
49.	410.344.27	Mehmet Şakir eşi Osman kızı Seniyye	Selanik	Drama	-----	Gönen	Belirlilme miş	10.02.1926
50.	681.2110.1	Hayrullah oğlu Mehmet Celal	Selanik	Siroz	-----	Gönen/ Mustafa Kema paşa mah.	Müdür	20.02.1926
51.	731.2367.35	Murtaza kızı Fehime	Siroz	Demirhisar	-----	Gönen	Belirlilme miş	20.02.1926
52.	617.1750.1	Osman kızı Mehmet Şakir eşi Seniyye	Selanik	Langaza	-----	Gönen/Kemal paşa Mah.	Belirlilme miş	14.03.1926
53.	468.772.27	İbiş oğlu Hüseyin	Selanik	Kılıkış	Sarıgöl	Gönen/Mustafa kema paşa mah.	Manifatura cı	03.04.1926
54.	672.2064.9	Mahmut oğlu Ali	Selanik	Siroz	Pikova	Gönen/ Sarı nahiye /Orta mah.	Rençber	20.04.1926
55.	683.2118.76	Ali oğlu Mümin	Selanik	Siroz	Tuzculu	Gönen/ fındıklı mah.	Rençber	18.05.1926
56.	470.780.6	Hüseyin oğlu İsmail	Selanik	Doyran	Kölemenli	Gönen	Belirlilme miş	26.05.1926
57.	711.2252.25	Hüseyin oğlu Ali	Siroz	Demirhisar	Şogova	Gönen/ Sarı nahiyesi/ Fındıklı mah.	Rençber	29.06.1926
58.	711.2252.23	Demir oğlu Hüseyin	Siroz	Demirhisar	Poroyı Bala	Gönen/ Sarı nahiyesi Fındıklı mah.	Rençber	29.06.1926
59.	711.2252.24	Hüsni oğlu Salih	Siroz	Demirhisar	Poroyı Bala /camii mah.	Gönen/ Sarı nahiyesi Fındıklı mah.	Rençber	29.06.1926
60.	711.2252.26	Mustafa kızı Recep eşi Hatime	Siroz	Demirhisar	Poroy karyesi /Camii mah.	Gönen/ Sarı Fındıklı mah.	Rençber	29.06.1926
61.	711.2252.20	Mehmet oğlu Ömer	Siroz	Demirhisar	Şogova	Gönen/ Sarıköy	Rençber	29.06.1926
62.	361.14.2	İbrahim oğlu Ali	Selanik	Selanik	Ahmet subaşı mahallesi	Gönen/Plevne mah.	Yorgancı	01.07.1926
63.	460.702.9	Demir oğlu Ömer	Selanik	Kılıkış	Kölemenli	Gönen/Sarı nahiyesi/Fındıklı mah.	Rençber	14.07.1926
64.	460.704.1	Mustafa kızı Şefika	Selanik	Kılıkış	Lelova	Gönen/Sarı nahiyesi/Fındıklı mah.	Rençber	14.07.1926
65.	617.1750.19	İsmail oğlu Ali	Selanik	Langaza	Kilbece	Gönen/Malkoç mah.	Rençber	02.12.1924
66.	617.1750.15	Hüseyin Çavuş	Selanik	Langaza	Kilbe	Gönen/ Malkoç mah.	Rençber	15.09.1924
67.	455.672.5	Ali kızı Ayşe	Selanik	Kılıkış	Erikli	Gönen/Sarı	Rençber	20.01.1925

Özet

İlk kitlesel iletişim aracı olarak basın, yönetilenler ile yönetici güç arasındaki ilişkileri düzenleyerek kamusal bir görev üstlenmiş, demokrasi ve özgürlüklerin korunması yolunda başat güç olmuştur. Yaygın basın bunu ulusal düzeyde gerçekleştirirken, yerel basın da günlük, haftalık ya da aylık olarak, yayınlandığı bölgenin haberlerini, sorunlarını dile getirmiş, yöre halkının taleplerinin yetkililere duyurulmasına öncülük ederek kamuoyu oluşmasını sağlamıştır.

Ülkemizde ilk yerel basın örneğini vilayet gazeteleri oluşturmaktadır. Balıkesir’de de basın faaliyetleri bu dönemde başlamış ve 1886 yılında Karesi gazetesi çıkarılmıştır. Balıkesir milli mücadele döneminde de basın hayatına aktif olarak katılmış, yayınlanan gazeteler Balıkesir ve çevre bölgelerde ulusal kurtuluş savaşına olan desteği arttırmıştır. Cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayata geçiş süreciyle Balıkesir’in ilçelerinde de basın faaliyetlerinin çeşitlendiği görülür. Bu çalışmada Türk yerel basının geçirdiği süreç hakkında bilgi verilerek, Balıkesir’in Gönen ilçesinde ve 1949-1980 yılları arasında yayınlanan gazeteler tanıtılacaktır.

Giriş

Tarih boyunca içerisinde bulunduğu toplumun bir öznesi olarak insan, yaşadığı çevrede gerçekleşen olaylar hakkında bilgi sahibi olmak istemiş ve bu da haberleşme eylemini ortaya çıkartmıştır. Uygarlık tarihi süresince bu eylemin araçları farklılık göstermiş olmakla birlikte modern anlamda haberleşme işlevini kitleselleştiren ilk araç gazeteler olmuştur. Avrupa’da 15. yüzyılın sonunda haber yapraklarıyla başlayan bu süreç, Fransız İhtilali’nin yarattığı ortamda giderek kurumsallaşmıştır. Lord Thomas Babington Macaulay 1828 yılında basını; yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü bir güç olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, basına; “*Siyasal sistemi*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, semaodacil@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0358-4780.

güçlendiren ve aynı zamanda halkın çıkarlarını gözeten” bir misyon yüklemiştir¹. Bir başka deyişle basın, yönetici kadrolarla halk arasındaki iletişimi sağlayarak, halkın yönetime ortak olmasını mümkün kılmıştır.

Bir kitle iletişim aracı olarak basın, kamuoyunun oluşumunda etkin bir rol üstlenmektedir. Yaygın basın² bunu; sosyal, kültürel, siyasi ve entelektüel hayatta oynadığı rolle, ulusal düzeyde kamusallığın platformu olarak gerçekleştirirken, yerel basın da yayınlandığı yörede fikir ve kanaatlerin oluşmasına yardımcı olmak suretiyle yerel kamuoyunun oluşum sürecine katkıda bulunmaktadır³.

Yerel basın; ülkenin çeşitli bölgelerinde, özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim yerlerinde; il, ilçe veya beldelerde; günlük, haftalık ya da aylık olarak yayımlanan, yayınlandığı bölgenin haberlerini veren, sorunlarını dile getiren, yöre halkının isteklerini yetkililere duyurmaya çalışan süreli yayın organlarıdır⁴. Anadolu basını ya da taşra basını olarak da tanımlanan yerel basın; yayınlandığı bölgedeki yöre halkını bilgilendirmeye, eğitmeye, eğlendirmeye ve en önemlisi kamuoyu oluşmasına katkı sağlayan bir kitle iletişim aracıdır⁵. Bu minvalde ulusal ve yaygın basının yanında, yerel basının ortaya çıkmasının demokratikleşme sürecine olumlu katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Yerel taleplerin siyasal düzlemde duyulmasına olanak tanıyan yerel basın, böylelikle siyasal katılımın artmasını sağlamıştır⁶.

Yerel basının üç temel işlevi bulunmaktadır. Bu işlevlerden ilki yöneten-yönetilen ilişkisi çerçevesinde kamu hizmetlerinin sağlıklı

¹ İrfan Erdoğan, “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Hazırlayan: Korkmaz Alemdar, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 33.

² Yaygın basın; merkezleri İstanbul’da bulunan, ülke çapında düzenli ve sürekli bir şekilde dağıtımı yapılarak satışa sunulan yüksek tirajlı gazeteleri olarak tanımlanmaktadır.

³ Onur Bekiroğlu, “Yerel Kamuoyunun Oluşumunda Yerel Basının Rolü -Trabzon Örneğinde Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 19, (2008), s. 138.

⁴ Güven N. Büyükbaykal, “Türkiye’deki Yerel Basının İşlevi ve Önemi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, (2005), s. 83.

⁵ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 160.

⁶ Hediyeullah Aydeniz, “Tarihsel ve Literal Açıdan Yerel Gazetecilik”, *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, (2007), s. 12

ve doğru biçimde halka duyurulması ve yönetenin halk adına denetlenerek kamuoyu yaratılmasıdır. İkincisi, yerel yönetim hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte yerel yönetim-yurttaş ilişkisinin sağlanmasıdır. Yerel basının son işlevi ise ulusal iradenin doğru ve amaca uygun yansımada gerekli olan demokrasi kültürünün yerleştirilmesidir⁷.

Yerel gazetelerin işlediği konular çoğunlukla yayınlandıkları bölge ile ilgili olmaktadır. Bölgede toplumsal yaşamı ilgilendiren konular, şehirde olan yenilikler (okul, alışveriş merkezi, sağlık tesisi açılışları), değişiklikler (belediyenin, otogarın taşınması), ticari hayatla ilişkin gelişmeler (yeni işyerlerinin açılışı, fabrika kurulması) ulaşım ile ilgili yapılan düzenlemeler ve sağlık haberleri yerel basının ana haber kaynaklarını oluşturmaktadır⁸.

1. Türkiye’de Yerel Basın

Ülkemizde yerel basının başlangıcı vilayet gazeteleriyle gerçekleşmiştir. 1864 yılında eyalet sisteminden vilayet sistemine geçişin bir parçası olarak vilayet matbaaları kurulmuş ve bu matbaalarda çeşitli kırtasiye işlerinin yanı sıra, resmi vilayet gazeteleri de yayınlanmaya başlanmıştır. Bu gazeteler yayınlandıkları bölgenin kültürel yaşamına bir hareketlilik getirmekle birlikte taşrada bilinçli bir gazetecilik yaklaşımı geliştirmiştir⁹. Ayrıca vilayet gazeteleri, büyük kitlelerin basın aracılığıyla eğitilmesi adına önemli bir mihenk taşı olmuştur¹⁰.

Yerel basının gelişimine ivme kazandıran bir diğer dönem ise milli mücadele dönemidir. Bu dönemde gazeteler bir propaganda aracı olarak kullanılmış, bu sayede ulusal kurtuluş savaşı halk desteğini alarak başarıya ulaşmıştır¹¹. Kurtuluş Savaşının ardından kurulan yeni Türk devletinde de yerel basının parlamaya devam ettiği

⁷ Suat Gezin, “Türkiye’de Yerel Basın”, *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, (2007), s. 177-178.

⁸ Büyükbaykal, *a.g.m.*, s. 83.

⁹ Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2020, s. 32-33.

¹⁰ Girgin, *a.g.e.*, s. 88.

¹¹ Bünyamin Ayhan, “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Millî Mücadele Dönemi Türk Basını”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 19, (2008), s. 86.

görülmektedir. Öyle ki, 1919-1938 yılları arasında yayınlanan 582 gazeteden 176'sı İstanbul'da, geri kalan 406 adedi ise Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde çıkmaktadır¹². Ancak zamanla tek parti iktidarında basın giderek durağanlaştığı görülür. Hükümete karşı muhalefet eden gazetecilerin İstiklal Mahkemelerinde yargılanması, Takrir-i Sükûn ve Matbuat Kanunlarının kabulü ile II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik zorluklar, basının siyasi otoritenin mutlak kontrolü altına girmesine neden olmuştur¹³.

Bu tablo çok partili hayata geçiş ile birlikte değişmeye başlamıştır. 1946 seçimlerinden itibaren basın hayatı renklenmeye başlamış, DP, tek parti iktidarının yarattığı baskı ortamında, basını desteklemiş ve bu dönemde yerelde birçok gazetenin yayınlanmasına vesile olmuştur. 1950'de 5680 sayılı basın kanunun yayınlanmasıyla basın dünyasında liberal bir dönem başlamıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiş, DP iktidarının sonlarına doğru basına karşı baskıcı bir tutum sergilenmeye başlamıştır¹⁴. 27 Mayıs İhtilali'nden sonra ortaya çıkan özgürlük ortamı basının üzerindeki baskıyı ortadan kaldırmış ve 1961 anayasasıyla basın özgürlüğü, koruma altına alınmıştır¹⁵.

1970'li yıllardan itibaren ulusal basının teknolojiye yaptığı yatırımlar yerel basını zor durumda bırakmıştır. Buna ek olarak ulusal basın tiraj arttırımı için çeşitli kampanyalar düzenleyerek kupon yoluyla okuyucularına ev, araba, cumhuriyet altını gibi hediye vaatlerinde bulunmuştur¹⁶. Bu dönemde yerel gazeteler ise resmi ilanlarla ayakta durmaya çalışmış ve 1974 sonrasındaki siyasi ortam, birçok gazetenin kapanmasına yol açmıştır. Bu nedenle 1980 dönemi

¹² Girgin, a.g.e., s. 113.

¹³ Ahmet Öztürk, "Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü", *Marmara İletişim Dergisi*, S. 5, (1994), s. 143.

¹⁴ Nuran Yıldız, "Demokrat Parti İktidarı ve Basın", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 1, (1996), s. 486-487.

¹⁵ Girgin, a.g.e., 132.

¹⁶ Nuri İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992, s. 469-470.

sonrasında gazetelerin çoğunlukla siyasi içerikli haber yapmaktan uzaklaştığı görülmektedir¹⁷.

Günümüzde yerel basın teknolojik yetersizlik, kalifiye eleman eksikliği, okuyucu eksikliği ve ekonomik sıkıntılarla boğuşarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. TÜİK verilerine göre 2020 yılında yayımlanan gazetelerin %91,1'i yerel, %6,5'i yaygın, %2,4'ü ise bölgesel yayın yaparken gazetelerin toplam tirajının %82,4'ünü yaygın, %16,9'unu yerel ve %0,7'sini bölgesel yayımlanan gazeteler oluşturmaktadır. Ayrıca veriler 2011'den 2020 yılına kadar toplam gazete sayısında %25'lik bir düşüş olduğunu göstermektedir¹⁸.

2. Gönen'de Basın Faaliyetleri

Balıkesir'de basın faaliyetleri yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Vilayet bünyesinden yayınlanan ilk gazete vilayet matbaasında basılan Karesi'dir. (1886)

Balıkesir, milli mücadele dönemi boyunca da birçok yayına ev sahipliği yapmıştır. Hasan Basri Çantay'ın çıkardığı Ses gazetesi sadece Balıkesir'de değil, çevre bölgelerde de oldukça ses getirmiş, Yunan işgaline karşı halkı beraberliğe davet etmiştir. Ses Gazetesinin yanı sıra milli mücadele döneminde Balıkesir'de Doğru Söz ve İzmir'e Doğru gazeteleri de yayınlanmıştır¹⁹. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Balıkesir'deki basın faaliyetleri giderek artmış: Ayvalık'ta Ayvalık (1924), Balıkesir'de Türk Dili (1926) ve Bandırma'da Bandırma (1946) gazeteleri yayınlanmaya başlamıştır.

Gönen'li yazar Kemal Özer, 1962 yılında kaleme aldığı *Türistik Gönen ve Ömer Seyfettin* adlı eserinde, Gönen'de çıkan ilk gazetelerin “Yeşil Gönen” ve “Yeni Gönen” olduğu belirtmiş ancak okuyucularına tarih konusunda bir bilgilendirme yapmamıştır. Gerçekleştirilen arşiv çalışması sonucunda Gönen'de yayınlanan ilk gazetenin Şerif Laçın Akgün tarafından çıkartılan Yeşil Gönen

¹⁷ Seniye Yücel, “Yerel Basın”, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Haz. Korkmaz Alemdar, Afa Yayınları, İstanbul, (1999), s. 175-176.

¹⁸ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve-Uluslararası-Standart-Kitap-Numarası-Istatistikleri-2020-37204#:~:text=Gazete%20ve%20dergi%20say%C4%B1s%C4%B1%2C%202020,azala rak%204%20bin%20746%20oldu>. Erişim Tarihi; 26.04.2023

¹⁹ Ramazan Demiz, H. Hilmi Duyar ve Abdülmecit Mutaş, *Balıkesir Basın Tarihi 1886'dan 2013'e Yolculuk*, Balıkesir, Balıkesir Gazeteciler Cemiyeti, 2013, s. 51.

Gazetesi olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda 1949-1980 yılları arasında Gönen’de yayınlanmış 7 gazete mevcuttur. Ağırlıklı olarak 1949-1960 yılları arasında çıkan gazeteler sırasıyla Yeşil Gönen, Yeni Gönen, Gönen Postası, Hürsöz, Gönen’in Sesi, Bizim Gönen ve Yeşil Gönen Postası olmuştur.

Yeşil Gönen (1949)

Kemal Özer tarafından 1962 yılında yayınlanan “*Türistik Gönen ve Ömer Seyfettin*” adlı eserde Gönen’de ilk defa Gönen Ticaret Odası Umumi Kâtibi Şeref Laçın Akgün tarafından haftalık olarak Yeşil Gönen adlı gazetenin yayınlandığı bilgisi verilmiş ve bu tarihlerde Yeni Gönen gazetesinin de faaliyette olduğunu belirtilmiştir²⁰. Yapılan arşiv çalışmasında Yeşil Gönen gazetesine ait nüshalar bulunamamıştır. Özer’in bizlere verdiği bu bilginin teyidi ancak 1949 yılında Bandırma’da yayınlanan Bandırma adlı gazetenin sayıları incelendiğinden mümkün olmuştur. 10 Mayıs 1949 tarihli gazetenin nüshasında “*Yeşil Gönen Gazetesi Çıktı*” başlıklı haberde “*Komşu Gönen’de Şeref Laçın arkadaşımız tarafından yayınlanacağını haber verdiğimiz “Yeşil Gönen” gazetesinin geçen cumartesi günü ilk sayısı çıkmıştır. Arkadaşımızı kutlar uzun ömürlü olmasını dileriz.*” gazetenin çıktığı okuyuculara duyurulmuştur²¹.

Yeşil Gönen gazetesinin bir süre sonra yayın hayatına son verdiğini ancak 13 Şubat 1954’te tekrardan yayınlanmaya başladığını Yeni Gönen gazetesinin 23.03.1954 tarihli onuncu sayısından öğrenmekteyiz²². Yeni Gönen gazetesiyle sıklıkla polemikler yaşayan Yeşil Gönen gazetesi hakkında başka bir bilgiye ulaşamamıştır.

Yeni Gönen (1951)

1899 yılında Balıkesir’in Savaştepe ilçesinde dünyaya gelen Kemal Özer, Balıkesir Numune Rüştîyesi’ni bitirdikten sonra çeşitli yerlerde öğretmenlik görevini icra etmiş ve 1951 yılında Gönen Sarıköy İlkokulu’ndan emekliye ayrılmıştır²³. Daha önceleri

²⁰ Kemal Özer, *Türistik Gönen ve Ömer Seyfettin*”, Bandırma Gürses Matbaası, Balıkesir, 1962, s. 43.

²¹ “Yeşil Gönen Gazetesi Çıktı”, *Bandırma*, 10.05.1949, s. 2.

²² “Mizah Sütunu”, *Yeni Gönen*, 23.03.1954, s. 1

²³ <http://gonenkulturplatformu.blogspot.com/2015/09/> Son Erişim Tarihi; 18.04.2023

Balıkesir’de yayınlanan Türk Dili Gazetesi’nde çeşitli konularda yazıları yayınlanan Özer, buradan gelen tecrübesiyle 1951 yılında Gönen’de Yeni Gönen adlı gazetenin çıkmasına vesile olmuştur²⁴. Gönen’de çıkan ilk gazetelerden biri olması sebebiyle önemli bir yere sahip Yeni Gönen, yayın hayatına ancak bir sene devam edebilmiş ve kısa süre içerisinde kapanmıştır²⁵.

15 Aralık 1953’te yayın hayatına haftalık olarak kaldığı yerden devam eden Yeni Gönen gazetesi, ilk sayısında okuyuculara şu şekilde hitap etmektedir:

“Aziz okuyucularım!

30-10.951 tarihinde Gönen’de neşrine başladığım Yeni Gönen gazetesini bir yıl ve türlü mahrumiyetler ve vasıtasızlıklar içinde idame ettirmiş ve nihayet, 25-kasım-1952 tarihinde de hepinizin bildiği üzere kapatmak zaruretinde kalmıştım.

Sayın Gönenliler!

Evvelce arz ettiğim gibi samimi hizmet niyetimiz daima bakidir. Bu defa yine memlekete hizmet ve bilhassa deprem felaketine maruz kalan muhtarip Gönenimizin dertlerine tercüman olmak emeliyle, birçok mahrumiyet ve güçlükleri göze alarak yeniden neşriyatımızın devamına karar verirken hepinizden yüksek yardım ve müzaheretlerinizin esirgenmemesini rica ederim”²⁶.

Bandırma Hürses Matbaasında siyah beyaz, iki sayfa olarak basılan gazete 5 sütun olarak dizayn edilmiştir. İlk sayfada Gönen’e dair haberlerin yer aldığı gazetede ağırlıklı olarak Demokrat Parti’ye dair haberler yapılmıştır. (Ek 1) Aynı tarihlerde Gönen’de çıkan Yeşil Gönen gazetesi ile münakaşaların yayınlandığı gazete, zaman zaman sert polemiklere sahne olmuştur. Gazete’nin ilk sayfasında Kemal Özer’in hazırladığı köşe yazılarında gündeme ve Gönen’e dair çeşitli yorumlarda bulunulmuştur. Gazete, zaman zaman yurt içi ve yurt dışından haberleri de sayfalarına taşımıştır. Gazetenin ikinci sayfası ise ağırlıklı olarak resmi ilan ve reklamlara ayrılmıştır.

²⁴ Özer aynı tarihlerde Bandırma’da da Yeni Marmara adlı bir gazete çıkmasına öncülük etmiştir.

²⁵ Yapılan arşiv taramasında Yeni Gönen gazetesinin 1951-1952 yılları arasında yayınlanan sayılarına ulaşılamamıştır. Gazetenin ilk olarak bu tarihlerde çıktığı ancak 15.12.1953 tarihli nüshasından anlaşılabiliyoruz.

²⁶ “Aziz Okuyucularım”, *Yeni Gönen*, 15.12.1953, s. 2.

Gönen Postası (1957)

Gönen'in aralıklarla da olsa en uzun soluklu gazetesi olan Gönen Postası, ilk olarak 1957 yılında, Demokrat Parti Gönen İlçe Başkanı Ve Yüksek Ziraat Mühendisi Zeki Yücetürk tarafından çıkartılmaya başlanmıştır. Gazetenin başyazarı, Demokrat Parti Balıkesir Milletvekili Yahya Pelvan'dır. "*Köylünün hali ne ise, memleketin hali de odur!*" sloganıyla çıkan gazete (Ek) başlangıçta her hafta salı günleri olacak şekilde yayınlanmıştır.

Gazetenin çıkış amacı Mehmet Yüce tarafından şu sözlerle ifade edilmiştir.

"... Başlığımızın altında kullandığımız şu ibare 'Köylünün hali ne ise memleketin hali de odur!' sadece Gönen Postası'nın değil, ömrü yettikçe bu gazeteyi çıkaranların mücadele ideallerinin parolası ve vazife ve hedeflerinin ilk merhalesi olacaktır. Büyük Atatürk'ün 'Bu memleketin efendisi köylüdür' veciz ifadelerini girdiği her inkılap ve icraatlarda rastlamamak imkansızdır. Realitenin inkâr edilmez bu hakikatleri karşısında köylümüzün hayat seviyesinin yükselmesini ve yaşama şartlarının ıslahını istemek ve müdafaa etmek bir Cumhuriyet çocuğu olarak en tabii hakkımızdır.

Bizler bu faaliyet ve mücadelemizi ana vatanımızın sathında değil ve hiçbir beldecilik zihniyeti de taşımadan sadece karakteristik muhitimize vasıf ve unsurları yakinen bilmemiz hasabiyle muhitimize inhisar ettirerek safsataya kaçmadan faideli olabilmek arzusundayız.²⁷"

Gönen Postası, üçüncü sayısından itibaren salı ve cumartesi günleri olmak haftada iki kez yayınlanmaya başlamıştır. Ancak bu durum uzun sürmemiş gazete yönetimi 10. sayıdan itibaren yayın sayısını haftada bire düşürmüştür. Bu tarihten sonra cuma günleri çıkan gazete, dört yaprak olarak yayınlanmaya başlanmıştır.

Gazetenin ilk sayfasında şehre dair haberler ağırlıkta olurken diğer sayfalarda çeşitli köşe yazılarına ağırlık verilmiştir. Gazetenin yazar kadrosunda; Zeki Yücetürk, Tahsin Eralp, Mehmet Öğüt ve Kemal Çığ gibi isimler yer almıştır. Gönen Postası, "*Gönen'i Tanıyalım*" yazı dizisi ile Gönen'in coğrafyası, tarihi ve kültürüyle alakalı bilgileri okuyucuya aktarmış ve 1957 yılında Gönen'de kurulan Tahirova Türk-Alman Numune Çiftliği ile ilgili çeşitli haberler yayınlamıştır. Dönem dönem, "*Okuyucudan Mektuplar*" köşesi ile vatandaşın sesinin duyurulmasını sağlayan gazete, özellikle

²⁷ "Köylünün hali ne ise, Memleketin halide odur!", *Gönen Postası*, 22.01.1957, s. 1.

seçim dönemlerinde Demokrat Parti yanlısı bir tutum sergilemesiyle ön plana çıkmaktadır.

1958 yılının sonunda yayın hayatına ara vermek zorunda kalan Gönen Postası, 2 Şubat 1959'da yeni bir kadroyla yoluna tekrardan devam etmiştir. Bu yeni gazetenin kuruculuğunu Nesimi Çavaş, Mesul Neşriyat Müdürlüğünü ise Zeki Yücetürk üstlenmiştir. Yücetürk ilk sayıda okuyuculara şu sözlerle seslenmiştir.

"Bu bakımdan Gönen Postası dört aylık bir fasıladan sonra yeniden çıkarken daima bu düşünceleri taşıyacaktır. Biz Demokrat Parti'nin programına inanmış, vatan ve milletimizin saadet ve selameti bakımından yapılan hummalı çalışmaların eserlerini görmüş ve idarecilerinin vatanperverliklerini anlamış, onarla yüzde yüz inanmış ve Demokrat Parti camiasındaki insanlarla hayatlarımızı, ideallerimizi birleştirmiş olarak çalışacağız. Mevkiimiz partimizin programını sevk ve idare değildir. Kendi çevremizde hatalar varsa açıkça yazmaktan çekinmeyeceğiz. Ve yine mahiyetimizde iyi olan her mevzuu da mukadderatımız pahasına müdafaa edeceğiz."²⁸

Bandırma Gürses Matbaası'nda haftalık olarak cuma günleri yayınlanan gazetenin sloganı değişmemiştir. (Ek 2) Gazete iki sayfa beş sütun olarak dizayn edilmiştir. İlk sayfasında şehirden ve Demokrat Parti ilçe teşkilatından haberlere yer verilmiş, ikinci sayfa ise resmi ilan, reklam, şiir ve çeşitli konularda yazı dizilerine ayrılmıştır.

Bir süre yayın hayatına ara veren gazete, 27 Mart 1977'de tekrar yayın hayatına başlamıştır. (Ek 3) Gönen'de, İlhan Şenel tarafından aynı adla kurulan matbaada basımı gerçekleştirilen gazetenin sorumlu müdürü Tunçer Gülenay'dır. Haftalık olarak cuma günleri yayınlanan Gönen Postası'nın dağıtımından ise Cem Kılıkş sorumlu olmuştur. 2009 yılında yayın hakkı Çağlar Bakkal'a devredilen gazete, günlük olarak halen yayın hayatına devam etmektedir²⁹.

Hürsöz (1957)

1957 yılında, Bandırma Gürses matbaasında yayınlanmaya başlamıştır. İmtiyaz sahibi Sait Argeşo, neşriyat müdürü ise Ahmet Şahap Kutlukan'dır. Her hafta salı günü çıkan gazetenin sloganı;

²⁸ "Anladığımız Particilik", *Gönen Postası*, 02.02.1959, s. 1.

²⁹ R. Demiz, H. Duyar ve A. Mutfak, *a.g.e.*, s. 389.

“Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir” olmuştur. 6334 sayılı basın kanununda yapılan değişikliklere bir tepki olarak çıkan gazete, ilk sayısında çıkış nedenini şu sözlerle ifade etmiştir.

“...Bugün cezai müeyyidelerin ağırlığı altında basınımız susmuştur. En ciddi gazetelerimizin bile memleket meselelerinin ele alındığı başmakale ve fıkra yerlerini günlük havadislerle terk ettiğini görüyoruz. Basınımız tenkid edemez olmuştur ama fena bildiği hareketlere fetva vermeğe de asla yanaşmamıştır. Bu itibarla basının sükutu asil bir sükût olmuştur. Bu vesile ile öğrenilmiştir ki tenkidi susturmak mümkün değildir. Buna rağmen biz basınımızın fikir ve kalem adamlarının susmalarını yapılması icap eden en iyi hareket olarak karşılamıyoruz. Kanuni tehditler altında da vazife yapmak imkânı vardır: Ve ilk vazife iktidarı ikaz, vatandaş ikaz vazifesidir. Basının sükutu gümüş ise konuşması altındır.

Biz hakikatlerin söylenmesinin ve fikirlerin münakaşasının memleketin selameti bakımından tek yol olduğuna inandığımız için imkanlarımızı aşıya bile düşündüklerimizi kazamız çevresinde yaymak suretiyle vazifemizi yapmak ve susmayı tercih edenlere ufak bir örnek vermek maksadiyle bu gazeteyi çıkarıyoruz.³⁰”

İki sayfa beş sütun olarak dizayn edilen gazetenin ilk sayfasında iktidara yönelik eleştiri yazıları ve şehre dair muhtelif haberler yer almaktadır. İkinci sayfada ise spor haberleri, şiirler, resmi ilanlar ve fıkraların yer aldığı görülmektedir. Dergide en çok göze çarpan nokta Ahmet Şahap Kutlukan’ın yazdığı köşe yazılarıdır. Kutlukan yazılarında iktidara, Demokrat Parti’nin Gönen teşkilatına ve aynı tarihlerde çıkan Gönen Postası’na ağır eleştirilerde bulunmuştur. Muhafız yönüyle dikkat çeken gazetede sıklıkla Hürriyet Partisi’nin haberleri yer almıştır. (Ek 4)

1957 genel seçimlerinden hemen önce Hürsöz gazetesinin yayın hayatı 38. sayısıyla son bulmuştur³¹.

Gönen’in Sesi (1958)

1 Nisan 1958’de Gönen tacirlerinden İhsan Öz ve Avukat Ahmet Şahap Kutlukan tarafından, her salı haftalık olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Gazetenin ilk sayısında çıkış amacı şu sözlerle ifade edilmiştir.

³⁰ “Söylemek veya susmak”, *Hürsöz*, 01.01.1957, s. 1-2.

³¹ “Hürsöz’ün son sözü”, *Hürsöz*, 15.09.1957, s. 2.

“Bu gazete neşir sahasına siyasi bir maksatla çıkmıyor. Herhangi bir zümrenin veya siyasi teşekkülün hizmetinde de değildir. Bu gazete sadece Gönencililerin dertlerini ve sevinçlerini ihtiyaçlarını ve dileklerini dile getirmek gayesi taşıyor. Sevgili Gönencililer bu gazete hepinizin malıdır. Sütunlarını hepinize açıktır. Hiç şüphesiz ki bütün Gönencililerin müşterek gayesi daha aydınlık, daha temiz, daha zengin, daha müreffeh bir Gönen'i evlatlarına devreylemektir. ...Böyle müşterek gayesi olan insanların neden müşterek bir gayret içinde olmadıklarını görmek insanı hem üzmemekte hem de şaşırtmaktadır.”³²

İki sayfa, beş satır olarak dizayn edilen gazetenin ilk sayfasında ağırlıklı olarak şehre dair haberler yer almıştır. (Ek 5) Gazetede yer alan haberlerin odak noktası şehir sorunları olmuş ve bu noktada Gönen'i daha mamur hale getirmenin yolları aranmıştır. Gazetenin ikinci sayfasında ise şiir, tayin haberleri, reklam resmi ilan ve çeşitli haberlerin yer aldığı görülmektedir. Gazetenin çıkmaya başladığı ilk dönemde Ahmet Şahap Kutlukan'ın yazdığı muhalif yazılar dikkat çekmektedir. Ancak 36. sayıdan sonra Kutlukan'ın mesul neşriyat müdürlüğünden ayrıldığı görülmektedir. Muhalif sesini kaybetmeyen ancak daha ılımlı bir eleştirel tutum izleyen gazetede bu tarihten sonra ağırlıklı olarak İhsan Öz, Tarık Binat ve Peyami Onar'ın yazıları yayınlanmaya başlanmıştır. Uzun yıllar yayın hayatına kesintisiz devam eden Gönen'in Sesi'nin 1969 yılında yayın hayatına son bulmuştur³³.

Bizim Gönen (1958)

Sahibi ve baş yazarı Kemal Akça ve Mes'ul Neşriyat Müdürü Dr. Kâmil Uçansu tarafından çıkartılan Bizim Gönen gazetesi, 19 Eylül 1958'de yayın hayatına başlamıştır. 10. sayıdan sonra Mes'ul Neşriyat Müdürlüğü Ahmet Şahap Kutlukan tarafından sürdürülen gazetenin dizgisi; Ticaret Basımevi, baskısı ise Bandırma Ufuk Gazetesi matbaasında gerçekleştirilmiştir. “*Pazar günleri çıkar, haftalık siyasi, mizahi, edebi, tarafsız gazete*” tanımıyla çıkan gazetenin sloganı, “*Hakikatleri Söylemekten Çekinmeyiniz. K. Atatürk*” olmuştur.

Demokrat Parti'ye yakın isimleri kadrosunda bulunduran gazete ilk sayısında “*Niçin Çıkıyoruz...*” köşesinde yayın misyonunu şu sözlerle dile getirmiştir.

³² “Niçin Çıkıyoruz?”, *Gönenin Sesi* 01.04.1958 s. 1.

³³ R. Demir, H. Duyar ve A. Mutağ, *a.g.e.*, s. 395.

“Bilhassa demokratik rejimlerle idare olunan memleketlerde matbuat, halkın dili, halkın kulağı, halkın arzularının tercümanı olmak bakımından mukaddistir. Biz bu mukaddes hizmetin ulviyetinden manevi haz duymak, dolayısı ile de memleketimizin bizden beklediği hizmeti ifa etmek iştiağı içinde bulunduğumuzdan, her türlü fedakarlığı göze alarak, her feragati azim içinde karşılayarak çıkmak zaruretinin hissettik.

Gayemizde parti ve politika kisvesi altında demagojiye sapmak, ruhumuzu ihtiras pazarında mezada çıkarıp, bu mukaddes hizmetin nasiyesini karalamak asla değildir. Bağrımızı vatandaşların hizmetine açmış, dertlerini ilgili makamlara ulaştırmak, sevinçlerini bir memleket çocuğu olarak paylaşmak azmi içindeyiz...³⁴”

Gazete çıkmaya başladığı ilk dönemde Demokrat Parti hakkında olumlu yazıların ağırlıkta olduğu göze çarpmaktadır. Öyle ki baş yazar Kemal Akça, gazetenin ikinci sayısında “*Demokrat Partiye Neden Girdim?*” başlıklı bir yazı yayınlamıştır³⁵. Ancak kısa bir süre sonra Akça, partiden istifa ettiğini nedenleriyle açıklayan bir metin yayınlarak gazetenin tarafsız bir çizgide ilerlemesi gerektiğini belirtmiştir³⁶.

İki sayfadan oluşan gazetenin ön ve arka sayfası beş sütuna bölünmüştür. Gazetenin ilk sayfasında şehir ile ilgili haberler yer almış, yer yer köşe yazılarıyla şehrin sorunları ve gündeme dair yorumlarda bulunulmuştur. (Ek 6) Zaman zaman ilk sayfada şehre dair spor haberlerine ve okuyuculardan gelen şiirlere yer verilmiştir. Kemal Akça tarafından hazırlanan “*Süz-Geç*” köşesinde gündeme dair nükteli kısa hikayelere yer verilmiştir. Gazetenin ikinci sayfasında ise yine Kemal Akça’nın “*Sökmeyen Şafak*” adlı öyküsü tefrikalar halinde yayınlanmıştır. Bu tefrikanın yanı sıra ikinci sayfada; şehre dair haberler, reklam ve resmi ilanlar yer almıştır.

Yeşil Gönen Postası (1968)

27 Ocak 1968’de haftalık olarak çıkmaya başlayan gazetenin kurucusu Turhan Kayabaş, sahibi ise Salih Kayabaş’tır. Sorumlu neşriyat müdürlüğü ilk sayıda İsmet Odaman tarafından yürütülmüş ancak ikinci sayıdan itibaren bu görevi Tunçer Gülenay devraldığı görülmektedir. Gazete, “Her cumartesi günleri Gönen’de çıkar. Tarafsız siyasi müstakil edebi halk gazetesi” sloganıyla yayın

³⁴ “Niçin Çıkıyoruz?”, *Bizim Gönen* 19.09.1958 s. 1.

³⁵ “Demokrat Partiye Neden Girdim?”, *Bizim Gönen*, 05.10.1958, s. 1.

³⁶ “Dilekçe Demokrat Parti İlçe Kurul Başkanlığına Gönen”, *Bizim Gönen*, 30.11.1958, s. 1.

hayatını sürdürmüştür. Gazetenin ilk sayısında kuruluş amacı şu şekilde dile getirilmiştir.

“Basın tekniğinin en son teknik imkanları ile olmasa bile yine de ilçemizde şimdilik küçük bir gazete çıkarmanın kıvancı içerisindeyiz. ...Biz doğru havadis veren, hakkı gözeten, sizlerin dilek ve şikayetlerinizi alakalı mercilere ulaştıran dürüst bir gazete çıkarabilmek için ortaya atıldık. Bu gayeye varabilmek için doğruyu seven, riya, iftira ve haksızlıktan nefret eden muhterem okuyucularımızla el ele yürümek istiyoruz. İlçemize faydalı olabilmek için hür ve müstakil bir gazete kürsüsünün, herhangi bir makam sandalyasından daha verimli olduğuna kani bulunduğumuzdan şahsımıza ait hiçbir siyasi gaye gütmek için çalışacağız. Hakka güvenip halk için çıkan bu gazeteyi yaşatmak sizlere bağlıdır.”³⁷

İlk sayfada Gönen'e dair çeşitli haberlerin yer aldığı gazetede Gönen müftüsü Rahmi Serin tarafından hazırlanan dini konuların tartışıldığı “Söz” köşesi dikkat çekmektedir. Bunun yanında gazetenin ilk sayfasında zaman zaman Turhan Kayabaş tarafından hazırlanan “Ara-Sıra” ve İsmet Odaman tarafından hazırlanan “Düşünceler” adlı köşelere yer verilmiştir. Bu köşe yazılarında gündeme dair pek çok konu tartışılmış, ağırlıklı olarak Gönen'in sorunları üzerinde durulmuştur. (Ek 7) İkinci sayfada ise “Halkın Sesi” köşesi ile okuyucunun sesi duyurulmaya çalışılmıştır. Yine ikinci sayfada reklam, şiir, fıkra ve farklı konularda yazı dizilerine yer verilmiştir.

Gazete zaman zaman karşıt görüşlerin yer aldığı tartışmalara sahne olmuştur. Örneğin Gönen ilçe halk eğitim müdürü Nazmi Akdeniz'in gazetenin 12. Sayısında “Gel Sınıfına Dön Öğretmenim” yazısı ile memurları siyasetten uzak durmalarına dair görüşlerini aktarmış³⁸ ve aynı yazıya bir sonraki sayıda Şeref Laçın Akgün tarafından yanıt verilmiştir³⁹. Farklı görüşlere yer vererek Yeşil Gönen Postası, kuruluşundaki misyonuna sadık kalmaya çalışmış, gazetenin bir halk kürsüsü olmasına riayet göstermiştir.

Turan Matbaasında dizgi ve baskısı yapılan gazete, iki sayfa dört sütun şeklinde dizayn edilmiştir. Gazete ilk çıktığı dönemde siyah beyaz, gazete başlığı kırmızı olacak şekilde basılmış, daha

³⁷ “İlk Çıkarken”, *Yeşil Gönen Postası*, 27.01.1968 s. 1.

³⁸ “Gel Sınıfına Dön Öğretmenim”, *Yeşil Gönen Postası*, 03.04.1968, s. 1-2.

³⁹ “Nazmi Hoca İşine Bak” *Yeşil Gönen Postası*, 06.04.1968, s. 1-2.

sonrasında yeşil renge ve 6. sayısından itibaren gazete başlığı tekrar kırmızı renge dönmüştür. Gazete, 9. sayısından itibaren başlığı dahil siyah beyaz çıkma kararı almıştır⁴⁰. Yeşil Gönen Postası, 16 Mart 1968'den itibaren Çarşamba ve cumartesi günleri olarak haftada iki kez olacak şekilde yayın hayatına devam etmiştir.

Sonuç

Balıkesir'de basın faaliyetleri vilayet matbaasının kurulmasıyla başlamış ve milli mücadele döneminde artarak devam etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve çok partili hayat geçiş ile birlikte Balıkesir'in ilçelerinde de basın faaliyetlerinde bir artış olduğu görülmektedir. Çalışmamızda incelenen Gönen ilçesinde ilk gazete 1949 yılında yayınlanmıştır.

Gönen'de yayınlanan gazeteleri tespit etmek amacıyla yapılan arşiv araştırmasında birtakım güçlüklerle karşılaşmış ve bazı gazetelerin arşiv katalog kayıtlarında yer almadığı görülmüştür. Örneğin Şeref Laçın Akgün tarafından çıkartılan Yeşil Gönen gazetesinin varlığını teyit etmek için Gönen gazeteleri, Gönen hakkında yayınlanmış araştırma eserler, Balıkesir ve Bandırma basını titizlikle incelenmiştir. Yine buna benzer şekilde Gönen gazetelerinin Bandırma matbaalarında basılmış olması, bu gazetelerin tespiti zorlaştırmıştır. Bandırma'da basılan Hürsöz gazetesinin basım yeri Bandırma olmasından dolayı kayıtlara Bandırma gazetesi olarak geçmiştir. Gazetenin ancak içeriği incelendiğinde Gönen'de çıktığı anlaşılabilmektedir.

İncelenen dönem itibarıyla Gönen'de basının en bereketli olduğu dönem 1950-1960 yıllarıdır. Demokrat Parti'nin basına karşı uyguladığı liberal politika, yayınlanan gazete sayısında büyük artışa neden olmuştur. Çalışmamızın ana konusu olan Gönen'de sadece bu dönemde toplam 7 gazetenin yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu gazetelerin ortak özelliği her birinin bir siyasi görüşü, partiyi savunuyor olmasıdır. Gönen basınında en dikkat çeken özellik, yayın hayatına mali yetersizlikler sonucu ara vermiş gazetelerin, tekrar aynı adla, hatta bazı örneklerde görüldüğü gibi aynı kadroyla yayın hayatına devam etmiş olmasıdır.

⁴⁰ "Siyah", *Yeşil Gönen Postası*, 20.03.1968, s. 1.

DP iktidarı sonrası bazı gazeteler yayın hayatına devam etmiş, ancak birçoğu da kapanmıştır. 1960 ihtilalinin getirdiği özgürlük ortamına rağmen bu dönemde Gönen'de ancak bir yeni gazete çıkmıştır. 1970 sonrası Gönen'de basın giderek durağanlaştığı görülmektedir. Özellikle ülkenin içerisinde ulunduğu siyasi ortam yerel gazetelerin üzerindeki baskıyı artmış ve bu durumdan Gönen basını da etkilenmiştir. Bunun yanı sıra yaygın basının yaptığı teknolojik atılımlar yerel basını oldukça zor duruma sokmuştur. Gönen basını en büyük atılımı 2000'li yıllarda gerçekleştirmiş ve bu dönemde Gönen'e 20'ye yakın yayın kazandırılmıştır.

Kaynakça

“Anladığımız Particilik”, *Gönen Postası*, 02.02.1959.

Ayhan, Bünyamin, “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Millî Mücadele Dönemi Türk Basını”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 19, (2008), ss. 75-99.

Aydeniz, Hediyeullah, “Tarihsel ve Literal Açından Yerel Gazetecilik”, *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 1-27.

“Aziz Okuyucularım”, *Yeni Gönen*, 15.12.1953.

Bekiroğlu, Onur, “Yerel Kamuoyunun Oluşumunda Yerel Basının Rolü -Trabzon Örneğinde Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 19, (2008), ss. 131-151.

Büyükbaykal, Güven N., “Türkiye’deki Yerel Basının İşlevi ve Önemi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S. 23, (2005), ss. 83-88.

Demir, Ramazan, Duyar, H. Hilmi ve Mutfak, Abdülmecit, *Balıkesir Basın Tarihi 1886’den 2013’e Yolculuk*, Balıkesir Gazeteciler Cemiyeti, Balıkesir 2013.

“Demokrat Partiye Neden Girdim?”, *Bizim Gönen*, 05.10.1958.

“Dilekçe Demokrat Parti İlçe Kurul Başkanlığına Gönen”, *Bizim Gönen*, 30.11.1958.

Erdoğan, İrfan, “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Hazırlayan: Korkmaz Alemdar, Afa Yayıncılık, İstanbul, 1999.

“Gel Sınıfına Dön Öğretmenim”, *Yeşil Gönen Postası*, 03.04.1968.

Girgin, Atilla, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001.

“Hürsöz’ün son sözü”, *Hürsöz*, 15.09.1957.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve-Uluslararası-Standart-Kitap-Numarası-Istatistikleri-2020-37204#:~:text=Gazete%20ve%20dergi%20say%C4%B1s%C4%B1%2C%202020,azalarak%204%20bin%20746%20oldu.>
Erişim Tarihi; 26.04.2023.

<http://gonenkulturplatformu.blogspot.com/2015/09/> Son Erişim Tarihi; 18.04.2023.

“İlk Çıkarken”, *Yeşil Gönen Postası*, 27.01.1968.

İnuğur, Nuri, *Türk Basın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1992.

Koloğlu, Orhan, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2020.

“Köylünün hali ne ise, Memleketin halide odur!”, *Gönen Postası*, 22.01.1957.

“Mizah Sütunu”, *Yeni Gönen*, 23.03.1954.

“Nazmi Hoca İşine Bak”, *Yeşil Gönen Postası*, 06.04.1968.

“Niçin Çıkıyoruz?”, *Bizim Gönen*, 19.09.1958.

“Niçin Çıkıyoruz?”, *Gönenin Sesi* 01.04.1958 s. 1.

Özer, Kemal, *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Bandırma Gürses Matbaası, Balıkesir, 1962.

Öztürk, Ahmet, “Tek Parti Döneminde Basın Özgürlüğü”, *Marmara İletişim Dergisi*, S. 5, (1994), ss. 137-144.

“Siyah”, *Yeşil Gönen Postası*, 20.03.1968.

“Söylemek veya susmak”, *Hürsöz*, 01.01.1957.

Suat Gezgin, “Türkiye’de Yerel Basın”, *Türkiye’de Yerel Basın*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 177-196.

“Yeşil Gönen Gazetesi Çıktı”, *Bandırma*, 10.05.1949.

Yıldız, Nuran, “Demokrat Parti İktidarı ve Basın”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 51, S. 1, 1996, ss. 481-505.

Yücel, Seniye, “Yerel Basın”, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, Haz. Korkmaz Alemdar, Afa Yayınları, İstanbul, 1999, ss. 174-179.

Ekler

Ek I: Yeni Gönen, 27 Nisan 1954.

**Birlik ve beraberlik;
emniyet ve istiklâlin
kefilidir!**

YENİ GÖNEN

SALI GÜNLERİ ÇIKAR SIYASI GAZETE

27 — Nisan — 1954 YIL I SAYI: 19

ABONE:

Yıllık: 575
Altı aylık: 290
Günü geçmişi nüshalar
25 kuruş

Fiati (10)krş.

Sarıköy D.P Mitingi

23 - 4 - 1954 Cuma günü öğleden sonra Sarıköy D.P. bucağının tertip ettiği açık hava toplantısı muazzam bir teşebbüsa vesile olmuştur. O gün Çanakale, Biga, Erdek Bandırma, Manyas, Gönen ve civar köylerinden gelen yüzlerce halkın toplandığı Sarıköy Belediye meydanında mahşeri bir kalabalık vardı. Mitingte Çanakale, Bigadan iki hatiple mebus adayımız Yahya Peivan, umumi meclis üyesi Vezel Çakar, gönen belediye reisi Hüseyin Durul, Dr. Kemal Uçansu, muhtelif meşhurlar arasında birer konuşma yaparak D.P. iktidarının 4 yıllık müsbet icraatları tabirini okumaları ve C.H.P. ileri tarafından yapılan her türlü menfi propagandaları müskî cevap vermeleri, Mitingte nazarı dik kati geçen bir hususiyet te milletinin muhabalef partisi tarafından yapılan hakez isat, iftiralar hisse aşarak iktidarın fevzi icraatına inandıklarını izhar yolunda gösterdikleri coşkun heyecan ve tezahürlerdir. Sarıköy açık hava toplantısı

Gönenliler 23 Nisan bayramını coşkun tezahüratla kutladılar

23—4—1954 Cuma günü, Milli Hakimiyet ve Çocuk bayramı idi. O gün program gereğince 23—Nisan—1954 perşembe günü öğleden sonra bütün dairesler, müesseseler dükkân ve evler hayrak ve yağlılıklarla süslenmişti. 23—Nisan sabahı saat 10 da Cumhuriyet alanında kaymakam, daire başkanları, memurlar D.P. teşkilatı ve kalabalık bir halk kitlesi kendilerine gösterilen yerleri alması bulunuyordu.

Fakat asfale belirmek ister ki: Bu mulligünde gelirmiş C.H.P. idare kurulu ile teşkilâtı Erdek'te ki yapılacak Propaganda mitingine iştirak etmek üzere oraya gitmişler ve meclisinde bulunmuşlardır.

Saat tam 10,30 da tiğ burusuyla meydana çıkı ve rege bayrak çekilirken orta okul öğrencilerinin çok güzel ve ahenkli bir şekilde söyledikleri istiklal marşına törene başlandı. Bundan sonra çocukların bayramları tebrik edildi. Mütahabın

Dizel elektrojen grubu ihale edildi

Şehrimiz, Elektrik santrali için 135 beygirlik iki adet dizel elektrojen grubu 12-4-1954 günü İstanbul tacirlerinden Adil Gaba y. şirketine 93.600 liraya ihale edilmiştir. Teslat: azami 3—5 ay zarfında ikmal e dilmek ve bu suretle şehrimiz gece, gündüz elektrik

Sehrimiz, Elektrik santrali için 135 beygirlik iki adet dizel elektrojen grubu 12-4-1954 günü İstanbul tacirlerinden Adil Gaba y. şirketine 93.600 liraya ihale edilmiştir. Teslat: azami 3—5 ay zarfında ikmal e dilmek ve bu suretle şehrimiz gece, gündüz elektrik

Şehrimiz su şebekesi inşaatı süratle ilerlemektedir

Belediyece Mütahhit Y. Mühendis Abdurrahman Bereketi ihale edilen şehrimiz su şebekesi inşaatına başlanmış ve her tarafta hafriyat yapılarak boruların tefriyatı devam edilmektedir. Haber aldığımız göre bu iş azami 2—3 ay zarfında tamamlanmış bulunacak ve bu suretle kasabanın en hüca köşelerine kadar bol su ile edilecek ve mevcut çeşmeler ilâveten de şim dink tesiatla birlikte 20 adet çeşme yapılacaktır.

Köylü diyorki!

46 yı hatırla, köylüden oy iste

Hakkımızı yedin, oymuzu yaktın
Yal parası dedin, tencereyi sattın
Köylüyü incittin, canlık gözü ile baktın
Köylünün partisi bugünkü partidir.

Dört yıl çekemedin hakkı yolu
Köylünün kolamıştır kanadı kolu
Şimdi akıyor çeşmesi cüzdanı dolu
Köylünün partisi bugünkü partidir.

Zannetme ki vatandaş (46) yı unuttu
Aradığı partiyi simski eyle tuttu
Mısrı ekmedi yedi şakere başkanı yuttu
Köylünün partisi bugünkü partidir.

Partisini temizlemiş cıkmış gste
Rekinin pehlivandır şimdinden pes de
(46) yı hatırla köylüden oy iste

Köylü Davı

Ek II: Gönen Postası, 26.04.1957.

BAŞYAZARI Yayıncılık İDAREHANE CUMHA YERİ 100. No. 7 Tel: 1 41 Telgraf: Gönen Postası ÜCRETİ: Bütçeye göre belirlenir	Devlet Nüshası GÖNEN POSTASI <i>Köylünün hali ne ise, Memleketin hali de odur!</i> CUMA GÜNLERİ ÇIKAR SIYASI GAZETE	Sahibine me'n'ül neşriyatı müdd. ZARFI YÜCELTİRİLMİŞ YIL: 1 SAYI: 17 Nisan 26 1957 CUMA Fiyatı 10 Kuruş
--	--	---

Hemşehrilik duygusu

Zeki Yüceltilik
Ziraat Mühendisi

Her insan içinde doğup büyüdüğü, üzerinde yaşadığı, evlenip neslini ve imeni göğütmanına memet olan memleketini kendi diğünce ve anlayışına göre sever ve ıraklar kuburunda da hizmet etmek ister. Bu öylesine tabii bir oluştür ki insan ler memleketlerinden ter sah ferah usaklarda ol-talar dahi bu mahabbetleri ekisler, bilakis faz-laleştir...

Akşere gidon her gün küyeyinde kendi memleketini simet tayan biğ taumundığı bir şahısla korpıştığı zaman; kırk yıllık bir arkadaşını hatırladığını, bulundukları ne samimiyetle dostluk kurar!

Bir yabaner diyarda bulunan her insan kendi memleketini arar bulur ve yakınlığını devam et-tirir!

Bir iki misalle hatırlatmışız bu haller hem şehriliğin bakiki ve yikil-miz tershildir. İsmi ragmen hemşehrilik duy-gusuna memleketten u-zaklarda meydana çıkan bu çok kuvvetli durumu tohafurki memleketle yak laştıkça ve bilhassa mahallinde yavaş yavaş gı-tadan kallar ve hatta ta-miniyle silir. Dalayış jede günlük hayat garfı-rı ve misjet temini mü-cadelesine giren insan-larda bu duygusuna azal-ması memleketle hımeti anıttırarak gıtarlar aras-ında menfaatlerin çatış-manı ve beliden geri-lemesine sebep olur! Bur-dan da en çok yine o memleketli sakimleri za-rar görürler...

Çünkü, hemşehriliğin bakiki manalarından sa-Devamı S. 4 de

Demokrat Partiye kayıtlar sür'atle devam ediyor

Çiftlik alanda 51 kişi, Y. Keçideresinde 12 kişi De-mokrat Partiye kaydoldular

Çiftlik alan köyünde D.P. ye kaydolmuş Meh-met Başfıdan, Osman Su-başı, Bedriye Subaşı, Fev-ziye Yılmaz, Zeliha Baş-fıdan, A. Rıza Başfıdan, Çiçek Öge, İdris Öge, Türkan Derebaşı, Ahmet Derebaşı, Ayşe Duman, Hasan Duman, Fatma Kömür, İbrahim Duman, Ahmet N. Duman, Zehra Duman, Fahri Derebaşı, Mesude Derebaşı, Necit Beal, Ahmet Yıldız, Hasan Subaşı, Ahmet H. Renli, Cevat Başfıdan, Rıza İsmi, Hatice İsmi Yusuf İsmi, Bedriye H. Subaşı, Fatma Keçin Ayşe Başfıdan, Azra Yıl-maz, Halice Başfıdan, Fuat Başfıdan, Ayşe Du-man Mehmet Duman, Ay-ge gül, Hasan Gül, Mu-rat Gül, İdris Başfıdan,

Hasanbey köyün-de H. p. den istifal-ar devam ediyor

Hasanbey köyünde H. P. sinin memleket mesele-lerindeki tutumunu beğen-miyor Cevdet Güvercin, Ahmet Paş, Mehmet Paş, Mustafa Gacı, Mustafa Güvercin, İbrahim Şen, Şerif Ali Doğan Gö-nül istifa etmişlerdir.

Çarşı camii inşaati baş-lyor

Yeri ve durumu tesbit edilen Çarşı camisinin temel inşaatı ihaleye çıka-rılmış olup pek yakında faaliyete geçileceği ilğili-lerce belirtilmektedir.

Şöförlerimiz

Trafik muayenele-rinde aksaklık var dır diyorlar

Her üç ayda bir taktil kamyon ve otobüslerin mu-ayenelerinin Balıkesirde ya-pılması şöförlerimiz ve kam-yon sahiplerince büyük bir külfet olduğu yağıtır-mır temaslardan anlaşılmaktadır. Edindiğimiz ka-naata göre vastalarımız sa-dade Gönen-Bandırma arasında çalışmalarından Balıkesire gitmesi fuzuli ve fazla miktarda akarya-kt sarfına sebep olacak

Özür

Yazı işleri Müdürü-müzün Ankara ve Balı-kesire seyahatları sebe-biyle gazetemiz birbiri-ni takiben 12 ve 19 Nı-san 1957 tarihlerinde inşisar edenemistir.

Bu hususta okuyucu-larımızdan bir delaya-mahus olmak üzere ö-zür dileriz.

Yeni Garaj ye-ri tesbit edildi

Belediye meclisinin se-lahiyet vermiş olduğu 6 üşüklü bir komisyen mar-i fetiyle yeni garajın Be-le-diye binası yanındaki e-ki Orta okul bahçesinde yapılması kararlaştırılmış-tır.

Bigadaki yangın

Konuşu karamızda vur-fu bulan yangın 2-3 evin yanmasıyla söndürülebilmis-tir. Kasabamız etfaiesi-ninde yardımına koştugu yangın başlanışta çok tehlikeli bir durum arzemiş-se de halkın yardımları yang-ın sınıretini önlemişti-r. Konuşu karamızda geymiş olanı deriz.

Belediye Reisimiz Hüseyin Şekercioğlu İstanbul'a gittiler

Elektrik Düzelt motorla-rı mevzılarda bir anlaş-maya varılması amacıyla Belediye Reisimiz Hüseyin Şekercioğlu İstanbul'a git-mişlerdir.

Evkaf Umum mü-dürlüğü köy ca-milerine yardım yapacak

Haber aldığımız gö-re Millet Vekilimiz Sayın Yahya Felvazın gayretle-riyle reilede camileri y-ki kılıpta halen camist olan bazı köylerimiz evkaf U-mum Müdürlüğüne para yardım yapılacaktır.

Ek V: Gönen'in Sesi, 30.06.1964.

1964
Salı
30 HAZİRAN
SAYI : 322
YIL : 7
Fiyatı 25 Kuruş

Gönenin Sesi

(Salı günleri çıkan müstakil ve siyasi gazetedir.)

Sahib : .. Dağıtıcı : İhsan Öz
Telefon : 29
Mesul Neşriyat Müdürü : İhsan Öz
Dışındaki ve her : Gönen basımevi
Dağıtım yeri : Bandırma
Adres : Cumhuriyet Cad. 24
Gönen

Bandırma Gazetelerinin Türk ve Dünya Kamu Oyuna Açık Bildirisi

Biz, aşağıda imzaları bulunan Bandırma gazeteleri, Milli davamız olan Kıbrıs adasında Anayasa'nın temsili ve idare konusuna Türk Hükümetinin bu güne kadar gösterdiği iyi niyet ve gazetelerin, özelikle NATO müttefikimiz Birleşik Amerika tarafından lâyikliği değerlendirilmemesi karşısında esef ve üzüne

Biz, aşağıda imzaları bulunan Bandırma gazeteleri, Milli davamız olan Kıbrıs adasında Anayasa'nın temsili ve idare konusuna Türk Hükümetinin bu güne kadar gösterdiği iyi niyet ve gazetelerin, özelikle NATO müttefikimiz Birleşik Amerika tarafından lâyikliği değerlendirilmemesi karşısında esef ve üzüne

Biz, aşağıda imzaları bulunan Bandırma gazeteleri, Milli davamız olan Kıbrıs adasında Anayasa'nın temsili ve idare konusuna Türk Hükümetinin bu güne kadar gösterdiği iyi niyet ve gazetelerin, özelikle NATO müttefikimiz Birleşik Amerika tarafından lâyikliği değerlendirilmemesi karşısında esef ve üzüne

Ara Sokakların Temizliği

Bir zamandır ihmal edilen yolların sokakları pislikten geçilmez haldedir. Tuzağın mevzilerinin başladığı günlerde, Gönen gibi Kaplıca şehrinde sokakların bakımsızlığı hiç te olmayan manzara göstermektedir.

Belediyenin bilhassa aşağı mahallelerin sokaklarını temizlemekte gayret göstermesini hatırlatırız.

Deniz kentvedeniz mevsimi Elektrik, Su, Büfe Ve Diğer Belediye Hizmetleri Ne Zaman Tamamlanacak?

Bu yılın deniz mevsimi de gelmiş ve meraklı denize girmeye başlama zamanıdır.

İçmeler Marmara sahilinde eşsiz güzel kumların da kuruluştaki olan Deniz Kent Plajı Sitesinin 66 Evler yapı kooperatifinde de şarjdan olan ortakların evleri ay. başında tamamlanmış olmalıdır. Evlerin iç tesisatlarında elektrik, su tesisatları için tesisatlar tamamlanmış haldedir. Belediye halen su baskısının döşemesini bitirmişlerdir. Diğer taraftan santral binası ve hat baskısını tamamlanmış olan ve Mayıs 15 de cereyan verilmesi düşünülen elektrik halen verilmemiştir.

Ay başında evlerine gelecek Ankaralı ortaklarımız alıp veriş için arazıya çıkacakları buluşma yerleridir. Zira büfe için Belediye halen inşaatı başlanmamıştır.

Ne zaman başlanacak ve ne zaman faaliyete geçirecektir?

Eczaneler nöbet tutuyor

İçmelerde Yeşil Gönen adı altında yeni klinik bir Eczane açıldığını bildiriyoruz.

Bu gün Ortaokul yaz dönemi sınavları sona ermiştir. Öğrenciler deris sonuçları bir iki gün içinde ilân edilecektir.

Tahminlere göre bazı öğrencilerin geçen yıllara göre biraz yüksek ocağı sanılmaktadır.

Valimiz Zahit Kırışlı Ayırdı

27 Mayıs devriminden sonra ilimiz valiliğine atanmış Emekli Amiral Zahit Kırışlı, son tayinler listesinde Sivas iline atanmıştır. Balıkesir'de bulunduğu zamanda muhtemelen kendisini sevdirmiş olan Kırışlı, 25/6/64 günü ilimizden Sivas'a gitmek üzere ayrılmış. Veda ziyafetine ilimiz kaymakamları da katılmışlardır. Kırışlı'ya iyi yolculuklar, yeni görevinde başarılar dileriz.

Ortaokullarda kayıtlar 4 Temmuz Cumartesi günü akşamına kadar

Bu yıl Ortaokullarda yeni öğrenci kayıtlarına 4 Temmuz Cumartesi günü akşamına kadar devam edilecektir. Bu günden sonra yapılacak müracaatlar dikkate alınmayacaktır. Bu yüzden velilerin kayıt içinde titiz davranmaları gerekmektedir.

Vatandaş! Kızılay Kara Gün Dostudur Yardım Et

Koza Mizanı Açıldı Japon Kozası 12.58 Tl. na Satıldı

Her yıl Haziranın son haftasında açılan (Koza Mizanı) bu yıl da 25 Haziran 1964 Perşembe günü Belediye bahçesindeki yerde açılmıştır.

Bu yıl bölgemizde Japon kozası daha çok rağbet bulacaktır. Her yıl azaalmakta olan yerli tohum koza zamanla yerini daha dayanıklı ve daha çok ipek veren Japon kozasına devredecektir.

Perşembe günü en yüksek fiyat Japon kozasına ve ilimiz ve bir parti mal 12,58 Tl. na satılmıştır. Fiat 11,50 ile 12 lira arasında oynamaktadır. Yerli koza 635 kuruş satılmıştır. Onu müzede günlerde dokum başladığında fiyat ne olacağı kestirilememektedir.

Rekordinin 40-50 bin kütürü bulacağı tahmin edilmektedir.

Sağlık Md. ve müfettişi geldi

İçmelerde, sağlık ileriini ve tesislerini teftiş için hafta içinde ilimiz Sağlık Müdürü gelecek incelemlerde bulunmaktır.

Yüzbaşı Fahri Yüksel Atandı

İçmeler An.S. Personel Yzb. Fahri Yüksel Bolu İl İlan Yüceli İçlerine atanmıştır.

Yzb. Yüksel yeni görevine An.S. Başkanı olarak başlayacaktır.

Fahri Yüksel'in İçmelerden ayrılacağı haberi dost ve yakınlarını ümitsizliğe sevk etmiştir. Yüksel yıllık iznini Göçmede kullandığı tan soğuk mevsiminde Eylül ayında ayrılacaktır.

Ek VI: Bizim Gönen, 21.12.1958.

Pazar
21 ARALIK - 1958
Yıl - 1 Sayı - 12
FİYAT 20 KURUŞ
Dişgi - Ticaret Basım ve
Baskı - Ufuk Gazetesi

BİZİM GÖNEN

Halkı Kalkartı Söylemekten Çekinmeyiniz - K. ATATÜRK

PAZAR GÜNLERİ ÇIKAR. HAFTALIK, SİYASİ MİZAHİ, EDEBİ, TARAFSIZ GAZETEDİR. *

SAHP ve BAŞYAZARI
Kemal AKÇA
MESUL NEŞRİYAT MÜDÜRÜ
Avukat A. Şahap Kutlukan
İdarehane - Gönen, Altay
mahallesi Bigo cad No.7
Posta kutusu : 6 Gönen
Telefi: 51

Ekmekten Önce Hürriyet

Yazan : A. Şahap KUTLUKAN

Biz hâlâ neyin müca-
delesi yapıyoruz. İste-
diniz nedir?

Kendi Vatandaşlarımız
kendi vatanlaştığımız
herhangi birinden farklı
maime e görmeden hak-
larımıza ve hürriyetlerine
sahip medeni insanlar
olarak yaşamak.

Bu asrda ileri bir
toplumda artık bunun
münakaşası yapılmaz. Dö-
külen bunca kandan ve
çekilen bunca cefadan
sonra hürriyetin bir lüks
olduğu fikrine yer yüzün
de inacak, kimse kal-
mamıştır. Mevzanlarda
toplanan yüzbinlerce in-
sanın alkış seslerinden
ve teşhi avazlarından
başı dönüp (Halk benden
hürriyet değil Ekmek is-
tiyor) diyenleri gene o
halkın ne çeşit c-zalara
mahkûn ettiğini insan-
lık unutmuyacaktır.

Biz Demokrasi yolu-
na çıkarken hürriyetini
ze ve haklarımızı sahip
olmak azmindeyizdir.
Biraz daha fazla ekmek
bulmak, maddesinde de-
ğildir. O zaman bize
hoş görünmek isteyenler
memlekette hürriyet ni-
zamını en geniş manası
ile kurmayı vaadediyor-
lardı. Vatandaşın hakkı
hürriyeti, emniyeti temi-
nat altına alınacaktır. Halk
her türlü tesirinden azade
olarak seçtiği insanlara
memleketin idaresini tes-
lim ederken en selahiyetli
şekilde onları elinde
bulunduracaktır.

Hürriyet için andlar,
antidemokratik ka-
zanımlar ilgisiz vailen-
ler, vatandaş arasında tef-
rik yapmayan tarafsız
bir idare, huzur ve em-
niyet, iste hepimizi ar-
kasından koşutan şeyler.

Bir yerinde beş fabri-
ka, beş kilometrelik ye-
rine beşyüz kilometrelik
yol, iki baraj, bunlar
geniş halk kütüphaneleri
harakte getiren coğrafya
sakinler değildir. Bugün
iktidar partisi mu-

Demokrat P. Sarıköy teşkilâtında çözüntü

D.P. Balıkesir İl Baş-
kanı Ahmet Kırımlın par-
tililer arasındaki ihtilafı
gidermek ve partide yeni
iltihakları temin maksadıyla
kazandırdığı 14-12-
1958 günü Sarıköy Nahiye
teşkilatı ileri gelenlerinden
68 kişi D.P. den istifaa et-
miştir.

Bu istifaları pek çok
yeni istifanın takip etce-
ği söylenmektedir.

İstifaa edenlerin isimle-
rini bildi yoruz.

Mehmet Çetinkal, D.P.
Nahiye İdare Heyeti azası

İbrahim Eryılmaz İdare
Heyetinden sabık Belediye
Reisi,

Kadir Özoğlu Belediye
meclis üy si,

İbrahim Yürteri Bele-
diye meclis azası,

Vasfi Beyhan sabık Be-
lediye Reisi,

Rıfka Daniş sabık Bele-
diye meclis üyesi,

Kenan Canbay 1946
yılı ocak başkanlarından,
Şaban Çetinkal, Ali
Kavay, Hasan Çetinkal, Ci-
hat Çetinkal, Emin Çetin

kal, Ahmet Kocapıncılı,
Hasan Erik, Salih Çelik,
Hüseyin Günaydin, Adem
Uslu, Hasan Çabukcu, Ali
Osman Siren, İbrahim O-
ba, Zekeriya Kaçan, Salih
Gündüdü, Mustafa Kara,
Hakkı Boniyyer, Sami Çöl-
geçen, Mehmet Güngör,
Kâzım Çamlıbel, Mehmet
Sarıca, Halil İbrahim Sarı,
M. Ali Tunç, Sait Çamlı-
bel, Asan Günaydin, Meh-
met B. İyik, Hasan Gür-
soy, Ahmet Yılmazzer,
Recep Salıner, İsmail De-

Devamı Sa. 2 de

Vazifesi hâlâ iade edilmeyen Bucak Merkez Muhtarı

Bundan bir müddet ev-
vel, yanlış muamele yüzün-
den tahtı muhakemeye ali-
mp da suçlu sabit görülmüş
sine rağmen mahkemeye
ceza ile edilip o meyan da
da muvakkaten vazife
sinden uzaklaştırılan Bu-
ğdaylı merkez muhtarı Hü-
seyin Haser mevzuat mu-
mimiz Arif Başaran.

Devamı Sa. 2 de

Gönen'de Güç Birliğine katılmak üzere C.H.P. ye yeni iltihak edenler

Kalburcu köyünden E-
min Kurnaz, Tütüncü bu-
cağından Cemal Eş, İbra-
him Can, Mehmet Kurutan,
Şükrü Eş, Hüseyin Kande-
mir, Mehmet Er, Basri
Dinkci, İsmail Tunçalı, Ali
Karahan, Ahmet Şevik,
Halil Şevik, Abdullah Şe-
vik Güç Birliğine katılmak
hasasiyle C.H.P. ye iltihak
etmişlerdir. İltihaklar, de-
vam e-mektedir. Peyder-
pey neyrolunacaktır.

Karacalar köyünden Ce-
mil Güngör, Köteyli köyün-
den Saattekin Karaba, Tu-
zakçı köyünden Şaban A-
çığöz, Yavuz Dündar,
Mustafa Türkoğlu, Lütfi
İsmirli, Osman Kocakster-
li, Ahmet Kabak, Süley-
man Akman, Halil Öz,
Şükrü Ürkmez, Ahmet Ka-
rabulut, Tevfik Kurt, İsmâ
il Yılmaz, Mehmet Dündar,

Arkadaşını yaraladıktan sonra intihar etti

Geçmiş köyü halkından
İbrahim Ince 15 Aralık gü-
nü bilinmeyen bir sebepten
dolayı aynı köy halkından
Nuri Güngör'e iki el ateş
etmiş kurşunlardan biri bu-
şahsın kükrek kemiği hiza-
sından yaralamış ise le di-
geri boşa girmiştir.

Nuri Güngör vuruş-
tan sonra carib evinin ömü
ne giderek orada kendi
göğsüne de bir kurşun sık-
mıştır. O gün hastaneye
nakledilen yaralı İbrahime
laazim gelen tıbbi mü-
ahase derhal yapılmış ve kur-
şun art kısmından çıkarıl-
dığı halde yaralı 17 A-
ralık günü Sağlık merkezinde
ölmüştür.

Hadişie hakkındaki tah-
kikata Gönen Müdirlu-
miliğince devam edilmek-
tedir.

SÖZ GEÇ

Hula - Hoop

Sual - İktidar koltuğu ile Hula - Hoop çen-be-i
arasında ne fark vardır?

Cevap - Birinciden düşmek hünendir, ikincisi
ise düşür.mek.

Ek VII: Yeşil Gönen Postası, 09.11.1968.

Cumartesi
9 - Kasım - 1968
Yıl : 1 Sayı : 74
Fiyatı : 10 Kuruş
İDAREHANE :
Cumhuriyet Cad. No. 12
GÖNEN

**Yeşil
GÖNEN**
***** POSTASI *****

Sorumlu Neşriyat
Müdürü
TUNÇER GÖENAY
Kurucusu: Turhan Kayabaş
Sahibi : SALİH KAYABAŞ
Diği ve Basıkı:
TURAN MATBAASI

Her Hafta Çarşamba ve Cumartesi Günleri Gönen'de Çıkar. Tarafsız Siyası Müstakil Edebi Halk Gazetesi

Atatürk

YARIN ANILACAK

Bu Münasebetle Okullarda Anma Törenleri Düzenlendi

Ölümsüz insan Atatürk'ün 30. ölüm yıldönümü yarın okullarda yapılacak törenle anılacaktır.

1881 de Selânikte dünyaya gelen Atatürk, 1938 de hayata gözlerini yummuştur. Bu arada çeşitli savaşırlara katılan ve Yunanlıları denize döken Atatürk, bir çok inkılâplar da yapmış tır. Onun kurduğı şeref

li Cumhuriyet idaresinde O'nu anmak, nesilden nesile yolunda yürümek kadar şerefli bir inanç tasavvur edilemez. Ruhu şâd olsun.

Biletler Tükenmek Üzere

Milliyetçi öğretmenler derneğı tarafından oynatılacak olan «İs lâmiyet ve Adalet» piyesi nin biletleri şimdiden tükenmekte olduğı haber verilmektedir.

Yine Ertelendi

Polis İsmail Arıkan ile Kadir Eren'in mahkemelerine Bandırma Ağır Ceza Mahkemesinde perşembe günü bakılmış ve bazı sebeplerden ayın 28 ine talik edildiğı haber alınmıştır.

Yarın Maç Yok

Yarın 10 Kasım dolayısıyla Bandırma sahasında maç yapılmayacaktır.

Türkiye Kızılay Derneğı G.Şubesi Teşekkür Ediyor

Her sene olduğı gibi bu sene de Ocak ayında açılacak aş ocağı-mızda sıcak yemek verilecek 275 fakir ve muhtaç öğrencinin temin etmek zorunda bulundukları çeşitli yemek kaplarının yeknesak hale getirilmesi için İstanbul Porselen Sanayii A. Ş. U-mum Md. lüğüne vaki müracaatımıza 275 porselen tabak ve 275 kase teberru edilmek suretiyle sıcak alâka gösterilmiş olduğundan Umum Md. lüğe ve Tuzladaki Fabrikadan şubemize kadar karşılıksız getiren Neşe yazıhanesi mensubinine minnet ve şükranlarımızı arz ederiz.

Saygılarımızla..
Tür. Kızılay Der.
Gönen Şubesi

ARA-SIRA

Turnike Yapılmalı!

TURHAN KAYABAŞ

GÜZEL Gönenimizin daimi olarak tek bir eğlence yeri mevcuttur. Yaz günleri yazlık sinemalar havuzlu parklar gibi vakit geçirecek yerler olduğı halde, kış günleri ise kahve köşeleri ve bir tane kapalı sinema vardır. Bu sinemada her film değıştiğinde bir izdiham vukua gelmektedir. Bilet alabilmek için gişeye yüklenen seyirci birbirini ezmekte ve en yakın arkadaşını dahi incitmekten çekinmemektedir. İçeriye girişte, önce girip yer kapacağım kaygısıyla, kapılardaki buzlu camların bile yere indiğı vakidir.

Halbuki, buraya bir TURNIKE yapılsa bütün bu pürüzler ortadan kalkmış olacaktır. O zaman, herkes sıraya girecek ve bilet alma kulfeti kendiliğinden kolaylaşacaktır.

Şehirde başka kapalı Sinema yok, nasıl olsa seyirci gelecektir; düşüncesinden kaçınılmalı ve buraya en kısa zamanda bir turnike yapılması düşünülmelidir.

TÜRK TARIMINDA ALMAN ETKİSİNE SOMUT BİR ÖRNEK: TAHİROVA TÜRK-ALMAN ÖRNEK VE TATBİKAT ÇİFTLİĞİ

Sema ODACIL*

Giriş

İlk çağlardan itibaren tarım ve hayvancılık faaliyetleri insanlığın önemli geçim kaynaklarından biri olmuştur. Yüzyıllar boyunca geleneksel yöntemlerle sürdürülen bu faaliyetler, 18. yüzyıla gelindiğinde sanayi devriminin etkisiyle modernize edilmeye başlanmıştır. İlk örneklerini İngiltere’de gördüğümüz zirai modernleşme hamleleri sonucunda; tarımda yeni teknikler bulunmuş, gübreleme faaliyetleri geliştirilmiş ve hayvancılıkta ırk ıslahı ve bakım yöntemleri konusunda çalışmalar yapılmıştır¹. Bu çalışmalarda; İngiltere’de ekilen buğdayın Fransız buğdayından %40 daha verimli olduğu, büyükbaş hayvanların yaşam süresinin uzadığı ve koyunlarda yün kalitesinin arttığı görülmüştür². Elde edilen atılımları geniş halk kitlelerine duyurmak, tarım ve hayvancılıkta nitelikli eleman sayısını arttırmak için, ziraat eğitimi veren okulların açılmasına önem verilmiştir. Böylelikle tarımsal ilerleme kısa sürede Avrupa’ya yayılmıştır.

Avrupa’da yaşanan modernleşme hareketlerinden etkilenen Osmanlı Devleti, 19. yüzyılda Tanzimat Fermanıyla birlikte çeşitli alanlarda ıslahatlar gerçekleştirmiştir. Bunların başında da tarım alanında yapılan düzenlemeler gelmektedir. Tarımsal üretim ekonomisi, Osmanlı ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Ancak tarımsal üretim metodunda ilkel tekniklerin kullanılması, geçimlik ekonomi, iklime bağımlı üretim dalgalanmaları, arazi üzerindeki mülkiyet hakkı sorunu, tarımsal ticaret için gerekli ulaşım ağının

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, semaodacil@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0358-4780.

¹ Muammer Demirel ve Fatma Kaya Doğanay, “Osmanlı’da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, 2011, s. 184.

² Christopher Hill, *İngiliz Devrimler Çağı*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2015, s. 316.

olmaması ve üretimde verimi artıracak tekniklere karşı yerel otoritenin olumsuz tavrı, tarımsal ilerlemeyi engellemektedir³.

Bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı'nın gelişen dünyaya ayak uydurmak için tarımsal alanda birtakım politikalar üretmesi elzemdir. Bu nedenle Osmanlı, tarımsal alanda politikalar oluşturmak ve uygulamak amacıyla bir bürokrasi tayin ederek, 1846 yılında Ziraat Nezareti'ni kurmuştur. Amaç; tarımsal üretimi arttırmak, çeşitlendirilmek ve modernleştirmektir. Bunun için Ziraat Mektepleri açılmış, model çiftlikleri kurularak; tohum, bitki ve hayvan ırklarının ıslahına yönelik çalışılmalarda bulunulmuştur. Atıl toprakların işlenebilir hale gelmesi için çalışmalar yürütülmüş, vergi muafiyeti, tarımsal araç gereçlere yönelik gümrük muafiyeti uygulanmış ve üreticinin tarımsal kredi taleplerini karşılamak için resmi kredi kurumları oluşturulmuştur⁴.

1. Türk Tarım ve Hayvancılığında Alman Etkisi

Osmanlı'nın birbiri ardını izleyen devinimlerle çağdaşlarını yakalamaya çalıştığı dönem boyunca göz ardı edilmemesi gereken en önemli olgu, imparatorlukta Alman nüfuzudur. Konumuz gereği sadece tarımsal anlamdaki gelişmelere odaklanacağımız bu birliktelik hem son Osmanlı dönemini anlamak hem de yeni kurulan Türk devletindeki gelişmeleri sağlıklı bir şekilde değerlendirmek açısından oldukça mühimdir.

19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumuna ve sahip olduğu kaynaklara karşı yakından ilgi duyan Almanya, aynı yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlı'ya karşı aktif bir politika izleyememiştir⁵. 1880'den itibaren Almanya, Osmanlı'nın ordu ve mülki teşkilatta yapmayı arzuladığı ıslahatlarla

³ Raşit Şahin, "Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nda Neden Başlamadı?", *Business Economics and Management Research Journal*, Cilt 2, Sayı 1, 2019, s. 6.

⁴ Murat Baskıcı, "Osmanlı'da Tarımda Makineleşme", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 1, s. 31-32.

⁵ Sömürge yarışına geç başlayan Almanya, 1870 yılında siyasi birliğine kazandıktan sonra, Osmanlı'nın jeopolitik konumuyla yakından ilgilenmiş ve imparatorluğu büyük hammadde ve pazar kaynağı olarak görmüştür. Osmanlı ise 93 Harbi sonrasında İngiltere, Rusya ve Fransa'nın yanında İslamiyet'i koruyan Almanya ile ilişkilerini geliştirerek dış politikada kendisine yeni bir ortak edinmek istemiştir.

yakından ilgilenmiş ve yardımcı olmak amacıyla çeşitli alanlarda uzman heyetler göndermiştir⁶.

Tarım ve hayvancılık alanında iki ülke arasındaki ilk iş birliği Prusyalı veteriner Von Godlewsky Harbiye'de veterinerlik dersi vermesiyle başlamış ve 1891'de İstanbul'da kurulan Halkalı Ziraat Enstitüsü'nden mezun olan bazı öğrenciler Almanya'ya gönderilmiştir⁷. Bağdat Demiryolu Projesi ile Almanya, Osmanlı devletinde tarım alanında varlığını göstermeye başlamıştır. Örneğin Almanlar; Bağdat demiryolunun Konya-Ereğli hattı boyunca 200 kilometre çapındaki bir arazide sulama kanalları açmış ve bataklıkları kurutarak bölgedeki üretimi arttırmaya çalışmıştır. Ayrıca Almanya, tekstildeki hammadde ihtiyacını karşılamak için Adana'daki pamuk tarımının geliştirilmesi için de çalışmalarda bulunmuştur⁸. Alman danışmanların katkısıyla demiryoluna yakın bölgelerde, birinci sınıf tohumluk tahıl elde edilmesine önem verilmiş, deneme ve öğretim amaçlı fidan dikimleri gerçekleştirilmiştir. Almanya'dan getirilen tohum, fide ve tarım makineleri sayesinde Anadolu'da tarımsal faaliyetlerde gözle görülür oranda gelişme yaşanmıştır⁹. Örneğin demiryolunun geçtiği bölgelerde 1889-1911 yılları arasında tarımsal üretim artış hızı ülkenin geri kalanıyla kıyaslandığında %114 olarak tespit edilmiştir. Diğer bölgelerde ise bu oran %63'tür¹⁰. Demiryolunun varlığı bölgedeki ürün fazlasının diğer bölgelere aktarılmasını kolaylaştırarak ticari hayatı canlandırmıştır.

Birinci Dünya Savaşı ve ardından kurulan yeni Türk devleti de tarım ve hayvancılık alanında Almanlarla iş birliği içerisinde olmaya büyük önem göstermiştir. Halkalı Ziraat Enstitüsü öğrencileri başta olmak üzere, Ziraat Vekaleti'nin önemli kadrolarında görev yapan

⁶ İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1983, s. 40-41.

⁷ Sevtap Kadioğlu, "Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Cilt 9, Sayı 1-2, 2008, s.184

⁸ Ortaylı, a.g.e., s. 105.

⁹ Alev Gözcü, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Tarımın Gelişimine Alman Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*"Cilt 18, Sayı 36, 2018, s. 113.

¹⁰ Yüksel Kaştan, "Arşiv Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı'nda Almanya ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ekonomik İlişkiler", *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 03-05 Kasım 2014 Budapeşte*, Haz. Aynur Yavuz Akengin ve Selcan Koçaslan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s. 756.

bürokratlar ve ziraat orta okullarında görev yapan öğretmenler, Almanya'ya eğitim almak için gönderilmiştir. Bu amaçla Almanya'da giderek orada eğitim görmüş ve sonrasında ülkenin tarım bakanı olacak olan Muhlis Erkmen, Türkiye'ye Leipzig Üniversitesi eski rektörlerinden Prof. Dr. Falke ve Prusyalı Prof. Dr. Oldenburg başkanlığındaki bir tarım heyetini davet etmiştir. Gelen heyetin yaptığı incelemeler sonucunda Ankara'da modern bir Ziraat Enstitüsü'nün kurulması kararlaştırılmıştır. Enstitü kadrosunda Alman hocalara yer verilmiş, derslerde kullanılacak teknik malzeme Almanya'dan getirilmiş ve eğitim programı da Alman ekolüne göre dizayn edilmiştir¹¹. Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki Alman hocaların önderliğinde Türkiye'nin makinalı tarıma geçişi sağlanmış ve tarımda Alman zirai makinelerinin kullanımına ağırlık verilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin tarımsal kalkınmasında birçok Alman şirketi de aktif rol almıştır. 1924-1939 yılları arasında Philipp Holzman Şirketi, Ankara Gazi Çiftliği inşası ile ilgilenmiş, Hochtief Şirketi, Sümerbank için fabrikalar kurmuş, Seyhan Barajı, Trabzon, Aydın, Isparta şehirlerinin su tesislerini inşa etmiştir. Wayss u. Freytag Şirketi ise ülkede çeşitli hububat ambarları inşa etmiştir. Bu dönemde sadece tarımda değil diğer alanlarda da Alman nüfuzu hissedilir bir şekilde artmıştır. Öyle ki 1938 yılında Türkiye'nin toplam ithalatında Almanya'nın payı %44,99, ihracatta ise %43,1 olmuştur. Ancak II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu oranlar önemli ölçüde azalmış, savaşın sonuna doğru Türkiye'nin Almanya'dan gerçekleştirdiği ithalat %0,6'ya kadar düşmüştür¹². Ticaret hacmindeki bu düşüşe rağmen Almanya'daki Nazi iktidarından kaçan bilim insanları Türkiye'ye gelmiş ve Yüksek Ziraat Enstitüsü¹³ başta olmak çeşitli kurumlarda görev alarak, ülkenin kalkınmasında önemli görevler üstlenmişlerdir.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, tarımsal kalkınma öncelikli bir ekonomik model benimsemiştir. Bunun en temel nedeni ise Türkiye'nin savaş sonrası Avrupa pazarları için, tahıl, ticari mahsul, meyve-sebze ve canlı hayvan tedarikçisi olarak

¹¹ Gözcü, a.g.m., s. 114-116.

¹² Hilal Karavar, "Türk Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 2019, s. 374-375.

¹³ Nadir Yurtoğlu, *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2017, s. 53.

görülmüştür¹⁴. Bu nedenle Türkiye'ye yapılan Marshall Yardımı ağırlıklı olarak tarımsal faaliyetleri geliştirmek için kullanılmış ve tarımda makineleşmeye büyük önem verilmiştir. Bu dönemin en belirgin özelliği ise ülkede Amerikan nüfuzunun giderek artmasıdır. Ancak buna rağmen tarım ve hayvancılık sektöründe rol model olarak görülen ülke Amerika değil Almanya olmuştur. Türkiye'nin bu tutumunun nedeni Hartmann'a göre iki ülke arasında geçmişte kurulan ortaklıklar ve kadersel bağdan kaynaklanmaktadır¹⁵.

2. Demokrat Parti İktidarında Türkiye'de Tarım

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti (DP) hem seçim propagandasında hem de iktidara geldikten sonraki politikalarında, tarımsal kalkınmayı ön planda tutmuştur. Kitlel tabanı tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan Anadolu köylüsünden oluşan DP; tarımda makineleşme faaliyetleri başta olmak üzere, Türk köylüsünün üzerindeki yükü hafifletmek için Ziraat Bankası tarafından düşük faizli ve uzun vadeli krediler sağlamış, taban fiyat uygulamasını yürürlüğe koymuş, karayolu ağını geliştirilerek ticari faaliyetlerin artmasına olanak sağlamış ve ihtiyaç duyulan malzeme ve teçhizatın ülkeye getirilmesi için gümrük vergisinden muafiyet uygulamasını başlatmıştır¹⁶. 1950 yılında Devlet Ziraat İşletmeleri ve Zirai Kombinalar kurumları birleştirilerek Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü (DÜÇGM) kurulmuş, böylelikle yüksek kalitede tohum, fidan ve damızlık üretimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ülkenin birçok noktasında yer alan çiftliklerde; çiftçiyle iş birliği içerisinde bulunarak tohum, fidan ve damızlık temini sağlanmış, çiftçilerin tarım ve hayvancılık alanında eğitilmesi için kurslar açılarak bu yönde yayınlar yapılmıştır¹⁷.

Almanya ile savaş öncesindeki ekonomik ilişkileri yeniden tesis etmek için yoğun temaslarda bulunan Türkiye, 1949-1950 yılında Almanya'dan 416 bin dolar değerinde traktör, traktör

¹⁴ Heinrich Hartmann, "Meeting Again at Tahirova: German Expertise in Turkish Agriculture in the 20th Century", *Contemporary European History*, Cambridge University Press, 2022, s. 3.

¹⁵ Hartmann, *a.g.m.*, s. 10.

¹⁶ Suna Altan, "Arşiv Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Gümrük Muafiyeti Uygulamaları (1950-1960)", *Belgi Dergisi*, Sayı 24, s. 228.

¹⁷ *Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü*, Haz. Hamdi Tuncer, Ankara, T.C. Ziraat Vekaleti, 1957.

pulluğu, atla çekilir zirai aletler ve hububat hangarları satın almıştır. 1950 yılının ilk beş ayında Türkiye'nin Almanya'dan yaptığı ithalat 34,5 milyon; ihracatı ise 50 milyon liraya ulaşmıştır¹⁸. Türk Alman ilişkilerinde önemli bir aktör olan Fritz Baade¹⁹ 1951 tarihli yazısında Türk-Alman ekonomik iş birliği için şu sözleri kaleme almıştır.

“1930-1940 seneleri arasında karşılıklı iktisadi münasebetlerin inkişafında en mühim rolü oynayan unsuru iki memleketin iktisadi bünyelerinin birbirini tamamlaması idi. Bu unsur bugün dahi mevcuttur.

Ayrıca ifade etmek isterim ki, Türkiye ziraat ve sanayinin inkişafı imkanları, bugüne kadar elde edilen neticelere rağmen, henüz daha da hudutsuzdur. Bilhassa Avrupa'ya ihraç edilen zirai mahsuller, kısmen iki misline iblağ edilebilir. Bazı mahsullerin ihracını 3 veya 4 misli arttırmak kabildir. Türkiye'nin sınai kalkınması, sanayi ithalatının azalması tevhit etmeyecek, bilakis sende seneye makine, alet ve kimyevi maddelere olan ihtiyaç büsbütün artacaktır. Bu mallara Türkiye'nin ihtiyacı hemen hemen hudutsuz olacaktır. Türkiye'de zirai istihsal hacminin ve dolayısıyla zirai mahsuller ihracatının artması sınai mamuller ithalatının artmasında da başlıca sebebi teşkil edecektir.”²⁰

1951 yılında Batı Almanya İktisat Bakanı Prof. Dr. Erhard, İzmir Enternasyonal Fuarı'na davet edilmiş, kurulan temaslar sonucu aynı yıl içerisinde bir Türk heyeti de Almanya'ya gönderilmiştir. Görüşmelerde Türk-Alman ticaretinin arttırılması, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik eden kanundan faydalanılarak Türk-Alman

¹⁸ Hilal Karavar, “Türk Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma”, s. 380.

¹⁹ 1893 yılında Almanya'da dünyaya gelen Fritz Baade, Almanya'da Nazi iktidarının politikalarını tasvip etmeyerek 1934'de kendi isteğiyle Türkiye'ye gelmiştir. 1935-1939 yılları arasında Tarım Bakanlığı ve Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde görev yapan Baade, Türk yumurta ihracatının standartlaştırılması ve Türk kuru üzüm ekonomisinin gelişme imkanlarına dair raporlar hazırlamıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Kırşehir'de zorunlu ikamete tabii tutulan Baade, Kırşehir'in kalkınması için birçok girişimde bulunmuş ve 1958'de Kırşehirliler tarafından kendisine fahri hemşerilik unvanı verilmiştir. Baade, savaş sonrasında ABD'de Dünya Ekonomi Enstitüsü Direktörü olarak çalışmıştır. 1949-1965 yılları arasında Federal Almanya Meclisi'nde dört dönem milletvekilliği yapan Baade, Tahirova Çiftliği başta olmak üzere iki ülke arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde oldukça önemli role sahip olmuştur.

²⁰ Fritz Baade, “Avrupa Birleşmiş Devletleri Çerçevesinde Türkiye ve Almanya”, *Türkiye İktisat Mecmuası*, Sayı 38, 1951, s. 7.

ortaklığıyla kurulacak tesisler, Türkiye tarafından Alman sanayicilerine siparişi verilen malzemenin bir an önce Türkiye'ye teslim edilmesi konuları yer almıştır²¹. Ziyaret dönüşü Ankara'da Ekonomi Bakanı Muhlis Ete'nin başkanlığında Türk-Alman Dostluk Derneği kurulmuştur. 1953 yılında Alman heyetinin Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyaret sonrasında Almanya'da da böyle bir derneğin kurulması kararı alınmış ve 1954 yılında Bonn'da Deutsch-Türkische Gesellschaft Bonn e. V adında bir dernek kurulmuştur. Başkanlığı Fritz Baade tarafından yürütülen dernek; 1957 yılında kurulan Tahirova Çiftliği'nde Alman tarafının yetkili temsilcisi olarak yer alacaktır²².

İki ülke arasındaki bu yakınlaşma, ticaret hacmini bir önceki yıla göre %5,5 artırmış ve 1951 yılında bu oranın %26,6 ulaşmasını sağlamıştır. Ancak bu artış Türkiye'nin dış ticaret dengesinin bozulması sebebiyle sonraki yıllarda azalma göstermiştir. Bunun başlıca sebebi Türkiye'nin "*Avrupa'nın Manavı*" haline getirilmek istenmesidir. DP iktidarının ilk yıllarında tarımda gerçekleşen hızlı makineleşme, suni gübre kullanımında yaşanan artış, iklim koşullarının uygunluğu ve dünyada Kore Savaşı nedeniyle gıda fiyatlarının artmasının ülkeye getirdiği avantajı başarılı bir şekilde yönetmiştir. Bu olumlu tablo bir süreliğine ülkenin ihracat rakamlarının yükselişe neden olmuştur. Ancak 1954 yılına gelindiğinde dünya konjonktüründe birtakım değişimler yaşanmış ve Türkiye'nin önceki dönemde elde edilen artı değeri yatırıma değil tamamen ithalata harcanması, ekonomiyi sıkıntıya sokmuştur²³. Bir başka deyişle Avrupa başta olmak üzere diğer ülkelere tahıl ve meyve-sebze ihraç eden bir ülkenin sürekli olarak ağır sanayi ürünleri ithal etmesi, ödemeler dengesinde bozulma meydana getirmiştir. Örneğin 1954 yılında Almanya'nın Türkiye'ye yaptığı ihracat 154 milyon Türk lirası olurken, Türkiye'nin Almanya'ya yaptığı ihracat 71 milyon Türk lirasıyla sınırlı kalmıştır. Bu noktada Türkiye'nin izlediği yöntemi eleştiren Alman tarım bilimci Hans

²¹ Hilal Karavar, "Türk Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma", s. 81-82.

²² Kemal Özden, "Türk Bilim Politikaları Çerçevesinde Almanya'dan Türkiye'ye Tarımsal Bilgi ve Teknoloji Transferi -Tahirova Türk Alman Örneği ve Tatbikat Çiftliği Örneği-", *Bilgi Üretimi ve Bilim Politikaları Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, s. 523-524.

²³ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018, s. 488-189.

Wilbrandt; tarımda Marshall Planı'nın öngördüğü şekilde hızla gerçekleştirilen makineleşme faaliyetlerini olumsuz değerlendirmiştir. Ülkede bol ve ucuz bulunan işgücünün yerini makinelerin almasının derin ekonomik sonuçlar doğuracağını belirten Wilbrandt, sermayenin sınırlı olmasının yurtdışından gelen tarımsal teknolojinin finansmanı zora sokacağı konusunda uyarılarda bulunmuştur²⁴. Türk hükümeti dış ticaret dengesini yeniden tesis etmek amacıyla 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkartılarak ödemeler dengesinde iyileşme sağlanmaya çalışmış, ancak bu konuda bir başarı sağlayamamıştır²⁵.

Ticari ilişkilerde yaşanan bu çıkmaza çözüm aramak için Batı Almanya Başbakanı Konrad Adenauer'in 1954 Mart'ında gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti bir fırsat olarak görülmüştür. Kurulan temaslarda Almanya'nın Türkiye'den daha fazla mal alarak ticaret dengesine destek olması ve iki ülke arasındaki transfer gecikmelerinin düzenlenmesi gibi konular görüşülmüştür. Başbakan Adenauer'in Türkiye ziyareti sonrasında mevkidaşı Adnan Menderes'in de Almanya'yı ziyaret etmesi gündeme gelmiş ve ilk resmi ziyaret 2-9 Ekim 1954 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Başbakan Menderes, Almanya'dan 150 milyon Alman Markı tutarında bir kredi talep etmiş, ancak görüşmelerde bu yönde olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Görüşmelerin tek somut kazanımı Almanya tarafından gündeme getirilen Türkiye'de bir Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nin kurulması teklifi olmuştur²⁶.

3. Tahirova Türk-Alman Örnek Tatbikat ve Numune Çiftliği (1957)

1950'lerin sonuna doğru Amerika, savaş sonrası Avrupa ülkelerine yaptığı yardımlar konusunda daha pasif bir tutum sergilemeye başlamış ve Eisenhower hükümeti, Batı Almanya'yı ABD'nin dahil olduğu bazı kalkınma projelerinin sorumluluğunu üstlenmeye teşvik etmiştir. Bu yönlendirmeye birlikte Almanya hükümeti, 1956-1957 yılı bütçesinden 50.000.000 Alman Mark'ını

²⁴ Hartmann, *a.g.m.*, s. 11.

²⁵ Hilal Karavar, "Ekonomik Diplomasi Perspektifinden II. Wilhelm ve Theodor Heuss'un Türkiye Ziyaretlerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 18 Sayı 72, 2021, s. 94.

²⁶ Özden, *a.g.m.*, s. 524.

gelişmekte olan ülkelere yönelik kalkınma yardımı programı için ayırmış ve bu bütçe doğrultusunda desteklenen ilk proje Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği olmuştur²⁷.

Batı Almanya'nın savaş sonrası kalkınma politikalarına entegre olma motivasyonu sadece Türk-Alman devletleri arasındaki tarihsel iş birliğinden kaynaklanmamaktadır. Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni dünya düzeninde kalkınma projeleri ile birlikte kendisine yeni gayri resmi emperyal ağlar sağlamak istemektedir²⁸. Bu yüzden Tahirova Çiftliği projesi ile Türkiye'de Türk-Alman dostluğuna dayalı, her iki ulusun da yararına olacak bir tarım işletmesinin kurulması, Almanya için gıda güvenliğine kaynak yaratmak olarak görülmüş ve kurulacak olan çiftlikle birlikte Türkiye'de modern tarım tekniklerini yaygınlaştırmak istenmiştir. Almanya bunun yanı sıra muhasebe ve işletme yönetimi alanında yerel halkın eğitimine de önem verilmiştir²⁹. Türk hükümeti ise kurulan bu birlikteliği; Alman uzmanlar ve Alman sermayesiyle, devlete külfet olmaksızın çiftçiler ve teknik elemanlar için bir eğitim ve öğretim alanı olarak görerek, işletmeden elde edilecek kârın ülkenin kalkınmasında harcanmasını öngörmüştür. Başbakan Menderes, kurulacak ortaklığın en az beş çiftlikten oluşan bir işletme olmasını düşünmüş ve Antalya'da da iki ülkenin ortaklığında bir çiftlik daha kurulmasını talep etmiştir. Ancak Almanlar bu düşünceye sıcak bakmamıştır³⁰. Alman hükümeti Tahirova kurulduktan sonra Doğu Anadolu'da da tarımsal kalkınmayı sağlamak için; Erzurum'da bir üniversite (Atatürk Üniversitesi) kurulması konusunda çalışmalar yürüttüğü ve bölgedeki tarımsal sulama hacmini artırmak için inşa edilecek baraja finansör olduğu bilinmektedir³¹.

Türkiye'de bir Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nin kurulması kararlaştırıldıktan sonra, çiftliğin organizatörü ve ilk müdürü olarak, daha önce Bursa Karacabey'de Merinos Koyunu yetiştirme

²⁷ Özden, *a.g.m.*, s. 525.

²⁸ Hartmann, *a.g.m.*, s. 4.

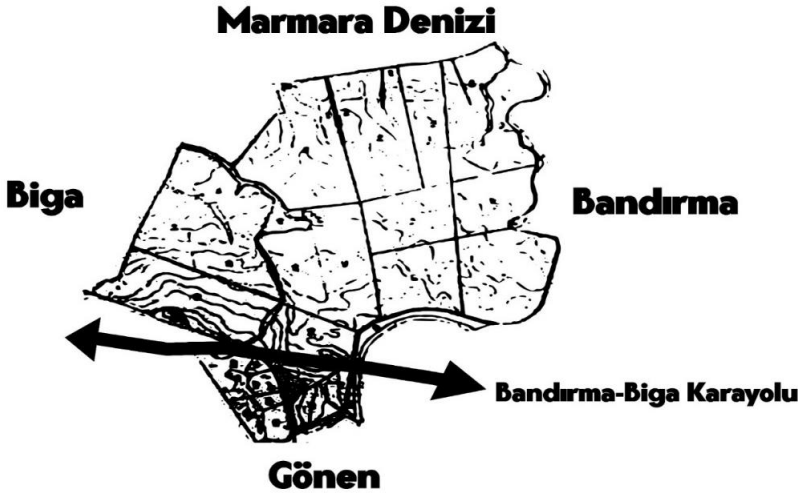
²⁹ Hartmann, *a.g.m.*, s. 12-13.

³⁰ Özden, *a.g.m.*, s. 526.

³¹ Werner Gumpel, "Die Wirtschaftsbeziehungen Zwischen Der Türkei Und Der Bundesrepublik Deutschland Entwicklung, Probleme, Perspektiven", *Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, 1985, s. 237.

çalışmalarına katılmış Dr. Arnold Schwarck tercih edilmiştir. Dr. Schwarck, 1955 yılında Türkiye'ye gelerek çiftliğin kurulacağı yer hakkında çalışmalarda bulunmuştur³². Çiftlik yeri olarak 23 Kasım 1956 tarihinde Balıkesir'in Gönen ilçesi Tahirova mevkiinde 6.500 dekarlık arazi üzerinde kurulmuş olan Tahirova Devlet Üretim Çiftliği³³ uygun bulunmuştur. (Görsel 1) 1957 yılında Tahirova Devlet Üretim Çiftliği tasfiye edilerek, çiftlik arazisi Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi'ne tahsis edilmek üzere hazineye devredilmiştir³⁴.

Görsel I: Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği Haritası³⁵

Bölgede kurulacak olan çiftlik Gönen halkı tarafından sevinçle karşılanmış, yerel basında, Tahirova çiftliği hakkında olumlu yorumlarda bulunmuştur. Gönen Postası gazetesinin sahibi Zeki Yücetürk, çiftlik hakkındaki başmakalesinde;

³² Özden, a.g.m., s. 526.

³³ BCA, 30.18.1.2. 144-94-8; 23.11.1956.

³⁴ BCA, 30.18.1.2. 147-55-9; 24.10.1957.

³⁵ Bu harita ilgili kaynaktan taranarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Harita üzerinde gerekli belirginleştirmeler yapılmış ve yön işaretleri eklenmiş haliyle metne dahil edilmiştir. *Devlet Üretim Çiftlikleri*, T.C. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1977, s. 209

“... Mahiyeti hakkında bir parça bilgi vermeyi faydalı gördüğümüz bu tesislerin gerektirdiği bütün malzeme ile mütehasıslar ve diğer personel Almanya'dan gelecektir. Bu çiftliklerde Almanya'ya sevk edilmek üzere Alman halkının en çok sarf ettiği ve makbule geçen mahsuller yetiştirilecek ve ayrıca ziraat san'atları şubeleri kurulacak ve laboratuvarlar tesis edilecektir.

...Netice itibariyle Tahirova'da kurulacak olan çiftlik, bu manada Gönen çiftçisinin garantili bir pazarı olabilecektir. Çünkü çiftlik ve civarındaki mahallerde yetişen mahsuller, bilhassa Alman milletinin çok fazla sevdiği ve sarfettiği çilek vesâir gibi ürünler Almanya'ya ihraç edileceklerdir. Bu hal ise köylümüzün teknik ziraatın icap ettirdiği münavebe esaslarına bağlı kalmasını, sırasıyla ufak arazi içinden en iyi şekilde tahıl ve çapa ziraatını yapabilmesini temin ederek çiftçimizin kazanma gücünü çok arttıracaktır.

Aynı şekilde çiftlikte kurulacak ziraat sanatları şubeleri, laboratuvarlar ise Gönen ve havalisinin ziraatını geliştirmek hususlarında pek çok yeni ve teknik imkanları çiftçi ve köylümüze verecektir. Hatta modern ziraatın icap ettirdiği teknik personelin yetiştirilmesi için Almanya'ya tahsile talebeler gönderilecektir.³⁶”

Çiftlik hakkında bilgiler vererek Tahirova'nın Gönen halkı için yeni bir ufuk açacağından bahsetmiştir. Bu dönemde yerel basında Türk-Alman Çiftliği sayesinde Gönen'de çilek tarımının gelişeceği ve yetişen mahsullerin uçakla Almanya'ya gönderileceğine dair haberler de çıkmıştır³⁷. Kurulan yeni çiftlik, Gönen'de bir ziraat okulunun açılmasına dair fikirleri de gündeme getirmiştir.

“...Bugün Gönen'de Tahirova'da bir devlet çiftliği kurulmaktadır. Bu örnek çiftliğin köylü ve çiftçimize sağlayacağı faide ve menfaatler sayısız olacaktır. Buna rağmen Gönen'de ayrıca bir ziraat okulunun açılmamış olması hali ise bu çiftliğin vereceği imkanları yüzde elli nisbetinde azaltacaktır. Şayet evvelce Kepsut'ta kurulup da sonradan lağvedilen Ziraat Mektebi bugün yeniden Gönen'de açılmış olursa çiftçi ve köylümüzün örnek çiftlik ve ziraat

³⁶ Zeki Yüçetürk, “Gönen Üretim Çiftliği”, *Gönen Postası*, 06.02.1957, s.1.

³⁷ “Üretim Çiftliği Mevzuundaki Tetkikler”, *Hürsöz*, 15.01.1957, s. 1.

okulu faaliyetleriyle kombine veçheli bir kalkınmaya tabii olacağı ve bundan da bütün memleketin istifade edeceği aşîkardır”³⁸.

Çiftlik arazisinin istimlakı için 5 Aralık 1956’da; Balıkesir Ziraat Müdür Vekili Mehmet Şerif Par, Toprak İskân Müdürü Tahsin Erol ve orman ve ziraat mühendislerinden oluşan bir ekip arazi üzerinde çalışmalara başlamışlardır. Tapu işlemleri için Gönen, Sarıköy ve Biga tapu dairelerinde incelemeler yapmış ve alınacak arazini 20 bin dönüm olduğu tespit edilmiştir³⁹. 1957 hasat yılına kadar istimlak işi halledilmeye çalışılmış ve bu amaçla Yüksek Ziraat Mühendisi Zeki Yüceetürk ve Çifteçeşmeler köyünden seçilen dört kişiden oluşan Kıymet Takdir Komisyonu, arazilerin mevcut değerlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Bazı arazi sahipleri paha biçilen meblağı düşük bulduğundan itiraz yoluna gideceklerini beyan etmiştir⁴⁰. Hürses Gazetesi sahibi Sait Argeşo konuyu basına taşıyarak istimlak edilen arazi sahiplerinin bölgede traktörlerle modern anlamda çiftçilik faaliyetlerini sürdürdüklerini, pamuk ve çeltik ziraatında dönüm başı 500 ila 750 lira kar elde edildiğini ve bazı çiftçilerin tarlasını dönümü 100 liradan icara vererek hem tarla sahibi hem icarcı hem de tarlada çalışan amelenin geçimini sağladığını belirtmiştir. Ayrıca Argeşo, arazi değerini tespit eden komisyonda Tahirova ile alakası olmayan kimselerin olduğunu ve yöre halkının talepleri dinlenmeden⁴¹, dönümüne 200 kilo pamuk, 500 kilo pirinç veren, senelik geliri 500 liradan fazla olan sulak araziye 200 lira kıymet biçilmesini eleştirmiştir. *“İstimlak heyetindeki beylere sorarız: Menderes Nehri kenarında, Söke dolaylarında veya Manisa ovasında da Tahirovası emsali pamuk yetiştiren tarlalar mevcut. Oradaki araziye dönümüne 200 lira vererek zapt etmeye cesaretleri var mı? O civarlarda yapılan istimlaklar veya kiralar hakkında hiçbir fikir edindiler mi?*”⁴²

³⁸ Zeki Yüceetürk, “Gönende Ziraat Okulu Açılmalıdır”, *Gönen Postası*, 01.03.1957, s. 1.

³⁹ “Gönende Devlet Üretme Çiftliği Kuruluyor”, *Bandırma Ekspres*, 06.12.1956, s. 1.

⁴⁰ “İstimlak İşî İlerliyor”, *Hürsöz*, 26.02.1957, s. 1.

⁴¹ Dönemin Tarım Bakanı Esat Budakoğlu, 1960 Darbesi sonrasında çiftlik arazisinin devir ve istimlakında usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle soruşturmaya tabii tutulmuştur. Ayrıntılı bilgi için; Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Numaralı İnceleme Komisyonu Sıra No: 19, Mazbata No: 7, 22.02.1962.

⁴² Sait Argeşo, “Tahir Ova Hadisesi”, *Hürsöz*, 17.09.1957, s. 1-2.

Çiftliği kuruluşu ile ilgili çalışmalar hızla devam ederken, Almanya Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Heinrich Lübke, proje hakkında yerinde incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelmiştir. 20 Haziran 1957'de Dr. Lübke, Ziraat Vekili Esat Budakoğlu ve beraberindekiler, Ankara'dan uçakla sabah 11 sularında Bandırma'ya gelmişler ve havaalanında büyük bir törenle karşılanmışlardır. Karşılama heyetinde; Balıkesir valisi, Balıkesir Belediye reisi, Bandırma Kaymakamı, Bandırma Belediye reisi, dernek temsilcileri, basın mensupları ve halktan kimseler yer almıştır. Dr. Lübke karşılama ekibindeki herkesin elini teker teker sıkarak teşekkürde bulunmuştur⁴³. Karşılama töreninde kısa bir konuşma gerçekleştiren Lübke; halka şu sözlerle hitap etmiştir;

“Kendimi tarihi topraklar üzerinde hissediyorum. İhtiram kıtasını ve beni karşılayanların samimi tezahüratını gördükten sonra, Türk dostluğunun kıymet ve ehemmiyetini daha iyi anlamış bulunuyorum. Bu kahramanlar ve bu meydanlar olmasa dünya sulhunu tesis ve idame ettirmek kabul olamazdı. Çok yer dolaştım. Barış en ziyade bahtiyarlık veren hadise Bandırma Hava Alanına gelişim olmuştur. Türkiye'nin ziraatçı bir memleket olduğunu şu şekilde ifade edebilirim. Türkiye zirai bir hazinedir. Gerek evvelce duyduğularım, gerekse bu seyahatlerimde şahsen gördüklerim kalkınma hamlelerimizin azameti bakımından bende çok müsbet intibalar uyandırmıştır. Türk ve Alman dostluğu sayesinde memleketinizde kurulacak tesisin her iki kardeş millete de hayırlı olacağına inanıyor ve samimiyetle temenni ediyorum”⁴⁴.

Hitap sonrası havaalanından ayrılan heyet, Edincik ve civar köylerde tezahüratlarla karşılanmışlardır. Öğle vakti Gönen'e varan heyet, Alman bayrakları ve şehrin muhtelif bölgelerine kurulmuş taklarla birlikte halk tarafından coşkuyla karşılanmıştır. Gönen'den sonra Tahirova'ya geçen heyet burada incelemelerde bulunmuş, ardından Merinos Çiftliği'ni ziyaret etmiştir⁴⁵. Merinos çiftliği, bir gün öncesinde Bursa'dan temin edilen Alman ve Türk bayrakları ile

⁴³ “Ziraat Vekilimiz ve Alman Ziraat Vekili Dün Geldiler”, *Bandırma Ekspres*, 21.06.1957, s. 1.

⁴⁴ “Alman Ziraat Vekili Dün Geldi”, *Ufuk*, 21.06.1957, s. 1.

⁴⁵ “Ziraat Vekilimiz ve Alman Ziraat Vekili Dün Geldiler”, *Bandırma Ekspres*, 21.06.1957, s. 1.

donatılmış ve gelen konuklara büyük bir ziyafet hazırlanmıştır⁴⁶. Yemek ve istirahat sonrası konuklar Bandırma havaalanından İzmir'e hareket etmiştir⁴⁷.

Alman heyetinin Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaretin ardından 31 Temmuz-14 Ağustos 1957 tarihinde Tarım Bakanı Esat Budakoğlu, Devlet Üretme Çiftliği Genel Müdürü Remzi Ayözgen ve Tarım Araştırma Enstitüsü Müdürü Nejat Berkmen'den oluşan heyet Almanya'yı ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaret esnasında "*Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi Kurulmasına Dair Antlaşma*" törenle imzalanmıştır. Bu vesileyle Alman-Türk Cemiyeti tarafından Köln'de bir davet düzenlenmiş ve çiftliğin kuruluşunda aktif rol olan Fritz Baade davette; "*Kâğıt üzerindeki üç yıllık hazırlık dönemi geride kalmıştır. Şimdi sahadaki çalışma başlamıştır*", sözleriyle bu ortaklığı kutlamıştır. Türk heyeti Almanya'da bulunduğu müddet boyunca birçok sanayi tesisini gezmiş, yerinde incelemelerde bulunmuştur. Heyetin Türkiye'ye dönmesinin ardından Ziraat Vekaleti ve Alman Türk Cemiyeti tarafından hazırlanan "*Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi Tesis Esasları*" (Ek 1) başlıklı kararname Resmî Gazete'de yayınlanmıştır⁴⁸. Buna göre tesisin gayesi; "*Federal Almanya ile Türkiye arasında mevcut dostluk, kültürel ve sosyal münasebetleri ilerletmek üzere ve Türkiye'de zirai istihsalin gelişmesine yardım etmek maksadiyle Türkiye Cumhuriyeti arazisinde münhasıran ve doğrudan doğruya Alman örneklerine göre örnek ve tatbikat çiftlikleri kurup, işleterek Alman ilmi araştırma neticelerinin ve Almanya'da inkişaf ettirilmiş teknik ve işletmecilik metodlarının zirai sahaya intikalini sağlamak*", olarak ifade edilmiştir⁴⁹.

1957 yılının sonlarına doğru resmen kurulmuş olan çiftliğin Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Friedrich Christiansen-Weniger, Denetleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Fritz Baade ve Müdür Dr. Arnold Schwarck olmuştur. Çiftlik kurulduğu esnada toplam 1.199 hektar genişliğinde bir araziye sahiptir. (Tablo I)

⁴⁶ "Merinos Çiftliği Türk ve Alman Bayrakları ile Donatılacak", *Ufuk*, 18.06.1957, s. 1.

⁴⁷ "Alman Ziraat Vekili Dün Geldi", *Ufuk*, 21.06.1957. s. 1.

⁴⁸ Özden, *a.g.m.*, s.525.

⁴⁹ Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri işletmesi Tesis Esasları (Karar No 9252), *Resmî Gazete*, Sayı 9706, 14 Eylül 1957

Arazisi, Türk Hükümeti tarafından temin edilen çiftliğin tüm sermayesini Almanya karşılamiş ve ortaklık son bulduğunda Almanya'nın verdiği sermayenin Türkiye'de kalması kararlaştırılmıştır⁵⁰. Ayrıca çiftlikte kullanılmak üzere Almanya'dan gelecek olan her türlü malzeme gümrükten muaf tutulmuştur. Bu doğrultuda 1957 yılında Almanya'dan Tahirova'ya gelen ilk ürünler çeşitli makine grupları ve tarım malzemeleri olmuştur⁵¹. Aynı yıl içerisinde çiftliğe 100.000 adet çilek fidesi, 10.000 adet frenk üzümü ve 10.000 adet ahududu fidanın gönderimi sağlanmıştır⁵². Almanya'dan gelen tüm malzemeler deniz yolu aracılığıyla önce Bandırma Limanı'na ardından özel kamyonlarla çiftliğe gönderilmiştir⁵³.

Tablo I: Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'ne Devredilen Arazi Varlığı⁵⁴

Mevcut Arazi Durumu	Hektar
Köylüler Tarafından Kullanılan Arazi	200
Kullanılmayan Bakımsız Arazi	100
Eski Çeltik Arazisi	311
Bakımsız Mera	25
Marmara Denizi Kıyısında Bakımsız Devlet Merası	358
Kullanıma Uygun Olmayan Eski Orman Arazisi	138
Meyvelik	5
Su, Kanal, Yol vs.	62
Toplam	1299

⁵⁰ Kemal Özer, *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Bandırma, Gürses Basımevi, 1962, s. 27.

⁵¹ BCA, 30.18.1.2. 147.56.8; 26.10.1957.

⁵² BCA, 30.18.1.2. 147.63.17; 21.12.1957.

⁵³ "Tahirova'da Almanların İşleteceği Çiftliğin Eşyaları Gelmeye Başladı", *Bandırma Ekspres*, 20.12.1957, s. 1.

⁵⁴ Özden, a.g.m., s. 527.

Çiftliğe ilk tarım makinelerinin ulaşması ile birlikte 24 Aralık 1957’de ilk toprak sürme işlemi gerçekleştirilmiştir. Yalnızca 800 hektarlık alanda tarım faaliyette bulunulan arazide ilk dönemde; tahıl, yağ bitkileri, baklagiller, kök sebzeler ve diğer tüm sebze türleri, çilekgiller, tütün, üzüm, zeytin ve hayvan yemi bitkilerinin ekimi gerçekleştirilmiştir. Deneme amaçlı gerçekleştirilen ekimlerde verim sağlandıysa da elde edilen ürünlerin değerlendirmekte sıkıntı çekilmiştir. Bu yüzden ilk 10 yılda sırasıyla tahıl, yem bitkileri, kök bitkiler ve sebze meyve ekimleri yapılmış ve 800 hektarlık arazinin neredeyse tamamına yakınında ekim faaliyetleri gerçekleşmiştir. Ancak ilk on yılda arazinin sadece ¼’ünde sulama sisteminden faydalanabilmiştir⁵⁵.

Tahirova’da gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerde ilk sorun sıklıkla yaşanan su baskınları olmuştur. Örneğin çiftliğin kuruluşundan kısa bir süre sonra 1 Nisan 1958’de fazla yağış sebebiyle Gönen Çayı taşarak çiftlik arazisinde tarım yapılan bölge zarar görmüş ve yapımı planlanan yaz ekim faaliyetleri durdurulmuştur⁵⁶. Yaşanan bu hadise sonrasında 10 Nisan 1958’de Federal Almanya Büyükelçisi Dr. F. Oellers, Deniz Ateşesi Loewe, Bursa Milletvekilleri, Balıkesir Valisi Kazım Arat ve beraberindekiler Gönen’i ziyaret etmiştir. Geceyi Gönen kaplıcalarında geçiren heyet ertesi gün Tahirova Çiftliğinde çeşitli incelemelerde bulunmuştur⁵⁷.

Benzer bir sel baskını 1963 yılında da yaşanmış ve Gönen çayının taşması sonucu 400 dekar buğday ekili arazinin bütün mahsulü denize sürüklenmiştir⁵⁸. Zayıttan kısa bir süre sonra Federal Almanya elçisi Tahirova’ya gelerek incelemelerde bulunmuştur⁵⁹. Gönen Çayının taşması sonucu yaşanan bu sel felaketine 1970 yılında bir çözüm getirilerek çayın taşkın sularının çevreye yayılmasını engelleyen baraj uzatılmıştır. Ayrıca 400 hektar kapasiteli yağmurlama tesisi kurulmuştur⁶⁰.

⁵⁵ Özden, a.g.m., s. 528.

⁵⁶ “Türk-Alman Numune Çiftliğini Sular Bastı”, *Gönenin Sesi*, 01.05.1958, s. 1.

⁵⁷ “Federal Almanya Cumhuriyeti B. Elçisi kazamızı ziyaret etti”, *Gönenin Sesi*, 15.05.1958, s. 1.

⁵⁸ Fazla Yağışlar Zarar Olmaktadır”, *Gönenin Sesi*, 17.12.1963, s. 1.

⁵⁹ “Federal Almanya Elçisi Tahirova Çiftliğine Geldi”, *Gönenin Sesi*, 18.02.1964, s. 1.

⁶⁰ Özden, a.g.m., s. 531-532.

Çiftlikte yaşanan sel baskınlarının yanı sıra tarımsal üretim maaliyetlerindeki artış orta vadede Türk çiftçisini Avrupa pazarındaki rakipleri karşısında dezavantajlı bir duruma sokmuştur. Almanya'nın Türk tarımını Avrupa pazarında öncü bir noktaya taşıma konusundaki hedefleri giderek zorlaşmış ve çiftlik yönetiminin zaman zaman bölge halkıyla yaşadığı zorluklar çiftlik stratejisinin değişmesi gerektiğini göstermiştir. Bu doğrultuda çiftlikte çalışmaları 1958'den bu yana sürmekte olan hayvancılık faaliyetlerine özel bir ilgi gösterilmeye başlanmıştır⁶¹.

Tahirova bölgesi zengin yeraltı su kaynakları ve ılıman deniz iklimi sayesinde büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine oldukça elverişlidir. Bu yüzden çiftlik kurulduktan çok kısa bir süre sonra hayvancılık faaliyetleri uygulamaya sokulmuştur. Ancak ilk etapta bakım giderlerinin yüksek olması nedeniyle büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yerine koyun yetiştiriciliğine ağırlık verilmiştir⁶². Bu doğrultuda çiftliğe ilk parti hayvan sevkiyatı Ağustos 1958'de gerçekleşmiş ve gelen sevkiyatta 1.000 adet koyun, 500 adet sığır ve 25 adet keçi ve diğer çiftlik malzemeleri yer almıştır⁶³.

Çiftlik yönetimi sadece hayvan yetiştiriciliği değil, Alman ve Türk koyun ırkları arasında melezleme çalışmaları yaparak et, süt, döl ve yün yönünden verimli yeni bir koyun tipi geliştirmeyi hedeflemiştir. Güney Marmara bölgesinin iklim koşullarına uyumlu ve bölgenin verimli geniş arazilerinde beslenebilen randımanlı bir koyun türünün, artan kırsal nüfusa yeni bir istihdam alanı açacağı düşünülmüştür. Ayrıca koyun yetiştiriciliğinde iklimsel ve çevresel riskler minimuma indiğinden dolayı, tarımda yaşanan üretici aleyhindeki durumların tersine çevrileceği ön görülmüştür.

Çiftlikte yeni bir koyun tipi geliştirmek için bakımı sağlanan koyun popülasyonunun büyüklüğü bazı hayvanların yakınlardaki çiftliklerde barındırılması zorunlu kılmıştır. Ancak yerel halkın yetiştirme sürecinde Alman uzmanların tavsiyelerine uymaması, melezleme çalışmalarının uzamasına neden olmuştur. Bu dönemde çiftliği ziyaret eden Hans Wilbrandt, konuyla ilgili olarak çiftlik yöneticilerine bölge halkıyla olan iletişimlerini geliştirmelerini

⁶¹ Hartmann, *a.g.m.*, s. 14.

⁶² Özden, *a.g.m.*, s. 529.

⁶³ BCA, 30.18.1.2. 150-43-20; 21.08.1958.

tavsiye etmiş ve yerel uzmanlardan bu noktada destek alınması gerektiğini önermiştir. Melezleme çalışmalarında yaşanan sorunlar nedeniyle damızlık sayısı giderek artmış ve çiftlik yönetimi doksan altı birinci nesil ve elli bir ikinci nesil koyun yetiştirmek zorunda kalmıştır. Bu olumsuzluklar yüzünden 1964'te başlayan yeni koyun tipinin gen havuzunun oluşturma çabaları 1976 yılına kadar devam etmiştir⁶⁴.

Melezleme çalışmaları Alman uzmanlar ve Ege Üniversitesi iş birliğinde yürütülmüştür. Bu çalışmalarda Prof. Dr. Reşit Sönmez'in önerisiyle Almanya'dan getirilen Doğu Friz ırkı koyunlarının et verimi yerine süt verimini arttıracak şekilde ıslahına ağırlık verilmiş ve çalışmalar sonucu Türkiye'nin ilk sütçü koyun tipi olan Tahirova koyunu elde edilmiştir. % 75 Doğu Friz + % 25 kıvırcık koyunu genotipi içeren Tahirova koyunu, daha sonrasında yerli koyun türlerinin ıslahında ve yeni koyun tiplerinin⁶⁵ elde edilmesinde kullanılmıştır⁶⁶.

Tahirova koyununun ortaya çıkış sürecinde çiftlik yönetimi ve melezleme çalışmalarında görev alan bilim insanları, sık sık bölgedeki koyun yetiştiricileriyle toplantılar düzenlemiştir. Düzenlenen toplantılarda koyun yetiştiricilerinin talepleri dikkate alınarak Güney Marmara bölgesinin koşullarına uyum sağlayacak bir koyun tipi elde etmeye önem gösterilmiştir. Bölgede Tahirova Süt Koyunu Derneği kurularak saha düzeyinde melezleme çalışmaları başlatılarak 1972-1980 yılları arasında Güneşli (Bandırma), Karaağaçalan (Gönen), Çeşmealtı (Biga) köyleri civarında, seçilmiş koyun işletmelerinde ıslah çalışmaları yürütülmüştür⁶⁷.

Koyun ıslahının yanı sıra Tahirova'da sığır ıslah çalışmaları da yapılmıştır. Türkiye'de 1925 yılında Avusturya'dan getirilen Montofon sığırlarıyla başlayan ıslah çalışmaları Avrupa ve Amerika'dan ithal edilen İsviçre esmeri sığır ırklarıyla devam

⁶⁴ Hartmann, *a.g.m.*, s. 16-17.

⁶⁵ Tahirova genotipi ile üretilen koyun türleri; % 25 Sakız + %75 Tahirova = Sönmez Koyunu, % 75 Tahirova + % 25 Kıvırcık = Türkgeldi Koyunu ve %50 Türkgeldi + %50 Tahirova = Türktahirova koyunlarıdır.

⁶⁶ Mustafa Kaymakçı (ed.) ve Nedim Koşum (ed.), Prof. Dr. Reşit Sönmez'in Anısına Armağan Kitabı, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 2023, s. 73.

⁶⁷ Özden, *a.g.m.*, s. 530.

etmiştir⁶⁸. Süt ve yağ verimi yüksek, sağımı kolay Angler Sığırı ise ilk defa 1959 yılında Tahirova Çiftliği'nde üretilmeye başlanmış ve bu tür ile yerli ırklar arasında melezleme çalışmaları yapılmıştır⁶⁹. 1963 yılında İzmir Enternasyonal fuarına teşhir edilmek üzere Angler ırkı 10 baş damızlık sağmal inekle bir baş damızlık boğa Almanya'dan getirilmiş⁷⁰ ve Türk hayvancılığında yaşanan gelişmeler kamuoyuna duyurulmuştur. Çiftliğe hayvancılık ve ıslah çalışmalarında kullanılmak üzere Almanya'dan 1961 yılında 50 baş sığır, 10 baş koç⁷¹, 1965 yılında 50 baş sığır, 15 baş koç ve 25 bin Alman Markı değerinde civciv ve yumurta⁷² getirtilmiştir.

Türk-Alman ortaklığında 20 yıl faaliyet gösteren çiftlikte işçilerle zaman zaman bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1965 senesinde 89 işçinin başlattığı grevdir. Örnek- İş Sendikası iş veren ile 89 işçi adına toplu iş sözleşmesi yapmak istemiş, ancak çiftlik yönetiminden olumlu yanıt gelmemiştir. Bunun üzerine işçilerin 5-10 lira arasında olan yevmiye ücretlerine 5 lira zam ve 16 saatlik mesaiyi 8 saate düşürülmesine dair taleplerde bulunan sendika, çiftlikte grev ilan etmiştir⁷³. Bir sonraki sene çiftlik, 96 işçiyi işten attığı yönündeki haberlerle tekrar gündeme gelmiştir. Çiftlik müdürü Dr. W. Rogner, Müdür yardımcısı Dr. Necdet Nart, Makine mühendisi Yılmaz Saydam ve çiftlik avukatı Abdullah Islakoğlu konuyla ilgili olarak Bandırma'daki Ufuk gazetesine bir demeç vermiştir.

“15 Ağustos 1966 gün ve 868 sayılı haber, 16 Ağustos 1966 gün ve 514 sayılı Marmara yine 16 Ağustos 1966 gün ve 326 sayılı Bandırma Gürses gazetelerinde yazılan Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği 96 sendikaya kayıtlı işçinin işinden atıldığı haberi hakikate uymamaktadır. Hadisenin şeklini aşağıda kamuoyuna arz ediyoruz.

Biz çiftlik olarak her zaman günlük işçi kullanırız. Sendikalı ve sendikatsız tefriki yapmıyoruz. Senenin bazı aylarında da hiç işçi

⁶⁸ Turgut Gönül, Reşit Sönmez ve Ömer Tömek, *Tahirova Türk Alman Örnek Çiftliğinde Angler Sığırı Yetiştiriciliği*, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 1973, s. 3.

⁶⁹ Turgut Gönül, Reşit Sönmez ve Ömer Tömek, *a.g.e.*, s. 6.

⁷⁰ BCA, 30.18.1.2. 170-33-7; 15.06.1963.

⁷¹ BCA, 30.18.1.2. 159-12-14; 10.03.1961.

⁷² BCA, 30.18.1.2. 189-57-13; 13.07.1965.

⁷³ “Gönen'deki Alman Çiftliğinde grev başladı”, *Cumhuriyet*, 05.11.1965, s. 3.

çalıştırmayız. 12 Ağustos 1966 Cuma günü mısır silajında iş bittiğinden bu işte çalışanlara lüzum kalmaması hasebiyle kendilerine iş verme imkanını bulamadık. Tütün işinde çalıştırılan diğer kısım işçiye de (bu işi toptan bir müteahhide verdiğimiz) için lüzum kalmadı. Son günler zarfında çiftlikte biz hiçbir zaman için 96 günlük işçi çalıştırmadık. Halen çiftlikte daimî çalışan sendikaya kayıtlı 85 işçimiz mevcut olup bu işçilerden hiç birisini de işten çıkarmış değiliz. Yukarıda bahis konusu edilen, işlerin bitmesi sebebiyle çalıştırılmayan işçilerin, tekrar işe alınmayacağına mütedair hiçbir kayıt da koymuş değiliz. İşimiz tekrar zuhur ettiğinde, aynı köylerdeki işçilerimizi işe davet edeceğiz. Bugüne kadar kendileriyle samimi şekilde iş birliği yaptığımız Tarım İş Sendikası Gönen Şubesi'nin bizimle hiç temasa geçmeden, yaptığımız toplu sözleşme hilafın, Balıkesir Bölge Çalışma Müdürlüğüne telefonla 96 işçiyi işten attığımızı bildirmeleri, üzüntümüze mucip olmuştur. Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği olarak biz, üzerimize düşen vecibeleri ve iki millet arasında ihdas edilen bu örnek çiftlikte her hareketin çiftliğin ismine uyararak örnek olması azmindeyiz. Bir yanlışlık eseri olan bu haberin iki millet arasındaki büyük dostluğu zedelememesini arzular, hakikatleri muhterem alakalılarına ve kamuoyuna açıklarız”⁷⁴.

Kuruluşunun ilk on yılında Alman uzmanlar tarafından yönetilen Tahirova, daha sonrasında kademeli olarak Türk yöneticilerine devredilmiştir. Türk-Alman ortaklığı süresince görev yapmış çiftlik müdürleri sırasıyla; Dr. Schvarck (1957-1962), D. Pfemig Schimdt⁷⁵ (1962-1962), Dr. Schvarck (1962-1963), Mit. Verzuglicher Hochachtung (1963-1964), Von Buddenborck (1964-1965), Dr. Rogner (1965-1966), Dr. Necdet Nart (1966-1967), Ersin

⁷⁴ “Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği’nde Çalışan 96 İşçinin, İşinden Atıldığı Haberi Tamamen Hilaf-I Hakikattir” *Ufuk*, 18.06.1966, s. 1.

⁷⁵ 1962’de Tahirova Çiftliği’ne müdür olarak atanan yüksek ziraat mühendisi D. Pfemig Schimdt görevinin kırkbeşinci gününde İzmir’den Bandırma’ya gelen posta trenindeki seyahati esnasında Bandırma yakınlarındaki Sığırcık köyü mevkiinde, trenden düşerek vefat etmiştir. Çiftlik yönetimine ve bölge halkına kendini kısa sürede sevdiren müdürün göreve gelişinin kırkbeşinci gününde vefatının öğrenilmesi büyük bir üzüntüye neden olmuştur. “Çiftlik Müdürünün Feci Ölümü Muhitinde Üzüntü Yarattı”, *Bandırma Ekspres*, 26 Ağustos 1962, s. 1-2.

Cangir (1967-1968), Nihat Çelikel (1968-1969), ve İlhami Koca (1969-1977) olmuştur⁷⁶.

4. Tahirova Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nin Bölge ile Olan Etkileşimi

Tahirova yönetimi, kuruluşundan itibaren tarım ve hayvancılık alanında bölgedeki çiftçiyle etkileşim içerisinde olmaya özen göstermiştir. Yerel halkla çiftlikte gerçekleştirilen faaliyetleri şeffaflıkla paylaşmış ve eğitsel anlamda birçok toplantı organize etmiştir. Bu doğrultuda tespit edilen ilk toplantı 3 Aralık 1960'da gerçekleşmiştir. Düzenlenen yemekli toplantıda kuruluşunun üzerinden üç yıl geçen Tahirova Çiftliği'nde gerçekleştirilen tüm çalışmalar bir projeksiyon aracılığı ile davetlilere sunulmuştur. Müdür Dr. A. Schwarck toplantının başında söz alarak konuklara şu şekilde hitap etmiştir.

“Pek muhterem misafirlerimiz ve sevgili arkadaşlarım; Kazamızdan toplantımıza iştirak eden arkadaşlara teşekkür ederim. Çiftliğimize, çiftliğinize hoş geldiniz. Çiftliğimizin kuruluşundan bu yana tam üç sene geçti. Tahirova'yı nasıl teslim aldık, bu esnada neler yaptığımızı ve nasıl çalıştığımızı yemekten sonra birkaç resimle sizlere göstereceğiz. İstedikimize göre her şey olmamıştır. Su ve elektrik daha tamamlanmamıştır. Buna rağmen küçük bir toplantı yapmağa hak kazandık. Bugün bize ve işletmemize yardım etmiş olan bütün arkadaşlara teşekkürlerimi arz ederim. Daha evvelde söylemişti. Bu işten sen ve ben pek faydalanmayacağız, amma milletiniz ve bilhassa sizin havaliniz çok faydalanacaktır. Eskiden beri mevcut Türk-Alman dostluğu gibi, Türk Milletinin ve memleketinin vaziyetinde son harpten bu yana kalkınan Almanya kadar kısa zamanda gelişmesini temenni ediyor ve bunun için çalışıyoruz.

*Arkadaşlarım, Türk-Alman dostluğu eskiden beri mevcuttur, devam ediyor, ve devam edecektir. Sizlere tekrar teşekkür eder, gelecek sene daha iyi şartlarda buluşalım ve daha intizamlı çalışalım.”*⁷⁷

⁷⁶ Devlet Üretme Çiftlikleri, s. 208.

⁷⁷ Tahirova Çiftliğinde Mevsim Sonu Münasebetile Toplantı” *Gönen'in Sesi*, 13.12.1960, s.1.

Tahirova'da her yıl gerçekleştirilen idare kurulu toplantıları ile çiftlik yönetimi, Alman ve Türk hükümetlerinden gelen temsilcilere Tahirova'da gerçekleştirilen faaliyetler hakkında bilgiler vermiştir. Ayrıca çiftlik kurulduğu günden itibaren birçok üst düzey devlet görevlisi tarafından ziyaret edilmiştir. 1959'da Celal Bayar⁷⁸, 1964'te Federal Almanya Bavyera Eyaleti Tarım Bakanı Darphammr⁷⁹, 1975'te Federal Almanya Tarım Bakanı ve Türk Devleti Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal⁸⁰ çiftliği ziyaret eden isimlerden bazılarıdır.

Çiftlik yönetimi bölge halkıyla olan etkileşimi arttırmak adına belirli periyotlarda “*Tarla Günü*” düzenlemiştir. Tarla günlerinde yerli halka çiftlikte yapılan çalışmalardan bahsedilerek, modern tarım teknikleri hakkında bilgilendirme yapmıştır. Örneğin 1966 yılında Almanya'dan Prof. Dr. Grawert, Dr. Hoffman ve Devlet Üretim Çiftliklerinden 30 ziraat yüksek mühendisi katıldığı, hayvan besleme, hayvan bakımı, modern yetiştirme metotları, ıslah çareleri gibi önemli konu başlıklarının yer aldığı bir seminer düzenlenmiştir⁸¹. Aynı yıl çiftlikte “*Mahsulü İdrak Bayramı*” düzenlenmiştir. Yerel halktan birçok kimsenin katıldığı bu bayram vesilesiyle Tahirova'nın üretim kapasitesi katılımcılara sunulmuş ve çiftlik ile bölge halkı arasında bir kaynaştırma sağlanmak istenmiştir⁸². Tahirova'da gerçekleştirilen bilgilendirici toplantıların yanı sıra bölge çiftçisine doğrudan katkı sağlayacak bazı uygulamalarda da bulunulmuştur. Çiftlikte 1963 yılında bir suni gübre tecrübe istasyonu kurularak⁸³ bir sonraki yıl Almanya'dan getirilen gübre; Gebeçınar, Çifteçşmeler, Kınalar, Ulukır köylerine dağıtılmıştır⁸⁴. Çiftlik, gübre dağıtımının yanı sıra kuruluşundan 1976 yılına kadar toplamda; 5.000 ton buğday, 1.000 ton arpa, 600 adet sığır, 3.000 adet koyun, 600 ton

⁷⁸ “Erdek’e Geldiğini Bildirdiğimiz Reisi Cumhuruımız Celal Bayar’a Dün Helikopter ile Tahirova’daki Numune Çiftliğini Ziyaret Etti”, *Bandırma Ekspres*, 30.07.1959, s. 1.

⁷⁹ “Federal Almanya Bavyerea Eyaleti Tarım Bakanı Şehrimize Geldi”, *Bandırma Ekspres*, 02.12.1964 s.1.

⁸⁰ “Alman Tarım Bakanı Korkut Özal’la Birlikte Dün Gönen’e Geldi”, *Ufuk*, 01.07.1975, s.1

⁸¹ “Tahirova’da Önemli Bir Seminer Açıldı”, *Ufuk*, 27.03.1966, s. 1.

⁸² “Tahirova Çiftliği’nde ‘Mahsulü İdrak Bayramı’ bugün yapılıyor”, *Ufuk*, 15.10.1966, s. 1.

⁸³ “Tahirova Nümune Çiftliğinde Suni Gübre Tecrübe İstasyonu”, *Gönenin Sesi*, 14.05.1963, s. 1.

⁸⁴ “Tahirova Türk-Alman Çiftliği Köylüye Gübre Dağıtılıyor”, *Gönenin Sesi*, 11.02.1964, s. 1.

ayçiçeği tohumluğu ve 50 ton yonca dağıtımı gerçekleştirmiştir⁸⁵. Ayrıca çiftlikte sonbahar kış dönemlerinde günde bin litre olacak şekilde açık arttırma usulü ile inek sütü satışları da gerçekleştirilmiştir⁸⁶.

Türk-Alman ortaklığı süresince en kapsamlı proje 6 Nisan 1975'te başlayan Tarımsal Yayım Projesi olmuştur⁸⁷. Bu proje ile çiftliğin hedeflerinden biri olan işletmenin etkili ve teknik çalışmalarını daha iyi yaymak ve Türkiye'de ekin bir köy danışmanlığı için rol model olmak istenmiştir⁸⁸. Açılış toplantısına Balıkesir Valisi Niyazi Akı ve eşi, Çanakkale Teknik Ziraat Müdürü, Kuş Cenneti Milli Parklar Şefi Cengiz Soğancıoğlu, Gönen Kaymakamı Selahattin Alpoğan, Gönen Aladağ Orman Bölge Şefi İlter Oral, Gönen Emniyet Amiri, Gönen İlçe Jandarma Komutanı ve diğer konukların katılmış ve çiftliğin çalışmaları hakkında çeşitli sunumlar yapılmıştır.

İlk konuşmayı yapan çiftlik müdürü İlhami Koca, tarımın problemli bir saha olduğunu, gelişmesi için bilgiye ihtiyaç bulunduğunu, bu nedenle çiftlik personelinin çevre köylerin tarımsal yönden kalkınması için çaba harcadığını çiftlik işletme bünyesinde, amaca uygun olarak "*Kâr Fazlasından*" Tarımsal Yayım Ünitesi'nin kurulduğunu, bu projenin amacının her türlü tarımsal tekniklerin Türk çiftçisine ulaştırılmak olduğunu söylemiştir. Müdür Koca, bu amaçla sekiz köyün proje alanı içine alındığını, bu köylere bilgi ulaştırılması yanında, çeşitli tarımsal girdilerin bedelsiz olarak götürüleceğini ifade etmiştir.

Daha sonra Vali Niyazi Akı da kıymetsiz yerlerin bu tip çalışmalarla değer kazanmakta olduğunu, tarımın gerektirdiği tekniğin, bu gibi gelişmemiş yerlere girmesinin sevindirici bulunduğunu belirtmiş, Türk-Alman iş birliğinden ziyadesiyle bahsetmiştir. Vali Akı, "*Tarımı ilmi seviyeye çıkarmak, doğal kaynaklardan yararlanmak demektir. Bu da endüstrimizi geliştirir. Alman topraklarının doğal kaynaklarının zenginliği bu dost ülkenin*

⁸⁵ Devlet Üretim Çiftlikleri, s. 207-208.

⁸⁶ "Tahirova Türk- Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğinde 175.000 litre inek sütü satılacak", *Ufuk*, 22.08.1973, s. 1.

⁸⁷ "Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğinde Tarımsal Yayım Günü Düzenlendi", *Ufuk*, 23.03.1975, s. 1.

⁸⁸ Devlet Üretim Çiftlikleri, s. 204.

gelişmesine sebep olmuştur. Bizim topraklarımız doğal yönden her ülkeden zengindir. Fakat kullanamıyoruz. Tarımsal noksanlarımızı giderirsek mutluluğumuz söz konusu olur”, diyerek gerçekleştirilen çalışmaları takdir etmiştir.

Vali Akı'dan sonra söz alan Tarımsal Yayım Proje Lideri Dr. Haberland konuklara proje hakkında detaylı bilgiler vermiştir⁸⁹. Ziraat Yüksek Mühendisi Şükrü Şamdan ise mera konusuna değinerek; meralarda parasal çalışma yapmadıklarını, meraların verimlerinin arttırılması için çiftçileri devamlı uyardıklarını, yardımcı olmak istediklerini, meralarda hayvanlar, tarafından yenmeyen otların geliştiğini, bakımsızlıktan karaçalı gibi parazit bitkiler tarafından işgal edildiğini söylemiştir. Yayım projesi içine giren Biga'ya bağlı Kepekli köyünde, köylülerle birlikte mera geliştirilmesi için çalışmalar yapıldığını, yabancı bitkilerin kesildiğini, bunların çit yapımında kullanıldığını, üç ay önce başlayan çalışmalardan dolayı köy halkının memnuniyet duyduğunu ve çiftlik tarafından hayvan otlatma zamanının duyurulmasına dek meraya hayvan sokulmaması gerektiğini de belirtmiştir. Ardında ziraat teknisyeni İlhami Güngör ve Cevat Okumuş da proje hakkında eksik kalan noktalara değinmişler ve son olarak çiftlikteki Alman personelden makine mühendisi Kleinkenak söz alarak konuşmalar tamamlanmıştır. Hayvancılık şubesi şefi Musa Karaman, Tahirova melezi adını taşıyan yeni bir koyun ırkının geliştirilme çalışmalarının devam ettiğini, bu yeni tip koyunun Alman Doğu Friz süt koyunları ile yerli kıvırcıklardan elde edildiğini ve amaçlarının süt verimini arttırmak olduğunu kamuoyuna açıklamıştır.

Müdür İlhami Koca, proje köylerinin mühendislerle el ele verdiğini, yol, orman okul ve köprü konularında da idari makamların bu köylere yardımcı olmalarını istemiştir. Vali Niyazi akı tekrara söz almış, meracılık konusuna değinmiş, hayvanların tuzu sevdiğini meralara tuz serpilmesi halinde otlamanın daha verimli olacağını, toprak tahlilinin ele alınmasını istemiştir. Toplantı sonrasında konuklar, Güvemalan ve Kepekli Köyleri yakınlarındaki tarla ve

⁸⁹ “Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğindeki Tarımsal Yayım Günü Yapıldı”, *Ufuk*, 08.04.1975, s.1.

meralara götürölüp, çalışmalar hakkında yerinde bilgi aktarımında bulunulmuştur⁹⁰.

Yayım projesi doğrultusunda sık sık civar köylere giderek tarım meseleleri ile ilgili ilgi çekici ve köy halkının anlayacağı şekilde birtakım konferanslar düzenlenmiştir. Çiftlik yönetiminin bu faaliyetlerinden köylüler oldukça memnun kalmıştır. Örneğin Bandırma'ya bağlı Bereketli Köylü sakinleri çiftlikten gelen heyete sundukları bilgiler için teşekkür etmiş ve kardeş köy olma teklifinde bulunmuşlardır. Bereketli Köyü sakinleri daha sonrasında bu teklifi bir köy kararı haline getirerek yazılı halde Tahirova'daki çiftlik yönetimine iletmışlerdir. Bu girişimden oldukça memnuniyet duyan çiftlik yönetimi, teklife olumlu yaklaşarak kardeşlik teklifini kabul etmiştir.

Kısa bir süre sonra kardeşlik kararı Bereketli Köyünde düzenlenen törenle kamuoyuna duyurulmuştur. Törene, Tahirova Çiftliği'ni temsilen; Zirai Yayın Şubesi elemanı Alman Dr. Tizs, Ege Üniversitesi'nden Herşimid ve Sait Çelebi, Ziraat Yüksek Mühendisi Ünver Ekmekçi, teknisyen Ahmet Çakır, Muammer Öztürk, ve Yalçın Sertçan katılmışlardır. Gece geç saatlere kadar süren törene Yeni Sığırcı ve Doğruca Köylerinden de bazı ileri gelen çiftçilerde hazır bulunmuşlardır. Tören sonrası katılımcılara gübreleme, toprağın yapısı ve humus konularında sözlü ve görsel olmak üzere yeni bilgiler aktarılmıştır⁹¹.

Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nde tarımsal eğitim faaliyetlerine de önem gösterilmiş ve kuruluş döneminden itibaren civar köylerdeki çocuklara çıraklık eğitimi vermiştir. Sadece bölge halkı için değil, Türk ve Alman ziraat fakültesi öğrencilerine staj imkânı sağlayarak tarımsal bilginin yayılmasına destek olunmuştur. Örneğin 1962'de Ege üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencileri iki aylık staj programı doğrultusunda çiftliğe gelerek birçok alanda tecrübe edinme fırsatı yakalamışlardır⁹². Staj programının yanı sıra çiftlikteki personelin Almanya'ya gönderilerek orada zirai eğitim

⁹⁰ "Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğindeki Tarımsal Yayım Günü", *Ufuk*, 09.04.1975, s. 1.

⁹¹ "Tahirova Türk-Alman Örnek Çiftliği ile Bereketli köyünün kardeş köy olması sebebiyle Bereketli'de tören yapıldı", *Gürses*, 06.02.1977, s. 1.

⁹² Tahirova Çiftliğine staj için gelen öğrencileri", *Gönenin Sesi*, 03.07.1962, s. 1.

görmesi konusunda çalışmalar yürütülmüş ve bu doğrultuda Gönenli ziraat teknisyeni Necdet Nart Almanya'ya gönderilmiştir⁹³. 1967'de çiftlikte bir tarım meslek lisesi açılarak tarım alanında gözlemlenen kalifiye eleman eksikliği giderilmeye çalışılmış ve çiftlik sık sık bölgedeki öğrencilerin ziyaretine açılmıştır⁹⁴.

Tahirova'daki Türk-Alman Çiftliği, Gönen'de Alman diline olan merakı arttırmış ve 1961 yılında Gönen Türk-Kültür Derneği Kültür Kolu tarafından Gönen'de Almanca dil kursu açılması için çeşitli temaslarda bulunulmuştur. Kaymakamlık haftada bir olacak şekilde tertiplenen kurs için belediye binasında bir oda temin etmiş ve Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği Müdürü Arnold Schwarck, Almanca öğretmeni olarak çiftlik personelinde Bayan Selma Hassan vazifelendirilmiştir⁹⁵. Bir sonraki yıl ilçe kütüphanesi tarafından sürdürülen dil kursu, haftada iki güne çıkartılmış ve eğitmen olarak çiftlik personelinde E. Kaiser görevlendirilmiştir. 1962 yılında düzenlenen kursa, Gönen halkından 35 kişi katılım sağlamıştır⁹⁶. Aynı yıl Balıkesir Ticaret Odası Başkanı Celal Vaner'in başkanlığında bölgenin tanınmış iş adamları, bankacıları ve gazetecilerin katıldığı bir toplantı düzenlenerek, Balıkesir'de Türk Alman Dostluk Derneği kurulması için hazırlık çalışmalarında bulunulmuştur⁹⁷.

Çiftlik, bölge halkının Almanya ile olan etkileşimini arttırmış, bu dönemde Almanya'dan birçok turist kafilesi bölgeye gelmiştir. Örneğin 1959 yılında Kapıdağ ve Kuşcenneti'ne⁹⁸ ziyarette bulunan Alman turist kafilesi, bölgede bulunan domuzlarla yakından alakadar olmuşlar ve domuzları Almanya'ya ihraç etmek için yetkililerle

⁹³ Necdet Nart, 1966-1967 yılları arasında çiftlik müdürü olarak Tahirova'da görev yapmıştır. "Necdet Nart Almanya'ya Gidiyor", *Gönen'in Sesi*, 28.06.1960 s. 1.

⁹⁴ Özden, *a.g.m.*, s. 531.

⁹⁵ "Türk Kültür derneğinin Almanca Kursu", *Gönen'in Sesi*, 24.10.1961, s. 1.

⁹⁶ "Almanca Kursu Başladı", *Gönen'in Sesi*, 20.11.1962, s. 1.

⁹⁷ "Balıkesirde Türk-Alman Dostluk Derneği Kuruldu", *Bandırma Ekspres*, 13 Mayıs 1962, s. 1-2.

⁹⁸ 1950 yılında Alman bilim insanı Curt Kosswig, Manyas Gölü'nde yürüttüğü bilimsel araştırmalar neticesinde bölgeyi "Kuş Cenneti" olarak bilim dünyasına tanıtmış, gölde bulunan 250 ayrı türde göçmen/yerli kuşa ve balık çeşitliliğine dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın ardından bir diğer Alman bilim insanı Kurt Bittel tarafından bölgede Pers yerleşimine ait izler aranmış ve 1952 yılında yayınladığı makalesinde Manyas Gölünün güneydoğu kesiminde yer alan Hisartepe'nin, Perslerin Anadolu'daki satraplık merkezlerinden biri olan Daskyleion olduğu bilim dünyasına duyurmuştur.

temaslarda bulunmuşlardır⁹⁹. Aynı sene içerisinde bilimsel çalışmalarda kullanılmak üzere Gönen'den 13 kavanoz bey arı Almanya'ya gönderilmiştir¹⁰⁰. 1961 yılında Alman bir iş adamı Manyas Gölü yakınlarındaki Ergili Köyün civarında çeşitli incelemelerde bulunarak, bölgede bolca bulunan sazlardan tahta imal etmeye başlamıştır. Basit bir atölyede presleme yönetimiyle imalatına başlanan ve kolay şekil almasıyla dikkat çeken 3.5-5 santimetre kalındığındaki tahtalar, çoğunlukla Tahirova'daki çiftlikte kullanılmıştır¹⁰¹. 1965 yılında bölgede bulunan bir grup Alman sanayici, Bandırma da bir domates suyu fabrikası kurmak için Devlet Su İşleri ile temaslarda bulunmuştur¹⁰².

Çiftliğe kurulacak yeni tesislerin projesi için Almanya'dan gelen Yüksek Mimar Herr Campe; Gönen şehrinin imar projesi, şehre yeni yapılacak park ve kaplıcaların yeri hususunda Gönen kaymakamlığı ve belediyesi ile birlikte çalışmalar yürütmüştür. Campe, 1960 yılında çiftliğe modern çiftlik müdür evi, memur lojmanları, işçi evleri, idare binaları ve ambarlar inşa etmiştir¹⁰³. Aynı yıl çiftliğe modern bir elektrik santrali de kazandırılmıştır¹⁰⁴.

Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği, yürüttüğü faaliyetlerle Güney Marmara başta olmak üzere bölgenin tamamına örnek olmuş ve çiftlik, Fritz Baade'nin 1960'larda hazırladığı F.A.O Türkiye Raporu'nda örnek gösterilerek, Marmara bölgesinde tarımın gelişimi için rol model alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Baade'nin raporunda; buğday, mısır, şeker pancarı, tütün, ayçiçeği, zeytin ve hayvancılığın bölge için ana geçim kaynağı olduğu ve bu alanlarda gerekli ıslah çalışmalarının yapılması halinde İstanbul tüm üretiminin bu bölgeden karşılanabileceği ifade edilmiştir. Bu noktada Tahirova, bölgede örnek olarak görülmüş ve Marmara kıyılarında tıpkı Tahirova'da olduğu gibi sulama sisteminin yaygınlaştırılmasının tarımsal kalkınmaya yardımcı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca raporda

⁹⁹ "Domuzlara Almanlar Talip", *Gürses*, 29.05.1959, s. 1.

¹⁰⁰ "Kazamızdan Almanya'ya 13 kavanoz bey arı gönderildi", *Gönenin Sesi*, 21.04.1959, s. 1.

¹⁰¹ "Almanların Ergili Civarında Sazdan İmal Ettikleri Tahtalar rağbet Görüyor", *Bandırma Ekspres*, 14.08.1962, s. 1-2.

¹⁰² "Almanlar Domates Suyu Fabrikası Kuruyor", *Bandırma Ekspres*, 03.04.1965.

¹⁰³ "Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nde yeni tesisler kurulacak", *Gönen'in Sesi*, 11.09.1960, s. 1.

¹⁰⁴ "Tahirova Türk-Alman Çiftliği'nde Elektrik Santrali Kuruluyor", *Ufuk*, 30.01.1960, s. 1.

çiftlikte gerçekleştiren koyun ıslah çalışmalarının önemine değinilmiştir¹⁰⁵.

Tahirova Çiftliği, bölge ekonomisinde izleri bugün dahi gözlemlenen etkilere neden olmuştur. Türkiye'nin beyaz et sektöründe lider kuruluşlarından biri olan Banvit'in tavukçuluk sektörüne yönelmesi çiftlikteki Alman uzmanların yönlendirmesiyle gerçekleştirmiştir. İlk kurulduğu dönemde bölgede ayçiçeği yağı üreten Banvit, ayçiçeği tohumlarını Tahirova Çiftliği'nden satın almış ve Banvit'in sahibi Vural Görener ile piliç üretiminde uzman bir isim olan Prof. Scholtissek tanışması bu vesileyle olmuştur. Görener, Alman profesörün tavukçuluk hakkındaki kitaplarını okuduktan sonra işletmesinde ayçiçeği yağı üretimine son vererek tavukçuluk sektörüne yönelmiştir¹⁰⁶. Bugün bir dünya markası olan Agro-Tan Tohum Şirketi de ilk olarak 1972 yılında Tahirova Türk-Alman Çiftliği'ne sözleşmeli buğday tohumu üreterek sektöre giriş yapmıştır¹⁰⁷.

5. Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nin Türk Hükümeti'ne Devri ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Tahirova Türk-Alman Örnek Çiftliği'nin Türk hükümetine devri ile ilgili çalışmalar 1967'de başlamış ve ikinci on yıllık çalışma devresine girmesi münasebetiyle 17 Haziran 1967'de Denizkent'teki¹⁰⁸ Motel Restoran'da yemekli bir toplantı tertip edilmiştir. Toplantıya Berlin'den gelen Kalkınan Memleketlere Yardım Kretoryumu kreatörü, Batı Almanya eski milletvekillerinden Dr. Fritz, Ege Üniversitesi Tarla Bitkileri Kürsüsü profesörlerinden Fethi İncek, Gönen Kaymakamı ve Belediye Başkanı, Gönenli gazeteci Tarık Binat, çiftlik idaresi eski müdürü Dr. Schwartz, davetlilerin eşleri ve çiftlik yöneticileri hazır bulunmuştur.

Toplantıda ilk konuşmayı gerçekleştiren Dr. Fritz Baade; iki hükümet arasında yapılan 20 yıllık ortaklığın birinci on yılının

¹⁰⁵ Fritz Baade, *F.A.O Raporu Türkiye Raporu*, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 100. Yıldönümü Yayınları, 1962, s. 59-60.

¹⁰⁶ <https://www.ciftlikdergisi.com.tr/tavukculuk-dunyamizda-sigortacilarin-emegi-buyuk/> Erişim tarihi 31.03.2023

¹⁰⁷ <http://www.agrotan.com.tr/kurumsal.php> Erişim tarihi 05.03.2023.

¹⁰⁸ Denizkent 1960'lı yıllarda Gönen'in sahil şeridinde, Tahirova Çiftliği'nin hemen yanına kurulmuş bir turizm alanıdır.

tamamlanmış ve ikinci on yıllık çalışmaların başlamış olduğunu ve Türk-Alman iş birliğinin başarısını gözlemlerken memnuniyetini dile getirmiştir. Tahirova'daki çalışma dönemini bir futbol maçına benzeten Baade; birinci devre başarı ile sona erdiğini ve ikinci devrede de muvaffak olunmasını temenni etmiş ve kurucu müdür Dr. Schwartz'ın ve sonraki müdür Dr. A. Rogner'in çalışmalarını övmüştür. Ayrıca Baade, birinci on yıllık devrede Gönen'de vazife gören Kaymakam ve Belediye Başkanlarına, çiftlik yönetiminin görevlerini kolaylaştırdıklarından ötürü teşekkür etmiştir. Devir işlemleriyle alakalı olarak Ekim ayında yeni bir toplantı yapılacağı bilgisini veren Baade, çiftlik müdürlüğünün bir Türk uzmana devredileceğini ve bu doğrultuda ilk Türk müdür olarak yüksek ziraat mühendisi Dr. Necdet Nart'ın görevlendirileceği belirtilmiştir.

Toplantı sırasında söz alan Gönen Kaymakamı; *“İkinci on yıllık çalışma döneminin bir Türk ve hemşehrimiz olan Necdet Nart'ın yönetimine devredilmesinden ayrıca iftihar duyuyoruz”*, diyerek durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. Gönen Belediye Başkanı ise gerçekleştirdiği konuşmasında şu sözlerle konuklara hitap etmiştir.

“Hazerde ve seferde daima dost geçinen Türk ve Alman Milletlerinin Tahirova Çiftliğinde de dostluk ve başarı içinde bir çalışma dönemi idrak etmelerinden memnunuz. Bizim Denizkent yapılırken buraların ot yığını olduğunu, tesis kuramayacağımızı söylemişlerdi. Amma siz nasıl bir Tahirova bataklığını modern çiftlik haline getirdiyseniz biz de ot ve kum yığınına modern bir yazlık kent haline getirdik. Bir okul niteliğinde olan bu çiftliğin Dr. Necdet Nart gibi, değerli bir hemşehrimizi yetiştirdiğinden de ayrıca kıvanç duyuyoruz. Bizim çok dostumuz var. Fakat hakiki dostumuzun Almanlar olduğunu unutmuyoruz.”

Çiftliğin kurucu üyesi Dr. Schwartz, yaptığı konuşmada, çiftliğin gelişmesinde Türk Alman dostluğu ve iş birliğinin etkisi olduğundan ve Almanların yardım eder durumda bir millet değil tam aksine Türklerden çok şeyler öğrenmiş bir millet olduğunu belirterek: *“Kalkınmada en önemli problemlerden biri de makinalaşma, sanayileşmenin yanında, çok yakından bildiğim Türk*

örf, adet ve harsının devamıdır. Bunların kaybolmamasının dilerim”, demiştir¹⁰⁹.

Böylelikle Tahirova’nın kuruluşunun ikinci yarısından itibaren Türk Hükümeti’ne devir süreci başlamıştır. Bu dönemde koyun ıslah çalışmalarına ağırlık verilmişse de çiftlikteki tarım faaliyetleri de hızla devam etmiştir.

Tablo II: Tahirova Türk Alman ve Tatbikat Çiftliği’nde 1971-176 Yılları Arasında Gerçekleşen Üretim faaliyetleri

Üretim Cinsi	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Buğday	584 ton	806 ton	607 ton	1.133 ton	620 ton	1.290 ton
Arpa	453 ton	401 ton	237 ton	420 ton	201 ton	193 ton
Yulaf	186 ton	139 ton	101 ton	146 ton	165 ton	107 ton
Karışık Hububat	28 ton	-	-	-	-	23 ton
Koza	-	97 ton	178 ton	20 ton	45 ton	48 ton
Ayçiçeği	-	-	102 ton	170 ton	203 ton	268 ton
Şeker Pancarı	-	-	3.601 ton	3.549 ton	4.542 ton	4.942 ton
İnek Sütü	390 ton	415 ton	436 ton	394 ton	305 ton	139 ton
Yapağı	2.432 kg	2.506 kg	2.433 kg	2.353 kg	1.689 kg	1.661 kg
Yumurta	-	-	322.708 adet	185.883 adet	317.072 adet	476.105 adet

Ortaklığın sonlarına doğru çiftlikte tahıl üretiminde ekonomik değeri yüksek şeker pancarı ve buğday üretimine ağırlık verilmiştir. Ayrıca 1973 yılında itibaren çiftlikte tavukçuluk alanında çalışmalar yapıldığı görülmektedir. (Tablo II)

Çiftliğin kuruluşundan itibaren sürekli zarar etmesi yöneticileri bu konu üzerinde daha detaylı çalışmalar yapmaya itmiştir. Çiftlikte yaşanan su baskınları sonucu yaşanan ürün zayıflatının azaltılması ve

¹⁰⁹ Türk-Alman Çiftliği’nin Yönetimi Yakında Bir Türk Uzmanına Veriliyor”, *Ufuk*, 18,06.1967, s. 1.

ekonomik değeri yüksek ürünlerin ekiminin gerçekleştirilmesi gibi düzenlemeler ile çiftlik, 1970 yılında kar elde eden bir konuma getirilmiştir. (Tablo III) Bu doğrultuda çiftlik devir işlemlerine kadar geçen süre zarfında çiftliğin banka hesaplarında 14.000.000 TL toplanmıştır.

Tablo III: 1957-1976 Tahirova Türk-Alman Örnek Tatbikat Çiftliği Kar ve Zarar Oranları¹¹⁰

Yıllar	Kar	Zarar
1958	-	238.000 TL
1959	-	352.000 TL
1960	-	607.000 TL
1961	-	487.000 TL
1962	-	706.000 TL
1963	-	1.057.000 TL
1964	-	848.000 TL
1965	-	1.028.000 TL
1966	-	1.088.000 TL
1967	-	1.041.000 TL
1968	-	135.000 TL
1969	-	185.000 TL
1970	16.000 TL	-
1971	383.000 TL	-
1972	792.000 TL	-
1973	1.216.000 TL	-
1974	4.466.000 TL	-
1975	2.310.000 TL	-
1976	4.575.000 TL	-

1974 yılında Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ile devir işlemleri için gerekli olan İşletme Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu tarihten itibaren çiftlik yönetimi tamamen Türk yetkililerden oluşacak şekilde dizayn edilmeye başlanmış, Alman uzmanlar bu dönemde Türk yöneticilere destek hizmetinde bulunmuşlardır. Ayrıca çiftlikte görev alacak kadrolar Türkiye ve Almanya'da çeşitli eğitsel faaliyetlere katılmışlardır.

¹¹⁰ *Üretme*, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Sayı 82, 1977, s. 20.

1.280.4 hektarlık arazide (Tablo IV) 77 daimî personel ve 64 yardımcı işçi ile faaliyet gösteren çiftlik Türk hazinesine devredilirken, Almanların Tahirova'ya yaptıkları tüm taşınır taşınmaz yatırımlar da bu devir işlemine tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda Türk Hükümeti'ne devredilen 20 traktör, 12 kamyon ve hizmet vasıtası, 11 motosiklet, 4 zirai vasıta, 81 toprak işleme makinesi, 24 ot biçme ve balya makinesi, 19 gübre ve ekim makinesi, 15 santrifüj sulama ve yağlama makinesi, 13 hasat makinesi, 19 zirai mücadele ve ilaçlama makinesi, 36 motorsuz nakil vasıtası, 9 jeneratör ve motor, 7 inşaat ve ıslahat makinesi, 33 ambar makinesi ve 10 süt soğutma makinesi bulunmaktadır. Ayrıca devir sırasında çiftlikte bulunan 100'ü sağmal inekten oluşan 398 sığır, 3 sürü halinde Merino, Friz ve Tahirova cinslerinden 700 adet koyun ve 2500 kanatlı hayvan da Türk hazinesine bırakılmıştır¹¹¹.

Tablo IV: 1976 Yılı İşletme Arazisinin Durumu¹¹²

Arazi Kullanış Şekli	Tarla ve Ziraat	Bağ-Bahçe ve Sebze	Çayır ve Mera	Tarım Elverişli Arazi	Orman ve Kavaklık	Kültür Arazisi	Yol, Göl ve Nehirler
Hektar	694.3	16.0	73.1	783.4	13.5	796.9	483.5

Tahirova Çiftliği 18.11.1977'de çiftlikteki büyük salonda düzenlenen törenle Türk hazinesine devredilmiştir. Törene; Federal Almanya Cumhuriyeti Gıda Tarım ve Ormancılık Bakanı Josef Ertl, Türkiye Cumhuriyeti Ulaştırma Bakanı Yılmaz Ergenekon, ortaklık boyunca çiftlikte görev almış çalışanlar, Marmara Bölgesi valileri, resmi kurum temsilcileri ve bölge halkı katılmıştır. Müdür ve üç daire başkanı dahil olmak üzere daimî 77 personele sahip olan çiftlik, söz konusu tarihten sonra Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü (DÜÇ) çatısı altında faaliyetlerini sürdürmüştür¹¹³.

Çiftliğin Türk hazinesine devri sonrasında ulusal ve yerel basında Alman ortaklığının Türk tarım ve hayvancılığına olan katkılarına yönelik değerlendirme yazıları yer almıştır. Çiftlikte

¹¹¹ Özden, *a.g.m.*, s. 532.

¹¹² *Devlet Üretme Çiftlikleri*, s. 204.

¹¹³ Özden, *a.g.m.*, s. 533.

koyun ve sığır ıslahı konusunda gerçekleştirilen çalışmaların uzun yıllar sonuçsuz kalması eleştirilmiş, hatta Angler sığırının bölgeye uyum gösterememesi ve taşıdığı hastalıklara rağmen üretiminde ısrar edilmesi olumsuz bir durum olarak değerlendirilmiştir. Yurtdışından ülkeye ithal edilen hayvan ve tohumların ülkeye uyum göstermekte zorlandığını ve bu durumun bir çeşit emperyal sömürüye yol açtığına dair yorumlarda bulunulmuştur¹¹⁴.

Alman tarafı ise 20 yıllık ortaklık sonrası Türk tarım ve hayvancılığı için bir nefes olarak gördüğü küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin pek de parlak sonuçlar doğurmadığını görmüştür. Öyle ki ortaklığın son bulduğu tarihlerde küçükbaş hayvancılığın Türk tarımına katkısı sektörün toplam değerinin ancak %10'uyla sınırlı kalmıştır. Kısa ve orta vadede Tahirova'da yürütülen faaliyetlerin Türk ekonomisindeki yeri oldukça soyut durumdadır. Ancak bölgede Alman uzmanların varlığı yerli birçok girişimcinin doğru yatırımlar yapmasına neden olmuş ve bugün Banvit, Agro-Tan gibi firmaların ulusal düzeyde önder konuma gelmesini sağlamıştır. Batı Almanya, Tahirova'da yaşadığı tecrübeden sonra akademik anlamda üçüncü dünya ülkelerinde tarımsal kalkınma konusuna özel bir ilgi göstermeye başlamış ve bu alanda yapılan çalışmalar Almanya'nın tarımsal kalkınmada öncü bir konuma ulaşmasını sağlamıştır¹¹⁵.

Tahirova Çiftliği 1983 yılında Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne (TİGEM) bağlanmıştır. TİGEM çatısı altında faaliyetlerine devam eden çiftlik, ulusal düzeyde seminerlere ev sahipliği yapmıştır. Tahirova Çiftliği'nde 1983 yılında Proje Uygulama Genel Müdürlüğü, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü ve Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni bölümü ortaklığında “*Koyun Yetiştiriciliği Semineri*” ve 1984 yılında Tarım ve Orman Köyişleri Bakanlığı ve Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından “*Hayvancılıkta İleri Eğitim Semineri*” düzenlenmiştir. Bunun dışında yöre halkı ve bakanlık çalışanlarına yönelik eğitsel faaliyetlerde de bulunulmuştur.

Bu dönemde yöre çiftçileri ile sözleşmeli çeltik üretimi yapan Tahirova yönetimi, aynı zamanda tohumluk dağıtımı da yapmaya

¹¹⁴ “Borçla Gelen İneklerin Öyküsü”, *Cumhuriyet*, 14.11.1978, s. 4.

¹¹⁵ Hartmann, a.g.m., s. 17-18.

başlamıştır. Üretilen sertifikalı çeltik tohumlukları bölge üreticisi dışında Trakya ve Karadeniz'deki çiftçilere de dağıtılmıştır. Tahirova'da ayrıca tohumluk amacıyla buğday ve hibrit mısır, hayvancılık şubesinin yem ihtiyacını karşılamak amacıyla da yonca, silaj mısır ve fiğ yetiştirilmiştir¹¹⁶.

TİGEM'e bağlı tarımsal işletme olarak faaliyetlerinin yürüten Tahirova'da 2002 yılında koyunculuk faaliyetlerine son verilmiştir. 2012 yılında 25 personeliyle 7.985 dekarlık arazide¹¹⁷; 683 ton buğday, 703 ton çeltik üreten ve bünyesinde 251 baş sığır barındıran Tahirova Tarım İşletmesi, istenilen düzeyde kar sağlamaması nedeniyle, Yüksek Planlama Kurulu'nun kararıyla özel sektöre kiralanmıştır. 23 Kasım 2012'de düzenlenen ihaleyi kazanan Anadolu Etap Tarım ve Gıda Ürünleri Anonim Şirketi ile 6 Şubat 2013'de kira sözleşmesi imzalanmış ve Tahirova 30 yıllığına kiraya verilmiştir. Günümüzde Tahirova'da sadece meyvecilik faaliyeti sürdürülmektedir¹¹⁸.

Sonuç

Tarım ve hayvancılık sektöründe sanayi devrimiyle başlayan modernizasyon çalışmaları kısa bir süre sonra Osmanlı'ya da sirayet etmiş ve bu konuda Osmanlı Devleti, Almanya ile sıkı bir ortaklık geliştirmiştir. 19. yüzyılın son çeyreğinde başlayan bu yakınlaşma, yeni kurulan Türk devletinde de devam etmiş ve özellikle Ankara'da kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü, ülkede tarımın Alman ekolüne göre şekillenmesini sağlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler, ülkede Amerika'nın varlığını hissedilir ölçüde arttırdıysa da teknik anlamda Almanya'nın hala rol model alındığı göze çarpmaktadır. Amerika'nın Türkiye için biçtiği "Avrupa'nın manavî" rolünü tasvip etmeyen Almanya bu durumun orta ve uzun vadede, nüfusunun büyük bir bölümü kırsalda yaşayan Türk devletini zora sokacağını, dışa bağlı bir makineleşme hamlesinin önce kırdan kente göçü hızlandıracağını, ardından bu yığılmanın yurtdışına göçü (Almanya'ya yapılan işçi göçü) tetikleyeceğini öngörmüştür.

¹¹⁶ Hakan İnan ve Okan Yaşar, "Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Etkilerine Yönelik Bir İnceleme: Tahirova Tarım İşletmesi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 32, 2015, s. 280-282.

¹¹⁷ TİGEM 2012 Yılı Faaliyet Raporu.

¹¹⁸ TİGEM 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

Savaş sonrası inşa edilen düzende kendine alan arayan Alman Devleti, ABD'nin yönlendirmesiyle bazı kalkınma projelerine destek olmuş ve bu doğrultuda masaya konulan ilk çalışma Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği olmuştur. Almanlar, Türkiye'de önce tarımsal verimi artırma çalışmalarında bulunmuş, sonrasında da koyunculuk çalışmaları ile kırsal kesime istihdam yaratmak istemiştir. Tarımsal üretimde girdi maliyetlerinin yüksek olması Türkiye'nin Avrupa pazarında rekabetini zora sokarken, kurulan örnek çiftçilikte yaşanan sel baskınları, yerli halkla yaşanan iletişim sorunları faaliyetlerin bir hayli yavaş ilerlemesine neden olmuştur. Büyük bir umut olarak görülen koyun ıslah çalışmaları ise benzer sorunlar nedeniyle sonuç elde etmesi oldukça uzun sürmüş ve Almanların beklediği oranda bir dönüşüm sağlamamıştır. Öyle ki çiftlik 13 yıl boyunca sürekli olarak zarar etmiştir.

Alman uzmanların bölgede bulundukları 20 yıl boyunca yerel halk ile kurdukları etkileşim, bugün bölgede bulunan birçok şirketin altyapısını hazırlamıştır. Ayrıca bu süre zarfında Alman uzmanlar, şehir planlarının hazırlanmasında, tarımsal eğitim faaliyetleriyle ve açtıkları dil kurslarıyla bölgenin gelişimine büyük katkı sağlamışlardır.

Çiftlik, Türk hazinesine devredildikten sonra ilk olarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü'ne sonrasında ise Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 2013 yılında özel bir şirkete 30 yıllığına kiralanan Tahirova Çiftliği'nde günümüzde sadece meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Kaynakça

“Almanca Kursu Başladı”, *Gönenin Sesi*, 20.11.1962.

“Almanlar Domates suyu fabrikası kuruyor”, *Bandırma Ekspres*, 03.04.1965.

“Almanların Ergili Civarında Sazdan İmal Ettikleri Tahtalar rağbet Görüyor”, *Bandırma Ekspres*, 14.08.1962.

“Alman Tarım Bakanı Korkut Özal'la Birlikte Dün Gönen'e Geldi”, *Ufuk*, 01.07.1975.

“Alman Ziraat Vekili Dün Geldi”, *Ufuk*, 21.06.1957.

Altan, Suna, “Arşiv Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Gümrük Muafiyeti Uygulamaları (1950-1960)”, *Belgi Dergisi*, Sayı 24, ss. 219-237.

Argeşo, Sait, “Tahir Ova Hadisesi”, *Hürsöz*, 17.09.1957.

Baade, Fritz, “Avrupa Birleşmiş Devletleri Çerçevesinde Türkiye ve Almanya”, *Türkiye İktisat Mecmuası*, Sayı 38, 1951, ss. 51-53.

Baade, Fritz, *F.A.O Raporu Türkiye Raporu*, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası 100. Yıldönümü Yayınları, Ankara, 1962.

“Balıkesir’de Türk-Alman Dostluk Derneği Kuruldu”, *Bandırma Ekspres*, 13 Mayıs 1962.

Baskıcı, Murat, “Osmanlı’da Tarımda Makineleşme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 58, Sayı 1, ss. 31-32.

BCA, 30.18.1.2.144-94-8; 23.11.1956.

BCA, 30.18.1.2.147-55-9; 24.10.1957.

BCA, 30.18.1.2.147-56-8; 26.10.1957.

BCA, 30.18.1.2.147-63-17; 21.12.1957.

BCA, 30.18.1.2. 170-33-7; 15.06.1963.

BCA, 30.18.1.2. 159-12-14; 10.03.1961.

BCA, 30.18.1.2. 189-57-13; 13.07.1965.

BCA, 30.18.1.2. 150-43-20; 21.08.1958.

“Borçla Gelen İneklerin Öyküsü”, *Cumhuriyet*, 14.11.1978.

“Çiftlik Müdürünün Feci Ölümü Muhitinde Üzüntü Yarattı”, *Bandırma Ekspres*, 26 Ağustos 1962.

Demirel, Muammer ve Doğanay, Fatma Kaya, “Osmanlı’da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, 2011, ss. 183-189.

Devlet Üretme Çiftlikleri, T.C. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1977.

Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Haz. Hamdi Tuncer, Ankara, T.C. Ziraat Vekaleti, 1957.

“Domuzlara Almanlar Talip”, *Gürses*, 29.05.1959.

“Erdek’e Geldiğini Bildirdiğimiz Reisi Cumhurbaşmız Celal Bayar’a Dün Helikopter ile Tahirova’daki Numune Çiftliğini Ziyaret Etti”, *Bandırma Ekspres*, 30.07.1959.

“Fazla Yağışlar Zarar Olmaktadır”, *Gönenin Sesi*, 17.12.1963.

“Federal Almanya Bavyerea Eyaleti Tarım Bakanı Şehrimize Geldi”, *Bandırma Ekspres*, 02.12.1964.

“Federal Almanya Cumhuriyeti B. Elçisi kazamızı ziyaret etti”, *Gönenin Sesi*, 15.05.1958.

“Federal Almanya Elçisi Tahirova Çiftliğine Geldi”, *Gönenin Sesi*, 18.02.1964.

Gönül, Turgut, Sönmez, Reşit ve Tömek, Ömer, *Tahirova Türk Alman Örnek Çiftliğinde Angler Sığırı Yetiştiriciliği*, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 1973.

“Gönen’de Devlet Üretme Çiftliği Kuruluyor”, *Bandırma Ekspres*, 06.12.1956.

“Gönen’deki Alman Çiftliğinde grev başladı”, *Cumhuriyet*, 05.11.1965.

Gözcü, Alev, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Tarımın Gelişimine Alman Etkisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 36, 2018, ss. 107-137.

Gumpel, Werner, “Die Wirtschaftsbeziehungen Zwischen Der Türkei Und Der Bundesrepublik Deutschland Entwicklung, Probleme, Perspektiven”, *Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2, 1985, ss. 227-239.

Hartmann, Heinrich, “Meeting Again at Tahirova: German Expertise in Turkish Agriculture in the 20th Century”, *Contemporary European History*, Cambridge University Press, 2022, ss. 1-18.

Hill, Christopher, *İngiliz Devrimler Çağı*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

- <http://www.agrotan.com.tr/kurumsal.php> Erişim tarihi 05.03.2023.
- <https://www.ciftlikdergisi.com.tr/tavukculuk-dunyamizda-sigortacilarin-emegi-buyuk/> Erişim tarihi 31.03.2023.
- İnan, Hakan ve Yaşar, Okan, “Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Etkilerine Yönelik Bir İnceleme: Tahirova Tarım İşletmesi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 32, 2015, ss. 270-305.
- “İstimplak İşi İlerliyor”, *Hürsöz*, 26.02.1957.
- Kadıoğlu, Sevtap, “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü’nde Mülteci Bilim Adamları”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, Cilt 9, Sayı 1-2, 2008, ss.183-197.
- Karavar, Hilal, “Ekonomik Diplomasi Perspektifinden II. Wilhelm ve Theodor Heuss’un Türkiye Ziyaretlerinin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 18 Sayı 72, 2021, ss. 87-102.
- Karavar, Hilal, “Türk Alman Ticari İlişkilerinde Yeniden Canlanma”, *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2, 2019, ss. 373-387.
- Kaştan, Yüksel, “Arşiv Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı’nda Almanya ile Osmanlı Devleti Arasındaki Ekonomik İlişkiler”, *100. Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 03-05 Kasım 2014 Budapeşte*, Haz. Aynur Yavuz Akengin ve Selcan Koçaslan, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, ss. 749-785.
- Kaymakçı, Mustafa (ed.) ve Koşum, Nedim (ed.), Prof. Dr. Reşit Sönmez’in Anısına Armağan Kitabı, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 2023.
- “Kazamızdan Almanya’ya 13 Kavanoz Bey Arı Gönderildi”, *Gönenin Sesi*, 21.04.1959.
- “Merinos Çiftliği Türk ve Alman Bayrakları ile Donatılacak”, *Ufuk*, 18.06.1957.
- “Necdet Nart Almanya’ya Gidiyor”, *Gönen’in Sesi*, 28.06.1960.
- Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2018.

Ortaylı, İlber, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1983.

Özden, Kemal, “Türk Bilim Politikaları Çerçevesinde Almanya'dan Türkiye'ye Tarımsal Bilgi ve Teknoloji Transferi-Tahirova Türk Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği Örneği-”, *Bilgi Üretimi ve Bilim Politikaları Uluslararası Sempozyumu*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2018, ss. 515-540.

Özer, Kemal, *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Bandırma, Gürses Basımevi, 1962.

Şahin, Raşit, “Sanayi Devrimi Osmanlı İmparatorluğu'nda Neden Başlamadı?”, *Business Economics and Management Research Journal*, Cilt 2, Sayı 1, 2019, ss. 1-16.

“Tahirova Çiftliği'nde ‘Mahsulü İdrak Bayramı’ Bugün Yapılıyor”, *Ufuk*, 15.10.1966.

“Tahirova Çiftliğinde Mevsim Sonu Münasebetile Toplantı” *Gönen'in Sesi*, 13.12.1960.

“Tahirova Çiftliğine Staj İçin Gelen Öğrenciler”, *Gönenin Sesi*, 03.07.1962.

“Tahirova'da Almanların İşleteceği Çiftliğin Eşyaları Gelmeye Başladı”, *Bandırma Ekspres*, 20.12.1957.

“Tahirova'da Önemli Bir Seminer Açıldı”, *Ufuk*, 27.03.1966.

“Tahirova Nümune Çiftliğinde Suni Gübre Tecrübe İstasyonu”, *Gönenin Sesi*, 14.05.1963.

“Tahirova Türk-Alman Çiftliği'nde Elektrik Santrali Kuruluyor”, *Ufuk*, 30.01.1960.

“Tahirova Türk-Alman Örnek Çiftliği ile Bereketli Köyünün Kardeş Köy Olması Sebebiyle Bereketli'de Tören Yapıldı”, *Gürses*, 06.02.1977.

Tahirova Türk-Alman Örnek Ve Tatbikat Çiftliği'nde Çalışan 96 İşçinin, İşinden Atıldığı Haberi Tamamen Hilaf-ı Hakikattir”, *Ufuk*, 18.06.1966.

“Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'nde Yeni Tesisler Kurulacak”, *Gönen'in Sesi*, 11.09.1960.

“Tahirova Türk-Alman Çiftliği Köylüye Gübre Dağıtılıyor”,
Gönenin Sesi, 11.02.1964.

TİGEM 2012 Yılı Faaliyet Raporu.

TİGEM 2013 Yılı Faaliyet Raporu.

Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri işletmesi Tesis Esasları
(Karar No 9252), *Resmî Gazete*, Sayı 9706, 14 Eylül 1957.

“Türk-Alman Çiftliği’nin Yönetimi Yakında Bir Türk Uzmanına Veriliyor”, *Ufuk*, 18.06.1967.

“Türk-Alman Numune Çiftliğini Sular Bastı”, *Gönenin Sesi*,
01.05.1958.

“Tahirova Türk- Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğinde 175.000 litre
inek sütü satılacak”, *Ufuk*, 22.08.1973.

“Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğindeki Tarımsal Yayım
Günü”, *Ufuk*, 09.04.1975.

“Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğindeki Tarımsal Yayım Günü
Yapıldı”, *Ufuk*, 08.04.1975.

“Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliğinde Tarımsal Yayım Günü
Düzenlendi”, *Ufuk*, 23.03.1975.

“Türk Kültür derneğinin Almanca Kursu”, *Gönenin Sesi*, 24.10.1961.

“Üretme Çiftliği Mevzuundaki Tetkikler”, *Hürsöz*, 15.01.1957.

Üretme, Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü, Ankara, Sayı
82, 1977.

Yurtoğlu, Nadir, *Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve
Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri*, Ankara, Atatürk
Araştırma Merkezi Yayınları, 2017.

Yücetürk, Zeki, “Gönen Üretme Çiftliği”, *Gönen Postası*,
06.02.1957.

Yücetürk Zeki, “Gönen’de Ziraat Okulu Açılmalıdır”, *Gönen
Postası*, 01.03.1957.

“Ziraat Vekilimiz ve Alman Ziraat Vekili Dün Geldiler”, *Bandırma
Ekspres*, 21.06.1957.

Ekler

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1336 - 1920

İdare ve yasa işleri için Başvekillet Nergiz ve Müdevvenat Ünvanı Mürürlüğüne müracaat olunan:	14 EYLÜL 1957 CUMARTESİ	Sayı: 9706
---	----------------------------	------------

KARARNAME

4
Karar Sayısı: 9252

Ziraat Vekâleti ve Alman - Türk Cemiyeti tarafından müstereken hazırlanan ilişik «Türk - Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi Tesis Esasları» mektur Vekâletin 18/7/1957 tîrîhî ve 1195 sayılı yasa üzerine, 8093 sayılı kanunun 1 ücü maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 24/7/1957 tarihinde kabul edilmiştir.

REİS-CUMHUR
C. BAYAR

Başvekil A. MENDERES	Devlet Vekili Dr. M.C. BENGÜ	Devlet Vekili S. ERGİN	Devlet Vekili E. KALAFAT	Devlet Vekili C. YARDIMCI
Adilve Vekili GÖKTÜRK	Millî Müv. V. Ş. ERGİN	Dahilve Vekili Dr. N. GEDİK	Bastıve V. V. E. MENDERES	Malıve Vekili H. POLİTAKA
Maarîf Vekili T. İLERİ	Nafa Vekili E. MENDERES	Ticaret Vekili A. AKER	Sih. ve İç. Müv. Vekili Dr. N. KÖREZ	
Gün. ve İnh. Vekili H. HÜSMAN	Ziraat Vekili E. BUDAKOĞLU	Münakalât Vekili/Çalışma Vekili A. DEMİRER	Sarı Vekili M. TARRAN	S. AĞAOĞLU

Türk - Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi Tesis Esasları

Madde — 1

Tesisin adı «Türk - Alman Örnek ve Tatbikat Çiftlikleri İşletmesi» dir. Tesisin merkezi Ankara'dadır.

Madde — 2

1 — Tesisin gayesi; Federal Almanya ile Türkiye arasında mevcut dostluk, kültürel ve sosyal münasebetleri ilerletmek üzere ve Türkiye'de zirai istihsalın gelişmesine yardım etmek maksadıyla Türkiye Cumhuriyeti arasında münasaban ve doğrudan doğruya olan ilişkilerine göre örnek ve tatbikat çiftlikleri kurup, işletmek Alman ilmi araştırma neticelerinin ve Almanya'da inkişaf ettirilmiş teknik ve işletmecilik metodlarının zirai sahaya intikalinı sağlamaktır.

2 — Tesis aynı menfaatine hizmet eder; Tesisin geliri münhasıran Tesisin teşekkül gayesinin tahakkuku için sarfedilir.

Çiftliğin bütçesi, esas itibariyle o çiftliğin masraflarına tahsis edilir. Masrafların tamamı veya diğer yollardan elde edilen gelirler icabı hâle göre ya o çiftliğin gelirlerine yahut benzeri çiftliklere karışdırılabilir veya Türk ziraatçılarına Türkiye veya Federal Almanya'da yetiştirilmelerine harcanır.

3 — Tesisin hesap senesi 1 Temmuzda başlar ve gelecek yılın 30 Haziranına sona erer. İlk hesap yılının başlangıcı tesisin hukukî teşekkülü ettiği tarih olup bunu takip eden Haziran ayının 30' unda sona erer.

Madde — 3

1 — Tesisin tarafları Almanya'da Bonn şehrinde Gierensweg 19 da mukim Alman - Türk Cemiyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Vekâletidir.

2 — Alman - Türk Cemiyeti bu tesisin ilk sermayesi olmak üzere 1000 (bin) Alman markı verir. Cemiyet bu para yirmi - ym değerde özümünü kaymet ve malları da verebilir.

İşletme çiftliklerinin yalnız arazisi Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Vekâletince temin ve Türkiye Cumhuriyeti idaresine tevdi edilir ve 3 üncü şahıs lehine takyidditan ayrı olarak Tesisin istifasına tahsis olunur. İşletmenin diğer bütümünü ihtiyac ve masrafları Alman - Türk Cemiyeti tarafından bu iş için tahsis edeceği imkânlar dahilinde sağlanır.

3 — Tesis her zaman Alman - Türk Cemiyetinin veya diğer hukukî veya hakikî şahısların nakdi ve aynı teberurlarını 2 ncı maddedeki maksatlar için kabul edebilir. Bunlar tesisin gelirine ilâve edilir.

Madde — 4

1 — Tesisin gelirini idare ve bunların kullanaşa gayeye uygun bir şekilde harcamasını salâhiyeti, murakabe heyetinin nezaret ve direktifleriyle hareket edecek olan İdare Heyetine mevduktur.

2 — İdare Heyetinin başlıca vazifeleri şunlardır:

a) Alman Azalarının teklifi üzerine çiftliğin müdür ve müdür muaviniyi tayin ve istabunda vazifelerine nihayet vermek; bunları murakabe etmek,

b) Her hesap yılı için bir işletme planı ve bütçe hazırlamak,

c) Her hesap yılının ilk üç ayı içinde bir evvelki hesap yılının bilançosunu ve hesabı Kati raporunu hazırlamak; bunları Murakabe Heyetine tayin oluncak bir işletme müteahhasına teklif ettirip rapora bağlamak ve bu raporla birlikte Murakabe Heyetine sunmak

3 — Murakabe Heyeti İdare Heyetine başka vazifelerde vermeye salâhiyetlidir.

Madde — 5

1 — İdare Heyeti Reis ve Reis Vekili müstereken veya bunlardan biri ile İdare Heyeti Azasından biri veya müstereken tesis mahkemelerinde veya müşakeme harcinde temsil eder.

2 — 1 ncı maddede yazılı kınâmlar tamamı salâhiyetini İdare veya Murakabe Heyetlerinin kararları hududı dâhilinde kullanmakta mükelleftir.

GÖNEN KAPLICALARININ YILLAR İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ

Ayşenur YALÇINKAYA SÜZEN*

Giriş

Su, insanın var olmasından beri toplumlarda efsaneleri ve inanışları incelediğimizde kült bir öge haline gelmiştir. Türk mitolojisinde de güç ve bereket getirdiğine inanıldığı görülmekle birlikte Maya, Japon, İnka efsanelerinde dünyanın yaratılmasıyla ilişkilendirilerek yaratıcı bir öge olarak kabul edilir¹. “Ölümsüzlüğün iksiri” olarak da anılmaktadır². Var olan efsaneler ile birlikte Tevrat’ta yaratılışın birinci hikayesinde “Allah’ın ruhu sular üzerinde dolanıyordu. Allah: ışık olsun dedi ve ışık oldu³.” Denildiği gibi Kur’an-ı Kerim’de bulunan Enbiya suresinde de “diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi⁴?” ifadeleri bulunmaktadır. Birçok dini ritüellerde, efsanelerde ve inanışlarda bahsedilen suyun biçimleri insanlarda suyun yaratıcı ile bağlantısı olduğunu düşündürmektedir.

Gönen ilçesinin merkezi net olmasa da kaplıcalar bölgesinin var olma tarihi milattan önceki dönemlere kadar uzanır. Bölgede yapılan oteller sırasında tarihi kalıntılara rastlanır. Kalıntılardan biri şu an Park Otel’in yapımı sırasında çıkan taban mozağıdır⁵. Bulunun taban mozağı M.S. 5. yüzyıla aittir. Bölgede bulunan tapınağın ismi Artemis Thermaia’dır. Türkçe, kaynak tanrıçasının ılıca yurdu anlamına gelmektedir. Kaplıcaların eski adı hakkındaki bilgiye Hierokles tarafından yazılan ve içinde 64 il ve 923 kentin anlatıldığı Synekdemosis kitabındaki anlatımlar sonucu ulaşılır. Kaynakta

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Balıkesir Üniversitesi, aysenuryalcinky@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0993-3723.

¹ Ekrem Ayan, *Türk Mitolojisinde Su Kültü ve Yada Taşı*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 622.

² Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003.

³ *Tevrat*, Çev. Hakkı Demirel, Müjde Yayıncılık, İstanbul 1994, s. 5.

⁴ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Kur’an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003, s. 323.

⁵ *Gönenin Sesi*, 18.07.1961, s.1-2.

anlatılanlara göre bölgenin eski adının Artemea olduğu tespit edilmiştir⁶. Artemea isminin kökeni araştırıldığında ise Luwi diline ait olduğu görülür. Luwi diline ait olmasından kaynaklı olarak dilin yapısı gereği Artemea kelimesi artama kelimesinden türetildiği kabul edilir. Luwi dilinde artama kelimesi kaynak halkı anlamına gelmektedir. Artama kelimesinin Artemea olması Helenistik dönemdeki dil yapısından dolayı olduğu düşünülmektedir⁷.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmalar sırasında, açılan kuyunun 10 metre derinliğinde eski su yolları olduğu tespit edilmiştir⁸. Yapılan bir başka çalışmada zemin katmanlarının incelenmesi sırasında, 1953 yılı dahil olmak üzere, altı adet ana depremin olduğu görülmüştür. Tespit edilen depremlerden en eski olanının M.Ö. 100-200 tarihleri arasında olduğu tespit edilmiştir⁹. Eski ve yakın zaman kaynaklardan yapılan araştırmalar sonucunda, Gönen kaplıcalarının milattan önceye dayanan su kaynağı olduğu söylenebilmektedir.

Yıllar içerisinde inanın ve yaşayışın gereği olarak kullanımı gerçekleşen jeotermal kaynaklar, Osmanlı Devleti zamanında da kullanılmaya devam etmiştir. Salnamelerde yazan bilgilere göre kayıtlarda ilk kaplıca 1887 yılı kayıtlarında geçmektedir¹⁰. Bölge halkı tarafından kullanımı gerçekleşen sıcak suyun, başka bölgelerden gelenlere şifa kaynağı olabilmesi amacıyla kullanımı ilk olarak 1906 yılında gerçekleşmiştir¹¹.

Gönen merkeze 1.5 kilometre uzaklığı olan jeotermal kaynağın tek olmadığı, Balkan Harbi dolayısıyla göç etmek zorunda kalanların yerleştirildiği Ekşidere Köyüne yerleşenler tarafından fark edilmiştir. Sıcak su kaynağı Ekşidere Köyüne 2 km mesafededir. Çıkan sular, doğu ve batı kaynak olarak adlandırılmıştır. Bölgenin batı tarafında

⁶ Bilge Umar, *Mysia*, Ak yayınları, 1984, s.33-34.

⁷ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993, s. 114.

⁸ Sait Ürgün, "Gönen-Ekşidere-Ilıcaoba (Balıkesir) Bölgesinin Thermomineral Etüdü", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1966, s. 26.

⁹ Alkor Kutluay, Erman Özsayın, Fatma Belindir, Kadir Dirik, "Yenice-Gönen Fay Zonunun Neotektonik Özellikleri ve Paleosismolojisi", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 2008, s. 11.

¹⁰ Özer Küpeli, "1882-1922 Gönen Kazası", Tarih İncelemeleri Dergisi, S. 15(2000), s. 249.

¹¹ Mustafa Nevzat, *Gönen Kaplıcaları ve Tedavi Eylediği Hastalıklar*, Kader Matbaası, İstanbul, 1930, s. 8.

bulunan sıcak su kaynağının yakınlarında ayrıca maden suyu da bulunmaktadır¹².

Yapılan analizlerin sonucunda Gönen'in kaplıca suyu 78 santigrat sıcaklıktadır. Mineral bakımından zengin olduğu tespit edilen kaynağın sodyumlu, sülfatlı, klorürlü, bikarbonatlı sıcak su olduğu görülür. Eksi-dere dağ ılıcası suyunun sıcaklığı 34 ile 42 santigrat arasında değişmekte ve mineralce fakir su olarak adlandırılmaktadır¹³. Çıkan sıcak su kaynaklarının yakınlarında bulunan konaklama alanlarının gelişme durumunu iki farklı başlıklar altında inceleyeceğiz.

1906 Yılından Günümüze Gönen Kaplıcalarının Gelişimi

Bölgede bulunan şifalı sıcak sular yüzyıllar boyunca bölge halkı tarafından kullanımının gerçekleştiği görülmektedir. Gönen Çayı kenarında olup, banyo ve içme olarak kullanılmaktadır¹⁴. Gönen'de yaşamlarını sürdürmeyen kişilerin mineralli kaplıca sularından faydalanma olanakları bakımından incelendiğinde bu eksikliğin giderilmesi Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yapılan konaklama alanı ile gerçekleşmiştir. Gönen'e gelecek olan ziyaretçilerin artışı bölgede ticareti de hareketlendirerek ilçe ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle Gönen'e şifa bulmak amacıyla gelmek isteyen kişiler için bu konaklama eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir.

Gönen'in kaplıca bölgesine ilk otel 1906 yılında yapılmıştır. Yapılan otelde otuz kişi konaklayabilmektedir. İki çeşit konaklama alanı bulunmaktadır. On iki oda bulunan konaklama alanındaki odaların üçünde banyosu ve kurnası içinde bulunmaktadır. Diğer dokuz odasında, ortak mutfakı bulunmakta ve odaların içinde banyo bulunmamaktadır (Ek-I)¹⁵. 1930 yılında Mustafa Nevzat Beyin ziyareti sırasında hazırlanan, banyoların ve otel ile ilgili düzeninin

¹² Zekeriya Özdemir, *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Tisimat Basım, Ankara 1998, s.227-228.

¹³ Ayşenur Yalçinkaya Süzen, Bülent Bayraktar, "Balıkesir'de Bulunan Jeotermal Kaynaklar ve Kullanım Alanları", Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 3 (2022), s. 126.

¹⁴ Reşit Kıpçak, *Turistik-Ekonomik Balıkesir*, İstanbul, 1968, s. 247.

¹⁵ Nevzat, age., s. 9.

gösterildiği bir kroki, dönemin kaplıca kullanımı hakkında detaylı bilgi vermektedir (Ek-II)¹⁶.

1931 yılının ilk aylarında gazeteci İbrahim Bey, otel ve kaplıcanın durumu hakkında bilgi almak amacıyla Gönen'e gelmiştir. Yazdığı köşe yazısında kaplıcalarda iki gün konakladığını, belediyeye ait olan hamamın kiralama usulüyle işletildiğini, yapı ve tesisat sisteminin yıpranmış olduğunu ve acil düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁷.

1934 yılı seçimleri sonrası göreve gelen belediye başkanı Hakkı Akçalı, kaplıca bölgesinin kiralama gerçekleştirilerek elde edilen gelirin belediye bütçesine katkı sağlaması düşüncesiyle girişimde bulunmuştur. 1906 yılında ilk yapılan otelden sonra Ulus Gazetesi'nin 9 Haziran 1935 tarihinde yayınlanan sayısında belediyenin yeni bir otel yapımı ile ilgili 20.06.1935'de ihale gerçekleşeceği görülür. Gazetede daha sonra ilan tekrarlanmadığı için, ihalenin sonuçlandırıldığı anlaşılmaktadır. Kaplıcalardan daha fazla yararlanılmak istendiği görülen bu dönemde Hakkı Akçalı bölgede gelişme sağlamak amacıyla kaplıcalarının nasıl daha uygun hale getirileceğine dair araştırma yapmak için Yalova kaplıcalarını incelemiştir¹⁸. İncelemeler sonucunda Ağustos 1935 tarihinde yeni yapılacak otelin temeli atılmıştır (Ek-III)¹⁹. Nisan 1936 tarihinde otelin inşaatı bitmiş ve işletilmek üzere devri gerçekleştirilmiştir²⁰.

Yeni yapılan otel "*Büyük Otel*" ismiyle hizmet vermiştir. Zemin ve üzeri iki katlı olarak yapılmıştır²¹. İki katlı otelin üst katında 12 oda bulunmakta ve odalarda banyo bulunmaktadır. Zemin katında da 7 oda bulunmaktadır. Fakat bu yedi odada banyo bulunmamaktadır. Ön taraftan iki katlı görülen otelin zemin katından aşağıya merdivenler bulunur. Burada sadece otelde kalanların kullanımı için bulunan küveti olan kurnalı banyolar ve abdesthane bulunmaktadır. Otelde ısıtma sistemi bulunmamaktadır. 1938-1939 yılında halkın ücretsiz olarak kullanması için 40 tekneli bir çamaşırhane yaparak günde 120 ailenin faydalanması

¹⁶ Nevzat, age., s. 3.

¹⁷ *Cumhuriyet*, 18.02.1931, s. 4.

¹⁸ *Akşam*, 28.07.1935, s. 6.

¹⁹ *Cumhuriyet*, 28.09.1935, s. 3.

²⁰ *Ulus*, 24.04.1936, s. 7.

²¹ *Akşam*, 22 Ağustos 1947.

sağlanmışır (Ek-V)²². Çamaşırhane cumartesi günleri askerlere, haftanın diğeri günleri halka tahsis edilmiştir²³.

1934'lü yıllarda planlı ekonomi yapısına geöen ölkede yerel yönetimlerce de planlar uygulanmıştır. Gönen için yapılan planlar dahilinde kaplıcaların ıslah olması ve modern bir yapıya ulaşması amacıyla yapılan yeni yerlere yaklaşık 100.000 lira harcanmıştır²⁴. Yapılan harcamalar sonucunda yüksek derecede talep görmüştür²⁵. Yaşanan yüksek talep dolayısıyla yeni beş yıllık plana 100 yataklı bir otel daha yapılması eklenmiştir. Fakat beş yıllık süreç içinde gerçekleşmemiştir²⁶.

Yıllar içinde kaplıcaya olan talepler devam etmektedir. 1948 yılında çıkan haberde, otelde kalmak isteyenlerin sıra beklendiğı yazmaktadır²⁷. Talebi karşılamak amacıyla 24.01.1949 tarihinde yeni otel yapılmak amacıyla ihale gerçekleştirilmiştir²⁸. Fakat ihaleye talep olmamasından dolayı 10.02.1949 tarihinde tekrar edilmiştir²⁹. Gerçekleşen diğeri ihaleye de talep olmayınca yapımını belediye üstlenmiştir. İller Bankası'ndan kredi kullanarak yapımı gerçekleştirilmiştir³⁰. Eylül ayına gelindiğinde giriş katı bittiğı görülür. 1951 yılına gelindiğinde Derman Otel, kaplıca sezonuna hazır hale getirilmiştir (Ek-XII)³¹.

Derman Otel'de 44 adet oda olacak şekilde inşa edilmiştir. Yeşil Otel gibi dışardan zemin ile birlikte iki kat olduğı gözükse de zeminin alt katında kurnalı ve küvetli 22 adet banyo bulunur. 22 banyonun dördü oteldeki dört odaya aittir. 18 banyo ise diğeri 40 adet odanın kullanımı için bulunmaktadır. Isıtma sistemi bu otelde de bulunmamaktadır³². Yapılan otel ile birlikte daha önce Yalova ve

²² Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01./1128.119.2. Gönen, Pamukkale ve Kızılcahamam Kaplıcaları ve Su Kaynakları Hakkında Yazılmış Kitapçıklar, 1939, s. 44-64.

²³ *Akşam*, 22 Ağustos 1947.

²⁴ Son Posta, 03.06.1940, s. 6.

²⁵ Tan, 21.05.1936, s. 4.

²⁶ Son Posta, 03.06.1940.

²⁷ *Yeni Sabah*, 16.06.1948, s. 4.

²⁸ *Akşam*, 07.01.1949, s. 8.

²⁹ *Akşam*, 01.02.1949, s. 4.

³⁰ *Akşam*, 06.09.1951, s. 5.

³¹ *Akşam*, 06.09.1949, s. 4.

³² Kartal, Age., s. 18. (Şu an hala Derman Otel bulunmasından dolayı gözlemler ile birleştirilmiştir.)

Bursa kaplıcalarına giden kişilerin artık Gönen'in de konaklama açısından hiç farkı olmadığını hatta çarşı da alışverişlerini daha ucuza gerçekleştirebildiklerini söylenmektedir³³.

Gönen Belediyesi, kaplıcaların daha önceki gibi kiralama yöntemi ile işletilmesi yöntemini uygulamak yerine bir şirket kurulması ve o şirketin sürekli işletmesini istemektedir. Yapılan yazışmalar sonucunda 15 Nisan 1958 tarihinde bölge tetkiki gerçekleşmiştir. Tetkik sonucunda sermayesinin yüzde ellisinden fazlasının belediyeye ait olması şartı getirilerek, 4/10206 sayılı karar ile onaylanmıştır³⁴. Karar sonucunda otelin işletmesini şirket yapacağı için, 1959 yılının sonunda Derman Otel işletmecisi tarafından belediyeye teslim edilmiştir³⁵. Fakat şirketin kurulması 1960 yılında gerçekleşmiştir³⁶. Gönen Kaplıcaları İşletmesi bünyesine sermaye olarak eklenmek üzere mevcut bulunan Yeşil Otel, eski kubbeli hamam, Derman Otel, çamaşırhane, sıcak su tesisatı ve demirbaşlar olmak üzere 2.442.207.70 lira aktarılmıştır³⁷.

27 Mayıs 1960 tarihinde ülkemizde askeri darbe gerçekleşmiştir. Yaşanan darbe sonucunda yönetimi askeri bir yönetim olan Milli Birlik Komitesi devralmıştır³⁸. İl ve ilçe yönetimlerine atamalar gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi, Gönen ilçesine kaymakam olarak Hüseyin Öğütçen'i atamıştır. Aynı zamanda 1963 yılında gerçekleşen yerel seçimlerine kadar belediye başkanlığı görevini de gerçekleştirmiştir. 25.07.1960 tarihinde göreve başlayan Hüseyin Öğütçen, 1953 yılında gerçekleşen deprem sonucunda ilçenin yeniden yapılanmasını sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca kaplıcalar bölgesinin düzenlenmesi ve yenilikler getirilmesi amacıyla çalışmalar başlatmıştır³⁹.

8 Ekim 1960 tarihinde bütün Gönen halkının davetli olduğu bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıda kaplıca bölgesinin uygun hale

³³ Akşam, 06.09.1951.

³⁴ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2./148.20.8. "Balıkesir'in Gönen ilçesi sınırları içindeki Gönen Kaplıcasının İşletme İmtiyazının Adı Geçen Yer Belediyesine Verilmesi", 1958.

³⁵ Gönenin Sesi, 01.12.1959, s. 1.

³⁶ Gönenin Sesi, 08.03.1960, s. 2.

³⁷ İşte Meydan, 10.11.2003, s. 2-3.

³⁸ Emre Kongar, 21. Yüzyılda Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 154-160.

³⁹ Hüseyin Öğütçen, Bir İdarecinin Zamanla Yarışı, Türk İdareciler Derneği Yayını, İstanbul 1994, s. 132.

getirilmesi, yeni otel, yüzme havuzu ve lokanta projesinin yakın zamanda gerçekleşeceğinin bilgisi verilmiştir. Kaplıca bölgesine gerçekleşecek olan çalışmalara gerekli olan geliri sağlamak amacıyla 4 Ocak 1961'de şirkete ait hisse senetlerinin dağıtımına başlanmıştır⁴⁰. Gerçekleşen hisse senedi satışlarından 875.000 lira gelir elde edilmiştir⁴¹.

1959 yılında teslim edilen Derman Otel'in içi boş şekilde aldığını söyleyen Ögütçen, odaların düzenlenmesi için Sümerbank ve esnaftan ürünler alarak oteli kullanılır hale tekrar getirmiştir. Mart ayında Yüksek Mimar Mühendis Abdullah Ardalı tarafından yeni yapılacak olan Park Otel'in basit projesi hazırlanmıştır Zemin etütleri yapılarak detaylı proje oluşturulmuştur⁴². Projede her oda da banyo olacak şekilde tasarım yapılmıştır. Otel projesi devam ederken 27 Mart 1961'de inşaatına başlanan gazino⁴³ 1962 yılında kaplıca sezonunun başında işletilmeye başlanmıştır⁴⁴.

Yeni otelin temelleri atmak amacıyla çalışmalar 1961 yılı içinde gerçekleştirilir. Temmuz ayında yapılan temel kazısı sırasında çıkan hafriyatta⁴⁵ 1-1,5 metre derinliğine inildiğinde mozaik bir taban bulunduğu görülmüştür⁴⁶. Uzmanlar bölgeye gelerek incelemeler gerçekleştirmiştir⁴⁷. Temel atılan yerde tarihi eser çıkması sebebiyle Park Otel'in yapılması düşünülen yer kaydırılmış ve eylül ayında yeni temel atımı gerçekleştirilmiştir⁴⁸. Bodrum katı ve giriş katındaki 26 odadan 15'i kullanıma hazır hale gelerek⁴⁹ konaklama amacıyla kullanımı 1 Ağustos 1962 tarihinde başlamıştır⁵⁰.

Hüseyin Ögütçen'in yeni otel yapımı çalışmaları sırasında 25 Mayıs 1961 tarihinde başlayan Avusturya, Almanya ve İsviçre gezisi sırasında kaplıcaların sadece banyo amaçlı değil doktor kontrolleri

⁴⁰ *Gönenin Sesi*, 03.01.1961, s. 1.

⁴¹ Ögütçen, age., s. 140.

⁴² *Gönenin Sesi*, 28.02.1961, s. 2.

⁴³ *Gönenin Sesi*, 04.04.1961, s. 1-4.

⁴⁴ *Gönenin Sesi*, 01.05.1962, s. 1.

⁴⁵ *Gönenin Sesi*, 18.07.1961, s. 1-2.

⁴⁶ Ürgün, age., s. 26.

⁴⁷ *Gönenin Sesi*, 22.08.1961, s. 1.

⁴⁸ *Gönenin Sesi*, 05.09.1961, s. 1.

⁴⁹ *Gönenin Sesi*, 24.07.1962, s. 1.

⁵⁰ *Gönenin Sesi*, 31.07.1962, s. 2.

ile tedavi edici amaçla kullanıldığını görmüştür⁵¹. Döndükten sonra gördüklerini Gönen’de uygulamak amacıyla girişimlerde bulunmuştur. 1962 yılında kaplıcaların sağlık tesisi haline getirilmesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle, Gönen Sağlık Tesisleri Kurma ve Yaşatma Derneği kurulmuştur⁵². Ayrıca Park Otel’in yapımına devam ederken İstanbul Üniversitesi Hidroklimatoloji kürsüsünü kuran Prof. Dr. Orhan Yenil Bey, kimya mühendisi Lerzan Bilecen ve asistan doktorlarla Gönen’de çıkan suyun incelenmesiyle ilgili çalışma yapmaları için davet edilmiştir. Gelen ekibin yaptığı araştırmalar sonucunda tedavi merkezi haline getirilecek olan bodrum katın yarısında beş yıl boyunca tedavi ve araştırma gerçekleşmesi için anlaşma yapılmıştır⁵³. 1963 yılında Park Otel’in tamamlanması ve oluşturulacak tedavi merkezine Almanya’dan elektro terapi, fizyoterapi, inhalasyon cihazı Gönen Sağlık Tesisleri Kurma ve Yaşatma Derneği tarafından temin edilecektir⁵⁴.

Park Otel’de ısıtma sistemi bakımından jeotermal kaynağın kullanımı düşünülür. İlk olarak 1963 yılında Makine Mühendisleri Odası Başkanı Hakan Neyaptı’ya danışılmıştır. Fakat böyle bir sistemde daha önce bir çalışma olmamasından dolayı yapımının gerçekleştirilmesine yardımcı olamamıştır. Daha sonra iki genç mühendis projeyi hazırlama isteğinde bulunmuş ve bu sistemin projesine ödeme talep etmemişlerdir. Yaptıkları proje ile ısıtma sistemi hayata geçirilmiştir. Türkiye’de ilk defa gerçekleştirilen jeotermal kaynak ile ısınma bu tarihten sonra yapılan kaplıca bölgesi içinde yer alan tüm otellere bu sistem kurulmaya başlanmıştır⁵⁵.

Park Otel’in bitirmek üzere çalışma yapılırken aynı zamanda olimpiik havuz da bitirmeye çalışılmaktadır⁵⁶. Park Otel’in ilk düşünülen yerde yapılan temel kazısı sırasında çıkan mozaiklerin sergilenmesi amacıyla bir müze kurulması düşünülerak çalışma gerçekleştirilmiştir. Kaplıca bölgesine 1938-1939 yıllarında yapılan

⁵¹ Mehmet Aldan, “Hüseyin Ögütçen”, Türk İdareciler Dergisi, S. 413 (1996), s. 254.

⁵² *Gönenin Sesi*, 19.06.1962, s. 1.

⁵³ Ögütçen, age., 1994, s. 141.

⁵⁴ Hüseyin Ögütçen, “Gönen İlçesi 1963 Yılı Çalışma Programı”, Türk İdareciler Dergisi, S. 282(1963), s. 77.

⁵⁵ Ögütçen, age., 1994, s. 169.

⁵⁶ *Gönenin Sesi*, 06.08.1963, s. 1.

çamaşırhane yeni yapılan Park Otel'in kaplıca alanına bakan tarafta bulunmaktadır (Ek-VI)⁵⁷. 1963 yılı planları dahilinde kaplıca zamanı gelmeden nisan ayında ihalesini gerçekleştirip yıkılması kararlaştırılmıştır⁵⁸.

1963 yılında Park Otel'in tamamı 57 oda 118 yataklı kullanım alanı, bodrum kattaki tedavi merkezi ve banyolarıyla kullanıma açılmıştır (Ek-XIII)⁵⁹. Park Otel'in kullanıma açılmasından sonra sıcak sular yeterli gelmemiştir. Bu sebepten yeni bir sondaj kuyusu Derman Otel'in arka tarafındaki çim alanın olduğu yerde açılmıştır. 3,5 metre derinlikte açılan kuyudan 5 lt/sn su elde edilse de aynı anda kullanım sırasında diğer yerlerin sıcak su kullanımı azalmakta olduğu görülmüştür. İlerde açılan kuyulardan suyun yeterli gelmeyebileceği söylenmiştir⁶⁰.

1963 yılı planlarında ve Ek-VI'da gözüktüğü üzere Park Otel'den sonra da yeni bir otelin inşasının gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Planlanan yeni otel daha önceki planlanan boyuttan farklı olarak 1968 yılında gerçekleşen yerel seçim sonrası Belediye Başkanı olan Raci Pelvan ile çalışmalara başlanır. Yıldız Teknik Üniversitesi hocaları tarafından Yıldız Otel'in projesi hazırlanmıştır⁶¹. 1972 yılının yazında inşaatına başlanarak uygulanmaya konulmuştur⁶².

Ülkemizde bu dönemde kalkınmanın artırılması amacıyla turizm teşvik planı hazırlanmak istenir. 1973 yılında Yıldız Otel'in inşaatı sürerken dönemin Turizm ve Tanıtma Bakanı Dr. Ahmet İhsan Kırımlı, Balıkesir'e ziyarette bulunur. Mayıs ayında gerçekleştirdiği ziyarette Balıkesir ilini ülkemizin kaplıca turizmi konusunda neredeyse her ilçesinde sıcak su bulunmasından dolayı önemli bir yer olduğu görüşüne sahip olur. Kaplıca turizminde gelişme sağlama düşüncesiyle çalışmalara başlanır⁶³. Hazırlanan raporda çalışma yapılan bölgenin nasıl korunması gerektiğinin

⁵⁷ Ürgün, age., s. 51.

⁵⁸ *Gönenin Sesi*, 09.04.1963, s. 1.

⁵⁹ *Gönenin Sesi*, 04.02.1964, s. 1.

⁶⁰ Ürgün, age., s. 27.

⁶¹ Ögütçen, age., s. 145.

⁶² *Balıkesir Birlik*, 02.03.1973, s. 1.

⁶³ *Balıkesir Birlik*, 09.05.1973, s. 1.

bilgilerinin içinde bulunduğu tetkiklerin sonucu bakanlığa sunulur⁶⁴. Hazırlanan raporlar sonucunda 8 milyon liradan fazla Balıkesir ili genelinde teşvik gerçekleşmiştir⁶⁵.

Haziran 1975 tarihinde Yıldız Otel'in açılışı gerçekleşmiştir. 150 odaya sahip olan otelin 36 tek kişilik, 108 adet çift kişilik, 6 adet lüks odası bulunur. Daha sonra yanında bulunan Park Otel ile bir koridorla birleştirilecek olan Yıldız Otel ile kaplıcalar bölgesinde 520 kişinin konaklayabileceği bir bölge haline gelmiştir⁶⁶.

1973 yılı hazırlanan raporlarda⁶⁷ suyun faydalılığı, talebin fazlalığı, daha önce yapılan çalışmalar sonucunda yer altı ve yer üstü yapının gelişmeye açık olduğu görülmüştür. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Gönen'i "Termal Su Şehri" adıyla dünyaya tanıtımı gerçekleştirilerek gelişimine katkı sağlamak istemiştir⁶⁸. Gönen için 1977 yılında mevzi uygulama imar planı raporu hazırlanır.

Gönen Kaplıcalarının 1966 yılı haritası (Ek-VI) ile 1984 yılının haritasını (Ek-VII) karşılaştırdığımızda yeni olarak 1974 yılında açılan Kaplıca Cami ve daha önce Park Otel'in temel kazısı yapıldığı yer olan alana çıkan eserlerden müze yapıldığı görülmektedir (Ek-XI). Gazinonun da artık olmadığını görülür. Kubbeli hamam ile birleşik halde olan 1906 tarihinde yapılan konaklama alanlarının, 1966 yılında yapılan haritada bulunurken 1984 yılının haritasında olmadığını 1930 yılındaki krokiyi (Ek-II) karşılaştırarak anlamaktayız.

Yaşanan bu süreç içerisinde Yıldız Otel'in kullanımına açılmasından sonra 1976 yılında iki adet ve 1985 yılında bir adet olmak üzere üç yeni kuyu açılarak kaplıcaların sıcak su miktarını arttırmaya çalışılmıştır⁶⁹. 1986 yılının mayıs ayında Gönen'e yapılacak olan imar çalışmasında, kaplıcalar bölgesinin koruma alanlarının belirlenmesine yardımcı olması amacıyla Maden Tetkik

⁶⁴ *Balıkesir Birlik*, 28.07.1973, s. 1.

⁶⁵ *Balıkesir Birlik*, 02.04.1974, s. 1.

⁶⁶ Nizamettin Şentürk, "Balıkesir, Gönen Kaplıcalarının Koruma Alanları Etüdü", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1984, s. 4.

⁶⁷ Nevin Çekirge-İsmet Ülker, "Gönen Termal Su Şehri Genel Yerleşme Planı Ön Raporu", Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara 1973, s. 7.

⁶⁸ *Balıkesir Birlik*, 02.04.1974.

⁶⁹ Erdoğan Ölmez, "Balıkesir Gönen Kaplıcası 3 No'lu Sıcak su Sondajı Kuyu Bitirme Raporu", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1985, s. 2.

ve Arama tarafından rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan raporda 1976 yılında açılan iki kuyunun bulunduğu bölgede yıkama yağlama istasyonunun kalkması ve deri işleme tesislerinin uzak bir bölgede olması gibi birçok öneri bulunur⁷⁰.

1982 yılında çıkarılan Turizm Teşvik Kanunu ve Turizm Bakanlığı tarafından çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1991 yılında yapılan araştırmada ülkemizdeki kaplıcalarda konaklama talebinin incelenmesi sonucunda büyük bir çoğunluğu yurt içinden geldiği tespit edilmiştir. Yurt dışından gelen turistlerin kaplıca kullanımı amacıyla bulunanların yüzdesi %2.6 olarak gerçekleştiği görülmüştür⁷¹. Turizme teşvik konusunda yapılan çalışmalar bulunsada elde edilen veriler ile kaplıcalar turizmde yurtdışı taleplerin az olduğu görülür. Termal turizm merkezleri olarak birçok yer, yıllar içerisinde belirlenerek geliştirilmesine destek sağlanmak amacıyla çalışmalar yapılır. Düzenleme yapmak ve daha hareketli hale getirmek amacıyla Gönen kaplıcalarının bulunduğu bölgenin sınırları belirlenir (Ek-VIII). Termal Turizm Merkezi olarak kabulü, Turizm Teşvik Kanunu gereği 17 Ekim 1994 tarihinde Bakanlar Kurulunun 93/4833 sayılı kararı gereği gerçekleştirilir⁷².

1994 yılında yapılan seçimlerde belediye başkanlığına Hayati Köse seçilmiştir. İlk olarak otel haricinde bölgedeki pansiyonlarda kalan kişilerin girecekleri banyoların azlığı sebebiyle, 34 ilave kabin yaptırılmak istenmiştir⁷³. Su kaynaklarının korunması amacıyla bildirilen öneriler içerisinde, 1994 yılında Taştepe ile Paşaçiftlik köyleri arasında 2.200 dekar büyüklüğünde organize sanayi bölgesinin kurulacağı alanın yeri belirlenmiştir⁷⁴.

Güneş Otel'in inşaatı, 1962 yılında yapılmış olan gazinonun bulunduğu yerde başlatılır. 1997 yılında açılışı yapılan Güneş Otel, jeotermal ısıtma sistemini içinde barındıran, her oda da banyosu bulunacak şekilde inşa edilmiştir. 57 odası bulunan otel, 114 yatağa

⁷⁰ Şentürk, age., s. 8-9.

⁷¹ Derman Küçükaltan-Ahmet Saltık-Münir Kutluata, "1991 Yılı İçinde Edirne'den Yurda Giren ve Çıkan 500 Yabancı Turist Üzerinde Bir Turizm Epidemiyolojisi Çalışması", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1992, s. 1.

⁷² Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, S. 21731, 17.10.1994. s. 1-11.

⁷³ Gönen Postası, 24.06.1994, s. 1.

⁷⁴ [https://gonenosb.org.tr/kurumsal/hakkimizda_\(03.04.2023\)](https://gonenosb.org.tr/kurumsal/hakkimizda_(03.04.2023)).

sahiptir⁷⁵. Derman, Park ve Yeşil Otel gibi zeminin alt katında 61 adet banyo bulunmaktadır⁷⁶.

1936 yılında kullanıma başlanan ilk olarak Büyük Otel olarak adlandırılan daha sonra Yeşil Otel ismi verilen otelin ısıtma sisteminin eksikliği sebebiyle dört mevsim kullanılamamasından dolayı, daha çok kişiye hizmet vermesi amacıyla 1997 yılının sonunda yıkımına başlanmıştır⁷⁷. Yerine, girişle birlikte dört kattan oluşan her oda da banyosu mevcut 72 odada 156 yatak kapasiteli otel inşa edilmiştir. Aynı yerde bulunan önceki yapı gibi bodrum katında 24 adet termal kaynaktan gelen suyun olduğu banyolar bulunmaktadır⁷⁸.

Avrupa Kaplıcalar Birliği ile çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sonucunda Mayıs 2003’de Brandenburg Eyaleti’nin Templin kenti ile kardeşlik anlaşması imzalanmıştır. Yapılan bu anlaşmayla Almanya’da daha fazla tanıtım yapılarak yurtdışı talebini arttırmak yolunda girişim gerçekleştirilmiştir. 2004 yılının başında ziyarette bulunan Hayati Köse, Türk-Alman İşverenler Birliği (TDU) yerinde yapmış olduğu toplantı sonrası tanıtım çalışmalarına devam etmiştir⁷⁹. Yapılan tanıtımlar ve çalışmaların sonucu olarak 18 Mart 2004 tarihinde Avrupa Termal Birliği’nin 2006 yılındaki yıllık kongresinin Gönen’de gerçekleşeceği netleşmiştir. Gerçekleşecek olan bu toplantı Avrupa basınında Gönen kaplıcaları tanıtımı gerçekleşecek ve ülke sınırları dışında da daha bilinir hale gelecektir⁸⁰.

2004 seçimleri ile göreve gelen yeni belediye başkanı Hüseyin Yakar, Yıldız Otel’de tadilat başlatmıştır⁸¹. Kaplıcalar bölgesinde yapılmaya başlanan düzenlemeler sonrası talebi daha çok arttırmak amacıyla haziran ayında Anı Tur ile görüşmeler gerçekleşmiş ve kaplıcalara deneme turları gönderilmiştir⁸². Güneş Otel’de de mevcut otel imkanlarında yaşanan sıkıntılar gereği geliştirmeye başlanmıştır.

⁷⁵ Özdemir, Age., s. 227.

⁷⁶ *İşte Meydan*, 26.07.2005, s. 5.

⁷⁷ *Banses*, 13.01.1998, s. 1.

⁷⁸ <https://www.mutlulargonentermalresort.com/yesil-otel/> (20.03.2023)

⁷⁹ *Merhaba Berlin*, Ocak 2004, s. 45.

⁸⁰ *Gönen Postası*, 26.03.2004, s. 1.

⁸¹ *Gönen Postası*, 03.09.2004, s. 3.

⁸² *İlk Haber*, 01.06.2004, s. 5.

Yeme içme alanı bulunmaması sebebiyle bu hizmetleri Yıldız Otel bünyesinde karşılamak zorunda olduğundan Güneş Otel'in zemin katında 200 kişilik restoran alanı yapılmıştır⁸³. Güneş Otel alt katındaki 61 adet banyonun sadece 21 tanesi kullanılabilir. Verimli bir şekilde kullanılması isteğiyle yeniden düzenlenmeye başlanmıştır. Ayrıca Güneş Otel'in arka tarafında iki katlı kaplıca suyunun kullanımını arttırmak amacıyla yeni tesis inşa edilmeye başlanmıştır⁸⁴.

Güneş Otel'in alt katındaki havalandırma yapısı düzenlenmiş ve yeni kabinlerin inşası Ağustos 2005'de bitmiştir. Otelde daha önce 21 adet kullanılabilir olduğu belirtilen banyo kabinlerinin yerine 38 adet kabin yapılmıştır. Bu kabinlerin 17 tanesi jakuzili, 5 tanesi çift küvetli olarak inşa edilmiştir⁸⁵.

Otellerdeki kaplıcalar, konaklama yapanların kullanımındadır. Bölge halkının ve kaplıca alanı içerisinde kalan otellerin dışında konaklayan kişiler, kubbeli hamamı kullanmaktadır. Bu sebepten kubbeli hamama iyileştirme yapmak için Kasım 2005 tarihinde kapatılarak detaylı bir tadilata başlanmıştır⁸⁶. 2005 yılının sonunda ise Güneş Otel'in arka tarafında gerçekleştirilen tesis bitirilmiştir. Yapılan tesisin alt katının otellerde konaklamayanların kullanması amacıyla yapılmıştır. Üst katı da Güneş Otel ile bağlantılı olup otelde konaklayanların kullanımına sunulmaktadır. Otele ait olan üst katta kadınların ve erkeklerin kullanımı için havuzlar bulunur⁸⁷.

2013 yılında Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün Balıkesir Şube Müdürlüğü tarafından Gönen Kaplıcalarını da içine alan on yıllık Doğa Turizm Master Planı hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada Gönen ile ilgili çeşitli incelemelerde bulunulmuştur. Otellerin iyi durumda olduğu tespiti yapılmıştır. Fakat planlı bir turizm uygulamasının olmadığı göze çarpmıştır.

1994 yılında Deri Organize Sanayi Bölgesi olarak yer belirlense de alt yapısı 2002'de, enerji hattı da 2004 yılında ve iç

⁸³ *İşte Meydan*, 26.01.2005, s. 8.

⁸⁴ *İşte Meydan*, 14.03.2005, s. 3.

⁸⁵ *İşte Meydan*, 13.08.2005, s. 3.

⁸⁶ *İşte Meydan*, 17.12.2005, s. 1.

⁸⁷ *İşte Meydan*, 19.12.2005, s. 1.

yolları 2007’de ancak yapılır. Fakat Deri Organize Sanayi Bölgesine taşınmalar gerçekleşmemiştir. 2015 yılında karma bir organize sanayi bölgesi haline gelmiştir⁸⁸. Sanayinin taşınması halen devam etmektedir.

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi ile birlikte kaplıca suyundan daha fazla faydalanılması bakımından görüşmeler gerçekleşmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Gönen Belediye meclisinin verdiği karar ile Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi’nin kurulması kararlaştırılır. Kurulacağı yerin 45/1 parselli alanında devri ile ilgili Kasım 2018 tarihinde Belediye Başkanı Hüseyin Yakar tarafından protokol imzalanmıştır. Şu an belirtilen alanda herhangi bir çalışma görülmemektedir⁸⁹.

Eski hamam, yüzyılı aşkın bir süredir kadın ve erkeklerin kullanımına hizmet etmektedir. Fakat 2019’un temmuz ayında Yeşil Otel’in yan tarafında bulunan kadınlar hamamı yıkılmıştır. Kadınların kullanımı için sadece Güneş Otel’in arka kısmındaki tesisin alt katı kullanılmaktadır.

Gönen Kaplıcaları İşletmesi A.Ş. tarafından otellerin işletilmesi amacıyla devredilmesi karar verilmiştir. 3 Kasım 2021 tarihinde gerçekleştirilen ihalede Derman Otel, Kaplıcalar Cami ve yanında bulunan büfe, Gönen Kaplıcaları İşletmesi A.Ş.’de kalacak şekilde Yıldız Otel, Park Otel, Güneş Otel ve Yeşil Otel’in işletilmesi ve turizm işletmeciliği faaliyetleri gereği bulunması gereken yapıların 15 yıllığına kiralanması gerçekleşecektir⁹⁰. İhale sonucunda 15 yıllığına işletmek üzere Mutlular Grup kazanmıştır. 16.12.2021 tarihinden itibaren Mutlular Grup işletmeye başlamıştır⁹¹.

Derman Otel’in ısıtma sistemi bulunmamasından ve odaların banyosuz olmasından dolayı 20 yılı aşkındır konaklama amacıyla kullanılmamaktadır. Sadece alt katında bulunan 18 banyo kullanılmaktaydı. Banyoların kullanımı Mutlular Grup tarafından işletilmeye başlanması sonrası Derman Otel ihale kapsamı dışında olduğundan artık kullanılmamaktadır. Gönen Kaplıcaları İşletmesi

⁸⁸ <https://gonenosb.org.tr/kurumsal/hakkimizda> (03.04.2023).

⁸⁹ Gönen Belediyesi Meclis Kararları, 2018/55.

⁹⁰ <https://www.bandirma.com.tr/gonen-kapliclari-3-kasim-da-ihaleye-cikiyor/> (17.04.2023).

⁹¹ <https://www.haberturk.com/balikesir-haberleri/92983507-gonen-kapliclari-nin-devir-teslim-islemi-gerceklesti> (17.04.2023).

A.Ş. ofisi şu an Derman Otel'in lobi alanı olarak kullanılan alanda bulunmaktadır.

Ekşidere Dağ ılıcasının Gelişimi

Ekşidere dağ ılcası Gönen'in 13 km güneybatısında yer almaktadır⁹². Ekşidere halkı tarafından aktarılan bilgilere göre bu bölgenin daha önce bataklık olduğu ve yaban domuzlarının bulunduğu bahsedilir. Dağ ılcası olarak adlandırılan sıcak su, yeraltından doğal olarak yüzeye çıktığı görüldükçe Ekşidere köy halkı tarafından düzenlenmiştir⁹³. 1936'da ılca olarak kullanılmaya başlanmak amacıyla yapılan düzenlemeler sırasında Roma dönemi zamanına ait kalıntılar bulunmuştur⁹⁴. Romalılardan kalma yontma taşlar ile duvarlar oluşturulan dağ ılcası, Ekşidere köyü halkının çalışmaları sonucunda havuz oluşturularak kullanılabilir hale getirilmiştir. Dağ ılcasının işletilmesi, köy tüzel kişiliği tarafından kiraya verilerek gerçekleştirilmiştir⁹⁵.

Dağ ılcası hakkında detaylı en eski yazılı bilgi 1958 yılında yapılan ziyaret sonucu çıkarılan rapordan elde edilebilmiştir. Dağ ılcasında yeraltından çıkan kaynağın etrafı düzenlenerek üstü açık havuz yapıldığı söylenir. Yapılan havuzun kenarları 7 metre ile 6.15 metre olmakla birlikte derinliği 160 cm'dir⁹⁶. Gelen kişilerin kalabilmesi amacıyla barakalar bulunmaktadır. Termal kaynağa gelenler, içme suyu olarak "Gençlik Suyu" olarak adlandırılan maden suyunun kullanıldığını yazmaktadır. Maden suyu, ılcaya 200 metre uzaklıkta bulunur⁹⁷. Ormanla kaplı olan bu alanda konaklama bakımından kamp yapılabilir. İmkanların kısıtlı olduğu ve ulaşım bakımından sıkıntılı olduğunun bilgisi bulunmaktadır⁹⁸. Yaşanan ulaşım sıkıntısı, 1963 yılında Gönen'de Hüseyin Ögütçen'in görev yaptığı dönemde yol yapılmasıyla giderilmiştir.

Balıkesir Valiliği talebiyle 1985 yılında Ekşidere jeotermal kaynağın koruma alanlarındaki durum incelenmek amacıyla çalışma

⁹² Kartal, age., s. 14.

⁹³ *Gönenin Sesi*, 12.08.1958, s. 1.

⁹⁴ <https://gonento.org.tr/sayfa/dag-ilicasi-eksidere> (28.03.2023).

⁹⁵ *Gönen Bayrak*, 30.05.2004, s. 2.

⁹⁶ Ürgün, age., s. 26.

⁹⁷ Kartal, age., Aynı Sayfa.

⁹⁸ *Gönenin Sesi*, 12.08.1958.

gerçekleşmiştir. Bölgede aralarında 1 kilometre bulunan doğu ve batı olmak üzere iki kaynağın bulunduğu görülmüştür. Bölgenin haritaları (Ek-IX) (Ek-X)⁹⁹ incelendiğinde 1958 yılından anlatılardan farklı olarak yemek yenen ve dinlenme alanı olarak kullanılabilen alanın bulunduğu görülmektedir. Konaklama yerleri incelendiğinde bu yıllarda da barakalardan başka konaklama olarak bir yer bulunmadığı görülmektedir. Bölgedeki barakaların sayısına bakıldığında batı kaynağın etrafında 53, doğu kaynağında 3 adet konaklama yapılabilen alan bulunmaktadır. İki kaynaktan batı olarak adlandırılan bölgede sıcak suyun kullanım faaliyeti daha yoğundur. Üstü açık ılıca havuzu batı kaynağında bulunur. Jeotermal su kaynağının korunması ile ilgili yapılan araştırmada doğu ve batı kaynaklarındaki barakaların bulunduğu yerin 1. Koruma Alanı olarak adlandırılan alanın içinde olmasından dolayı yerleşim bölgesinin Ek-IX ve Ek-X'da gösterilen sınırların dışına alınması gerektiği bildirilmiştir¹⁰⁰.

2-3 yıl arayla kiraya verilen Dağ Ilıcası yıllar içinde gelişme gösterememiştir. 1990 yılında Hüseyin Ögütçen'in yaptığı ziyarette eski havuzdaki yontma taşların üzerinin betonla sıvandığını ve durumunun hiç iyi olmadığını beyan etmektedir¹⁰¹. Bu sebepten köy tüzel kişiliği 1997 yılından itibaren bu konuda eğitim almış köy halkından biri olan İhsan Yılmaz ile birlikte köy muhtarlığı işletmeye başlamıştır. 1998 yılında 80 adet oda ve 20 adet hane olarak hizmet verdiği görülmektedir¹⁰².

2002 yılına gelindiğinde bölgeyi daha talep edilebilir hale getirmek istenir. Yapılan çalışmalar ile artık 12 ay hizmet verebilen Lüks Kanarya (Kanarya Evleri 1), Kanarya (Kanarya Evleri 2) isimli iki adet konaklama yeri bulunmaktadır. Yeni yapılan konaklama alanları sonrası eski baraka şeklinde olan konaklama alanları kaldırılmaya başlanır. Bölge 60 oda 180 yataklı bir kaplıca alanı olarak daha fazla talep edilebilir bölge haline gelmiştir¹⁰³. 2004 yılına gelindiğinde de Beyaz Evler adlı konaklama yerinin yapıldığı

⁹⁹ Gürkan Öktü, "Balıkesir-Gönen Ekşidere Kaplıcaları Koruma Alanları İncelemesi", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1985, s. 16-17.

¹⁰⁰ Öktü, age., s. 4-7.

¹⁰¹ Ögütçen, age., s. 172.

¹⁰² Özdemir, age., s. 227-228.

¹⁰³ *Gönen Postası*, 01.03.2002, s. 1.

görülmüştür. Dağ ılıcası, konaklama alanları bakımından gelişme göstermesi için çalışmaların devam ettiği görülmektedir¹⁰⁴.

2004 yılında dağ ılıcasını ziyarete gelen dönemin Milletvekili Turhan Çömez bu bölgenin dünya sağlık turizminde önemli bir yer haline gelmesi gerektiğini söylemiştir¹⁰⁵. Bölge daha çok geliştirilmek amacıyla çalışma yapılmak istenir ve 2006 yılında Bakanlar Kurulu tarafından 2006/11354 sayılı kararname ile Gönen Ekşidere Termal Turizm Merkezi statüsüne geçişi gerçekleşmiştir¹⁰⁶. Ekşidere kaynağı ile birlikte bölgenin termal turizmini geliştirmek istenir. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007 yılında Güney Ege, Güney Marmara, Orta Anadolu ve Frigya Termal Turizm Bölgesi için Termal Turizm Master Planı uygulamıştır. Planda Güney Marmara Termal Turizm Bölgesi içinde bulunan Ekşidere Termal Turizm Merkezi bulunduğu çalışmada termal oteller, aktiviteler, ulaşım imkanları ve örnek tur planları hazırlanarak çalışma gerçekleştirilmiştir.

Konaklama sayılarının arttırmak amacıyla Kanarya Otelleri, beyaz evler haricinde Bülbül Yuvası olarak adlandırılan 5 kişiye kadar konaklama imkanı bulunan yeni bir konaklama yeri yapılır. Ayrıca 2016 yılının başında yeni bir alan eklemek istenmiştir. Eklenmek istenen konaklama alanı bungalov ev şeklinde tasarlanmıştır. En fazla dört kişinin kalabileceği dört adet inşa edilen bungalov evleri 2016 yaz sezonunda kullanıma açılmıştır.

Ekşidere Dağ Ilıcasında bulunan konaklama alanlarının hepsinde mutfak alanı bulunmaktadır. Eklenen son yapı ile bölgedeki konaklama yerlerinden hala ayakta olan en eski konaklama yeri Kanarya Evleri'dir. Kanarya Evleri-1, 24 oda ve Kanarya Evleri-2, 15 odaya sahiptir. Kanarya Evleri-1'de en fazla 4 kişi ve Kanarya Evleri-2'de de en fazla 5 kişinin konaklaması planlanmıştır. Kanarya Evlerinde toplamda en fazla 167 kişi kalabilmektedir. Beyaz Evler'de ise 20 adet oda bulunmaktadır. Bir evde en fazla 5 kişinin konaklayabileceğinden toplamda Beyaz Evler'de 100 kişi kalabilmektedir. Bülbül Yuvası konaklama alanında da 6 adet daire bulunmakta ve en fazla 5 kişi konaklayabilmektedir. Bungalov

¹⁰⁴ *Gönen Postası*, 09.09.2004, s. 6.

¹⁰⁵ *Gönen Bayrak*, 20.12.2004, s. 3.

¹⁰⁶ *Resmi Gazete*, Bakanlar Kurulu Kararı, S. 26378, 16.12.2006.

evleriyle birlikte Ekşidere Dağ Ilıcasının konaklama alanlarında en fazla kapasitesi 313 kişidir.

2014 yılında Balıkesir, büyükşehir belediyesi olmasıyla birlikte Ekşidere Termal Merkezi Gönen Belediye'sine geçmiştir¹⁰⁷. 5 Ekim 2016 tarihinde işletme yapılan ihale sonucunda ihaleyi alan Gönen Belediyesi Ekşidere Termal alanını 30 yıllık işletme hakkına sahip olmuştur¹⁰⁸.

Gönen Belediyesi'nin işlettiği Gönen Ekşidere Termal Tesisi günümüzde Bülbül Yuvası, Lüks Kanarya Evleri (Kanarya Evleri-1), Kanarya Evleri-2, Beyaz Evler ile içinde bulunan kaplıcası, hamamı, restoran ve market ile birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca 1930 yılında çeşme haline getirilen Gençlik Suyu günümüzde hala akmaya devam etmektedir (Ek-XV).

Sonuç

Gönen ilçesinin merkezine yakın olarak bulunan jeotermal kaynakların varlığı milattan önceye dayandığını görmekteyiz. Fakat günümüze geldiğimizde en eski yapı şu an sadece erkekler hamamının kaldığı kubbeli hamamdır. Konaklama alanları dönemin ihtiyaç ve şartlarına göre inşa edilmiştir. Türkiye'de 1963 yılında ilk olarak gerçekleştirilen ısıtma sistemi ile jeotermal kaynakların bulunduğu yerde az maliyete ısıtma gerçekleştirilebileceği gösterilmiştir. Aynı yıl içinde suların tedavi edici yönü bakımından tedavi merkezi kurulmuştur. 1963 yılından sonra yapılan otellerde suyun tedavi edici özelliği ve ısıtma amacıyla kullanılmak amacıyla uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Seçilen belediye başkanları ilçe için değerli bir özellik olmasından dolayı çalışma göstergesi olarak yıllar içinde bakımlar, yenilemeler ve yeni inşaatlar gerçekleştirmiştir. 16.12.2021 tarihinde yapılan ihale sonucu konaklama alanlarının işletilmesi Mutlular Grup'a devredilmiştir. Şu an kullanılabilir durumda olan otelleri kuruluş tarihi bakımından sıralarsak Park Otel, Yıldız Otel, Yeşil Otel (yeni yapılan) ve Güneş Otel şeklindedir. Derman Otel ısıtma sisteminin olmaması sebebiyle uzun süredir konaklama alanı kullanılmadığı için ihale maddeleri gereğince

¹⁰⁷ <http://dagilicasi.com.tr/hakkimizda/> (28.03.2023).

¹⁰⁸ Resmi Gazete, Artırma, Eksiltme ve İhale İlanları, S. 29834, 21.09.2016.

Gönen Kaplıcaları İşletmesi A.Ş.'de kalmıştır ve işletmenin ofisi olarak kullanılmaktadır.

Ekşidere Dağ Ilıcasının kullanım amacıyla düzenlenme sırasında Roma Dönemi kalıntılarına rast gelinmesi, suyun varoluş tarihi bakımından eski bir döneme sahip olduğunu gösterir. 1963 yılında yapılan yol sonrası bilinirliği artmış olsa da kiralama yönteminden ayrılıp 1997 yılından itibaren köy tüzel kişiliği tarafından işletilmeye başlandıktan sonra konaklama alanları gelişme göstermiştir. Balıkesir, büyükşehir belediyesi olduktan sonra işletilmesi Gönen Belediyesi'ne geçmiştir. Bölgeye yeni konaklama alanları katmak amacıyla çalışma yapılmıştır. Bölgede var olan konaklama alanları Gönen merkezde yer alan kaplıcalar gibi kuruluş tarihi bakımından sıraladığımızda Kanarya evleri, Beyaz Evler, Bülbül Yuvası ve Bungalov Evler' in kullanımı Gönen Belediyesi'ne bağlı olarak günümüzde devam etmektedir.

Kaynakça

Süreli Yayınlar

- Cumhuriyet, 18.02.1931.
Akşam, 28.07.1935.
Cumhuriyet, 28.09.1935.
Ulus, 24.04.1936.
Tan, 21.05.1936.
Akşam, 20.06.1939.
Son Posta, 03.06.1940.
Akşam, 22.08.1947.
Yeni Sabah, 16.06.1948.
Akşam, 07.01.1949.
Akşam, 01.02.1949.
Akşam, 06.09.1949.
Akşam, 06.09.1951.
Gönenin Sesi, 12.08.1958.

- Gönenin Sesi, 01.12.1959.
Gönenin Sesi, 08.03.1960.
Gönenin Sesi, 03.01.1961.
Gönenin Sesi, 28.02.1961.
Gönenin Sesi, 04.04.1961.
Gönenin Sesi, 18.07.1961.
Gönenin Sesi, 18.07.1961.
Gönenin Sesi, 22.08.1961.
Gönenin Sesi, 05.09.1961.
Gönenin Sesi, 01.05.1962.
Gönenin Sesi, 19.06.1962.
Gönenin Sesi, 24.07.1962.
Gönenin Sesi, 31.07.1962.
Gönenin Sesi, 09.04.1963.
Gönenin Sesi, 06.08.1963.
Gönenin Sesi, 04.02.1964.
Balıkesir Birlik, 02.03.1973.
Balıkesir Birlik, 09.05.1973.
Balıkesir Birlik, 28.07.1973.
Balıkesir Birlik, 02.04.1974.
Gönen Postası, 24.06.1994.
Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, S. 21731, 17.10.1994.
Banses, 13.01.1998.
Gönen Postası, 01.03.2002.
İşte Meydan, 10.11.2003.
Gönen Postası, 26.03.2004.
Gönen Bayrak, 30.05.2004.

İlk Haber, 01.06.2004.

Gönen Postası, 03.09.2004.

Gönen Postası, 09.09.2004.

Gönen Bayrak, 20.12.2004.

İşte Meydan, 26.01.2005.

İşte Meydan, 14.03.2005.

İşte Meydan, 26.07.2005.

İşte Meydan, 13.08.2005.

İşte Meydan, 17.12.2005.

İşte Meydan, 19.12.2005.

Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, S. 26378, 16.12.2006.

Resmi Gazete, Artırma, Eksiltme ve İhale İlanları, S. 29834, 21.09.2016.

Kitap, Makaleler ve Arşiv Belgeleri

Aldan, Mehmet, Hüseyin Öğütçen, Türk İdareciler Dergisi, S. 413(1996), s. 251-274.

Altuntaş, Halil & Şahin, Muzaffer, Kur'an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2003.

Ayan, Ekrem, Türk Mitolojisinde Su Kültü ve Yada Taşı. Türkler Ansiklopedisi, C. 3 (2002), s. 622-629.

Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir Valiliği, Balıkesir 1969.

Çekirge, Nevin & Ülker, İsmet, Gönen Termal Su Şehri Genel Yerleşme Planı Ön Raporu, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara 1973.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.18.1.2./148.20.8. “*Balıkesir'in Gönen ilçesi sınırları içindeki Gönen Kaplıcasının İşletme İmtiyazının Adı Geçen Yer Belediyesine Verilmesi*”, 1958.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01./1128.119.2. *Gönen, Pamukkale ve Kızılcahamam*

Kaplıcaları ve Su Kaynakları Hakkında Yazılmış Kitapçıklar, 1939.

Eliade, Mircea, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003.

Gönen Belediyesi Meclis Kararları, 2018/55.

<http://dagilicasi.com.tr/hakkimizda/> (28.03.2023).

<https://gonenosb.org.tr/kurumsal/hakkimizda> (03.04.2023).

<https://gonento.org.tr/sayfa/dag-ilicasi-eksidere> (28.03.2023).

<https://www.bandirma.com.tr/gonen-kaplıcaları-3-kasim-da-ihaleye-cikiyor/> (17.04.2023).

<https://www.haberturk.com/balıkesir-haberleri/92983507-gonen-kaplıcalarının-devir-teslim-islemi-gerceklesti> (17.04.2023).

<https://www.mutlulargonentermalresort.com/yesil-otel/> (20.03.2023).

Kartal, Timur, *Gönen Kaplıcaları (Balıkesir) Hidrojeoloji Raporu*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1973.

Kıpçak, Reşit, *Turistik-Ekonomik Balıkesir*, İstanbul, 1968.

Kongar, Emre, *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015.

Kutluay, Alkor, Örsayın, Erman, Belindir, Fatma & Dirik, Kadir, *Yenice-Gönen Fay Zonunun Neotektonik Özellikleri ve Paleosismolojisi*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 2008.

Küçükaltan, Derman, Saltık, Ahmet, & Kutluata, Münir, 1991 Yılı İçinde Edirne'den Yurda Giren Çıkan 500 Yabancı Turist Üzerinde Bir Turizm Epidemiyolojisi Çalışması, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C 10, s. 72-84.

Küpeli, Özer, 1882-1922 Gönen Kazası, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 15(2000), s. 231-255.

Merhaba Berlin, Ocak 2004.

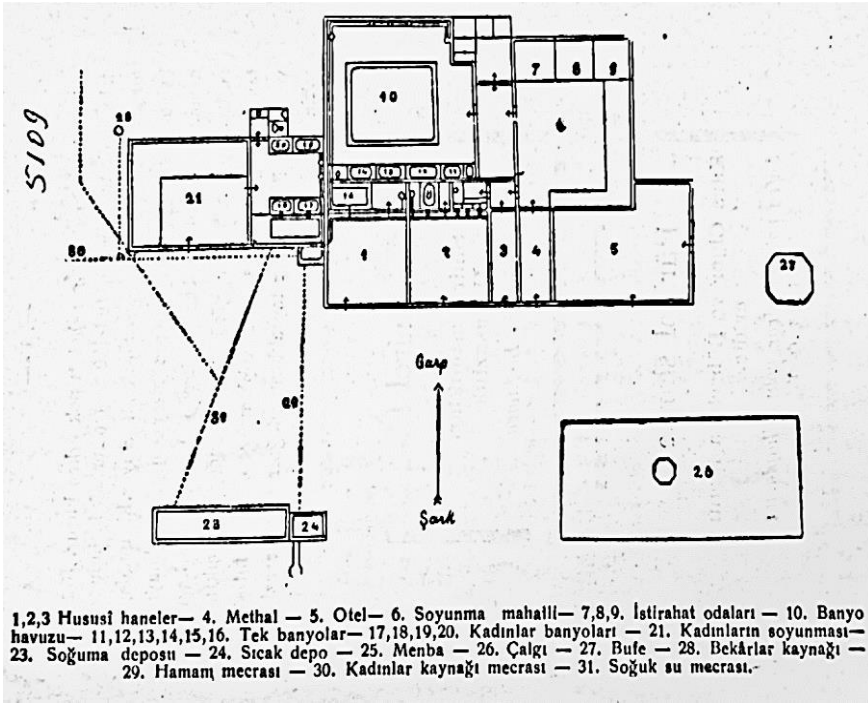
Mustafa Nevzat, *Gönen Kaplıcaları ve Tedavi Eylediği Hastalıklar*, Kader Matbaası, İstanbul 1930.

- Öğütçen, Hüseyin, Bir İdarecinin Zamanla Yarışı, Türk İdareciler Derneği Yayını, İstanbul 1994.
- Öğütçen, Hüseyin, Gönen İlçesi 1963 Yılı Çalışma Programı, Türk İdareciler Dergisi, S. 282 (1963), s. 71-102.
- Öktü, Gürkan, Balıkesir-Gönen Ekşidere Kaplıcaları Koruma Alanları İncelemesi, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1985.
- Ölmez, Erdoğan, Balıkesir Gönen Kaplıcası 3 No'lu Sıcak su Sondajı Kuyu Bitirme Raporu, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1985.
- Özdemir, Zekeriya, Kaplıcalar Şehri Gönen, Tisimat Basım, Ankara 1998.
- Şentürk, Nizamettin, Balıkesir, Gönen Kaplıcalarının Koruma Alanları Etüdü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1984.
- Tevrat, çev. Hakkı Demirel, Müjde Yayıncılık, İstanbul 1994.
- Umar, Bilge, Mysia, Ak yayınları, 1984.
- Umar, Bilge, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993.
- Ürgün, Sait, Gönen-Ekşidere-Ilıcaoba(Balıkesir) Bölgesinin Thermomineral Etüdü, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1966.
- Yalçinkaya Süzen, Ayşenur & Bayraktar, Bülent, Balıkesir'de Bulunan Jeotermal Kaynaklar ve Kullanım Alanları, Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 3 (2022), s. 123-135.

Ekler

Ek-I 1906 Yılında Yapılan Konaklama Alanı
(Mustafa Nevzat, *Gönen Kaplıcaları ve Tedavi Eylediği Hastalıklar*, Kader Matbaası, İstanbul 1930, s. 9.)

1,2,3 Hususi haneler— 4. Methal — 5. Otel— 6. Soyunma mahall-i — 7,8,9. İstirahat odaları — 10. Banyo havuzu— 11,12,13,14,15,16. Tek banyolar— 17,18,19,20. Kadınlar banyoları — 21. Kadınların soyunması— 23. Soğuma deposu — 24. Sıcak depo — 25. Menba — 26. Çalgı — 27. Bufe — 28. Bekârlar kaynağı — 29. Hamam mecrası — 30. Kadınlar kaynağı mecrası — 31. Soğuk su mecrası.

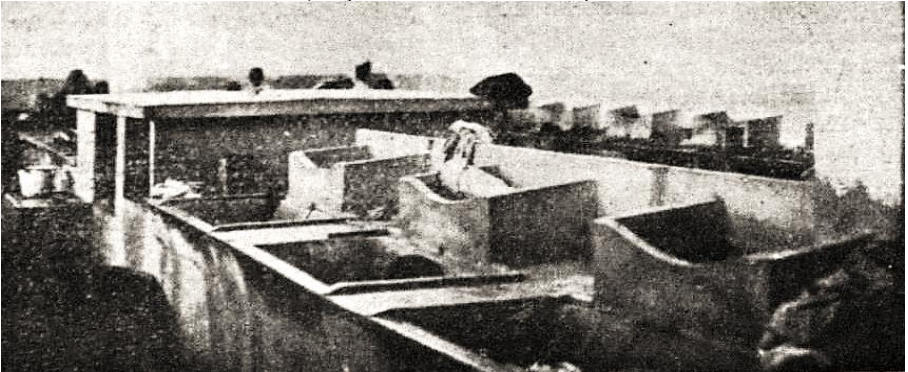
Ek-II 1930 Yılında Mustafa Nevzat Bey Tarafından Çizilen Kroki
(Mustafa Nevzat, *Gönen Kaplıcaları ve Tedavi Eylediği Hastalıklar*, Kader Matbaası, İstanbul 1930, s. 3.)

Ek-III 1936 Yılında Kullanıma Açılan Yeşil Otel'in Temel Atılması
(Cumhuriyet, 29.08.1935, s.3.)

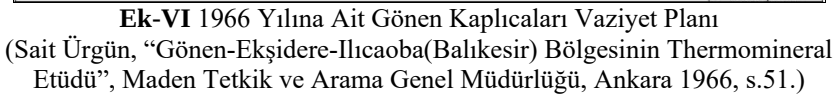

Ek-IV 1936 Yılında Kullanıma Açılan Yeşil Otel
(Akşam, 20.06.1939, s.13.)

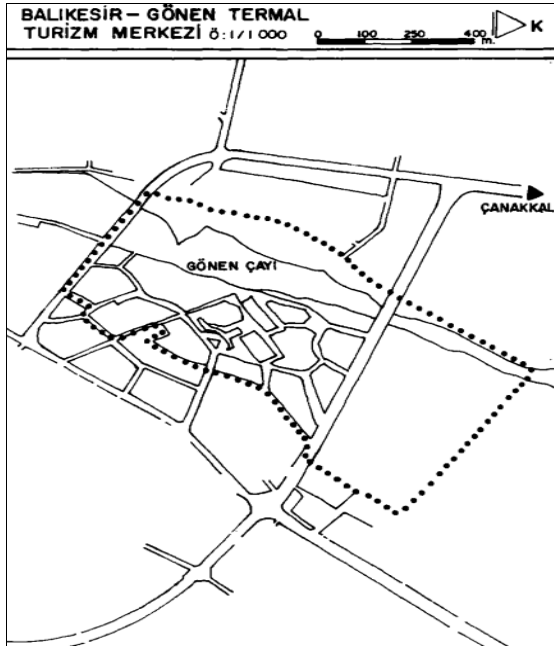
Ek-V Çamaşırhane

(Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01./1128.119.2. Gönen, Pamukkale ve Kızılcahamam Kaplıcaları ve Su Kaynakları Hakkında Yazılmış Kitapçıklar, 1939, s. 53.)

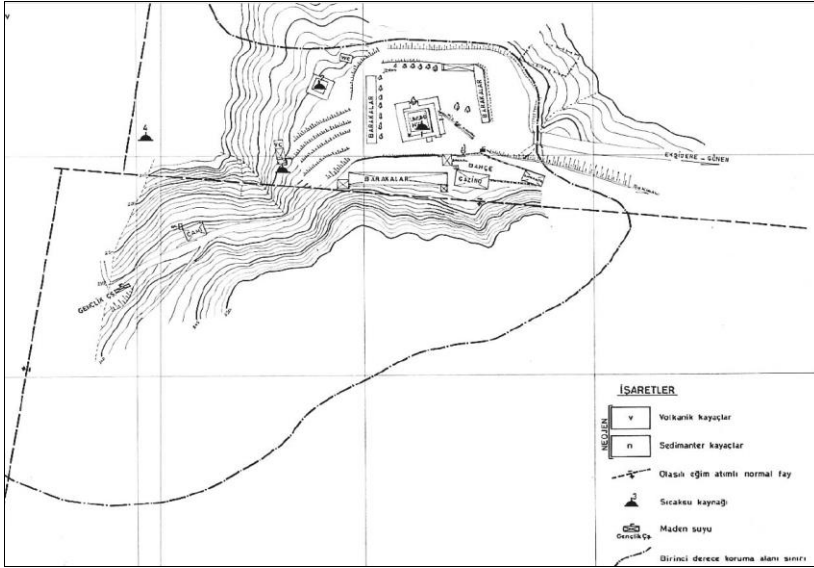

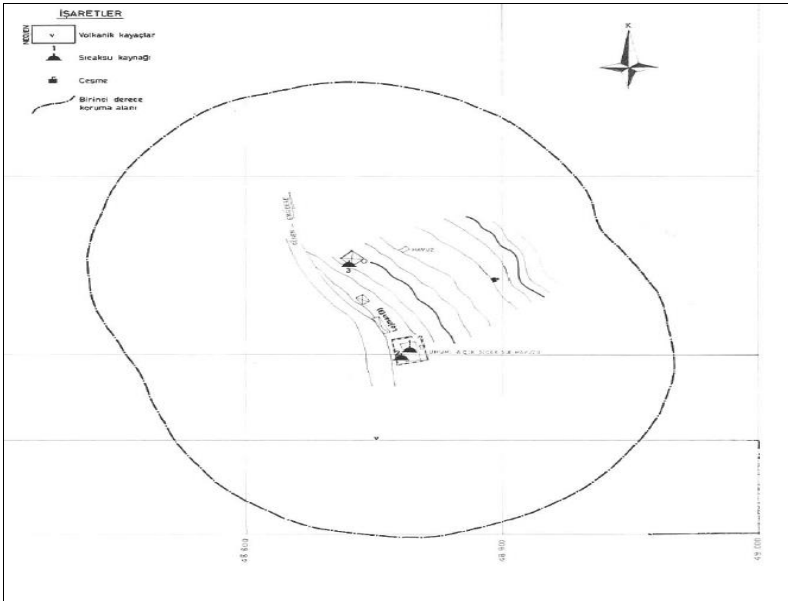
Ek-VII 1984 Yılına Ait Gönen Kaplıcaları Vaziyet Planı
(Nizamettin Şentürk, “Balıkesir, Gönen Kaplıcalarının Koruma Alanları Etüdü”,
Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1984, s. 12.)

Ek-VIII 1994 Yılında Gönen Kaplıcalarının Turizm Merkezi İlan Edilen Bölgenin
Haritası
(Resmi Gazete, Bakanlar Kurulu Kararı, S. 21731, 17.10.1994. s. 11.)

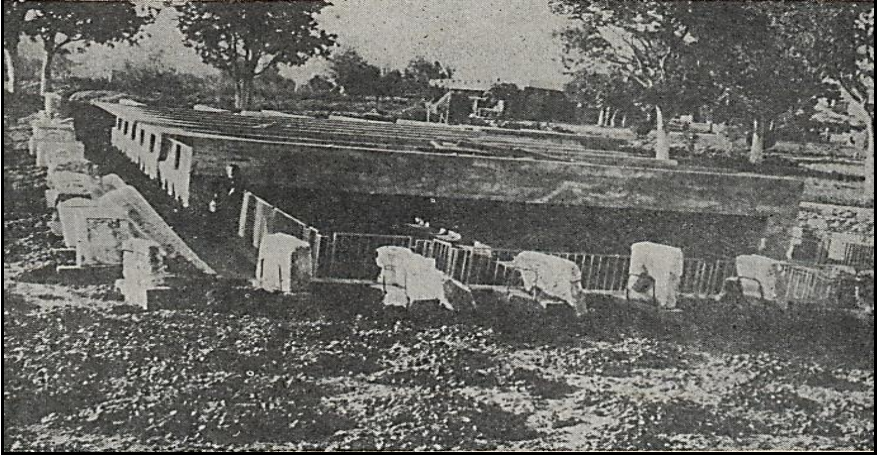

Ek-IX Ekşidere Dağ Ilıcası Batı Kaynağı

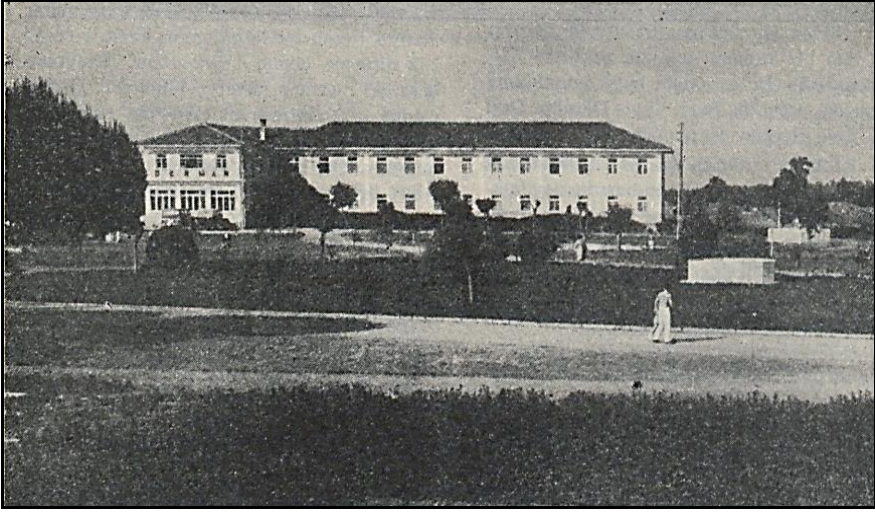

Ek-X Ekşidere Dağ Ilıcası Doğu Kaynağı

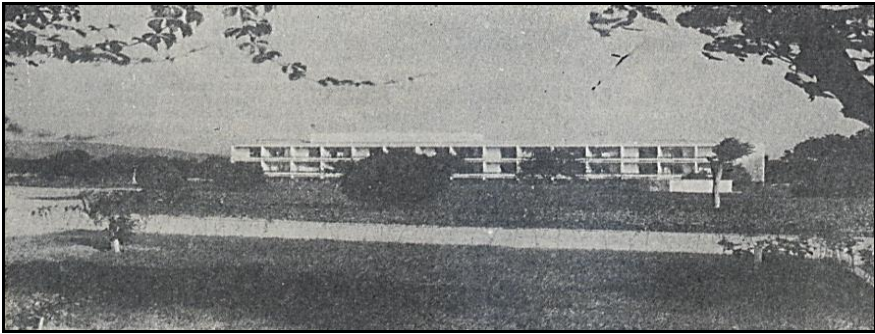
(Gürkan Öktü, "Balıkesir-Gönen Ekşidere Kaplıcaları Koruma Alanları İncelemesi", Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Ankara 1985, s. 16-17.)

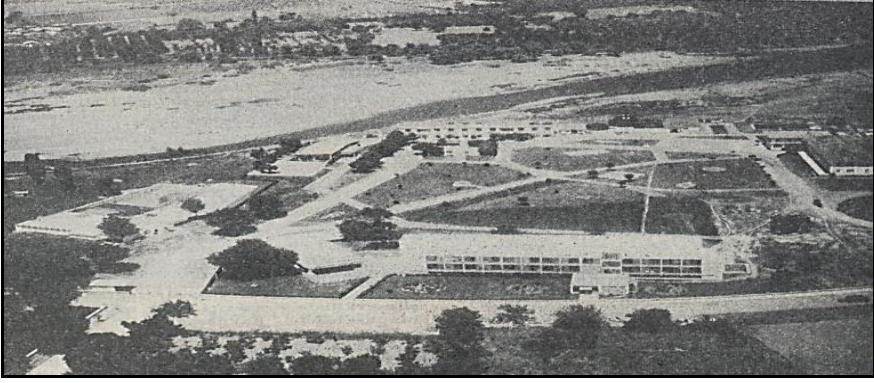
Ek-XI Gönen Açık Hava Mozaik Müzesi ve Romalılardan Kalma Mozaik (M.S. V. yüzyıl)
(Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir Valiliği, Balıkesir 1969, s.125-126.)

Ek-XII Derman Otel
(Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir Valiliği, Balıkesir 1969, s.249.)

Ek-XIII Park Otel
(Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir Valiliği, Balıkesir 1969, s.250.)

Ek-XIV Gönen Kaplıcaları (Oteller, Gazino, Hamam, Yüzme Havuzu ve Müze)
(Balıkesir İl Yıllığı 1967, Balıkesir Valiliği, Balıkesir 1969, s.251.)

Ek-XV Gençlik Suyu (Ekşidere)
(<http://dagilicasi.com.tr>)

BANDIRMA'DA TÜRK HAVA YOLLARI'NIN SEFERLERİ VE ETKİLER

Hakan ÇAĞATAY*

1. Havacılığa Erken Başlayan Bir Kıyı Yerleşimi: Bandırma

Bandırma, Kurtuluş Savaşı sırasında hem Türk tarafının hem de Yunanlıların hava alanı kurarak uçaklarını bulundurduğu bir bölge olmuştur. Bandırma'nın Marmara kıyısında bir limana sahip olmasının yanı sıra demiryolu ile İzmir'e bağlanması, Bursa'ya olan yakınlığı onu stratejik bir yer haline getirmiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında Bandırma'da bir Yunan hava üssü olduğunu bir Yunan pilotun internet sayfasındaki anılardan öğreniyoruz:

*“25 Haziran 1920 sabahı altı sularında, yavaş ve kırılgan uçağım BE 8692 (Blériot Experimental) ile Panormos'taki** (namı diğer Küçük Asya'daki bir şehir) bir tarladan Prusya (Bursa) yönüne, yaklaşık bir mesafeden havalandım. Yüz kilometre... Hava harikaydı ve yeşil ormanlık manzara parlak güneşin altında parlıyordu. Doğuya doğru uçuyordum, çok alçaktan, mavi nehirlerin ve göllerin, en eski Rum köylerinin ve onların Bizans kiliselerinin ve Türk şehirlerinin minarelerinin ötesine, uzakta parıldayan karla kaplı ve parıldayan Olimpos Dağı'nı gözden kaybetmeden. Bitinya.¹”*

Bandırma'nın kurtuluş günü olan 17 Eylül 1922'den hemen sonra, 1. Ordu Tayyare Grubuna bağlı 2. Tayyare Bölüğü bugün de

* Tarih Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, pirhus@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5358-8345.

**Bandırma

¹ Bursa'nın işgali için Bandırma'dan havalanan Yunan keşif uçağı BE 8692 <https://www.facebook.com/panormoskyzikos>, https://www.lifo.gr/san-simera/thanos-moyrrais-belloydios-o-paratolmos-aeroporos-poy-ypsose-tin-elliniki-simaia-stin?fbclid=IwAR3ar8sk_cceWHa7AAI4liQCfrYGTg2w8Cd0lUgY8k2oIcd29KonJ5Do-CNY, Erişim Tarihi 24/02/2023.

konuslu olduğu ve yerde, “*Pirenlik Kırı*” denen alana ve 50. Piyade Alayına ait kışlaların karşısına kurulmuştur².

Rüzgâr yönü kuzeydoğu olan Bandırma, sahip olduğu ortalama 4.1 m/s (15 km/saat) rüzgar hızıyla, uçakların o dönem korkulu rüyası olan sis durumundan genel olarak fazla etkilenmemesi ve yıllık ortalama kar örtülü gün sayısının 5-6 gün olması nedeniyle, havacılık açısından elverişli bir yapıya sahip olmuştur³.

Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti, havacılık konusuna büyük önem vermiştir. Atatürk’ün yaptığı konuşmalarda ve devletin etkinliklere yaptığı destekte, bu önemi görmek mümkün olmuştur. Havacılığın halk nazarında desteğini arttırmak amacıyla ve Atatürk’ün emriyle yurt genelinde hava seyahatlerine çıkmıştır. Bunlardan ilki olan 1924 yılı Batı Anadolu Hava Seyahati’nde Bandırma da yer almıştır. Üç uçak ile düzenlenen ve İzmir-İstanbul-Afyon-İzmir rotasını kapsayan uçuşta ünlü pilot Vecihi (Hürkuş) Bey de bulunmuştur. Bandırma ve Balıkesir’de ara alanlar düzenlenerek, Bandırma’da yeterli yağ ve benzin bulundurulmuştur. 5 Ağustos 1924’te İzmir Seydiköy Havaalanı’ndan uçuşuna başlayan filo, 08:50’de Bandırma gelmiştir. Meydanda askerî ve sivil yöneticiler başta olmak üzere ren birliğince karşılanan filo şerefine, süt şöleni düzenlenmiştir. Filo saat 15:10’da Bandırma’dan hareket ederek 16:20’de Yeşilköy Havaalanı’na varmıştır⁴.

Hem uçuşların halk nazarında uyandırdığı olumlu etkiyi genişletmek hem de pilotların tecrübelerini arttırmak amacıyla farklı zamanlarda Türkiye’nin belli alanlarında uçuşlar yapılmıştır. 1927 Mukavemet Uçuşu, 1929 Türkiye Turu ve 1930 Türkiye Turu bunlar arasındadır. 1932 Türkiye Turunun tüm ülkeyi kapsaması ve daha önce böylesi bir uçuş programının yapılmamış olması, havacılar arasında büyük heyecan yaratmıştır. Halk nazarında Gök Şövalyeleri olarak bilinen ve komutanı Yarbey Celal Yakar Bey olan Eskişehir’deki Birinci Uçak Alayı, bu uçuşla görevlendirilmiştir. 5

² Önder Balıkçı-Ahmet Pesen, *Bir Sevdadır Bandırma*, Bandırma Belediyesi, Yeşerim Matbaacılık, 2011, s. 45.

³ Balıkçı-Pesen, a.g.e., s. 20.

⁴ Deniz Kurt-Yavuz Pehlivan-Erdal Korkmaz, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi 1923-1951), Cilt II, Hava Kuvvetleri Komutanlığı Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, Ankara, 2020, s. 100.

uçak, 5 pilot ve 3 seyrüseferci (gözcü) subayı, 1 marangoz ve 1 uçak bakım teknisyeninden oluşan filo, Eskişehir'den başlayarak aşağıdaki, haritada da görüleceği üzere, geniş bir alanda uçarak seferini tamamlamıştır. Başarılı uçuş etkinliğinden dolayı ekibin tamamı Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilerek altın kol saati ile ödüllendirilmiş, filoya ise gümüş kupa hediye edilmiştir⁵.

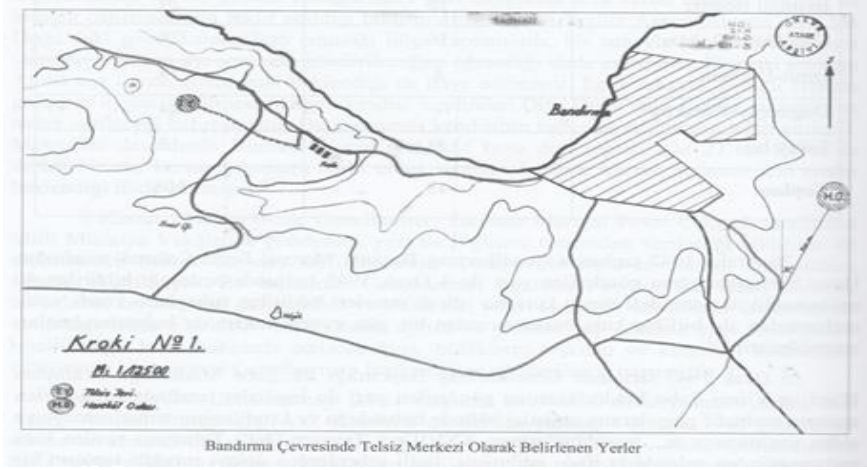

Bandırma İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin, savaş sonrası ise Amerikalıların yakından ilgilendikleri bir hava alanına sahip olacaktır. Savaşta Alman tehdidine karşılık olarak İngilizlerin en çok önem verdikleri alanlardan birisi Bandırma olup, konuyla ilgili çok sayıda “çok gizli” ibareli belgeler mevcuttur. Bunlardan bir tanesi, 21 Nisan 1941 tarihli bir Hükümet Kararnamesi'dir:

*“Balıkesir, Bandırma ve İzmir civarında yapılmakta olan tayyare meydanları inşaatında çalışma üzere İngiltere'den gelmekte olan 90 İngiliz teknisyenin Çanakkale ve İzmir ikinci yasak bölgesine girmelerine izin verilmesi; Milli Müdafaa Vekilliğinin 16/04/1941 tarih ve 143051 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 21 Nisan 1941 tarihinde kabul olunmuştur.”*⁶

⁵ Kurt, a.g.e., s. 108.

⁶ Türk Diplomatik Arşiv (TDA), 30.8.1-2/94.34.1.

Yukarıda İngilizlerin teklifi ile Bandırma'da kurulması düşünülen telsiz ve harekât odasının muhtemel konum haritası görülmektedir⁷.

İngilizlerin teknik yardımları ile Bandırma'daki hava alanı daha geniş bir hale getirilecektir. Amerikalılar ile özellikle Soğuk Savaş dönemine girilmesinden sonra ilişkilerin artmasıyla, Bandırma daha da önem kazanmaya başlamıştır. Amerikalılar, 7 Temmuz 1948'de Türk Genelkurmayı'nın da olurlarını alan bir rapor hazırlamış ve Türkiye'de modern uçaklar için 15 havalimanının bakım ve ıslah çalışmalarını başlatmışlardır. Bu 15 havalimanı şunlardır: Balıkesir, Konya, Bandırma, Diyarbakır, Merzifon, Erzincan, Kayseri, Esenboğa, Adana, Cumaovası (İzmir), Antalya ve Eskişehir⁸.

1948'de ilk ABD yardım programıyla sağlanan P-47 D Thunderbolt uçakları İzmir'deki 6. Tayyare Alayı'na katılmış, alayın Bandırma'ya intikali 20 Mayıs 1949'da tamamlanarak, 6. Ana Jet Üs Komutanlık Sancağı, zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü adına Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Zeki Doğan tarafından o zamanki adıyla 6'ncı (Fethi Bey) Tayyare Alayı Komutanı Yarbay

⁷ Necdet Hayta, Gültekin Yıldız, Hüsnü Özlü, *Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri*, Ankara, HKK Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, 2020, Cilt III, s. 262.

⁸ Barış Celep, *Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammatt) ve Türkiye'deki Faaliyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2018, s. 67-68.

Mehmet Ali Pekman'a teslim edilmiştir⁹. Bu tarih Bandırma'nın askerî tarihi açısından önemli olmakla beraber, sivil havacılığının da temelini atmıştır.

Amerikalılar ile 30 Eylül 1949'da alınan kararlar neticesinde Bandırma hava üssünde asfalt onarımı ve beton pistin uzatılmasına başlanmış, seyyar kuleler inşa edilmiştir¹⁰. Sağlanan tüm maddî ve idarî desteğe karşın, Amerikalılar hedeflenen 15 havalimanını, 8 alan olarak revize etmişlerdir: Diyarbakır, Eskişehir, Kayseri, Bandırma, Erzincan, Afyon, Balıkesir, ve Merzifon¹¹. Bu karardan sonra Bandırma'da avcı üssü kurulması kararlaştırılmış ve Amerika'dan gelen destekle 1951 sonuna kadar üssün %87'si tamamlanmıştır¹².

1952 yılı sonunda Bandırma'da yeni tesisler kurulmuş veya iyileştirilmiş, istihbarat cihazları yerleştirilmiş, yakıt ve mühimmat depoları inşa edilmiştir. Üsler dinleme ve istihbarat toplama veya Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı muhtemel bir bombardıman saldırısına destek vermek veya kendi başına bir operasyon yürütmek için tasarlanmıştır¹³.

31 Mart 1951'de Türk Hava Kuvvetleri teşkilatını NATO/ABD'ye uyumlu hale getirebilmek için, üs ve filo deyimleri kabul edilince mevcut tayyare alayları için üs tabiri kullanılmıştır. Bu minvalde Bandırma'daki 6. Tayyare Alayının adı, 6. Hava Üs Komutanlığı olarak değiştirilmiş ve 30 Eylül 1952'den itibaren 1. Hava Kuvveti Komutanlığı'na (Eskişehir) bağlanmıştır. Aynı yıl içinde Amerikan P-47 uçakları yine Amerikan F-84 G Thunderjet uçaklarıyla değiştirilmiştir¹⁴.

Bandırma'da Amerikalıların faaliyete başlamaları ile ilgili olarak küçük bir haber, bu konuda az da olsa fikir vermektedir:

⁹ Emin Kurt, *Türkiye'de Ana Jet Üslerinin Kuruluşu ve Gelişimi (1951-2010)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011, s. 118.

¹⁰, Celep, a.g.t., s.s. 230.

¹¹ Gratwol , Robert-M. Moorhus, Donita, *Building for Peace: U.S. Army Engineers in Europe, 1945-1991*, Center of Military History and Corps of Engineers United States Armys. Wahsington, D.C., 2005, s. 84.

¹² Selin M. Bölme, *İncirlik Üssü ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 194.

¹³ Bölme, a.g.e., s. 205.

¹⁴ Emin Kurt, a.g.t., s.118.

“Amerikalı Uzmanların Yemeği

Şehrimiz Hava Üssünde jet uzmanlığı yapmakta bulunan Amerikalı subaylar; geçenlerde Nadi Doğanel tarafından, şehrin ileri gelenlerinin de iştirakiyle şereflerine verilen ziyafete mukabele olmak üzere önümüzdeki çarşamba günü gecesi şehrin ileri gelenleri şerefine Deniz-Saray (Erşen) Apartmanında bir yemek vereceklerdir.
15”

Bandırma’daki Hava Üssü hızla gelişecek ve NATO’dan kalabalık halde gelen havacı personelin toplandığı, atışların yapıldığı bir jet merkezi haline gelecektir. Bu nedenle yakıt ihtiyacını karşılayabilmek için NATO yeraltı yakıt tesisi çalışmalarına Kayacık Yolu üzerinde Ağustos 1958’de başlanmıştır¹⁶. Yer altından yakıt boruları hava üssüne bağlanacak ve Edincik Altında ayrıca bir dolum merkezi oluşturulacaktır.

Bugün adına NATO yolu denen hattın Gönen’e kadar birleştirilmesi ile ilgili,1963 tarihli ilginç bir gazete haberi şu şekildedir:

“Yeni NATO Yolunun Yapılması Kaldı

İlgili ve emin bir kaynaktan öğrenmiş olduğumuza göre, bir yıla yakın bir zamandır etüt ve projeleri tamamlanmış olan yeni NATO yolunun inşaatı geri bırakılmıştır.

Bu NATO yolu, Gönen-Bandırma şosesi üzerinde bulunan Bezirci köyü altından Tahirova istikametinde Çavuşköy yanından ve Sazlıdere üzerinden Gönen Çayı üzerinde inşa edilecek bir köprü ile karşıya geçerek Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği için Biga yolunda birleşecekti.

Fakat bazı mühim sebepler yüzünden bu yolun yapılmasından şimdilik vazgeçilmiştir.^{17”}

19 Mart 1953’teki Gönen Depremi’nde büyük yıkım yaşanması üzerine, geçici olarak Balıkesir ve Bandırma arasında özel uçak seferleri başlatılmıştır. Gelen uçaklar Bandırma’ya uğradıktan sonra

¹⁵ Ufuk, “Amerikalı Uzmanların Yemeği” 13.12.1956, s. 1.

¹⁶ Gürses, “NATO Yer Altı Tesisine Başlanıyor” (17.08.1958), s. 1.

¹⁷ Gönenin Sesi, Yeni NATO Yolunun Yapılması Kaldı 01.01.1963, s. 1.

Balıkesir ve İstanbul'a gitmişlerdir¹⁸. Bu durumun Bandırma'da sivil havacılığa geçişte rol oynadığını düşünmekteyiz.

Bandırma'da hava üssünün açılması, Alman heyetleri için uçakla geldikleri bir ara ulaşım noktası olmuştur. Alman heyetleri buradan arabayla halk arasında Alman Çiftliği olarak bilinen Tahirova Türk-Alman Örnek ve Tatbikat Çiftliği'ne düzenli aralıklarla gezilerde bulunmuşlardır. Örneğin 1975'te Alman Tarım Bakanı ve eşi, berberinde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanı Korkut Özal ile ve kalabalık bir heyet, askerî uçakla Ankara'dan Bandırma'ya ve oradan da arabayla Tahirova Çiftliği'ne hareket etmişlerdir. Ertesi gün Alman bakan özel uçakla Bandırma üzerinden Almanya'ya dönmüştür¹⁹.

2. Sivil Havacılığa Açılan İlk İlçe: Bandırma

1940'ta nüfusun 32.143 gibi nispeten az olduğu ve havacılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir ilçede ister istemez havacılıkta ilgi çekmiştir²⁰. Ünlü havacı ve İstanbul Kanatlılar Birliği Merkez Başkanı Vecihi Hürkuş, yanında modelcilik şefi Nejat Bey ile beraber 20 Haziran 1948'de Bandırma'ya geldiğinde, Bandırmalılar ve Kanatlılar üyelerince karşılanacak ve bir gün sonra bir gösteri uçuşu gerçekleştirecektir²¹.

Bandırma askerî alanda giderek gelişirken, havacılık alanında farklı bir gelişme de yaşamıştır. Bandırma'nın yukarıda anlattığımız süreçte hem hava alanının gelişmesi hem de deniz ve tren yolları ile çevresine olan merkezî durumu ile hükümetin kararıyla Bandırma'da, 12 Eylül 1953'te devlet töreni eşliğinde sivil havaalanı açılmıştır²².

16 Eylül 1953'te Bandırma Belediye reisi olan Mustafa Evyapan bir dükkânı kiralayarak T.H.Y. acentasını açmıştır²³. 19

¹⁸ Ateş, "Büyük Zelzele Felaketi, Gönen ve Yenice Kazaları Harap Oldu" 20.03.1953, s. 1.

¹⁹ Gürses, "Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı ile Alman Tarım Bakanı Askerî Uçakla Şehrimize Gelip Gönene Geçtiler" 01.07.1975, s. 1-2.

²⁰ Balıkcı, a.g.e., s. 19.

²¹ Bandırma, 30.06.1948, s. 1.

²² Nadir Yurtoğlu, *Sivil Havacılık Sektörü İçerisinde Yer Alan Türk Hava Yollarının Tarihi Gelişimi (1933-1960)*, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 12, Sayı 23, 2016, s. 303-336.

²³ Ufuk, Hava Yolları Şehrimiz Acentası Açıldı 17.09.1953, s. 1.

Eylül’de de Bandırma’da T.H.Y.’nın TC-ATA uçağı ile ilk sivil uçuş gerçekleşmiştir:

“Bandırma Uçak Seferlerine Kavuştu

Bu Münasebetle Dün Şehrimiz Meydanında Bir Tören Yapıldı

Hava Yollarının bundan böyle şehrimizde sefer yapma münasebetiyle yapılan törene Bandırmalılar, Belediyenin önünden ücretsiz kalkan otolarla saat 2,5 ile 3 arası meydana gelmişlerdir.

Törenin başlaması için vekillerin gelmesi uzun müddet beklenilmiş ve nihayet saat 5,30 da, içlerinde vekil ve gazeteciler bulunan iki uçak meydana inmiştir.

Belediye Reisi Mustafa Evyapan’ın uçak seferlerinin ehemmiyetini belirten bir hitabesi ile başlayan tören Ulaştırma Vekili, Hava Yolları Umum Müdür ve nihayet İşletmeler Vekili hemşehrimiz Sayın Sıtkı Yırcalı’nın konuşması ile sona ermiştir.

Töreni müteakip Belediye tarafından ağırlanan misafirler biraz sonra şehrimizden ayrılmışlardır.²⁴”

Böylece Türkiye’de hava seferlerinin başladığı ilk ilçe Bandırma olmuştur.

Aynı yılın sonunda 1 Kasım 1953’te dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, T.B.M.M.’nin 9. Dönem açılışında şunları söylemiştir:

“Büyük hava meydanları inşaatında da başarılı sonuçlar almaktayız. Beynelmilel çaptaki meydanlardan Yeşilköy Havaalanı bu sene işletmeye açılmıştır. Ankara Esenboğa alanı bitmek üzeredir... Malatya, Bandırma, Batman, Merzifon ve İzmir alanlarının bütün hazırlıkları tamamlanıp inşaatına geçilmek üzeredir.²⁵”

Bandırma’da, Cumhuriyet Meydanı’ndaki T.H.Y. acentesi gazeteye verdiği bir ilanda hareket ve trafik memuru olarak lise mezunu ve öncelikle lisan bilen bir memur alınacağını belirterek, maaşın 300 – 450 lira olacağını duyurmuştur²⁶.

²⁴ Ufuk, “Bandırma Uçak Seferlerine Kavuştu” 20.09.1953, s. 1.

²⁵ Yurtoğlu, a.g.e., s.303-336.

²⁶ Gürses, “Türk Hava Yolları Acenteliğinden” 15.05.1958, s. 1.

Türk Hava Yolları'na bağlı uçaklar ile başlangıçta her gün İstanbul'daki Yeşilköy havalimanına seferler yapılmıştır. Uçak seferlerine yoğun bir ilgi olduğu, dönemin gazetelerinden anlaşılmaktadır. Mesela Nisan 1958'deki bir haberde seyahat edecek olan yolcuların ancak birkaç gün evvelden biletlerini alabildikleri hatta bir seferde yoğunluktan hostes bayanın yerinin bile yolcuya verildiğinden, hostesin ayakta gittiği görülmektedir²⁷.

Günlük 50 müracaat olduğu halde sadece 12 bilet kesilebildiğinden, yapılan şikayetler sonrası Sanayi Vekili Sıtkı Yırcalı durumu bizzat görerek büyük bir uçağın tahsisinin faydalı olacağını belirtmiştir²⁸. Bu gelişmeler üzerine hızları yaklaşık 200 mil olan 12 kişilik Heron H-2 uçakları yerine 24 (28) kişilik DC-3 Dakota uçakları tahsis edilmiş ancak bunlarda yetersiz kalmıştır²⁹.

1961'de Hollanda'dan satın alınan ve 400-450 mil hızla gidebilen, Hollanda malı F-27 uçakları Balıkesir-Bandırma-İstanbul arasına tahsis edilmiştir. Eskiden sadece Ankara, İstanbul, Adana İzmir'e tahsis edilen 40 kişilik ve soğuk-sıcak hava tertibatlı bu uçaklarla ile hem daha rahat hem de daha hızlı yolculuk etmek mümkün olmuştur³⁰.

Tesis edilen bu 40 kişilik F-27 uçakları Ağustos 1961'den itibaren seferlerine başlamış olup, Bandırma'dan kalkışları 13:35, İstanbul'a varışları ise 14:10 olup, yolcular için tahsis edilen otobüs saat 13:00'te havaalanına hareket etmektedir³¹.

İstanbul'dan Bandırma'ya gelen uçaklar, Balıkesir'e ve bir dönem Çanakkale'ye aktarım yapıp, sonrasında yine İstanbul'a dönmüşlerdir³².

1954'te uçaklar hava üssüne yani askerî bölgeye giriş yaptıkları için, büro önünden kalkan bir otobüs yolcuları üsse götürüp getirmektedir. Gönen veya çevre yerlerden (Biga veya Manyas gibi)

²⁷ Gürses, "Yolcu Uçağı İhtiyacı Karşılayamıyor" 09.04.1958, s. 1.

²⁸ Gürses, "Hava Yollarına Uçak Kâfi Gelmiyor" 02.08.1958, s. 1.

²⁹ Gürses, "Hava Yolları Anonim Ortaklığının Muvaffakiyeti Gösterilen İlgiye Rağmen Dakota Uçakları da Yetmiyor" 10.08.1958, s. 1.

³⁰ Gürses, "Bandırma-İstanbul Arasında Uçak Yolculuğu Yarı Yarıya Kısılacak" 20.06.1961, s. 1-2.

³¹ Gürses, "Şehrimize F-27 Tipi 40 Kişilik Uçaklar Tahsis Edildi" 06.08.1961, s. 1.

³² Gürses, "Hava Yolları Uçak Saatleri Değişiyor" 12.08.1958), s. 1.

gelecek olanlar için, mevsime ve bazı özel durumlara göre değişen tarifelere uygun olarak adı geçen yerlerden ulaşım olanağı sağlanmıştır.

Bu sefer sırasında dönemin şahitlerinin beyanlarına göre hava üssünün kapısına gelindiği andan itibaren bir astsubay ve iki tane de silahlı er refakatçi olarak yolcularla birlikte bulunmaktadır. Üsse girildiğinde yolcular için ayrıca bir bekleme yeri olmadığı için, herkes kendi yükünü kendisi taşımak durumunda kalmıştır. Kapalı bir alan olmadığından işlemler bir çadır içerisinde yapılmış, bu durumda uzun süre şikayetlere konu olmuştur.

En nihayetinde Mayıs 1974 yılında üs içerisinde bir terminal binası yapılması için ödenek ve projeler hazırlansa da, bu çalışmalar sonuçsuz kalacaktır³³.

Uçağın arka bölümü sigara içenlere ayrılmış olup, koltukların çekilebilir ön tarafları aynı zamanda küllük görevi görmüştür. Yolculara nane şekeri ve sakız ikramının yanında, yolculuk sonunda da T.H.Y. rozeti hediye edilmiştir. Uçaklar İstanbul'a gider veya gelirken halkın bir kısmınca onlara el sallanmıştır³⁴.

23 Nisan veya 19 Mayıs gibi milli bayramlarda, T.H.Y.'na ait uçaklardan günün anlamına dair el bildirileri ile şekerler atıldığı, halen yaşamakta olan o günün Bandırmalı şahitleri tarafından dile getirilmiştir.

1962'de yerli ve yabancı turistler için kolaylık olması amacıyla Bandırma'dan kalkan otobüs, uçak ve trenlerin kalkış saatleri, küçük pankartlara bastırılıp danışma bürosuna gelen turistlere vermek üzere hazırlanmıştır. Ayrıca aynı binaya konuyla ilgili olarak hoparlör konulması hazırlıklarına girişilmiştir³⁵.

Konumuzla doğrudan alakalı olmasa da kıyas yapabilmek için 1959-1965 arasında Bandırma limanından gelen ve giden yolcu miktarını vermek istiyoruz. 7 yıllık dönemde gelen yolcu sayısı

³³ Ufuk, "Türk Hava Yolları Şehrimize Terminal Binası Yaptırıyor" 01.05.1974, s. 1.

³⁴ <https://www.facebook.com/sebahattin.piravadili1> Erişim Tarihi 14/01/2023.

³⁵ Gürses, "Turistlere Kolaylık" 17.06.1962, s. 1.

1.089.089 iken giden yolcu sayısı ise 1.316.365 olmak üzere toplamda 2.405.454'tür³⁶.

2. Yolcu Uçakları Tarifeleri: Sürekli Yapılan Değişiklikler

Bandırma-İstanbul arasındaki uçak seferleri tarifeleri meteorolojik durumlar veya mevsime göre farklılıklar göstermiştir. Mesela Kasım 1958'de hava muhalefeti sebebiyle hava seferi iptal edilmiştir³⁷.

Uçak seferlerine gelince Ağustos 1958'deki tarife göre yolcular ve yükler ile uçakların haftanın belirli günlerine kalkış saatleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	İstanbul-Bandırma Güzergahı	İstanbul-Bandırma-Çanakkale Güzergahı
Günler	Salı, Perşembe, Cumartesi, Pazar	Pazartesi, Çarşamba, Cuma
Saatler	Yeşilköy'den Kalkış: 14:00	Yeşilköy'den Kalkış: 12:30
	Bandırma'dan Kalkış: 15:00	Bandırma'dan Kalkış: 13:30
		Çanakkale'den Kalkış: 14:30
		Bandırma'dan Kalkış: 15:30

Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri Yeşilköy'e varış saati 16:15'tir³⁸.

Haziran 1962'deki bir haberden anladığımız kadarıyla uçak rotaları ve saatlerinde değişiklikler yapılmıştır. Haberde, yaz mevsiminden dolayı salı ve perşembe seferlerinin iptal edilmeleri eleştirilmektedir. Aynı haberden öğrendiğimiz kadarıyla salı ve perşembe günleri uçaklar Balıkesir-Akhisar-Balıkesir-İstanbul rotasını takip edecekler ama Bandırma'ya uğramayacaklardır. Uçakların kalkış ve varış saatlerinde de şu şekilde değişiklikler yapılmıştır³⁹:

³⁶ Gürses, "1959-1965 Yılları Arasında Limanımıza Gelen ve Giden Yolcu Miktarı" 26.11.1966, s. 1.

³⁷ Gürses, "Sefer İptal Edildi" 28.11.1958, s. 1.

³⁸ Gürses, "Hava Yolları Uçak Saatleri Değişiyor" 12.08.1958, s. 1.

³⁹ Gürses, "Yaz Uçak Seferleri" 16.06.1962, s. 1.

İstanbul-Bandırma Güzergahı
Pazartesi, Çarşamba, Cuma, Cumartesi, Pazar
İstanbul'dan Kalkış: 10:15
Bandırma'ya Varış: 11:00
Bandırma'dan Kalkış: 11:20
Balıkesir'e Varış: 11:50
Balıkesir'den Kalkış: 13:00
Bandırma'ya Varış: 13:30
Bandırma'dan Kalkış: 13:50
İstanbul'a Varış: 14:35

Ağustos 1966'da ise Çanakkale'ye yapılan seferler iptal edilirken, yerel bir gazetenin her günlük köşe altlığındaki bilgilendirme yazısına göre seferler şu şekildedir:

İstanbul-Bandırma-Balıkesir Güzergahı	İstanbul-Bandırma Güzergahı
Her Gün Öğle Seferi	Her Gün Akşam Seferi
İstanbul'dan Kalkış: 12:00	İstanbul'dan Kalkış: 18:45
Bandırma'ya Varış: 12:40	Bandırma'ya Varış: 19:25
Bandırma'dan Kalkış: 12:50	Bandırma'dan Kalkış: 19:45
Balıkesir'e Varış: 13:20	İstanbul'a Varış: 20:25
Balıkesir'den Kalkış: 13:30	
Bandırma'ya Varış: 14:00	
Bandırma'dan Kalkış: 14:10	
İstanbul'a Varış: 14:50	

Haberde ayrıca yolcuları şehir terminallerinden havaalanlarına otobüslerin hangi saatlerde götürecekleri de belirtilmiştir. Buna göre öğle seferleri için İstanbul şehir terminalinden saat 11:00'de, Bandırma'da ise Balıkesir için 12:00'de, İstanbul içinse 13:30'da otobüsler yolcuları götürmektedirler. Akşamları ise İstanbul terminalinden 17:45'te, Bandırma terminalinden ise 18:45'te otobüsler hareket etmektedirler⁴⁰.

Ancak Haziran 1967 tarihli bir haberde ise İstanbul'dan geldikten sonra Balıkesir'e gidilen seferlerin önce haftada üç günü düşürüldüğünü, sonrasında ise tamamen iptal olduğunu görmekteyiz.

⁴⁰ Ufuk, "Şehre Gelen ve Giden Araçlar" 30.08.1966), s. 2.

Bandırma-İstanbul arası seferlerde pazartesi, çarşamba ve cuma günleri olmak üzere haftada üç güne düşürülmüştür⁴¹. Balıkesir seferlerinin iptal edilmesinin bu şehir gazetelerinde yarattığı tepki yerel basında şu şekilde yer almıştır:

“Balıkesir’den Uçak Seferlerinin Tamamen Kaldırılması Balıkesir’de Tepkilere Yol Açtı

Balıkesir merkezine yapılmakta olan uçak seferlerinin tamamen kaldırılması, Balıkesir’de tepkilere yol açmış ve Balıkesir gazeteleri bu konu üzerinde durarak bazı yorumlarda bulunmuşlardır.

*Uçak seferlerinin bazı askeri sebeplerle kaldırıldığının şayi olduğu Balıkesir’deki gazeteler tarafından ifade edilirken 750 bin nüfuslu bir ilin 75 bin nüfuslu merkezinde uçak seferleri toptan iptal edilirken aynı ilin 35 bin nüfuslu bir ilçesinde günde iki defa uçak seferleri yapılması dikkat çekici mahiyettedir, denmektedir. 35 bin nüfuslu olarak kastedilen şehir de Bandırma’dır.*⁴²”

Uçak seferlerinin kısa olmasına rağmen havaalanlarına veya oradan şehir içlerine ulaşım ile ilgili sıkıntıların tepki yarattığına bir ispat, Mustafa Yalçınar isimli bir gazetecinin Temmuz 1968 tarihli bir yazısıdır:

“Hava Yolu

Birkaç gündür, şehrimizde çıkan gazetelerin baş sahifesinde, “Vakit nakittir, İstanbul’a otuz dakikada yalnız uçakla gidilir”, diye bir küçük ilan çıkmaktadır.

Türk Hava Yollarına ait olan bu ilanın okuyucularımızın gözünden kaçmış olmasına imkân yok.

Evet İstanbul’dan Bandırma’ya, Bandırma’dan İstanbul’a yarım saate gidilir gelinir amma, uçağa binmek için şehirden ve uçaktan indikten sonra şehre kaç saate gidilir, onu nasıl öğrenmeli?..

⁴¹ Gürses, “İstanbul-Bandırma Arasındaki Yolcu Uçakları Artık Balıkesir’e Gitmeyecek” 18.07.1967, s. 1.

⁴² Gürses, “ Balıkesir’den Uçak Seferlerinin Tamamen kaldırılması Balıkesir’de Tepkilere Yol Açtı” 01.07.1967, s. 1.

Filhakika şehirden şehre bu yolculuğu hesaplamak gelirse tam iki buçuk saat tutar. Bu iki buçuk saatte de İstanbul'a ancak hava yollarına ait uçakla gidilir. Fakat yirmibeş liraya dörtbuçuk saatlik vapur yolculuğu dururken, lüzum olmadıkça altmış liraya bu iki buçuk saatlik yol bilmem tercihe değer mi?

Çünkü, gündeliği yirmi lira olmayanlardan beher saati yirmi liradan iki saat yolculuk farkı için kırık lira ödemesi beklenilemez. Şu halde vakit nakit olduğuna göre yolcunun zamanı nakitle mukayese etmesi, hangi menfaatine uygun ise onu tercih etmesi tabii ve mantıkidir.

Bu mantık hesaba göre uçağa gündeliği yirmi lira olanlar değil, varlıklı kişiler, bir de muhasebe defterlerine bu yolluğu masraf yazabilecekler binecektir.

Milli Hava Yolumuz yöneticileri bu durumu göz önüne alarak uçak ücretlerinde halkın lehine tenzilat yaparak daha büyük bir yolcu kitlesine cevap vermesi, kalkınma ölçülerine de uygun düşüncedir.

Sevimli sosyete gevezemiz ve aynı zamanda Hava Yolları'nın müşaviri olarak vazife gören ve onun programlarını radyoda reklam eden sayın Orhan Bora'nın dediği gibi Milli Hava Yollarımızdaki her sene adetlerinin yüzde yirmi oranında artması vaktin nakit olduğu, önceki konuşmalarında da bir vesile ile hatırlatmış olduklarını söyledikleri gibi gayelerini sadece akıp gideni zamanı kıymetlendirmek olduğu fikirleri, herhalde sadece "uçuş" zamanına ait olsa gerek.

Çünkü havaalanlarından şehre birer saatte gelmek vaktin nakit olmadığını gösterir.⁴³

Ağustos 1970'de, akşam seferlerinin yeniden başlayacağı belirtilmiştir:

"Uçak Seferleri İkiye Çıkarıldı

İstanbul'la şehrimiz arasındaki yolcu uçak seferleri biri akşamları olmak üzere ikiye çıkarılmıştır.

⁴³ Mustafa Yalçınar, "Hava Yolu", Gürses, 05.07.1968, s. 1-4.

Bu konuda, Türk Hava yolları şehrimiz istasyon müdürlüğünce verilen bilgiye göre, yeni ihdas edilen ikinci uçak bugünününden itibaren başlayıp, 15 Eylül'e kadar devam edecektir. İkinci uçak İstanbul'dan saat 19.20 de kalkarak 19.50 de şehrimize gelecektir. Uçağın şehrimizden kalkışı ise 20.10'da olacak ve saat 20.40'da Yeşilköy'e inmiş olacaktır.⁴⁴

Gürses Gazetesinin 11 Ekim 1971 tarihli sayısında çeşitli araçların sefer saatleri belirtilmiştir.⁴⁵:

Nereye, ne zaman ne ile gideceğim, diye düşünme			
Herhangi bir saatte aradığınız mühim yerin Telefonunu burada bulabilirsiniz			
VAPUR		UÇAK	
Pasartest, Çarşamba, Cuma, Cumartesi günleri «İkizova» İstanbul'dan gelir 12.30 Bandırmadan kalkış 16.45 Sah, Pergembe, pazar günleri «Posta» İstanbul'dan gelir 04.30 Bandırma'dan kalkış 22.30		Yeşilköyden kalkış 11 - 00 Bandırmaya varış 11 - 30 Saklısine hareket 11 - 45 Bandırmadan hareket 13 - 45 İstanbul'a varış 13 - 45	
TREN		OTOBÜS	
Pasartest, Çarşamba, Cuma Motorlu tren gelir 16.24 Motorlu tren kalkış 13.05 Kara tren gelir 16.03 Kara tren kalkış 13.35 Cumartesi günleri Motorlu tren gelir 16.24 Motorlu tren kalkış 13.05 Pazar, Salı, Pergembe günleri Motorlu tren gelir 22.07 Motorlu tren kalkış 05.20		Bandırmadan, Beşiktaş, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Çanakkale'ye kadar olmak üzere, ayrıca civar ilçelere her yarım saat ve saat başı otobüs ve minibüs seferleri yapılmaktadır. Müracaat : Tel : 258 Koc Otobüsleri Tel : 146 Ösen Otobüsleri Tel : 153 Ötügen Otobüsleri ve Asan Otobüsleri firmalarına Tel : 786	
DOKTORLAR		ECZANELER	
Mustafa Akaltun 13 Nedret Bağcıoğlu 101 Gürbüz Güler 136 Nezmi Tolunay 214 S. Sıtkı Arat 250 Beyaz Soçkin 322 Ekrem Aygün 391 Mehmet Arpacı 406		Necati Orando 408 Mustafa Karabekir 411 Sami Kevkeçoğlu 419 Sami Gü 425 Ekrem Okyay 451 Raif Atay 744 Mahmut Genç 994 Nadi Değanel 999 Altan Uyar 1000	
		İstanbul 190 Zeynep 500 Sağlık 215 Unutma 398 Merik 180 Pamukçu 232 Merkis 115	
ONEMLI TELEFONLAR		SINEMALAR	
Polla 245 İtfaiye 13 Sihhi İstasyon 36 Elektrik fab. 37 Doğumevi 15 Kaymakamlık 1 Belediye Bşk. 44 Mülkiyet Tbb. 12 Meteoroloji 297 Demir yolları 80 Deniz yolları 171 T. Hava Yolları 871 Garnizon Kom. 5 C. Savunb. 8 Jandarma K. 8 Nöbet 196		Ozan 998 Marmara 180 Rüya 273 Yeni Ozan 988	

Eylül 1972'deki bir haber, yeni tip uçaklar açısından hem T.H.Y. ile ilgili olarak hem de Bandırma açısından ilginç bilgiler içermektedir:

“İstanbul-Bandırma Arasında F28 Uçakları Sefer Yapacak F28 Uçakları 65 Yolcu Taşıyor

Türk Hava Yollarının F-27 tipi pervaneli uçaklarını değiştirerek yerlerine yeni uçaklar alacağı açıklanmıştır. F 28 tipi jet yolcu uçaklarının bir kasım'da başlayacak olan kış tarifesinde seferlere katılacağı ifade eden ilgililer 65 yolcu taşıyabilen bu uçakların 3 tanesi ekim, kasım ve aralık aylarında iki tanesi de Mayıs 1973'de gelecekler ve Türk Hava Yolları filosuna katılacaklardır.

⁴⁴ Gürses, “Uçak Seferleri İkiye Çıkarıldı” 15.08.1970, s. 1.

⁴⁵ Gürses, “Nereye, Ne Zaman Ne İle Gideceğim, Diye Düşünme” 12.10.1971, s. 3.

İlgililer, bu uçaklar kısa piste inme özelliğini taşıdığından kasım ayından itibaren uçaklar filoya katıldıkça ... sefer yapabileceklerini bildirmişlerdir. Mayıs 1973 ayında gelecek olan 2 adet uçak ise İstanbul-Bursa-Balıkesir-Bandırma arasında sefer yapacaklardır.⁴⁶”

Bununla birlikte bahsedilen F-28 uçaklarının Bandırma’da sefere başlamaları yaklaşık olarak 10 ay sonrasını bulacaktır.

Olumlu gelişmelere karşın 1973’e gelindiğinde, yerel gazete haberinden yaz mevsiminde uçak seferlerinin ikiden biriye indirildiği anlaşılmaktadır. Bandırma Ticaret Odası Türk Hava Yolları’na müracaat etmiş, 6 Mayıs 1973’te Bandırma’ya gelen dönemin Turizm ve Tanıtma Bakanı ve aynı zamanda Adalet Partisi Balıkesir Milletvekili Ahmed İhsan Kırımlı’ya, mevcut uygulamanın bölgenin turizmine olumsuz etkisi olacağı belirtilmiştir. Bundan sonra olanları şu şekilde takip etmekteyiz:

“Bu defa Hava Yolları Bandırma Ticaret Odasına gönderdiği bir yazıda seferlerin 5 Haziran- 16 Eylül tarihleri arasında iki defa yapılacağı açıklanmaktadır.

Diğer taraftan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’ndan belediyeye gelen 28 Mayıs tarihli bir yazıda da turizm raporunda belirtilen uçak seferlerinin turizm sezonu devamınca eskiden olduğu gibi iki sefer halinde yapılması teklifinin Hava Yollarına intikal ettirildiği konunun üzerinde önemli durulduğu kaydedilmektedir...

İlave edilecek ikinci sefer, ki akşamları yapılacaktır, turistik özelliğe hitap eden sefer olarak tarifeye konmuştur.⁴⁷”

Haberdan yaklaşık 2 ay sonra yayınlayan bir başka yazıda ise uçak seferlerinin Bandırma’da iyice rağbet gördüğünü düşündürmektedir. Söz konusu haber şu şekildedir:

“T.H.Y. ’nın Önemli Bir Kararı

Şehrimizle İstanbul Arasında Artık Büyük Uçaklar Sefer Yapacak

⁴⁶ Gürses, “İstanbul-Bandırma Arasında F28 Uçakları Sefer Yapacak” 09.09.1972, s. 1-6.

⁴⁷ Gürses, “Uçak Seferleri Turizm Sezonu Devamınca Günde 2 Defa Yapacak” 02.06.1973.

Memnuniyetle haber aldığımıza göre, 1 Ağustos'tan itibaren şehrimizle İstanbul arasında 40 kişilik küçük uçakların yerine 65 ve 111 kişilik büyük uçaklar sefere konacaktır.

T.H.Y. şehrimiz bürosu müdürü İrfan Kösemihal'den bu konuda aldığımız habere göre son günlerde uçak seferlerine artan yolcu izdihamı yüzünden İstanbul'la şehrimiz arasında sefer yapan 40 kişilik F-27 tipi uçaklar 1 Ağustos 1973'ten itibaren alınacak onların yerine 65 kişilik F-28 tipi Jetler sefere konacaktır. Bu arada haftada iki günde Çarşamba ve Cuma günleri sabah seferlerini 111 kişilik DC tipi Jet uçakları yapacaktır.⁴⁸

DC-9'un daha ilk seferinde 281, ikinci seferinde gidiş-geliş de 176 yolcu taşımıştır⁴⁹.

Nisan - Mayıs 1974'de ise tarife şöyle değişmiştir: İstanbul'dan kalkış saat 19:30 olup, Bandırma'ya varış 20:00'dir. Şehir terminalinden uçak arabasının kalkışı 19:30 olup, uçağın kalkışı 20:20'dir. İstanbul'a varış saati 20:50'dir⁵⁰.

Uçuşları teşvik etmek için çeşitli indirimler yapılmıştır. "Aynı yönde seyahat etmek kaydı" ile yapılan indirimler şu şekildedir⁵¹:

Yolcu Türü	İndirim
Karı-Koca	% 20
Anne-Baba ve Çocukları	% 20
Anne ve Çocukları	% 20
Bebeklere	% 90 (Koltuk ve bagaj hakkı yoktur)
Çocuklara	% 50 (2-12 yaş arası)
Öğrenci ve Er	% 10
Basın Mensupları	% 50
Grup İndirimi	% 10 (En az 10 kişi, aynı saat ve aynı yön olmak kaydıyla)
Gidiş-Dönüş	% 5 (Aynı zamanda iki indirim yapılmaz)

⁴⁸ Gürses, "T.H.Y.'nin Önemli Bir Kararı Şehrimizle İstanbul Arasında Artık Büyük Uçaklar Sefer Yapacak" 27.07.1973, s. 1.

⁴⁹ Ufuk, "DC-9 Tipi Yolcu Uçağı İlk Seferini Dün Yaptı" 02.08.1973, s.1. ; "DC-9 İkinci Seferinde 176 Yolcu Taşdı" 05.08.1973, s. 1.

⁵⁰ Gürses, "Uçak Saatleri Yine Değişti" 09.04.1974, s. 1-6.

⁵¹ Balıkesir Valiliği, Balıkesir İl Yıllığı 1967, Çelikkilt Matbaası, İstanbul, 1969, s. 366.

3. Yaşanan Çeşitli İlginç Olaylar

Yolculuklar esnasında hiç beklenmeyen olaylarda meydana gelebilmektedir. Örneğin 29 Haziran 1962’de Yeşilköy Havaalanından 08:45’te kalkarak Çanakkale’ye giden T.H.Y.’nin EFE uçağı normal uçuş rotası olan Bandırma’ya yönelmiştir. Bandırma’ya 10 dakika kala sol taraftaki pervane koparak uçağa saplanmış, uçak kabin memuru Atalay Doğanay’ı topuğundan yaralamıştır. Olayı uçağın kaptan pilotu Nizamettin Uçaner şöyle anlatmıştır:

“Çanakkale - Bandırma arasında uçuyorduk. Bandırmaya 10 dakikalık bir mesafemiz kalmıştı. Ani olarak sol pervanenin koparak, ilk önce gövdeye saplandığını, daha sonra da yere düşmeye başladığını fark ettim. Emin olun hiç heyecanlanmadım. Her pilot arkadaşın yapacağı gibi, tek motorla uçağı Bandırma Hava Alanına indirdim. Hadise bundan ibarettir. Bu neviden hadiselerle alıştık”.

Kendisine, “*yer bakım personelinin kabahati olabilir mi?*” şeklindeki soruya şu cevabı vermiştir:

“Ben bir pilotum. Kaza sebebini tam olarak bilemem. Hiç kimseyi de suçlayamam... Her şey tahkikat neticesi belli olacaktır”.

Yaralı kabin memuru ve pilotlar ANT uçağı ile İstanbul’a getirilmişler ve kabin memuru Doğanay, Cerrahpaşa Hastanesi’nde tedavi edilmiştir. Olayı araştırmaya gelen Cumhuriyet Gazetesinin muhabirine; “*Sizden rica edeceğim. Annem babam duymasın. Zaten bu mesleğe girmeme razı değillerdi...Ben iyi olunca size haber veririm*”⁵².

Haberi veren gazeteye göre olayın yaşandığı DC Dakota uçakları 1947’de ABD’den 33 tane satın alınan uçaktan birisidir. 1962’ye kadar geçen sürede içerisinde geriye sadece 19 uçak kalmıştır. Olaydan bir ay evvel Diyarbakır’a giden aynı DC Dakota uçaklarından birisinin kapısı uçmuştur⁵³.

⁵² Cumhuriyet, “Havada Kopuveren Pervane Uçağın Gövdesine Saplandı” 29.06.1962, s. 1-5.

⁵³ Cumhuriyet, “Havada Kopuveren Pervane Uçağın Gövdesine Saplandı” 29.06.1962, s. 1-5.

Bir yıl sonra, 8 Eylül 1963'te yaşanan başka bir olayda ise İstanbul-Bandırma-Balıkesir seferini yapmakta olan T.H.Y.'nin ARK uçağı, Kapıdağ'a yaklaştığında uçağın sol motoru arızalanmıştır. Kaptan pilot Selahattin Alpel, yakın olan Bandırma yerine Yeşilköy'e dönerek uçağı sağ salim indirmeyi başarmıştır. Uçaktaki 15 Bandırma ve 9 Balıkesir yolcusu, ALP uçağı ile yarım saatlik bir gecikmeyle şehre gelmişlerdir⁵⁴.

Bazen acil durumlarda uçak seferleri hayat kurtarıcı bir etki haline gelebiliyordu. Bandırmalı Semih Pak, 1970'lerin başında mide kanaması geçiren büyükannesinin tedavisi Bandırma'da yapılamayınca, gelen yolcu uçağıyla hastanın acilen İstanbul'a gönderildiğini ve bu sayede kurtarıldığını belirtmiştir⁵⁵.

Gönenli Aynur Özer, İstanbul-Bandırma arasında yaptığı seferle ilgili şu bilgileri vermiştir:

H.Ç.: Efendim öncelikle hoş geldiniz. Yaşınızı söyler misiniz?"

A.Ö.: 1944 doğumluyum. Buna göre 79 yaşımdayım.

H.Ç.: Uçağa ilk ne zaman ve nerede bindiniz? İstanbul-Bandırma arasında uçağa bindiniz mi?

A.Ö.: Uçağa ilk defa Eylül 1972'de bindim. Samsun'dan İstanbul'a dönerken. Bunu çok net hatırlıyorum çünkü kardeşimi ziyarete Samsun - Çarşamba'ya eşim Ergün Bey ile beraber gitmiştik. Kardeşimin çocuğu altı aylıktı, hayırlamaya gitmiştik. İstanbul'dan Ankara'ya, oradan da Çarşamba'ya kadar otobüsle gittik. Dönüşte çok korkmama rağmen eşimin ısrarıyla uçakla İstanbul'a döndük.

H.Ç.: Neler hissettiniz uçuşla ilgili, anlatır mısınız?

A.Ö.: Valla evladım dediğim gibi, çok korkmuştum ama rahat bir yolculuk yaptık. Yaklaşık bir ila bir buçuk saatte İstanbul'a geldik. Çok hoşuma gitmişti.

H.Ç.: İstanbul-Bandırma uçağıyla ilgili anılarınız nelerdir?

⁵⁴ Gürses, "Yolcu Uçağı Tehlike Atlattı" 10.09.1963, s. 1.

⁵⁵ Semih Pak, Emekli Bankacı, 04.02.2023, "Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri" konulu görüşme, Bandırma.

A.Ö.: Biz Acıbadem’de oturuyorduk o zamanlar. Araba da yok. Dolmuşla Yeşiköy’e gittik. Uçakta, Gönen’in tanınmış ailelerinden bir delikanlıyla karşılaşınca, birlikte çok şaştık selamlaştık.

H.Ç.: Uçakla ve uçuşla ilgili bilgi verebilir misiniz?

A.Ö.: Öncelikle uçak çok küçüktü. Ama koltuklar rahattı. Herhalde mesafe kısa olduğundan hostes yoktu. Bir ikramda da bulunulmadı. Yaklaşık 15-20 kişi vardı uçakta. Zaten 20 -25 dakikada da Bandırma’ya vardık. Ama mesafe kısa olmasına rağmen bu uçuşta daha çok korkmuştum.

H.Ç.: Niçin efendim?

A.Ö.: Denizin üzerinden uçuyoruz, deniz kabarık biraz da hoplattı uçak. Eşimde, “rahat ol, az kaldı” diye beni sakinleştiriyordu. Ama Bandırma’yı görünce içimden bir “oh” çekip, Allah’a şükrettim!

H.Ç.: Bandırma’ya varınca ne yaptınız?

A.Ö.: Servisle aşağıya inip, Gönen otobüsüne bindik. Yaklaşık 45 dakikalık bir yolculuktan sonra da Gönen’e vardık. Bir daha uçmak nasip olmadı ama Marmara’nın üzerinden dünya gözüyle uçtuğum için bir hoş anı olarak kaldı.⁵⁶”

4. Sona Doğru: 1974-1975

1974’te hava yolunu kullanan yolcu sayısında büyük artış olmasına rağmen, bu durum 1974’ün ortalarına doğru hızla ve keskin bir şekilde düşecektir. Bunun sebepleri daha ziyade iç ve dış politik ve ekonomik baskılardan kaynaklanacaktır. Bu sürecin sonunda da Bandırma’ya yapılan T.H.Y.’nin uçak seferleri en sonunda iptal edilecektir.

Seferlere son verileceğinin ilk işareti belki de Şubat 1974’te uçakların hareket saatlerinin daha ileri saatlere alınmaları olmuştur:

“Şehrimiz İle İstanbul Arasında Çalışan Uçak Hareket Saatleri Değişti

⁵⁶ Aynur Özer, Ev Kadını, 02.06.2023, “Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri” konulu görüşme, Gönen.

... Hava yollarının şehrimiz satış müdürlüğünün basına verdiği bilgiye göre: Düünden itibaren tatbik edilmek üzere uçaklar İstanbul'dan 17.50 de kalkacak 18.20 de Bandırma'ya gelecektir. Bandırma'dan 18.45 de hareket edecek ve 19.15 de İstanbul'a varacaktır.⁵⁷”

Nisan 1974'te her gün yapılan seferlerden Cuma günü tamamen iptal edilecektir⁵⁸. Bu durumun ilk yansımalarından birisi mart ayında başlayan Bandırma-İstanbul feribot seferlerine ilginin artması şeklinde olacaktır. Bununla ilgili bir gazete haberi feribot seferleri ile ilgili şu gözlemlerde bulunmaktadır:

“Feribot Seferleri Büyük İlgi Görmeye Başladı

Cumartesi günü 103 oto geldi, 50 den fazla oto gitti

İstanbul'la - şehrimiz arasında bir aydır yapılmakta olan feribot seferleri büyük ilgi görmeye başlamıştır.

Nitekim cumartesi günü gelen feribottan bir hayli yolcu ve 130 oto çıkmıştır. Bu arada şehrimize gelen feribotun cumartesi günleri Avşa Adasına da uğrayacağı öğrenilmiştir Nitekim cumartesi günü Avşa'ya ilk seferini yapan feribot önce şehrimize gelmiş, yolcularını indirmiş ve daha sonra Avşa'ya gitmiştir...⁵⁹”

20 Temmuz 1974'te Türkiye garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs'taki Türk halkının canlarını ve haklarını korumak için Atilla kod adlı Barış Harekâtı'na girişerek, Kıbrıs'a çıkartma yapmıştır⁶⁰.

Barış Harekâtından 10 gün önce Bandırma'daki bir haberde uçak seferlerinin azaltılmasından dolayı yeniden şikayetler dile getirilmiştir:

“Uçak Seferleri Kâfi Gelmiyor

Ek Uçak Seferleri Yapılması İsteniyor

⁵⁷ Gürses, “Şehrimiz İle İstanbul Arasında Çalışan Uçak Hareket Saatleri Değişti” 03.02.1974, s. 1.

⁵⁸ Gürses, “İstanbul-Balıkesir Arasında Cuma Günleri Uçak Seferi Yapılmayacak” 16.04.1974, s. 1.

⁵⁹ Gürses, “Feribot Seferleri Büyük İlgi Görmeye Başladı” 25.04.1974, s. 1.

⁶⁰ Armaoğlu, a.g.e., s. 802-803.

Şehrimizde - İstanbul arasında yapılmakta olan T.H.Y. uçak yolcu seferlerinin, turizm mevsiminin başladığı son günlerde kâfi gelmemekte olduğuna şahit olunmaktadır.

Sefer yapmakta olan 60 kişilik uçaklar yüzünden son günlerde uçakta yer bulmak bir mesele haline gelmiştir. Bir çok yolcusu yer bulamadığı için seyahatlerini vapurla yapmak mecburiyetinde kalmaktadır.

Bu arada bazı seferlerin de iptal edilmesi ise T.H.Y.'na güvensizlik yaratmaktadır.

Yapılmakta olan uçak seferinin kâfi gelmemesi üzerine, halk geçen yıllarda olduğu gibi yine yaz aylarına mahsus olmak üzere akşamları ilave uçak seferleri ihdas edilmesini istemekte veya hiç olmazsa, bazı zamanlar pek dolmadığı bildirilen Balıkesir uçağından Bandırma için yolcu kontenjanı tanınması ve Balıkesir uçağının gidiş ve gelişte Bandırma'ya da sefer yapması istenmektedir.

T.H.Y.'nın halkın bu dileği ile ilgilenmesi temenni edilmektedir.⁶¹

Ancak seferleri sona erdirme kararında bizim fikrimize göre en büyük etken, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Türkiye'nin Amerika tarafından uğradığı ağır ekonomik ve askerî ablukadadır. Harekât esnasında 21 Temmuz 1974'te Yeşilköy'le birlikte tüm hava meydanları kapatılırken, tüm uçuşlarda iptal edilmiştir⁶².

12 Mart 1971 Muhtırası'nda Hava Kuvvetleri Komutanlığını yapmış olan Muhsin Batur, 17 Aralık 1974'te görüşümüzü desteklediğine inandığımız şu açıklamayı yapmıştır:

“Kıbrıs çıkartması nedeniyle Amerikan yardımının kesilmesi etkisini önce hava kuvvetlerimizde gösterecektir. Üç ya da altı ay içinde uçaklarımız havalanamaz hale gelebilir.”⁶³

⁶¹ Gürses, “Uçak Seferleri Kafi Gelmiyor” 10.07.1974, s. 1.

⁶² Stuart Kline, Türk Havacılık Kronolojisi, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul, 2002, s. 369.

⁶³ Kline, a.g.e., s. 371.

Bunun sonucunda Bandırma-İstanbul uçak biletine % 325 zam yapılacaktır⁶⁴! 2 Ağustos 1974 tarihli bir haber uçak seferlerinin alacağı yönü daha şimdiden belli edecek mahiyettedir:

“Uçak Seferleri İlgisini Kaybetti

Hava Yollarının uçak seferlerine yapmış olduğu astronomik rakamlara dayanan zam umumi mahiyette şikayetlere yol açmaktadır. Hava Yollarının en yüksek zammı Bandırma-İstanbul hattına yaptığı da yayınlanan listeden anlaşılmıştır. Eskiden 60 lira olan Bandırma-İstanbul arası şimdi 195 liraya çıkmıştır.

Hava Yollarının Bandırma hattı için tespit ettiği zam fevkalade yüksek bulunmaktadır. Bu zammın menfi etkileri kendini göstermiş, evvelce bu mevsimde biletler en azından üç gün öncesinden satılırken şimdi ise 66 kişilik uçaklar 10-15 kişi ile gidip gelmektedir...

Bandırma İstanbul hattı, Hava Yollarının en eski hattı olup, yüksek bilet fiyatları karşısında uçakları müşteri binmemesi karşısında Hava Yollarının, Bandırma hattını iptal etme yoluna da gitmesinden endişe edilmektedir. Buna meydan vermemek için Hava Yolları Genel Müdürlüğü'ne bazı sebepler ileri sürülerek müracaat edileceği öğrenilmiştir.⁶⁵”

7 Ağustos 1974 tarihli bir haberde, şehrin ileri gelenlerinin katıldığı toplantıda alınan karar uyarınca yetkililere iletilmek üzere hazırlanan ve gönderilen telgraftan bahsedilmektedir:

“Başbakan Ecevit ve Ulaştırma Bakanına Çekilen Telgraflarla Uçak Biletlerinin Makul Bir Seviyeye İndirilmesi İstendi

Bandırma-İstanbul-Bandırma arasında çalışan Türk Hava Yolları'na ait uçak yolcu ücretlerinde yapılan yüksek miktardaki zam üzerine, bir toplantı yapılmıştır.

Yapılan zammın makul bir seviyeye indirilmesi hususunda aşağıda tam metni yazılan bir telgraf yapılan bir toplantıyı müteakip Başbakan Bülent Ecevit, Ulaştırma Bakanı Ferda Dilek ve Türk Hava Yolları İdare Meclisi Başkanı Agasi Şen'e çekilmesine karar

⁶⁴ Ufuk, “Yüzde 300 ün Üzerinden Bir Zamdan Sonra Seferlerin Sabahın 7'sine Alınması Çok Garip” 02.11.1974, s. 1.

⁶⁵ Gürses, “Uçak Seferleri İlgisini Kaybetti”, 02.08.1974, s. 1.

verilerek, aşağıda telgrafta isimleri yazılı makam sahiplerinin imzaları ile telgraflar ait oldukları yerlere çekilmiştir.

“Türk Hava Yollarının yurt içi uçak yolcu biletlerine yapılan son zamlar, devlete ait yayın organlarında yüzde 30 - 70 arası olarak açıklanmış olmasına rağmen, Bandırma-İstanbul arasında tatbik olunmasına başlanılan tarife bu miktarın çok üzerinde çıkmıştır.

60 liralık biletin 195 liraya çıkartılmasının, yanlış bir tarife taktik edildiği kanaatindeyiz. Uygulama, bu tarife üzerinden devam etmesi halinde, Bandırma'nın ticari, iktisadi, turizm ve iş hayatı bundan büyük zarar görecektir.

Bandırma-İstanbul arası uçak biletlerinin makul bir seviyeye indirilmesi hususlarında emirlerinize, tüm Bandırma ve çevresi il ve ilçeler halkı intizar etmektedir.

Saygılarımızla”

Hasan Sur
Belediye Başkanı⁶⁶

Ancak yapılan itirazlara ve düzeltilme isteklerine karşın, T.H.Y.'nin aldığı bir başka karar daha olumsuz bir hava yaratmıştır:

“Uçak Seferlerine Rağbet Azalınca Seferler Haftada Dört Güne İndirildi

Evvelce her gün yapılmakta olan uçak seferleri, Hava Yolları biletlerine yapılan zamdan sonra uçaklar çokçası boş gidip gelmeye başlamıştı.

Bu durumu göz önüne aldığı sanılan Havayolları Genel Müdürlüğü Salı, Perşembe ve Cumartesi günlerinde yapılmakta olan uçak seferlerini kaldırmıştır...

Bu arada uçak seferlerinde yapılan yüksek seviyedeki zammın makul bir seviyeye indirilmesi için şehrimizden bazı kuruluşlar temsilcileri Hava Yollarına, Ulaştırma Bakanlığına ve Başbakanlığa

⁶⁶ Gürses, “Başbakan Ecevit ve Ulaştırma Bakımına Çekilen Telgraflarla Uçak Biletlerinin Makul Bir Seviyeye İndirilmesi İstendi” 07.08.1974, s. 1.

*telgraf çekmişlerdi. Bu telgraflara henüz bir cevap gelmediği de öğrenilmiştir.*⁶⁷”

Türk Hava Yolları kendince nedenlerle fiyat indirimine veya sefer sayısı artışlarına gitmeyecek, eleştirilen durumları aynen sürdürecektir. Fiyatların yüksek olması bir yana yolcuların taşıdıkları kargolardan ayrıca bir ücret alınması zaten oldum olası eleştiri konusu olmuştur. Bu nedenle Bandırma'dan kalkan uçaklara Bandırma içinden çok Gönen, Manyas ve çevre ilçelerden gelenlerin bindiği gözlemlenmiştir⁶⁸.

Gelinen sonuç itibariyle 29 Mart 1975 tarihli bir gazete haberi bu anlamda beklenen sonucu ilan eder mahiyettedir:

“Uçak Seferleri İkinci Bir Emre Kadar Durduruldu

Şehrimizle İstanbul arasında yapılmakta olan T.H.Y. yolcu uçak seferleri ikinci bir emre kadar 1 Nisandan itibaren durdurulacaktır.

Bu konuda T.H.Y. Bandırma satış müdürlüğünce gazetemize verilen bilgiye göre 1 Nisan 1975

*tarihinden itibaren meydanımız ikinci bir işara kadar seferlere kapatılmıştır. Ancak bu süre içinde T.H.Y. şehrimiz terminalinde her türlü yurt içi ve yurt dışı bilet ve rezervasyon işlemine devam edilmektedir.*⁶⁹”

Haberin verildiği Gerçek gazetesinin “Nereye, Nasıl Gidilir?” başlıklı ulaşım seferleri köşesinde her zaman

“Uçak

İstanbul Gidiş: Salı, Çarşamba, Perşembe, Pazar günleri terminalden hareket 16.15

*Geliş: Yeşilköy'den kalkış 15.30, Bandırma'ya geliş 17.50*⁷⁰”, şeklindeki bilgi notuna, 3 Nisan 1975'ten itibaren

⁶⁷ Gürses, “Uçak Seferlerine Rağbet Azalınca Seferler Haftada Dört Güne İndirildi” 21.08.1974, s. 1.

⁶⁸ Metin Küçükbulgurcu, Emekli T.H.Y. Elemanı, 18.03.2023, “Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri” konulu görüşme, Bandırma.

⁶⁹ Gerçek, “Uçak Seferleri İkinci Bir Emre Kadar Durduruldu” 29.03.1975, s. 1.

⁷⁰ Gerçek, “Nereye, Nasıl Gidilir?” 15.01.1975, s. 2.

rastlamamaktayız⁷¹. Aynı şekilde Ufuk gazetesinde de şu bilgiyi görmekteyiz:

“1 Nisan 1975 tarihinden itibaren meydanımız ikinci bir iş’ara kadar seferlere kapatılmış olup, şehir terminalinde her türlü yurt içi ve yurt dışı bilet satışı ve rezervasyon işlemine devam edilmektedir.”⁷²

Bandırma’da sivil havacılığa yeniden başlamak için farklı zamanlarda çeşitli girişimler yapılmış ancak olumlu sonuç alınamamıştır. 1995’te Bandırma ve Gönen başta olmak üzere çevre ilçelerin belediye başkanları, kapsamlı bir analiz raporu ile beraber ortak bir dilekçe ile Bandırma’da sivil uçuşların yeniden başlaması için müracaat etmişler ancak olumlu bir sonuç alamamışlardır.

Bununla beraber Bandırma halen Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, Havaalanları Daire Başkanlığı’nın listelerinde yalnız iç hat olmak ve müsaadeli kullanım şartıyla sivil havacılığa açık havaalanlarından birisi olmaya devam etmektedir⁷³.

Bandırma’da 2014’te Bandırma Ticaret Odası’nın girişimi ve Bursa Ulaşım Anonim Şirketi (BURULAŞ) tarafından Bandırma-İstanbul arasını 35 dakika kat edecek deniz uçağı seferleri başlatılmış, 18 kişilik uçağın İstanbul’da varış noktası ise Haliç olmuştur⁷⁴. 29 Eylül 2014’te başlayan deniz uçağı seferlerinin her gün saat 10.00 ve 17.00’de Bandırma’dan, saat 09.00 ve 16.35’te de İstanbul Haliç’ten kalkması, fiyatını 150 lira olması öngörülmüştür⁷⁵.

Ancak artan maliyetler ve fırtınalı havalarda seferlerin aksaması gibi sebeplerle bir – iki aylık seferlerin sonunda faaliyetlere

⁷¹ Gerçek, “Nereye, Nasıl Gidilir?” 03.04.1975, s. 2.

⁷² Ufuk, “Şehre Gelen ve Giden Araçlar” 02.04.1975, s. 3.

⁷³ <https://web.shgm.gov.tr>doc2>havlist>, Erişim Tarihi 12/01/2023.

⁷⁴ Bandırma İstanbul Arasında Deniz Uçağı Seferleri Başlıyor, <https://www.bursa.bel.tr/haber/bandirma-istanbul-arasinda-deniz-ucagi-seferleri-basliyor-17095> Erişim Tarihi 26/02/2023.

⁷⁵ Bandırma-İstanbul Arasında Deniz Uçağı Seferleri Başladı, <https://emlakkulisi.com/bandirma-istanbul-arasinda-deniz-ucagi-seferleri-basladi/293179> Erişim tarihi 26/02/2023.

son verilmiş ve mendirekteki bilet satış yeri de sökülerek hurdacılara satılmıştır⁷⁶.

Sonuç

Bandırma'da kurularak faaliyete geçen 6. Hava Üssü meydanını kullanarak başlanan Türk Hava Yolları'nın Bandırma-İstanbul seferlerinin etkisi sadece Bandırma ile sınırlı kalmamıştır. Başta Gönen ve Erdek olmak üzere çevre ilçe ve yerlerdeki kişiler, İstanbul'a ulaşım aracı olarak uçakla seyahati tercih etmeye başlamışlardır.

1950-1970'ler arasında Gönen'den İstanbul'a gitmek uzun ve yorucu bir süreci içermektedir. Yolların düzgün olmadığı, genelde tek gidiş ve geliş hatlarından ibaret olunan; dönem otobüslerinin de günümüze kıyasla konforsuz, hele sigara içilmesinin serbest olduğu göz önüne alınırsa, hava yoluyla gidiş-geliş daha cazip hale gelmiştir.

Bir kentin gelişimi insanların hayatına mutlaka etki yapar. Gönenli Nuri Çelebioğlu 1940'ların sonunda Bandırma Hava Üssü'nde memur olarak çalışmaya başlamıştır. Oğlu Cavit Çelebioğlu bu ortamdan etkilenecek Astsubay Meslek Okulu'na kayıt yaptırarak pilot astsubay rütbesiyle hava kuvvetlerine katılmış, alanında Amerika'da eğitim görmüştür. Cavit Bey ordudan ayrılarak 1 Şubat 1958'de kendi şirketini kurmuştur: Çelebi Hava Servisi⁷⁷. Kurulan şirket özellikle havacılık yer hizmetleri alanında ülkenin sayılı kuruluşları arasına girecek ve holdingleşerek 18 Mayıs 2010'da "Port of Bandırma" adıyla Bandırma limanının işletme haklarını devir alacaktır⁷⁸.

⁷⁶ Bandırma İstanbul Deniz Uçağı Projesinin Son Hatırası da Hurdacılara Satıldı, <https://www.gercekbandirma.com/bandirma-istanbul-deniz-ucagi-projesinin-son-hatirasi-da-hurdacilara-satildi> Erişim Tarihi 26/02/2023.

⁷⁷ Ülkü Özen, 45 Yıllık Öykü Çelebi Hava Servisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pelin Ofset, 2004, s. 132-145.

⁷⁸ <http://www.portofbandirma.com.tr/kurumsal/hakkimizda> Erişim Tarihi 15/01/2023.

Kaynakça

Arşiv

Türk Diplomatik Arşiv (TDA), 30.8.1-2/94.34.1.

Gazeteler

Ateş.

Balıkesir Postası.

Gerçek.

Gönenin Sesi.

Gürses.

Ufuk.

Kitaplar

Balıkçı, Önder - Ahmet Pesen, Bir Sevdadır Bandırma, Bandırma Belediyesi, Yeşerim Maatbacılık, 2011.

Bölme, Selin M., İncirlik Üssü ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Celep, Barış, Türkiye'ye Amerikan Askeri Yardım Kurulu (Jammat) ve Türkiye'deki Faaliyetleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2018.

Gratwol, Robert – M. Moorhus, Donita, Building for Peace: U.S. Army Engineers in Europe, 1945–1991, Center of Military History and Corps of Engineers United States Armys. Wahsington, D.C., 2005.

Hayta, Necdet - Gültekin Yıldız - Hüsnü Özlü, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri, Ankara, HKK Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, 2020, Cilt III.

Deniz Kurt – Yavuz Pehlivan – Erdal Korkmaz, Kuruluşundan Günümüze Türk Hava Kuvvetleri (Harekât ve Teşkilatlanma Tarihi 1923-1951), Cilt II, Hav Kuvvetleri Komutanlığı Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, Ankara, 2020.

Kurt, Emin, Türkiye’de Ana Jet Üslerinin Kuruluşu ve Gelişimi (1951-2010), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Özen, Özen, 45 Yıllık Öykü Çelebi Hava Servisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pelin Ofset, 2004.

Yurtoğlu, Nadir, Sivil Havacılık Sektörü İçerisinde Yer Alan Türk Hava Yollarının Tarihi Gelişimi (1933-1960), Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl 12, Sayı 23, 2016.

Makaleler

Yalçın, Mustafa, “Hava Yolu”, Gürses, 05.07.1968, s.1-4.

İnternet

Bandırma-İstanbul Arasında Deniz Uçağı Seferleri Başladı, <https://emlakkulisi.com/bandirma-istanbul-arasinda-deniz-ucagi-seferleri-basladi/293179> Erişim tarihi 26/02/2023.

Bandırma İstanbul Arasında Deniz Uçağı Seferleri Başlıyor, <https://www.bursa.bel.tr/haber/bandirma-istanbul-arasinda-deniz-ucagi-seferleri-basliyor-17095> Erişim Tarihi 26/02/2023.

Bandırma İstanbul Deniz Uçağı Projesinin Son Hatırası da Hurdacılara Satıldı, <https://www.gercekbandirma.com/bandirma-istanbul-deniz-ucagi-projesinin-son-hatirasi-da-hurdacilara-satildi>

Bursa'nın işgali için Bandırma'dan havalanan Yunan keşif uçağı BE 8692 <https://www.facebook.com/panormoskyzikos>, https://www.lifo.gr/san-simera/thanos-moyrrais-belloydios-o-paratolmos-aeroporos-poy-ypsose-tin-elliniki-simaia-stin?fbclid=IwAR3ar8sk_ceWHa7AAI4liQCfrYGTg2w8Cd0lUgY8k2oIcd29KonJ5Do-CNY, Erişim Tarihi 24/02/2023.

<https://www.facebook.com/sebahattin.piravadili1> Erişim Tarihi 14/01/2023.

<http://www.portofbandirma.com.tr/kurumsal/hakkimizda> Erişim Tarihi 15/01/2023.

<https://web.shgm.gov.tr>doc2>havlist>, Erişim Tarihi 12/01/2023.

Görüşme

Aynur Özer, Ev Kadını, 02.06.2023, “Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri” konulu görüşme, Gönen.

Semih Pak, Emekli Bankacı, 04.02.2023, “Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri” konulu görüşme, Bandırma.

Metin Küçükbulgurcu, Emekli T.H.Y. Elemanı, 18.03.2023, “Bandırma-İstanbul Uçak Seferleri” konulu görüşme, Bandırma.

Ekler

Ek I: Kalkınan Bandırma 1950-1955.

Ek II: Mazideki Bandırma (28 Haziran 1962),

<https://d.facebook.com/sezerkmn/photos/> Erişim Tarihi: 26/02/2023

96/13-89

Rapor.

28.03.1996

Sayın; Ömer BARUTÇU
Ulaştırma Bakanı

T.C.'nin 53 nolu hükümetinde Ulaştırma Bakanı olarak görev almanız nedeniyle şahsınızı yürekten kutluyor, en içten başarı dileklerimizi sunuyoruz.

Marmara Bölgemizin gelişmiş yöreleri arasında en başta larda yer alan Bandırma, bulunduğu konum itibarıyla önemli bir merkez durumundadır. Bölgemizin gelişmesi konusunda önemli avantajlara ve potansiyele sahiptir.

Bandırma askeri havaalanı da bu avantajlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu havaalanımızın sivil ulaşımına açılması, bölgemiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak hazırlamış olduğumuz rapor, ilgili yerlere ve Bakanlığınızın birimlerine daha önce gönderilmiş idi.

Şahsınızın da konuyla yakından ilgileneceğiniz inancı ve temennisiyle raporu yazımız ekinde bilgilerinize arz ediyoruz.

Saygılarımızla

Durgut ERGİN - Bandırma Belediye Başkanı
Hamit NURAL - Erdek Belediye Başkanı
Hayati KÖSE - Gönen Belediye Başkanı
Fahrettin TAN - Susurluk Belediye Başkanı
Cevdet ÇAĞLAR - Avşa Belediye Başkanı
Hasan AKKOYUN - Aksakal Belediye Başkanı
İbrahim DEMİRBAŞ - Salur Belediye Başkanı
Nazmi ESEN - Karapürçek Belediye Başkanı

A D İ M A

Durgut ERGİN
Bandırma Belediye Başkanı

Eki:1 adet Rapor.

5 km mesafede Muhla Kalesi bulunmaktadır. Burada orta çağda inşa edilen bir kalenin burçları görülmeye değerdir.

Kapıdağ, Türkiye'nin en güzel av alanlarından biridir. Özellikle domuz avı bakımından oldukça zengindir. Turizmde çeşitlendirilmeye gidildiği şu günlerde Kapıdağ iyi bir alternatif turizm imkanı sunmaktadır.

Erdek sahilleri, altın sarısı kumları, masmavi denizi ile birleşen yemyeşil ormanları ile Türkiye'nin en güzel tabii plajlarından biridir.

Ayrıca Erdek'e 1 km uzaklıktaki Apostol, Seyitgazi Tepesi (Adak Tepesi), Ocaklar, Narlı, İlhaneler köyleri ile Paşalıman Adası gezilip görülmeye değer yerlerdir. Kapıdağ'daki Kırazlı Manastır'da harika bir mesire yeridir.

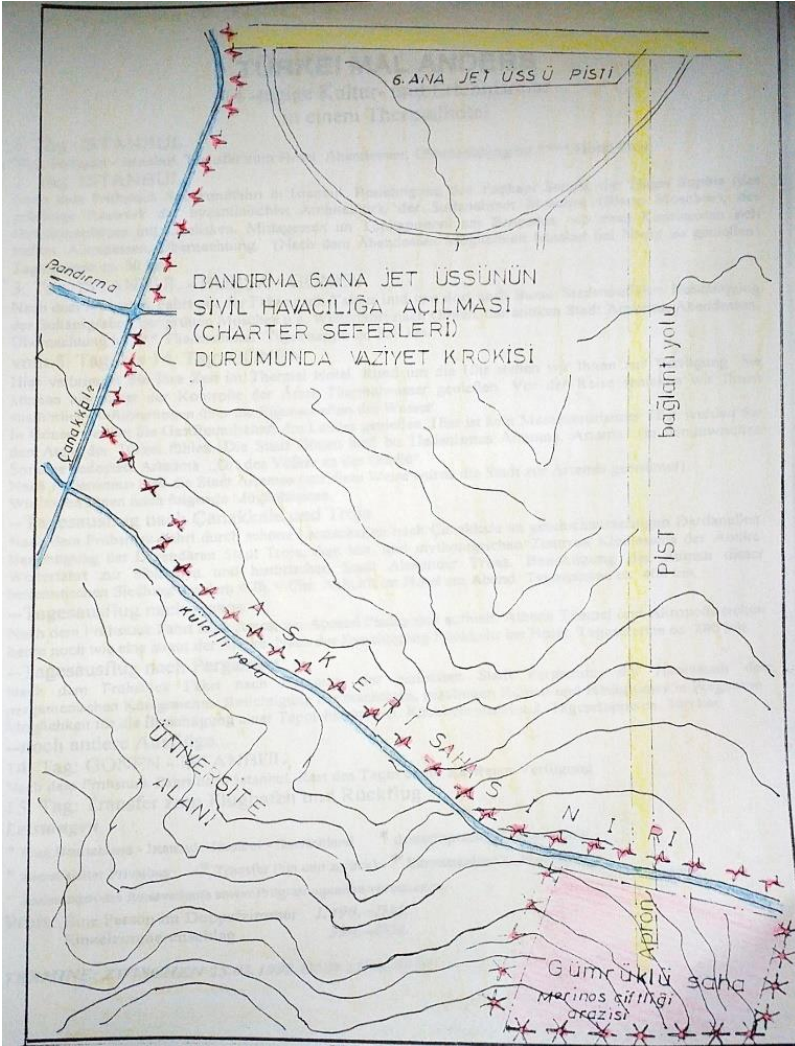
GÖNEN

Gönen kaplıcaları ile ünlü bir şehrimizdir. " Gönen " yazın kuruyan gölcük, küçük göl, rutubetli toprak anlamındadır. Adının Yunan Mitolojisinde Orman Tanrıçası olan Artemis'den geldiği bilinir.

Gönen kaplıcaları nedeni ile en eski çağlardan beri bir dinlenme ve tedavi merkezidir. Gerek Roma İmparatorları, gerekse Bizans İmparatorları burada tedavi edilmiştir. Bunların anısına dikilmiş pek çok yazıt bulunmaktadır.

Güvercinli Köprü ; M.Ö IV.yy da Büyük İskender tarafından yaptırılmıştır. Gönen-Denizkent yolu üzerindedir. Şehre 11 km uzaklıkta olup, Helenistik çağa aittir.

Alacaoluk Kalesi ; Gönen'in batısında Alacaoluk köyü yakınındadır. Şu anda temel kalıntılarından izler bulunmaktadır. Gönen'e 15 km mesafededir.

Ek III: Bandırma Belediyesi Raporları 1996

Gönen Mozaik Müzesi ; Termal tesislerin yanındadır. Üzeri örtülü alandaki müzede, taban mozayığı ile çevresinde derlenmiş olan Roma, Bizans ve Osmanlı dönemine ait taş eserleri bulunmaktadır.

Camiler ve çeşmeler ; Çarşı Camii, Kurşunlu Camii, Rüstem Camii, Yanık Camii, Yeşil Camii, Osmanpazarı Camii, Yanık Çeşme, Rüstem Çeşmesi, Kurşunlu Çeşmesi, Osmanpazarı Çeşmesi. Bütün bu çeşme ve camilerde Osmanlı mimari karakteri göze çarpmaktadır.

Marmara bölgesinin en güzel ve doğal kumsalının, konaklama tesisleri ve lokantalarının bulunduğu Denizkent Gönen'e 26 km uzaklıktadır.

Gönen'de ayrıca yurt içinden çok büyük bir talebin olduğu Dağ Ilıcası termal merkezi bulunmaktadır.

MARMARA VE TÜRKELİ (AVŞA) ADALARI

Marmara ve Avşa Adaları mermerleri ve şarabı ile ünlüdür. Marmara'nın Antik ismi Prokonnesos'tur. Kyzikos ile birlikte Delos deniz birliğine bağlanmıştır. İlk çağlardan bu yana mermer yatakları nedeniyle ülkeyi imar etmek isteyen Roma ve Bizans imparatorlarının ve önemli kumandanlarının ilgisini çekmiştir. Osmanlı döneminde de yapılan birçok cami ve sarayın mermerleri buradan sağlanmıştır.

Saraylar Köyü Açık Hava Müzesi ; 1972 yılında kurulmuştur. Tarihi değeri olarak Roma-Bizans dönemi eserleri mevcuttur. Marmara ilçe merkezine 25 km uzaklıktadır.

Ayios Georgios Meryem Ana Manastırı ; 366 yıl önce inşa edilmiş kalıntı halindeki kırk odalı bir manastırdır.

Marmara adası 6000 yıllık tarihin izleriyle doludur. Ada Roma ve Bizans dönemlerinde mermer yatağı olmanın yanı sıra deniz üssü olarakta kullanılmıştır.

Abdullah YILMAZ*

Bu çalışmada doğrudan Gönen'i konu edinen folklorik ve tarih araştırmaları niteliğindeki kent tarihi çalışmaları derlenmiştir. Bir çoğunun yaklaşık elli yıllık yada daha fazla mazisi olan bu eserlerin baskılarının tükenmiş ve yalnızca kütüphanelerden ulaşılabilir olunması nedeniyle bu çalışmada tanıtımlarının yapılması anlamlı olacaktır. Bu çalışmada dokuz esere yer verilmiş olup, bunlardan ilki İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın (1888-1977) Karesi Vilayeti Tarihçesi'dir.

Karesi Vilayeti Tarihçesi

Eser, Kasım 1922-Ekim 1925 tarihleri arasında hem Karesi Lisesi Müdürlüğü hem de Karesi Maarif Müdürlüğü yaptığı sırada Karesi Meşahiri ve Karesi Lisesi Salnamesi ile beraber kaleme alınmıştır. Türkiye'nin en önemli tarihçilerinden olan Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı eserin önsözünü 22 Mayıs 1925 tarihinde yazmış ve dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Bey'e ithaf etmiştir.

Kapağında Karesi Vilayeti Tarihçesi Muharriri (Yazarı) Karesi Fahri Hemşehrîsi ve Maarifi İsmail Hakkı, İlk Tab'ı, birinci bin, 1343-1926, Hüsn-ü Tabiaat Matbaası yazmaktadır. Toplam 143 sayfadan ibaret olup Artema (Gönen) ve Zeleya (Sarıköy) için birer bölüm ayrılmıştır.

Artema şehri için şehrin Ilıca bölümüyle karşısındaki kabristan ve tarlayla Pomak Hasanbey Köyü arasında olduğunu, temellerin ve eski kaldırımlarının görüldüğünü belirtmektedir. Ayrıca Alacaoluk Köyü civarında kalenin ölçekli planını da yayınlamıştır. Sarıköy ile ilgili ise Öyücek Tepesinden bahsetmiş, eski mezarların olduğuna ve eski sikkelerin bulunduğuna yer vererek, sikkelerin resimlerini yayınlamıştır.

* Araştırmacı, Gönen İlçe Halk Kütüphanesi, abdullahyilmaz171@hotmail.com.

Gönen ve Ömer Seyfettin

Kemal Ferdi Burcuoğlu'na ait olan bu eser, Gönen'in düşman işgalinden kurtuluşunun 100. yılı anısına Tarih Eğitimi Uzmanı Samet Arıker tarafından yayına hazırlanmıştır. Eserin en son 1946 yılına ait bilgiler içermesi nedeniyle tarihi önemi büyüktür. Bu yönüyle *Gönen'in ilk folklorik tarih araştırması* olan eserin sonunda Gönen'e damga vurmuş yirmi bir önemli şahsiyetin bulunduğu fotoğraflar bölümü vardır.

Yazar Gönen Tarihi bölümünde İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan, Evliya Çelebi'den faydalanıp, T. Turan'a (Turhan Turhanoglu olabilir) dair iki belgeden faydalanmıştır. İlerleyen bölümlerde Gönenli önemli şahsiyetler, İstiklal Harbinde Gönen, Gönen Folkloru, Gönen'in yöneticileri ve Ömer Seyfettin'den bahsetmektedir. Eserde ayrıca 92 adet Gönen'de söylenen maniye yer verilmiştir.

Ömer Seyfettin ile ilgili önemli çalışmalar yapan Prof. Dr. Nazım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin'in İzmir Redif Fırkası'nda görev yaptığı bilgisine kendilerinin ancak 1990'lı yıllarda ulaştıklarını belirtmiş ve bu yönüyle Burcuoğlu'nun çalışmasının bu bilgiyi yıllar öncesinden aktarmış olduğunun önemine vurgu yapmıştır¹.

Güney Marmara Kültür Platformları Birliği üyeleri tarafından bir sahafta bulunan bu eser, Gönen Belediyesi tarafından satın alınmış, Samet Arıker tarafından yayına hazırlanmış ve Ceren Kitabevi tarafından 2022 yılında basılmıştır.

Gönen Bölge Monografisi

Bir yerleşim yerinin sosyolojik boyutta incelenmesi sonucu oluşturulan bilgi dökümü demek olan monografinin Türkiye'de yazılmış ilk örneği Hilmi Ziya Ülken'in (1901-1974), Ayda N. Tanyeli ile 1956 tarihinde Sosyoloji Dergisi'nde yayınladığı Gönen Bölge Monografisi'dir.

¹ Prof. Dr. Nazım Hikmet Polat'ın bu yorumu, eseri yayına hazırlayan Samet Arıker tarafından aktarılmıştır.

Monografi yazımında Gönen'in seçilme nedeni göçmenlerin etnik uyumunun kültür bütünlüğü sağlaması açısından önemli bir yer olmasıydı.

Nüfus değişiminde Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Kırım ve Kafkasya'dan göçmenlerin en yoğun şekilde geldiği süreç ve grup 93 Harbi'nde (1877 Osmanlı-Rus Savaşı) Rumeli'nden gelenlerdi. Bunların dışında 1927-1931 yılları arasında ve 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan gelenler de olmuştur.

Toplumsal bir etki olarak 1953 depremini görmektedir. Halkın bir kısmı barakalarda yaşamaya veya başka şehirlere gitmeye mecbur kalmışlardır.

İlçe ve köylerde esas geçim kaynağı tarımdır. O dönemde başta buğday olmak üzere hububat ve bostanın bolca olduğunu ve -İstanbul gibi- yakın şehirlere satıldığını görmekteyiz.

Gönen'e ilk traktörün 1925 yılında geldiğini de yine bu çalışmadan öğrenmekteyiz.

Salı günleri kurulan pazara çevre ilçelerden hayvan, zeytinyağı, zeytin, sabun, soğan, patates, ayakkabı, giyim eşyası, sucuk, sebze ve kuruyemiş getirilmektedir. Ayrıca biri 16 Haziran'da İlkbahar panayırı ve diğeri 11 Eylül'de açılıp üç gün süren Güz panayırı yapılmaktaydı.

İlçede, biri yazlık bahçe sineması olmak üzere, iki sinema vardır. Gençler her pazar günü Biga, Sarıköy ve Bandırma takımları ile maç yapmaktadır.

Beyoluk, Şaroluk, Hodul, Çığmış, Tahtalı, İncirli vs. köylerinde ormanların gün geçtikçe azalmasından yaşam zorlaştığından bahsedilmektedir. Çalışmada ayrıca Dereköy, Kocagöl ve Sarıköy'deki geleneklere de yer verilmiştir.

Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin

1900 yılında Giresun²'da doğan Kemal Özer, 1951 yılında emekli olana kadar Sarıköy Nahiyesi ilkokulu öğretmenliği yapmış ve emekliye ayrıldıktan sonra Gönen'de dört yıl Yeni Gönen ve

² Savaştepe

Bandırma’da altı ay müddetle Yeni Marmara isimli haftalık gazeteler çıkarmıştır.

Kırk sekiz sayfadan oluşan Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin kitabının önsözünü, Bandırma’da 1/5/1962 olarak imzalamıştır.

Kitapta, Gönen’in anlamı ve aynı adı taşıyan yerler ve Gönen’den genel bir görünüş, Şeftali Bayramı’ndan, kaplıca binasından, şehir parkından ve açık hava müzesinden fotoğraflar yayınlanmıştır.

1611-1681 yıllarında yaşamış Mehmet Zıllı Evliya Çelebi’nin Gönen için:

“Manyas Gölü kenarından canibi garba giderek Gönen kasabasına geldik. Evleri gayet mamur imiş. Bursa krallarının Eşbehi Mihaliç nam kralın saydgahı ve teferrüçgahı bir şehir-i müzeyyenmiş. 735-1334’te Orhan Gazi’nin eline geçmiştir. Bursa sancağı tarafından hâkimi vardır. Şehir vasi bir bağlı, bahçeli yerde olup havası latiftir. Evleri kiremit örtülüdür. Halkı ekseri Yörük olup reayası Rum ve Ermeni’dir. Müfit ve muhtasar dükkânları var.” dediğine yer verilmiştir.

Sarıköy, Buğdaylı-Kavak, Tütüncü-Ayvacak gibi o dönemde Gönen’in nahiyeleri olan yerlere bölüm ayrılmıştır.

Gönen kaplıcaları için kimyasal analizler ve Doktor Mehmet Kamil Berk tarafından yapılan kaplıca suyu için açıklamalar vardır. Ekşidere-Dağ Ilıcısı’ndan da bahsetmektedir.

Sivil toplum kuruluşları olarak Gönen Turizm ve Güzelleştirme Derneği’nden 1954 yılında Gönen’i Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği olarak kurulduğu şeklinde bahsetmektedir. Bu derneğin Ömer Seyfettin’in adını taşıyan 2000’den fazla kitap içeren bir kütüphane kurduğunu ve ağustos ayı sonlarında düzenlenen Şeftali Bayramı balosunu düzenlemede katkı sağladıklarını belirtmektedir. Diğer dernekler ise; Gönen Öğretmenler Derneği, Gönen Türk Kültür Derneği Şubesi, Gönen Kalkınma Derneği ve İstanbul’da faaliyet gösteren Gönen’i Kalkındırma ve Yardımlaşma Derneğidir.

Kitapta ayrıca, Ömer Seyfettin’in yazdığı Doğduğum Yer isimli şiire yer verilmiştir. Yazarın biyografisiyle birlikte ölümünün 42. yıldönümünde 6 Mart 1962 tarihinde Gönen Türk Kültür Derneği

Şubesi tarafından düzenlenen anma töreninden bir fotoğraf paylaşılmıştır.

Kurtuluş Savaşında Gönen

Kemal Özer eserin önsözünde belirttiği gibi 1961 Eylül ayında yazmaya başlamış, önsözü 1 Ağustos 1964 olarak imzalamıştır.

30 Haziran 1337 (1921) tarihli Yeni Gün Gazetesi'nden ve Balıkesir Ekspres Gazetesi'nin 6 Eylül 1961 tarihli sayısından alınan bilgilerle İstiklal mücadelesinin ilk ayaklanmasını Balıkesir'in yaptığını ve ilk kurşunu da Balıkesir'in attığını yazmıştır.

Gönen'de ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, 10 Eylül 1335 (1919) tarihinde kurulmuştur. İlk karargâhı ise Çarşı Camii'nin önündeki meydandaki eski handır. Sonradan ise Altay Mahallesi'ndeki kunduracı Ömer Usta'nın dükkânlarının üstündeki odalar olmuştur.

Mütarekenin ardından yurdun her yerinde olduğu gibi bu karışık durumdan faydalanan asker kaçakları ve eşkıyalar türemiştir. Yurt bu durumda iken Ahmet Anzavur, memleketi Biga'da ve Gönen, Sarıköy, Manyas, Bandırma, Karacabey, Mustafakemalpaşa ve Susurluk bölgelerinde köylere girmiş ve isyan etmiştir. Akbaş Cephaneliğini olduğu gibi Anadolu'ya çıkaran Hamdi Bey'i ise şehit etmiştir.

Anzavur, Demirkapı'daki mağlubiyetinden sonra Manyas'a ve oradan Gönen'in Keçeler köyüne gelmiş ve aynı yılın Kasım ayı içerisinde Gönen'e ilk baskını yapmış ve işgal etmiştir. Kemal Özer, bu konuda o tarihte Gönen'de kıdemli mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesiyle jandarma kumandanı olan Ziya Şahan'ın mektubuna yer vermektedir.

Anzavur kuvvetleri daha sonra 4 Nisan 1336 (1920) pazar günü Gönen'i işgal edip Müftü Şevket Efendi, Belediye Reisi Hüseyin Çavuş, dava vekili Ramiz Efendi ve Abdi Beyzade Mehmet Beyi de şehit etmişlerdir. Kendilerine tehdit gördükleri kişileri de eski handaki hapishanelere attırıp işkence etmiştir. Daha sonraları Anzavur Ahmet, Taşköprü muharebelerinde hezimete uğramış ve onunla birlikte bölgede bozgunculuk yapan Gavur İmam sonraları Balıkesir'de kurulan Divan-ı Harp'te idam edilmiştir.

6 Temmuz 1920 (1336) salı günü Gönen Yunanlıların işgali altına girdi. Buna direnen Çakmaklı Kazım Efe, Çetmili Osman Bey, Karabulut Kazım Bey, Edincikli Bacak Hasan, Pıtır Hüseyin, Altıparmak Nuri, Sarıköylü Kürt Hasan, Yortanlı Mustafa ve Danişmendli Hurşit gibi isimler işgale karşı çıkmıştı ve 6 Eylül 1922'deki kurtuluşun ardından 1940 yılında Dokuzuncu Koşulu Topçu Alayında kumandanlık yapan Albay Abrurrahim Ores'in, Şehit Rahmi Bey İlkokulu'nun 150 metre kuzeyinde bir anıt yaptırdığından bahsetmektedir. Daha sonra ise o anıt trafo yapılacağı gerekçesiyle kaldırılmıştır.

Kalkınmaya Çağrı: Gönenlileri, Göneni Sevenleri, Gönenin Kalkınmasına Çağrı (Davet)

Önsözünü Gönenli Profesör Bahri Savcı yazmıştır. 211 sayfadan oluşan kitap Gönen'deki hemşerilerle dışardaki -Özellikle Ankara'daki- Gönenliler arasında ilişkileri geliştirmek için bir çağrı kitabıdır.

Kitabın amacı Gönen'in kalkınmasının kendi imkânlarıyla gerçekleşebileceğini anlatmaktır. Bunun içinde çalışarak alın teri ile kazanmak, ciddiyet ve disiplin gerekmektedir. Bu imkanlar ise; meyvecilik, sebzecilik, kümes hayvancılığı, hayvan mahsulleri ile hatıra eşyalar, nakış, dantel üretimi ile sağlanabilir. Turizm de bu imkanlar arasında o dönemde önemli sayılmaktadır.

Kitapta; din adamları, idareci ve memurlar, köy muhtarları, Gönen gençleri, esnaf ve emekli memur Gönenliler'e, çağrıda bulunulmuştur. Dedikodu, moda, lüks, gösteriş ve kovalaklık gibi toplumsal sorunlarla; sosyal afetler, içki ve kumara da değinilmiştir. Prof. Dr. Rasim Adasal cinsel terbiyeden bahseden bir yazı yazmıştır. Ayrıca Ömer Seyfettin'in ünlü "*Ben Gönen'de doğdum*" dediği And isimli öyküsüne yer verilmiştir. Sonrasında ise Gönen hakkında yazılmış şiirlere vardır.

Gönen (Artemea)

Seksen sayfadan oluşan Gönen (Artemea) adlı eseri, 1978-1979 yılları arasında Gönen Kaymakamlığı yapan Doğan Özgökçeler kaleme almıştır. Ocak 1979 tarihinde imzalanan kitabın önsözünde Kaymakam Özgökçeler, Gönen'in turistik değerlerini tanıtmak amacıyla yayınlandığını yazmaktadır.

Eserin içindeki fotoğraflar siyah-beyaz olup Yıldız Oteli, Denizkent Moteli, Gönen Kaplıcaları, Gönen Yıldız Termal Oteli dinlenme salonu ve Gönenspor futbol takımı görüntülerini içermektedir. Ayrıca Gönen Kaplıcalar A.Ş. ile Motel Denizkent'e ait broşür ve fotoğraflar yayınlanmıştır.

Kaplıcalar Şehri Gönen

Takdim yazısını dönemin Belediye Başkanı Hayati Köse'nin yayınladığı eser, Gönen Belediyesi'nin bir kültür hizmeti olarak Cumhuriyet'in 75. yılına armağan edilmiştir.

İlk bölümde Gönen'in coğrafi ve jeolojik yapısı, dağlar, ovalar, göller hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ise Gönen adının kökeni, Mysia tarihini ve konuyla ilgili Homeros'un İlyada'da yazdıklarını görmekteyiz. İskender, Helenistik dönem, Roma ve Bizans dönemlerini ile Karesi Beyliği dönemi ve Osmanlı dönemi de eserde yer bulmuştur. Salnamelerden de bahsedilen eserde ayrıca 93 Harbi, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Harbi ile İstiklal Harbi'nden bilgiler vardır. Anzavur İsyanı, Yunan işgalini gördükten sonra 6 Eylül 1922 yılında Gönen'in kurtuluşuyla birlikte Cumhuriyet dönemini görüyoruz. İlerleyen sayfalarda ise Gönen'in ünlü türkü ve manilerine yer verilmiştir:

Debboy Türküsü

Bu türkü Düyun-u Umumiye zamanında tütün kaçakçılığının arttığı dönemde Mustafa Ağaların çocuklarının kaçakçılık – kotrabacılık- yaparken yakalanması üzerine yakılmıştır.

Debboy önünde diken
Kör olsun yere döken
Reji tütünü değil mi
Benim belimi büken

Ah deli vah deli
Arkasında iki eli
Şeytana uydum yaptım
Sonu asmak değil mi

Fenerler yakılıyor
Hep evler basılıyor
Mustafa Ağaları sorarsan
Gazeteye basılıyor

Ah deli vah deli
Arkasında iki eli
Şeytana uydum yaptım
Sonu asmak değil mi

Eserin devamında Gönen için ilk olan 1951 yılında açılan sinema, 1946 yılında ilk otobüs, 1939 yılında ilk jeneratör hakkında bilgi verilmektedir. Ardından Gönen’de yetiştirilen başta pehlivanlar olmak üzere o dönemde bulunan spor tesisleri yazmaktadır. Kitabın sonunda ise Gönen’in köyleri hakkında bilgiler mevcut olup, ayrıca yazar kitabın yazımında kullandığı belgeleri ve fotoğrafları yayınlamıştır.

Gönen ve Köyleri Tarihçesi

Genişletilmiş ikinci baskısı 304 sayfa olan kitabın kapağında eski siyah-beyaz Gönen Çarşı Camii'nin fotoğrafı bulunmaktadır. Kitabın yazımında tapu tahrir defterlerinden bolca yararlanılmıştır.

Birinci bölümde Gönen adının kökeni, civarındaki tarihi yerleşimler, İslamlaşması gibi Gönen’in tarihi ve idari yapısı yer almaktadır.

İkinci bölümde köy adları, göç gibi nüfus hareketleri, varlığını günümüzde devam ettiremeyen köyler, diğer ilçelere bağlanan köyler gibi bilgiler vardır.

Son bölümde ise; toprak idaresi, tarım, hayvancılık, sanayi kolları, doğal kaynaklar, ticaret ve el sanatları gibi iktisadi yapı, toplumsal hayatta eğitim, vakıflar, meşhur şahsiyetler, ulaşım, haberleşme, sağlık ve asayiş anlatılmıştır.

Kitabın ekler bölümünde 1487 tarihli Gönen Tapu Defteri'nden bir sayfa, Hacı İsa Panayırı'na ait 1657 tarihli belge, Gazi Hüdavendigar Camii Vakıf Muhasebesi, Osmanpazar Mahallesi'ne bağlı Yeni Mahalle'nin buradan ayrılarak Reşadiye Mahallesi olarak

isimlendirilmesiyle ilgili belge, 1888 tarihinde Bayramiç'ten çıkarılan Linyit Kömürü'nün ihalesiyle ilgili belge bulunmaktadır.

Kaynakça

Akkuş, Tacettin. *Gönen ve Köylere Tarihçesi*, MVT Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Burcuoğlu, Kemal Ferdi. *Gönen ve Ömer Seyfettin*, Yay. Haz. Samet Arıker, Ceren Kitabevi, Edirne, 2022.

Gönen Kalkınma Derneği Yayınları, *Gönenlileri Gönen'i Sevenleri Gönenin Kalkınmasına Çağrı*, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1964.

Özdemir, Zekeriya. *Kaplıcalar Şehri Gönen*, Ankara, 1998.

Özer, Kemal. *Kurtuluş Savaşında Gönen*, Türk Dili Matbaası, Balıkesir, 1964.

Özer, Kemal. *Turistik Gönen ve Ömer Seyfettin*, Gürses Basımevi, Bandırma, 1962.

Özgökçeler, Doğan. *Gönen (Artemea)*, Karınca Matbaacılık ve Tic. Kol. Şti., İzmir, 1979.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Karesi Vilayeti Tarihçesi*, Hüsn-ü Tabiat Matbaası, 1926.

Ülken, Hilmi Ziya. Tanyeli, Aydın N. *Gönen Bölge Monografisi*, Sosyoloji Dergisi, İstanbul, 1956.